BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
L
C
41
NAPOLI

L
C
41

I. E. R. D.

CAROLI-AVGVSTI SALESII TVLLIANI

DOCTORIS THEOLOGI,

PRÆPOSITI, CANONICI,

VICARII GENERALIS ET OFFICIALIS ECCLESIÆ GEBENNENSIS:

DE VITA ET REBVS GESTIS SERVI DEI

eximiæ Sanctitatis Viri, Patris ac Patrui ſui,

FRANCISCI SALESII,

EPISCOPI ET PRINCIPIS GEBENNENSIS.

LIBRI DECEM.

Domus Cat.

NAPOLI

LVGDVNI,

Apud FRANCISCVM LA BOTTIERE & IOANNEM IVILLARD, in vico Tupino.

M. DC. XXXIV.

Cum Priuilegio Regis.

VICARIO IESV CHRISTI,

VRBANO VIII.

SACROSANCTÆ CATHOLICÆ, APOSTOLICÆ & Romanæ Eccleſiæ,

PONTIFICI OPT. MAX.

CAROLVS AVGVSTVS SALESIVS, Tullianus, per Humillima pedum oſcula,

FOELICITATEM SEMPITERNAM.

SPECVLVM ſine macula tibi offero, PATER BEATISSIME, Franciſcum Saleſium, Gebennenſem Epiſcopum ac Principem, Patruum meum, quem à Tua Sanctitate, Sanctum appellari vniuerſus Chriſtianus Orbis expectat. Loquor ego omnium nomine: Quid enim hanc mihi auellere libertatem poſſit; licèt eumdē cum illo ſanguinem hauſerim: cùm nemo ſit, niſi prorſus incognitus, qui eum non cognoſcat, amet, laudet, veneretur? Et verò, Pater Sanctiſſime, debemus huc vſque miſeri eſſe Beatorum Cœlitum conſanguinei, vt de eis loqui non audeamus? Optimum ſi ſuæ quiſque patriæ ſtuderet, ſed dicam & ampliùs. Difficillimum ex-

traneo benè hiſtoriam ſcribere:neque id ſanè proferrem, niſi ſatis ſupérque iampridem effati veritatem,experientiâ comprobaſſem.Hoc ego credidi,propter quod loquutus ſum, & Dei iuſtitiam, quam in Seruo ſuo abyſſum multam poſuit, annunciare decreui in Eccleſiâ magnâ, cui Tua Sanctitas præeſt fœliciſſimè, ſapientiſſimè, ſanctiſſimè. Speculum autem appellaui Præſulem quem tibi ſiſto; ſi Solem dixero; dixero quod eſt: quandoquidem eius doctrinâ fulget Eccleſia,vt Sole Luna. Exultauit vt Gigas ad currendam Iuſtitiæ viam, & à Summo Chriſtianæ perfectionis cœlo, tot vibrauit virtutum & miraculorum radios, vt nemo ſit qui ſe abſcondat à calore eius.Non erubeſco porrò hæc tibi dicere, VRBANE MAXIME: quia iam ab aliis intellexiſti fuſiſſimè & ſciuiſti;immò tu ipſe ſummis eum laudibus perſæpè es proſequutus; & beatum ego hac in re me exiſtimo, quia caro & ſanguis nihil reuelarunt mihi. Fateor tamen ingenuè(& te id ſcire par eſt,quem,velut Patremfamilías,nihil eorum quæ in domo fiunt latere debet) ea me imbutum fuiſſe inuocato Numine ſententia,vt tanti Præſulis Hiſtoriæ, quam ex euidentiſſimis rationibus notiſſimam habeo,calami mei periculum & tyrocinium hac in ſcriptionis arte meum deberem: Enimuerò ille eſt, qui mihi in materni adhuc vteri tenebris inuoluto (vnde mirum in modum glorior) fauſtè precatus eſt,& omen dixit, natum amauit & animauit ad eam quam ſuſcepi, amo & veneror Eccleſiaſticæ vitæ rationem, & qui ſuis precibus, quibus in cònſpectu throni & Agni

valet

valet mirificè, dum anxiaretur cor meum, in petra exaltauit me. Hei! Cur non longiori hac viæ vita donatus eſt, vt liceret miſero apud eum haurire venam aquarum viuentium, & de Theologicis capitibus, ipſo Doctore cœlitùs docto, imbui; cùm me pauciſſimis antequam Auenionem proficiſceretur diebus, magno planè propenſionis erga me ſuæ exhibito teſtimonio, quò facilius inſtruere Metaphyſices adhuc candidatum poſſet, in ſanctam ſuam conſuetudinem & familiaritatem aduocarat? Sed conſolatur ille me recordatione grata quotidie, & quem Patruum & Patrem habui in terris, eumdem & ſemper Patrem & Patronum experior in cœlis. Putas verò, PATER BEATISSIME, quàm lætetur hodie de me, cùm ſui cauſa videt ad Sanctitatis Tuæ pedes prouolutum? Næ, videor mihi videre illum, nouis (ſi quæ cœleſtibus addi poſſunt) affectum gaudiis, his verbis ſibi ipſi gratulari: Breui me Pontifex Maximus Pontificem, Sanctus Sanctum dicet, & talem exhibebit mortalibus, qualem Deus Maximus inter immortales ſuos aulicos glorioſiſſimè conſtituit. Sed non id ipſe ſolus expoſcit. Vna eſt vox totius triumphantis Solymes: & accedet profectò Patriarchis noua lætitia, cùm terræ honoribus additum ſibi videbunt eum, qui tot liberos Chriſto genuit, tot Religioſarum mentium Patrem: Apoſtolis, cùm eum, qui in reuocandis ad Eccleſiæ caulas Hæreticis tot labores, tot pericula, ingenti cũ emolumento exantlauit: Martyribus, cùm eũ, cui ſola dum viueret Martyrij fortuna & ſola dũ moreretur cauſa defuit: Pontificibus, cùm

eum,qui animam ſuam dedit pro ouibus ſuis, quippe irreprehenſibilis ac ſine crimine fructum centeſimum fecit in plebe, & acceptis quinque talentis alia quinque ſuperlucratus eſt: Doctoribus,cùm eum,qui re & nomine Sal terræ fuit & lux mundi;ita vt nullus ſit Orbis angulus in quem tot ſanctè & eruditè conſcripta ab eo volu mina non peruaſerint: Confeſſoribus, cùm eum, qui poſt aur um non abiit,nec ſperauit in pecuniæ theſauris: Virginibus denique, cùm eum, qui neſciuit thorum in delicto, & cum mulieribus non eſt coinquinatus, & Agnum ideò nunc,quocunque ierit,in albis ſequitur veſtimentis.An commendari quiſquam altiùs poteſt? Vide igitur quid tibi rursùm offero? PATER BEATISSIME; Citrum aureolam ex Eccleſiæ tuæ Paradiſò explantatam,quam in voluptario tuo podio iteratò pangas: Non amplius Smirnæas vites deſiderabis: habebis enim in ea flores fructúſque perennes. Roſas Pæſtanis educatiores, lilia & violas Allobrogicarum conuallium plenis cape calathis,quibus nec deſit honor frondis, nec odor, nec purpura, nec niueum ebur. En, vt te circumdant dies verni? Deſcende porrò, PONTIFEX OPTIME, in hortum tuum & in areolam aromatum;vide ſi floruerint mala punica, ſi flores fructus parturiunt,& da volatum argumentoſis apibus tuis,vt bombilent circum hos flores & paſcantur in liliis, donec aſpiret dies & inclinentur vmbræ. Ego hæc, O PRÆSVLVM PRINCEPS MAXIME, in portis noſtris omnia poma noua & vetera ſeruaui tibi. Sede

etiam

etiam ſub vmbra mali huius deſiderabilis, & poſtquam fructum eius dulcem inueneris gutturi tuo, dignare, DOMINE, in diebus noſtris, ſicut oleum effuſum reddere Franciſci Saleſij nomen, & in fines Orbis terræ exeant verba tua de Sion Monte Sancto Dei. Notam fac in populis veritatem iſtam; Quia poſuit Dominus ſuper caput ſerui ſui coronam de lapide pretioſo. Sparge in publicum hos flores, & hæc dulciſſima tuarum apium mella. Deduc Siparium quo Sol hic adhuc tegitur, vt luceat iterùm coram hominibus, & glorificetur Pater noſter qui eſt in cœlis, & hoc denique ſpeculum omni chriſtallo purius tuis exhibe Chriſtianis. Lugduno. Xeniorum die, anno milleſimo, ſexcenteſimo, trigeſimo quarto.

PRÆFATIONEM NE OMITTE, BONE LECTOR.

IN ſalutatum te ad Sanctæ huius. Hiſtoriæ lectionem ſtatim dimittere, nec debeo, nec volo, nec poſſum. Cauſſam ex enarratione diſces & laudabis. Siquidem difficilè tibi erit æquitatem rei diſcernere, ſi me neſcis, ſi me non audis, ſi me non amas. Primùm igitur ſcito me ingenuum & ab omni inani faſtu alienum: nec verba dubia, nec ſenſum duplicem, nec mangonium amo, & præterquam quod id non fert indoles, prohibet quoque mea conditio quæ Eccleſiaſtica eſt, & me vt veſtior loqui iubet, quidquid tandem garriant aut ganniant ſæculi homines, prophana turba, ſpuma rerum, iniquum vulgus: Cur enim ſic etiam non dicam, cùm ſic ſentiam? Planè illos abominor qui iudicant potiùs hiſtoriam ex verbis quàm ex ſenſu & reipsá. Quot verò nunc huiuſmodi in veritatis detrimentum terram calcant? Bone Deus! Abeant illi ad ſuos Ethnicos vano dictionis vento turgidos, quandoquidem Chriſtianam adeò ſimplicitatem faſtidiunt, & delectantur in fuco, aut ſub paropide, tanquam ſi deberemus ſemper Bacchanalia viuere. Nihil hîc illorum eſt, niſi fortè ſapiant & parabolam grani ſinapi intelligant, quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus, cùm autem creuerit, maius eſt omnibus oleribus, ita vt volucres cœli veniant & habitent in ramis eius. Ego igitur (nec tibi quæſo hæc tædium pariat repetitio quæ me miris afficit gaudiis) Vir Eccleſiaſticus & Eccleſiaſtes, de Viro Eccleſiaſtico & Eccleſiaſte, immò & Eccleſiæ Sole ad Eccleſiaſticorũ inſtructionẽ, Eccleſiaſtico more, id eſt, ſimpliciter, ingenuè, accuratè & ex ipſamet nudá prorſus veritate confidenter ſcripſi, & rem omnẽ ſic confeci. Cùm viderem tot ſcriptores, ipſos quidẽ egregios, & laudabili prorſus conatu (cuius illis gratias quãtum poſſumus maximas agimus) in hiſtoriã Serui Dei conſcribendam

dam exurgere, neque tamen ſcopum attingere, tùm quod in perlegendis commentariis æquiuocatione, & ea etiam, ſi extraneum morem conſideras, tolerabili, plerunque laborauerint, tùm quod, vel moras noluerint quas ſuadebat olim Flaccus, vel à minùs rerum geſtarum memoribus aduerſaria ſumpſerint, vnde graues aliquando à viris maximis querelas & lamentationes audiuimus, quotquot Franciſci Gentiles ſumus, & quorum præcipuè intereſt vt eius memoria illæſa remaneat, grauius quàm verbis queam exprimere moueri & affligi cœpit animus meus. Ad hæc, cùm de committendo aliquo qui cõmentaria ex veritate deſcriberet auidis danda ſcriptoribus deliberaretur, cecidit ſuper me ſors & mandatum ab iis quibus obedio & reuerentiã debeo, & licèt ineptitudinẽ in ſcribendo meam initio excuſarem obijcerémque à debilibus ingeniis formidandum mihi eſſe, intelligenti nimirum non deſuturos temerarios ſuſurrones qui velut mea dicerent quæcunque de Patruo meo dicerem laudémque in ore proprio ſordeſcere, ex prouerbio, quo ſuæ maleuolentiæ velum obtenderent, effarentur. Illi tamen Domini mei vrgere non deſtiterunt in hæc verba. Quis verò iuſtæ formidini locus? Num licet omnibus de viro notiſſimo & ætate noſtra defuncto loqui? Num in conſpectu omnium & in Sole vixit? Num oculatos adhuc teſtes habes in promptu qui tuæ narrationis ſint vindices? Quis præterea omnia & ſingula accuratiùs annotauit? (Et hoc vltimum profectò optimè proferebant) & ſinendæ ſunt ergo cæteræ oues aberrantem primam ſequi? Etiam ſemper à vobis accepiſſe Commentaria Authores cæteros nemo erit qui coniecturis non aſſequatur. Sæculum viuimus in quo loquendi libertas eſt. Vtinam multi ſic à ſcriptione formidarent! Tu verò (inquiebant) ne formida. In ſimili; Vide num multi præteritis ſæculis de conſanguineis ſuis, viris clariſſimis, & proximis cum laude ſcripſerint? Eos in medium adducere longum nimis foret & ſuperfluum. Atqui maiorem illi apud viros probos & prudentes æquóſque lectores fidem faciunt. Prohibendi ſunt ergo deinceps potiori ratione, Religioſi omnes ne ſuorum virorum illuſtrium res geſtas poſteritati tradant. Numquid enim idem de iis poteſt obijci, quod tu de te obijcis? Trepidas verò timore (ſubijciebant) vbi non eſt timor. Deprauatiſſimos ſæculi mores non ignoramus & eſſe

homines qui poſtquam in Lunæ corpore maculas facilè viderint etiam in Sole reperire nituntur. Verùm quid agunt illi præter ſuammet excæcationem? Culpabit te vnus; laudabunt mille, qui ſcilicet ſanctuarij pondus adhibebunt. Macte animo, Tulliane, neque mactandi nobis ſunt canes omnes qui de nocte per vicos & plateas in Dianam allatrant. His ſuaſionibus erectus meliorem eſſe obedientiam dixi quàm victimas, & adhibui ſtatim operi manum, quantâ fieri potuit diligentiâ. Peruolui iterùm atque iterùm conſcriptos iam & in lucem editos libros, quos habes in tabularum & authoritatum indice: annotaui quod benè, expunxi quod aliter: vidi & perlegi chartas omnes quas in ipſiuſmet Franciſci Muſæo reperi, ſeu ex eo, in aliud exportatas, quidquid in Epiſcopali Curia, in Archiuiis Eccleſiæ noſtræ Cathedralis, Ciuitatis Anicienſis, ex Nobilium Conſulum fauore; Monaſterij Viſitationis, quod Ioanna Franciſca Fremiota Chantalia Superior Mater porrexit; Domus noſtræ tum Saleſij, cùm Tulliæ, de Manuſcriptis fideliſſimis Philiberti Buſati Tallorienſis eius loci Curionis Viri probi & ipſi Franciſco olim chariſſimi, qui multa iampridem de eo annotarat. Manuſcripta omnia Michaëlis Fabri eius Confeſſarij & Eleemoſynarij qui nuper obdormiuit in Domino; Rationum Codices Georgij Rollandi Decretorum Doctoris Canonici Cathedralis Eccleſiæ & Domus Regiminis Præfecti, Commentaria accuratiſſima Ludouici Comitis Saleſij Patris mei, & aliorum fidem facientium quæ hinc inde habere potui. Tum Seruos & Domeſticos à primo ad vltimum omnes, Canonicos noſtros, Seniores, Curiones & huiuſmodi teſtes omni exceptione maiores accerſiui & mihi priuatim adhibui eorum excitaui memoriam, rem per partes habere volui, inquiſiui de temporibus, de locis, de auxiliis, de cauſis, de actionum teſtibus ac circumſtãtiis denique omnibus, ita vt nihil vel parum ſupereſſe quod ad rem faciat exiſtimem. Præterquam quod multarum ego actionum teſtis ſum oculatus ab anno ſupra milleſimum ſexcenteſimo decimo quinto quo in Anicienſi Gymnaſio annos licèt natus duntaxat nouem litteris incubui, ad annum vſque ſexcenteſimum vigeſimum tertium quo ſacroſanctæ Theologiæ ſtudiis inuigilaturus Lugdunum & apud Patres Societatis Ieſu profectus ſum. Poſteaquam verò

rò in Patriam rediÿ vigeſimo octauo anno, ſtatim ſacris Ordinibus initiatus, Canonicus Cathedralis Eccleſiæ ac poſtmodum Præpoſitus à Sanctâ Sede Apoſtolica, & ab Epiſcopo Officialis & Vicarius Generalis effectus, pro ea qua per ſexennium vſus ſum publica & ſolemni authoritate ſciuiſſe profectò & adnotaſſe mihi licuit, ſi volui, quidquid ad hanc hiſtoriam rectè conſcribendam fuit neceſſarium, adeò vt imprudentiſſimum me fuiſſe oportuerit ſi neſciam & impudentiſſimum iam ſi mentiar. Vides quàm tecum agam bonâ fide (Lector optime). Igitur omnia quæ per ſyngraphos ſic accuratè primùm ſcripſeram in Chronicon per ætatis annos, imò & cùm potui, menſes & dies digeſſi, vt ſtatim ex lectione animaduertes, quo labore inter aſsiduas conciones & mei muneris diuerſas longè occupationes quæque ſtylum frangunt & variant maximè, non eſt quod dicam, tu ipſe cogita. Placuit ſanè mihi labor ille, & quia nihil eſſe amanti difficile fert prouerbium, conſilium iniÿ vlterius procedendi & formandi colligatæ narrationis iuſtum volumen, quod implorata multis ſacrificiis Dei ope tandem aggreſſus ſum & confeci; quale quale eſt. Spero te habiturum excuſatum me & conſideraturum ex tua prudentia nouos huiuſmodi fœtus non poſſe omnibus ſemper ſuis numeris eſſe abſolutos. Pariet ætas alios quos iam concepi: neque enim ad meliora chariſmata animum mihi deeſſe crede: vtinã vires ex proportione ſuppeterent, ſed Deum meum & Dominũ qui bonus eſt iis qui recto ſunt corde, in me & circa me agere ſino, quod voluerit, & tu & ego, bone Lector, faciemus. Finis meus præcipuus in hoc opere eſt Sacerdotum & Epiſcoporum, Religioſorum etiam hominum (Quandoquidem omnia omnibus Franciſcus factus eſt vt omnes Chriſto lucrifaceret) Directio; non ex meipſo, quod eſſet inſolens & temerarium ſed propoſito illis hoc ſpeculo, tanto tùmque Religioſo Præſule, quique Religioſorum omnium & Religioſi Inſtituti ſemper fuit amantiſſimus, quidquid ſcriptitare conentur nonnulli quo ſuas nugas tueantur. Et quem ſi aliquãdo Beatũ & ſanctum Præſulẽ appello, nolim credas me tibi eũ publicè inuocandũ proponere velle. Abſit hoc à me, qui omnẽ Eccleſiæ ſacroſanctæ contrariũ ſenſum reſpuo, reÿcio & abominor, quouſq; ab Apoſtolica Sede Oraculum prodeat quod omnes auidis mentibus expectamus. Sed iis vtor epithetis in eo sẽſu quo Antiqua Eccleſia Sãctos & Beatos vocat Epiſcopos omnes, &

Scriptura ſancta eos qui in ſinu Abrahæ ſeu in Domino requieſcunt, quemadmodum & idem ante me dixit Religioſiſſimus Fullienſis Ordinis Abbas Ioannes à ſancto Franciſco qui eius res geſtas benè ex breuitate, & vt potuit, deſcripſit. Redeo ad ſtylum. Præter ea de quibus initio te admonui, ſupereſt vt ſcias me nonnulla communis Eccleſiaſtici vſus verba liberè & abſque ſcrupulo aſſumere in hoc hiſtoriæ genere, vt ſunt Benedictio, Breuiarium, Capitulum, Horæ Prima, Tertia, Sexta, Nona, Litaniæ, Matutinum, Præbenda, Proceſſio, Credentia, & cætera huiuſmodi quæ paſſim reperies, ſicut & Chriſtiani & Religioſi vſus vocabula, Deuotio, humilitas, ſimplicitas, charitas, reſignatio, ſacramentalitèr, mortaliter, venialiter, realiter, communicare, & ſancta Communio, quæ nunquam apud Ethnicos reperias. Planè malui vt tu hic me ſolo nomine Tullianum diceres quàm Eccleſiaſticum tandiu receptum vſum ſpernere, aliter ſiquidem dicere potuiſſem ſi voluiſſem: atque adeò ſi peccatum eſt, verè peccatum eſt, quandoquidem id ſciens commiſi: probè etenim noui quid intelligant ij qui dicunt. Fauſtè precari, Collegium, Supplicatio, Sanctorum inuocationes, Annona, preces matutinæ, Diurnæ, Religio, Summiſſio, In alterius arbitrium conceſſio: alia docuerunt me Theologi & Philoſophi, quàm Grammatici, & viden' vt pleraque vel phraſes ſunt & circumloquutiones vel non explicant Eccleſiæ ſenſum? Non potuerunt noſtra omnia ſcire vel ſcribere Tullius, Liuius, Cæſar, & alij Ethniciſmi tenebris inuoluti: & quemadmodum nullus ibit inficias quin de dignitatibus & publicis muneribus quæ naſcuntur quotidie Regum & Principum arbitrio noua vocabula condere poſſimus; vt ſunt, Baro, Comes, Marchio, Balliuius, Mareſcallus, Seneſcallus, & cætera huiuſmodi quæ omnia referre importunum eſſet: Ita maiorem ego Eccleſiæ authoritatem ad extremum tueri ſum paratus ſi quis, & quicunque tandem ille ſit, certare mecum in hac palæſtra velit. Neque omnia cenſeri debent barbara quorum non meminerunt Tullius, Liuius, Cæſar, & alij: Nam quæſo te, Bone Lector, cui linguæ noua condere verba licet? Viuæ (inquies) proculdubio. Dic verò, An viua eſt Latina lingua? Abſit tantum nefas mortuam cum Ethniciſmo dicere: Viuit viuit profectò in Eccleſia ſancta Catholica, Apoſtolica & Romana, cui proinde noua in dies

ad

ad vſum ſuum verba condendi facultas eſt, & cuius regni non erit finis peribúntque potius & ante eam linguæ cæteræ omnes quæcunque: nam in omnem terram exibit ſemper ſonus eius & vox ſicut columbæ illius quæ in foraminibus petræ & in cauerna maceriæ commoratur dulcis erit in auribus Domini. Nollem verò ſi antiquorum illorum Chriſti temporibus anteriorum hominum hiſtorias exſcriberem Eccleſiaſticis vti vocabulis; ſtoliditas eſſet intolerabilis. At quãdoquidem viuebant illi & loquebantur prout ferebãt tẽpora, viuamus nos & loqnebamur ſcribamúſve prout ferũt noſtra, quæ multo meliora exiſtimo; viuent & loquentur poſteri neſtri vt volent, quod nos Galli (non ſine miſeria quidem) quotidie experimur. Vna tantùm in omnibus lex generalis eſto. Via, Veritas & Vita: per vitam autem hîc ſalútem æternam intelligo. Rhemnianos & Appionia cymbala procul eſſe iubeo. Non dubito præterea quin ſi extraneus es multa tibi videantur inutiliter ſcripta; vt quæ ad viſitationes Eccleſiarum ſpectant, ad ſtatuta quædam, ad conſilia, ad deſcriptiones locorum, ſed id me feciſſe intellige pro Diœceſi noſtra Gebennenſi, & Sabaudiâ chariſſimâ cui me totum & quidquid me circumdat prorſus debeo, & in Communitatum noſtrarum gratiam quibus etiam officium promiſeram. Si de Gente noſtrâ ex occaſione loquutu ſum; aliter facere non potui, & quidquid ſit, nihil ab inuidia timeo; quia veritatem dixi. Loquantur de ſe alij prout voluerint, non habebunt me Cenſorem, ſicut nec eorum iudiciis hac in re ſubeſſe volo. Errata quæ irrepſerunt vt in primis editionibus ferè ſemper fieri conſueuit, ad finem vide & corrige. Si vernacula verba habere cupis verſionem noſtram Gallicam conſule. Cæterum non attende ad corticem ſed ad medullam; Proficies ſi deguſtaueris. Lachrymas meas ſuauitate tamen mixtas dum hæc ſcriberem nolo recenſere tibi. Facerem id extra rem. Hoc permitte. Tot cœleſtis benedictionis guttas tibi exopto & habebis ingentem numerum. Redde tu mihi parem gratiam ſi me amas, vt rogo te, amabis autem ſummopere ſi Deum & Dominum noſtrum orabis vt perficiat greſſus meos in ſemitis eius quem tibi ab incunabulis ad ſepulchrum deſcriptum trado, vt non moueantur veſtigia mea. Et vt inhabitẽ in domo Domini omnibus diebus vitæ meę: quoniã eructauit cor meum verbum bonum & dico ego opera mea Regi.

DOCTORVM APPROBATIO.

HOc pium & præclarum opus *De Vita & rebus geſtis eximiæ ſanctitatis viri, Illuſtriſſimi & Reuerendiſſimi Patris Franciſci Saleſij Epiſcopi & Principis Gebẽnenſis, in decem libros digeſtum: Authore Carolo Auguſto Saleſio Tulliano, Doctore Theologo, Præpoſito, Canonico, Vicario Generali & Officiali Eccleſiæ & Epiſcopatus Gebennenſis*, ſecundùm Orthodoxam fidem conſcriptum vidimus, dignum quod typis mandetur: tum vt omnes diſciplinæ Eccleſiaſticæ auidos inſtruat, tum in pietate promoueat, cenſemus. Quod teſtamur qui ſubſcripſimus, Theologiæ Doctores, Cathedralis Eccleſiæ Gebennenſis Canonici, ac in Conuentu Eccleſiaſtico (quem Synodum vocant) ab Illuſtriſſimo & Reuerendiſſimo Domino D. Ioanne Franciſco Saleſio Epiſcopo & Principe Gebennenſi Examinatores conſtituti. Anicij Allobrogum, Calendis Octobris, anno milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo tertio.

IOANNES-LVDOVICVS QVESTANVS.
CLAVDIVS-AMATVS PRVMANVS.
IOANNES MAYODVS.
PVLTRERIVS, COGN. CAPRARIVS.

LEGALIZATIO.

COnſilium Gebenneſij Illuſtriſſimi Principis Ludouici à Sabaudia Ducis Nemoroſij & Gebenneſij, vniuerſis quorum intereſt & intereſſe poteſt notum facit & manifeſtum, ſupraſcriptos Dominos Eccleſiæ Gebennenſis Canonicos & Doctores Theologos, tales eſſe quales ſe profeſſi ſunt, & eorum idcircò ſcriptis fidem in Iudicio & extra Iudicium adhiberi. In cuius rei teſtimonium ſigillum appoſitum eſt; & per Grapharium ſubſignatum. Anicij die tertia Octobris anno milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo tertio.

Sigillatum in cera rubea maiori ſigillo Illuſtriſſimi Principis Ludouici à Sabaudia Ducis Nemoroſij & Gebenneſij.

MONETVS BVRQVERIVS. Libellio.

APPROBATIO ET PERMISSIO.

IOannes Claudius de Ville, in Sacra Theologia Magiſter, in Eccleſia Sanctæ Crucis Cuſtos, in hac Diœceſi Lugdunenſi Metropolitanus & Ordinarius Officialis, Vicegerens atque Vicarius Generalis ſubſtitutus: fidem facimus Nos hoc opus, *De vita & rebus geſtis eximiæ ſanctitatis Viri Illuſtriſſimi & Reuerendiſſimi Patris Franciſci Saleſij Epiſcopi & Principis Gebennenſis in decem libros digeſtum: Authore, Carolo Auguſto Saleſio Tulliano, Doctore Theologo, Præpoſito, Canonico, Vicario Generali & Officiali Eccleſiæ & Epiſcopatus Gebennenſis.* Non potuiſſe non magnoperè probare tum quod è ſubiecta Hiſtoria venerandum, Illuſtre, Sanctum, tum quod ex Authoris ingenio ſyncerum, locuples, maturum: vtrimque verò tingendis ad Chriſtianam Sanctimoniam animis mirè idoneum, ob ídque vel maximè prælo dignum, Sic viſum nobis. Lugduni Idibus Nouembris anno milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo tertio.

DE VILLE, Vicarius Generalis Subſt.

DOCTO

EXTRAICT DV PRIVILEGE.

LOVYS, Par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauarre: A Nos Amez & Feaux Conſeilliers, les Gens tenans Noſtre Cour de Parlemẽt de Paris, Seneſchal de Lyon, ou ſon Lieutenant, & à tous autres nos Iuſticiers & Officiers qu'il appartiendra, Salut. Nos bien-amez François La Botiere & Iean Iuilliard Marchands Libraires de Lyon, Nous ont fait dire & remõſtrer que pour ſeruir dignemẽt au public, il eſt neceſſaire de faire imprimer deux Liures intitulez, l'vn : *Caroli Auguſti Saleſij Tulliani, Doctoris Theologi, Præpoſiti, Canonici, Vicary Generalis & Officialis ſacroſanctæ Gebẽnenſis Eccleſiæ, De vita & rebus geſtis Serui Dei, Patris ac Patrui ſui eximiæ ſanctitatis viri, Franciſci Saleſij Epiſcopi & Principis Gebennenſis, Libri decem* : Et l'autre : *Hiſtoire de la vie & des faicts du bien-heureux François de Sales, Eueſque & Prince de Geneue, Inſtituteur & fondateur de la Viſitation Saincte Marie, compoſée premierement en Latin par ſon nepueu Charles Auguſte de Sales, Seigneur de la Thuille, Docteur en Theologie, Preuoſt, Chanoine, Vicaire General & Official de la ſaincte Egliſe de Geneue, & miſe en François par le meſme Autheur, diuiſée en dix liures.* Et attendu que leſdits liures ſont approuuez par Meſſires, *Queſtanus, Prumas, Mayodus, Pultrier* & *de Ville*, Docteurs en Theologie, comme il appert par leurs Actes d'Approbation cy attachez ſoubs noſtre contre-ſeel. Les Expoſants Nous ont treſ-humblement requis leur permettre de les imprimer & faire imprimer, & faire deffenſes à toutes perſonnes d'entreprendre l'Impreſſion pendant dix annees. A ces cauſes Nous auons permis & permettons par ces preſentes audits La Bottiere & Iuilliard d'imprimer ou faire Imprimer les ſuſdits Liures, les vendre, debiter, pendant dix annees, à la charge d'en mettre deux exemplaires de chacun d'iceux dãs noſtre Bibliotheque. Faiſons deffenſes à tous Libraires, Imprimeurs, & tous autres, d'imprimer où faire imprimer leſdits Liures, pendant ledit temps, que par le conſentement des Expoſans. A peine de cinq cens liures d'amende, & de confiſcation des Exemplaires, deſpens, dommages & intereſts. Voulons qu'au vidimus des preſentes foy ſoit adiouſtee comme à l'Original d'icelles. Mandons au premier Huiſſier ou Sergent ſur ce requis faire pour l'execution des preſentes tous exploicts requis & neceſſaires, ſans pour ce demander congé, placet, viſa ne pareatis. Car tel eſt noſtre plaiſir. Donné à S. Germain en Laye, le dixiéme iour de Decembre, l'an de grace mil ſix cens trente trois, & de noſtre regne le vingt-quatre. Par le ROY en ſon Conſeil.

MATHAREL.

Et ſeellé du grand & petit ſeau en cire jaune.

Acheué d'imprimer le 15. de Ianuier 1634.

CAROLI AVGVSTI

SALESII TVLLIANI DOCTORIS THEOLOGI, PRÆPOSITI CANONICI, VICARII GENERALIS ET OFFICIALIS Sacroſanctæ Gebennenſis Eccleſiæ.

DE VITA ET REBVS GESTIS, Serui Dei, Patris ac Patrui ſui,

Eximiæ Sanctitatis Viri FRANCISCI SALESII *Epiſcopi & Principis Gebennenſis.*

LIBER PRIMVS.

PACE multâ fruebantur Allobroges, cùm Franciſcus Ioannis Filius, Toparcha, Saleſius, Boëſiacus, Balleſonius & Villarogetius, Franciſcã Melchioris, Syonnaſij, Tulliani, & Valeriani Dynaſtæ, filiam quatuordecim dumtaxat annorum, Virginem ſolemni ſibi connubio, ſociauit. Hæc ſtatim ac ſe grauidã ſenſit, vt erat ab incunabulis optimè affecto erga numen animo, conceptam prolem Diuino cultui deſtinauit. Sed & huic rato conſilio memorabilis acceſſit occaſio, quippe Anna Ateſtina, Herculis Ferrariæ Ducis & Renatæ Franciciæ, Filia, Guiſani Ducis vidua Iacobo Sabaudo Nemoroſij Duci nuper coniugata, Anicium Allobrogum venerat, comitatique eam fuerant, inter quamplures aulæ Gallicæ, Primarios, Carolus Lotharingus, & Ludouicus Guiſanus Cardi-

Franciſcus in vtero matris Deo dedicatur.

nales, qui ſacroſanctam illam mortui Ieſu Chriſti Sindonem, qua ab Arimathiano Ioſepho inuolutus fuerat, videre cupientes; eam gratiam à Sereniſſimo Duce Emanuele Philiberto petierunt, annuit piæ petitioni Dux religioſiſſimus, & Euangelicam Sindonem quamprimùm Camberio Anicium deuehi permiſit; Accurrit verò tum tantis videndis reliquiis, cùm ſalutandæ Principi vniuerſa Prouincia, nec prætermiſit officium Saleſiana Domina, ſed in Beatæ Mariæ Virginis Ædem, vbi Sindon explicanda erat, ſe contulit; ibíque velut altera Samuelis mater Anna, ſingulari tacta cordis affectu, & in lachrymas effuſa, ventris ſui fructum Domino dedicauit, hinc in Saleſianum Caſtrum reuerſa, non multo temporis interiecto ſpatio, in Franciſcano cubiculo, ſeptimo prægnationis menſe, accumbens, Salutis anno ſupra milleſimum quingenteſimo ſexageſimo ſeptimo, Iouis die duodecimo Calendas Septembris, hora poſt meridiem ſeſquinona; magnum Saleſiæ gentis ornamentum, Allobrogum decus, & Eccleſiæ nouum Sydus, fœlicem partum emiſit. Interea, dum Saleſio Dinaſtæ peculiari quodam & diuino inſtinctu tota gratulatur vicinia; in Paræcialem Torētinorum Diuo Mauritio ſacram ædem in cunis delatus eſt infans, vt qui mundo natus erat, per Baptiſmatis Sacramentum Chriſto renaſceretur. Aquis igitur tinctus eſt, luſtralibus Chriſtianíſque imbutus initiis, fideiuſſoribus Franciſco Flexeriano Seleugienſis Monaſterij Ordinis ſancti Benedicti Priore qui ei Franciſci nomen impoſuit & Bonauentura Chiuronia Villetana Montouij Domina: Stipauit eum ſolemnis Nobiliū cœtus, & in reditu grande conuiuium inſtructum, necnon & ab aurora vſque ad noctem omnibus ad caſtri fores accedentibus ampla ſtips erogata. Toto lactationis biennio, quampluribus mutatis nutricibus, in paternis ędibus educatus, & propter delicata mēbra, corporíſque molliticm in xilinâ culcitulâ longis fomentis inſtauratus eſt: neque tamen à Medicis longiori vitæ adiudicabatur, at in eo fouendo tam ſollicito animo eius Auia materna Bonauentura Chiuronia incubuit, vt deſperatas omniū cogitationes ſēſim ſuperauerit. Tandē tertio ſupra bienniū menſe puer ablactatus eſt, & ad omniū ſpem rudioribus alimentis confiſus: Prodibat autem ex Angelico vultu, neſcio quis cœleſtis gratiæ radius, ita vt nemo malè affectus ab eius aſpectū, diſceſſerit, quinimo

S. Sindon Anicium defertur.

Franciſcus naſcitur.

Franciſcus baptizatur.

Franciſcus ablactatur.

quot

quotquot eum vel amicè vel officioſè viſebãt, non ſolùm parentibus eximiam pueri pulchritudinem gratulabantur, ſed mira etiam de maximis virtutũ eius incrementis promittebant,quæ cauſa fuit, vt in informando bonis habitibus Franciſco, prouidi Parentes ſtudioſiùs deinceps attenderent: Franciſcæ Duretæ Anicienſi mulieri quæ tunc Saleſij ancillabatur. Vt eum Chriſtianas orationes ſcilicet Dominicam, Salutationem Angelicam, Apoſtolorum ſymbolum, confeſſionem, benedictionem menſæ,gratiarum actionẽ, ſpiritus commendationem, aliáſque ſimiles doceret commiſerunt. Et quia puerorum animus, non ſecus ac argilla lateraria ad proplaſma quoduis diſpoſitus eſt, ideò periculoſas deprauatorum quorumlibet conſuetudines ei diſtricte prohibuerunt,luſoriarum pagellarum, & aleatoriæ teſſerę,ne minima quidem dabatur notitia,latrunculorum,metularum, & his ſimiliũ ludi, in quibus ſola reperitur exercitatio cum moderamine, permittebantur; Interdicta erat quælibet diuagatio, & cum diſſolutis mora, ne fortè in ætate tam labili malitia mutaret intellectum, longè à coquinâ & ſeruorum tenebatur ineptiis,adeóque ſollicitè eius incũbebatur profectui,vt naturalibus donis in virtutes paulatim conuerſis, quamuis aſpectu & ætate iuuenis, morum tamen grauitate vir maturus videretur: nam in cõſortio præferebat modeſtiam, in ſermone iudicium, in reſponſis mentis acumen, in inſtructionibus docilitatem, in correctionibus humilitatem, cum parentibus obedientiam,cum maioribus reuerentiam, cum æqualibus prudentiam, cum inferioribus comitatem, cũ omnibus ſimplicitatem & pacem. Communi victui & veſtiũ aſſuefactus modeſtiæ,nihil ſingulare vel ſuperfluum expetebat, ſed paucis contentus, Parentum in omnibus acquieſcebat voluntati,quibus profectò tam præclarę filium indolis videre ſumma voluptas erat, & quantò ad ſapientiam propenſiorem aduertebant,tantò ad perſeuerandum ferventiùs animabant, Dei maximè timorem & amorem inculcabant ſæpiſſimè,Chriſtianæ fidei myſteria, quibus poterant, clarioribus verbis;& comparationibus à natura deductis explicare nitebantur, & vel minimis eius quæſtionibus non differebant reſponſum. Mendacij deformitatem,& ingenuæ veritatis pulchritudinem ſic deprædicabant, vt flagellis maluerit excipi quàm mentiri, idque mirandum totâ vitâ retinuit, vt nullum vnquam ſuis

Franciſci prima educatio.

Veritatis in Franciſco amor

imperfectionibus, quas ferè nullas habebat, viſus ſit velum obtendere. Ad imitandas Sacerdotum actiones ſtudebat quamplurimùm, parua erigẽs altaria, ad quę piis decorata imaginibus ſuas funderet preces, Res autem erat, quæ magnam omnium cordibus ingerebat pietatem, cum à dilectiſſima parente in Parœcialem Eccleſiam dominicis & feſtis diebus ductus ante ipſam genuflexus diuinis attẽdebat officiis, iunctis manibus toto corpore immobilis oculis in altare fixis demiſſum è cœlo Angelum repræſentabat. Cœpit etiam ſub beneficis parentibus, & Chriſtiana liberalitate clariſſimis, erga inopes beneficentiam exercere, nam ab ipſis perſæpè amplarum ſtipium fiebat largitor, tantóque pauperum ferebatur amore, vt cùm illos ad oſtium audiret clamantes, ſui demenſum opſonij, & ientaculi ratam partem, lubens & hilaris deferre non differret, aut cùm nihil apud ſe dãdum reperiebat ad Patrem matrémve citò recurrere, & egentum Procuratorem agere minimè grauabatur. Interim de imbuendo litteraria cognitione puero cogitatum eſt; idipſum Puer expetebat impendiò, pérque dies integros, ſi quando librum habebat, voluendis ſponte foliis, noſcendíſque caracteribus, ſedulam nauabat operam: Quamobrẽ ſub Petri Bataliosi Aniciẽſis viri probi & eruditi regimine in Rupenſe vicinius oppidũ vt primis imbueretur Grãmaticæ rudimentis ſexennẽ Franciſcũ cauti progenitores miſerunt quo tempore Dumaxij Ludi magiſtri tecto quò facilius ſtudiis incumberet vtebatur. Hinc poſt biennium cùm iam octennis eſſet occaſione captâ Amedei, Ludouici & Gaſparis Patruelium ſuorum, quos aliò ad ſtudia eorũ Pater Ludouicus Saleſius Brentinorum Dinaſta mittebat, cum illis ſocium dederunt: Ciuitas eſt Allobrogicis ſex milliaribus Saleſio diſtans, Seminarorũ caput, olim Oſiriopolis, poſtmodũ Dinia, ac demùm ab illuſtri Titio Anicio Satrapa Romano Aniciũ nuncupata, in amœniſſimo ſita ſolo, fertiliſſimis cincta campis, & collibus, optima cæli temperie fruens, puriſſimum bibens lacum, parua quidẽ, ſed humaniſſimo plena populo, multis ornata tẽplis notata turribus, rigata canalibus, diſtincta vicis, ligata pontibus, Arce & Duce nobilis, Eccleſiaſticâ & ſæculari Curiâ cõmendatiſſima, expulſi à Geneuatibus Antiſtitis ſedes, in quâ iampridem vir inclitus Euſtachius Chapuiſius, eius ciuis Canonicus, & Officialis Geneuenſis, necnon Cæſaris Caroli V. variis in Prouinciis Orator

Franciſcus mittitur in gymnaſium.

Anicienſis ciuitatis deſcriptio.

Orator, inſignę litteris humanioribus, Rhetoricę & Philoſophię, ſub Doctorum Louanienſium adminiſtratione, fundarat Gymnaſium. In huius ciuitatis ſcholis, quatuor Saleſij vno tempore noui Candidati ſunt effecti. Vnus autem Franciſcus ingenio & diligentia ita excelluit, vt ſuper omnes ſuos condiſcipulos continuo lauream reportauerit, ardebat nempe ſummo diſcendi deſiderio, & cùm Gallica vocabula cœpit Latina facere, in contextu dis quatuor aut quinque periodis, per horam aliquando manſit immobilis. Ex longa librorum lectione nullum vnquam accepit tędium, argutas & graues illuſtriorum Authorum ſententias, nec nō exquiſitos eloquentię flores, quibus appoſitè, vel in oratione vel in ſcriptis vteretur, in manuales codices diſtribuebat, & quia plenam, animi venuſtate quadam compoſitam, habebat actionem, præclarum corporis ſtatum, coloris ſuauitatem, ſummumque in voce ſplendorem, ideo frequentibus, ſiue domi à Petro Batallioſo, viro non indocto Præceptore ſuo; ſiue in Gymnaſio à Biordo Falcinate Sixenſi, humaniorum litterarum profeſſore, declamationibus exercebatur. Longiſſimè verò à putidis Rhemnianorum Doctorum moribus & Appioniis (vt aiunt) cymbalis tota vitâ abhorruit. Ad omniū præterea lætitiā ſummè modeſtus erat, nec vnquam diuagantem aut temeritatem aſpectus quolibet adijcientem vidit vllus. At graui, non affectato tamen, paſſu, veſtibus & capite comptiſſimus, abibat in res ſuas, cumque, ſub æſtuantis caniculæ feruoribus aſtrictorios globulos alij reſoluerent, nudatóque pectore recederent è ſcholis, vel ad balnea feſtinarent, ipſe vrbani moris intelligens, ſemper comis ambulabat adeò, vt ciues omnes, quotquot tranſeuntem videbant raperet in hæc verba, en illū iuuęnem? quàm decorus aſpectu! Quàm totus amabilis! Næ ſi viuat, in illuſtrem euadet virum. Suis ſodalibus magnam de ſe ingenerauerat reuerentiam, & ſi fortè reperiſſet inſoleſcentes, aut minus modeſtos, pro innata ſibi authoritate cum manſuetudine, reprimere minimè metuebat; eiuſque præſentiā, ſe à patrādo facinore, ſubitò retractos, quamplures sūt cōfeſſi. Minores ineptias prudēter perferebat, imò pro aliorum peccatis virgis excepturus perſæpè deſcendit in medium, & innocens pœnas dedit. Semel cùm Gaſpar Saleſius, patruelis, magiſtri pedibus prouolutus, cum eiulatibus & lachrymis flagris cædi recuſaret, tactus miſelli doloribus, Franciſ-

Francisci in studendi diligentia

Francisci modestia mirabilis & amabilis.

pro Gaſpare lubens ſe obtulit & flagellatus eſt. Æqui rectíque ſyncerus amator ſuſpiciebatur ab omnibus, & ſanè inter tot iuſtitiæ exempla illud non exiguum eſt in puero, quòd cùm à parente Saleſio Brentum ad Ludouicum, patruum inuiſendum mitteretur deberétque ſeruus ei chirothecas emere, nec niſi poſt altercationem longam quod iuſti pretij erat mercatori perſoluiſſet, reliquum de ſuo Franciſcus liberè dedit, idémque fecit in Pontis noui tranſitu reſtauratori, famulum leniter increpans: quaſi verò inquit? iſti tot pro nobis labores ferunt, & quod iuſtum non perſoluemus? Quæ res maximè ſerui mentem, & præſentis Claudij Guerræ Viſilionenſis agricolæ, eâ ſententiâ repleuit, vt magnus aliquando vir Franciſcus futurus eſſet. Per hæc tempora Præſul ampliſſimus, Angelus Iuſtinianus Epiſcopus, & Princeps Gebennenſis, ſacros generales ordines, in Diui Dominici æde, celebraturus erat. Id cùm audiſſet Franciſcus, Confirmationis ſacramentum accipere, vt optimum, ita cenſuit opportunum. Geuuflexum igitur ante altare ſignauit ſigno crucis, & ſalutis Chriſmate Pontifex confirmauit, additis actioni tam ſanctæ lenibus verbis, & ex ſpecioſiſſimi intuitu vultus vaticiniis, ad quę non ingratè pręſentes aduerterunt. Poſt hæc, quàm Chriſtianis profecerit inſtitutis, candidus adoleſcens, vix dici poteſt; nam ſacramentali adiutus gratiâ, quotidianas ſibi preces conſtituit, piorum librorum lectioni & viſitandis templis tot horas deſtinauit, & cùm à cœnâ, poſt Solis occaſum opportuniori ad ambulationem tempore, ſui commenſales, vel ad lacum, vel ad paſcuorum compita egrederētur, ipſe domi manens ſeneſcenti iam hoſpiti ſuæ Sanctorum vitam perlegebat. Si tamen aliquando Ariſtotelicis, aut aliis feriatis diebus, ex Præceptoris iudicio vacare iuſſus, matutinis præſertim horis ad Ferianas inſulas diuerteret, in amœnos locorum illorum colles ducebat ſocios, & diſcamus (inquiebat) precibus Deum flectere, dum inter arbuſta gratóſque fontes Deus nobis hæc otia fecit, confeſtímque libellum precarium trahens è perula humi genibus incumbens, reſpondentibus illis, Litanias recitabat. Iam vbi litteras humaniores Anicij didicit, ad altiores euehendum diſciplinas, tum vt exterorum moribus aduerteret, in Galliam, ac in ampliſſimam eius metropolim Pariſiorum Lutetiam, mittendum Pater conſilio fuit, ipſe enim experientiâ

Franciſcus Confirmationis ſuſcipit Sacramentū.

perientiâ propria comprobarat, quàm informandis, vt decet nobilium Iuuenum animis apta eſſet hæc Ciuitas, quippe quæ Chriſtianiſſimi Regis ſolio, Principum & Procerum multitudine, Auguſtiſſimi Senatus Curiâ, viris quāpluribus de ſcientiâ & pietate meritiſſimis, excultis in omni genere ingeniis, innumeris populis, & rerum omnium copioſa varietate, toti orbi ſit celeberrima. Sciebat verò in Nauarrorum Collegio multam florere nobilitatem, quæ cum litteris vrbanos, & expolitos mores ſibi ſolet comparare, quapropter his ſcholis Franciſcum deſtinauit. At Franciſcus dum hæc cogitantur longè à Patris mente Eccleſiaſticæ profeſſionis deſiderio, flagrare cœpit, vix tamen eam obtinuit licentiam ab homine, qui rem aliter perpendebat. Acceptis itaque ad eam cauſam dimiſſorialibus litteris à Ioanne Tiſſoto, Cathedralis Eccleſię Canonico, & abſentis Epiſcopi Vicario Generali: Audiēs Galeſiū Regardū Balneoregiēſem Epiſcopum, ſolemnē ordinationem Septembri mēſe celebraturum, Claromontem Seminæorum profectus eſt, vbi ſacro ritu tonſurâ inauguratus in ſancti Stephani protomartyris æde, ingenti cum lætitia ſuæ partem hæreditatis Dominum elegit, anno ſæculi octauo ſupra ſeptuageſimum. Reuerſus tandem ſic initiati verticis homo, & audito, poſt aliquot dies, Patris decreto de Pariſienſi profectione, cùm ab expertis iam pridem didiciſſet Iuuentutem in Nauarrorum Gymnaſio minùs pietati deditam, repugnauit in animo, maluiſſetque ſub Patribus Societatis Ieſu, quorum famâ illi aures tinniebant, ſtudiorum reliquum perficere. Quid faceret? Patris voluntati diſſentire palàm metuebat, ex aduerſo cupiebat vitare periculum, aiebat enim intra ſe, Pronus es ad malum, expediet te in ruinam malorum conſortium, Quid tandem proderit vana ſæcularium ſcientia? diſcendum potiùs cælorum iter, quod ſecurè Patres illi piiſſimi, ſicut doctiſſimi, demonſtrabunt: Matrem adiit cum hoc conſilio, & fuſo ſermone, non ſine gemitu cor aperuit; Orauit, vt expoſitis ſuis rationibus, Patrē à tali ſententia dimoueret, quam, Ieſuitarū inſtructionibus patenti occaſione profuturus eſſet, oſtenderet, & in quale periculum aliter ingreſſurus. Nouerat ſiquidem egregiam filij mentem pia mater, & apud aulicorum morum encomiaſtas magni nominis euaſurum, nō ita curabat vt Pater, quæ cauſa fuit, vt explicatum Franciſci animū efficacibus verbis marito ſuo retulerit.

Franciſcus tonſura clericali inſignitur.

Franciſcus poſtulat ſibi dari doctores Ieſuitas.

Franciſcus Lutetiam Pariſios mittitur.

rit. Mutato ergo decreto, ſub Ioannis Deagij Corneriĕſis Presbyteri regimine Claromontano; ſeu Gergouienſi apud Pariſienſes Collegio, Franciſcus permiſſus eſt; & cum Parentum benedictione Saleſio dimiſſus. Quocumque pergeret diligēti curâ res illuſtriores inquirebat annotabátque nec poterat ſatis mirari Deagius, quàm officioſè ab hoſpitibus omnibus præter ſolitum exciperetur, præclarus iuuenis, in cuius vultu ſanctitatis radius iam micabat. Lugduno per Boïorum agrum Nouiodunū ad Ligerium peruenit, hinc ad Bituriges, & ab his tranſiuit ad Aurelianos, poſtremo Lutetiam ſanus & incolumis appulit. Non citiùs autem in diuerſorio depoſuit gladium, quàm ad Ieſuitas cum Deagio conduci poſtulauit, quibus ſalutatis, ad quid, & quo animo veniſſet, magna illorum lætitia, qui iuuenem ex eo momento dilexerunt, percenſuit móxque emptâ per aliquot menſes alienâ mensâ in proxima Collegio domo, denuò

Franciſcus denuò Rhetoricis inſtitutionibus operā nauat.

Rhetoricis inſtitutionibus operam applicauit, & quia Deagio in profectione diſtrictè commēdârat Dynaſta Saleſius, vt his exercitiis, quæ nobiles Galli maximè curant, filium ſuum inſtrui curaret, idcirco Deagius reluctantem quamuis Franciſcum, auditâ tamen abſolutâ iuſſione parentem, chorodidaſcalo feriato dumtaxat tempore, rudiariæ gladiaturæ, laniſtæ, necnon equario domitori commiſit, ipſéque Franciſcus, vt erat corporis agilitate, & robore inſignis, perbreui ſpatio ad fidium numeros optimè ſaltauit, eluſit rudibus, & in equeſtri præualuit diſciplina. Verùm non erant hæc niſi animi remiſſiones ludicræ, alium longè finem reſpiciebat & nouum hominem Claromonti ſe induiſſe recordabatur, nolebátque pium immutare propoſitum, Quamobrem ſicut in humanarū rerum ſcientiis Magiſtrum habebat, ita in pietate Ducem vnum & rectorem ex patribus ſibi elegit, apud quem fiducialiter conſcientiam reponeret, & æternæ vitæ ſibi documenta compararet, aduerténſque in Beatæ

Franciſcus fit ſodalis in congregatione B. M. Virginis.

Virginis Sodalitatibus, quàm plures quaſi religioſè viuere, & Angelicam ſpirare vitam, impellente etiamnum Deagio vni nomen dedit, in illóque ſodalitio maiora ſæpè exercuit officia, vt aſſiſtentiam & Præfecturam. Suauiſſimos ſanè virtutum ſuarum odores vndequaque diffundebat, & Bonis omnibus, tanquam nitidiſſimum ſpeculum habebatur, nam mitis erat, & humilis corde, nemini moleſtus, in templis ſiue pro diuinis officiis, ſiue pro

cocio

concionibus audiendis aſſiduus, octauo quoque die ad Pœnitentiæ ſacramentum, & communionem ſacram accedebat quæ res illi tantam in dies acquiſiuitè cœlo gratiam, vt continuâ, erga ſalutarem hoſtiam, deuotione totus inflammaretur, ſciebat nempe diuinis ſub fauoribus, nec aliter litteris incumbendum. Ad huiuſmodi in Euchariſtiam amorem validis hortationibus ſocios incitabat, cumque per hæc tempora Antonius Bonuardus Rupenſiş è Sabaudia Lutetiam profectus, eum prope Diuæ Genouefæ templum habitantem inuiſiſſet, vt erat illi in Patria vicinus, nouo hoſpiti promiſit epulum, mox in Ieſuitarum ædes ducto, ſacramentaliter confitendi, & communicandi ſecum animum dedit; Poſtmodùm, iam repetamus domum inquit, & ecce maius quod tibi conuiuium intendebam. Religioſorum hominum conſortio mirum in modum delectabatur, & ſi quando in Gymnaſio, aut deſtinatis ſolitæ deuotioni Baſilicis non reperiretur, in Monaſteriis (aut vt aiunt) conuentibus quærendus erat, inprimis autem cum Capucinis placebat ſibi, & fratris Angeli in ſæculo Ioioſæ Ducis ſtupendâ pietate motus, miſſis quibus inſeruiebat vir ille (verè Angelicus) perſæpè gaudebat intereſſe, aiebátque Ioanni Paquelleto Anicienſi ſocio ſuo, Heu bone Deus! quale nobis præbet exemplum Religioſus ille, qui ex principibus, & inter principes natus, tot rebus præclarè geſtis, inſignis tot opibus, tot officiis & honoribus cumulatus, valedixit mundo, ſaccum induit, & elegit abiectus eſſe in domo Dei ſui, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum, en illum pedum nuditate horridum, & ieiunij pertinaciâ macilentum! Hoc nos exemplo Deus vocat mi Paquellete. Adeò porrò à ſæcularis vitæ vanitatibus Franciſcus abhorrebat, vt ne Religioſus fieret, Patriſque turbaret genium ſollicitè timeret Deagius timorem verò augebat ſuum, quod illũ diebus in hebdomada, tribus, Mercurij ſcilicet, Veneris & Sabbati aſperrimo cilicio cingi quãuis id occultare maximè niteretur non ignoraret. Inter hos animi motus, ſublimiorũ eſt illi cęlitus conſeruandę caſtitatis incitamentum, noluit verò contra ſtimulum recalcitrare; quinimò Diui Stephani Græcorum Eccleſiam ingreſſus, ante Virginis ſimulachrum procubuit in genua, & obſecratione flebili percuſſæ Deiparæ ſuam fidelis confidit caſtitatem, quam ſic deinceps coluit, ſic amauit, vt & ſæpiſſimè Reginam Blancam morum puritate &

Franciſci erga S. Euchariſtia amor.

Franciſcus religioſorũ conſuetudine mirè delectatur

Franciſcus ſuam Deiparæ confidit caſtitatem.

caſtimonia celebrem prudentem inuiſum iret, ſtuderétque eius veſtes curioſe tangere, quod & in aliis quos caſtos intelligebat, faciebat. Hac certè methodo euaſit in dies doctiſſimus, & peractis Rhetoricæ humaniorúmque litterarum ſtudiis, quibus, velut altiorum rerum fundamentis, penitus imbui voluerat, Philoſophicæ Palæſtræ factus eſt tyro, & eruditiſſimas Franciſci Suaris, necnon Hyeronymi Dandini publicorum è Societate Ieſu profeſſorum, lectiones ipſis dictantibus ſcripſit & recogitauit. Præterea quia Theologiæ eodem tempore Deagius incumbebat, præclaram intento ſuo Franciſcus occaſionem nactus, Rectoris ſui ſcripta euoluebat per otium domi; quantóque profundiùs æternis veritatibus attendendis inhærebat, tantò ardentiori proſequendi deſiderio incendebatur, quo fiebat vt cum Deagio, aliiſve Theologis cõtinuò rationibus ageret, diſceptaret, Scholæ Sorbonicæ diſputationibus ſtuderet intereſſe, & propoſitas hinc inde difficultates ſuis cum argumentis in libello deſcriberet. Ad Gilberti Genebrardi Aruerni, diuinę potius quàm humanæ ſcientiæ viri, viuas voces audiendas cùm liceret accurrebat, quo pacto ſublimis illius Theologicæ cognitionis monſtrum, quo reliquo vitæ decurſu toti orbi fuit mirabilis, tunc concepit. Sacræ etiam linguæ, & ſcripturarum peritiam à Ioanne Maldonato Poſitiuam profitente didicit, clariſſimíque Interpretis expoſitionem in Canticorum Cantica, nunquam è memoria paſſus eſt recedere. Stupebant alij cùm ad Saleſij ſedulitatem attendebant, nec poterant egregij ingeniorum ſcrutatores Ieſuitæ, quin ad abſoluti iuuenis fatum bonorum omnium cumulum ſuperadderent, vnus inter alios pater Nicodeſius vir vndequáque magnus ingentis ſicut ſpeciei ita ſpei iuuenem ſæpius pronuntiauit. Quotquot eius, vel fruebantur conſuetudine, vel delectabantur aſpectu, ita rectè ſentiebant, & ex his cogitationibus, vir maturus Ioánes Bonuardus Tullianus, Lutetiæ cũ familia degens, rem notandũ ſomniauit. Erat vt videbatur in excelſo Cinifij montis cacumine, tanquam ex Italia rediens, vultu ad Aquilonem conuerſo, videbátque multorum capitum Hydram è Lemanica Lerna, cum ſibilis properantẽ & iamiam præruptos tot rupium calles, fuerat ſupergreſſa, cùm ecce Frãciſcus Saleſius velut alter Hercules verſatili armatus gladio, currentem feram diſtinuit; tandémque variis ictam vulneribus coëgit ad-

Franciſcus philoſophicis ſtudiis incumbit.

Franciſcus Theologia etiam ſtudet.

Bonuardi de Franciſc. ſomnium

ad reditum, quo celeriter expedito in Geneuenſe ſpelæum curandam à Furiis ſeſe abdidit. Narrauit ille manè poſtero, tum ſuis domeſticis, tum Deagio & ipſimet Saleſio, qui vt veritas aliquā do reſponderet in ſomnio voto ſuperis facto deprecatus eſt: Certe non poterat Satanas quin malè ſibi de Franciſci progreſſibus conijceret, erátque niſi tandem vinci vellet obſtandum principiis. Sic autem propitiis nauiganti ventis, benedicti iuuenis pietati remoram adhibere conatus eſt. Obtenebrauit mentem denſâ caligine, & ad æternæ ſalutis difficultatem perpendendam, exiguúmque prædeſtinatorum numerum attendendum induxit, effecítque vt poſt varios cogitationum anfractus, in maledictorum barathrum ſe Frāciſcus deturbandum arbitraretur. Heu me miſerū! (mœrore tabeſcēs inquiebat) Ergóne illius priuabor gratiâ, cuius hactenus ſuauiſſimas libaui dulcedines, & qui ſeſe mihi tam amabilem exhibuit? O amor! ô charitas! ô pulchritudo cui meos deuoui affectus! Et tuis non fruar deliciis? Et ab vbertate domus tuæ inebriabor nunquam? Heu! nec me torrente voluptatis tuæ potabis? O dilecta tabernacula Domini virtutum! Et nunquam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis, vſque ad domum Dei? O virgo (aiebat ad Deiparam conuerſus) ſpecioſa inter filias Hieruſalem, cuius deliciis poteſt infernus iucunditatem accipere, & nunquam te pulchram vt Lunā, electam vt Solē in regno Filij tui videbo? Et nunquam immenſi illius redemptionis beneficij fiam particeps? Numquid etiam pro me mortuus eſt ſuauiſſimus Ieſus? Ah! Quidquid ſit, diligam te Domine ſaltem in hac vitâ, ſi in æterna te non poſſim diligere, cùm nemo ſit qui in inferno confiteatur tibi! At ſaltem ô Deus, ſi ex iis ſim qui te non vident, fac tamen ex iis non ſim qui maledicunt tibi & blaſphemant nomen tuum. Laborabat in gemitu ſuo, per ſingulos dies, afflictus iuuenis, & lachrymis ſuis ſtratum ſuum rigabat: Quid enim gaudij cogitaret, cùm ſuæ dilectionis pręmium, damnationem ęternam aliquando ſe crederet habiturum? Aruit paulatim cor ſuum, & in amaritudine anima defecit, triſtis aurigo, purpureis ſucceſſit genis, totóque corpore Ictero eſt percuſſus acutis adeò dolorum ictibus, vt nec cibum nec potum nec ſomnum caperet. Peribat hoc ſpectaculo Deagius & à peioribus formidabat, noluit tamen decumbere Franciſcus, ſed quo poterat modo languidis greſſibus ambulabat, elapſo his in angoribus

Franciſcus malè à cacodæmone tentatione vexatur.

Franciſcus ex tentationis conflictu infirmatur.

menſe, dum moribundo ſimilis rediret è ſcholis, in eandem Virginis Baſilicam, in qua nuper ſeruandum propoſuerat caſtitatis lilium, ingreſſus; tabellam quandam parieti affixam animaduertit, videre voluit quidnam contineret, & piam hanc Diui Auguſtini ad Deiparam deprecationem inuenit, quam ad genua prouolutus cum lachrymis recitauit. Memorare ô piiſſima Virgo Maria, non eſſe auditum à ſæculo quemquam ad tua currentem præſidia, tua implorantem auxilia, tua petentem ſuffragia, eſſe derelictum, ego tali animatus confidentia ad te venio, ad te curro, coram te gemens peccator aſſiſto, noli mater Verbi verba mea deſpicere ſed audi propitia, & exaudi. Abſoluta oratione priſtinam ſibi reſtitui mentis, & corporis ſanitatem poſtulauit, perpetuámque vouit caſtitatem, in cuius rei memoriam, ſingulis vitæ ſuæ diebus ſe roſarium recitaturum promiſit, ecce autem dum ita precatur & vouet fugatâ tentatione, reſtitutus; ſenſit, quaſi lepræ, ſquammas aut cruſtas è corpore ſuo decidẽtes, & deinceps pax multa facta eſt diligenti legem Dei, nec vltra fuit illi ſcandalum, quinimò vt fructum centeſimum daret in tempore ſuo, in æternis Domini teſtimoniis, meditabatur, die ac nocte & innocẽs animus, viuificis veræ dulcedinis dilatabatur incendiis; cæleſtibus porrò incitamentis vehementer actus, vt dignum fieret ſancti Spiritus habitaculum, mentis & corporis puritate non fictâ, cor ſuum præparabat, exercebat enim frequenter circa res diuinas meditationum actus ſingulíſque penè momẽtis leuabat oculos ſuos in montes, vnde veniret auxilium ſibi, & reuera diuini amoris tyrocinium fundare ſic debebat. His in miraculis ſexennium tranſegerat Lutetiæ Franciſcus Saleſius, & in omnibus ad quæ Parens optimus eum deſtinarat, abſolutiſſimus videbatur, cùm de reditu in patriam Deagius cogitauit, & ſcripſit, acceptóque reſponſo, Ieſuitis, Doctoribus, necnon amicis aliis, cum gratiarum actione valere iuſſis, multo ſui relicto deſiderio, Franciſcus ad Deagij conſilium, & ſocietatem viam iniit nobilibus quatuor adoleſcentibus ſola viciſſitudinis cauſâ Lugdunum vſq; ſtipatus nobiliſſimíſque Franciæ regni peragratis prouinciis, viſis vrbibus, rebus inſignibus notatis, Saleſiũ appulit. Effuſa eſt in eius aduentum tota domus, & lachrymis mixtos chariſſimo filio mater amplexus dedit, ſuauiſſimo politiſſimi iuuenis intuitu pater recreatus eſt, ambóque in audiendis maturis ſermonibus, qui

Franciſcus ope Deiparæ inuocatæ ſanatur & liberatur.

Franciſcus redit in Sabaudiã.

qui ex eius ore melle fluebant dulciores, dies integros, atque adeò noctes tranſegiſſent inſomnes. Data eſt nobili Philoſopho ſufficiens inuiſendis conſanguineis,affinibus & amicis,mora quâ cunctis ſeſe mirabilem ſimul,& amabilem reddidit.Satis doctum putabat Saleſiana Domina, vt aliâ peregrinatione Franciſcus ſuus nõ indigeret,ſeque fœlicem, ſi tali nato deinceps per otium frueretur,maternâ dilectione credebat.At Dinaſta Saleſius Boëſiacus, cuius inferiorem amoris intimi teneritudinem, ſuperior rationis portio vincebat promouendum vlterius eximiæ ſpei filium,quem ad Senatoriam purpuram deſtinabat,generoſo conſilio definiuit.Viſa Galliâ,videnda reſtabat Italia,& perficiendis Iuriſprudentiæ ſtudiis, ſtatim animo occurrit Patauium,ciuitas eſt Epiſcopalis ſub Aquileienſi Patriarcha, ob Theologiæ, iuris & medicinæ florentiſſimam Academiam, inſignis Sereniſſimæ Venetorum Reipublicæ imperio ſubdita, quam olim ab Antenore Troiano conditam ferunt. Certè quod iampridem de huius vrbis celebritate præclara Franciſcus audiiſſet, multum in Patris conſilio voluptatis accepit, & ſalutaribus eius monitis in memoriam traductis, natalis ſoli dulcedinem, extremæ virtutis acquiſitioni,per exoticorum hominum conſuetudinem poſtponens, hilari vultu clima mutauit. Docebant per id tempus grauiſſimi, ſi quos vnquam tulit hoc Gymnaſium Iuriſperiti; quos inter dubio procul principatum tenebat Guidus Pancirolus, virtuti & ſcientiæ ſimillimus, ingenióque per omnia cœleſtibus quàm mortalibus propior. Quàm ſit gauiſus tanti veri magiſterio Saleſius(huius enim famam Lutetiæ iam acceperat)non ſatis dici poteſt,at de commodæ occaſionis beneficio, diuinæ Prouidentiæ gratias egit. Agedum igitur (ſibi inquiebat) ô Franciſce, & Arſeniani dicti recordare. Ad quid veniſti? Breues ſunt dies hominis, & velut vmbra prætereunt:dum tempus habes bonum operare,pœnitebit aliquando ſi occaſionem nõ arripes; occipite eſt caluo ne teneatur fugiens. Interioribus hiſce verbis adhibebat animo calcaria,vt dilatato corde, tanquam Gigas, exultaret ad currendum mandatorum viam, qui à ſummo cœlo egreſſionem habens, vſque ad ſummum eius occurſum prætendit. Statuit ſibi octo diei horas ſtudio impendendas,Iuriſprudentię quidem quatuor Theologiæ totidem ſed vt proficeret accuratiùs non in ſcholaſtica tantùm, verùm etiam in myſtica, cuius

Patauiũ, ciuitas Italiæ.

Franciſcus Patauium mittitur.

Franciſcus iuriſprudentiæ & Theologiæ incumbit.

vaſta iam Philoſophiæ candidatus iecerat fundamenta doctore, & directore optimo opus habebat. E tot viris, qui in vrbe tam celebri vera pietate, & ſolerti prudentia conſpicui rutilabant cœleſti quodam indicio, Antonium Poſſeuinum Societatis Ieſu Theologum, quem ſuper cæterorum hominum capita virtutes efferebant, lætabundus conquiſiuit. Ille autem non laudare modò Saleſij conſilium, ſed & hortari quàm vehementiſſimè potuit, & incitare, & prouocare cœpit. Sui in Chriſto filij breui penetrauit intima, ex ingenij & morum tranquillitate, futurum virum eximium non inuitus ominabatur, cùmque de vitæ genere, poſt abſolutum iuris curſum, vt vocant, deligendo inter ipſos ſermo incidiſſet, Prophetico ſpiritu motus, Benè facis (inquit) fili, & perge Diuinis inuigilare ſcientiis, velis eſſe Theologus, tibi enim Geneuenſis ouilis cura à Deo reſeruatur. Crede mihi, ad moleſtas litigioſi fori viciſſitudines nō eſt Genius tuus, nocebit oculis immūdus forenſi ſtrepitu puluis excitatus. Lubrica nimis eſt ſæculi via, & ſalutis periculum habet. Glorioſius eſt è ſublimibus templorum pulpitis, immortalis Dei præcepta multis hominum millibus prædicare, quàm in iudiciario foro, medias inter Procuratorum controuerſias, calidis manibus quatere pluteos. Numquidnam? Annuebat compoſita fronte Patris dictis Saleſius, & decretum ſuum tot rationes admodùm obfirmabāt, cùm acceſſit pro complemento piiſſimi Theatinorum libelli, cui ſpiritualis pugna titulus eſt, vtiliſſima lectio; hunc, tanquam demiſſam è cœlo diuinam Epiſtolam aſſiduè terebat manibus, & per annos ſeptemdecim deinceps geſtauit in perulâ. Pergemus ergo, fauente domino (dixit) nec alio fine, quàm ad maiorem immenſi, & optimi numinis gloriam, ſacris litteris inuigilabimus. Adhibuit ſtatim operi manum quantâ fieri potuit diligentiâ, nam vt Angelici doctoris Diui Thomæ Aquinitatis Theologicā ſummam ſemper haberet in promptu, ad quam etiam pro aliorum librorum intelligētiâ, recurreret, eam præ oculis muſæi pluteo impoſuit. Diui Bonauenturæ libris mirum in modum delectabatur, ſacros codices magna cum reuerentia peruoluebat. Ex Patribus Diuum Aurelium, Auguſtinum amabat, Hieronymum, Bernardum & Chryſoſtomum, ſed pre omnibus Cecilium, Cyprianum, quia ſcilicet, (inquiebat) vt in Epiſtola ad Paulinum ſcribit Hieronymus, Beatus Cyprianus inſtar fontis puriſſimi, dulcis incedit & placi

Franciſcus Poſſeuinū Ieſuitam Directorē eligit.

Poſſeuinus Franciſco prædicit futurum Gebennenſem Epiſcopum.

Franciſcus libelli pugnæ ſpiritualis lectionem amat.

Franciſcus quos ſanctos Patres præcipuè amaret?

& placidus. Tanti Patris fluentes periodos conabatur imitari, & ſæpiſſimè ad eius morem, aliquot opuſcula componebat, quæ vtinam vel ex eius humilitate, vel ex temporis iniuriâ non periiſſent. Eodem temporis tractu pias regulas ſibi præſcripſit, quibus in huius mortalis vitæ periculis dirigeretur, & ſuper diſcrimina ſecuro pede deambularet, quóque facilius inhærerēt memoriæ, relegendas ſæpius propria manu commiſit chartæ in hūc modum. Præferam ſemper aliæ cuicumque rei præparationis exercitium, illúdque vt minimum ſemel in die, matutino ſcilicet tempore faciam, quòd ſi extraordinaria aliqua ſeſe offerat occaſio, vtar eâ peculiariter, & pro exercitij remedio, accipiam, quia verò præparatio in actionibus velut menſor eſt, ideóque in hac ſecundum quod occurret, & pro temporis opportunitate verſabor, quo pacto res meas cum laude conabor exequi. Inuocatio prima pars eſt huius exercitij, quapropter innumeris me periculis expoſitum agnoſcens, diuinum auxilium inuocabo in hæc verba, Domine niſi cuſtodieris animam meam, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam: iterúmque aduertens conſuetudinem in multiplices olim errores me impuliſſe, exclamabo: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nūc anima mea, & ampliùs, Domine eſto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij, vt ſaluum me facias, ſi vis potes me mundare. Orabo denique, vt in hac die ad nullum declinem peccatū, cui rei inſeruiet, quod in pſalmo centeſimo quadrageſimo tertio ſcriptum eſt. Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam, eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu, Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam; Propter nomen tuum Domine viuificabis me in æquitate tua. Secunda pars Imaginatio, quæ nihil aliud eſt, quàm præcognitio, & earū rerum quæ in die euenire poſſunt coniectura: ſeriò igitur cogitabo de iis omnibus quæ mihi accidere poterunt, de Societatibus in quibus manere cogar, de negotiis quæ fortè occurrent, de locis in quibus me eſſe oportebit, de occaſionibus quæ me incautum poſſent deprehendere. Atque ita auxiliante Domino ſapienter & prudenter difficultatibus occurram. Tertia pars Diſpoſitio, variis idcirco diſcretè per coniecturam cognitis labyrinthis, in quibus errarem facilè perditus, conſiderabo, & de mediis ad euitandos lapſus melioribus

Franciſcus pias conſtitutiones ſibi præſcribit.

Præparatio.

Inuocatio.

Imaginatio.

Diſpoſitio.

bus

bus diligenter inquiram, videbo quid expediat agere? quo ſit ordine in his, & illis negotiis procedendum? Quid in conſuetudine dicere debeam? Diſponam mecum ipſe de habitu, de ſpecie, quid fugiendum habuero, & quid euitandum?

Decretum.

Quarta pars, Decretum eſt, ideo firmiter ſtatuam Deum in poſterum ſed in hac præcipuè die nunquam offendere, quare verbis vtar Regij Prophetæ Dauidis. Nonne Deo ſubiecta erit anima mea, ab ipſo enim ſalutare meum. O magnam abiectionem animi! ſinere ſe creaturarum timore, vel amore, vel odio, vel deſiderio ad malè agendum contra Creatoris amorem, & deſiderium impelli! Non poteſt reuera infinitæ Maieſtatis ille Dominus, nobis ſemel cognitus, omni honore & ſeruitute dignus, niſi animi defectu ſperni & offendi. Cur ad euitanda corporis, bonorum aut honorum damna, iuſtas ſuas leges tranſgrediemur? Quid nobis tandem creaturæ poſſunt? age ſis nunc virili ſimus animo, & in hoc pſalmiſtæ verſu confortetur cor noſtrum, Dominus regnauit, iraſcantur populi, qui ſedet ſuper Cherubin, moueatur terra.

Commendatio.

Quinta pars eſt commendatio, propterea me totum, & quidquid ex me pendet, æternæ bonitati committam, ac vt commiſſum habere dignetur exorabo, omnem ei concedam mei curam, & dicam ex toto corde, vnam petij à te Domine Ieſu, hanc requiram, vt faciam voluntatem tuam omnibus diebus vitę meę: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum, cor, memoriam, intellectum & voluntatem. Heu fac quæſo, vt cum his, & in his omnibus, tibi ſeruiam, te diligam, tibi placeam, te adorem in æternum. Sic piiſſimus iuuenis parabat viam Domino, & rectas faciebat ſemitas eius, in hunc deinde modum, diem tranſigendum ſeptem articulis ordinauit.

Franciſcus qua ratione diem ſibi tranſigendum ſtatuit.

Excitatus à ſomno, manè ſtatim in hæc verba gratias agam Domino Deo meo. In matutinis meditabor in te, quia fuiſti adiutor meus. Cogitabo poſtea ſacrum aliquod myſterium, Paſtorum præſertim deuotionem, qui in ipſis naſcentis Auroræ incunabilis Diuinum infantem natum adorauerunt. Eiuſdem apparitionem, cùm in triumphali ſuæ reſurrectionis die dulciſſimæ matri ſeſe oſtendit, & Mariarum ſedulitatem, quæ vt viderent & venerarentur defuncti vitæ Dei corpus, ſummâ pietate commotæ, valdè manè vna Sabbathorum venerunt ad monumentum. Conſequenter ad id conſiderabo de Saluatore, quòd nempe ſit lumen ad reuelationem gentium, vt peccatorum

torum

torum fuget tenebras , & illuminet his , qui in vmbra mortis ſedent , ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis : Sed ad totam diem firmiter ſtatuto conſilio cum Dauide canam. Manè adſtabo tibi , & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Interero quotidie Sacroſancto Miſſæ Sacrificio , ac vt myſterio tam ineffabili decenter aſſiſtam, inuitabo omnes animæ meæ facultates , debitum vt hîc ſuum agant ; Venite & videte opera Domini , quæ poſuit prodigia ſuper terram , tranſeamus vſque Bethleem, & videamus hoc Verbum quod factum eſt, quod Dominus oſtendit nobis. Eamus in Eccleſiam, ibi enim fit panis ſuperſubſtantialis virtute verborum , quæ ad conſolationem noſtram in Sacerdotum ore poſuit Deus. Sicut indiget ſomno corpus ad diſcutiendam membrorum laſſitudinem , ita dormiſcere aliquando anima debet , & reſumendis viribus caſtiſſimos inter cœleſtis ſponſi amplexus requieſcere , ſacro igitur huic ſomno, diebus ſingulis præfigam tempus aliquod, vt anima mea, ad inſtar dilecti diſcipuli , in amabili gremio , imò amantiſſimo amatiſſimoque Amantiſſimi amatiſſimique Saluatoris corde dormiat. Sicut autem per ſomnum corporeum operationes omnes corporeæ reſtringuntur ad corpus , adeò vt extra ipſum nullibi inueniantur, ita ſpirituales omnes facultates meas, intra ſpiritus limites continebo, humiliter obediendo Prophetæ dicto ; Surgite poſtquã ſederitis qui manducatis panem doloris: O vos omnes qui doloris panem libenter comeditis: ſiue in mœſtitiam de peccatis veſtris, ſiue quòd proximi delictis compatiamini, nolite ſurgere , nec ad exteriores huius laborioſi ſæculi occupationes tranſitote , quin prius in æternarum rerum contemplatione ſufficienter requieueritis. Si opportunam horam, vt accidit plerunque, non inuenero , partem aliquam ſomni corporei dedicabo ſomno tam vigili; hoc ſcilicet pacto, vel in lectulo aliquantulum vigilabo, ſi poſſibile ſit, vel poſt primum ſomnum, vel manè ante alios ſurgam , & recordabor dicti Dominici in rem hanc , Vigilate & orate ne intretis in tentationem. Si de nocte contingat vt vigilem, expergefaciam cor meum his verbis, Media nocte clamor factus eſt , ecce ſponſus venit, exite obuiam ei. Deinde ex tenebrarum exteriorum conſideratione ad interiores animæ meæ , & peccatorum omnium tranſiens noctes , ſic orabo. Illuminare his qui in tenebris, & in vmbrâ mortis ſedent,

ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Heu Domine: quoniam per viſcera miſericordiæ tuæ viſitaſti nos, oriens ex alto, illumina quæſo eos omnes,qui in ignorantiæ procumbunt tenebris & æternæ mortis, id eſt peccati mortalis vmbrâ inuoluuntur,& in interioris pacis viam ſi placet dirige, His Prophetæ regij verbis meipſum etiam excitabo. In noctibus extollite manus veſtras in ſancta,& benedicite Dominum. Pręceptum eius conabor exequi,quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini, quod vt perficiam ad melici cygni pœnitentis imitationem, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Ad Deum & Saluatorem meum ſæpe me conuertam, & dicam, Ecce non dormitabit,neque dormiet qui cuſtodit Iſraël. Ita eſt ſanè,ô qui animarum noſtrarum Iſraëlem cuſtodis: nunquam dormitas, dormis nunquam. Dum medium ſilentium tenerent omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus Domine,à regalibus ſedibus venit.Ad impertiēdos Diuinos tuos effectus nullæ valent tenebræ,eâ horâ natus es ex Mariæ Virgine, eâdémque in animabus noſtris cæleſtes tuæ gratiæ naſci queunt. Hei! miſericors Redemptor! Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, nequando dicat inimicus meus, præualui aduerſus eum. Demùm poſtquàm animæ meæ tenebras,& imperfectiones diligenter conſiderauero, potero ea verba dicere, quæ habet Iſaias,Cuſtos quid de nocte? Cuſtos quid de nocte?& reſpondentē audiā.Venit manè & nox.Venit bonarum inſpirationum manè,Cur tenebras magis quam lucem diligis? Quoniam verò huiuſmodi deuotionis actus nonnunquam nocturni fragores impediunt,iis ſi fortè caperer,in Cuſtodis Angeli conſideratione recreabor, dicendo, Dominus à dextris eſt mihi ne commouear, quod de cuſtode Angelo doctores aliqui interpretati ſunt. Verſum etiam hunc adducam in memoriam, Scuto circūdabit te veritas eius,non timebis à timore nocturno. Vtar pręterea ſanctis hiſceDauidis verbis,Dominus illuminatio mea,& ſalus mea, quem timebo? Quaſi diceretur,neque ſol,neque eius radij, mea lux præcipua ſunt, neque me ſaluabit ſocietas,Verùm ipſe ſolus Deus qui æquè mihi propitius eſt nocte ac die.In hanc rem ſcitu dignum eſt,quod ipſe poſtea narrauit:Formidabat aliquando à ſpiritibus, quem timorem vt pelleret, ſtudebat ſolitudini, vt aſſueſceret Dei præſentiæ, & ſic à cæteris ſpiritibus.

ſpiritibus nihil metueret. Quid enim huic timẽdum eſt,qui cum Deo eſt? Reſtabat nihil aliud præclaro Iuueni, quàm vt tranſacto ſic ſanctiſſimè die, in Dei ſinu requieſcendi ſibi modum inueniret. Quamobrem ſic ſibi ſpiritualem (vt vocabat) ſomnum ſtatuit,aut quietem; Primò (inquit) electo huic ſacræ quieti opportuno tempore,in memoriam reuocare contendam,pios motus, deſideria,affectus, ſtatuta,cœpta,ſenſus,dulcedines omnes, & quæcunque Diuina mihi maieſtas olim inſpirauit, ac in ſanctorum myſteriorum, virtutis pulchritudinis, eius nobilitatis, & infinitorum in me beneficiorum conſideratione dedit experiri,illius præterea obligationis quàm magnam erga ipſam habeo recordabor, eo quòd ſuâ gratiâ ſenſus aliquando meos debilitauit nonnullis morbis, & infirmitatibus, quæ mihi non parum profuerunt. Poſthæc voluntatem meam in bono,& in ſtatuto Creatorem meum nunquam offendendi confirmabo. Secundò quieſcam paulatim in conſideratione vanitatis honorũ, diuitiarum, dignitatum, & voluptatum immundi huius mundi, perpendam modicam rerum illarum durationem, incertitudinem,finem,& quàm à veris bonis diſtent diſcrepẽntque,qua ratione eas cor meum reijciet,ſpernet,abominabitur, & dicet.Ite, ô ite diabolicæ illecebræ,abite à me procul,nihil mihi vobiſcum eſt,quandoquidem deliciæ quas promittitis, inſipientibus æquè ac ſapientibus cõueniunt.Tertiò quieſcam leniter in conſideratione turpitudinis,abiectionis, & miſeriæ quæ inuenitur in peccato miſeriſque animabus ab eo obſeſſis & poſſeſſis, tum abſque perturbatione dicam, peccatum indigna res eſt homine benè nato, & meritum profitente, nullum vnquam affert abſolutum gaudium, ſed dumtaxat imaginarium, Quas verò ſpinas? quos mœrores?quas amaritudines?quas anxietates?quæ ſupplicia non ſecum ducit?Veruntamen quamuis nihil horum eſſet, numquid id ſatis eſt, quòd Deo diſplicet? hoc autem ſatis ſupérque eſt, vt omnibus omninò modis reijciatur: Quartò dormitabo ſuauiter in cognitione excellentiæ virtutis, virtutis inquam, quæ adeò pulchra eſt,grata,nobilis,generoſa,alliciens,potens,illa eſt enim quæ hominem interiùs exteriuſque pulchrum reddit, illa quæ creatori gratum facit, homini illa optimè conuenit, cùm ei propria ſit. Quas verò conſolationes,quas delicias, quas non ei liberales delectationes omni dat tempore. Hæc eſt Chriſtiana vir-

Franciſcus ſpirituale ſomnum ſibi præſcribit.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

tus, quæ eum ſanctificat, quæ mutat in Angelum, quæ Deulum efficit, quæ in his terris ei confert Paradiſum. *Quintò.* Quintò, demirabor quàm pulchra ſit homini à Deo data ratio vt eius miro ſplendore illuſtratus, & edoctus odio vitium proſequatur & virtutem amet. Heu! cur diuinæ huius facis rutilans lumen non ſequimur, cùm datus ſit nobis eius vſus, vt videamus vbi oporteat pedem figere? Ah! Si nos eius dictamine duci ſineremus rarò ceſpitaremus, difficile vnquam malè ageremus! *Sextò* Sextò, attentè ponderabo rigorem diuinæ Iuſtitiæ, quæ iis proculdubio non parcet, qui naturæ & gratiæ donis abuſi fuerint, debent tales, ad diuinorum iudiciorum, mortis, purgatorij & inferni conſiderationem pauere maximè. Excitabor ergo a me ipſo, & à ſegnitie, his ſæpe repetitis verbis expergeſiam: En morior; quid mihi proderunt primogenita, ſiue omnia iſta? Quid inquam, proderunt mihi præſentia hæc omnia, & quidquid in hoc mundo lucet & ſplendet, cum quotidie moriar? Præſtat ſanè ea ſpernere, & ſub mandatorum Dei cuſtodia, cum filiali timore, & animi tranquillitate futuræ vitæ expectare bona. *Septimò.* Septimò, In hanc rem, infinitam Dei ſapientiam, omnipotentiam & incomprehenſibilem bonitatem contemplabor; peculiariter verò videre intendam, quomodo eximia hæc attributa in ſacris elucent myſteriis, vitæ, mortis, & paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, in eminentiſſima Dominæ noſtræ Beatæ Mariæ Virginis ſanctitate, & imitabilibus fidelium Dei ſeruorum perfectionibus. Tranſeundo hinc ad cælum Empyreum, Paradiſi gloriam demirabor, indeficientem Angelicorum ſpirituum, & beatarum animarum fœlicitatem, quámque Auguſtiſſima ſe Trinitas in æternis præmiis, quibus benedictam hanc turbam remunerat, potentem, ſapientem & bonam oſtendat. *Octauò.* Octauò denique in amore ſolius & vnicæ bonitatis Dei mei dormiam & requieſcam. Guſtabo ſi poſſum immēſam hanc bonitatem non in ſuis effectibus, ſed in ſeipſa, bibam hanc vitæ aquam, non in vaſis, aut phialis creaturarum, ſed in ipſo fonte, ſapiam quàm adorabilis hæc maieſtas bona ſit in ſeipſa, bona ſibi ipſi, bona pro ſeipſa, immò quomodo ſit ipſa bonitas, & tota omníſque bonitas, & bonitas quæ æterna eſt, quæque nec atteri nec comprehendi poteſt. O Domine, (inquam) Nemo eſt præter te bonus per eſſentiam & naturam, tu ſolus neceſſariò bonus es; creaturæ verò omnes quæ tam naturali quàm ſupernaturali

turali bonitate bonæ ſunt, non niſi amabilis tuæ bonitatis participatione ſunt. Has ſibi leges,quibus Deo gratus eſſet, præſcripſit Franciſcus, & obſeruabat eas ſedulò, ad omnium ſanè ſtuporem, qui tot virtutum ornamenta in ſpecioſo, & nobili iuuene,non poterant non mirari,Rectori & Directori ſuo communicatas in abbreuiatis paginis deſcripſit,& primis vltimiſque libelli ſui precarij partibus, commiſſas ſemper geſtabat in perulà, vt ad omnem actum eas haberet in promptu. Auidos etiam illarum effecit nonnullos ſui genij adoleſcentes,quorum animos ſuis ſibi virtutibus conciliarat: & quia ſolitariam vitam ducere non licebat ei, debebátque hominum vti conſortio, alias ſibi regulas indixit,quibus inter agendum & loquendum, illæſus vitiis, & in virtutibus ad maiorem Dei gloriam, planè compoſitus remaneret. Sex autem punctis rem totam comprehendit. Punctum primum,differentia eſt,inquit,inter congreſſum & cōſuetudinem, nam congreſſus fortuitò fit & ex occaſione,conſuetudo verò fit ex electione: in congreſſu nō eſt diuturna ſocietas, non magna familiaritas,nō expreſſus nimis affectus nec impreſſus,at in conſuetudine videmur ſæpiùs inuicem, familiaritate vtimur, electis perſonis affectum damus, frequentamus vt viuamus cum laude, & ad inuicem conferamus. Punctum ſecundum,nunquam ſpernam, nec ſignis demonſtrabo me abſolutè fugere alicuius quicumque ſit congreſſum: hoc enim dat ſuperbi nomen, elati, ſeueri, arrogantis, cenſoris, ambitioſi, & reprehenſoris immodici. His in congreſſibus ſedulò aduertam,ne cum aliquo ſociū agam, ne quidem cum familiaribus, ſi nonnulli cum reliqua turba adeſſent,hoc enim conſiderantibus leuitatem ſaperet,non concedam mihi licentiam quidquam minus rectum dicendi vel faciendi, ne fortè inſolens audiam, ſi citò nimis ad familiaritatem erumpam. Curabo præ omnibus ne vnquam mordeam,lācinem vel irrideam, ſtupiditas enim eſſet ſi abſque odio iis putaremus irridere,qui nos ferendi nullam habent cauſam.Vnumquemque peculiari honore proſequar, modeſtiā obſeruabo, parum & bene loquar, vt recedat potius cum noſtri congreſſus appetitu ſocietas, quām cum tædio. Si breuis fuerit congreſſus, & iam aliquis in eo verbum teneat,quamuis à ſalutatione non aliud,cùm nec auſtero, nec melancholico,ſed moderatè & honeſtè libero geſtu dicerē meliùs eſſet. Punctum tertium. Quantum ad con-

Franciſcus qua ratione inter homines viuere & agere decreuit.

Punctum primum.

Punctum ſecundum.

Punctum tertium.

ſuetudinem erit hæc mihi paucorum bonorum & honorabilium,quia cum multis proficere perquàm difficile eſt,cum malis non corrumpi,& niſi ab honorabilibus honorari.Hoc ſpecialiter circa congreſſum & conſuetudinem præceptum obſeruabo. Amicus omnibus, familiaris paucis. Vbique autem opus erit iudicio & prudentiâ,cùm nulla ſit tam generalis regula,quæ ſuam non patiatur exceptionem, hanc ſi ſolam demas, quæ reliquarum omnium eſt fundamentum,nihil contra Deum. In conſuetudine ergo modeſtus ero abſque inſolentia, liber abſque auſteritate,ſuauis abſque affectatione, tractabilis abſque cõtradictione(id niſi ratio requireret) abſque diſſimulatione cordatus, quia volunt homines, eos cum quibus agunt cognoſcere; noſmet autem magis aut minus patefacere debemus ſecundùm conſuetudines. *Punctum quartum.* Punctum quartum, Quandoquidem vt plurimùm cogimur eorum vti conſortio qui differentium ſunt conditionum, ſciendum eſt mihi exquiſitum aliquibus eſſe dumtaxat oſtendendum; aliis bonum, & aliis indifferens, nemini verò malum, ſuperioribus vel ætate, vel profeſſione, vel authoritate non niſi exquiſitum oſtendendum eſt,paribus bonũ,inferioribus indifferens. Malum nemini eſt aperiendum, quandoquidem videntiũ oculos lædit,& eum cui ineſt deformem reddit.Et reuera magni & ſapientes non niſi exquiſitum mirantur, affectationem dicerent pares, & inferiores nimiam grauitatem. Sunt quidem melancholici nõnulli, qui gaudẽt cùm quis ſua eis vitia detegit,illis verò ſunt magis occultanda,cùm enim illi polleant imaginatione,ſuper im perfectione vel minima decennio,&ampliùs philoſophabuntur.Ad quid porrò imperfectiones detegere? Num ſatis videntur? numquid ex ſe ipſis ſatis palam fiunt? Nullo igitur modo expedit eas manifeſta sreddere , bonum eſt autem eas confiteri. Nonobſtantibus tamen iis quæ diximus, ſuperioribus, paribus, & inferioribus conſueſcendo exquiſiti boni, & indifferentis ſermonem poſſumus temperare, modò cum diſcretione omnia fiant.Deniq; ſocietatum diuerſitati oportet ſe cõponere, abſque tamen virtutis detrimento. *Punctum quintum.* Punctum quintum, Si cum inſolentibus, liberis aut melancholicis verſari me conueniat, ſic præcauebo, inſolentibus abſolutè me abſcondam, liberis dummodò Deum timeant abſolutè me aperiam,& patenti eis corde loquar;melãcholicis oſtendam me dumtaxat,vt communi fertur prouerbio,

prouerbio, ex feneſtrâ,hoc eſt me eis ex parte aperiam, quia tales hominum corda videndi magna ducũtur curioſitate, & cùm nimis vident reſtrictos ſubitò ſuſpicantur.Ex parte etiam me abſcondam,quia vt diximus tales cominus nimis eorum qui ſecum verſantur conditiones ſolant notare , & ſuper eis philoſophari. Punctum ſextum. Si ad magnorum conſuetudinem me neceſſitas impellat, tum maximè ero ſollicitus, ſtandum eſt enim cum illis ſicut cum igne, ſcilicet bonum eſt aliquando proximum eſſe,ſed aduertendum ne nimia ſit hæc proximitas, in illorum ergo præſentia cum multa modeſtia me geram,ita tamen vt honeſtam habeat admixtam libertatem. Amant ſemper magnates amari &reuereri,amor profectò libertatem generat,& reuerentiam modeſtia. Malè igitur non erit in eorum ſocietate aliquantulum liberum eſſe,dummodo non omittatur reuerentia,& hæc ſit libertate maior. Inter æquales, libertas & reuerentia æquales eſſe debent,cum inferioribus,reuerentiâ libertas debet eſſe maior , cum magnis verò & ſuperioribus contrarium eſt obſeruandum. Huiuſmodi porrò ſcriptis & regulis Deo & hominibus, in ætate tam labili placendi modum Franciſcus inuenerat, & monſtrum eſſe aiebant omnes,tantam cum feruore ſanguinis,& poſſibili in alieno climate,morum & vitæ praua libertate, pietatem, modeſtiam , ſtudioſitatem,virtutes omnes conueniſſe,fortitudinem , & quod animi robur ſæculi homines vocant deeſſe nonnulli arbitrabantur , quod vt experientia compertum haberent, quo poſtea Franciſco irridendi materiam prædarentur , ex vrbe ſemel ſub ſerotino crepuſculo redeunti poſuerunt inſidias, & ſimulato diſſidio diu ſatis rixati eum ad euaginandum gladium coëgerunt. Sed hoc viſo fugam adornantibus non bellum, & de mota ex profeſſo diſſenſione veniam petentibus Franciſcus pepercit.Nec alias rem ſimilem tentarunt nebulones. At ſaltem non ita caſtum , vt ſuis ſe moribus & verbis faciebat autumantes,vel ſi reuera eſſet, oblatâ forſan peccandi occaſione caſurum à propoſito meditantes, experiri decreuerũt. Inter ipſos de facinoris indubie patrandi mediis conſultatione facta, tanquam de re eximia ſolliciti, ad eum acceſſerunt , & aduenit (inquiunt) ô Domine , in hac ciuitatem [illegible] legum Profeſſor,quem eruditiſſimum clariſſimumque [illegible] ſtus eſſet nobis, ſi velles ad officioſi muneris conſalutationem proceſſus,nec fortè minus vtilis.

Punctum ſextum.

Animi robur in Franciſco.

Caſtitas à Franciſco mirè adamata & culta.

vtilis. Hoſpitium ſibi delegit in vicinia. Franciſcus, vt comis erat & vrbanus, nec de ſociorum nequitia diffidens libenter annuit, & quò ducebatur perrexit. Subornauerant illi fœminam ſpecioſiſſimam, ſed ex earum numero, quas luparum nomine, pernicioſiſſimas iuuenum peſtes intelligimus, & quid cum adoleſcente ducendo agendum haberet indixerāt. Vbi nos humaniter quantum poteris exceperis, finges te Doctoris quæſiti coniugem, quem impeditum negotiis mox tamen venturum inquies interim dum porrectis ſedilibus, indifferētibus ſermonibus occupabimini, nos paulatim & tāquam aliud agentes recedemus. Tum fac quod ſcis optimè vt eum allicias ad alia. Non fefellit meretrix impios, nec eſt oblita ſtrophæ, nam vt ſuperatis gradibus intrarunt aulam, vultu ad modeſtiam compoſito eos humaniſſima ſalutatione excepit, & audita Franciſci verbis aditus cauſa, Vobis (inquit) ô Domini maritum meum magnoperè deuincitis, aliquibus negotiis tantillum diſtinetur, mox liber erit, qui vobis de ſalutatione veſtra gratias agat, interim ſi mora ſuppetit, nos hìc eum expectabimus. Iuſſit afferri ſellas, quibus datis, cum Franciſco (deferētibus id illi ſociis) congreſſum iniit. In longum iam ſermones excreuerant, nec Doctor vllus comparebat. Surgentes ſocij tanquam imagines inſpecturi, ſolúmque cum ſola Franciſcum relinquentes, vnus atque vnus limen exceſſerunt. Meretrix vt occaſionem vidit mutauit vultum, & libidinoſis oculorum coniectibus, laſciuorumque verborum mollitie in pellacias effuſa pudici Adoleſcentis manum arripuit, ſtrinxit, titillare conata eſt; ille principiis obſtandum gnarus inolementer eam repulit: Et credebam (inquit) me cum honoris fœmina verſari, & virtutis hoſpitium intraſſe, ſed vt video lupanar eſt, & tu proſtibulum. Riſit ad hæc verba meretrix, & non fieri poteſt dixit, vt tu cùm nobilis ſis, & formoſiſſimus non ames, nec ex oculorum tuorum radiis crudelitatem conijcerem. Erupit mox in amplexus, ſed caſtigatum denuò acri obiurgatione ſcortum abegit à ſe fortiter Franciſcus, nec non collectam vbertim ſaliuam indignationis ſuæ teſtimonium in effrontem vultum exonerauit. Exclamauit ſpreta & deformata fœmina velut ad incendium: fugerunt huc & illuc ſocij, qui per foris rimulas ſtrophæ exitum exſpectabant, & ſequebatur abeuntem Franciſcum cum improperiis & muliebris nequitiæ adinuentionibus furibunda meretrix anhelitu

Caſtitatis à Franciſco adamatæ illuſtre exemplum.

ſitu putido aërem verberans interim dum ſocii quaſi ſalutationis officium inſtauraturi quid accidiſſet, ſe ignorare contenderent. Sed increpauit in impios Franciſcus, & ex inſolito faciei rubore pungentíq; verborũ efficaciâ cognitionẽ illis indidit, & ſuæ virtutis & peccatis quod cõmiſerant. Repleuit Patauiũ glorioſus hic de procacitate triũphus, & optimâ Victoris æſtimatione, cumulauit proborũ mẽtes, quę cauſa fuit vt à viris perfectus audiret Saleſius, quãuis à fœminis ſolitarius, lapis, truncus, & adamas vocaretur. Cremabãt miſeræ ad innocẽtis aſpectũ, & cohibere non potuit libidinis impetũ inter alias quæda genere & facultatibus Princeps, Patauij moras aliquot trahens ſed perſpectis omnibus modis quibus ad peccatum perueniret, vnum tandem ex Franciſci ſociis curauit accerſiri, deliniuit blanditiis, corrupit muneribus & maioribus promiſſis ad abſolutè quod vellet, exequendum induxit, non aliud verò expoſcebat quàm vt iſte Saleſium ſuum in hoſpitium duceret, & quâ apud eum pollebat familiaritatis induſtriâ, ſuis & amoribus, & muneribus redderet tractabilẽ. Non erubuit ſceleſtus ſocius lenonis perſonam agere, & Saleſio meretricium proponere, formam illuſtris fœminæ laudauit ornatiſſimè, de fortunę occaſione & nummorum copia panegyrim contexuit. Franciſcus autem indignatus, Abi (inquit) perdite. Num te pudet tãti ſceleris? Tu qui ſi quid malè agerem deberes corripere, ad peccatum me prouocas? pete verò à Deo veniam, & pœnitentiam age, ſeruet illa quas habet ingentes pecunias, ego ad paupertatem licet eſſem redactus extremam cum animę meæ detrimento diuitias non compararem. Neque tu ad me amplius ſimiles negotiationes afferas, ſed vade & iam noli peccare. Non auſus eſt deinceps ſocius ille ſollicitare Saleſium, grauiter tamen tulit quòd flectere nõ potuiſſet: nam (vt retulit aliis) ſi dumtaxat ad Principis hoſpitiũ à ſe ductus fuiſſet Saleſius, crumenas ſuas auro ad multos annos repleuiſſet, Frãciſcus verò tot illecebris reſiſtendi poteſtatis, gratias egit Deo, ſuíſq; rebus prouidit in poſterùm magnoperè cilicio & ieiuniis corpus macerabat, longis vigiliis obnubilabat oculos, ſplendorem vultus meditatione contriſtabat, ſæpe ſcuticâ Quadrageſimali præſertim tempore ſibi perfricabat armos, & in his omnibus adeò humilitatis præcepta excolebat, vt niſi Rectori & Directori ſuo nemini declararet. Venit tamen aliquando in omnium notitiam hac

Caſtitatis exemplum aliud.

Franciſci auſteritas in adoleſcentia.

Franciſcus ſcuticam excipit.

ratione. Incumbebat per hæc tempora Iuriſprudentiæ ſtudiis inter alios Ioannes Baptiſtā Valentianus qui poſtea in ſuprema Sabaudiæ Curia Senator euaſit, & concionabatur publicè vir integerrimus, Pater Ieſualdus ordinis ſancti Antonij Patauienſis religioſus, cum quo etiam iampridem Saleſius amicitiæ fœdus contraxerat, aderat per anni circulum illa dies, qua humani generis redemptor ſuis ſe manibus duodenæ diſcipulorum turbæ cibum dedit, & in ſui cōuentus capitulari aulâ pomeridianis horis ante voluntariam piorum, qui adeſſe voluiſſent flagellationem, Pater Ieſualdus adhortationem ſacram habiturus erat. Inuitauit ad eam Valentianum Saleſius, & pro Chriſti amore tantillam pœnitentiam agendi animum dedit, perrexerunt igitur ambo ad Antonianos, ſcuticam cum aliis Patrum manibus acceptarunt, & vbi Cōcionator hunc Pſalmiſtæ locum ſupra dorſum meum fabricauerunt peccatores (quod de Chriſto dictum fuit,) non ſine bonorum lachrymis explicaſſet, cœpto Dauidicæ pœnitentiæ pſalmo, clauſis oſtiis, candelis extinctis, locis mutatis, incepta eſt etiam flagellatio. Et ecce dum feruet, inſolentes quidam iuuenes Veneti, alioquin genere nobiles, ignem quem in cæcis laternis incluſum retinuerant, ſubitò è quatuor aulæ angulis produxerunt. Commota fuit hoc ſcandalo ſocietas, & depoſito thorace cum ſolâ interulâ, vel iam caſtigatione demiſſum vel ad flagella paratum Saleſium, Valentianus & omnes viderunt. Emarcuit verò breui Franciſci vultus voluntariis tot ærumnis & arida crates oſſea viſus eſt veriùs, quàm ſpirantis hominis effigies. Sollicitè attendebat ad hæc Deagius & qui Franciſco ſuo valdè iam Lutetiæ timuerat ad tantam mutationem omninò exhorruit. Non parcebat vir prudentiſſimus adinueniendis mille animi recreationibus vt deiectum mœrore iuuenem reficeret, ſed ex aſſiduâ ſtudiorum contentione frequentiſſimis eximiæ pietatis actibus; & contractâ affluentiori humoris copiâ in ſtomacho & cerebro, adeò porrò morbus inualuit vt continuis febrium æſtibus eum agitaret, ſequuta eſt febrim tormina, & iſtam cum pituitæ fluxu arthriditis affectus ſociauit: Iacebat morti ſimillimus Franciſcus pelle & oſſibus culcitam premens, rem viſu horridam, febrilibus cōcutiebatur horroribus, intremebat algore diro, neque tamen doloris vllius intolerans animaduerti poterat, quinimo eam aiebat eſſe Dei voluntatem, & ſe grauioribus, ſi ad

Franciſcus miſerè ægrotat.

peccato

peccatorum numerum attenderetur, addicendum tormentis profitebatur. Cæterum quidquid ad ſalutem medici præſcribebant, recipere non recuſabat, & in vtramque vitæ vel mortis partem compoſitus Dei miſericordiam præſtolabatur. Deagius in tam aſperis rebus quo ſe verteret ambigebat, tandem tamen eò deuenit conſilij, vt de commiſſi ſibi Adoleſcentis nobilis ſalute, vltimam Medicorum ſententiam exploraret, rogauit ergo ad cōſultationem, inter alios Ioannem Coperium Allobrogem, & Botonem Patauinum, expertiſſimos Doctores, qui penſatis morbi cauſis, corporis teneritudine, & diuturnâ vexatione iuxta naturæ leges, morti Franciſcum addixerunt. Senſit hoc enunciato ſibi cor comprimi Deagius,& in res varias cogitatum conuertens, indulſit abundè lachrymis, quibus exſiccatis quo potuit, conſtantiori vultu ad languentem Franciſcum perrexit, cubitoque ceruicali eius innixus, ſi Deus (inquit) ô fili ad meliorem te vitam traheret, nūquid eius placito conformarere. Nec vltra potuit præ doloris magnitudine verba facere. Intellexit ſubitò Franciſcus quid hoc ſibi vellet,& ego reſpondit, ad quæcumque me Deus deſtinauerit ſum paratus, & ſiue me mori iubeat, ſeu malit viuere, dulce mihi cum illo viuere, dulce etiam mori, mox dilatato corde multa profudit ex ſcripturis, quibus in amaritudine animæ ſuæ conſolationem caperet: Dominus illuminatio mea, quem timebo; ſi conſiſtant aduerſum me caſtra in hoc ego ſperabo. Heu quàm breues ſunt dies hominis! Quam fragilis eſt hæc vita, ſed quàm dilecta tabernacula Domini virtutum, in hac ſpe videndi cum in terra viuentium expecto, donec veniat immutatio mea. Beatus vir cuius eſt nomē Domini ſpes eius,& non reſpexit in vanitates & inſanias falſas. Proijciebat hæc & alia inter acutiſſimos doloris aculeos, & ſolus immobilis adſtantium oculos irriguis fletibus perfundebat, cùm Deagius ſibi vim inferens, quid & quomodò de ſuo corpore diſponeret ab eo quæſiuit, vbi ſepulturam eligeret? quæ funeralia deſideraret? Ego inquit omnia charitati tuæ relinquo, Magiſter optime, & quam viuentis curam habuiſti, mortui parem habeas rogo, hoc ſolum expeto, vt cùm expirauero corpus hoc diſſecandum Medicis, Chirurgis, & Anatomices ſtudioſis tradas, vnum erit in extrema vita ſolatiū, ſi poſtquam nullius viuens fuero vtilitatis, defunctus aliqua ratione reipublicæ proſim impediámque præterea nunc

Franciſcus à Medicis morti addicitur.

Franciſcus corpus ſuū Anatomices ſtudioſis diſſecandum tradit.

ſaltem tot rixas, tot diſſidia, & cædes quæ inter functorum parentes aut conſanguineos & Medices candidatos eueniunt. Obſtupuit ad hoc effatum Deagius, nec minus mirati ſunt inauditam in proximum charitatem quicumque aderant, ſed confirmauit voluntatem iſtam Saleſius mœſtóſq; conſolabatur potius quàm ipſi eum, quem moribundum exiſtimabant. Tactus enim aliquando non mediocri dolore fuerat, cùm huiuſmodi altercationum mala non audiſſet modò, ſed vidiſſet, in Academia tam celebri, vbi deficiente quem quotannis Magiſtratus incidendum dare ſolitus erat, alicuius rei cadauere, Academici, functorum quorumlibet corpora ſepulchris extrahere conabantur. Ij verò ad quos ſpectabant mortui, pugionibus, gladiis, & catapultis armati impedire & reſiſtere totis viribus contendebant, vnde animis ad iram ex iurgio & contentione excitatis fiebat, vt plures vel percuterentur ad necem, vel reſtarent grauiter vulnerati. Confecto ſic breui teſtamēto, Franciſcus ſanctis Eccleſię muniri ſacramentis poſtulauit, Aduocatus eſt ad eum Poſſeuinus, apud quem conſcientiam, (vt ſolebat) effudit, tum communione ſacra pro viatico refectum extremâ vnctione Curio cofortauit. Lugebant omnes dum in lecto, velut iam in ſepulchro ſuauiſſimum iuuenem contemplabantur, & iam funebria parabātur, cùm ecce viſus eſt reuiuiſcere, & non permiſit Franciſcum augere functorum numerum Deus, quinimò integram ei, quamuis paulatim, reſtituit ſanitatem: vnáque Eccleſiaſticæ profeſſionis, cuius antea ingenti flagrabat deſiderio, voluntatem in animo confirmauit. Miraculum dixerunt Medici, rediit in bonorū omnium corda lætitia, & Franciſcus ipſe dedicatis diuinæ Maieſtati quos reſiduos habebat annis, ſolemnem gratiarum actionem, vt Lutetiæ fecerat ante Virginis Deiparæ ſimulachrum non omiſit, reſtaurauit continuò ſtudia quæ morbus interruperat, & in acquirendis virtutibus, manſuetudine præſertim & humilitate, nec non contemplationis culmine feruentiſſimè incumbebat. Robuſtior factus ſpecioſior etiam euaſit, & omnium quotquot virtutem amabant ineffabili quadam virtute corda rapiebat. Fuit inter multos Auguſtanus quidam Prætorianus nobilis, cognomento Grangianus, qui tantum pro Saleſio amorem conceperat, vt ab eius laudibus nullibi deſiſteret, vt eum vel ſaltem videret tranſeuntem, ſeruabat excubias, ſimplici eius aſpectu ſe mirum

Franciſcus ſanitati reſtituitur.

Franciſcus ſui amore omnium corda rapit.

animum in modum aiebat recreari, atque vt eiuſmodi ſemper amoris ſuauitate frueretur, Franciſci congreſſus & familiaritatem fugiebat, ne fortè (inquiebat) caſus aliquis, vt in conſuetudinibus euenit, ab hac me abſoluti Nobilis Adoleſcentis, quam eximiam cõcepi exiſtimatione deturbet. Agebat quartum ſupra vigeſimum ætatis ſuæ annum Franciſcus, & neceſſarium Iuriſprudentiæ ſpatium temporis effluxerat, cùm acceptis à Patre litteris, iubente etiam Deagio & conſulente, imò auidè expetente Pancirolo, ad recipiendam Doctoris lauream perrexit, Coëgit ergo ſuis precibus quadraginta & octo Doctores ad ſpectaculum, examen ſubiturus. Promouit cum magnis cum laudibus, ſed præcipuè cum obſeruatæ caſtitatis exemplo & encomio, quod de Arethuſę fonte ferunt, in ſimilitudinem adducens Guidus Pancirolus, & poſt auditas ad argumentorum omnium tormenta reſponſiones validiſſimas, doctorali cum annulo, corona, & priuilegio inſigniuit, Nonis Septembris anno ſupra milleſimum quingenteſimo nonageſimo primo. Tum FranciſcusDoctoribus tantillùm ſiſtere, rogatis his verbis gratias egit. Etſi ſatis apud me reputo quantum exiſtimationis meæ interſit, vt eas vobis gratias agere enitar, quas exigit à me maximas ſacroſanctum illud, quod hodierna die in me collocaſtis, beneficium; Reuerendiſſime Proantiſtes, Venerande Prior, Patres Conſcripti, cum tamen iis agendis, vt par eſt, neque me ſatis eſſe, & vos grauiſſimis occupationibus intentos intereſſe commodè non poſſe, cognoſcam, veſtræ commoditatis quàm meæ ipſius exiſtimationis amantior ab hoc debito grati animi officio libenter abſtinuiſſem. Verùm meum hoc tam alieno loco, & tempore, ſilentium eiuſmodi eſſe cenſeo, vt in eo cum meâ veſtra quoque coniuncta ſit exiſtimatio, ſi etenim me negligentem, ingratum ac ſtupidum adeo, vt præſens ac tantum munus non cognoſcerem, nobiliſſimus hic cõſeſſus iudicaret quales vos eſſe iudices diceret qui tam præclarum iam iam de me tuliſtis iudicium? Occurram ergo iis de vobis, ac de me cogitationibus. Agnoſco (ſpectabiles Auditores) hoc in me collatum ab iis eximiis Patribus beneficium eius eſſe generis, vt maius expectari in hac mortalitate non poſſit. Cætera enim vel fortunæ vel corporis ſunt ornamenta, hoc vnum Doctoratus ipſam exornat virtutem, quæ per ſe ornatiſſima eſt, atque eò maius ſplendidiúſque munus hoc exiſtimo,

Franciſcus laurea doctorali inſignitur.

Franciſci ad doctores Patauinos oratio & gratiarum actio.

quòd non ſolùm laurea, ſed laurus ipſa mihi per hoc Gymnaſium collata eſt. Hoc eſt non me ſolùm Doctorē fecit, ſed etiam dignum qui Doctor forem & nuncuparer. Initia ſanè litterarum Patria chariſſima ad naturam addidit, quibus inſtructum parens optimus optima ſpe me in dies doctiorem videndi concepta, in Academiam Pariſienſem emiſit eo tempore florentiſſimam ac frequentiſſimam. Iam verò heu quæ rerum eſt viciſſitudo! belli terroribus tabeſcit inclyta litterarum parens Lutetiana ſchola, ac ſolitudinem quam Deus optimus auertat, prima fronte minitatur. In hac humanioribus litteris primò operam nauaui ſedulas, tum vniuerſæ philoſophiæ, eo faciliori negotio ac vberiori fructu, quòd Philoſophiæ ac Theologiæ ſchola illa ita ſit addicta, vt eius tecta propemodum ac parietes philoſophari velle videantur. Verùm huc vſque nullam ſacroſanctæ iuris ſcientiæ operam poſueram: At vbi ponendam poſtea decreui, nullo fuit opus conſilio quò me verterem, quò me conferrem: Ad ſe ſtatim hoc Patauinum Gymnaſium me ſua celebritate pertraxit, planè fauſtis ominibus, quoniam per id tempus doctores ac lectionibus præfectos habebat eos, quibus nunquam habuit nec deinceps eſt habitura maiores, Guidum Pancirolum Iuriſprudētiæ Principem, lumen ac decus veſtrum, Patres, nulla vnquam tempeſtate periturum, tunc mihi Iacobi Menochij voces audire viuas licuit, cuius mortuas, id eſt præclarè ſcripta, cuncti mirantur ac ſuſpiciunt, & cuius receſſus Academiæ magno futurus erat vtique detrimento, niſi in eius locum Angelus Matheaceus vir omni diſciplinarum genere cumulatiſſimus, maturo planè conſilio, non iniquâ permutatione ſuffectus fuiſſet. Quid pulchrius? Iuris Canonici diſciplinam ex eo monticulo deriuatam haurire licebat, cuius verticem veluti Parnaſſum alium ſorores Muſæ dubio procul incolunt. Poſtea doctiſſimum Otellium habuit, qui ita doctrinæ ſoliditatem iucunditate condire ſciat, vt omne punctum tuliſſe videatur, qui ſcilicet miſceat vtile dulci. Docebat præterea excellentiſſimus Caſtellanus, qui mihi eo tantùm nomine extra ordinem docere videtur, quòd extra prætérque ordinem ac captum communem doctus ſit & doceat. Primis denique vt cæteros omittam quamplurimos iuris ſcientiæ iaciendis fundamentis optime præerat Treuiſanus. Hiſce præceptoribus fere omnibus, quidquid in me eſt ciuilis diſciplinę ab hoc veſtro Col-

Franciſcus quos habuit Patauij doctores?

legio

gio Patres ad me deriuatum eſt, quod tale iudicaſtis vt ad lauream conſequendam ſatis eſſe, ſententia veſtra pronunciaueritis, ſententiâ inquam eâ, quæ tranſeat in rem iudicatam. Duplicem ergo ab hac ſcholâ beneficentiam ſum conſecutus, quarum vtra maior ſit neſcio, vtrámque maximam eſſe non ignoro. Nimirum vt Doctor ſim, & vt Doctor eſſe potuerim. Hinc quãtam poſſem maximam grati animi ſignificationem tempus hoc locúſque poſtularent, ſed quoniam pro tanti beneficij dignitate, eloquentia mihi, nec vobis otium ſuppetit longioris Orationis, inſtar coram hoc nobiliſſimo conſeſſu hanc animi conteſtationem recipite libenter ac benignè. Ego huic celeberrimo Doctorum Collegio qualiſcunque ſum, me totum debeo (ſpectabiles Auditores) ita teſtor ita profiteor. Tibi Chriſte Deus immortalis, glorioſiſſimæ Matri, Angelo præſidi, Beato Franciſco, cuius me nomine vocari plurimùm delector, laus, honor, benedictio & gratiarum actio. Tu lex æterna legum omnium regula, legem pone mihi viam iuſtificationum tuarum, in medio cordis mei, quoniam beatus eſt quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Quod reliquum eſt, age quæſo Illuſtriſſime Pancirole, Præceptor colendiſſime, puriſſimis ac beneficentiſſimis illis tuis manibus iis me ornamentis inſignitum facias, quibus tali loco conſtitutos Gymnaſium hoc alumnos ſuos dimittere conſueuit exornatos. Vt ſic loquutus eſt, reſumpſit verba Panciroli, & laudatum denuò Franciſcum cum honoribus qui laureâ decoratis deferri ſolent ingenti de tali ac tanto diſcipulo lætitiâ cumulatus dimiſit. Comitata eſt recedentem Auguſta Doctorum Candidatorúmque turba fauſtis ominibus acclamatis. Vniuerſi qui iam Franciſcum, vt eximiæ ſpei adoleſcentem ſuſpexerant, magis ac magis gratulati, & datæ ſunt ad fidem patentes litteræ cum ſigilli appenſione, quibus Iulius Vrbanus Vicarius Generalis, Iacobus Malclauellus, & Gaſpar Gratianus Cancellarius ſubſcripſerunt. Interea Dynaſta Saleſius Boëſiacus de filio maiora ſemper in dies cogitans, & vacationi quam profeſſurum putabat prouidens, in Tulliano ſuo Caſtello amplam Iuriſprudentiæ & cæterarum ſcientiarum Bibliothecam præparabat, eiúſque reditum cum vxore Syonnaſiâ impatienter expectabat. At Franciſcus quam habuerat ab ipſo licentiam, Romam & clariores alias Italiæ ciuitates videndi inutilem nolens, faciebat idcircò mo-

Franciſcũ Panciroluſ denuò laudat.

cò moras: Iis igitur omnibus, quos ſibi familiaritatis, & amicitiæ iure Patauij deuinxerat, valere iuſſis ſexto Nonas Octobris terreſtri itinere perrexit Ferrariam, tandémque ſuperatis Appenninorum iugis Romam peruenit, & celeberrimæ illius orbis terrarum Metropolis magnificentiam miratus, ad viſitandas Diuorum Baſilicas ſacráſque reliquias ſe accinxit, ſeptem autem præcipuas ædes ſpeciali ſua pietate repleuit, ſancti Ioannis Lateranenſis in monte Cœlio, ab Conſtantino magno conſtructam; Sancti Petri in Vaticano Auguſtiſſimum Chriſtianitatis templum, Sancti Pauli via Hoſtienſi, extra ciuitatem: Sanctæ Mariæ Maioris: Sancti Laurentij extra muros via Tiburtina: Sancti Sebaſtiani viâ Appiâ, & ſanctæ Crucis in Hieruſalem. Rigabat lachrymis vicos, dum ad tantam Martyrum, qui terram illam ſuo ſacrarunt ſanguine, turbam attēderet & proiectis ex imo pectore votis in reliquiarum veneratione Beatas animas ſollicitabat, ſed abhorrebat prætereà ab inſanis mortalium cogitationibus, dum in ſuperfluas illas Antiquorum Romanorum moles leuaret oculos. Ad quid iam (inquiebat) hi triūphales arcus? Hę thermę? Antinianæ Diocletianæ? hæ columnæ, hæ Pyramydes, hæ Porticus? hæc Theatra, hæc exeſa vetuſtate ſaxa, hi Circi, hæc trophęa, tot ſtatuæ, tot ſepulchra, tot turres? heu quàm vana ſunt hominum opera, vbi non in Dei gloriam cedunt? Scribebant miſeri illi nomina ſua in rupium cruſtis, & hanc ſolam putabant immortalitatem, En vt poſuerunt in vanitate ciuitates ſuas. Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei noſtri inuocabimus, His tactus ęternarum amore rerum Saleſius à Priſcis illis, Regibus, Conſulibus, Imperatoribus ad ſanctiſſimos Ieſu Chriſti Vicarios, Diúque Petri ſucceſſores ſupremos Pontifices animum cōuertebat, & nimis honorificatos Amicos Dei, eorúmq; Principatum nimis confortatum cum Rege Pſalte repetebat, ſed ecce dum de reditu cogitat, parum abfuit quin Romano ſepulchro tegeretur. Hoſpitium delegerat ad Tiberis ripas, quod cùm ab Hoſpite Magnatum quorumda ſui loco excipiendorum cauſa, vacuare coactus eſſet, diuerſaretúrque aliò, ipsâ eadem nocte, continuis inflatus imbribus Tiberis, domum illam rapidis percuſſam fluctibus, cum omnibus in eā habitantibus ruinâ ſubitò in Tyrrhenum pelagus exportauit. Euitati periculi gratiis actis non diſtulit receſſum Franciſcus, per Spoletum & Maceratam

Franciſcus Romam proficiſcitur.

Franciſcū Deus mirè conſeruat.

Franci[illegible]

ratam Lauretum venit. Ciuitas eſt vbique terrarum famoſiſſima ob ſanctiſſimum Mariæ Virginis Cubiculum, in quo à Gabriele ſalutata Filium Dei concepit, in illam Angelorum manibus è Nazaræo oppido ac Dalmatia aſportatum. Vouerat ſanè iampridem, hanc peregrinationem, ſed continua ſtudia ſiue morbi intercidebant, iam verò voti compos, totis iubilans artubus, pœnitentiæ & Euchariſtiæ Sacramentis recreatus, Cæliti ſque potius quàm mortalis ſpeciem præſeferens, flexis piè genibus terram ſanctam, ſacros parietes oſculatus eſt, nec minus quàm Romæ ad teneritudinis lachrymas, cataractam oculorum relaxauit, ſolemnem ibi fecit ſui dedicationem, filio, & Matri, qui caſtiſſimi iuuenis mentem, quamplurimis cæleſtis intelligentiæ radiis illuſtrarunt: Hæc ſunt (inquiebat) ô ſponſa Regis æterni, tigna veſtra cedrina, laquearia cypreſſina, & tu aliquando, ô Amor ſtabas poſt parietes iſtos, reſpiciens per feneſtras, proſpiciẽs per cancellos, paſcebaris hìc inter lilia donec aſpiraret dies, & inclinarentur vmbræ. Hìc, ô Domine, factus es frater meus, & quis det igitur te fratrem meum, ſugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris & deoſculer te, & iam me nemo deſpiciat? Deus docuiſti me à iuuentute mea, ſed hìc docebis amplius, & dabo tibi poculum ex vino condito, & muſtum malorum granatorum meorum. Inter hęc & alia, quæ pius iuuenis animus ex interioris hominis incẽdiis velut flammas effundebat, rubentem ore toto, (charitate ſcilicet diffuſa,) vidit Deagius, nec ſine peculiari reuerentia ob iniectam ſibi ſanctitatis reputationem, recedentem comitatus eſt. Saleſius Laureto, vt maritimo rediret itinere Anconam perrexit: hìc viſitato portu, inuentoque qui eum in nauim reciperet, nauclero, de pretio conuenit, & ſub ſpe breui ſoluendi anticipat ſolutionem. Dum expectat, & modo vicinarum domuum facies, modò maris campos contemplatur, venit illuſtris quædam Neapolitana mulier parata nauim conſcendere, quæ cùm alios, præter ſuos videret intrantes, in iram verſa Sicci ne (inquit) ô nauta, fidelis es? Ego tecum conueneram, ne quis præter me & meos, nauim tuam oneraret, tu verò quoſcunque recepiſti? tũ toruis inflammata luminibus, iuſſit omnes recedere. Franciſcus qua erat humanitate, rogauit eam, fineret tribus ſuis famulis dumtaxat, locum dari, ſpopondítque ſyncera fide, ac promiſit nullo ei futuros incommodo, at illa comitatis oblita, ab-

Franciſci teneritudines Laureti.

Franciſcũ extraordinario rubore affectum videt Deagius

Franciſcũ Deus à maris vorticibus præſeruat.

ſolutè renuit, & egreſſos è naui, remigibus debitum imperans, reliquit in littore. Saleſius cum Deagio, paratam aliam nauim præſtolabatur ad diſceſſum, ſimúlque copioſis ventis in alto nauigantem fœminam oculis ſequebatur, Cum ortâ repentinâ tempeſtate, iratum mare, cunctis qui in portu erant videntibus, nauim, nautam, & fœminam cum ſuis abſorbuit. Fremuit horruítque ad ſpectaculum Franciſcus, nihilominus tamen, pacato breui pelago, aliis confiſus nautis Catholicam verſus, proſperi venti flabris, lætabundus conſentiebat, & iam longè relinquebatur terra, ipſe Deo quàm mari intentior, de recitando diuini officij reſiduo, Deagio memoriam excitans, Oremus (inquit) mi Magiſter ne forte nos etiam demergat tempeſtas maris, & abſorbeat nos profundum. Mox, extractis èpera Breuiariis, recitabant officium, Deagius & Franciſcus. Cæteri qui vehebantur hic cantabant, illic fabulabantur, hîc audiebãt, illic dormiebant, vt in nauibus fieri ſolet, & dum ſic proceditur, ruens paulatim in Notum Eurus, & hic in illum, turbarunt maris pacem. Naucle-rus, neſcio quo bruto, & ſcabro ingenio, inſoleſcentibus indulgens, orantium pietatẽ, altis clamoribus interrupit: & hei (inquit) ô Galli, quid tantum muſſatis? A quo teritis hæc Breuiaria, non ceſſauit ventus aduerſari nobis, deponite verò, & cæteris conformamini. Iraſcebatur ad hanc inſaniam Deagius, niſi Franciſcus ſedaſſet iuſurgentis impetum: Non expedit (inquit) mi Magiſter, quidquam nunc reſpondere, parcendum eſt impolito homini, tranquillato mari dabitur aptior correctioni locus. Vbi depreſſa ventorum rabie, rediit etiam in ſanam mentem nauta, Franciſcus ad eum ſereno vultu non dubitauit accedere: Et quid eſt (inquit) ô Gubernator, quòd tu modò morti proximus, iratis in nos elementis omnibus, cum improperiis blaſphemiíſque renunciabas Deo, & nos ab oratione auertiſti, cùm debuiſſes ad implorandam Dei opem prouocare cunctos? Enimuero? (retulit nauta,) ſi ea, quam prædicas, patientia, nos alij miſeri nauiculatores vteremur, ſancti eſſemus omnes. At non hic ridendum (dixit Saleſius) non eſt tibi ſperanda ſalus niſi à Domino, & deinceps temperantiùs mitiúſque agendum eſt. Profecit hac correctione nauta, & Catholicæ feliciter Anchoram poſuerunt. Viſa autem Catholica, cùm Venetiam verſus, ventorum & remigum impulſibus, veherentur, eſſétque ad oræ conſpectum, de quodam Bea-

Franciſci manſuetudo & prudentia.

ræ

tæ Virginis ſacello, in quo liberi fluctibus nautæ, vota ſoluere conſueuerant, curioſus ſermo: Nauclerus, funes aliquot, calidâ ſatis manu pertractans, diſtracti, vi ſermonis, Franciſci pileum, in mare deturbauit. Deagius, hoc viſo, vt erat ad iræ principia prõptus, increpauit in vtrúmque. At Franciſcus ſuam eſſe culpam profeſſus, æquo animo, & amiſſionem pilei, & inuectiuam Deagij tulit, nummo (inquiens) quidquid mali erat, reparari poſſe, Deagius vero, penes quem ſuam pecuniam relinquebat, age iam (inquit) imprudentiæ tuæ pœnitentiam, & vt poteris, cranium tuum ab aëre defende. Extraxit è ſacculo lecticariam Calanticam Franciſcus & eâ caput operuit, ſperans in Chioſæ vrbe, ad quam pranſuri properabant, Deagium empturum ſibi galerum, interim dum ad omnium cachinnos & ſcommata ſubridebat. Chioſa vt eos accepit, non intellexit ad Franciſci preces Deagius, ſed longiori pœnitentiæ, manſuetum Doctorem condemnans, non ſolùm ad Venetos mercatores remiſit, verùm etiam in hac ridicula maieſtate, populo, qui ſtabat ad Comædiam, reddidit ſpectabilem, & ſic regreſſus eſt Franciſcus, ingreſſuſq; Venetiam, vbi empto pileo, ad ea mira, quibus hæc plena eſt ciuitas, videnda, moram aliquam fecit. Sociauerant ſe Franciſco ad peregrinationem nonnulli Allobroges, equorum numero Camberienſis quidam, iuuenili lubricitate diſtractus, non erubuit luſtrum ingredi: reſciuit impium facinus Saleſius, & verecundia deiectum ſcortatorem, acri obiurgatione caſtigauit, tum madentem, ob commiſſum peccatum, lachrymis, ad ſecũdam poſt naufragium tabulam impulit amplectendam. Vbique Angelicam ſpirabat vitam, & vbique plenus gratiâ, eximiæ virtutis ſigna, & prodigia faciebat. Veſtierat ſe floribus terra, à quo Patauio Franciſcus egreſſus, quamplures Italiæ Ciuitates, peregrinatione luſtrarat, & auidiſſimè in patria expectabatur, cùm relicto rurſus Patauio, vbi nõnulla agenda, Deagius reliquerat, per Veronam, Mantuam, Cremonam, Papiam, Mediolanum, & Vercellas, Auguſtam Taurinorum peruenit, Moxque ſuperato Mõte Ciniſio, & retrò relicta Centronũ valle, Tulliã fœliciter appulit. Non difhere crũt vicini nobiles aliique, vel ſanguine, vel amicitia fœderati, ſalutationis officium, vt nec ille, reuixerúntque chariſſimi nati præſentia Saleſiani Dynaſtę Boëſiacus & Syõnaſia. Voluebat ille magnos in animo auſus, & ſuæ ſenectutis baculum occulta dile-

Franciſci humilitas & patientia.

Franciſcus in ſcortatorem acriter inuehit.

Franciſcus in abaudiam redux.

ctione colebat: iſta ſuauiſſimis ſui amoris delectabatur alloquiis, & vt ad verba vigorémq; luminũ rapiebatur, ſic cõuerſantis animũ, in extremas amoris tenéritudines rapiebat. Boëſiacus poſtquã ſibi, & Syonnaſiæ ſatisfactũ putauit, Franciſcum, quẽ deinceps à nobili Clientelari prædio Villarogetium vocari voluit, in Aniciẽſem Ciuitatẽ, Claudij Granierij Epiſcopi Gebẽnenſis ſalutandi cauſa miſit. Villarogetius igitur Epiſcopales ædes ingreſſus, Reuerẽdiſſimi Senis togã oſculatus eſt, habitiſq; longis ſatis de rebus variis, Iuriſprudẽtia, Theologia, ac peregrinatione Italica ſermonibus, eximiã de nobili Iuuene exiſtimationẽ, ad id quaſi ipſamet naturâ cõmotus Granierius amplexatus eſt. Hora erat meridiana, & ad ſolemne pro quadam Paræciali Eccleſiâ obtinendâ examen, quamplurium Sacerdotum fiebat concurſus. Granieriùs cùm præeſſe deberet concurſui, nec poſſet vlteriùs Villarogetij ſermonibus frui, rogauit eum, ſi forte placeret intereſſe. Acceptauit ad honorem oblatam ab Antiſtite ſedem Villarogetius, & factus eſt auditor examinis. Accidit autem, Doctoris examinatoris cuiuſdam ſententiam, in controuerſiam ab aliis adduci: cúmque in longum intricaretur potius quæſtio quàm ſolueretur, Granierius ad Villarogetium conuerſus: Deuincires tibi (inquit) mi Domine, totum hunc conſeſſum, ſi quid circa rem hanc ſentias placeret declarare. Excuſauit ſe, quantum potuit, Villarogetius, cæcum eſſe ſe in iis dicens, & rudem nimis tyronem, vt coram tot Doctoribus celeberrimis, præcipuéque coram tanto præſule, loqui auderet, ſed vrgente Graniero, tandem paucis verbis & voluntariam animi deiectionem ſatis ſupérque teſtantibus, quid ſibi videretur, declarauit. Sanè, vt loquutus eſt, ſolutioni Doctores conſenſerunt, proiecítque cum admiratione in vnum illum nobilem, oculos, reliqua auditorum turba, nec enim doctus adeò putabatur, in rebus præſertim Theologicis, vir, adoleſcentiæ limites, vix prætergreſſus; ſæculari incedens habitu, & qui longè alia credebatur meditari. Abſoluto concurſu, cùm ad gradus recedentem, Granierius comitatus fuiſſet, redirétque in ſuum cubiculum, prophetico agitatus ſpiritu, dixit Franciſco Roniſio Doctori Theologo, & Eccleſiæ Cathedralis Canonico, Franciſco Fabro, & Natali Rogeotto ſuis famulis, aliiſque nonnullis. Quid arbitramini de Domino illo, quem vidiſtis? euadet in Illuſtriſſimum virum, & in hoc Epiſcopali

Franciſcus Granieriũ Gebennenſem Epiſcopum ſalutat.

Franciſcus intricatiſſimas Theologiæ difficultates diſſoluit.

Granierius Franciſcũ ſucceſſorem ſuum futurũ prædixit.

pali munere ſuccedet mihi. Creuit deinceps eximius hic erga Franciſcum tanti Præſulis affectus. At Boëſiacus longè alia cogitans, filium ſibi priuatim adhibuit, & Quandoquidem (inquit) fili mi, fratrum tuorum, qui multi ſunt, ortu maximus es, debes etiam illis eſſe adminiculum, & ideò, ad ea prætendere, quæ litterarum cognitio, tuis ſimilibus nunquam denegat. Repleuerunt domum noſtram maiores noſtri, ceris, trophæis, & ſtemmatibus, reditibus verò nonniſi ad mediocritatem: tu ſi vis vtraque inferre potes? Ego tibi meis opibus, quamuis tenuibus, nunquam deero, ſed cooperandum eſt mihi, ô Franciſce; Procurabo aliquando, & cùm expediet, aliquod te dignum munus: interim Mater tua, & ego, maturo capto cõſilio, neceſſarium iudicamus, vt Camberiũ proficiſcaris, ibíque in ſupremæ Curiæ Cauſidicorum album referri te cures. Paruit Patris voluntati Franciſcus, & aſſumpto ſecum Deagio, profectus eſt Camberium. Aderat tunc Senator Clariſſimus Antonius Faber Sebuſianus, purpuræ decus eximium, cui multa cum Saleſiis omnibus, Boëſiaco tamen inprimis, neceſſitudinis iura interceſſerant. Huic Villarogetium ſuum Boëſiacus litteris commendarat: Villarogetius igitur, ſalutato Fabro, rogauit vt inſcribendum Patronorum Catalogo nouum ſeruum dignaretur offerre ſenatui. Faber obſequiorum omnium fidem pollicitus, coacto Conſcriptorum Patrum concilio, primùm Franciſcum Pobello ſupremo Præſidi, tùm demùm Auguſto Cœtui obtulit. Senatus ad eruditionis probationem, Franciſcum Craſſum, virum doctiſſimum commiſit, qui ſolidiſſimis ad interrogata reſponſis auditis, digniſſimum eſſe Saleſium qui cauſas deinceps diceret, ſua ſententia cum encomio retulit: tunc Pobellus, collectis patrum votis, Franciſcum Saleſium, virum Nobilem & Iurium Doctorem, in collegarum ordinem referri iuſſit e ſolio. Saleſius autem, mox vt audiuit Oraculum, ſtriato pileolo amiculatus, actis humaniſſimè gratiis, elegantiſſimã habuit orationem, qua probauit: Iuſtitiam virtutum eſſe præclariſſimam, & ipſam omnem virtutem, mundi vinculum, famæ & commendationis perpetuæ fundamentum, rem inuictam, Cœlo ortam, Deo natam, & denique vt Cyprianus ait, populorum pacem, tu tamen patriæ, immunitatem plebis, munimentum gentis, languorum curam, hominum gaudium, tẽperiem aëris, ſerenitatem maris, fœcunditatem terræ, ſolatium pauperum, hæredi-

Franciſcus Camberiũ proficiſcitur.

Franciſcus in Cauſidicorum album refertur.

Franciſci ad Senatores Camberienſes oratio.

catem filiorum,& ipſis eam adminiſtrantibus, ſpem futuræ beatitudinis. Pobellus tantam cum ſplendore generis eruditionem & facundiam miratus, neminem, qui ſibi dignior videretur, à quo præſidis fulgebat honore recepiſſe, non ſemel profeſſus eſt. At amplius Antonius Faber inter ſpectandũ audiẽdúmque, neſcio quâ naturæ propenſione adeò ad amandũ Saleſium inductus eſt, vt cum ipſo, amicitiæ fraternæ fœdus percuſſerit, & addita eſt huic actioni fama, Saleſium breui ad Senatoriam dignitatem aſcenſurum. Camberienſi negotio ſic cum laude liber Villarogetius,remeauit ad Patrem & dum iter facit Sonnafiámque ſyluam prætergreditur prodigio, à ſæculari ſorte, omninò abducitur. Equus, fallente veſtigio,ad humum inæqualem lapſus, inſidentem, innoxio tamen caſu, effudit in gramen, enſis quoque quo accingebatur, decidit, & euaginatus, cum vagina formauit in via crucem: Terruit eum tantillùm res hæc,non ita tamen, vt impediret magnam, qua pollebat animi libertatem: nam fortuitis huiuſmodi caſibus,non multum tribuebat, & cum nemo vnquam ſuperſtitionis damnare potuit, ſed prodigij cogitationem indiderunt,ſecundus,& tertius caſus,& eadem in vtriuſque crucis formatio: tunc ſtupenti etiam Deagio dixit: non vult Deus, hoc me vitæ genus amplecti, quod Pater intendit, & reuera, nullam ad illud procliuitatem habeo: ſubdidit, de Eccleſiaſtica vita diu iam cogitaſſe, perpendiſſéque ſuum Genium, & valde manſuetioris ſtatus, in quo faciliùs Deo poſſet obſequi,auidum eſſe, & niſi timeret in hac re optimi parentis turbare tranquillum animum, hoc idem illi aperire non dilaturum. Ambigebat an conſentiret,an diſſuaderet Deagius,hærebátque modò cogitabundus, modò ampliorem ſui diſcipuli voluntatis explicationem extrahere conabatur è pectore.His conſultationibus attentis, propior facta eſt Tullia, quam putarent. Boëſiacus, auditis quæ Villarogetius ſuus Camberij geſſerat,exultauit; ſed nõ morâ eius animam, per alienam maximè à ſuis votis propoſitionem multo mœrore repleuit. Ioannes Suchetius, Sereniſſimi Sabaudiæ Ducis à ſanctiore Conſilio,Caballianæ Prouinciç ſupremus Prætor, Dynaſta Vegiacus,è Lauſanenſi ciuitate olim oriundus, ex Philibertâ,Georgij Domini Langinij, & Ludouicæ Cuſinentinæ filia, legitimaque coniuge, formoſiſſimam & cui dotem ampliſſimam conſtituebat, filiam vnicam habebat Franciſcam, illuſtri

Franciſcus cum Antonio Fabro amicitiæ fœdus percutit.

Franciſcus prodigio omnino à ſæculari vita abſtrahitur.

Franciſcus Deagio Eccleſiaſticum eſſe velle declarat.

Saleſius Dynaſta Franciſcũ ad nuptias deſtinat.

illuſtri alicui viro collocandam. Cogitauit ad luculentam hanc conditionem,pro filio ſuo primogenito,Dynaſta Saleſius,réque cum amicis communicatâ,eum ad viſendam puellam,genere & virtutibus verè nobilem,Sallãchiam Falcinatum, vbi tunc apud conſanguineos morabatur,conduxit. Villarogetius,aliud habens in alta mente repoſitum, vix ab itineris recuſatione abſtinuerat, duratione tamen & tempore,Patrem,in ſuum deſiderium trahere poſſe confiſus, frigidiſſimo vultu conducentem eſt ſequutus, nec Sallanchiæ quidquam præter ſimplex ſalutationis officium, quaſi nullo conſilio veniſſet,agere voluit:Quam rem Boëſiacus, ægre admodum tulit,nec temperare potuit,quin acriter Franciſcum,ſuis (vt aiebat) quantumuis optimis cœptis cõtrarium, corriperet. At Franciſcus,demiſſis in terram oculis, reſpondebat illi ſilentio. Poſtmodum ſanè Boëſiacus, amicorum aculeos quærens, omnéſque recogitans modos, quibus ad ducendam vxorem, filium induceret, non ſemel luctuoſam adhibuit lamentationem: ſollicitari eum curabat ab omnibus, nec parcebat quibuſuis ſumptibus,& induſtriis: Dynaſta Chiuronius Villetanus, necnon Perrucardius Ballonius,cum Antonio Fabro quampluribúſque aliis, amicitiâ alioquin potentes, ſuam in eam rem, operam luſerunt:non enim ad alias nuptias,quàm cæleſtes,Franciſcus prætendebat,& natalium prerogatiuam flocci pendens,malebat ſuæ partem hæreditatis habere Dominum, quam diligere vanitatem & quærere mendacium. Hinc, cùm rediret ſecundò Sallanchiâ,Torentóque tranſiret, in vico deambulantem offendens Amedeum Bouuardum Sacerdotem Tullianum, cui, ob antiquam neceſſitudinem Lutetiæ contractam,fidebat maximè; Venio (inquit) Sallanchiâ quò me pater cum abſoluta iuſſione miſerat,& vidi puellam illam,cui me ſponſum deſtinauit. Egregiam ſanè, & in virtutibus planè compoſitam, dignámque quæ meâ conditione, meliorem ſortiatur. Cæterùm, lætatus ſum in his quæ adeò dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus,hîc habitabo quoniam elegi eam; Pars mea Deus in æternum, & nunquam, quidquam volui, præter Eccleſiaſticæ vitæ profeſſionem.

Franciſcus à Patre corripitur quod frigidè ſe gerat in nuptiarum propoſitione.

Franciſcus Bouuardo ſe eccleſiaſticum ſtatum amplecti velle declarat.

Franciſcũ Dux Sabaudiæ ad Senatoriã purpuram promouet.

Dum hæc aguntur, Sereniſſimus Dux Carolus Emanuel, de Franciſci Saleſij probitate, & eruditione certior factus, eum ad Senatoriam in ſuprema Curia dignitatem promouit, litteris patentibus in eam rem datis, quas Taurino, Franciſcus Melchior Saniori-

Saniorícianus, Hermantianus Baro, detulit. Nihilo tamen minùs immotus perſtitit in ſancto propoſito Franciſcus, actiſque Duci gratiis, non diutiùs immorandum ratus, ad Ludouicum Saleſium Patruelem ſuum chariſſimum, Cathedralis Eccleſiæ Gebennenſis Canonicum acceſſit, ſeorſimque tracto, ingenue quod voluebat in animo, detexit. Ludouicus ingenti cumulatus lætitia, rémque ſub ſecreto habere pollicitus, Corona beris (inquit) ſi perſeueras, & confide mihi, ego cùm tempus venerit, ſuggeram quid agendum habeas, & Patruum meum, in piã hanc voluntatem flectendi modum, ſatis inueniam. Clauſerat diebus præteritis extremum diem, Franciſcus Imperator Cathedralis Eccleſiæ Præpoſitus, necnon Senator Sabaudus, ciúſque dignitas in Romana curia vacabat. Ludouicus Saleſius, occaſionem iſtam arripiens, Franciſcum Roniſium, qui Romana negotia apprime intelligebat, conuenit, rogauítque, Romam, pro patruele ſuo Franciſco Saleſio, ſcriberet, ad obtinendam Cathedralem Præpoſituram. Roniſius promptiſſimus fuit ad obſequium, & ſic fauebat rei Deus, vt breui temporis ſpatio, de conceſſione, certiſſima nuntia Anicium venerint. Inſcio tamen Franciſco fiebant hæc omnia: Cùm autem in Roniſij manus Pontificiæ litteræ incidiſſent, Ludouicus Saleſius, ipſo etiam Roniſio comitatus, Anicio profectus eſt Tulliam, oſtenſiſque Franciſco iis litteris, Ecce (inquit, modum & medium, quo poſſis id tandem adimplere, quod diu geſtis. Somniare ſe putabat Franciſcus: non enim de hac re quidquam cogitauerat, egit tamen gratias tanti fauoris patrueli coniunctiſſimo, cum quo, Roniſióque de modo, ad patrem accedendi, conſultatione facta, his verbis ex improuiſo aggreſſus eſt. Supplex ad te venio, mi pater, rem vnicam, eámque vltimam petiturus, quam ſi concedere placuerit, nihil vltra in votis habeo. Boëſiacus, prærogatiuam aliquam, matrimonij ratione efflagitaturum arbitratus, Póſſes fortè (reſpondit) aliquid petere, quod tuis noceret fratribus, & ego vix concederem. Minimè verò mi Pater (retulit ille,) dic igitur (ait Boëſiacus) vt permittas Eccleſiaſticum ſtatum amplecti; nec mora, & ecce (ſubdidit) Apoſtolicas litteras, quibus ſupremi Pontificis ſanctitas, Illuſtris illius Cathedralis Eccleſiæ ſancti Petri Gebennenſis præpoſituram, quæ prima poſt Epiſcopalem dignitas eſt, concedit: has Patruelis meus, & Dominus Roniſius, inſcio me, mihi procura

Franciſcus Ludouico patrueli ſuo Eccleſiaſtica ſe vita animum habere declarat.

Franciſco inſcio præpoſitura Eccleſiæ Gebennenſis procuratur.

Franciſci animum ſuum aperientis oratio ad Patrem

prosternerent. Stupuit ad hęc verba Boëſiacus, ſtupuit & Syonnaſia (nam & ipſa quoque aderat) tum velut ab extaſi reuerſus. *Dynaſta Saleſii Boëſiaci mæſtitia & lachrymæ.* Quis hanc tibi mentem indidit, mi fili? Quo inductus fuiſti conſilio? Ego ſenectutis meæ baculum ſperabam te fore, & ſic repentè vis à me recedere? Vide quid agas? maturiori fors opus erit deliberatione: Caput habes ad auguſtiorem petaſum: Iuris ſtudiis tot annos inſumpſiſti; inutilis erit hæc tibi ſcientia ſub ſacerdotali toga: fratres habes quibus deficiente me (vt quotidie euaneſco) pater eſſe debes: Crede mihi, electio talis vitæ, longiores poſtulat moras. Ego mi Pater, (obloquutus eſt Frãciſcus) vſq; ad extremum vitæ ſpiritum tibi inſeruiam, fratribus meis, omne obſequium ſpondeo: de reliquo, non eſt quod in hac re perpendenda diutiùs immorari debeam; nam ab ineunte ætate, procliuem ad ſacerdotium animum ſentiebam: iniecta eſt hæc mihi intentio, cùm me clericali caractere Reuerendiſſimus Balneoregienſis Epiſcopus inſigniuit: Caſtitatem voui Lutetiæ: Confirmaui Patauij hanc voluntatem: inflammauit ad perſeuerantiam Lauretana ædes: prodigio, hunc mihi ſtatum, quo expeditior ſim ad baiulandam crucem, ſequendúmq; Chriſtum Dominum Deus ſignificauit: denique vt hanc rem vnicam mihi permittas, quâ poſſum ſummiſſione efflagito. His auditis, Boëſiacus, cohibere non potuit impetum lachrymarum, quantumuis forti & virili animo eum natura donaſſet, ſed exhauſto ex imo pectore ſuſpirio, Fac (inquit) authore Deo quod voles, difficile eſt contra ſtimulum recalcitrare: Deus optimus, quo te moueri dicis (& ex verbo tuo credo) benedictionem ſuam ſuper te effundat, ego ab illo, meam tibi impertior. Syonnaſia nequiuit diutius in præſentiarum ſpeciem vultus fingere, ſed auerſa acerbis fletibus corrupit oculorum lumen. At Franciſcus, incuruo genu, ſerenáque facie, datæ licentiæ gratias egit, & iam (dixit cum iubilo) ſit nomen Domini benedictum: diu concupitis fruor amoribus, & neminem ſcio qui me de manu Dei poſſit eruere. Curauit ſibi talarem tunicam confeſtim fieri, quâ amictus petiuit Anicium, diffusâ iam hac de mutatione, quam dexteræ Dei boni omnes dicebant, famâ, & coacto Cathedralium Canonicorum Collegio, quarto Idus Maij, Mercurij die, qui Aſcenſionis Dominicæ ſolemnitatem præcedit, cum litteris Apoſtolicis eo anno Nonis Martij obtentis, apud ſanctum Petrum, Pontificatus

Franciſci in electione vitæ cõſtantia.

Franciſci iubilus Patre in ſuã ſententiam adducto.

ſanctiſſimi Domini Papæ Clementis VIII.octauo per Franciſcū Chiſſꝛum Canonicum Officialémque Eccleſiæ & Epiſcopatus Gebennenſis ritè recognitis, comparuit.Sacer ille tot Nobilium & Doctorum conuentus, litterarum lectione factâ, & habitis Nobilitatis & doctrinæ probationibus, Franciſcum à Seniori Canonico, Ioanne Tilloto, in realem,actualem & corporalem (vt aiunt)Præpoſituræ per maioris altaris oſculum,& reliqua obſeruari ſolita, poſſeſſionem induxit. Accurrerat ad conſpectum vniuerſa ciuitas, cantantibus Muſicis: tunc Franciſcus in hemicyclo ſuo locatus,ſic orauit. Præteritis feſtis (Reuerendi Patres) cùm ipſa dierum ſolemnitas, animum ad ſui ipſius ſollicitudinem reuocaret, de reliquo mortalis huius vitæ tempore, Chriſtianè ac ſanctè tranſigendo cogitabundus, inter alia quæ mare iſtud nauiganti difficilia occurrebant, illud fuit omnium & grauitate, & vicinitate primum, Me Præpoſitum Eccleſiæ ſancti Petri Gebennenſis ex placito ſummi Pontificis fuiſſe renunciatum: Nouum enim, ac ſummoperè videbatur periculoſum, me rudem,inexpertum ac nullius antea notæ militem Chriſtianum, in ipſo tyrocinij limine, Præpoſiturâ donatum, vt antea ferè ſim Præpoſitus quàm poſitus,Præfectus quàm factus,& vt in magna indignitate, veluti carbunculus in cœno, magna dignitas illuceſcat. Quo loco,ſubibat illud Bernardi mellitiſſimi Claræuallēſis Præpoſiti; Væ Iuueni qui antea ſit peritus quàm nouitius, illudque ſimile,ſed maioris momenti, Dauidis Regis, Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere, ſurgite poſtquam ſederitis qui manducatis panem doloris.quod licèt ex littera aliter intelligatur,ex ſpiritu tamen qui viuificat, ad eos qui quærunt antea præſidere quàm ſedere,traducendum relinquitur. Atque ſanè fructus præcoces & vernales non diu aſſeruari poſſunt quin putreſcant. Non immeritò ergo ea vrgebat mentem meam increpatio. Siccine,ô Franciſce,qui omnibus,meritis,ingenio ac moribus poſtponendus eras, Primoribus præponendum ducis? An neſcis honores,periculis ac oneribus eſſe,pleniſſimos? Hiſce vocibus, interius diu perterritus, Dauidicum illud voluebam, Deus audiui auditiones tuas & timui, cùm interim ea mihi hodie illuxit dies, in qua & terrori multum detrahit, & rectæ in Deum fiduciæ multum addit mihi, veſtra omnium (Venerandi Patres) tam iucunda, ac ſuauis præſentia,quæ me adeò reficit ac recreat, vt ſi terrorem

Franciſcus in Præpoſituræ poſſeſſionem inducitur.

Franciſci ad Canonicos Gebennenses oratio.

terrorem iam antea perceptum, cum eâ voluptate quam ſentio conferatis, Quid me magis afficiat, difficile ſit ad iudicandum, vt in me etiam illud ſentiam, Seruias Domino cum timore & exultes ei cum tremore: hic enim exultatio eſt ad lætitiam, timor autem ad anxietatem. Anxietatem faciebant, quæ iamiam deſino recenſere. At verò, nunc video, me trepidaſſe timore, vbi non erat timor: timendum enim erat illi Præpoſito, qui iis Præpoſitus eſt, qui difficile in officio contineri poſſunt; mihi autem, iis Præpoſito, qui eâ pollent modeſtia, fortitudine, prudentia, ac charitate, quæ in quolibet Prælato deſiderari poteſt, vt eorum quilibet Præpoſitus eſſe mereatur. Quid in hac cauſa metuendum eſt? Quid enim me moretur infantia, imperitia, ac mentis imbecillitas, cum nec monitis, nec diſciplinâ, nec correctione in hoc munere mihi futurum ſit opus? Niſi quis velit quod dixerunt veteres, Mineruam docere, aut (vt more noſtrorum dicam) ſanctum Bernardum hortari, vel inter Chordigeros (vt iam ſumus) conceptum tegere latinitate. Non opus eſt Præceptore cui nihil addiſcendum eſt: facile flantibus ventis ſecundis gubernacula à quolibet Nauclero tenentur. Illud quidem ſatis aduerto, vos Præpoſitis doctiſſimis, grauiſſimis, fœliciſſimis hactenus aſſuetos, in tanta eius, quæ huius conſeſſus prima eſt, dignitatis mutatione, ac declinatione, non poſſe quin aliquod ſentiatis faſtidium, illudque animo ſubibit quòd dixit quiſpiam. Quis nouus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes? Inclyta quis Petri tecta ſuperbus adit? Meritò ſanè (Patres) hæc omnia. Verum, & illud in ſolatium animo mecum repetatis, quæſo: Deum eligere ſolitum infima huius mundi, vt confundat fortia, & ex ore plerumque infantium & lactentium perficere laudem ſuam, vt ei facilius accepta referantur bona, quæ ab eo cuncta procedunt. His dictis deſcendit de ſolio Saleſius, plaudentibus omnibus, & deinceps optimam de ſe exiſtimationem diffudit quaqua verſum, vt verè Eccleſiaſticorum gemma, & Gebennenſis Eccleſiæ decus vocaretur. Sequēti quatuor temporū poſt Dominicā Pentecoſtes Sabbatho, cùm ſacros generales Ordines in Diui Franciſci Baſilica, Præſul Granierius celebraret, quarto Calendas Iunij, ad quatuor Minores, Oſtiariatus, Lectoriatus, Exorciſtatus, & Acolytatus, ordines, ſacrúmque Hypodiaconatus Franciſcus promotus eſt. Hinc cùm de eius fortitudine in annunciando Dei

Franciſcus Subdiaconatum ordinem ſuſcipit.

Franciſcũ Granierius ad habendum concionem ſollicitat.

verbo ſpem magnam Granierius cõcepiſſet, iuſſit ad proximum in Corporis Chriſti feſtum è ſublimi Cathedra Cõcionem habendam parare. Saleſius, tanto ſe oneri imparem ſentiens, nullas prætermiſit excuſationes, vt ab eo ſe defenderet, & ad ſummum Diaconi munus eſſe dixit, qualis cum nondum eſſet, nulla ratione Euangelium auderet prædicare ſolemniter. Granierius, non alia quàm ſua, ad id opus eſſe diſpenſatione, inquiens, abſoluto vſus eſt imperio, ad quod demiſſo capite Saleſius; Quandoquidem (inquit) ô Domine, tu iubes, & melior eſt obedientia quam victimæ, in verbo tuo laxabo rete, ſi tamen non vt par eſt ſatiſfecero, tuo ſant defectus hìc imputabitur, imperio. Dũ, quid ad indictam diem dicendum habeat, meditatur, Aduenit Iacobus Foderæus Beſſanus Maurianenſis, inter Franciſcanos magni nominis Concionator, exiguum temporis ſpatium in vrbe acturus, quem cùm audire Granierius cuperet, nulla alia dies, quam quæ Saleſio indicta erat, poterat huic conuenire deſiderio. Conſenſit liberrimè ad mutationem Saleſius, at Foderæus, cum intellexiſſet, Dominum Præpoſitum, priorem habuiſſe iuſſionem, diu in remittendo hoc onere laborauit: ſed Saleſius, celeberrimo Doctori, & qui ciuitatem permanentem non habebat, abſolutè cedendum eſſe ratus, tantum renuit, vt paratam concionem, in feſti octauam diem, quæ die natiuitatis Diui Ioannis Baptiſtæ occurrebat, diſtulerit. Octaua igitur cùm illuxiſſet expectaretq; ſolitũ Concionis habendæ tempus, vbi primum Cãpanæ ſignum audiuit, ſubito pauore ſic eſt apprehẽſus, vt febris acceſſum ſenſerit violentũ adeò, vt ſuper cubile ſe proijcere ſit coactus. Hac in anxietate, leuauit oculos ſuos in mõtes vnde veniret auxilium ſibi, nec morâ, nimis à Domino cõfortatus, ſurrexit, & Diui Frã ciſci tẽplo. (vbi Cathedralis Eccleſia ſua officia perſoluit,) nullibi vacuo, in ſublime pulpitũ eleuatus, aſſũpto, de realitate (vt aiunt) corporis Chriſti in Euchariſtia themate. Hęc eruditiſſimè elegãtiſſiméq; pertractauit. Summum bonũ ſummè ſui cõmunicatiuũ eſſe. Tres autẽ cõmunicationes præcipuas: primã, qua Pater cõmunicat ſe filio, & qua Pater & Filius cõmunicant ſe Spiritui ſancto. Secundam, qua Sacroſancta Trinitas Diuinam perſonam humanæ naturæ, cõmunicauit, Tertiam, qua Deus, non naturæ, ſed omni perſonæ humanæ, in Euchariſtiæ ſacramento, Filij ſui corpus communicat: Tres has communicationes ſic inuicem ligatas

Franciſci Foderæo cedentis humilitas.

Franciſci concio prima de Euchariſtia ſacramento.

[illegible]s eſſe, vt tertia non poſſit eſſe abſque ſecunda, neque ſecunda ſine tertia. Tertiam memoriam eſſe ſecundæ; & ſecundam primæ. Hinc Hæreticorum, circa tres has communicationes, errores refutauit, Sabellij, Arrij, Eutichis, & Samoſateni, ſed præcipue circa tertiam, cuius cauſa, primam & ſecundam in medium producebat, hæreſes Vbiquitarum, Sacramentariorum, & Caluinianorum, adductis in eam rem egregiis ſimilitudinibus, Scripturæ locis, Patrum ſententiis, & argumentis: & quandoquidem eorum vnuſquiſque præſumit ſibi cœnam ſuam manducare, ideo vnum eſurire, alium vero ebrium eſſe dixit. Iactis huiuſmodi fundamentis, Vicinos Geneuenſes ad bellum prouocauit, nullis aliis munitus armis, quàm verbo Domini quod in æternum manere oſtendit, quibus ſic dimicauit, vt coactis in omnes angulos aduerſariis, eos demum ad vitæ petitionem compulerit. Confirmauit præterea validiſſimis rationibus Catholicorum fidem, & eos ad deuotionem erga tantum Sacramentum, frumentum electorum, vinum germinans virgines, cibum æternitatis, Angelorũm panem, ex quo ſi quis manducauerit, viuet in æternum, adhortatus, tandem feruentiſſimâ oratione concluſit. Auditores, quos vt ſtatuas videre erat, ſtatim ac finem fecit, variis rumoribus commoueri cœperunt, eorúmque non pauci ad lætitiæ lachrymas prorumpentes ſimul laudibus abeuntem proſequebantur. Granierius ad pietatem tener, copioſè fleuit, Et, hic filius meus eſt (inquit ad Proceres Canonicóſque conuerſus) Quid vobis videtur de filio? (Et eum ſic deinceps appellauit) Numquid mira mirè dixit? Næ nouum habemus Apoſtolum: Potens ille eſt verbo & opere, & datus à Deo nobis, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum eorum. Continuò Dynaſtæ Boëſiaco, flenti iterum præ teneritudine, gratulatus eſt, ſed & alia circa Syonnaſiam Franciſci matrem agebantur à fœminis: nam hæ, quod Euangelica illa de turba, aſſumentes, Beatum aiebant ventrem, qui talem fructum portaſſet, & beata vbera, quę tantus filius ſuxiſſet. Adfuerunt huic concioni tres magni nominis Caluinianæ perfidiæ Hæretici, Antonius Sammichaëlius, Auulliaci Regulus, Burſinius, & alius quidam genere item nobilis, & Auulliacus quidem in errore ſuo huc vſque pertinaciſſimus, & qui in Controuerſiarum campo aſſiduè dimicabat, tunc primùm moueri cœpit in animo, nec ita

Granierij præclara de Franciſco ſententia.

Auulliacus in prima Franciſci côcione motus.

malè poſtea de Catholicorum fide ſenſit immò tantum in eo, cum Saleſio conferendi, creuit deſiderium, vt tandem abiuratis nefariis opinionibus, veritatem poſtea ſit amplexus. Lucebat vbique pietatis ſplendore Saleſius, & omnium animos in ſui imitationem rapiebat, domi aſſiduus erat Doctrinæ hoſpes: eius modeſtiam in vrbe nemo ſuperabat: in choro Dei laudes, velut è ſupremo beatorum ſpirituum ordine aliquis decantabat, viſitandis ægris, conciliandis inimicis, patrandiſque cæteris Chriſtianæ dilectionis operibus multum temporis inſumebat, & in tantis principiis agnoſcebant omnes veram ac ſynceram ſanctitatem.

Franciſcus fraternitatem ſanctæ Crucis Anicij erigit.

Auxit tamen fidem hanc maximè ſodalitatis ſanctæ Crucis ab ipſo facta erectio, quam propoſitis cauſis, & futuro toti non ſolum ciuitati, ſed Prouinciæ, ad ſalutem emolumento, adhibitis etiam Canonicorum ſuorum votis, ſolidè obfirmauit. Calendis igitur Septembris anni ſupra milleſimum quingenteſimi nonageſimi tertij, in ſolemni conuentu hanc illi formam dedit: Sanctæ crucis nomine vocari primùm voluit, quia (aiebat) ſub ſalutifero crucis vexillo Catholica religio conſeruatur, illúdque ipſe zizaniæ ſeminator antiquus humani generis hoſtis perhorreſcit, & illo priſcis temporibus, non modò beati Patres, pro repellendis tentationibus, ſed etiam Imperatores, Reges & Principes, pro oppugnandis infidelibus, & debellandis hæreticis, non ſine ingentibus victoriis & triumphis, vſi ſunt.

Sodalitatis nomina. 1.

Secundum.

Nomine etiam Conceptionis beatæ Virginis Mariæ, quia intemerata ſacratiſſimaque illa Virgo Saluatoris noſtri genitrix, abſque originalis peccati labe concepta, iugiter orat pro populo, interuenit pro clero, intercedit pro deuoto fœmineo ſexu, ſubuenit oppreſſis, hæreticorum & infidelium conatus reprimit, bonóſque omnes a malis liberat.

Tertium.

Nomine denique Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, glorioſorum terræ Principum, quorum hic Doctor gentium, ille Chriſti Vicarius Eccleſiæ fundamentum, & cuius fides nunquam deficiet, quia ambo ſanctam Romanam Eccleſiam, aliarum omnium Eccleſiarum verticem, ac magiſtram, propriâ morte illuſtrarunt, & illuſtris Eccleſiæ Gebennenſis titulares patroni, ipſam ac illius ciuitatem, & diœceſim, illarumque populos, in orthodoxæ fidei profeſſione, ab omni hæreſum labe innoxios cuſtodierunt, ab ipſo ferè naſcentis Eccleſiæ exordio, vſque ad annum Domini milleſimum quingēteſimum trigeſimum quintum,

Erectionis cauſa.

rum, quo Satanas malorum omnium incentor, turbulentiſſimis hæreſum motibus, ciuitatem ipſam, ac illius Diœceſis partem, expulſo inde Antiſtite, Canonicis, toto clero, reliquiſque veræ fidei cultoribus, Templis dirutis, imaginibus & ornamentis illorum ſpoliatis, ſacris vaſis ereptis, ſparſis Sanctorum reliquiis & conculcatis, diuinis omnibus pollutis, ita diuerſorum errorum contagione infecit, vt exinde ipſa ciuitas, bellorum alumna, proditionum inuentrix, homicidiorum nutrix, incendiorum & rapinarum ſentina, ſceleratiſſimorum totius Europæ azilus, omniumque malorum quæ Galliam & Sabaudiam vexauerunt, origo, non immeritò cenſeatur Quocirca (inquiebat Piiſſimus Franciſcus) ſperandum eſt, ſi inuocato hoc crucis ſigno, & imploratis beatæ Virginis ac ſanctorum Apoſtolorum ſuffragiis, ad miſericordem Deum, qui pœnitentibus pius eſt & pacificus, cum cordis compunctione, gemitu, orationibus, ieiuniis, frequenti peccatorum confeſſione, Euchariſtiæ ſumptione, aliiſque verè Chriſtianis officiis conuertamur, ipſe qui (etſi clementiſſimus) vult rogari, vult cogi, vult quadam importunitate & aſſidua deprecatione vinci, nos ab omni hæreticorum vexatione, militum incurſionibus, & deprædationibus, fame, qua premimur, morbis, quibus vexamur, bellis, quibus vrgemur, ac aliis periculis, quæ iam præ foribus ſunt, eripiet & liberabit: ac extinctis ab ipſa ciuitate, publicis ſui ipſiuſmet Dei, naturæ humanæ & hominum hoſtibus, inibi ſacram religionem Catholicam reuiuiſcere faciet, noſque priſtinis ſedibus & propriæ Eccleſiæ, (à quibus expulſi, in hac Anicienſi vrbe, ampliùs quàm per quinquaginta annos, quaſi aduenæ & peregrini in mendicata Eccleſia reſedimus) reſtituet. Cúmque aſſidua plurimorum oratio ipſi Deo exiſtat gratiſſima, ipſiúſque implorandi auxilij præcipua ratio ſit, ſi plurimorum fidelium, ſimul, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti congregatorum (in quorum medio ſe adfuturum promiſit, animi, in vnum, cooperante Spiritu ſancto, pie conſentiant, ad inſtar aliarum Prouinciarum, & ciuitatum, quæ in ſimilibus neceſſitatibus & periculis conſtitutæ, per erectiones diuerſarum, ſub diuerſis tamen piis & ſacris nominibus, & inuocationibus, ſocietatum, non modicam conſolationem, & leuamen receperunt. Idcircò Franciſcus Saleſius Eccleſiæ Gebennenſis Præpoſitus, cum ſuis Canonicis, ad maiorem Dei glo-

riam,

Sodalitas ad quæ & quot altaria erecta.

riam, totiúſque cœleſtis curiæ decus, ſaluberrimam hanc pœnitentium vtriuſque ſexus, ſocietatem, ad altare ſanctæ Crucis in Gebennenſi Eccleſia ſitum, & ad altare ſancti Germani, in Eccleſia ſancti Franciſci Anicij pro tempore, de conſenſu & authoritate Reuerendiſſimi Patris Claudij Granierij Epiſcopi & Principis Gebennenſis, ac ſub placito ſupremi Pontificis, & ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, ſub his ſtatutis & ordinationibus, perpetuò erexit & inſtituit. Quia tam pro diuinis officiis ſodalitatis celebrandis & decantandis, aliiſque piis operibus exercendis, quàm pro ipſius negotiis tractandis, aliquis locus peculiaris omnino liber, extra Eccleſiam, in qua altare erectionis ſitum eſt, vt vbique fieri conſueuit, neceſſarius eſt, Eccleſiáque ſancti Ioannis Baptiſtæ Præceptoriæ (vt aiunt) Gebenneſij, Hoſpitalis Hieroſolymitani, in loco publico Vrbis Anicienſis ſita, propter miniſtrorum eiuſdem defectum, ac temporis iniuriam non multùm frequentatur, ſperandum tamen eſt, incolas (qui aliunde religioſiſſimi fidem Catholicam verbo & opere piè profitentur) ipſam ſancti Ioannis Eccleſiam feruentiùs poſthac viſitaturos, ſi in eadem Miſſæ, aliáque diuina officia frequentiùs decantentur, & peragantur, ac preces publicæ & piæ exhortationes, ſeu conciones, ſæpiùs fiant; idcircò de conſenſu Dioniſij Sacconæi Cletarum Baronis, necnon Procuratoris generalis fratris ſui Petri Sacconęi, Equitis Hieroſolymitani, Magni Prioris Aruerniæ, ac Præceptoris Gebenneſiani, Sodalitatis oratorium, dum Gebennenſes Canonici Anicij reſidebunt, in ipſa ſancti Ioannis Eccleſia conſtitutum eſt. Si verò euentu aliquo, Cathedralem Eccleſiam in alium locum quàm ciuitatem Gebennenſem transferri poſtea contingat, ſodalitas, vti eidem Cathedrali Eccleſiæ perpetuò & indiſſolubiliter vnita, & incorporata, cum omnibus ſuis inſignibus, vaſis ſacris, ornamentis, & libris in eundem locum transferatur, cuius tamen aliquod membrum ab eadem ſodalitate perpetuò dependens, ſi ita expedire videbitur remanere poſſit. Speciales & perpetuæ feſtiuitates erunt: Exaltatio ſanctæ Crucis, Conceptio beatæ Mariæ Virginis, Inuentio eiuſdem ſanctę Crucis, & natalis dies ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, quæ vt ſolemniùs celebrentur ſacroſanctum & tremendum Euchariſtiæ Sacramentum qualibet earumdem die ſuper oratorij altare publicè & honorificè collocabitur, & per totam diem integram

Eccleſia ſancti Ioannis oratorium ſodalitatis.

Sodalitas collegio cathedralium Canonicorum vnita.

Sodalitatis feſtiuitates.

reuerenter

reuerenter (vt decet) aſſeruabitur, id quoque dominica ſecunda cuiuſlibet menſis exceptis Septembri, Decembri, Maio, & Iunio, propter feſtiuitates ſolemnes occurrentes, fiet. Singulis autem illis diebus, duo ex fratribus, per Priorem & illius aſſeſſores alternis horis reſpectiuè conſtituendi, ante ipſum altare, genibus flexis, in habitu, horam integram ſacris precibus, & diuinis meditationibus, ſingulariter, & iuxta propriam cuiuſlibet deuotionem, pro ſanctiſſimo Domino noſtro Papa, necnon pro omnibus Eccleſiæ Prælatis, vniuerſóque Clero, ac Reipublicę Chriſtianæ tranquillitate, fidei Catholicæ tutela, pace & concordia inter Principes & populos Chriſtianos, conſeruatione etiam, ac ampliatione ſodalitatis, & in dies ampliori ſpiritualium fructuum productione, tranſigere debebunt vſque ad veſperam, & tunc Sacramentum facta prius ſolemni benedictione, in ordinarium locum referetur Iiſdem feſtiuis diebus, ac feria quinta in cœna Domini, proceſſiones publicæ, modo & forma ſecundùm loci commoditatem, & opportunitatem temporis, fient, in quibus, omnes & ſinguli vtriuſque ſexus ſodales, in habitu intereſſe, ac bini, piè, grauiter & pedetentim, cum ſilentio, incedere, precéſque tunc indictas diſtinctè decantare, qui ſcient; alij vero, roſarium beatæ Mariæ Virginis ſecretò recitare debebunt, quapropter omnes ad horam conueniant in oratorium in quo proceſſiones incipient, illucque reuertentur, & in iis vnus adhoc conſtitutus, crucem magnam, medius inter alios duos, cereos, vel faces accenſas geſtantes, deferat. Sodales feſtiuis quatuor diebus, necnon qualibet Dominica ſecunda menſis, Presbyteri ſcilicet, ſacrum Miſſæ ſacrificium in Oratorio (ſi fieri poſſit) ſin minus in alia Eccleſia; Reliqui verò laïci vtriuſque ſexus, præuia diligenti peccatorum confeſſione vbi placuerit facta, Sacramentum Corporis & Sanguinis Dominici, in eodem Oratorio ſumant. Cuilibet tamen legitimè impedito liceat alia die opportuniori, huic ſtatuto ſatisfacere, dummodo priùs, impedimentum Priori, qui prouidebit ſignificauerit. Id etiam ad abſentes extendatur, dummodo quolibet menſe communicent. Vna Miſſa qualibet die Dominica, in Oratorio, per vnum Presbyterum ſodalem, à Priore conſtituendum, perpetuò celebretur & ſodales cæteri (ſi id fieri poteſt) interſint, ipſúmque celebrantem ſuis orationibus iuuent. Omnes & ſinguli, diebus ſingulis, ad recitationem quinquies Orationis Dominicæ, & totidem, ſalutationis

Sodalitatis proceſſiones publicæ.

Cõmunio.

Obligatio quotidiana.

Angelicæ, genibus flexis, & detecto capite, perpetuo aſtricti erũt & tenebuntur, ea ad Deum intentione quæ ad lucrandas indul-gentias requiritur. *Vt ſalutãda Virgo.* Vt ritus antiquus ſalutationis Angelicæ, genibus flexis, & detecto capite, quando in Aurora, meridie, & occaſu Solis, ex antiqua vniuerſalis Eccleſiæ traditione pulſatur, religioſè ſeruetur, ideò ſalutatio illa Angelica, ter ab vniuerſis ſodalibus, quotidie, vtroque genu flexo, & detecto capite, recitabitur, vbicunque (etiamſi in viis publicis vel plateis conſtiterint) quoties in maiori Eccleſia pulſabitur, vt præter indulgentias eam ſic recitantibus à ſummis Pontificibus conceſſas, ex hoc humili obſequio beatæ Virgini præſtito, ipſius meritis & interceſſione, à morbis, peſte, tempeſtatibus, grandinibus, aliiſque aëris corruptionibus & perturbationibus, Prouinciæ totius Sabaudiæ liberentur. *Vt comitandum S. Sacramentum.* Sodales dum obuiam habebunt ſacrum Viaticum, quod ad infirmos defertur, illud, niſi aliis vrgentiſſimis præpediti fuerint negotiis, piè cum precibus, & mentis intentione ad Deum, pro ipſius infirmi ſanitate, ſequi debebunt, & tenebuntur: item ipſos infirmos, & incarceratos quantò citiùs viſitare, & conſolari. *Vt componenda diſcordia.* Vbi primum aliqua lis, ſeu diſcordia inter ſodales quantũuis minima, ex quauis cauſâ prodierit, ſtatim de iis Prior certior fieri debebit, vt ipſe deinde cum aſſeſſoribus, per ſeipſum, aut alios, ſubitò, & antequam alterius accendantur, componere ſtudeat, reliqui interim, pro huiuſmodi ineundâ concordia, peculiares ad Deum preces effundere tenebuntur. *Vt ſepeliẽdi mortui.* Vbi primùm alicuius ſodalis cuiuſuis ſexus obitus Priori innotuerit; vexillum Crucis, nigro panno paratum, in oratorij foribus apponatur, vnà cum deſignatione inſcriptis, horæ, & nominis Eccleſię, in qua ſepelietur, vt reliqui fratres (ſi aliunde neceſſariò occupati non fuerint) defuncti corpus, ad ſepulturæ locum, cum precibus aſſociare teneantur & debeant, & adhoc tam pium opus obligabuntur: craſtinâ verò die obitus, Miſſa in Oratorio, pro ſalute animæ, & à Purgatorij pœnis liberatione, celebrabitur. Prætereà, vt quotannis aliqua defunctorum ſodalium memoria in communi habeatur, die proximiori feſto Exaltationis ſanctæ Crucis non impeditâ, Anniuerſarium generale fieri debebit in Oratorio, in quo omnes in habitu aderunt, Miſſam, quam Prior celebrabit (ſi ſit Sacerdos) aliáſque preces quæ decantabuntur audituri. Ad inſtar aliarum ſodalitatum, maximè verò Archiſodalitatis ſanctiſ-

ſimi

ſimi Crucifixi, in Eccleſiâ Sancti Marcelli, ordinis fratrum Seruorum, in alma vrbe ab antiquo erectæ, habitus huius erit, ſacco telę nigræ canapis, totum corpus à collo vſque ad talos contegens, ſimplex, ſine ſciſſura, ſerico, ornamento, aut aliquo labore, vna cum capitio eiuſdem telæ & coloris caput & faciem velante præterea cingulum ex filo canapis, mediocris craſſitudinis, nodoſum, ad inſtar illius quod Franciſcani ſodales ferunt, ac roſarium, non tamē precioſum, ex eodem cingulo pendens, qui habitus, cuilibet ſodalitatem ingredienti, ſub præſcriptá forma, à Priore imponatur, & ad illius delationem, omnes viri cuiuſcumque conditionis extiterint, in oratorio, proceſſionibus, aliiſque publicis actibus, cùm ſodalitas conuocabitur teneantur, & obligati ſint; Mulieres tamen, ſuper veſtem candidam, ad ſolam cinguli & roſarij delationem reſpectiuè aſtrictæ erunt. Sodalitatem autem ingredi licebit (præter Eccleſiæ Cathedralis Canonicos) omnibus & ſingulis vtriuſque ſexus perſonis, Catholicis tamen, ac bonæ famæ, emiſsâ prius fidei profeſſione, & ſeruatis cæteris de ritu ſeruandis. Sodalium nomina, & cognomina, ac eorum conditiones cum deſignatione diei receptionis, & pecuniæ ſpontè oblatæ, per Secretarium in libro ad hoc ſolùm deſtinato deſcribantur. Officiales ſodalitatis ſingulis annis, die proximiori Calendis Septembris non impeditá, in generali Congregatione mutabuntur. Prior vocabitur primus & præcipuus Officialis, & quodammodo caput, qui (vt fundatorum memoria non pereat) ſemper aſſumetur ex Canonicis Eccleſiæ Cathedralis. Is prior ſolus ex Sodalibus, in Oratorio, proceſſionibus, congregationibus, aliiſque publicis actibus, ſupparum deferat, & ibidem præeminentiam habeat, Officia diuina inchoet; preces & orationes publicas recitet; vltimus in proceſſionibus, ſic indutus, medius inter duos aſſeſſores ſodalitatis habitum deferentes incedat: In oratorio, populo cum Sacramento benedicat: Eos qui miſſas ordinarias extraordinariáſque celebrabunt annotet: Directores proceſſionum & Cantores eligat: Viſitatores infirmorum & incarceratorum, ac diſcordiarum compoſitores conſtituat: Sodalitatem ingredi volentes recipiat: pacem inter diſſidentes conciliet, & lites componat: Congregationes extraordinarias conuocet: in omnibus congregationibus præſideat, ac in eis vota exquirat, vocéſque duas habeat, & cui

Sodalitatis habitus.

Quibus ingredi liceat.

Catalogus.

Aministratorum creatio.

Prior.

omnes cuiuſcumque ſtatus & conditionis extiterint, in his quæ ad ſocietatem ſpectant, honorem, reuerentiam & obedientiam deferre & exhibere teneantur; iuſtitiam diliget & faciet iudicium, poteritque (exiſtente cauſâ legitimâ) alium Canonicum qui Subprior vocabitur ſui loco conſtituere. Prioris Aſſeſſores ei in omnibus neceſſariis aſſiſtant, in habitu tamen ſodalitatis, & in proceſſionibus vnuſquiſque eorum peregrinationis baculum deferat & incedant; primus à dextris, alter à ſiniſtris Prioris. Theſaurarius pecunias, quæ in ſodalium receptione dabuntur, alias etiam quæ offerentur recipiat: legata exigat: neceſſaria tam ad Diuinum cultum, quàm pauperum & infirmorum leuamen ac temporalium adminiſtrationem (de mandato tamen Prioris, eius propria manu ſubſcripto, & non aliàs) miniſtret: deque omnibus exactis, receptis, & inſumptis in fine anni rationem reddat, Secretarius, acta ſcribat, & alia quæ ad huiuſmodi munus pertinere dignoſcuntur exequatur. Duodecim præterea ſint Conſiliarij, partim Clerici, partim laici, inter quos Prior, Aſſeſſores, Theſaurarius & Secretarius prioris anni aſſumantur. Si fortè in congregationibus res aliquæ ita arduæ aut dubiæ eueniant, vt facilè diffiniri non poſſint, ad Canonicorum Conuentum referantur, & quidquid ibi ordinatum fuerit omninò obſeruetur. Præcipua ſunt hæc Erectionis capita, quam ſic tandem clauſit Fundator prudentiſſimus, vocatis teſtibus Ioanne Chopello, Michaële Seruano, Iacobo Cappa, Sacerdotibus, & Ioanne Guichone Libellione publico. Subſcripſitque Præpoſiti authoritate, adhibitis ſecū, Ioanne Tiſſoto Protonotario Apoſtolico, Ioanne Copperio, Ludouico Reydeto, Ludouico Saleſio, Frāciſco Chiſſæo, Frāciſco Roniſio, Iacobo Ballo, Ioanne Porterio, Stephano Cōbano, Iano Regardio, Iacobo Bruneto, Ioāne Eloſiano, Carolo Aloyſio Perneto, Carolo Groſſeto, Antonio Bochuto, Claudio Angeuillano, Euſtachio Mugnierio & Ioanne Deagio, Cathedralis Eccleſiæ Canonicis, reliquis vndecim abſentibus, curauitque huius rei ſolemnem authoritatem à Ludouico Palludano publico authoritate Apoſtolica Libellione recipi: & Antiſtitis Confirmatione approbationéque muniri. Inchoauit vero ſodalitas officia ſua, die feſto exaltationis Sanctæ Crucis menſis eiuſdem ſub muſicis cantibus, & Epiſcopi benedictione, iubilante vniuerſa Ciuitate. Quantum deinceps Sabaudiæ, ex hac erectione,

Aſſeſſores. *Quæſtor.* *A ſecretis* *Conſiliarij.* *Erectionis teſtes.* *Sodalitas quando inceperit. Franciſcus Inſtitutor & Prior ſodalitatis.*

re,emerſerit emolumenti, vix dici poteſt, & Saleſius quidem vt Fundator, ita Prior fuit primus, vbique mirabilis. Poſthæc, Sabbatho quatuor temporum Septembris, ad Diaconatus ordinem promotus eſt,& in Aduentu,poſt tertiam Dominicam Sacerdos effectus.Collachrymatus eſt Granierius dum ei manus imponeret, filio ſuo chariſſimo, ſed Franciſcus, præ tantæ dignitatis, ad quam euehebatur conſideratione,delapſo in terram alicui cæliti ſimillimus videbatur, tandémque duodecimo Calendas Ianuarij, Diui Thomæ Apoſtoli feſto, in Eccleſia Cathedrali, præſentibus, non ſine gaudio Parentibus,& aſſiſtente Stephano Co[illegible]ano,à quo cerimoniarum vſum didicerat,primum ſacrificium ſolemniter obtulit Deo, habuítque poſt diei Veſperarum officium hac de re feruentiſſimam Concionem. *Franciſcus ad diaconatum promouetur.* *Franciſcus fit ſacerdos & celebrat.*

DE VITA ET REBVS GESTIS, SERVI DEI.

Eximiæ Sanctitatis Viri FRANCISCI SALESII *Epiſcopi & Principis Gebennenſis.*

LIBER SECVNDVS.

QVAM præ Sacerdotali faſtigio dignitates cæteras ſæcularium Saleſius parui faceret ex conſtanti Senatoriæ recuſatione ſatis oſtendit & hoc ipſo etiam tempore à quo & præpoſituram & ſacerdotium poſſidebat. Prouocabatur nẽpe ad id à Gentilibus ſuis; ſed omnium inſtar erat Antonius Faber amicitia apud illum potentiſſimus qui callida agendi ratione ſic ſemel eum decipere conabatur. Ais velle te à Theologia impetrare facultatem ad Iuriſprudentiæ ſacra quæ ſuperiore biennio intermiſiſti quodam poſtliminij iure repetenda. Quo nomine non ſolùm mirabiliter gaudeo,ſed etiam ſi tua cauſa id facis,vt facere debes, & *Franciſcus conſtanter ſenatoriã purpuram recuſat Franciſcum Faber ad dignitatẽ ſenatoriam inuitat.*

tibi & Iuriſprudentiæ gratulor tibi cui ampliſſimam gloriæ meſſem ex eo conſilio paratam eſſe proſpicio: Iuriſprudentiæ quam mira ingenij tui fœlicitate ornatam maximè & illuſtratam iri confido, ſi quod facturum te non dubito, ad eam ſic voles incumbere vt quæ te prior diſciplinæ ſuæ alumnum habuit eius laudem cum tuâ putes eſſe coniunctam. Sin vt ais, & ego vt mihi magis placeam credere voló, meâ potius causâ, & quoniam ita ſuadeo idipſum facere voles, equidem perinde gratulabor Iuriſprudentiæ, cùm iam ſic affectus eſſe debeam, vt in eo quod meâ causa facies non minorem quàm ſi tuá, diligentiam & induſtriam collaturum te perſuaſum habeã: ſed mihi potiſſimum cui tam præclara iſta támque facilis obtigerit bene de Iuriſprudentia merendi occaſio, vel hoc ſolo quòd te induxerim vti de eâ benè mereceris. Vtcũque verò ſit eſt quòd quãtas poſſum tibi referam gratias, qui meis ſiue precibus ſiue conſiliis tantum indulgere te profitearis vt ſtudiorum tuorum legem ex arbitrio meo non ſolùm inſtituere, quod eſſet facilius, ſed etiam inſtitutam & compoſitam immutare non recuſes. Ego certè ad ſancta mutuæ neceſſitudinis noſtræ fœdera conſtiingenda adeò pertinere arbitror vti ſtudiis iiſdem exerceamur vt ni tu mihi hac parte prior conceſſiſſes, fuerim fortaſſis, dum per Senatum & vxorem licuiſſet Theologiam pro Iuriſprudentia ſequuturus. Sed extra iocum, placere tibi inprimis Theologiam nec miror nec doleo. Eſt enim propria illa & peculiaris illorum ſcientia quos Deus Opt. Max. non tam ad ampliſſimas quáſque Eccleſiæ dignitates quas iam tibi ſua ſponte obuias video, quàm ad pietatem inſormauerit, cuius te grauiſſimum, & ſanctiſſimum non nomen ſed numen præcipuo cultu habere certò ſcio. Atque vtinam eadem mihi quæ tibi in eam rem opportunitas adeſſet, non voluntas, mihi crede, abeſſet non animus. Neque tamen deſpero quin ſi quando vnà nos viuere, & ſecuriore plenioréque otio frui Deus volet, & exemplo & auxilio tuo Theologiæ quoque deguſtandæ deſiderium non paruum ſubeat, quo iampridem titillari me ſentio, in cáque vt in Domino mori diſcam, qui Chriſtianæ vitæ ſcopus eſſe debet, tandem aliquando conſeneſcam. At cum neque Spartam quæ mihi diuinitùs data eſt deſerere vltrò debeam, neque à meipſo tanto abeſſe interuallo, vt qui vel ſoli Iuriſprudentiæ imparem me video, Theologiæ etiam amplecten

plectendæ temerarios ſpiritus ſumere velint, planè conueniens eſt eam mihi interim ſtudia præcipuè & in amoribus & curæ eſſe, ſiue quibus nec officij mei, nec dignitatis ratio ſatis recta conſtare poſſit. Tu vero longe beatior, qui in iſta potiſſimùm ætate, quę vt ius, reſtitutionis beneficium admittere adhuc poſſet, iam conſecutus ſis, vt & vtrámque ſcientiam & tuâ & vtriuſque dignitate capeſſere poſſis, ſi voles, & velle debeas, quia potes. At hic videor mihi videre hæſitantem te, quænam illa conditio ſit quam admiſi, ſi vna nos viuere Deus volet. An fortaſſis quòd euentu rum ſperem, vt in ſanctiſſimo illo veſtro Collegio Canonicatum breui ambiam, & liberalitate veſtrâ, tuáque præſertim authoritate adipiſcar? ſed à dilectiſſima coniuge priùs impetrauerim vt mortem optet & oppetat quàm vt id patiatur. Quid ergo? Ad noſtrum ego te, ad noſtrum inquam, vereor enim ne non exaudieris, Collegium voco, & quanta poſſum contentione hortor vt Senatoriam dignitatem non iam ambias, ſed ſummis meritis tuis tam honorificè nouóque exemplo oblatam alacriter ſuſcipias præſentémque vrgeas occaſionem, non quòd verendum ſit, ſi te reſpicis, ne inuitum te vnquam effugiat, ſed vt tantò longiores dulcioréſque dignitatis tuæ fructus percipias, cuius nec minima pars illa futura ſit quòd in tanta rerum omnium perturbatione, támque perdita temporum conditione, tàm citò veréque dignus habitus ſis qui ad eam promouereris. Quid verò eſſe poteſt quod te remorari aut ad cunctandum mouere debeat? Annon & Epiſcopos & Abbates habemus? &, vt de re iudicata præſcribam, ne dubitationi locus relinquatur, nonne ipſum quoque Eccleſię veſtræ Præpoſitum deceſſorem tuum, virum Clariſſimum mihique præ cæteris omnibus neſcio quo bono fato familiariſſimum eumdémque Imperatorem & Theologiæ deditiſſimum Senatorem habuimus. An non & Sacerdotes ſumus, & ſacroſancta Diuinarum & humanarum rerum myſteria tractamus? An non denique & breuiarij, (ſi inter ſeria iocari me pateris,) quoties in ſecreto auditorio lites ex breuiario recitamus? Quid autem vel tibi glorioſius, vel ampliſſimo Ordini honorificentius vel denique bonis omnibus optatiùs, quàm inter eos te ſedere quorum dignitas tibi communis, & illuſtriorem tuam reddere, & ex tua acceſſione illuſtrior ipſa fieri poſſit? At reuocaret te inquies, ea functio ab inſtitutæ vitæ ſtudiorúmque ratione. Imò admoneret

potius,

potius,quanquam admonitione nulla eges,vti teipſum & tibi & nobis ſemper ad imitandum proponeres, & quibus ſtudiis eam tibi pietatis & ſcientiæ famam comparaſſes, quæ tantæ dignitatis materiam peperiſſet,ea perpetuò ſectareris:nec erit tibi difficilius à Principe & Senatu quam ab ipſa Iuriſprudentia impetrare vt & potiores & quantas voles Theologiæ horas largiare. A me etiam, quem in eo pertinaciorem contradictorem vereri deberes,idipſum te facilè impetraturum recipio, quippe qui nimis fœliciter & cum Iuriſprudentia & mecum actum putabo,ſi te aliquando Senatorem, & vt voluntatis ita dignitatis communione fratrem dicere potero. Et verò ſi tantum mihi tribuis, vt quia ſic volo Iuriſprudentiam cui repudium mittere cogitabas in gratiam recipere paratus ſis,quidni ea quoque tibi perſuaderi patiare quæ ſunt prorſus conſequentia, & tibi longe magnificentiora, mihi iucundiora, ipſi quoque Reipublicæ cuius præcipuam rationem ſemper haberi æquum eſt,vtiliora? Non te hortor ad vanam illam gloriam, quam à te tantum abeſſe ſcio quantum à Chriſtiano pioque viro ad veram gloriam nato abeſſe debeat, quæque etiamſi ex hominum exiſtimatione aucupanda eſſet,ſequi tamen non appeti deberet,ſed hoc vnum contendo, nihil eſſe quod tu,vel tuâ,vel meâ,vel denique publicæ vtilitatis causâ libentius concedere & præſtare debeas: quo magis mihi ſperandum eſt,non commiſſurum te vti minorem dignitatis tuę quam voluntatis rationem habuiſſe videâris. His Fabri ſuaſionibus ſuas coniunxit Claudius Guichardus Arandati Dominus Duci ab intimis cõſiliis libelliſque ſupplicibus variis in eam rem ſcriptis epiſtolis. At Franciſcus ſua ſorte contentus huic & illi, duobus Dominis neminem ſeruire poſſe reſpondebat; Imparem eſſe tantis oneribus, nimis diſtare vel Anicio, vel Geneuâ, Camberium: doctioris & in reipublicæ commodum vtilioris ſedem occupaturum cum ſcrupulo: non eſſe miſcenda ſacra profanis, & quamquam ſacroſancta ſit Iuriſprudentia tamen in profanarum plerúmque rerum diſcuſſione occupatam eſſe: neminem militantem Deo implicare ſe debere negotiis ſæcularibus. A litibus & controuerſiis alieniſſimum habere Geniũ: ſacris potius deinceps populo habendis concionibus incumbendum: animarum commiſſam ſibi eſſe curam non corporum: intentum pluribus ſenſum ad ſingula minorem eſſe: denique tacitis quam plurimis

Guichardus Fabrũ imitatur.

Franciſci reſponſiones ſolidæ.

plurimis rationibus ab hac ſæculari viuendi nonnulla methodo eum à eccleſiaſtico ſtatu auerti; Senatorias idcircò obtentas à Duce litteras in Archiuum dumtaxat eſſe reponendas. In tantâ animi demiſſione ignorare ſe aiebat Boëſiacus quid filius ſuus haberet in animo. Franciſcus tamen argumenta omnia, quæ ſtatus vocant, flocci pendens in vnam Dei gloriam animum conuertebat, aſſiduis concionibus reficiebat fidelium pietatem, ſacrum Miſſæ ſacrificium pro ſe & populorum neceſſitatibus ſupremæ Triadi ſuſcipiendum offerebat & ad omnia ſuæ dignitatis & officij munera animo promptiſſimo ferebatur. Ad audiendas pœnitentium confeſſiones peculiarem etiam ab Antiſtite iuſſionem habens in Cathedrali Eccleſia non procul ab oſtio tribunale erexit, vbi ab Aurora ad meridiem aliquando, magnâ vtriuſque ſexus fidelium coronâ circumdatus permanebat nullâ perſonarum habitâ ratione admittebat omnes cuiuſcũque conditionis homines, iuuenes & ſenes, diuites & pauperes; nobiles & ruſticos, ſanos & ægros, debiles & fortes, immò circa infirmos ignobiles & indoctos occupari ſuas eſſe delicias inquiebat. Pauperibus præ contritionis magnitudine amarè flentibus, ad abſoluendas muco nares extergẽdáſque lacrymas proprium ſuum ſtrophiolum non ſemel commodauit. Mulier erat in ciuitate cæca quam cùm ſolam in incertum porrectis manibus videret venientem è tribunali deſcendens eam ipſemet ad cubitale fulcum conducebat aiebátque ſæpenumerò ſe mulieris huius conſcientiam tantùm amare vt ſimilem ſibi cum cæcitate peroptaret. Erat & vir quidam adeò claudus vt paralyticus potius audiret. Hunc Franciſcus confiteri cupientem propriis manibus ſubleuabat quoque poterat modo ad debitam Sacramento reuerentiam compoſitum cum ineffabili patientia audiebat. Sed & faciebat alia nam pudibundis egenis accedentibus, poſtquam peccata planxiſſent amplas in abſcondito pecuniarum ſtipes erogabat, ferebátque idcircò diſtinctos in perâ ſacculos quos ſecundùm pœnitentium ſuorum indigentiam & conditionem diſtribueret. In tantis Chriſtianæ charitatis exercitiis Franciſci integritati inſidias poſuit callidus Satanas; Inſano eius amore, impudicæ cuiuſdam fœminæ turbauit mentem, quæ cum nullâ faciliori viâ ſuam detegere concupiſcentiam poſſet, compoſito ad pietatem vultu, ad eum in iudiciario hoc ſolio Chriſti vices ge-

Franciſcus ad audiendas confeſſiones tribunale erigit.

Franciſci mira erga pœnitentes charitas.

Franciſcus pœnitentibus pudibũdis amplas ſtipes erogat.

Impudica cuiuſdam fœminæ erga Franciſcum temeritas [?] & inſania.

rentem non dubitauit accedere, ambiguâ pręfatione habita tandem ſe tentari & vri dixit, tum ſubdidit, & quidem mi amatiſſime Domine, tui amore cremor, deficio, morior, atque vtinam tu, reciprocis mei miſérereris affectibus. Franciſcus vel poſſeſſam vel obſeſſam à dæmone non ignorans, repetitis crucis ſignis tacita voce exorciſmorum fulmen exeruit, omnibúſque quos in promptu habere potuit modis, miſeram fœminam, in ſanam reducere mentem, & ad pœnitentiam conatus eſt, adhibitis in eam rem terribilium Dei iudiciorum, & æternæ gehennæ minis. At illa detectam ſe & ſpretam videns, dirâ correpta rabie; ô fętidum virum exclamauit: ô illepidum & inſulſum hominem: Franciſcus verò ne tantillum quidem tot opprobriis motus; Immò tu, ô miſera, fœtida es quamdiu ab hac inſaniâ non ceſſabis, corrupta es & olidiſſima quamdiu peccabis, ſed conuertere ad Dominum Deum tuum. Hei mihi quàm digna es miſeratione! Auulſa eſt ab accurrentibus & eiecta ſubitò fœda & impura mulier, & omni deinceps ſuffuſa pudore Anicio exceſſit.

Franciſci mira in obſeruantia caſtitatis conſtantia.

Per hæc tempora Louanio redierant Stephanus Durantius, & Claudius Cheuallerius Anicienſes Iuuenes, qui vt ſuorum ſtudiorum in tam celebri Academia & quidem Theologiæ ſchola peractorum rationem redderent, poſitiones in vniuerſam Doctoris Angelici ſummā publicè propugnare voluerunt. Circumſpexerunt quem ſibi Præſidē deligerent, & ſanè in hac ciuitate quæ doctrinæ ſemper alumna fuit quamplures ſiue è Canonicorum Collegio, ſiue è Religioſorum conuentibus occurrebāt, ſed eminebat inter omnes vnus Franciſcus Saleſius Eccleſiæ Cathedralis Præpoſitus, qui licèt in ſacræ Theologiæ ſcholis lauream non quæſiuiſſet, dignus tamen iudicabatur qui non Doctor modò ſed Magiſter eſſet, eum itaque rogarunt Theologicis quas indicebant diſputationibus præſidere dignaretur, Saleſius tyrūculum ſe credens, vix conſenſit, vt autem illuxit aſſignata dies cum ſuis candidatis in magna Chapuiſiani Collegij aula comparuit tantas profundens Theologicæ ſcientiæ diuitias, vt qui non ità ſolidè & profundè doctum putabant ſtupentes & attoniti quam de illo ſententiam proferrent ambigerent: intricatiſſimas quæſtiones ſubtiliſſimis diſtinctionibus diſſoluebat, promptis reſponſis retundebat argumentorum aciem, caliginoſas opiniones adhibita veritatis face diſſipabat eáque ratione doctiſſimi ſicut piiſſimi nomen

Franciſcus Theologicas poſitiones cum laude propugnat.

Franciſci exiſtimatio magna.

[illegible]n conquiſiuit,adeò,vt quicunque cum illo auderet congredi [illegible]x temeritatis notam nequiret effugere. Vacauit etiam non [illegible] poſt C[illegible]rionium Paruo-bornandenſis Eccleſiæ benefi-[illegible]m,[illegible]d quod, cùm nemo eſſet qui eum non impelleret vt præ-[illegible]ituræ dignitatem (cuius fructus ob hæreticorum Geneuen-[illegible]ium Generalem de Eccleſiaſticis bonis rapinam nulli ſunt) ali-qu[illegible]o ſaltem modo ſuſtinere poſſet, petita prius ab Antiſtite ſub-[illegible]ndi examinis licentiâ, Epiſcopalis curiæ tabulario nomen de-d[illegible]. Verùm qui concurſus viâ ad beneficium illud prætendebant au[illegible]ito à Libellione Franciſci Saleſij nomine, factâ humili reue-ren[illegible]â omnes receſſerunt. Tunc Præſul Granierius ſpectatores concurſus dimittere nolens, abſque aliqua de filio ſuo ſatisfa-ctione, iuſſit data materia Theologicam habere orationẽ, quam ille in promptu & Latina lingua eruditione pleniſſimam habuit ſicque Eccleſiam illam authoritate & inſtitutione ordinaria cõ-ſequutus eſt cum benigna tamen Sedis Apoſtolicæ diſpenſatio-ne quæ ad prępoſituræ fructuum & redituum nullitatem atten-dens, facilis fuit, infauſtè tamen factum eſt, vt cùm Epiſcopalium vigore litterarum poſſeſſionem, legitimè & ritè vellet adipiſci, clauſas Baſilicæ ianuas à Iacobo Ballo, ius in illud beneficium, debili titulo prætendente, inuenerit, vnde graues non in ordina-ria dumtaxat Curia, verùm etiam in Senatu Camberienſi, & Ro-mæ controuerſias pro Eccleſiaſtico tuendo iure ſuſtinere ſit co-ac[illegible], vnde certe tandem victor euaſit. Sed parum hoc erat præ detrimentis quæ viro innocentiſſimo inuidia protinus tulit; Ar-mauit hæc in ſuum obſequium calumniam, quæ per ſceleſtos homines in Claudij Granierij aures iniecta, in eius corde etiam adeò callidiſſimè contexta erat) locum inuenit, obloqui abſenti Saleſium aiebat, déque nonnullis actibus ſuam libenter ſenten-tiam dubiis verbis proferre. His circumuentus pellaciis bonus Senex, dubitauit, an, de amato Saleſio filiíque nomine nuncupa-to pœnitentiam agere deberet, rem palàm facere abſque ſui ho-noris detrimento non poterat, quandoquidem manifeſtam ali-quam in illo actionem quæ virtuti non eſſet ſimillima nemo an-notauerat; frigidè deinceps agere cœpit, & mœrorem animi mu-tatione vultus detexit. Saleſius, inſontem ſe ſentiẽs, ſinebat tem-pore deceptum Antiſtitem ad calumniæ cognitionem venire, ſolito incedebat ſuis in rebus agendis paſſu, nec de cœpta vel

Franciſcus Curioniā beneficium Paruo Bernandenſis Eccleſiæ in concurſu obtinet.

Franciſcus multis calumniis apud Granierium oneratur.

concionandi, vel confeſſiones audiendi, vel infirmos viſitandi, vel determinandis Eccleſiaſticis negotiis aſſiſtendi, methodo, quidquam intermittebat; cum tandem fatigatus ſuſpicione Granierius in horti arcam ſolum ſecum traxit, & abunde cor ſuum exonerauit. Saleſius, non longo ſermone, calumniatorum nequitiam reddidit Optimo Præſuli notiſſimam, qui ſenili indignatione in nefarios excandeſcens, vix ac ne vix quidem, ſupplici accuſato, pro falſis accuſatoribus petenti, veniam conceſſit, ac in poſterum virulentis huiuſmodi hominum linguis omnem aditum præcludens, Saleſium ſupra quod excogitari poteſt chariſſimum habuit. Serenato tunc ſibi cælo Saleſius retrò obliuionis montes relegauit omnis ſuſpicionis nubes, & virtutem virtuti de die in diem addens, ſecuro pede perrexit. Non ita pridem Camberienſes ad Anicienſium imitationem ſodalitatis pœnitentium ſanctæ Crucis inſignia acceperant, eaſdem leges, eoſdémque ritus, quos ſuis Franciſcus Saleſius præſcripſerat. Qua de re, ab Anicienſibus fratribus, gratiæ cùm primùm renunciatum eſt, Deo immortales actæ. Feruente quoque pietate concluſum eſt ad Aquas, viſendæ & adorandæ ſanctiſſimæ Crucis gratia peregrinationem facere. Indicta eſt tertia Spiritui ſancto ſacra dies, quæ Iunij menſis vltima erat. Quod cúm reſcirent Camberienſes idem ſtatuerunt, nec ſolùm Aquis ſiſtere, ſed & Anicienſibus obuiam procedere vt ſodalitatis perpetuæ iuſiurandum quod iam votis animíſque contraxerant, verbis etiam oréque conteſtarentur. Antonius Faber, ſuo & fratrum nomine per litteras rogauit Saleſium, vti de omnibus ante eum diem certiores faceret, horam diceret, ac quem vellet pœnitentiæ iuberet apparatúm: ſic igitur miſſo Tabellario reſcripſit Saleſius. Senatori ampliſſimo Antonio Fabro, Franciſcus Saleſius Eccleſiæ Gebennenſis Præpoſitus ſalutem dicit. Ferè conſcriptam habebam iam Epiſtolam aliam quam ad te mitterem Frater ſuauiſſime cùm Soudanus tuam hanc vltimam vndíque ſpiritus Sancti odorem ſuauiſſimum ſpirantem reddidit: ego illâ dimiſsâ vt ad hanc reſponderem animum adijcio. Laus ergo Deo per Chriſtum pro vobis omnibus (vt Paulino iam vtar ſcribendi modo) quia fides veſtra nunc paſſim vbique annunciatur. Ad Aquas vti ſcribis peregrinationem tertio Spiritui ſancto ſacro die inſtitutam Deo dante faciemus non alio apparatu quam quo vidiſti

Franciſcus purgat ſe à crimine & orat pro calumniatoribus.

Sodalitas pœnitentiũ Cambery erigitur.

Franciſcus peregrinationem ad Aquas Anicienſibus & Camberienſibus indicit.

nuper

nuper cum adeſſes eaſdémque Crucifixi litanias dicemus, calceamenta pedum noſtrorum ſoluemus: locum enim ad quem pergemus ſanctum exiſtimamus ligno illo precioſiſſimo exornatum in quo Deus longè ardentiori charitatis ſpecie quàm in rubo illo Moſaïco maioribus noſtris apparuit, non tamen totum iter, ſed quædam tantùm milliaria nudis pedibus conficiemus: ea enim ex non ſine causâ dicta eſt. Et quoniam recreandis viribus neceſſarium erit cibum aliquem capere, in vnum omnes idémque hoſpitium ſecedere decreuimus, in quo dum omnes ſimul modeſtiſſimè ac frugaliter prandebimus, pij alicuius libelli lectio audiatur, ne videlicet ſacræ peregrinationi prophana admiſceatur confabulatio. Horam certam vix poſſum ego dicere, cum turba plurima eidem peregrinationi nobis inuitis ſeſe addixerit, præſertim nonnullæ matronę quas quia ad communionem cæteráque pia exercitia Societas hæc noſtra ab initio admiſit, ab hoc cœpto repellere nullis vnquam potuit verbis. Sanè ante meridiem ad ſanctæ Crucis Aquenſium Eccleſiam Miſſæ ſacra audiemus, atque adeò ante meridiem vel decimâ vel vndecimâ hora adeſſe nos poſſe credimus, vel forſitan citiùs. Veſtrum erit ſiquidem eodem die veniatis, nos, quia viciniores eſtis, nec aliis hominum cuneis impediti ibidem expectare. Ita (mi Frater) non poterit ea non eſſe vera fraternitas quæ ad eius ligni conſpectum iureiurando firmanda eſt quod cœlites ipſos immortales mortalibus hiſce inferioribus conciliauit. Neque verò prætermittam vnum hoc loco mirandum, quod vos eo ipſo ſciuiſtis momento huius noſtræ peregrinationis decretum quo vix dum ſtatutum inter nos fuerat. Extremâ namque Mercurij die hac de re deliberauimus, vt diuinitus factum videri poſſit, vt qui ad eamdem reſpiciebamus Crucem, eumdem ſenſum receperimus. Soli Deo gloria. Leges huius noſtræ Societatis ex ordine deſcriptas iam habeas. Si quid incommodum vobis videbitur pro locorum varietate immutabitis. Hæc vna omninò vobis nobiſque lex ſit perpetua vti fratres hinc inde viciſſim omnes & filij Dei nominemur & ſimus: ſed iam iter ipſum aggrediamur. Benè vale mi Frater Suauiſſime, Amantiſſime, Dulciſſime, ac Crucifixum habeto propitium. Salutamus te iterum quotquot ſumus cæteróſque omnes Sanctiſſimæ Crucis filios ſperantes protinus vos videre & os ad os loqui, vt gaudium omnium noſtrum ſit plenum.

Franciſcus leges fraternitatis Camberieſibus porrigit.

in Domino Lectis Faber his Codicillis coram Societate, parandi omnia ad iter ait & aſſignato die hinc indè profectum eſt. Aniciensſes quidem audita ſummo mane in Oratorio Miſſa quam Præpoſitus Saleſius celebrauit præcedente inter accenſas faces, magna Cruce induti ſacco nudi pedes, bini & bini reſpondentibus Muſicis, litanias recitantes, viam inſtruxerunt. Sequebatur vltimus inter Aſſeſſores Prior Franciſcus detecta ſolus facie, oculis in terram demiſſis, Sacerdotali ſupparo indutus, pedibus ad aliorum morem nudis, & poſt illum ingens vtriuſque ſexus fidelium turba cum roſariis & libellis precariis tanta ſanè in omnibus modeſtiâ vt ad lachrymas ſeſe inuicem ſolo aſpectu prouocarent. Prandium cum pręſcripta methodo in Arbiacenſi oppido ad quinque milliaria ſumptũ eſt, hinc ad alia quinque conficiẽda perrectum. Ad decimum ab Aquenſi vrbe lapidẽ Camberienſes obuiã proceſſerunt & ineffabilibus pietatis exhibitis officiis ſociauerunt ſe fratribus. Rectà itum eſt in Baſilicam & expoſito ſuper altare ſacratiſſimo Crucis ligno quod poſteà adorandum oſculo ſingulis eſt exhibitum vnus ex Canonicis ſolemnem Miſſam decantauit. Hic Franciſcus ſanctè tranſigendæ vitæ propoſitum effuſo in crucem corde renouauit: tum Cherubinus à Maurianâ Capucinus ſacram ad omnes adhortationem habuit tandémque inter ambas Societates fraternæ in Chriſto charitatis fœdus percuſſum eſt & communis omnium velut Pater Franciſcus Saleſius acceptatus. Die poſtero celebrato ſacro omnibuſque ſalutari communione refectis reditum adornarunt. Adfuerat actioni tam celebri Dynaſta clariſſimus Beroldus Pingonius Cuſiacenſium & Bonuillaretinorum Baro qui Saleſium ambabus manibus amplexatus rogauit vti per Cuſiacum ſuum, breuiori etiam itinere Societatem reducere dignaretur; Franciſcus precibus conſentiens, illac igitur tranſibimus, ô fratres (inquit) quandoquidem ea eſt Domini Baronis voluntas & continuò Antonio Fabro, Catharino Hoſtellio, Berterio ex Magiſtris Computorum Sabaudiæ Auditoribus, Franciſco Genando Cauſarum Patrono (qui poſtea in Capucinorum Ordine religioſam vitam profeſſus eſt) Melchiore Batallino Camberienſi Ciue, Andræa, Baſtone Bouiciano, aliiſque nonnullis Camberienſium fratrum comitatus iter ingreſſus eſt. Cuſiacum oppidum olim fuit ad Cheranum fluuium & Caſtrum nunc tantum cum aliquibus domi

Franciſcus pedes ad ſanctam Crucem Aquenſiũ peregrinatur.

Franciſcus Communis Camberiẽſium & Aniciẽſiũ Pater.

Cuſiacum Baronatus Pingoniorum.

domibus, Baronatus qui ad vicinos quamplures pagos extenditur titulus & caput à Luceburgenſibus Marticianis Principibus anteà poſſeſſum, modò à Pingoniis Dominis, in colle eminens cuius radices Cheranus ſuis fluctibus verberat. Huc cùm peruenissent Solque vix quartam à meridie horam notaret; Dum Cœna parabitur (inquit Baro) placet vobis, Domini mei, per circumflexos quos egomet coaptaui calles in ſolitudines noſtras deſcendere? Placuit omnibus inuitatio. Dato igitur vnicuique ſcipione præcedentem Baronem ſequuti ſunt, ac vbi deuenerunt ad infimum quod fluuius rigat fagineis corticibus, ſacræ Crucis ſignum, ac Diui quem quiſque Patronum habebat, nomen inſcripſerunt, tum ſuper obſitam muſco humum genibus flexis oratione factâ. Ecce nos (inquit Saleſius) in tenebroſis & in vmbra mortis conſtitutos, linquamus iam has abyſſos & aſcendamus in montem Domini, atqui alius non eſt mons Domini quam ille in quem pro humani generis reparatione Crucem baiulans tulit & in ea ignominioſè pependit; huc nos illum ſequi oportet: nam qui non baiulat Crucem ſuam (inquit ille) & ſequitur me, non eſt me dignus; baiulet ergo vnuſquiſque noſtrum ſuam Crucem, ô Fratres, & Dominum noſtrum in Caluariæ mõtem aſcendentem meditatione ſaltem ſequamur: nec mora ex lignis quæ à domeſticis famulis copioſè cæſa inuenerunt fabricarunt ſibi quiſque Crucem, quam humeris impoſitam per eoſdem calles in Caſtrum vſque cum ſilentio comportarunt. Introeuntibus autẽ cum ſplendidè inſtructam cœnã videret Saleſius, ad Baronem conuerſus; Quid hoc (inquit) mi Pater? (eum ſic vocabat) Caluariam aſcendere putauimus & Thabor eſt? At ſic tandem per multas tribulationes intratur in regnum Dei, & ſic oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Diſcumbentibus porrò non alius fuit ſermo quàm de cœleſti gloriâ & æterni Regis cœnâ, & Pingonius ſacris tot recreatus alloquiis, Abrahamum ſe, qui Angelos excepiſſet hoſpitio profitebatur. Manè Camberienſibus valere iuſſis Præpoſitus Saleſius, cum ſuis, Cherano traiecto Anicium remeauit. Interea Ducem Sereniſſimum Carolum Emanuelem de ſtabiliendâ Orthodoxæ Religionis fide in Caballianâ ſua Prouinciâ Agriſque Ternerienſi & Galliardenſi quibus Geneua cingitur grauis & pia cogitatio inceſſit. Caballium ſic dictum à Caballis quos hîc quamplurimos ad

Franciſcus ad Chriſti imitationẽ inter medicandum Crucem baiulat.

Franciſci ſancta cum Pingonio cœna.

Caballiani Ducatus deſcriptio.

ad expeditiones Germanicas olim Romani ali curabant. Antiquiſſimus eſt apud Allobroges Ducatus ad Lemanum lacum longè latéque porrectus cuius incolas veteres Veragros appellabant. Huius vrbes Præcipuè ſunt Tononum, Aquianum, Aquaria, & Hermantia: & Tononum quidem ſummi Prætoris ſedes eſt; tota Prouincia in ſexaginta Parœcias diuiditur & in ea viginti & quinque animarum millia viuunt, Durancia fluuius mediam interſecat, qui in Lemanum diffunditur, & eam à Vallenſibus diſtinguit ad Septentrionem, Valleſiorum tractus ab Oriente finitimus eſt, ad Meridiem Falcinij montibus terminatur, Arva fluuius & Geneua ad Occidentem ſunt ei limites: Cæterum terræ eſt fertiliſſimæ, & puriſſimi aëris circa Tononum præcipuè, Ripalliam, & Aquianum: longitudinis eſt milliarium viginti quatuor, latitudinis decem, ambitus amplius quinquaginta. Hanc regionem à Zeringuenſibus Ducibus Sabaudi olim Comites tum armis cum authoritate Cæſareâ receperant & pacificè poſſederant ad id vſque tempus quo Franciſcus primus Francorum Rex in Sabaudiam impetum faciens, Bernates quoque Heluetij ea tempeſtate Lutheri & Zuinglij falſis dogmatibus iam imbuti occaſionem arripientes. Quidquid à Geneua ad Valeſiorum Prouinciam erat, infeſtis & Barbaris armis occuparunt, proindeque extirpata Religione Catholica, fœdis in fidem erroribus infecerunt. Et licèt inter Chriſtianiſſimum Regem Henricum Secundum Franciſci filium, & Emanuelem Philibertum Sabaudiæ Ducem pace facta, Bernates etiam ipſi de reſtituẽdis, quas inuaſerant Prouinciis ſeriò cogitare coacti ſint, eo tamen adduci nequiuerunt vt omnia reſtituerent, & quæ reſtituebant niſi prauis adhibitis conditionibus relaxarent, conditiones autem iſtæ erãt vt Dux quidem Caballianũ Ducatum & Terniacenſem Gexenſémque agros reciperet nihilhominus tamen nulla prorſus in his Religionis Catholicæ exercitia inſtaurarentur: Dux temporum iniuria ad iniquam conditionem (inuito licèt animo) adactus occaſionem expectabat, qua ſuos illos populos ad eam quam piiſſimè profitebatur Orthodoxam fidem reduceret, nihil non cogitabat, vt fœderis Heluetici hunc articulum euerteret: ſed tantam ei fœlicitatem diuina prouidentia non deſtinarat. Religioſiſſimo Principi eius filio Carolo Emanueli hæc ſeruabatur gloria. Cùm enim anno ſupra milleſimum quingenteſimo octuageſimo

Caballiũ Sabaudis Zeringuẽſibus receptum.

Caballium ab Hæreticis occupatum.

ſimo nono, fracta Heluetij fide, cum Gebennenſis Ciuitatis hæreticis in eas iterum Prouincias proditoriè irruerunt; Tunc Carolus Emanuel, tantæ perfidiæ vehementer indignatus, potentiſſimo Conflato exercitu cæſos fugatóſque in ſuas ſpeluncas Gebenenſes & Bernates profligauit, quaſque illi vaſtarant Prouincias, relictis Catholicorum militum præſidiis recuperauit, nec mora de rectæ fidei reſtitutione abſolutè ſtatuit. Hac de cauſa, Claudium Granierium Epiſcopum Gebennenſem ſuæ voluntatis per litteras certiorem fecit. Granierius infœlicis ſæculi pericula etiam miſeratus dolorem ſuum vlterius cohibere non potuit, quin ſaltem horum populorum conuerſioni iuxta commiſſum ſibi ſolicitudinem animum impenderet, dignum altiſſimo, cupiens ſtudioſum ac placidum exhibere famulatum. Circumſpexit ergo Præſul optimus vndequáque quos ad impendendam agris illis culturam ſalubrem ſpargendúmque verbi diuini ſemen idoneos videret, latebant fere omnes periculis territi. In Saleſium quidem oculos ſtatim conuerterat, ſed quibuſdam rationibus quas ſibi ipſemet ſuggerebat diſſuaſus, hanc ei expeditionem proponere non audebat. At Franciſcus, in Concilium, cum præcipuis totius Diœceſis Sacerdotibus, à Granierio vocatus, cùm tantæ rei propoſitione factâ omnes obmuteſcerent, ſurrexerat e ſede, &, ego (inquit) Reuerendiſſime Domine, ſi iubeas, & ad id iudices idoneum, lubens ibo. Granierius de tanti viri oblatione ſpontaneâ lætiſſimus, non tantum ad id eum aptiſſimum retulit, ſed & quaſi expediens ſibi videri, adhibitâ etiam gratiarum actione quòd ſibi ſeni, cui alioquin hæc tota cura incumberet, ſubuenire vellet. Parauit confeſtim omnia ad Apoſtolicam hanc expeditionem neceſſaria Saleſius, libros ſcilicet, ſed præter ſacros codices, & Roberti Cardinalis Bellarmini controuerſias, paucos; Aſſumpſit præterea ſecum Patruelem coniunctiſſimum Ludouicum Saleſium Canonicum, virum perſpicaciſſimi manſuetiſſimíque ingenij, quem de ſacrâ Theologiâ ac concionandi onere bene meritum iam pridem probauerat, tandemque vniuerſis Canonicis, cæteríſque ſiue ſæcularibus, ſiue regularibus Sacerdotibus, vt hanc rem, & cœptum in ſuis ſacrificiis Deo offerrent, rogatis, & Põtificis, vnà cum Sereniſſimi Ducis codicillis, & miſſionis ſuæ patentibus litteris, benedictione accepta, lugentibus ſanè Anicienſibus, quinto Idus Septembris

Carolus Emanuel Bernates & Gebennenſes profligat Caballin.

Scribit ad Granierium pro reſtitutione fidei.

Granierius in Franciſcum oculos conuertit.

Franciſcus offert ſe ad Caballianæ conuerſionis opus.

Franciſcus in Caballianam proficiſcitur.

anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo quarto, v[illegible] Boëſiacus & Syonnaſia Parentes, non iam Tulliæ, ſed Saleſij [illegible]rabantur: illuc ad eos tranſiens iuit iuſſa & conſilia accep[illegible] ſed non aliud quam manere iubebat Boëſiacus, mortis eſſe per[illegible]culum, inquiens, prætereáque exiguum ingenti cum labore [illegible]ctum; & quid? (ſubiiciebat) ſi poſt inſumptos multos an[illegible] vacuus redire coactus ſis? numquid eris omnium fabula, Præpo[illegible] non poſſum reuera quin pium impetum laudem, ſed [illegible] exitum, qui valdè dubius eſt malè conſideras. Ad hæc Fran[illegible]ſcus. Prouidebit Deus, mi Pater, fortes ipſe adiuuat, aud[illegible] eſt. non agendum habemus cum Barbaris, nec illic [illegible] incogniti ſumus: non proficiſcimur ad populandos agr[illegible] ſpiritualibus armis eos aggredimur, corporibus non nocebunt: [illegible]lizantibus nobis dabit Dominus verbum virtute multa. Quid [illegible] in Indias mitteremur? quid ſi in Angliam? numquid eundum eſſet? Atque hæc profectò deſiderabilis eſſet profectio, & per[illegible] mors pro Chriſto innumeris potior triumphis: Cæterum, ade[illegible] Principis voluntas, adeſt Paſtoris iuſſio & miſſio. Nihil hic re[illegible]ctandum. laborioſa res eſt: nemo diffitcatur: at quid ha[illegible] cas gerimus? Quid honorem Sacerdotij ſuſcepimus, ſi onus re[illegible]cuſamus? Confide vero, Pater optime; nouit Dominus vi[illegible] iuſtorum, & iter impiorum peribit. Dum hæc diceret, flebat Syonnaſia, & Boëſiacus eleuatis præ miſeratione armis, decuſſa[illegible]que brachiis; neſcio quid vobis dicam (inquit) ite quo voletis [illegible]tio Deo; ſi tamen ſiniſtri quid acciderit, veſtro id prorſus dan[illegible] erit. Planè iſte, in Regum & Principum aulis, & medios inter [illegible]morum tumultus educatus, res verò, quas ſtatus vocant, [illegible] experientiâ apprimè intelligens, nihil ſibi proſperum h[illegible] deſumptâ Caballianæ conuerſionis prouinciâ promittebat [illegible] Deus, cuius inſcrutabilia ſunt iudicia, & inueſtigabiles v[illegible] Franciſci & Ludouici animos mirum in modum confortabat. [illegible]xerunt itaque, & Aruam ſuper Buringianum pontem [illegible]ſi, non procul à Sanctriciani pagi limitibus, Caball[illegible] Angelum ſalutarunt, inhabitanteſque Prouinciam Cac[illegible]nes fatigarunt exorciſmis. Eam deinceps methodum [illegible] tamen pronunciatione) antequam in hæreticos, Miniſtros [illegible] præcipuè, diſputatione aggrederentur, ambo obſeruarun[illegible] Hæreticos omnes (aiebat Franciſcus) eos maximè qui d[illegible]

Franciſci aduerſus rationes ſtatus pro pietate conſtantia.

Franciſcus cuſtodi Caballij Angelum ſalutat & sacerdotiones [illegible] exorciſmis.

[illegible] & pro-

expreſſè cenſent à diabolo vel poſſeſſos vel obſeſſos eſſe, atque ita primum in eos exorciſmorum fulmen eſſe contorquendum. Arx erat in Regionis ventre rotundo monti velut vmbilico impoſita, quam Allingianam vocant, in ea tunc temporis cum præſidiariis Catholicis militibus erat Franciſcus Melchior Sanioricianus Hermancix Baro, & totius illius Prouinciæ, quæ Lemano adiacet lacui, Gubernator, cui remittendas ſuæ miſſionis litteras Saleſius habebat. Ad eam arcem cùm acceſſiſſet, excubitorum ſtationi Præfecto ait, agendum nonnihil habere ſe à Duce cũ Domino Gubernatore, & vt eum curaret accerciſiri rogauit, Præfectus militem miſit, qui à duobus Sacerdotibus ſe ad clathrum pro Barone renunciauit. Erat Baro Saleſianus totus, qui vbi Saleſium duos ad vacerras videt expectantes, accurrens ambos amiciſſime amplexatus eſt, tum à Præpoſito tres, vnam à Duce, aliam ab Epiſcopo, tertiam ab intimo ſibi Boëſiaco, recepit Epiſtolas. Suo Dux Sacerdotum, quos ad Conuerſionem Caballianam Epiſcopus Gebennenſis mitteret, curam & commendationem habere imperabat: Epiſcopus ad Ducis iuſſionem ſuas addebat preces, & in eandem rem Amiciſſimum Regulum ob antiquam neceſſitudinẽ Boëſiacus obteſtabatur. Lectis litteris nouos Apoſtolos in arcem introduxit, & oſtenſis æneis tormentis nil iam inquit, his opus eſt machinis, ſi modò faxit Deus vos ab inferioribus Huguonotis audiri. Ex hoc eminenti loco miſeram Prouinciæ faciẽ videre erat, deturbatas pinaculis Cruces, deſtitutas ſaluifico ſigno vias, ſubſtituta latronum patibula, deſtructa funditus templa, redactas in noctuarum receptacula ſactas Parœcorum ædes, macerias rudera pro muris, vaſtata incendiis caſtra, euerſas æneis cannis & cuniculis turres, nullas Chriſtianitatis notas ſub Chriſtiano quamuis nomine, nam ab annis ſeptuaginta & amplius, ita religionis Catholicæ veſtigia Caluiniana impietas ſuppreſſerat, vt nulla vllibi ipſius extaret memoria. Franciſcus ad hunc conſpectum propugnaculi peribolo cubito innixus, & manu mentum apprehendens, amaras emiſit lachrymas, illud quoque Iſaiæ aſſumens, ecce (inquit) vt ablata eſt vineæ ſepes, & diruta maceria, en deſertam, direptam conculcatam. Infecta eſt terra ab habitatoribus ſuis, quia tranſgreſſi ſunt leges, mutauerũt ius, diſſipauerunt fœdus ſempiternum; iterumque illud Hieremiæ: Viæ Sion lugent, eò quòd non ſint qui veniant ad

Allingiana arx.

Franciſcus ſuæ miſſionis litteras Hermantiano exhibet.

Caballiy miſera facies.

Franciſci ad Caballiy conſpectum lamentationes.

ſolemnitatem; manum ſuam miſit hoſtis ad omnia deſiderabilia eius. Non eſt lex, & Prophetæ eius non inuenerunt viſionem à Domino: diſperſi ſunt lapides ſanctuarij in capite omnium plateарum. O ſi magna eſſet velut mare contritio tua; Et tandem, ô Hieruſalem (ſubdidit) ô Caballium, ô Geneua, conuertere ad Dominum Deum tuum. His lamentationibus cumulatus attentione, inchoandi operis rationem, & modum accuratius ab Hermantiano quæſiuit. Hermantianus omnem opem pollicitus eſt, non tamen Tononi, vel alibi, Miſſæ officium inſtituere adhuc conueniens ſibi videri (inquit) cum nec nocte etiam ad ſomni neceſſitatem extra arcem tutus eſſe poſſet, ſed tantùm his rerum primordiis Tononi concionem haberi, ſi verò in arce ſacrum celebrandi non eſſet, vel ex tempore, vel occaſione alia commoditas, tunc vel in eo Sacello quod in domo eſt Xenotrophiorum Montiſiouis ad lacus ripam celebrandum, & tunc reparandum illud eſſe, vel trans Duranciam in Eccleſiam Mariniani pagi eundum, ea enim quæ trans Duranciam ad Valeſios pars extenditur, nunquam a recta fide defecit, ab ipſis Valeſianis occupata. Interim dum alia ſpes affulgeret noctes in arce omninò eſſe tranſigendas. Sequutus eſt Baronis conſilium Saleſius, captóque in arce cubiculo, manè in eadem celebrabat, poſtea verò ad Conciones deſcendebat, redibátque quotidie dormiturus. Tononenſes ſtatim ac Apoſtolum audierunt inſanis dogmatibus ebrij, variis in eum opprobriis ac iniſionibus cœperunt debacchari, idololatram appellantes Pſeudoprophetam, & hominis pij perſonam vultu ementientem, at ille inclamare non deſiſtebat: Filij hominum vſquequò graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Ad huius viri aduentum Geneuenſium Miniſtri congregati ſunt, conuenerunt in vnum ipſi audientes ſic admirati conturbati ſunt, commoti ſunt, tremor apprehendit eos: illatam aiebant toti Caluiniſmo à Duce iniuriam, fractáſque pacis conditiones Proceribus & populo inculcabant, flagellis Papiſtam abigendum, ſeu potius publicæ perturbatorem quietis, quouis tandem modò profligari licitum eſſe: Has planè minas, hos rumores quiuis alius timuiſſet Franciſcus timuiſſet, at ille conſtanti & vultu & verbo patientiam hortabatur & nunc opus eſt animis inquiebat, nunc pectore firmo. Non in ipſam dumtaxat Tononenſem vrbem, ſed in alios

Hermantiani circa conuerſionis operis inchoandi conſilium.

Franciſcus Hermantiani conſilium ſequitur.

Franciſcus opprobriis a Tononienſibus operitur.

Geneuenſium miniſtrorum commotio, & in Franciſcum minæ.

pagos

etiam pagatim diuini verbi flammas diffundebat ter,quater & amplius in die concionem habens, pedes cum ſcipione incedens, bulgaque alia quam ſacrorum Codicũ, & Breuiarij Sarcina oneratus peregrinantem Paulum omninò repræſentabat. Cùm in reditu ab arce Sylua,quam transgrediendam habebat,nox eum aliquando inuoluiſſet, diu in hanc & illam partem, cæci in morem, diuagatus,in macerias incidit,& templum fuiſſe cognouit, cumque tectum adhuc aliquod ſub quo quieſcere poſſet, ab & iniuriis immunis reſtaret, expectandam hîc Auroram ſtatuit, tum muſcoſis inſidens ſaxis, ô cuicunque Diuorum dicatum hoc ſis Templum (inquiebat) in maceriis tuis Viuentem Deum in ſæcula ſæculorum adoro,eiuſque filium vnigenitum, qui pro me tot & tanta paſſus, exemplum etiam patiendi dedit. Surge Aquilo,& veni Auſter perfla hortum iſtum,& fluant aromata illius. Benedic ô Domine conſilia noſtra, Emitte in miſerorum horum populorum corda Spiritum tuum ſanctum,& tui amoris in eis ignem accende. Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion,vt ædificentur muri Hieruſalem, tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ,oblationes & holocauſta. O Deus venerunt Gẽtes in hereditatem tuam,polluerunt templum ſanctum tuum,ſed præpara interim corda noſtra,vt dignum ſancti Spiritus tui habitaculum effici mereantur:Hæc dicentem ſomnus inuaſit, quieuitque velut alter Iacobus,donec diſcuſſis tenebris eum Georgius Rollandus, aſſiduus vbique famulus,excitauit. Inſimili rigente etiam hyeme, in pago quodam cum clauſis vbique ianuis neminem ad eam inducere miſericordiam poſſet, vt ſibi tectum accommodaret, in calidum adhuc furnum induti ſe proiicere, præ nimio frigore, ipſe & Ludouicus fuerunt coacti; Noctem aliam pluuio cœlo ſub ſtillicidiis tranſegerũt, ſed & die etiam aſperiores labores tolerabat,nam vt ex Allingiis Tononum iret, & Tonono rediret Allingios, quatuor milliaria quotidie per altiſſimas niues habebat faciẽda.Rigidiſſima erat anni illius hyems,& ipſe è frigoris pernione laborabat tam inſolentibus talorum rimis,vt ſanguis tibiâ perrumpens innocenti tingeret rubore vias.Mirabatur Domini ſui patientiam Rollandus, mirabantur & Præſidiarij milites, quos aliquando ad neceſſitates varias ſecum adhibebat.Inſuper in arcem redux milites ipſos pietatem,quæ vt plurimum à caſtris exulat, mira cum manſuetudine & dexteritate

Franciſcus Euangelizanti Paulo ſimilis.

Franciſcus media in ſylua nocte tranſigit.

Præclara eius verba.

Franciſcus Patriarcha Iacobo ſimilis.

Franciſcus cubat in furno.

Franciſci rigidiſſima hyeme labores & patientia.

docebat, & cùm ægrè admodùm ferret dum luderent, ſiue e[illegible] loquerentur nomen Domini in vanum, & plerúmque c[illegible]m [illegible] & blaſphemiis aſſumentes audire, id apud Gubernatorem e[illegible]cit, vt cuilibet imprecanti, execranti vel aliter Dei, & Sanct[illegible] nomina fruſtra aſſumẽti grauis pœna protinùs infligeretur. Præterea duellorum mala penitùs profligauit. Erat hæc in Allingiana arce, vt vbique alibi mos, vt quotieſcumque miles aduerſus militem rixandi occaſionem haberet, diſcedendi licentiam [illegible] quiſque duce peteret, qua obtentâ liberè duello dimicare poterant: Saleſius rem huiuſmodi abominatus, Quouſque tandem durabit abuſus? Hermantiano dixit, hanc nullo modo diſcedendi licentiam concedere potes, mi Domine, cùm & eo ipſo p[illegible] di libertatem concedas, atqui non te latet duellum mini[illegible] re, pluſquàm bruti eſt ingenij hæc rabies, edicto vetante ipſo Princeps, nulla huic inſaniæ lex ſuffragatur, ſed quòd maximum, & vnum eſt, offenditur mortaliter Deus: quamobrem tuum iam erit, ô Gubernator, non abuti, ſed authoritate vti tuá ad intercidendas prouocationes huiuſmodi. Quid miſeri pro re minima ſuas animas in inferos detrudunt? Quid nõ ſuarum enſium acies ad glorioſam mortem pro patriæ & Principis iure, Religionisque tutela ſeruant? Hæc ille. Tantùm porrò continuis proficiebat hortationibus, vt non iam milites, ſed religioſi Allingianam arcem cuſtodirent. Diſtabat ab arce, in montis quippe r[illegible]bus ſitum Vicanorum templum, in illo antequam ad Tononenſes iret Saleſius, perſæpe concionabatur, Die autem Protomartyri Diuo Stephano feſto, qui Natiuitatis Dominicæ ſolemnitati ſuccedit, ſermonem habiturus, ſolito paganos ſigno conuocat. Adfuerunt ſeptem non plures in vaſta ſatis æde auditores. Saleſius puſillum gregem contemplatus quid agere deberet, an loqui, an recedere, an maiorem numerum expectare princip[illegible] ambigebat, in id tandem conſilium incidit, quandoquidem paucis æquè debitor erat ac pluribus in pulpitum aſcendere, [illegible]riam de Sanctorum, qui in cœlo cum Chriſto regnant, cultu & innocatione egregiè pertractauit, Caluinianorum impiet[illegible] ſtoliditatémque validiſſimis commonſtrauit argumentis, ſimulque Catholicam hac de re veritatem ſtabiliuit. Aderat ſeptimus inſignis quidam in ſua Profeſſione Tononenſis Procurator, v[illegible] ſciolus, qui diebus præteritis Caluinianos errores in Franc[illegible]

m[illegible]n[illegible]

Franciſcus pietatẽ in Allingianam arce introducit.

Franciſcus duellorum inſaniã ex Allingiu fugat.

Allingiana per Franciſcũ Monaſterio ſimilis.

Franciſcus ad ſeptem tantù auditores cõcionem habet.

manibus fuerat deteſtatus,non ita tamen firmiter Catholicis articulis adhærebat, quin ad eas, quas in eius animum Satanas dubitationes inſtillabat,fineret ſe facile impelli, Sanctorum in primis [illegible] eius lædebatur intellectus. Vt Saleſius concionem [illegible],expectabam (inquit ille) quid Saleſius faceret,an [illegible],an differret, ego autem iuro ſi quid horum feciſſet,aut ſi ſermonem habens hac de materia quam profectò eruditiſſimè [illegible]it,non fuiſſet cõcionatus,à Romana fide recedere & Geneuenſia dogmata rurſus amplexari , in diem craſtinam non di[illegible]ſſem : His auditis Saleſius de habita concione quampluri[illegible] eſt in Domino , deincepsque hoc edoctus exẽplo, [illegible] vnquam quantumuis exiguo Auditorum numero abhorruit. Sed qui in Protomartyris laudem tam benè dixerat , non multo poſt penè Martyr fuit ; Hæreticorum Miniſtri in rabiem [illegible], quod Saleſius tanta in dies patraret, vt non modica conuerſorum in Eccleſiæ Romanæ caulas fieret acceſſio,magum eſſe & veneficum publicè etiam ex peſtilentiæ cathedra prædicabant. Acceſſit ad hęc homuncionis cuiuſdam impietas,qui ſe vidiſſe Papiſtam in nocturnis veneficorum conuentibus iuramento aſſerebat. Hac ratione populo multorum capitum belluæ facile fuit imponere, tradendum ignibus Saleſium(aiebant)& immolandum Cacodæmoni.Prudentiores aliquot ex iis, qui hæreſim abiurarant, non parùm fidei rebus hanc nocere famam aduertentes,Saleſio vti prouideret dixerant ; Miniſtros iuraſſe ſolemniter cum diaboli familiaritate vti , & ab ipſo quæcunque [illegible] agenda haberet edoceri. Quemdam de populo velle ſe [illegible] damnari exclamaſſe , ſi notam aliquam à dæmone impreſſam in ſuo corpore non præſeferret. Riſit his auditis Saleſius , & magnum Crucis ſignum manu formans,ecce(inquit) notam meam , & omnes incantationes meas:hoc potenti ſigno [illegible] ſubiicio,aerias fugo tempeſtates,timorem nocturnum & negotium perambulans in tenebris. Hoc ſigno munitus non timebo quid faciat mihi homo,ſi conſiſtant aduersùm me caſtra in hoc ego ſperabo.Si autem Miniſtris aliqua mira patrandi eſt voluntas, & ego cum hoc ſigno docebo quidquid volent,no immeritò vocant me ſabbathi hominem,cur ad ſanctificandum illud me impellunt? Re[illegible] ſtupore hæc dicentem audientes, Verumtamen pergebant hæretici m[illegible]nationes ſtruere in eius necem,

Franciſcus ab hæreticis veneficus appellatur.

Franciſci [illegible] Crux Domini.

necem Ganeones inutile terrę pondus ſubornant. Hi Papiſtam ſe occiſuros ſoluto pretio promittunt, nocte igitur quadā cùm Saleſius inſolētiſſima tēpeſtate Allingios ne rediret impeditus fuiſſet & in cubiculo ſolus ad ſtudia & preces ſeruaret vigilias, audiuit ſubmiſſum traditorum murmur, perſuaſit ſibi protinus non eſſe ſecurum, captóque hac de re cum Deo conſilio, ad Chriſti imitationem à Iudæis quæſiti ſe abſcondit. Hæretici hac opimâ prędâ fruſtrati, frendebant, ringebántque tantò altius Magum & Veneficum Saleſium inclamantes quanto vindictæ rabies turbulentiùs in viſceribus efferbebat, ignominioſum verò putabāt, ſi tentata eius nece non vlteriùs procederetur. Quamobrem expectandum à Sicariis in Allingiorum itinere rato conſilio definiunt. Saleſius machinationum variarum in ipſum, per regeneratos ſuos certior factus pericula non aſpernabatur quidem, ſed ad regreſſum in arcem neceſſitate compulſus, infracto animo reſpondebat, Qui habitat in adiutorio altiſſimi in protectione Dei cœli commorabitur, ſcuto circumdabit me veritas eius. In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, tranſmigra in montem ſicut paſſer? Vnius tamen & alterius comitatum non recuſauit. Abierat iam penè dies, cùm poſiti in inſidiis ſicarij duo ſubitò è rubis in inermem irruerunt nudo ferro horridiſque in Deum blaſphemiis. Saleſius Comitibus à percuſſione diſſuaſis latronum animos verborum ſuauitate & maieſtate vultus ita coërcuit, vt ipſi petita venia, nihil iam ampliùs quàm de præſtando pro viribus obſequio cogitauerint. Quę res ad Miniſtrorum aures delata, parum abfuit quin eos ad inſaniam adegerit, in arcem autē vt receptus eſt Saleſius, Rollandus abſtinere non potuit, quin ea quæ in Domini periculum euenerant, Hermantiano renunciaret, & Hermantianus Saleſium vt deinceps à ſuis fineret ſe conduci militibus adhortatus eſt. Saleſius verò non alium vitæ terminum habere profeſſus, quàm eum quem æterna prouidentia deſtinarat, militum ſatellitio non habere opus dixit, Paulum cæteróſque Saluatoris Apoſtolos, ſola diuini verbi machæra confregiſſe potētias arcuum, ſcutum, gladium & bellum, Lutherum & Caluinum ſuas cū armis plantaſſe perfidias, ſolo eas verbo euellendas & extirpandas eſſe, voce Domini confringendos cedros & commouendum deſertum Cades. Glorioſiſſimum porro illud ſibi futurum, ſi pro Chriſti ſyncerâ tuendâ fide mortem ſubire

Franciſcus ab hæreticis ſe abſcondit.

Franciſcus expectatur à Sicariis in itinere.

Franciſcus propè martyr.

Franciſci fortitudo & fiducia.

ſubire contingeret. His afficiebatur vir Apoſtolicus. Hermantianus tamen plus ſolito, deinceps ſollicitus ſuis militibus imperauit, vt Saleſium quaterni, quini, & ſeni aliquando eminus ſaltem ad prædicationis opus euntem ſequerentur, & Mullinius Manipularius ductor, cum Daniele Nicodo & Ludouico Grauerio, peculiari iuſſione in eam curam ſunt commiſſi. Volauit ſtatim horum diſcriminum fama ad Boëſiaci aures, qui nihil firmius quàm quod prædixerat cogitans, cæterùm de filij ſui morte fortem in animo apprehenſionem aſſumens, repetitis per litteras iuſſionibus Franciſci fortitudinem verberabat. Plura quàm oporteret facta iam eſſe, ſtupidæ obſtinationis nomen (inquiebat) hanc perſeuerãtiam iam apud cautiores ſapientioreſque homines acquiſiuiſſe, Tentari Deum, ſolo tormentorum impetu ad fidem adigendos populos illos. Hæc & alia ſubijciebat. At Franciſcus retundebat argumẽtorum aciem reſponſione breui. Qui perſeuerauerit ſaluus erit; non coronabitur niſi qui legitimè certauerit: Momentaneum & leue tribulationis noſtræ æternum gloriæ pondus operatur. Boëſiacus non indignatus quidem, verumtamen graui moleſtia conflictatus conſcendit equum, & Anicium ad Epiſcopum Granierium rectâ profectus eſt, de primogenito ſuo ſicut ouem in luporũ medium miſſo longam lamentationem contexuit. Malle ſe dixit habere filium Confeſſorem quàm Martyrem, planè hæc irati voce pronunciabat: rogabátque poſtremò Antiſtitem, vt Præpoſiti nauatâ iam operâ ſatisfactum ſibi crederet. Granierius, quâ potuit meliori methodo commotum ſedauit. Omnia quibus bono animo eſſet pollicitus, non eſſe tamen in proxima meſſe ob ventorum rabiem proijciendas falculas, nec parata vindemia relinquendos volatilibus & vulpibus racemos. Eximiam ſpem affulgere ex ipſiuſmet Præpoſiti Epiſtolis commonſtrauit, nec honorificum fore ſi quis dicere incipiat, quòd de imprudente illo parabolico. Hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare. Scriptum eſt vtrinque in Caballium ad Saleſium, at ille Victori ſimilis inter labores & pericula exultabat, & quis eſſet rerum ſuarum ſtatus demonſtrãdo & Patri & Antiſtiti & cæteris amicis timore percuſſis animum in ſpem bonam erexit, Dicam quod eſt (inquiebat) Tanta eſt huius populi pertinacia, vt communi decreto prohibitum ſit ne vllus ad Catholicas conciones accedat,

Saleſius Boëſiacus Franciſco ſuo metuit.

Lamentatur apud Granierium.

Franciſcus inter labores & pericula exultat.

Tononienſium obſtinatio.

& cùm pleróſque ad audiendum partim curioſos, partim quibus ineſt adhuc antiquæ religionis ſapor, venturos ſperaremus, obfirmatam mutuis cohortationibus omnium mentem reperimus, eámque ſui ſceleris excuſationem prętendunt, quòd ſi in Catholicam Eccleſiam tantiſper ferri videantur, à Bernenſibus & Geneuenſibus inter quos ſunt, durè non vt Catholici tantùm, ſed vt deſertores tractarentur: Itáque ſe niſi pace compoſitâ nunquam expectandos, ita nimirùm trepidauerunt timore vbi non erat timor; Ac nobis non hæreſis tantùm, ſed huius quoque ſæculi amor primùm ab iis hominibus auellendus eſt, Alioquin per priuata colloquia ipſe etiam Miniſter, in myſterio auguſtiſſimi altaris Sacramenti, nos ex ſcripturis rectè pro fide noſtra concludere confeſſus eſt, confiterentúrque cæteri, niſi timor ille immodicus terrenus obſtaret; At nos patientiâ fortem illum armatum, qui cuſtodit atrium ſuum, fortiore fauente Chriſto tandem expulſum iri ſperamus. Hic eſt rerum noſtrarum ſtatus. Non eſt oblitus Boëſiacus Fabrum in eam ſententiam de reuocando Franciſco adducere, ſcripſit igitur Faber ſed hanc non aliã reſponſionẽ habuit. Onus meſſis Tononiẽſis meis impar humeris, ſi ab Antiſtite iuſſus fuero deponam, in eam tamen rem alios operarios, iiſdémque commeatum dum parare cogito nullum inter infinitas hoſtis generis humani verſutias exitum, nullum finem facio. Illud me non leuiter torquet; Imminent certè capitibus noſtris tot clades, mi frater, vt interea vix vllus pietati procurandæ, cùm ipſa maximâ ſit neceſſaria, ſupereſſe locus videatur: animus tamen in meliorem ſpem Chriſto propitio attollendus eſt; Cùm audieritis bella & ſeditiones nolite terreri. Ante omnia inijcient vobis manus. Interim mi frater, hos inter tumultus patriæ noſtræ dicamne? an tumulos? dum circum circa oculis noſtris ingrata quæque ſeſe offerunt, in patriam illam cœleſtem oculos intẽtiſſimè figamus, cogitemúſque perpetuò Eliam illum Thesbitem non aliter quàm per turbinem ad cœlum aſcendiſſe. Lectis his litteris Faber tantùm abeſt vt diſſuaſionibus plus temporis inſumpſerit quin potius & hortari & ſuadere ad perſeuerantiam cœpit. Sic tamen lento proceſſit paſſu. Habebo (inquit) vt ſpero crebriores poſthac tabellarios qui meas ad te litteras perferent non in iſtam ſolitudinem in qua nunc degis, ſed in vrbem hanc (Anicij, tũc erat Camberiũ breui profecturus) ad

Miniſter circa Sacramẽtum Euchariſtiæ conuictus.

Franciſci humilitas & obedientia.

ad quam te breui vt præuideo reuocabit non ſolùm Parentis noſtri obſeruandiſſimi votum ſed etiam Epiſcopi amantiſſimi iuſſus: ſic enim inter eos me præſente multis ſermonibus actum eſt de te reuocando, tibiq; dando ſucceſſore. Miram animaduerti Patris impatientiam dum & ſaluti tuæ diffidit & ſe diutiùs tantis Baronis noſtri erga te beneficiis aut potiùs officiis onerari premíque moleſtè fert. Epiſcopus pro ſua prudentia verebatur ne multum de tuis laudibus detraheretur, ſi quo tempore magis enitendum eſſet vt pietatis induſtriæque tuæ frúctus aliquis conſtaret eam de te homines opinionem conciperent vt peragendi animum tibi potiùs quàm facultatem defuiſſe ſuſpicarentur: ego verò cuius maximè intereſt non tantùm te ſaluum eſſe, ſed etiam ſic de me ſentire vt neque minùs te amare videar, quàm à parente ipſo ameris: neque minùs prudens prouidénſque quàm Senatorem deceat, id vnum verebar ne aut minus amare viderer parenti noſtro ſi cum Epiſcopo ſentirẽ, aut minus prudens Epiſcopo ſi parentis conſilium adprobarem. Dixi tandem videri mihi totam rem iſtam tui eſſe debere conſilij & iudicij, vt ſi nihil iſtic profici poſſe videres, maiorem ſalutis tuę paterniq́ue deſiderij, quàm tuę laudis rationem haberes (neque enim dubito quin ex conatibus iſtis, tametſi, quod abominor, irriti forent, eò maior tibi laudis materia paretur, quò longiores erunt & vt ita dicam quando tibi cum obſtinatiſſimis res eſt, obſtinatiores) ſin verò benè ſperares non committeres vt ex præcipuis laboribus & victoriis tuis ſucceſſori tuo quiſquis ille futurus ſit triumphus quæreretur, aut etiam quod te magis vt ſcio mouebit, vt tanti momenti res proſperè inchoata, ſucceſſoris tui ſiue inſcitia ſiue minùs fœlici induſtria concideret. Vides quàm egerim ex bona fide, & vt amicum decebat qui aduerſus mea commoda pro tua dignitate etiam contra patrem laborarim. In quo tamen ſatis mihi fuit officio paruiſſe: ſuccubuiſſe verò etiam periucundum: placuit enim communibus vtriuſque parẽtis votis nec me valde repugnante vt iãiam redire & ſucceſſorẽ accipere iubereris. Cupio ex tuis litteris intelligere quid tu aut feceris aut facere conſtitueris. Mihi probabuntur omnia quæ tu è re & dignitate tua eſſe putabis: ſi tamen primam ſalutis tuæ quæ mihi mea charioreſt, habueris, vt par eſt, rationem. Benè vale mi ſuauiſſimè, & me vt ſoles ama. Satis erat Saleſium à reditu auertere rem omnem ſuis in manibus & iudicio relinquere

Franciſci arbitrio Graniery & Boëſiaci ſententia relinquuntur.

& quamuis ſanè difficultatibus quamplurimis hoc fuerit initio intricatus, ita vt quiuis alius terga vertiſſet, nihilominus in anguſtiis vires acquirere videbatur. Hæc reſcripſit ad Fabrum. Non anteà potui mi frater illis tuis litteris reſpondere quàm hic idem qui tuas attulerat Camberium verſus rediret, feciſſem id quidem libentiſſimè nulla enim cogitatio alia me dulciùs recreat quàm ea qua quotidie te mihi præſentem quoad expreſſiſſimè fieri poteſt efficio. Enimuerò tum poſt denſiſſimas tenebras mihi lux quædam oboriri videtur, adeò mihi caliginoſus eſt hic aër cui proculdubiò princeps tenebrarum harum de quibus loqueris præeſt. Poſt tuum enim diſceſſum non ceſſauit animos horum hominum in deterius quodque obuoluere. Gubernator cum cæteris his Catholicis ruſticos nec non & ciues ſecretis ſuaſionibus ad conciones noſtras conuocauit, rem Chriſtianam rectè ac impenſiſſimè promouit, ſed quam primùm vidit Dæmon. Enimuerò tunc aduocato ſuorum Concilio per ſummam perfidiam fidem viciſſim Tononenſes quotquot ſunt ex primariis ſibi faciunt nullis ſe vnquam adfuturos Catholicis prædicationibus, nimirum ſatis non eſſet priuata cuiuſque pertinacia niſi nefaria ac communi cohortatione in ſuam perniciem, Principis deſiderio ac noſtris conatibus illudant ac omninò ceruices opponant temulentas. Id actum eſt nudius tertius in vrbis ipſius ædibus publicis, cùm iam anteà abiiſſent in concilium impiorum hoc eſt per ſpeciem matrimonij cuiuſdam vti ſolet dirimendi conueniſſent in ſuo quod appellant Conſiſtorio in quo idem iam plerique inter ſe decreuerant. Quid faceres mi frater? Induratum eſt cor eorum, dixerunt Deo, Non ſeruiemus, recede à nobis, viam mandatorum tuorum nolumus. Nolunt audire nos qui nolunt audire Deum. Mihi autem videre videor quò huiuſmodi perditiſſimi homines tendant. Nimirum vellent nos tandem rerum agendarum ſpe amiſſa ad diſceſſum quodammodo compellere. At apud nos contra, quandiu per inducias & Principis vtriuſque tum Eccleſiaſtici tum ſæcularis licuerit voluntatem, operi inſtandum, nullum non mouendum lapidem, obſecrandum, increpandum, in omni qua nos Deus donauerit patientia & doctrina omninò ac firmiſſimè ſtatutum eſt. Atque non modò conciones imo verò ſacrificia ſi quis me iudice certare in hac palæſtra velit quamprimùm fieri poterit inſtituenda ſunt vti non tam animos demere nobis quàm addere ſuis artibus

Franciſci ad Fabrũ Epiſtola de ſtatu Tononienſium.

Tononienſium pertinacia obfirmata

Franciſcus perſeuerandum, & in anima ſtatuit.

ſentiat

ſentiat inimicus homo. Verum ea in re magnam requiri video prudentiam. Non difficile erat Fabro quid de Franciſci reuocatione ſentire deberet ex his litteris intelligere; inconcuſſam molem medios inter fluctus aiebat eſſe neque præterea laborandum putauit niſi vt quo cœperat pede Saleſius pergeret, dubius tamen videri cupiebat in omnibus. Quæ de Sacroſancti Epiſcopi noſtri optimorúmque omnium gratulatione ſcribi poſſunt (aiebat denuò) ea tu & reputare tecum pro prudentia tua debes, mi frater, & ex conſobrini tui fideliſſimi relatione iã cognoſcere potuiſti. Quę verò propriè mea ſunt, id eſt, quem ex abſentia tua dolorem capio etſi non ab alio quàm à me ipſo te intelligere æquum eſt, vereor tamen ne videar importunus ſi hanc amoris erga te mei ſignificationem adferam quæ tam inſigne pietatis tuæ officium aut quam ex officio percipis voluptatem incommode interpellet. Illud ſcito in ſumma omnium expectatione eſſe, quid præclarus iſte conatus enixurus ſit, nõ quod quiſquam, verendum exiſtimet ne tu ea omnia præſtare non poſſis quæ ab eximio & omni ex parte præſtantiſſimo viro expectari debeant ſed quoniam tibi cum eo genere hominum res eſt vt verendum ſit potius ne cum omnia præſtiteris margaritas ante porcos ſparſiſſe videaris. Itaque ſic pleróſque omnes affectos video vt ſi fœliciter cedet, laudatores habiturus ſis etiam improbos & perditos viros, non laudandi tui ſtudio vel impetu elatos, quod eſſet infamiæ proximum, ſed virtutis veritatiſque viribus fractos: ſin quod abominor, aliter eueniet boni ſanè conatum laudabunt, nec niſi hæreticorum inſaniam accuſabunt, peſſimi temeritati tribuẽt quod induſtriæ potiùs & charitati Chriſtianæ acceptum ferre deberent, omnes planè fatebuntur neque animum tibi defuiſſe ad audendam rem maximam, neque ingenium ad agendam, ſed ſæculi potius fœlicitatem ad peragendam, nec vllos fore puto tam iniquos bonarum rerum & alienæ ſolertiæ æſtimatores vt non plus tibi laudis ex propriâ induſtriâ quàm opprobrij ex aliena infamia accedere debere exiſtiment. Me hoc vnum malè habet quòd parentem noſtrum optimum de tuâ ſalute adeo anxiè laborare animaduerto vt vix perſuaderi à me poſſit nullo te vrgeri periculo, at ne quidem (ſic enim exiſtimo) vllâ periculi ſuſpicione. Confirmo tamen quantũ in me eſt & bono animo eſſe iubeo, id ſæpiſſimè aſſeuerãs de quo te nõ puto dubi-

Franciſcũ Faber ad perſeuerãtiam cohortatur.

Franciſcũ quàm Faber amaret.

tare nunquam me abs te diſceſſurum fuiſſe ſi quam tibi vel minimam ſuſpicandi periculi cauſam relictam exiſtimaſſem. Te interim valere & bono animo eſſe cupio; nam ſi iuberem vereor ne tu me Gallicè potiùs quàm Latinè loquutum putares quaſi prudentiæ & conſtantiæ tuæ diffiderem quæ mihi omnium maximè eſt explorata. Rem ſimilem ex Bonauillano Falcinatum oppido ſcribebat Allingios. Nebulones iſtos Deus malá perdat ſi diutiùs in tenebris verſabuntur quarum fugandarum gratia lux mihi mea erepta eſt. Quamquam idipſum eſt quod me maximè conſolatur, quod de præclaris tuis conatibus tàm benè ſpero quàm qui optimè, nec dubito quin tuam & induſtriam & diligentiam ſed præcipuè pietatem Deus Optimus Maximus ſit fortunaturus Camberio porrò ſic mittebat. Tuas de hæreticis præclaras victorias plures maioréſque in ſingulos dies audio, tibique eo nomine vt & toti Chriſtianæ Religioni mirificè gratulor, vel ob id maximè quod ex ipſis Epiſcopi noſtri litteris intellexi conatus iſtos Sereniſſimo Principi noſtro non tantùm perſpectos eſſe ſed etiam probatos dignóſque viſos quos omni ſtudio ac voluntate proſequi & adiuuare deberet. Venio ad poſteriores tuas litteras, in quibus iucundiſſimum illud fuit quòd te video nihil de priſtina iſta animi alacritate remittere, nihílque non tentare vt ſi (quod abominor) minus fœliciter res ſuccedet, ea ſola tibi culpa obijci poſſit, quòd plus animi & ingenij habueris ad audendum, quàm ij omnes, quorum hac parte præcipua authoritas eſt; voluntatis ad adiuuandum. Sed illud ſanè moleſtiſſimum eſt, quod conquereris nec immeritò, tam frigidè tantam rem ab iſtis tractari qui tàm præclaros conatus tuos & modis & artibus omnibus fouere deberent. Nihil autem miſeriùs, quàm quod hoc tempore in quo pax iſta precaria aut vt Virgilius loquitur ſequeſtra tótque menſium firmatæ induciæ facere deberent vt benè ſperare liceret, vix quiſquam eſt qui præter te in hanc curam velit incumbere. Sed tamen ſi tibi mihique credis perge vt cœpiſti in id vſque tempus quo deſperatio non minùs probatam omnibúſque cognitam, quàm iuſtam habitura ſit excuſationem Habebis tuæ fortitudinis virtutíſque non modò teſtes ſed etiam admiratores eos ipſos quos fautores habere vt decebat, non potuiſti. Deum verò Optimum Maximum retributorem qui laborum tuorum æſtimationem non ex perceptis fructibus

Franciſci conatus Sereniſſimo Duci probati.

ctibus ſed ex iis qui percipi potuerunt & debuerunt pro pietate ſua initurus eſt. Quamquam vix mihi in animum cadere poteſt vt de tam piis, & quod præcipuum eſt piè habitis conatibus deſperandum putem. Hæc ſcribebat magnus Faber, Boëſiaco igitur in ſpem tum ab Epiſcopo cùm à Fabro aliiſque ſyncerȩ dilectionis amicis adducto. Perrexit Cõuerſionis Caballianȩ operi ſedulã nauare operam Franciſcus cúmque tãtiſper auctum filiorum ſuorum numerum videret ita vt mediocrem iam Parœciam conſtituere poſſent figẽdum Tononi pedem ſtatuit ne variis tẽtati neceſſitatibus noui Catholici ipſo abſente & ad auxiliũ tardo animo fortè deficerent. Fuit eiuſdem Conſilij Hermantianus Baro qui quanquam ægrè ferret tanti viri prȩſentiâ arcem ſuam deſtitui non mediocri tamen affectus eſt gaudio, quòd Catholicæ fidei res melius ſemper incederent. Tononi morabatur Nobilis Matrona Ioanna Manæa, Franciſci Faginei Principis procuratoris vidua cuius amicitia ex innumeris obſequiis iampridem toti Saleſiorum genti comprobata erat, & Franciſcum eo primo anno ſæpius tum ad menſam cum ad pij ſtudij conclaue exceperat. Hæc Apoſtolo quem filij nomine vt & eam ille matris vocabat, domum ſuam obtulit ad conſtantiores; quas vellet moras, atque ingens protinus lætitiâ Conuerſorum animos inceſſit, quippe aiebãt, non eſt quod à luporum rabie tantoperè deinceps timeamus Paſtoris noſtri excubiis tuti, & reuerâ nullum in eis excolendis prætermittebat laborem Saleſius & cum nulli omnino adhuc illis in tractibus eſſent Curiones ipſe illorum officio optimè fungebatur: nam præter prædicationis munus infirmos viſitabat expoſcebátque ſingulorum neceſſitates, quo poſteà & corpori & animæ prouideretur. Confeſſiones audiebat, Auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum deferebat mira ſanè cum induſtria, quia enim nondum religionis Orthodoxæ vllum actum publicè & ſolemniter exercere licebat, nec etiam ſacroſanctum viaticum apertâ Catholici ritus reuerentiâ poterat abſque periculo deferri. Franciſcus tamen hunc modum inuenit. Argenteam thecam quam è catenulis pendentem collo imponeret fieri curauit ſuiſque accerſitis. Ecce (inquit) vbi Domini noſtri Ieſu Chriſti corpus infirmis communicandum reponemus, ſcitote verò & animaduertite, quotieſcunque me graui procedentem paſſu opertum pallio, neminique ſalutem pileo

Franciſcus Tononi pedem figit.

Conuerſorum gaudium & lætitia.

Franciſcus optimè Curionis fungitur officio.

Franciſcus SS. ſacramentum quam prudenter deferat ad infirmos.

refe

referentem videbitis, Regem maieſtatis mecum eſſe ſignum eſto. Tunc ſequimini tanquã aliud agentes & ego vos ad ægrum ducam. Prorſus res erat ob ſuam induſtriam laude digniſſima, & pia plebs vt Paſtorem ſuum ſic euntem aduertebat non mora Sacramentum ſequebatur, & vbi ad Catholicam domum acceſſiſſet poſitis genibus adorabat, interim dum Saleſius excellentiſſimum hoc perficiebat officium. Ferebat ſemel hoc modo cum

Franciſci in deferendo ſacramento grauitas & Maieſtas.

Claudium Marinium virum Nobilem & Patronum Principalem offendiſſet in via, ille ſæcularium quorumdam negotiorum cogitatione diſtractus ſubitò congreſſum, iniit, & hominis inſolitam grauitatem non parum fixis in eius vultum oculis miratus eſt. At Saleſius ne falleretur, vir alioquin probus, auri ſuæ admoto, ne mirere (dixit) Regem Regum & Dominum Dominantium mecum porto, loquemur tuis de rebus aliàs nunc recede paulliſper quæſo, nec te mihi adhibeas perinde ac compar eſſes. Anhelabat inter hæc cœleſti amore totus, nec à lachrymis niſi vix

Franciſci inter deferendum ſacramentum teneritudines.

temperare poterat: & ô (inquiebat) Domine, dominare in medio inimicorum tuorum, tum ad ſui conſiderationem verſus proferebat cum ſuſpiriis quod aliàs non ſemel in ſimili repetiuit, et enim paſſer inuenit ſibi domum & turtur nidum ſibi vbi reponat pullos ſuos. Itáne ô Regina cœli, ô caſtiſſima Turtur, qui fieri poteſt vt pectus meum pro nido ſuo habeat pullus tuus? Dilectus meus mihi & ego illi inter vbera mea commorabitur. Adde-

Franciſcus erga pauperes muníficentiſſimus.

bat ad eximios iſtos pietatis & ſanctimoniæ actus etiam amplarum ſtipium erogationem & quidquid à victu & veſtitu erat illi reſiduum pauperibus liberaliſſimè diſtribuebat, immò cùm non haberet quod ex ſuo largiretur, ad extremam ferè ipſe paupertatem redactus ſcribebat ad matrem vt ad tantũ opus quod placeret mittere dignaretur, Illa Egenorũ verè nutrix & mater, inſcio ſiue cõſcio Boëſiaco ad chariſſimum ſuum natum quos penes ſe reperiebat nummos mittebat protinus, & Franciſcus acceptum totum erogabat. Rem agebat præterea quæ non modicum hæreticorum animos confuſione perculit & conuerſorum confirmauit, dum ad Diuinæ venerationis inflammatum quod habe-

Franciſci ardentiſſimus zelus.

bat ardenti amore ſtudium attenderent. Hyems erat rigidiſſima hoc etiam ſecundo anno, & Duranciæ pons lapideus in medio ruptus, traductitius tamen aſſis peditibus tranſitum dabat, ſed aliquando glacie concretus iniiciebat horrorem ſeſe offerentibus.

bus. Quid ageret Saleſius? ſi celebrare vellet tranſeundum erat vt Eccleſiæ ſancti Stephani Marmiani pagi commoditatem haberet. Facto prius Crucis ſigno, trabali illi ponticulo velut eques inſidebat manibúſque & pedibus reptans non ſine videntium ſtupore ſeſe per illud lubricum adigebat eadémque cum induſtria Tononum reuertebatur. Secundam Quadrageſimam aſſiduis concionibus non in vrbe dumtaxat verùm etiam in vicinis pagis peregit potenti adeò verborum virtute, vt eos quos obſtinatiſſimos crediderat ad curioſitatem ſaltem ſibi alliceret, vnde ſic ad fidiſſimum ſuum Fabrum ſcripſit. Iam mi frater latior ſimul & lætior patet ad Chriſtianam hanc meſſem aditus. Heri námque parum abfuit quin Auulliacus cum vrbis Syndicis vti vocant ad concionem palam veniret, quod me de auguſtiſſimo Euchariſtiæ Sacramento diſputaturum audiuiſſet quo de myſterio ſententiam rationéſque Catholicorum ex me audiendi tanto tenebantur deſiderio, vt qui palam nondum venire ne legis ſuæ immemores viderentur auſi ſunt me ex diuerticulo quodam ſecreto audiuerint, ſi tamen per vocis meæ tenuitatem licuit. Ego hac iterum egi venatione, vt promitterem me ſequenti concione ex ſcripturis luce meridianâ clarius dogma commonſtraturum ac adeò tantis rationum momentis propugnaturum nullus vt futurus ſit ex aduerſariis qui non cognoſcat denſiſſimis ſe tenebris excæcatum, niſi qui humanitati ac rationi nuntium remiſerit, his nimirum Rodomontæis propoſitionibus ſe ingeniúmq; ſuum ad arenam vocari rectè cognoſcunt, ne videlicet ſi non veniant exiſtimentur imbelles omninò, qui Catholicam vel homuncionis neſcio cuius impreſſionem reformident. Res eſt in tuto: iam enim ad colloquia deſcendunt, mox (vt ex prouerbio dicam) ad deditionem venturi. Sic enim Creſcanus Aduocatus nos docuit, Tononenſes communi conſilio confeſſionem (vti vocant) ſuæ fidei ſcriptis prolaturos, vti ſi quid à nobis differant, eâ de re familiari ac priuato colloquio vel priuatis ſcriptis agamus. Cumque legationem hanc Miniſtro ſuo quidam imponere vellent, alij tutiùs contra fuere, ne nobiſcum paleſtram ingrediatur, ne ſubtilitatibus ſcholaſticis vincatur, cum philoſophiæ ſit ignarus. Benè ſanè, quandoquidem & per Vicarium pugnam ſuſcipiunt, & tam exiguis copiis noſtris aguntur, & de conditionibus proponendis cogitant. Nos verò erectis per Dei gratiam

Franciſcus ſecundam quadrageſimam cõcionibus peragit.

Auulliacus & Cõſules Frãciſcum audiunt ex diuerticulo.

Franciſcus Tononienſium ingenium in arenã prouocat.

Tononienſes depõnẽdu cum Franciſco conditionibus cogitant.

L

animis concertationem hanc bona ſpe gaudentes expectamus. Hæc ille. Et Faber ſic reſcripſit. De tuo mi Frater ad Anicienſes noſtros reditu etſi ex multorum ſermonibus audiebam, ne tamen facilè poſſem credere illud faciebat quod nullis à te litteris de eo certior factus eſſem: quas cùm multis de cauſis auidiſſimè expectabam, tum ob hoc maximè vt ſcirem veniſſésne tantùm an etiam rediiſſes. Occurrebat enim quod de Attilio Regulo apud Pomponium noſtrum quodam loco legiſſe memineram, cùm à Carthaginenſibus Romam miſſus eſſet, non viſum eum poſtliminio rediiſſe quia dixerat ſe reuerſurum, nec animum habuerat Romæ remanendi. Etſi námque ſubuerebar ne qua temporis prorogatio & deſiderio meo & labori tuo accederet, malebámque te vbiuis gentium quàm inter perditos, & deſperatos iſtos helluones viuere, tamen non dubitabam quin ſi quid aut iam proficeres aut longiore moleſtiâ profici poſſe ſperares, nihil tibi adeò durum aut difficile videretur, quod non facilè concoqueres, ne tam præclari inſtituti te vnquam pœniteret. Nunc verò mirificam capio voluptatem ex conſtantia conſilij tui, cuius maiores quotidie fructus tibi totique Reipublicæ Chriſtianæ conſtare, inclinata iam ad partes noſtras victoria parato que triumpho de Auulliaco cæteríſque non minorum duntaxat gentium vt ſibi videntur Diis, ſed melioris etiam notæ aduerſariis, quorum alios intelligo argumentorum tuorum ſola recitatione fractos aſpectum congreſſúmque tuum fugere (quid verò Deus bone, ſi dicentem & diſſerentẽ audiſſent?) alios oblatæ diſputationi impares ſcripto agere decreuiſſe, hoc ipſo impudentes, quòd chartam quantumuis mendacem & impudentem non putant erubeſcere poſſe. Hæc Faber. Per hæc tempora Miniſtrum Tononi agebat Ludouicus Viretus vir non tam doctus quàm verſutus & decipiendis incautis animabus multum idoneus, ille multa de Saleſio tum inter concionandum cùm in priuatis colloquiis malè pronunciauerat, nec ita doctum aiebat vt primâ fronte videbatur, ſed Sophiſtam potius eſſe & Rhetorum figuras ſatis noſſe. Quid ergo ſi ita eſt (inquit ex ſuis non nemo) eum ad diſputationem non aggrederis? Quid pateris tandiu inſoleſcere? Iactat ſe publicè argumenta in promptu habere quibus nec Dæmon quidem reſpondere poſſit. Elicienda ab illo ſunt, vt ſi ſic ſe res habet non diutius contrariũ credamus. Animo-

Tononienſes ſola argumentorum Franciſci recitatione fracti.

Viretus Miniſter Tononienſis Franciſcum Sophiſtam dicit.

no-

nos deficere ait, & puſillanimitatis damnat. Tentandus porrò eſt & tua intereſt ô Miniſter ſi quid in hoc negotio boni vel mali ſucceſſerit. Actus his aculeis Viretus Miniſterialis ſui oneris ſocios conuocauit: Qui omnes opprimendum diſputationibus Franciſcum Saleſium concluſerũt. Demandata eſt præcipua aggreſſionis prouincia Vireto, reliqui ſuggeſtores, & ſuſurratores ſunt conſtituti. Indicta dies vt aduenit Tononenſibus ad rei conſpectum curioſè congregatis comparuit Miniſtrorum ictus expectaturus Saleſius, at Miniſtri ſua ſpe fruſtrati, (non enim Saleſium ſolum compariturum exiſtimarant) tergiuerſatione hîc operæ eſſe cenſuerunt, ne tamen inſcitiæ aut puſillanimitati tribueretur, Viretum ad congregatos ſpectatores & Iudices mittendum eſſe qui renunciaret paratos ſe ad certamen. Veruntamen rem tanti momenti abſque Principis conſenſu diſertaque permiſſione nulla ratione aggrediendam, ne fortè in grauius detrimentum emergeret. Riſit ad excuſationem Saleſius quam debilem nec recipiendam oſtendit, teſtéſque, quotquot aderant Appellauit, ſi tamen in eam conditionem deueniendum eſſet & eam quoque ſe obtenturum promiſit. Acceſſit mox ad Hermantianum Regulum qui Producis authoritate omnimodã eis cum Saleſio, diſſerendi, diſceptandi, conferendi, tractandique de ſuis controuerſiis, publicè, priuatim, in vrbe, extra vrbem, quando & quomodo liberet licentiam dedit, necnon ſuo & ſigno & ſigillo munitam inſcriptis porrexit: verum nouas quotidie excuſationes Miniſtris prætexentibus, ad pugnam nunquam eos Saleſius potuit adducere. Quæ ſanè ſocordia multum hæreſi detraxit & Catholicæ fidei profuit, dum ſcilicet Hæretici ſuos Miniſtros de ſuorum dogmatum veritate diffidere iudicarunt, & Catholici ſuum Apoſtolum validiſſimum & conſtantiſſimum viderunt. Interea non parcebat labori Vir Angelicus, pergebátque ſeipſum & alios ornare virtutibus, Chriſtianam humilitatem perfectiſſimè excolebat, noctes ferè integras in oratione trãſigebat, ipſúmque Deus cælesti ſæpiſſimè ſuauitate conſolabatur. Octauo Calendas Iunij die ſacroſancto Domini noſtri Corpori Feſto hora tertia matutinâ, cùm de ſacroſancto Euchariſtiæ Sacramento profundiùs meditaretur, in tantam rapi ſe ſenſit ſuauitatis abundantiam à Spiritu ſancto qui eum aliqua cæleſtium gaudiorum ſcintilla, pro tantis ſuſceptis laboribus in mercedem afficiebat, vt

Viretus diſputationẽ Franciſco indicit.

Comparet Frãciſcus.

Viretus cæterique Miniſtri animo deficiunt.

Franciſcus authoritatem pro Miniſtris ab Hermantiano obtinet.

Miniſtrorum ſocordia.

Franciſcus ſuauiſſimè à Deo viſitatur.

liquefacto tandem præ nimiis deliciis corde, ceciderit in terram, ſeſeque volutans exclamauerit; Domine, contine vndas gratiæ tuæ, recede à me, quia ſuſtinere non poſſum tuæ dulcedinis magnitudinem, vnde proſternere me cogor. Hoc voluptatis torrente potatus, ad ſacrificium mox ad concionem perrexit quam cum tanta peregit verborum efficacia, vt vibrare flammas rubente toto vultu videretur; Tononenſes quamplures ad dogmatum veritatem tracti, in odorem vnguentorum eius cucurrerunt vnus autem maximè vir doctiſſimus deque Iuriſprudentia meritiſſimus Petrus Poncetus Gexenſis Cauſarum Patronus qui actus trahi etiam voluit. Quia tamen ampliorem Controuerſiarum explicationem quàm concionis tempus permitterret geſtiebat, Saleſium ſæpius adiuit, ſua dubia propoſuit, ſolutiones accepit iurauítque ſe breui palàm hæreſim poſiturum, ſed rei familiaris perdendæ timor, antiquorum amicorum obiurgatio, induciarum incerta duratio, currenti alioquin compedem iniecerunt. Tamen Saleſij ſuaſionibus rationúmque momentis fractus eius in manibus Catholicæ fidei profeſſionem publicè emiſit; Præſentibus ſpecialiter Simone Rupterio Sacerdote, & Petro Creſcano Iurium Doctore, decimotertio Calendas Septembris Tononi. Mouit cœterorum animos vir iſte clariſſimus, ingentique mœſtitia cumulauit Geneuates apud quos magni nominis erat. Illi ſubitò vt ſunt mendaciorum ſubtiliſſimi artifices impudentiſſimíque, aſſeuerare auſi ſunt, ob relictam religionem ſuam non multò poſt eum crudeliſſimè à Dæmone vexari & pari petulantia Saleſium nocturnis exorciſmis abigendo immundo ſpiritui operam ſecretam nauare. Eodem tempore, Spondanum aiebant in pœnam fractæ fidei amentatum & furioſum in angulo quodam Galliæ deliteſcere, quin & gloriabantur quendam ex ſua ſchola Demoſthenem tanta verborum ac rerum vi Spondani rationes oppugnaſſe vt ſuſceptam ille religionem primum, mox mentem ipſam abieciſſet. Cùm verò ſtatim Saleſius a Franciſco Girardo Eccleſiæ Sebuſianæ Præpoſito Spondanum ſeu eius librum opportunè cum ſua recenti præfatione recepiſſet. Videte (inquit) ô populi Geneuenſium fidem! Quid non audeant de homine tot interuallis diſiuncto comminiſci qui in tantâ vicinitate tã audacter mentiuntur? Porrò de Pôceto recuperato multi Franciſco gratulati ſunt, ambigebántque maiórne eſſet voluptas an

Poncetus Cauſidicus à Franciſco monetur.

Publicè remittit hæreſi nuntium.

Geneuates mendaciſſimi.

Franciſcus Geneuates mendacij coarguit

an admiratio, non eorum dumtaxat, qui negotio magis quàm illi diffidebant, ſed illorum etiam qui cum rem probarēt vix tamen perſuaderi poterant futurum vt tam citò tam vberes diligentiæ & contentionis ſuæ fructus conſtarent; quod minus ei opis & auxilij parari viderent ab iis quorum authoritate præcipue geri res debebat, quam neceſſe eſſet ad tantam rem fœliciter aggrediendam gerendamque. Sic enim iam omnibus ferè perſuaſum erat, fore breui vt ſacroſancta religio per tot annos ab iis populis exploſa priſtinam ſuam per eum recuperaret dignitatem, indéque tanquam ex armario munitiſſimo potentiſſimæ ad expugnandam Babylonem machinæ tandem depromerentur: non parui eſſe momenti virum tantum ac talem attractum vt ſperare liceret non defuturos permultos qui exempli authoritate mouerentur; Quàm præ cæteris gratulatus ſit Hermantianus Baro vix dici poteſt. Quaſi certâ iam & exploratâ nedum inclinatâ victoriâ triumphum canebat, agénſque Camberij, Pōcetum Saleſij operâ & eruditione prædicabat ab inferis reuocatum, ſacra Religionis Catholicæ tā ſeriò amplexatum eſſe vt tot Miniſtellis in poſterum nullo negotio profligandis, pro ea qua inter ipſos fuerat authoritate, ſibi vnus ſufficere poſſe videretur. Aderat etiam tunc Camberij Antonius Poſſeuinus Societatis Ieſu, qui tot & tanta de filio ſuo Franciſco Saleſio audiens, aliorum congratulationibus ſuas adiecit, teſtabatúrque nihil ſe aut antiquius aut optatius vnquam habuiſſe quàm vt eum videret deque toto illo negotio alloqueretur, non ſolùm ne dubitare poſſet quin id conſilij capiēdùm eſſet quod optimum vterque probaret, ſed etiam vt quantum haberet ingenij, virium, & authoritatis totum id conatibus illis adiuuandis, fouendíſque conferret. Miſit ille velut meſſorem, ſelectum ſuum libellum de poëſi & pictura, miſit & Cherubinus à Mauriana Capucinus in congratulationem icunculam Virginis Matris Chriſtum infantem dormiētem adorantis, in quorum munerum conſiderationem ſcripſit ad Fabrum Saleſius. Ego cum nihil propemodum aliud hîc oculis reficiendis haberem, identidem præ manibus charum piúmque munus amantiſſimi viri ſumebam. Libellum verò perelegantem dum primum aperio næniola venuſtiſſima Virginis ad Chriſtum infantem Horatij Torcellini ſeſe obijcit. Hic ergo picturam pictam & dictam, ille picturam veram & factam dedit.

Poſſeuinus Saleſio gratulatur

Cherubinus à Mauriana Capucinus Franciſco gratulatur.

alter oculos templorum ſolitudine & vaſtitate obtuſos oble-ctauit, alter aures dudum horrendis blaſphemiis tinnien-tes recreauit. Quo nimirum ambo tam ſanctis piiſque mu-neribus pro ſua erga me beneuolentia altius mentis meæ oculis Chriſtum Dominum imprimerent. Hæc ille Miſit & Faber libel-lum ſuum de pœnitentia & amore diuino, quem cum Thononen-ſibus Saleſius oſtendiſſet cum encomio, mirati ſunt omnes. Inſa-nus tantum Miniſtellus eum in eo fœlicem culpam quæ tantum ac talem meruit habere redemptorẽ legeret. O blaſphemiam, ô Atheiſmum, Papiſmum inclamauit homo ſtultiſſimus & amen-tiſſimus. Saleſius verò quantâ potuit modeſtiâ per interloquuto-rem (quando ne quidem cum ipſo manus conſerere hactenus au-ſus fuerat) hominis petulantiam ratione caſtigauit. Non præter-miſit Congratulationem ipſe etiam Claudius Granierius Epiſco-pus, ſub cuius authoritate hæc fiebant. Tabellarium non cum litteris tantum ſed cum muneribus quoque: miſit verè filium vo-cabat eum, & ſuæ ſenectutis baculum, immò baculum ſuum pa-ſtoralem quo perditas oues reduceret, & quandoquidem tã be-nè cœperat ad perſeuerantiam hortabatur, multas eſſe inquiens tribulationes iuſtorum ſed de his omnibus Dominum liberatu-rum eos, tandémque ſuam illi denuò benedictionem imperti-ebatur. Franciſcus ad eum de rerum Caballianarum ſtatu reſcri-pſit in hunc ſenſum. Si quid hic actum ſit, quid nunc fiat ſcire cu-pis (vt te ſcire par eſt) mi Domine, ex Epiſtolarum diui Pauli le-ctiõne totum habebis. Indignus ſum qui ſim ei compar, ſed in-firmitatem noſtram in ſuam gloriam Dominus coaptauit. Pro-gredimur, ſed ægri in modum qui poſtquam lectum reliquit pe-dum ſuorum vſum amiſit & in infirma ſanitate neſcit plus nẽ ſit ſanus quàm æger. Ita eſt ſanè, Præſul digniſſime, Paralytica eſt hæc prouincia, & ego antequàm rectè ambulet de diſceſſu in ve-ram patriam cogitare potero. Tuæ ſimilis pietas poteſt in ſuis ſa-crificiis quod nunquam merebor, obtinere. Peccator ſum, præ-terea nihil, & gratiarum quas in me Deus ſpargit, omninò indignus. Scis hoc ſuper omnes (mi Domine) & æquè ac veritatem iſtam, omnia me in dies tuum tuumque facere humillimum obedientiſſimúmque filium & ſeruum. Dum hæc aguntur, Antonius Sammichaëlius Dynaſta Auulli-cus qui iam in prima Saleſij cõcione Sancti Spiritus radios in in-teriora

Franciſcus Miniſtri petulantiã caſtigat.

Granierius Franciſco gratulatur.

Franciſcus ad Granierium de ſtatu Caballi ſcribit.

Auullia cum Caluinianis

tenoris hominis præcordiis ſenſerat, Ponceti exemplo motus, de Miniſtrorum ſocordia indignatus, de Sereniſſimi Ducis voluntate certior, pietatis & doctrinæ quam vbique Saleſius præ ſe ferebat luculentus approbator, & ipſe de Caluinianis dogmatibus male cogitare cœpit. Saleſium primò concionantem aliquoties audiuit, mox ſecum in diſputationem deſcendit: erat enim oppidò de litteris benè meritus, & qui cum Bernenſibus Geneuenſibuſque hæreticis ſæpiſſimè de rebus variis contulerat, Saleſius ... aliter à cæteris tractandum ratus, non tantùm in refutandis ... cum Caluini erroribus quàm in exponenda Catholicæ fidei veritate, antiquitate, ſoliditate, maieſtate, & ſynceritate laborauit. Præterea nouatorum mendacia quæ paſſim tum in ſacris Biblis tum in aliorum authorum editis libris reperiuntur ad ditum commonſtrauit, ille tantò ardentior quantò profundiùs ... cum voluebat omnia, Saleſij congreſſu & conſuetudine ſatiari non poterat, & quia variis in vrbe occupationibus ambo diſtra... à ſuis collationibus deſiſtere cogebantur, de ſolitudine conſi...m inierunt. Sylua erat ad duo circiter milliaria Tonono den... arboribus quercubúſque vt plurimum conſita in cuius medio ...um liberam deambulandi commoditatem præbebat, in hāc ...ſius & Auulliacus quotidiè ferè ibant, adhibitis duobus tan...n ſeruis, quibus cum ad locū perueniſſent eminus ſtare iuſſis, ...rum & trium aliquando horarum ſpatio diſputabant. Tandē ...ulliacus fortioribus quibus ſe concuti ſentiebat argumentis ...rtæ confiſis ad Miniſtros Geneuenſes & Bernenſes miſit cum ...eſtatione vt ad minimum ſeriò reſponderent, aliter abiuratu... ſe quidquid ab iis didicerat. Tulit aliquas ſuæ conuerſioni ...as res hæc quam Saleſius prudentiſſimè in conditionem ac...arat, ne ſcilicet deinceps tergiuerſationis materiam vllam ...umeret, & vt de rebus omnibus in integrum informatus poſ...ſe fidei vallum eſſe, verùm cum nullam haberet reſponſio... ad Saleſium rediit & ab ipſo pleniſſimè inſtructus Romanæ ...ſiæ vnitatem recognouit, ex eóque verā eſſe profeſſus eſt: ...t autem ad conuerſionis ſuæ ſolemnem actum vniuerſum ...um conuenire. Quare publicè corā Tononenſibus quam...níſq... ex Geneuenſi ſpelæo non mediocris notæ homini... peccatorum generali confeſſione ad Franciſci pedes prius Caluinianos errores deteſtatus eſt, & ſe Catholicum Apoſtolicum

dogmatibus malè cogitare incipit.

Diſputat cū Franciſco.

Mittit ad Geneuēſes & Bernat. Franciſci argumēta.

Auulliacus publicè abiurat hæreſim.

ſtolicum & Romanum lætabundus pronunciauit. Tononenſium plurimi idem quoque exemplo fecerunt. Hoc recuperato e ſeſſa hæreſis & e Caballio recedere coacta dicebatur; mirum quàm breui tempore creuerit conuerſorum numerus. Gauiſus eſt Pontetus de adiũcto ſibi Auulliaco, & Auulliacus deinceps totos conatus pro tuendâ ſuſceptâ fide expugnandáque abiuratâ im pen-

Geneuates incantatũ Auulliacũ inquiunt.

debat, Saleſiumque ſupremis extollebat encomiis. At Geneuates incantatum eum à venefico Saleſio inquiebant, & Antonius Fayanus ſecundus à Beza Miniſter, poſt tentatas omnes vias vt in barathrum rurſum deturbaret, Iturum ſe Tononum promiſit, oſtenſurúmque luce meridiana clariùs in Saleſij præſentia quàm vana eum doctrina in Romanam religionem abſtuliſſet. Auulliacus Fayani verba Saleſio confeſtim retulit, & Saleſius mira Fayanum videndi audiendíque cupiditate inflammatus ſollicitare nõ deſtitit vt ad diſputationẽ veniret, ſed ille ter, quater & pluries ab Auulliaco ad tenendum promiſſum ſuum inuitatus, per ſocordiam Viretanæ ſimilem nunquam è ſua ſpelunca auſus

Fayani miniſtri ſocordia.

Franciſcus Geneuam proficiſci tur cum Auulliaco.

eſt mouere pedem. Tunc Saleſius aggrediendum ipſum ratus, aſſumptis ſecum Auulliaco, Petro Coeſcano Cauſidico, & fidiſſimo Achate ſuo Ludouico Saleſio, nonnullíſque aliis Tononenſibus ſpecialiter ad teſtimoniũ rogatis, Geneuam profectus eſt & recta diuerſatus ad Fayanũ. Territus eſt hoc aduentu Fayanus verumtamen niſi omnium ludibrio exponi vellet diſputandum erat. Adduco ad te, ô Miniſter (inquit Saleſius) Auulliacũ cui me conueniendi iampridem fidem dederas, vt peſſimè à me inſtructum vanáque informatum doctrinâ commonſtrares, & quan

Diſputat cũ Fayano

doquidem mutaſti conſilium, ego ad te veniendum cenſui, vt viderem num tu potiùs conuinci poſſes, elige ergo quos voles articulos, ego (propitio Deo) ſpero validis argumentis facturum vt videat te & tuos, vbi à Romana fide alieni eſtis ſtolidè, errare. Electis poſitionibus, trium horarum ſpatio de Eccleſiæ vnitate, Euchariſtiæ Sacramento, Bonis operibus, Purgatorio, Sanctorum inuocatione aliíſque cõtrouerſis dogmatibus calidè admodum diſceptatum eſt. Fayanus ad aſinorum pontem (vt vocant Logici) redactum ſe ſentiens quærebat ſubterfugia: verum Saleſius

Fayanus conuictus in furorem vertitur.

acrius & inſtantius arctatum premens ſic tandem perculit, vt in iram ſeu potius furorem verſus Miniſter, inſanis verbis interruperit diſputationis ſeriem. Auulliacus tunc ab obiurgationibus

abiit

... potuit & quòd tandiu à Miniſtris ſeductus fuiſſet, ... animo lamentatus eſt, ſcripſit deinde de ſua ad ... conuerſione libellum perelegantem, quem Lugdu... curauit, & Saleſius hac de re non tantū ad Epi... ... ranerium, verum etiam ad Sereniſſimum Ducem & ... Pontificem litteras miſit, qui ſane Pontifex per Apo... ſuum Nuntium Iulium Cæſarem Riccardum Archi... Barenſem Taurini reſidentem Saleſio congratulatus ... & ad Auulliacum has ſub forma Breuis litteras direxit. Dile... Antonio a Sancto Michaële, Domino Auulliaco. Cle... Papa Octauus. Dilecte fili ſalutem & Apoſtolicam bene... ... Ex litteris venerabilis fratris Archiepiſcopi Barenſis ... noſtri Apoſtolici apud filium noſtrum ſingulariter dile... Sabaudiæ Ducem accepimus multo cum ſpirituali gaudio ... fecerit tibi qui potens eſt, & diues in miſericordia. Qui te ... ineunte ætate mortiferâ hæreſum doctrinâ imbutum ex pro... ... illa & denſiſſima errorum caligine dexterâ ſua potenti ... & tranſtulit in admirabile lumen ſuum, vt Catholicam ve... ... agnoſceres & reciperes, & ad hanc vnam ſanctam Ca... ... & Apoſtolicam Romanam Eccleſiam, extra quam non ... lus, confugeres, quæ te intra maternum gremium cupidè ... epit ex eiſdem litteris cognouimus, quemadmodum omnes ... es & veteres errores deteſtatus ſis & magnam verè pœni... ... & contriti cordis ſignificationem dederis. Benedicimus ... m cœli qui fecit tecum ſecundùm magnam miſericordiam ... n, neque eſt paſſus te diutius iacere in tenebris & vmbra ... tis, virum iſtâ generis nobilitate, belli paciſque artibus inſtru... n & iis animi ornamentis excultum, quæ nobis nō ſunt igno... Gratulamur Eccleſiæ Catholicæ, Gratulamur Principi tuo ... i, qui te meritò amat & plurimi facit: gratulamur etiam fœ... ... primariæ coniugi tuæ, cuius lachrymæ & orationes aſcen... nt in conſpectu Dei & eius diuina ope te Chriſto lucrifecit. ... erò fili vade & narra quanta fecerit tibi Deus, & qui antea Saulo Eccleſiam Dei perſequutus es, & nunc cum Paulo ... tùm pro tua virili potes eamdem defende & ædifica, inter... s ad te noſtras dare voluimus indices & teſtes noſtræ in te ... olentiæ, tibíque noſtram paternam & Apoſtolicam bene... ... nem amanter impartimur. Datum Romæ apud ſanctum

Pontificeu ad Auulliacum Apoſtolica littera.

Marcum ſub annulo piſcatoris die vigeſima Septembris milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſexto, pontificatus noſtri anno quinto. Syluius Antonianus. Hæc ad Auulliacum Pontifex quæ dum ſcriberentur ampla meſſis in Eccleſiæ horrea a Saleſio inferebatur. Accurrebant ſapientiores hæreſim abiuraturi e præcipuis autem fuerunt Gabriel Sammichaelius Auulliaci gentilis, Ferdinandus Prezius, Dominus Corſellanus, Ioannes ſapiens Dralliantinus, Stephanus Villanus Aquianenſis, Iacobus Petrinus Montagniacenſis, Anſelmus Querneus Margencellenſis, Petrus Grangia Lugrinenſis, Andræas Creſcanus Maxilliacenſis, Gulielmus Cocho, Alingianus, Ludouicus Carralis Montignienſis aliique benè multi. Eodem tempore coniecturarum iuris ciuilis librum ſuum duodecimum conſcripſit Antonius Faber quem cum per varias litteras Saleſio promiſiſſet, tandem cum hac Epiſtola dedicauit. Nobiliſſimo & Clariſſimo viro Fratrique ſuauiſſimo Franciſco Saleſio Eccleſiæ Cathedralis Gebennenſis Præpoſito Antonius Faber ſalutem plurimam dicit. Amaui te mi Saleſi, & pro eo ſanè ac debui, colui plurimùm, prius etiam quàm vel tu mihi de facie notus eſſes, vel ego tibi. Inuitatus nimirum permotúſque ſolâ percelebris tui nominis famâ, & admiratione virtutis, quâ nihil eſt vt ego quidem exiſtimo, ad ſociandas conſtringendáſque hominum vel diſiunctiſſimorum mentes efficacius. Poſteà verò quàm per humanitatem tuam aditus mihi ad amicitiæ tuæ ſacra, & familiaritatis penetralia liber patuit, tantam ſenſi voluntatis erga te meæ factam acceſſionem, vt mirarer, puderétque non ità me iam ante affectum fuiſſe, nullus vt acceſſioni locus relinqueretur. Sic enim quaſi ea quæ oculis cernuntur mihi viſus ſum intueri, non ſolùm quàm me amares, ſed etiam quàm amari deberes ab iis quoque quos nulla tibi neque neceſſitudinis neque officiorum magnitudine deuinxiſſes. Nam quis obſecro, niſi planè inſulſus, καὶ ἄμουσος tammulta, tamque præclara ingenij tui decora & ornamenta non ſuſpiciat, atque veneretur? Illud verò quàm mirabile, nouúmque in iſta ætate, quæ in integrum reſtitutionis auxilium implorare adhuc poſſet, ſi quid fortè ſuperioribus annis per inconſultam facilitatem peccaſſes, eam te ſapientiæ, eruditionis, & eloquentiæ laudem aſequutum, vt coniunctis Theologiæ ac Iuriſprudentiæ grauiſſimis diſſimillimiſque ſtudiis, vt cùm in vtraque ſcientia excellere ve

omni

Caballianorũ multi Franciſci in manibus hær. ſim abiurant.

Faber coniecturarũ ſuarũ librũ duodecimũ Frãciſco nuncupat.

...uuleant, in vtrâ tamen excellas diſcernere nemo poſſit. ...fœcundi excu'tique ingenij, potiùs quàm recti ani-... quas licèt non niſi perpaucis datas,quos æquus amauit ... tamen admirari,fortaſſis inuidere tibi etiam ami-... quàm ob eas amare te cæteri,qui aliam amandi ratio-... haberent. Amo ego magis tuam illam probitatem,pru-... temperantiam , æquanimitatem , cæteráque id genus ... à naturâ & Philoſophiâ ſubornati animi bona, ... in alijs non niſi rariſſimè ſingula , in te vno ſic elucent vni-... , vt neque maleuolorum , inuidorumve calumniis obſcu-... neque non amari & coli ab omnibus, præterquam ſi ... tam male nati,vt virtutem ipſam odiſſe,ſummæ virtu-... eſſe arbitrarentur:etſi hoc quoque ad felicitatem tuam ...,quod tuis laudibus omnes, vt æquum eſt, fauent. Hinc ... erga te propenſio Sereniſſimi Ducis noſtri,qui Se-... dignitatem , quam pleríque alij ambire tam anxiè ſo-... nuper nihil minùs cogitanti vltrò iam deſtinauit , con-... haud dubiè collaturus,ſi plus apud te prudentiſſimi Prin-... iudicium , totiuſque ampliſſimi ordinis noſtri expectatio, ... denique ratio quàm modeſtia tua valuiſſet. Inde etiã quod ... es hucuſque verecundiore, quàm par eſſet, cuncta-... ac neſcio quo ætatis prætextu (quaſi ætatis vitium,aut de-... illud ſit,quòd antè ætatem perfectè ſapere didiceris) exi-... iſta virtutis inſignia,ideò fortàſſe , quòd eiuſmodi pleráque ... pauci etiam ſine virtute ſunt aſſecuti:Hoc vnum tibi ad ve-... gloriam ſatis eſſe ducens,quòd tanti Principis , optimorum ... & eruditiſſimorum omnium qui te norunt , conſpirantia ... iudiciáque merueris,quæ ſanè virtus ſola & aſſequi potuit ... promereri. Ego verò qui ſemper pluris faciendum credidi , ſi ... m ac ſcientiarum præmia quis mereretur, quàm ſi poſſi-..., ſic te amo & obſeruo,tanquam iis quoque plenum hono-... à quibus temperaſti : nec quicquam eſt quod te malim eſ-... àm Saleſium , vt eâ te proſequar obſeruantiâ , quæ & San-... mo Epiſcopo debetur,& grauiſſimo Senatori Taceo quàm ... as habeam proprias , planéque meas colendi tui cauſas, ... innumeris tuis in me beneficiis publicè priuatimque teſta-... ellem ego maximè, ſi per ingenioli mei tenuitatem liceret, ... co etiam aliquo teſtimonio ingenuè profiteri, & iuſtâ con-

Virtutes omnes in Franciſco.

M 2

ſtantique gratiarum actione ſic complecti, vt non minùs gratum me ac memorem, quàm tibi deuinctum poſſes agnoſcere. Neque rurſum ignoro, quantum amori tuo, vel ob id maxime debeam, quòd dulciſſimum fratris nomen inter nos commune ac familiare eſſe voluiſti, vt quod vnum, honeſtiſſimo vtriuſque deſiderio negabatur, quoniam à natura impetrari non poterat, validioribus amicitiæ artibus extorqueremus: nec dubitare quiſquam poſſet, quin vere fraternus eſſet amor, qui & abs te in me proficiſceretur, & à me tibi viciſſim redderetur. En igitur leuidenſe tibi in eam rem munuſculum ex promptuario coniecturarum mearum, in quibus etſi ſcio nihil eſſe quòd vel tuis meritis, vel cupiditati meæ, vel denique mutuæ neceſſitudinis noſtræ dignitati reſpondeat, omnia tamen conſecutum me putabo, ſi efficere potero, vt hoc quantulocunque monumento arctiſſimæ coniunctionis noſtræ memoria feliciter ad poſteros perferatur: nō quòd vſque adeò mihi blandiar, vt iſta ſperem, vel coniiciam aut æterna fore, aut longiores annos ferre poſſe, ſed quia nihil eſt quod tam in optatis habeam, quàm vt ſi quod nominis mei poſt cineres veſtigium extabit, neminem tibi me amiciorem fuiſſe, aut amicitiam tuam pluris vnquam feciſſe omnes intelligant. Id pro incredibili tua erga me beneuolentia æque tibi optatiſſimum & iucundiſſimum vt eſſe cupio, ita fore ſpero & confido. Bene vale, frater ſuauiſſime, & me, vt facis, ama. Sic ſcribebat & ſic amabat Faber dum Saleſius Apoſtolico Caballianæ cōuerſionis operi addictus noctes atque dies ſacris concionibus, priuatis colloquiis, peregrinationibus, ſacrificiis, precibus, ac ſcriptis Theologicis impenderet. Dux Sereniſſimus de omnibus quæ ab ipſo fiebant certior factus ipſum etiam propenſionis ſuæ vt omni in re ſic maximæ certiorem facere per litteras voluit, vnaque media quibus vltima adhiberetur manus quæſiuit. Saleſius in hunc modum reſpondit. Quandoquidem, ô Dux, media quæ proderunt ad hoc vt deſiderium illud piiſſimum quod habes reſtitutionis Eccleſiæ Catholicæ hos populos videndi ſuum habeat effectum, & perfectionem, à me ſcire cupis, ego abſolute & ſyncerè dicam quid exiſtimo. Neceſſarij ſunt omninò certi reditus, qui alendis Concionatoribus ſufficiant ad hoc, vt nulla alia occupentur cogitatione quàm vt populo Verbi diuini panem frangant. Quibus deficientibus ecce ſecundus tranſit annus, à quo abſque interruptione vel

Franciſci ad Sereniſſimũ Ducẽ epiſtola pro reſtitutione religionis Catholicæ.

[illegible] Tononi Conciones habuimus modico fructu, tùm [illegible] rint incolæ nos imperio tuo miſſos credere, quando- [illegible] cm [illegible] lere de diem in diem vitam noſtram velut mendicare [illegible] Cùm etiam quòd in hanc rem operarios habere nequi- [illegible], deficiente & domuum copia, & neceſſariis ad victum [illegible] pulis, omnino extra ſpem poſitis. Cum & factæ huc vſque [illegible] nſæ nequidem in ſolutionis ſpeciem tranſierint. Huic au [illegible] attributæ Miniſtris hæreticis viginti & pluribus, antè [illegible] m in his prouinciis penſiones ſufficere poſſent, ſi tuæ celſi- [illegible] placeret, ó Dux, vt Concionatoribus Catholicis cum ab- [illegible] ta [illegible] one addicerentur. Neceſſarium etiam eſſet reſtaurari & reparari templa, Curionibuſque qui Eccleſiarum curam ha- [illegible] nt competentes, eoſque certos reditus aſſignari. Cùm Con- [illegible] tores nulli peculiari loco addici poſſint, ſed liberi eſſe de- [illegible] nt vt huc & illuc prout feret neceſſitas ad ſpargendum ſacri [illegible] ſemen currant. Parandæ ſunt inprimis Eccleſiæ Tononē- [illegible] & [illegible] ngienſis conſtituendique in hac & illa Curiones, qui Sa- [illegible] menta miniſtrent, quandoquidem in vna & in altera quam- [illegible] res iam ſunt Catholici, aliique in bona diſpoſitione poſiti, qui [illegible] s deſtituti ſpiritualibus commoditatibus miſerè pereunt. Præ- [illegible] erquam quòd non mediocriter res hæc ad Catholicæ religionis [illegible] citium populum alliciet & aſſuefaciet, præcipuè ſi decenter [illegible] lebrari o[illegible]cia poſſint, veluti cum organis, muſica, cæteriſque [illegible] modi ſolemnitatibus in hac ſaltem vrbe, quæ totius Duca- [illegible] s cent[illegible]m eſt. Verùm quia fruſtrà ſpargeretur verbi Diuini ſe- [illegible] en, ſi vt hactenus in hac vrbe factum eſt, Paſtorum conſuetu- [illegible] nem p[illegible] euitarent & ab eorum prædicationibus fugerent. [illegible] do [illegible] miter, ſi ad vrbis Conſules ſcribas, ſi Senatori alicui iu- [illegible], ó D[illegible]x, huc vt veniat, tuæque Celſitudinis nomine ciues [illegible] in concilium cogat cum ſolemni habitu. Inuitet ad au- [illegible] endas, pon[illegible]erandas, ſerióque perpendendas rationes a Con- [illegible] oribus Catholicis pro ea religione propoſitas, è cuius gre- [illegible] o abſque vlla vel ratione, vel perſuaſione, ſed ſola Bernatum [illegible] lentia auulſi fuerunt. Et hoc quidem cum iis verbis fiat, quæ [illegible] orem & authoritatem boni Principis erga aberrantem popu- [illegible] n ſapiant: credo inquam, ô Dux, futurum vt leni violentia im- [illegible] ſi, iugū tandem ardentiſſimi tui in eos ſtudij libenter ſubeant, [illegible] ſua obſtinatione deturbentur. Ad hoc autem maximè ido-

neus eſſet Antonius Faber Senator, pro ea qua pollet & virtute, & ſciētia, & induſtria, ſi à tua Celſitudine cōſtitueretur. Non parum proficiet Auulliacus ſi præter exemplum familiari ſollicitatione apud ſingulares agat, quod ipſum futurum ex optima diſpoſitione certò ſcio. Poſt hæc erigenda eſt ſocietas militum, ſiue peditum, ſiue equitum, quod vltimum melius erit ad hoc vt Caballiana pubes occupetur, & hæc quidem ſocietas ſub piis aliquibus ſtatutis religioſè formari debet. Obſtinati & contumaces Hæretici vt edicta ſonant, quibuſcunque muneribus priuandi ſunt. Poſtremò, qui his omnibus Collegium Patrum Societatis Ieſu adderet, totam viciniam, valde etiam in religione titubantem pietate perfunderet. Supereſt, ô Dux, vt Deo gratias agam, qui tot tantáſque offert tibi occaſiones excitátque & inflammat in corde tuo deſideria præſtandi illi obſequium, pro quo te dedit eſſe Principem & Dominum populorum. Non ſine magnis ſumptibus perfici poteſt hoc negotium fateor, verum animarum ſalutem procurare ſupremus eſt Chriſtianæ liberalitatis gradus. Tuus erit apud Deum Patronus Diuus Mauritius, quem tanto cultu proſequeris, & qui pro eiuſdem fidei cōfeſſione hanc eamdem Prouinciam ſuis ſudoribus rigauit & ſanguine, ille in te vti præcipuũ & maximũ religionis Catholicæ reſtitutæ inſtrumentũ cæleſtium gratiarũ imbrem à ſupremo bonorum omniũ fonte Deo deriuabit, ſic pro tua proſperitate & incolumitate, ô Dux, oro, vt debeo quãdoquidẽ natus ſum & educatus, viuã & moriar tuæ Celſitudinis humillimus obſequentiſſimuſq; ſeruus, ſubditus & Orator. Dux lectâ hac Saleſij Epiſtolâ ſeriò ad omnia animũ applicauit, réque Apoſtolico Nuntio cõmunicatâ accerſendum illum Conſilio fuit ſcripſitque idcircò non multo temporis interiecto ſpatio. Interea magno cum huius negotij detrimento diem clauſit extremum Sanioricianus Hermantianus Baro, & ſuffectus eſt in eius locum Toparches, Petrus Hyeronimus Lambertus, vir ſanè optimus, ſed qui Caballianorum animos non vti Hermãtianus poſſidebat, & Saleſius nouis curis iiſque prægrandibus oneratus eſt, quippe laudauerat Romæ eius in reuocandis ad Eccleſiæ caulas Hæreticis diligentiam, impenſiſſimúmque ſtudium ſupremo Pontifici Pater Spiritus Balmenſis Ordinis Capucinorum Religioſus, miríſque cum encomiis eius ſuauitatem ingenij, ſapientiam, eruditionem, pietatem, induſtriam

Dux per litteras Franci cũ accerſit. Hermantianus obit.

Spiritus Balmenſis Capucinus Romæ Frãciſcum laudat.

[illegible]iam, cæteráſque dotes extulerat, necnon de tentando per [illegible] Theodoro Beza ſecundò Geneuenſis Babylonis Anti[illegible]ito conſilium Papæ optimo dederat. Ardua res erat, verùm [illegible] Caluinianã ſectam debilitaret admodum ſi in fœlicem exi[illegible] ſucederet. Quare Pontifex nihil intactum relinquendum [illegible], ſecretis Patri Spiritui confiſis has Apoſtolicas ad Saleſium [illegible]as dedit. Dilecto filio Franciſco de Sales Præpoſito Cathe[illegible] Eccleſiæ Gebennenſis Clemens Papa Octauus. Dilecte fi[illegible]tem & Apoſtolicam benedictionem. Narrauit nobis vir re[illegible] frater Spiritus ex Ordine Capucinorum verbi Dei con[illegible], de tua pietate & zelo diuini honoris, quod pergratum [illegible] accidit. Idem autem quædam noſtro nomine tibi exponet, [illegible] ad Dei gloriam pertinent, quæque nobis cordi ſunt maxi[illegible]me. Tu fidẽ illi cumulatam habebis, perinde ac nobis ipſis, eámq; d[illegible]entiam adhibebis, quam à tua prudentia, & deuotione erga n[illegible] atque hanc ſanctam Sedem expectamus, tibíque paternè be[illegible]dicimus. Datum Romæ apud ſanctum Marcum ſub annulo piſcatoris, die prima Octobris milleſimo quingentiſimo nonageſimo ſexto. Pontificatus noſtri anno quinto. Syluius Antonianus.

Clementis Octaui Apoſtolica ad Franciſcũ litteræ.

Accepit has Saleſius ab eodem Spiritu Balmenſi, vnáque Pontificis deſiderium quod in ſecretis erat, de modo, ratione, ac conditionibus Bezam tentandi & iam de itinere Geneuenſi cogitabat, cùm ecce aliæ à Sereniſſimo Duce profectæ litteræ aliam etiam profectionem iuſſerunt. Iubebat Dux vt quàm cito fieri poſſet ad ſe veniret, vt de modo ſtabiliendæ apud Veragros religionis Catholicæ ſuis conſiliis ſeriò & amplius prouideretur. Il[illegible]e de tam pia Principis voluntate & opportunã occaſione lætiſ[illegible]imus, Bezámque aliàs tutiùs fortè & maturiùs tentari poſſe ra[illegible]us præcipuè ſi quid egregij in Caballio ſupremá authoritate fie[illegible]t, paruit Ducis imperio. Exibat menſis Nouember, & ſæuiebat [illegible]n diris cum frigoribus rapidiſſimíſque Aquilonibus Hyems, [illegible]hilominus tamen viam iniit per Penninarum Alpium præru[illegible]os calles, & æterna pene glacie concretos. Cúmque in eum [illegible]niſſet locum vbi Monaſterium olim ſeu Xenodochium Diuus [illegible]rnardus Mentonius conſtruxerat, Montem Iouis veteres ap[illegible]llabant, tam inſolenti circumactus eſt tempeſtate, (quippe [illegible]torum rabies altiſſimas niues huc & illuc diſpergebat, inuiáſ[illegible] reddebat vias) vt in incerto quò tenderet ignoraret, nimió-

Franciſcus accitur à Sereniſſimo Duce litteris.

Franciſcus Taurinorũ Auguſtam proficiſcitur.

que

Franciſcus in Peninis alpibus pe è congelatus.

que præ frigore penè ſeruaret animam; Tandem in Xenodochium appulit ſtatuq; ſimilis quàm vix equus ferret. Religioſi nullum in eo fouendo prætermiſerunt obſequium, conati quo fieret quouſque depreſſa eſſet elementorum ſæuitia retinere, ne quid deterius accideret narrabant ſe diebus proximè præteritis homines in viis reperiſſe mortuos congelatos. Hæc ſanè Rollandum qui eum ſequebatur terrebant, & quemuis alium terruiſſent: Verum ille prægrandi ſalutis animarum ſtudio inflammatus, ſub Dei prouidentia vlterius procedendum aſſeruit, & ſic ſuperatis tot rudibus iugis Auguſtam Taurinorum fœliciter peruenit. Dux eo viſo, humaniſſimeque excepto Iulium Cæſarem Riccardum Archiepiſcopum Barenſem nuntiumque Apoſtolicum, Cancellarium ſuum cæteróſque ab intimis conſiliis viros Clariſſimos acerſiuit, datáque Saleſio loquendi iuſſione ſic diſſerentem audiuit. Reſpondi nuper tuæ Celſitudini, Dux Sereniſſime, ad ea quæ à me ſcire geſtiebas circa piiſſimum illud Conuerſionis Caballianæ negotium, aperuíque quod ſentiebam. Nunc ad ampliſſimam explicationem vocatus repeto neceſſarios omnimodè eſſe alendis concionatoribus reditus; Reſtaurandas ſacras ædes, aduocandos ſtabiliendóſque Curiones: terrendos diplomate incolas, abigendos ab Officiis hæreticos, occupandam Catholicis armis iuuentutem; Fugandos Tonono præſertim, Miniſtros: fundandum Ieſuitarum Collegium: fouendos ornandóſque dignitatibus viros Catholicos: & liberali comitate cõuerſos proſequendos. Addo iam ſi rem per partes habere cupis, concionatores octo ad minus impræſentiarum eſſe debere, qui liberi ſint, nec vllis aliis negotiis impediti, vnicuique verò centum aureos nummos quò viuere queant quotannis aſſignandos. Quod ad Curiones attinet & ſacras ædes. Quia cùm pleræque penitus deſtructæ ſint & euerſæ, in immenſum procederent ſumptus ſi quis eas reſtruere vellet, ideò plures parœcias in vnam iungendas, atque ita ſufficere ſi quindecim aut ſexdecim Curiones ſint. Quia tamen ii Curionibus ſic conſtitutis neceſſarium erit habere Vicarios, qui in diſtantes Eccleſias ſiue Parœcias pro Sacramentorum adminiſtratione, ſolatióque & leuamine Curionis eant, duplicem ideircò portionem dandam eſſe, tum præter hoc officium vt concionatores poſſint excipere cùm etiam vt ſiue ad exemplum ſiue ad obligationem ſtipem pauperibus erogent. Vnuſquiſque ergo

Franciſcus fusè coram Duce de Caballij ſtatu diſſerit.

Pro Concionaribus.

Pro Curionibus.

Pro Ieſuitis.

De Parœciis vniendis.

Pro Vicariis.

ergo ſub tali onere Curio præter domum, hortum, pratum & agrum aliquem centum & ſexaginta aureos nummos habere debet. Vrbs tamen Tononienſis aliud poſtulat cùm ſit Caballij Metropolis: nam in ea vt decenter diuina peragantur, Curioni ſex vel plures neceſſarij ſunt ſacerdotes, propterea quadringẽtis aureis nummis opus habebit. Ante omnia, ô Dux, ducenti nummi aurei, quos hactenus inſumpſimus ſoluendi ſunt. Quod de Ieſuitis dixi, ſi tam citò haberi nequeunt, at ſaltem Catholicus interea ludimagiſter habendus eſt. Cenſeo præterea. Eſt apud Hæreticos Concilium quoddam (Conſiſtorium vocant) ex laicis hominibus ſub vno Præſide conflatum, in eo correctiones fiunt iis qui ebrij inuenti fuerint, choræas cum exceſſu duxerint, ſuperflui vel in veſtibus, vel in conuiuiis ſint, in rixis vel cum coniunge coniux, vel cum filio pater, vel cum patre filius diu morentur, obſcæna verba protulerint, feſcennina carmina cecinerint, Dei nomen in vanum ſumpſerint, aut in his aliis ſimilibus quæ magiſtratus negligit deliquerint. Quæ res in quantum per prauæ religionis fundamentum permittitur, populum aliqua ſaltem ratione coërcet. Bonum erit ſi populo ad Catholicam fidem conuerſo nonnulla huius conſiſtorij forma relinquatur. Cum hac tamen mutatione vt præſideat vnus ex Concionatoribus ab Epiſcopo conſtitutus. A Conſiliis habeat Seniores & nobiliores partim Eccleſiaſticos partim laicos, & inter laicos quidem ſit vnus ex tuæ Celſitudinis Officialibus qui decidere poſſit. Hìc fiat correctio ſecundùm præceptum Euangelicum cum charitate, infligatur cùm expedire videbitur aliqua leuis pœna, pecuniaria etiam quę pauperibus, & Eccleſiarum reparationibus applicetur, corporeâ verò non vltra ieiunia, & incarcerationem, quæ tamen nullam afferat infamiæ notam extendatur. Hæc ſunt quæ vrgent, & quorum exequutioni nulla facienda eſt mora. Iam verò ſcire debes, Dux Sereniſſime, ſi vlterius tua pietas procedendum omninóque Caballium tuum in priſtinarum rerum ſtatum reducendũ ſtatuit, vt Parœciales Eccleſię olim citra Durantiã ad numerũ quinquaginta duarũ vſque ad Geneuam & in agro Terniacenſi ad numerũ nouemdecim aſcendebant, præter Abbatias, Prioratus, Conuentus, vt vocant, & ſacella quamplura, & bona quidem; ſtabilia ferè omnia à Bernatibus alienata fuerunt. Quædam perſonæ Eccleſiaſticæ nonnulla ex eiſdem

Pro vrbe Tononienſis.

Pro Conſiſtorio.

Amplior de Caballij ſtatu inſtructio.

N

beneficiis Canonicè obtinent, reliqui verò fructus militiæ Ordinis ſanctorum Mauritij & Lazari à Gregorio Papa decimotertio, decima tertia menſis Iunij anni milleſimi quingenteſimi ſeptuageſimi noni, ſui Pontificatus anno octauo vniti ſunt, & ex eis quędam Præceptorię erectæ. Vides quò tēdam Dux, & quid agendum; ſumendi ſunt neceſſariò ex his fructibus, alendis Curionibus & concionatoribus, reſtaurandíſque dirutis Eccleſiis reditus. Quid enim aliter? Tu ſupremam hac in re poteſtatem & authoritatem habes tanquam illius militiæ Magnus Magiſter. Atque hic eſt Caballij tui ſtatus, ô Dux. Vaſtatam penitus Prouinciam ſi dicam non mentiar, Tuum eſt de reſtauratione prouidere; ego pro virili meâ viginti ſeptem iam menſes in miſera illa regione propriis ſumptibus tranſegi, vt Diuini verbi ſemen ex tuæ Celſitudinis voluntate Epiſcopo meo ſignificata ſpargerem inter vepres dicámne, an ſuper ſaxa? Certè præter recuperatos viros duos Poncetum & Auulliacum parum eſt de reliquis, ſed Deus meliora; & tu Princeps religioſiſſime, non ſines conatus iſtos euaneſcere, immò qui magni nomen iam ex ipſa pietate tibi comparaſti, hanc de crudeliſſima Hæreſi victoriam paratis

Dux mirum in modū Franciſcum laudat. tuæ virtuti cæteris antepones. Hæc primò egit Saleſius & Dux quidem Apoſtolici viri ſapientiam, ſtudium, ſolertiam, ac ſynceram pietatem cum encomio miratus, iuſſit mandari chartis quæ dixerat, daríque & ſibi, & Nuntio, & Cancellario. Accerſiuit mox ex Lazareanis Equitibus præcipuos, inter quos fuerunt Thomas Bergera & Ioſephus Ruffianus, viri de multarum rerum experiētia bene meriti, & Bergera quidem à ſua Religione commiſſus fuit & conſtitutus non tantùm vt ampliſſimè de rebus omnibus cum Saleſio conferret, verùm etiam vt in Sabaudiam

Franciſco Dux fidem dat omnimodam hac de cauſa proficiſceretur. Interim data eſt Saleſio fides de omnimoda cooperatione tam pio operi permiſſúmque eſt ei cùm redierit ſex Curiones à militia alendos eligere. Rē omnem Barenſis Archiepiſcopus proſequi pollicitus eſt, & ſic à Concilio Equites ſunt dimiſſi. At Dux Sereniſſimus, qui dum Franciſcus loqueretur, leonem (vt aiunt) ex vngue cognouerat, plura ab ipſo ſcire voluit, interrogauit de omnibus quæ agebantur & agenda erant in Sabaudia pro communi populorum ſuorum bono. Inter cætera autem de Geneua quid exiſtimaret, ſcire voluit. Saleſius certè qui rem vt erat perpendebat ingenuè dixit; Hac

ciuitate

ciuitate domitâ non dubium eſſe quin Europæana Hæreſis vehementi deinceps concuſſione & debilitate laboraret: eſt enim ſedes Satanæ, & qua Hæreſim per vniuerſum orbem diſpergit, quod ex his capitibus patet. Primò. Geneua Caput eſt Caluiniſmi, nam in ea Caluinus & Beza domicilij ſede elegerunt. Secundò. Omnes reformatæ, vt prætendunt, Gallicanę Eccleſiæ in iis quæ ad doctrinam, imò verò in multis quæ ad politicam ſpectant Geneuates conſulere ſolent. Tertiò. Reliquæ omnes Hæreticæ vrbes Geneuam velut aſylum & Ciuitatem ſanctam venerantur, & hoc ipſo anno venit è Tectoſagum Prouincia inſignis Hæreticus vt Geneuam videret, non ſecus ac Catholici Romam petere ſolent. Quartò: non eſt in Europa ciuitas, quæ maiora habeat ad fouendam Hæreſim commoda. Non enim te latet Dux, quàm optimè ſita ſit in ipſis ſi ſic dicendum eſt, Galliæ, Italiæ, & Germaniæ foribus, adeò vt in ea ex vniuerſis Prouinciis hæretici homines viuant, Itali, Galli, Germani, Poloni, Hiſpani, Angli, & ex ipſis etiam remotioribus regionibus. Quanto præterea Miniſtrorũ numero ſcateat palàm eſt omnibus: elapſo anno viginti ex ea Babylone in Galliam emerſerunt. Anglia ipſa Miniſtros Geneuenſes aduocat. Quid dicã de pręlis quę habent ampliſſima & munitiſſima, vnde in omnem terram peſtiferos libros ſpargunt. Expenſis etiam publicis in varias vrbes diſtribui curant: & hoc anno peſſimus Rupichandieuij libellus ad ſeptingentorum aureorum ſummam liberalibus donis cucurrit. Accedunt ad hæc ſcholæ, ad quas plerique nobili ſanguine orti iuuenes aduolant ex Francia. Teſtis Spondanus, ex Germania. Teſtis Pater Ludouicus Capucinus Magni Saxoniæ Cancellarij filius, qui in iis ſtuduit. Nec mittenda ſunt aſſidua concionum, lectionum, collationum, diſputationum, & librorum compoſitionum exercitia & alia his ſimilia quæ hæreſim mirum in modum fouent. Quintò: Quæcumque in ſanctam Sedem & Catholicos Principes conſilia capi poſſunt ea Geneuę capiuntur: Quid autem hac de re te alloquar Dux Sereniſſime? qui toties perduellionum horum fraudes & pellacias detexiſti? Sextò: Eſtne in Europa Ciuitas, quæ tot Apoſtatas ex omni Eccleſiaſtico, ſiue ſæculari ſiue regulari gradu recipiat? Res ſeipsâ patet. Ex his capitibus concludo tandem euerſâ Geneuâ Hæreſim deinceps diſſipatum iri. Et ni fallor prodeſſent huic conſilio quæ diu cogi-

Franciſci de Ciuitate Geneuenſi ſententia apud Ducem.

Geneua euerſa diſſipari Caluinianam [illegible] ne[illegible]e eſt.

taui. Nimirum ſi in Caballium agróſque Gexenſem, Galliardenſem & Ternienſem egregij Concionatores mittantur, quales extrahi è Societate Ieſu poſſent, aut Capucinorum ordine, verùm & permanentes eſſe oportet & calentes. Quomodo autem permanere poſſint niſi viuant & abſolutam habeant à ſupremo Pontifice iuſſionem non ſatis impræſentiarum video. Qua etiam de cauſa neceſſarium eſſet Tononi Ieſuitarum Collegium. Præterea habendus eſt Anicij Typographus, qui poſſit multa in lucem edere quæ à Viris doctis in Hæreticos ſcribũtur, & ſic clauum clauo pellere. Quæres vnde ali poſſit Typographus iſte in parua vrbe? Cõtribuet quod poterit Collegium Chapuiſianum. Et ſummus Pontifex facile forte dabit exoratus penſionem centum nummorum ex ſuperfluis Abbatiæ alicuius ſeu Prioratus reditibus capiendam; Quidni tam pio operi applicari poſſit præbenda illa (vt vocant) quam Tallorienſes Monachi viro laico ad cædenda ligna cõcedunt? Multi cõuerſionis tenentur deſiderio, ſed timore paupertatis detinentur, & hoc ego experientia competum habeo. Quod verò remedium? Erigenda eſſet Anicij vel Tononi domus vna ex earum nomine quas Miſericordiæ dicimus, vt qui mechanici ſunt laborare hîc & viuere queãt; & præterea Seminarium pro iis qui litteris vel incumbũt, vel iam de iis bene meriti ſunt. Quot habes, ô Dux, in tua Sabaudia opimas Abbatias huic rei ex ſummi Pontificis beneplacito applicandas, in quibus Monachi ſolo dumtaxat hoc nomine deſtruunt potius quàm ædificant? Quid moror? deficientibus ſanè pecuniis animo plerique deficiunt. Vbi ad vitam neceſſaria ſuppetent videbis quàm multi Geneuẽſes cęteras alias vrbes incolent. Sunt iſta exigua & lentiſſima remedia fateor; ſed quid aliud? cùm per ſęculi pluſquam ferrei infœlicitatem potiora nõ liceant. Rectè dicis (inquit Dux) ſimúlque eleuatis præ miſeratione armis, amaram de temporis iniuriis lamentationem contexuit. Saleſius tamen ſermonem continuare iuſſus. Cætera (inquit) ad Geneuenſis hæreſis deſtructionem propria, minimè ſunt ex ratione genij ingeniíque mei; Habet in promptu, tua Celſitudo, plura quàm vnquam excogitare poſſem. Verumtamen vt ab Geneuenſi argumento non egrediar, quandoquidem tua mihi benignitas, Princeps optime, fuſioris ſermonis faciendi facultatẽ concedit, nonnihil quod attinet ad humillimos tuos obſequentiſſimóſque

Typographus Anicij habendus.

Domus miſericordiæ Anicij vel Tononi erigenda. Seminarium item.

móſque ſeruos & oratores Canonicos Eccleſiæ Cathedralis ſancti Petri Gebennenſis exponam. Præteritis annis Dux, cùm in Sabaudiam vēniſſes gerendi in Hæreticos belli cauſa ardenti propagandæ religionis ſtudio inductus, datis in eam rem patentibus litteris, declaraueras velle te vniuerſa quibus ſpoliata fuerat bona Eccleſiæ reſtitui, ſpecialiter Cathedrali Eccleſiæ Gebennenſi quæ ex præcipuis tuæ ditionis eſt, & inter præcipuas ſplendore & antiquitate prima, & hanc tuam voluntatem tuæ ſupremæ Curiæ Senatus & Rationum ratam habuerunt. Nunc cùm in Caballio ſacroſancta fides locum inueniat. Rogamus tuam Celſitudinem, dignetur ſcilicet iuſſionem eamdem facere ſeu extendere, qua miſerum illud Canonicorum Collegium in ea quæ antiquitus iure poſſidebat, præcipuè autē in Beneficium Curionium Eccleſiæ Armoënſis à longo tempore Capitulo vt vocare ſolemus vnitum. Niſi hæc ſcires, ô Dux, narrarem quanta paſſi ſint patiātúrque quotidie miſeri illi humanis ferè omnibus ſubſidiis per ſummam perfidiam ſpoliati, & ciuitate tāquam fures eiecti, in mendicata Eccleſia diuina coguntur celebrare, quæ tamen ſic Dei gratia peragunt vt in nulla totius Europę Eccleſia, abſque inuidia dixerim, attenta extrema pene paupertate vnquam ſolemnius. Paulus tertius Pontifex maximus eorum ærumnas miſeratus concesſerat quidem medietatem fructuum cuiuſlibet beneficij in Diœceſi vacantis primo anno vt aliqua ſaltem ratione reliquæ Eccleſiæ Matrici opem ferrent, Pius quoque quartus & Gregorius decimus tertius a decimarum perſolutione quęcumque tandem foret neceſſitas exemerunt: Nihilominus tamen elapſis annis octuageſimo nono, Nonageſimo & nonageſimo primo, omnia illius Eccleſiæ grana per ſuæ Celſitudinis Miniſtros ablata ſunt, adeò vt nullus Canonicus abſque emendicata vt ita dicam parētum aut conſanguineorum ope viuere vllo modo potuerit. Suprema tamen Rationum Curia pro iis ablatis granis deberi Capitulo pluſquam bis mille & ſexcentos florenos iudicauit. Quocirca, Dux Sereniſſime, Ratas vt habere digneris Pontificum voluntates rogaris humillimè, & pro duorum illorum milliūm ſexcentorumque florenorum perſolutione ſi tua Celſitudo ſacras veſtes ad Eccleſiaſticum vſum curaret confici, glorioſiſſimè ſanè pietatem & munificentiam imitaretur, inclytorum Maiorum ſuorum, Sapientiſſimi præſertim Prin-

Franciſcus [illegible] ci exponit pro Canonicis Eccleſiæ Gebennenſis.

Eccleſia Gebennēſis antiquitate, ſanctitate & ſplendore Allobrogicarū prima.

Apoſtolicæ ſedis erga Gebennenſes Canonicos miſeratio & paternus amor.

Sabaudiæ Ducū erga Gebennenſem Eccleſiam munificentia.

cipis Amedei Ducis primi, qui poſtquam Pontificatu in totius orbis tranquillitatem & pacem ceſſiſſet Gebennenſis Antiſtes Eccleſiæ relictus cum auguſtiſſimis illius infulis diem in Domino clauſit extremum. His dictis profundè inclinatus Saleſius petiuit à Duce veniam ſi tantarum miſeriarum moleſto negotio. ſuæ Celſitudinis aures fuſiùs fortè quàm data diſſerendi facultas poſtulabat, occupaſſet: verùm tãtum Principem nihil horum latere debere inquiens, expectauit Ducis ad omnia voluntatem.

Ducis voluntas circa res Caballianas.

Dux velle ſe inprimis dixit Tononi in maiori Eccleſia ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium ritu Romano & Catholico celebrari. Eccleſiaſtica bona Curionibus reſtitui. Tononenſes in Concilium ſuarum intentionum capiendarum ergo ab ſenatore vno vocari. Ampliſſimam ſibi redituum vniuerſorum Eccleſiaſticorum in Caballio inſtructionem exhiberi, vt deinceps omni meliori modo prouideat. Cathedralem Eccleſiam Gebennenſem in Curionij beneficij Armoënſis à Geneuatibus hactenus vſurpati poſſeſſionem redire. Eamdémque à decimarum perſolutione ſecundùm ſummorum Pontificum voluntatem exemptam cenſeri. De reliquo benè ſperandum ait, ſicque cum huius argumenti Epiſtola dimiſit Saleſium. Carolus Emanuel Dei gratia Dux Sabaudiæ dilectis Conſulibus & Ciuibus Vrbis noſtræ Tononenſis.

Ducis ad Tononienſes Epiſtola.

Habuiſſe vos continuò ab aliquibus menſibus ſacros quos audiuiſtis verbi Diuini & ſyncera noſtræ fidei Catholicæ Concionatores cum ingenti gaudio accepimus. Sperantes autem hãc vobis opportunitatem veſtræ ſalutis iter patefacturam, eodem ſtudio quo bonum illud vobis procurauimus vt eo bene vtamini etiam exhortamur: benè verò vtemini ſi ad rationum quæ vobis exponentur momenta attendatis, illarum pondera æquâ lance libretis, & vbi vobis difficultates ſuperuenient eas concionatoribus proponatis. Nihil enim magis habemus in votis, nihil quod exiſtat gratius quàm quòd vos in ſancta Religione Catholica proficere audimus. Sic vos Deus ſeruet incolumes. Accepit præterea Saleſius litteras alias ad Dynaſtam Lambertum Caballij Producem & ad Primarium Prætorem, quibus ſuam fuſioribus verbis voluntatem Princeps optimus declarabat, tandémque per

Saleſius Tononum redit.

Alpes, quàs paruo-Sambernardianas appellant, quia minus inſolentes hoc itinere niues cogitauit Tononum fauſtus & incolumis rediit.

DE

DE VITA ET REBVS
GESTIS, SERVI DEI.

Eximiæ Sanctitatis Viri FRANCISCI SALESII *Epiſcopi & Principis Gebennenſis.*

LIBER TERTIVS.

TRIPVDIABANT præ lætitia noui Catholici quæ Saleſius geſſerat audientes, extollentéſque in cœlum manus & oculos laudabāt Deum, qui talem ac tantum dediſſet negotiatorem. Hæretici verò frendebant, & cùm de Miſſæ celebratione in Vrbe fama inualuiſſet. Impediemus inquiebant tantum nefas; & ſi non carebimus oculis erectorem altaris videbimus. Franciſcus tamen reparādæ ſancti Hyppoliti Eccleſiæ, erigendóque altari operarios & diem deſignauit; Cúmque illi animo penè deficerent eos ipſe ſua præſentia reficiebat. Populus non eſſe iocum videns ab Hæreticis Primariis ad ſeditioſum tumultum excitatus, cum fuſtibus & armis expectabat ad templi aream pium cœptū impediturus, iámque de ingenti ſtrage ab vniuerſis timebatur, armatis aliunde qui Saleſio opem ferrent nouis Catholicis, cùm ecce vir Apoſtolicus medius inter ſuos ſub ridentibus oculis ſerenáque facie comparuit, tantáque vultus maieſtate & lenitate verborum, impiorum animos flexit, vt quamuis hinc & inde muſſarent minas, liberum tamen in Eccleſiam aditum reliquerint. Sed agebat hæc Populus. Conſules verò & Proceres vbi templum patere viderunt, in aliud mox conſilium inducti, & ipſi rem violentiùs impedituri properarunt. Quid hîc agis, inquiunt, publicæ pacis perturbator? An neſcis Niuidunenſi fœdere relictam hanc vrbem ſuæ libertati, hoc eſt, vt niſi conſentientibus nobis nulla habeatur Miſſæ veſtræ celebratio: Ego, reſpondit Saleſius, quid agam ex Sereniſ-

Franciſcus Tononienſē Eccleſiam Catholico ritu reparat.

Tononienſium ſeditio in Frāciſcum.

Franciſcus populum pacat.

Conſulum Tononienſium in Franciſcū inſolentia.

ſimi Principis voluntate ſcire iam non eſt veſtrum, legite quas ſuis litteris facultates dedit, & potius quid agendum ſit vos ipſi videritis, ne fortè de omnibus mihi capita veſtra reſpondeant. Occupaſti non opinantem Ducem (exclamarunt.) Atque ita nequidquam vlterius patrare audeas formaliter opponimus. Vocatis mox libellionibus publicis ſolemne teſtimonium poſtularũt. Saleſius data ſua etiam voce de rebellione proteſtatus eſt. Quia tamen iuſſionem Ducis habebat in manibus, fiduciariç poſſeſſionis iure ſaluo veſtro Altare erigam (dixit) & celebrabo. Sed nequis ſit fraudi locus ſcribam ego hac de re non mora ad Ducem, ſcribite & vos, quod relatum fuerit ratum eſto: Hac verborum audacia territi Conſules amplius turbare Saleſium non auſi ſunt, ille tamen ſumpta penna ſic ſcripſit ad Principem. Sereniſſimo Duci Frãciſcus Saleſius. Domine dum hoc in Caballiano Ducatu pro religionis Catholicæ reſtitutione voluntatem expecto tuam, Altare in Eccleſia ſancti Hyppoliti, in qua à duobus annis & ampliùs iugiter concionem habui, decreui erigere, vt ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium his ſolemnibus Dominicæ Natiuitatis feſtis celebrarem. Vrbis autem Conſules ne id agerem ſuam oppoſitionem attulere. Quo fundamento neſcio: Cùm nequaquam hoc pacto Niuidunenſe violetur fœdus, & ſi violaretur quid hîc cognoſcendum habent? Nemini fit iniuria dum in priſtinum ſtatum à quo vi deiecti fuerant, ſuauiter & lubenter reducuntur. Quidni quotieſcunque volent redibunt in matris gremium? Ego Domine, Crucem candidam cordi impreſſam gero, & ardentiſſimo in tuæ Celſitudinis obſequium ſtudio feror, propterea libenter & audacter dico quod ſentio. Multum intereſt quòd Niuidunenſis pacis articulos ſeruando, libertatémque conſcientiæ vt vocant, populis iſtis relinquendo, Catholicos tamen omnimodis & præcipuis proſequare fauoribus. Quamobrem iube Dux, abſolutè tuis ſubditis vt Catholicos Concionatores audiant, & ne deinceps eos, qui & ratione & exemplo tuo veram fidem & amplectuntur & propagant turbare audeant prohibe. Audies hac methodo amicis æquè ac inimicis bonus & prudens, & nihil aduerto quod huius boni ſollicitationi debeat moras iniicere, nihílque quod eam obſtinatiſſimis etiam mirabilem non reddat & amabilem. Iuſſionem verò & voluntatẽ hîc impatiens præſtolor tuam, nec deſino precari Deum vt te quamdiutiſſimè

Franciſci inuicta fortitudo.

Franciſci Epiſtola ad Sereniſſimum Ducem.

ſui

ſui orbis bono ſeruet incolumen. Scripſit & ad Nuntium Apoſtolicum Barenſem Archiepiſcopum, vt ſubitum reſponſum tam inſtanti rei procuraret, aiebâtque præterea vltimum hunc eſſe Satanæ impetum, qui in fumum deſineret, & diu eſſe quòd ſi Catholicorum rituum habuiſſet exercitium, multorum cordibus natus fuiſſet Saluator mundi Tyrannúmque eiecisſet foras. Rogauit denique iterum Principem pro Miniſtro quodam ad fidẽ Orthodoxam parato (Is erat Petrus Petitius) vt liberaliter in eius gratiam ageretur. Tabellario igitur Saleſius valere iuſſo, quod aggreſſus fuerat fortiter perduxit ad exitum, Eccleſiámque quo per illius principij incommoda meliori potuit modo ſacris imaginibus, ſericis & lineis paramẽtis, cereiſque & lampadibus adornauit, ac vbi Dominicæ Natiuitatis ſolemnitas fidelium cordibus gaudium attulit, ipſe nocte mediâ ſuis præ gaudio flentibus ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium celebrauit, necnon refectis ſalutari cibo, finitâ Miſſa è medio altaris Natiuitatis illius diuiniſſimæ hiſtoriam tanta cum teneritudine & amoris affectu expoſuit, vt rigidiſſima licèt hyeme audientium corda cœleſtibus in natum Chriſtum viuicomburiis inflammarit. Celebrauit & ad Auroram, tertióque ad clariſſimum diem, quâ horâ cùm nõ Tononenſes modò, ſed etiam ex vicinis pagis Catholici omnes accurriſſent ſeptingentos circiter aut octingentos Neophitos Eccleſia continuit, ac deinceps de die in diem numerus creuit, adeò vt plures iam parœcias coſtituere fuerit opus. Mezingenſes omnes cum Alingianis Brentinorúmque parte maxima rectam fidei profeſſionem tandem emiſerunt, poſtquam de extremo hæreſi remittendo nuntio in Marclianis ædibus cum Saleſio, præſente etiamnum Antonio Fabro Senatore egiſſent, qua de cauſa immunitatem à Principe conſequuti ſunt, & Saleſius communicatâ ſibi ordinariâ ab Epiſcopo ſuo authoritate, iis in locis Curiones inſtituit, Allingiis quidem Petrum Monjonerium hactenus rectorem Larrigienſis Eccleſiæ trans Duranciam, quam propterea ſpontè dimiſit, virum de ſacra Verbi Diuini Prædicatione Paſtoralique onere iampridem benè meritum; & cum ea beatæ Mariæ Virginis Allingiorum Eccleſia, vnita eſt Parœcialis ſancti Mauritij Mezingenſis nonobſtante oppoſitione Canonicorum Regularium ordinis ſancti Auguſtini, hoſpitalis ſanctorum Nicolai & Bernardi, Sedunenſis Diœceſis, ius in iis patronatus prætẽ-

Franciſcus etiam ad Apoſtolicũ nuntium ſcribit.

Franciſcus pro Petitio Miniſtro rogat.

Franciſcus in Tononienſi æde ſacrum facit.

Septingẽti circiter aut octingenti neophitæ.

Allingianĩ Mezingẽſes & Brẽtini cõuertuntur.

Franciſcus Curiones inſtituit.

dentium, Brenti in Parœciali Diui Mauritij Martyris ſocium ſuum & adiutorem fidiſſimum Ludouicum Saleſium collocauit, eâ maximè ratione, quòd cùm loci illius Dominus in temporalibus eſſet, cum Gaſpare Saleſio fratre indiuiſo iure multum inde vtilitatis ad populorum conuerſionem emerſurum certiſſimum erat. Tononenſem ipſe rexit Eccleſiam donec aliud Antiſtiti videretur. Dũ hæc fœliciter aguntur, Sereniſſimi Ducis reſponſoriæ litteræ fœliciùs ſunt allatæ, quas cùm Saleſius aperuiſſet, præſentibus Tononenſium Primariis illarum argumentũ legit, Carolus Emanuel Dux Sabaudiæ Reuerendo & dilecto Oratori ſuo Franciſco Saleſio Eccleſiæ Gebennenſis Præpoſito. Reſpondemus ad ea quæ ſcripſiſti, & dicimus: Nos, quod tu in Eccleſia ſancti Hyppoliti altare erexeris rectè factum iudicare & habere ratum. Cætera quoque pia opera quæ ad Dei Opt. Maximi laudem, & hæreſum extirpationem illic exerces, quantum poſſumus approbamus. Diſplicet verò maximè quòd in hanc rẽ oppoſitiones tibi interiectæ ſint, placet tamen admodum quòd eas vt ſcribis ſuperaueris. Perge quâ induſtriâ cœpiſti, prudentia & ſtudio. Scribimus ad Lambertum opem vt Miniſtro ad conuerſionem parato ferat, vt iam tulit. Te autem Deus ſeruet incolumen. Taurini, Septimo Idus Ianuarij anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſeptimo & ſubſcripſerat inferiùs ad læuam Ripa. Nemo deinceps fuit qui Saleſio ſit contradicere auſus, perſpectâ Principis voluntate, & ſingulari in eum affectus propenſione. Quinimo plurimi ſeſe Tononenſibus, Alinganiſque addicere cogitarunt. Intereà voluebat in animo Saleſius quâ meliori methodo Theodorum Bezam ex ſupremi Pontificis imperio tentaret, re cum amicis prudentioribus communicata, difficillimum omnibus videbatur negotium, tũ quia Geneua in id opus diutiùs incolenda eſſet, cum propter diligentiſſimam quam circa Hæreſiarcham Geneuates cuſtodiam obſeruabant. Parendũ tamen eſſe aſſeruit, idque rato conſilio definiuit. Verùm obfirmauit animum ad ſubeundum Martyrium, ſi fortè aduertentibus Geneuatibus reus ageretur vt pleróſque anteà ficti criminis accuſatos, vt ſunt mendacij patres Hæretici, nunc flagellis, nunc capite damnarant. Commendauit præterea totum negotium ſanctiſſimi Epiſcopi ſui, Canonicorum, reliquorúmque ſecreto dignorum Sacerdotum, necnon & piorum religioſorum precibus.

Franciſcus Tononienſẽ regit Eccleſiam.

Reſponſoria Ducis littera ad Franciſcũ

Franciſcus de modo Bezam tẽtandi cogitat.

Franciſcus ad Martyriũ animũ obfirmat.

bus & ſacrificiis,ac demum ſolus Geneuam ſe contulit Rollando tantùm ſuo fiſus.Erat Beza ſeptuaginta circiter annorum ſenex,magnâmque & vultu & habitu præſeferebat Majeſtatẽ. Saleſius in eius aulam introductus nulla vrbanitatis in ſalutatione præcepta omiſit,vti viciſſim omne humanitatis(quam iam pridẽ affectabat)genus Beza exercuit.Principio indifferentes variis de rebus ſermones fuerunt ; Cúmque viri ſuauiſſimi conſuetudine ſenex mirum in modum delectaretur , obtulit ei comiter introitum cubiculi ſui. Saleſius fauorem proteſtatus intrauit,nec multò poſt in conſilium ſuum catenas nectens ſic tandem graui ſermone aggreſſus eſt. Non in obſcuro adeò loco hactenus latui Domine, qui neruditionis tuæ & eloquentiæ fama ad meas aures peruenerit,laudaris tamen præcipuè quòd humaniſſimè (& id ego iam experior) cum iis agas qui ad te viſitationis officio accedunt. Hæc me mouerunt indiderúntque animo meo libertatem te conueniendi,ſiſtendíque me ante te, ac pariter detegẽdi tibi arcana cordis mei. Iuuenem vides,magno conferendi tecum iampridem deſiderio teneor, ſperóque futurum te mihi facilem,nec quid circa ea quæ tibi decreui proponere, ſentias, mihi dicẽre denegaturum. Quod ſupereſt , quæſo te inſpice me in frontem , videbis enim me candidum eſſe,nec deceptoris ſpeciem præferre. Beza hac oratione attonitus , neſciénſque quo ſuus hoſpes tendere vellet paululùm hæſitabundo ſimilis conticuit, tandémque.Deuincis me,inquit,Domine,humanitate nimia,& procedis erga me vt ſemper ab omnibus deſideraui, nihil enim adeò in pretio eſt apud me quàm animi candor & ſynceritas,de reliquo pro ingenij mei & acquiſitæ tot annis eruditionis tenuitate tuis propoſitionibus ſatisfacere enitar. Vide tantùm quid à me velis. Tunc Saleſius,Eſtne Domine (inquit) in Eccleſia Romana ſalus?Affecit graui ſtupore Bezam hæc inexpectata propoſitio.Oculis tantillo tempore in angulum defixis , permitte , retulit, antequã ſatisfaciam vt hac de re profundiùs cogitem. Optimè,inquit Saleſius, mox acceptò eius manibus nouo quodã libello vt occuparetur , in aliud conclaue interioribus furiis agitato Miniſtro recedendi petitam licẽtiam fecit. Toto horæ quadrante expectauit,ſubaudiebátque concitato & interrupto paſſu deambulantem,quæ cauſa fuit vt cogitauerit protinus miſerum illum diris corruptæ conſcientiæ morſibus conflictatum in du-

Franciſcus Geneuam ſecũdo proficiſcitur

Franciſci ad Bezam ſermo.

Interrogatio.

Beza interioribus morſibus & exterioribus conflictatus.

bio eſſe quid reſponderet, fortè enim ad eam vſque horam nunquam alias ad conſequens ex hac propoſitione enthymema attentionem fecerat. Interim Saleſius in imo cordis agebat gratias Deo quòd in eius ſacroſancta Vniuerſali Eccleſia viueret, & in eadem mori velle ardentiſſimis affectibus proponebat. Demum rediit pallidus ſenex, factiſque de tam longa mora excuſationibus. Volo, inquit, mi Domine, cor tibi meum patefacere pari ſynceritate qua tuum mihi aperire dignatus es. Quæſtio fuit, An ſit in Eccleſia Romana ſalus, ſcilicet an in ea quis ſalutem æternam poſſit adipiſci? Ego ſane affirmatiuè reſpondeo, ita eſt procul dubio, nec cum veritate negari poteſt quin ea ſit Mater Eccleſia. Rectiſſimè ſentis ait Saleſius, cùm ita ſit, & cum in Romana Eccleſia ſit ſalus. Quare prætenſam reformationem veſtrã (Exemplum ſumamus in Gallia) cum tot bellis, cladibus, ſtragibus, incendiis, ruinis, ſeditionibus, rapinis, tumultibus, cædibus, templorum deſtructionibus, cæteriſque malis innumeris plantauiſtis? Corripiebatur horrore Beza dum hæc audiret, reſpondit tamen emiſſo prius alto ſuſpirio tremebunda voce. Non diffiteor quin in religione veſtra ſaluemini: verumtamen hoc in ea malum eſt, nimiis cerimoniis & difficultatibus animas implicatis. Dicitis enim neceſſaria eſſe opera bona, quæ tamen non niſi ex decentia ſeu cõuenientia ſunt: vnde innumera emergunt mala, populi enim prædicationibus veſtris credentes hanc circa bonorum operum neceſſitatem, nec ea plerunque facientes damnationem conſequuntur, quandoquidem conſcientiæ ſuæ contraueniunt. Idcircò nos vt his malis adhiberemus remedium religionem ſtabilire noſtram conati ſumus, in qua facilis eſt fidelibus ad cœlum via, iacto hoc ex præcipuis fundamento; fidem abſque operibus ſaluare, bona opera nequaquam de ſalutis neceſſitate eſſe, immò verò vt dixi ex conuenientia dumtaxat. Siquidem retulit Catholicus Athleta, ſed non aduertis reiiciendo opera bona in pluſquam labyrinthæos anfractus te cadere, vnde difficillime extricabere & egredieris. Neceſſitatem negare bonorum operum ad ſalutem quid aliud eſt quàm humanas omnes naturales & diuinas leges ſubuertere, quæ contrauenientibus de crudeliſſimis ſuppliciis minas intentant, & æternas obſeruaturis promittunt lauros? An verò ignorare potes quamobrem Dominus noſter Ieſus-Chriſtus apud diuum Matthæum quæ de extremo-

Beza ad Franciſci interrogationem reſponſio.

Franciſcus inſtat.

Ambigit Beza.

Franciſcus neceſſitatẽ bonorum operum oſtendit.

mo iudicio credenda vellet, Apoſtolos ſuos docens nullam patratorum facinorum mentionem facit,ſed malos ſe condemnaturum ait,ea tantùm ratione quòd opera bona omiſerint ? Ecce verba. Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius:eſuriui enim,& nō dediſtis mihi manducare:ſitiui,& non dediſtis mihi potum : hoſpes eram, & non collegiſtis me : nudus,& non cooperuiſtis me : infirmus, & in carcere,& non viſitaſtis me Viden' vt ex bonorum operū omiſſione ſequitur æterna damnatio ? ſi ex decentiá, vt ais,ea tantùm eſſent,putáſne tam rigidâ pœnâ puniri eos qui ea non exercuerint?Ego certè vel ſolutionem vltimam vel tuum votū meo iungendum ſymbolo expecto.Stoïcum vbique affectabat videri Beza ex longíſque & frequentatis actibus grauem habitum induerat. Verumtamen non hìc potuit diſſimulare amplius, Simium verè eſſe ſe oſtendit, nam cùm non haberet quo laqueis irretitus Saleſianam obiectionem ſolueret, promptus ei fuit ad hæreticorum morem recurſus. Erubuit primò, mox in vehementiſſimam iram verſus multa protulit indigna Philoſopho quem hucuſque finxerat. At Saleſius poſtquam manſuetiſſimè irati vocibus aures præbuiſſet, ſerenâ fronte compoſitus his eum verbis tranquillauit. Non huc veni Domine,vt aliquo vel minimo faſtidio te afficerem, planè hoc abominor. Veni tantùm vt tecum circa nonnulla controuerſa inter vos & nos dogmata conferrem,meáſque tibi ingenuè obiectiones exponerem.Gaudebam quid circa hæc ſentias ſcire poſſe. Verùm quandoquidem iraſceris vt video, rogo te habe me excuſatum,non deinceps accidet quid ſimile mea culpa, nec vnquam de cōtrouerſiis tecum agam.His auditis peccaſſe ſę cognouit Beza omninóque ſedatus rogauit commiſſæ inurbanitatis veniam, flagrantiſſimum Religionis ſtudium quo æſtuare ſe ſentiebat hoc effeciſſe dixit, Primos motus non eſſe in poteſtate hominis.Cœterùm in excuſationes effuſus Saleſium vt rediret ſæpius obteſtatus eſt, nec mediocriter hunc ſe affectare fauorem, ſi modò per innumera quibus propemodum deprimebatur negotia liceret.Hunc modum,hos habuit terminos primus Saleſij cum Beza congreſſus qui trium horarum tempus inſumpſit:Serui aliique nonnulli ciues, qui in anteriori cubiculo expectabant in ſuſpicionem adducti recedentem Saleſium toruis oculis ſunt proſequuti, nec callidum hominem ſeditionibúſ-

Beza laqueis irretitus furit.

Franciſcus Bezā tranquillat.

Franciſci cum Beza diſputatio trium horarū fuit.

que mouendis maximè idoneum dicere diſtulerunt; ille tamen vultu vt animo conſtans ſpernebat nequiſſimorum hominum vanos ictus, & cùm ab vno ex Allingianis militibus in via reperto Catholicum quemdam ſibi notum in Abrahami Ioliti Hoſpitio ad mortem intellexiſſet infirmari, ad eum non dubitauit accedere. Iolitianas itaque ingreſſus ædes ſalutauit ægrum, deiectum doloribus animum conſolatione recreauit tandemque (quod magnæ fortitudinis & chriſtianæ charitatis opus fuit) Adſtantibus cubiculo egredi iuſſis Pœnitentis longam ſatis confeſſionem audiuit, & moribundo Sacramentalem abſolutionem eſt impertitus. Certè non fieri poterat quin tot tantiſque actibus Geneuatum in ſe inuidiam indignationémque concitaret. Senſerat iam antea Miniſter Fayanus Catholici Athletæ fortitudinem. Senſerat Viretus & Veragrorum cæteri, quamobrem emerunt ſtipendiis ſcribas, qui eius ſermones reciperent, vt deinde altercandi haberent materiam, ſi fortè contradictionem aliquam vel rem minus probabilem publicatam reperirent. Fruſtra tamen hac intentione miſeri laborarunt: nam ſic ſibi aduertebat Saleſius, ſic dicenda præparabat vt à cenſuris vel minimis non in rebus tantùm, verùm etiam in verbis & ipsâ orandi methodo immunis eſſet. Tononum reuerſus diu coram Deo ſuis in ſacrificiis de Bezanæ tentationis exitu conſuluit. Nihil tamen futurum boni vnquam perſuaſum habuit. Inquiebat enim, ſi poteſt Ethiops mutare pellem ſuam, aut Pardus varietatem ſuam, & hic benefacere cùm didicerit malum? Illaudatus fortè pudor vulgatæque iampridem ſpurcitiæ infixionem in volutabro luti indicent. Nequaquam verò deſperabat penitus. Deum enim dixiſſe protinus recordabatur, nolle ſe peccatoris mortē, ſed magis vt cōuertatur & viuat, & in quacūque hora peccator ingemuerit paratū pœnitēti parcere. Supremū Pontificē hac de tota negotiatione per litteras certiorē fecit, expectauítque quid vlterius ſua Sanctitas vellet. Scribebat autem. Cùm anno præterito de Theodori Bezæ primarij inter Caluinianos hæretici ad Eccleſiam Catholicam reditu & conuerſione tum Pater Spiritus Balmenſis ex Ordine Capucinorum inſignis, & probitate & doctrina Concionator, tum etiam ego ipſe multorum non leuibus permoti ſermonibus bene ſperare cœpiſſemus: Ne in re tam deſideranda, aut induſtria noſtra aut adminicula cætera deſiderarentur, ita inter nos

Franciſcus infirmum Geneuæ militē inuiſit & Sacramentaliter abſoluit.

Geneuates Franciſci Conciones ſcribi curant.

Franciſcus Deum de Beza conſulit.

Franciſci ad Pontificem Rom Epiſtola de Beza

conuentum fuit, vti ſcilicet ille quidem qui per ea tempora ad capitulum(quod vocant)generale ſui Ordinis, Romæ indictum, properabat de re tota coram Beatitudine tua diſſereret peterétque ne (ſi rumorem ſequatur euentus) redeunti Hæreſiarchæ Apoſtolica prouidentia deſit.Mihi verò ea cōtigit cura vti quàm diligentiſſimè & cautiſſimè fieri queat, intimos Bezæ ſenſus aliquá acceptâ(vt fit)occaſione commodâ , ipſiuſmet ore detegerem ac explicarem. Id autem vt facerem varia prætexens negotia ſæpius Geneuam eam ob cauſam ingreſſus ſum , ſed nullus mihi patuit aditus ad hominis quem quærebam priuata & ſecreta colloquia,præterquam hoc vltimo tertio Paſchatis die,cum & ſolum & ſatis primo acceſſu facilem inueni. Sed tandem aliquādo poſtquam extorquendæ illius animi ſententiæ gratia omnem quoad per me fieri potuit mouiſſem lapidem,lapideum tamē cor eius immotum adhuc aut ſanè non omninò conuerſum deprehendi , inueteratum ſcilicet dierum malorum. Qua de re tota Beatitudinem tuam monuiſſe debui , ne vel minus diligens videar, vel minus obediens mandatis quæ mihi Sanctitatis tuæ litteris & Patris Spiritus ſermone ſunt expoſita.Meum verò de homine illo iudicium eſt,ſi paulò frequentior,tutior ac commodior ad eius colloquia pateret acceſſus forſitan fore vt reducatur ad caulas Domini. Sed præcipuè ſi quod ſperamus Beatitudine tua annuente Geneuæ inſtituatur cum Miniſtris diſputatio. Atque quidē Beatiſſime Pater,in rebus arduis & magni momenti etiam periculum feciſſe operæ pretium eſt. Verùm quando per Beatitudinis tuę Clementiam licet cōmittendum non duxi quin eam certiorem faciam , vndequaque paſſim finitimos Geneuenſium populos hactenus in hæreſim abductos Ditionum Gexenſis & Galliardenſis,ritúſque & rei Catholicæ reſtitutionem demiſſiſſimè poſtulare , quo deinceps Catholicam vitam agere queant, atque quotidianam plurimorum inter eos audiri quærimoniam, qui Catholici cùm ſint , Geneuenſis Reipublicæ tyrannide prohibeantur ritu Catholico viuere,cùm alioquin Geneuenſes non ſuo,ſed Chriſtianiſſimi Francorum Regis nomine in eiuſmodi populos imperium ac vim exerceant ; neque probabile ſit eius tyrannidis qua conſcientiæ Catholicorū opprimantur conſcium eſſe Regem,qui tanta contentione Catholicam communionem nuper obtinuit. Quare credibile admodum eſt, ſi à Beatitudine tua his de rebus Rex ipſe admoneatur, fore vti quampri-

Franciſci de Beza iudicium.

mùm longè rectiùs res habeat. Quin etiam ſi paulò preſſiùs idem ipſe Rex à Geneuenſi Republica contenderet vt libertas (quam vocant) conſcientiæ intrà Ciuitatis ipſius Geneuenſis mœnia permittatur, ſperandum eſſet rem eam, qua vix alia magis hiſce temporibus optãda occurrit, fœlicem habituram euentum. Hæc ita, Beatiſſime Pater, fuſiùs explicare ſum auſus, quòd non ſim neſcius quàm fidei ac diſciplinæ Chriſtianæ inſtaurandæ clementia tua libenter incumbat, & abſentia non niſi per præſentes poſſit cognoſcere. Interim dum currit Epiſtola aduertens Tononenſium plurimos, Saleſius à ſuis Concionibus ita auerſos, vt vel omninò abſtinerent, vel quàm rariſſimè fieri poſſet ad eas accederent: cogitauit nonnullas præcipuas & electas Catholicæ fidei rationes ſcriptis publicis, libellis etiam demandare, quibus Caluinianos à via illa eſſe alieniſſimos quam tenuerunt Apoſtoli, vt in cæleſtem Hieroſolymam peruenirent luce meridiana clariùs oſtenderet. Sua autem peculiaria commoda ſcripturam hanc habere. Primò enim (inquiebat) quod apud nos accipere renuitis, apud vos deferet. Secundò, ſatisfaciet iis qui cùm ad rationes meas reſpondere neſciant, velle ſe (inquiunt) eas coram Miniſtris videre nũ pallore aut rubore ſuffunderentur? num etiã potius euaneſcerent? nã eas nunc ad quoſcunq; Miniſtros conducere liberũ erit. Tertiò, cum otioſè ſcripta mea teretis veſtris manibus rationũ momenta profundiùs & attentiùs perpendetis. Quartò: Vt cognoſcatis omnes nihil me Tononi dicere, quod nõ liberè Anicij vel Romę ſi res ita ferret, dicerem. Hoc verò inquiebat vir Apoſtolicus quia nõnullis de Religionis Catholicæ fide non niſi per Miniſtrorum impoſitáſque impietates informatis minus Catholicus videbatur, cùm diceret opera noſtra nullius eſſe meriti, niſi in quantum Dominico tincta ſunt ſanguine; Corpus Chriſti ſubſtantialiter eſſe (vt aiunt Theologi) realiter & verè ſub ſpeciebus panis & vini in Sanctiſſimo Euchariſtiæ ſacramento, ſed carnaliter. Sanctos maiorem habere excellentiam eámque eminẽtioris qualitatis quam mortales Viatores habeant, ſed nullius alterius eſſe proportionis cum Diuina quàm Creaturæ ad Creatorem, & finiti ad infinitum. Hiſque ſimiles veritates. Cùm enim Tononenſes aliter Saleſium de religione Catholica prædicantem audiebant, quàm à ſuis hactenus Miniſtris didiciſſent. Quid hic ait? exclamabant vt adularentur ſibi, An à pugna

Franciſcus cum Tononienſibus ſcriptis agendum ſtatuit.

Miniſter ſtolidus Franciſcũ minus · a[th]olicum ait.

ſugam

fugam adornat? Certè non loquitur vt Papiſta. Saleſius ergo ſcriptis etiam agendum ratus adhibuit ſtatim operi manum, quod tamen cõtinuis prædicationibus, priuatis colloquiis, morbis item diſtractus imperfectum reliquit, nec niſi pauci codices iique non ſibi inuicem ordine cohærentes ad nos peruenerunt. In vno fragmento tractat de notis Eccleſiæ per has regulas & capita, aitque Scripturam ſacram veram eſſe regulam Chriſtianæ fidei, & probat Miniſtros eam violaſſe. Quod vt faciat enumeratis libris quantum in vnoquoque corruperint fuſiſſimè recenſet. Hinc quantum ſcripturarum maieſtas Miniſtrorum ſeu verſionibus ſeu interpretationibus detrimenti acceperit oſtendit; agit poſtea de earumdem per prætenſam in intelligentia facilitatem prophanatione per pſalmos præſertim Dauidicos à Clemente Maroto & Bezâ verſibus redditos: tandémque ad obiectiones ſolidiſſimè reſpondet. Ad hæc ſecundam Chriſtianæ fidei regulam Traditiones Apoſtolicas ſubijcit, probátque à Nouatorum Eccleſia violatas. Plura nondum reperire potuimus. In alio fragmento octo probationibus Diui Petri primatum confirmat. Quo facto habuiſſe in ſuo munere ſucceſſores ait, continuò conditiones ad Diui Petri ſucceſſionem neceſſarias enumerat, & ſucceſſiuè Romanum Epiſcopum verum eſſe Diui Petri ſucceſſorem & Eccleſiæ caput oſtendit. Adductis in medium nouem teſtibus, Diuo Clemente in Epiſtola prima ad Iacobum fratrem Domini, Diuo Irenæo, Tertulliano, Diuo Cypriano, Euſebio in Chronico, Epiphanio, Optato Mileuitano, Diuo Hyeronymo ad Damaſum, & Diuo Auguſtino ad Generoſum. Quorum ponderatis ſententiis refert quaſdam in hanc rem Conciliorum Calcedonenſis, Nicęni & Alexãdrini hiſtorias, ac demùm breui facta vitę Beati Petri & ſucceſſorum eius inſtitutionis deſcriptione, omnia ex nominibus ab antiquis Patribus Papæ datis confirmat; primò quidem: Quod ad Romanam Eccleſiam attinet, nominatam aſſerit, Petri Cathedram; Principalem Eccleſiam: ſacerdotalis vnitatis exordium: Vnitatis vinculum: Sacerdotij ſublime faſtigium: Eccleſiam in qua eſt potentior principalitas Eccleſiæ: radicem & matricem: Sedem ſupra quam Dominus vniuerſam conſtruxit Eccleſiam: Cardinem & caput omnium Eccleſiarum: Epiſcoporum refugium: Summam ſedem Apoſtolicam: Caput paſtoralis honoris: Apoſtolicæ Cathedræ primatũ: Principatum Apoſtoli-

Fragmentum de notis Eccleſiæ.

Fragmentum aliud de Primatu Petri.

Eccleſia Romana nomina ab Antiquis Patribus data.

ci Sacerdotij: Caput omnium Eccleſiarum: caput orbis & mundi religione: Cæteris prælatam Eccleſiis: Eccleſiam præſidentem: Primam ſedem à nemine iudicandam: Tutiſſimum Communionis Catholicæ portum: fontem Apoſtolicum. Quod verò ad Papam ſpectat ſic affirmat appellatum: Sanctiſſimum & beatiſſimum Patriarcham: Vniuerſalem Sanctiſſimæ Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopum: Caput Concilij: Caput vniuerſalis Eccleſiæ Beatiſſimum Domnum Apoſtolico culmine ſublimatum: Patrem Patrum: Summũ omnium Præſulum Põtificem: Summum Sacerdotem, Principem Sacerdotum: Rectorem domus Domini: Cuſtodem vineæ Dominicæ: Chriſti Vicarium: fratrum Confirmatorem: Sacerdotem magnum: Principem Epiſcoporum: Hæredem Apoſtolorum: Primatu Abelum: Patriarchatu Abrahamum: Gubernatu Noachum: Ordine Melchiſedecum: Dignitate Aaronem: Authoritate Moſem: Iudicatu Samuelem: Poteſtate Petrum: Ouilis Dominici Paſtorem: Clauigerum domus Domini: Paſtorum omnium Paſtorem: In plenitudine poteſtatis vocatum. Poſthæc Caluinum & Bezam flagellat mentientes Phocam primum fuiſſe per quem Romani Pontifices nomen & authoritatem acceperunt. Sic ſenſim ad intentum ſuum deueniendo Eccleſiam Catholicam vnam eſſe, & in vno viſibili capite vnitam: Prætenſam verò minimè talem demonſtrat, vnde ſequitur optimè veram non eſſe. Tranſit deinde ad tractationem de vnitate Eccleſiæ in fide, oſtendítque veram Eccleſiam in ſua doctrina debere eſſe vnitam, qualis etiam cum prætenſa non ſit, nullo modo veram eſſe cõſtat. Vnitati ſubijcit ſanctitatem, vt ſecundam notam, aítque veram Eccleſiam debere eſſe miraculis claram, qualis cùm ſit Catholica, prætenſa verò reformata nequaquam: ſequitur hanc vltimam non eſſe veram. Secundò, in vera Eccleſia debere eſſe prophetiæ ſpiritũ, hũc Catholicam habere, hoc verò priuatã eſſe prætẽſam, nec ideò verã eſſe. Tertiò, in vera Eccleſia reperiendã eſſe vitæ Chriſtianæ perfectionem, quam in Catholica optimè in praxim reduci, in prætenſa verò ſperni & profligari digito commonſtrat. Sanctitati vniuerſalitatem ſubnectit, vt tertiam notam, & ad hanc vniuerſalitatem Antiquitatem reuocat, perpetuitatem, ad loca & perſonas extenſionem & fęcunditatem: probat autem egregiè Catholicam Eccleſiam & Antiquam, & perpetuis duraturam temporibus, & extenſam

Pontificis Romani nomina ex Antiquis Patribus.

Eccleſiæ vnitas.

Sanctitas

Prophetiæ ſpiritus in ea

Vita Chriſtiana perfectio.

Vniuerſalitas.

Antiquitas.

Fæcunditas.

ſam ad loca perſonáſque & fœcundiſſimam; Prætenſam verò, nec antiquam ſed nouam, nec duraturam ſed perituram, nec extenſam ſed arctiſſimam, nec fæcundam ſed ſterilem ab vniuerſalis nomine deturbat. Hæc ſunt quæ è temporis iniuria reſtauerunt de tam præclaro opere. Apoſtolicam etiam ex quarta nota Catholicam eſſe; prætenſam verò nequaquam tractat, ſed an perierint paginæ, aut vlterius non proceſſerit vir Apoſtolicus, adhuc inexploratum eſt. Quidquid ſit, mouerunt ſanè plurimos, & ad amplectendam orthodoxam fidem communicata fragmenta induxerunt, non ſecus ac maximam de authore ſuo exiſtimationem indiderunt. Per hæc tempora vexabantur ab immundis ſpiritibus Veragrorum non pauci, & Saleſius abigendis iis ſedulam nec inutilem nauabat operam. Terrebant verò Miniſtrorum animos mirabiles tot effectus, nec enim vnquam eorum vllus niſi Lutheranæ temeritatis particeps rem tentare ſimilẽ auſus fuit, Magum eſſe & Veneficũ Saleſiũ altiùs idcircò inclamabãt: alij verò fantaſiæ, & imaginationis vi vexationis ſpeciẽ tribuebant, negabántque vel eſſe dæmones, vel tantam in mortalium corpora authoritatem habere: & acceſſit ad has nequitias inſolens & calumniis refertiſſimus anonymi cuiuſdam, qui ſe Medicum Pariſienſem aiebat libellus Regi dicatus, in Communem Eccleſiæ Pariſienſis ſenſum Exorciſmorum fulmen impugnans, atque adeò ſui authoris impietatem & pellaciam præſeferens. Quæ cauſa fuit vt tacentibus cæteris non agendi ſed loquendi, non accuſandi ſed defendendi libertatem Franciſcus arripuerit, tractatúmque de Dæmonomia decreuerit ſcribere, vt reuera ſcripſit, licèt poſteà & qua ratione non conſtat luci denegauerit. Continet autem hic tractatus nouem Capita. Naturam humanam communicare cum Angelica. Satanam communicare cum homine à ſtatu peccati, & quò perueniat hæc communicatio. Huiuſmodi communicationem quâ Satanas incorporat ſe homini ab Incarnationis myſterio frequentiorem eſſe. Eamdem inferre in anima pugnam & in corpore ſupplicium. Deum verò ordinarium remedium tanto támque frequenti malo præparaſſe. Quænam ſit præciſa huius ab immundo ſpiritu vexationis qualitas? Quænam ſint diſpoſitiuæ & applicatiuæ cauſæ maligni ſpiritus in corpore poſſeſſi? Quodnam ſit Satanæ conſilium aduerſus eum quem poſſidet, & quodnam poſtremò aduerſus Ec-

Franciſcus abigendis ſpiritibus operam nauat.

Franciſcus tractatum de Dæmonomania ſcribit.

cleſiam,quæ à ſua vult eum poſſeſſione deturbare? His capitibus quidquid de energumenis dici poteſt & diſputari accuratiſſimè pertractat,concluditque Deum,qui Diaboli rabiei cùm energumenum vexat terminos imponit, malitiæ etiam & calliditati dare limites, cùm Eccleſiam fallere & decipere tentat, vt vnius patientia eius vincat fortitudinem,& alterius prudētia fraudem. Tunc vbi ſe detectum videt huius ſæculi Princeps, ad ſuum mundum recurrere,ab eóque vim & calumniam,duo velut brachia quibus impugnet Eccleſiam,& ſuam tueatur poſſeſſionem, mutuari; Eccleſiam verò quæ contra vim caret armis habere ſaltem contra calumniam ſuis in actionibus innocentiam, ſuis in verbis veritatem,& ad ſe tuendam ſuis in iudiciis authoritatem. Dum non his duntaxat ſcriptis,verùm etiam continuis, ſiue publicis ſiue priuatis ſermonibus ad Veragrorum ſalutem Saleſius occupatur. Viretus Hæreticorū aures pergebat replere mendaciis,quodq; reſtitutos Tononi Catholicos Eccleſiæ Romanæ ritus videret, Miſſam præcipuè, à qua tanquā ab incendiis abhorrent perduelles illi & ſacrilegi, Idololatriam eſſe Papiſtarū hanc Miſſam exclamare non deſiſtebat; deſolationem abominationis hanc eſſe ſtantem in loco ſacro à Daniele prædictam; realem illam Dominici corporis in Euchariſtia præſentiam ſymbolum & Analogiam fidei deſtruere. Vtebatur verò hoc Logicorum vocabulo vir ſtolidiſſimus, quo Docti & eruditi nomen ab ignaris auditoribus prædaretur: denique infimam plebem in ſui admirationem rapiebat, & ſimul viris vtcunque ſciolis ridendi materiam ſatis ſupérque largiebatur. Ne tamen hac vanitate viciſſe, aut ex Rabbinorum numero Moſem aliquem aut Salomonem ſe crederet, rogauerunt Saleſium Concionatores Catholici Caballium iam incolentes, vti ſcripto Viretum in ſanam mentem reducere dignaretur, inſolentémque Bardi hominis vanitatem confutaret. Id egit Saleſius meditatione breui in Apoſtolorum Symbolum, in qua duodecim paragraphis ad totidem fidei articulos reſpondentibus Dominici corporis in Euchariſtia veritatem,iis quę nobis Apoſtoli credenda propoſuerunt,conformem eſſe fortiſſimis rationibus demōſtrat. Mandari typis curauit protinus,& in publicum ſpargi, adhibito in libelli fine ſui nominis anagrammate, quod ipſemet idiomate Gallico, & ad rem optimè conſtruxerat, vnde & fidelis ad finem eſſe, & libelli author

Vireti in ſacrificium Miſſæ in uect. ue

Franciſcus ſcribit ad confutandum Viretum Conſiderationem in ſymbolum.

mdecꝫ

noſceretur. Volauit hæc meditatio Lutetiam Pariſiorum vſque, quam Dionyſius Binetus in publicum bonum ſuo etiam ſubdidit prælo. Sed Viretus de ſua hîc seriò apud Tononenſes fama agitatus, eam modis omnibus impugnare conatus eſt. Chriſtum Dominum præter naturæ ordinem factum dixerat Saleſius, ô hæreſim! Miniſter amens exclamauit: Sed caſtigauit Saleſius ignorãtē adductis ſui dicti probationibus nō diſputatione publica, neque enim illuc vnquam adduci Viretus potuit, ſed ſcriptis viciſſim epiſtolis, per quas vbi conſtauit, Factum Chriſti corpus ex Virginis ſemine, in virginis ventre manſiſſe: Lacte nutritum Virgineo: Spiritum ſanctum ſuperueniſſe in Virginem: Fœminæ Virginis ſemen ſerpentis caput contercre: Chriſtum Dominum abſque virili opera ex Abrahamo & Dauide deſcendiſſe; eumdem factum quidem ſimilem nobis, ſed non ſimili modo, nec niſi quantum placuit, & vbi adducta eſt Diui Ambroſij ſententia, qua dicit. Liquet igitur quod præter naturæ ordinem Virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus ex Virgine eſt. Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cùm præter naturam ſit ipſe Dominus Ieſus paratus ex Virgine? Erubuit Viretus, & vbi in Iouiniani hæreſim ſe lapſum dum ſubterfugia huc & illuc quæreret, apertúmque Virginis vterum diceret, Saleſij indicio cognouit ignominioſam corã ſuis palinodiã canere coactus eſt. Hæc cùm diu ſecũ ipſe Petrus Fornerius primus Tononẽſis Cōſul perpendiſſet, conueniſſetque Saleſium, Caluinianas ineptias deteſtatus, Romanæ fidei profeſſionem emittere poſtulauit. Rem agebat ſanè prudenti & maturo viro dignam, & quæ magnum conuerſionis Caballianæ operi incrementum allatura erat. Publicæ authoritatis Neophitum, publicè etiam & ſolemniter in maiorem Eccleſiam abiurationis faciendæ, & emittendæ profeſſionis cauſa ducendum Saleſius arbitratus eſt. Conuocatis igitur nouis omnibus Catholicis perrexit ad illius dexteram in ſacras Diui Hyppoliti ædes: ſed ecce dum appropinquat, populus hæreticus in ſeditionem penè verſus, arreptis ſaxis non ſine multorum læſione plateam perpluerunt; Immunis non fuit Saleſius, ſed templo proximus ſereno vultu, ſubridentibus oculis, & verborum potenti teneritudine ita furentes coërcuit, vt miraculum feciſſe qui inſanos populorum tumultus experti ſunt, non ſemel proteſtarentur. Abiurata Fornerius hæreſi, p[illegible] &

Vireti in impugnando Franciſci ſcriptis ſtoliditas & ignorãtia.

Franciſcus Viretum monis ſcriptis caſtigat.

Fornerius Conſul Tononienſis de abiurãda hæreſi fidem dat Franciſco.

Populi tumultus arreptis ſaxis & ictu. Franciſcus tumultum ſedat. Fornerius hæreſim abiurat.

confeſſis ad Saleſij pedes peccatis, ſacráque communione ſumptâ, nolle ſe iam dixit Tononenſem vrbem à maiori & nobiliori parte, quandoquidem Dei gratia Catholicus erat, Hæreticam cenſeri ſeu denominari: ſed dandum eſſe abſolutum conuerſionis nuntium Supremo Pontifici, qui rem illam tantoperè ardere dicebatur, & reuera ſcriptis etiam ad Sereniſſimum Ducem Antiſtitémque Gebennenſem litteris, teſtatus fuerat. Habito igitur hac de re Concilio ſic omnium nomine ſcripſit Saleſius. Sanctiſſimo ac Beatiſſimo Patri Clementi octauo Pontifici optimo, maximo, Humillimi ſerui ac deuotiſſimi in Chriſto filij Tononenſes incolæ Catholici. Quòd nos oues non ita pridem errantes, Pater ſanctiſſime, nunc autem ad caulas Chriſti reuerſas tanta ſollicitudine ac charitate Tua Sãctitas complectatur, ſicuti ex litteris amantiſſimorum noſtri virorum qui in vrbe verſantur, ac præſertim ex Archiepiſcopi Viennenſis ad nos aduentu cognouimus: Illud ipſum eſt proculdubiò, quod ab iis qui nos per Euangelium Chriſto genuerunt, ſtatim initiò audiuimus: vnum eſſe nimirum in terris Paſtorem maximum, cui ſic abſolutè, ſic indiſtinctè ſuas oues Chriſtus commiſerit vt planum ſit non aliquas deſignaſſe, ſed aſſignaſſe omnes, cuique proinde, præter inſtantia quotidiana, ſollicitudo ſit omnium Eccleſiarum: Principatum namque Apoſtolici Sacerdotij, & zelum tali congruentem faſtigio, in Beatitudine Tua agnoſcimus: quam propterea, Petri cuius tenet ſedem, vices etiam in eo vel maximè ſuſtinere lætamur, quòd ouibus non præeſſe tantùm, ſed præſertim prodeſſe velle videamus: Omnibus ſanè; nobis autem ſeorſim quàm impenſiſſimè. Qui ob id ad pedes Beatitudinis Tuæ prouoluti gratias agimus quantas poſſumus maximas, precamúrque vt ea beneficia, quibus iam noſtram hanc Prouinciam nóſque auctiores facere animo deſtinauit Apoſtolico, pergat promouere, néve ſuam clémentiam vllo vnquam tempore, nobis deeſſe patiatur. Sic enim fiet, vt quemadmodum munere, ſic immortalibus meritis ſit beatiſſima. Ita Deus immortalis Sanctitatem Tuam quàm diutiſſimè Eccleſiæ ſuæ ſeruet incolumem. Labente inter hæc tempore Quadragintadiali ieiunio hactenus Tononi incognito per Cinerum ſuper capita aſperſionem & concionem ſacram, Saleſius initium dedit ſingulíſque poſtea diebus continuauit efficaciſſimè, nec id tantùm agebat indefeſſi vir ſtudij, verùm etiam

Franciſcus ad Pontificem ſcribit Tononenſium nomine.

Franciſcus tertiam Quadrageſimam Tononij Concionibus peragit.

etiam pomeridianis horis diei Dominicæ conuocatis, non pueris duntaxat, ſed & ipſis ſenioribus doctrinę Chriſtianę pulchritudinem & ſoliditatẽ Cathechiſtica methodo exponebat, vnde ſanè ingentes Conuerſorum manipulos in Eccleſiæ Catholicæ congerebat horrea Meſſor diligentiſſimus; Diebus verò duobus aliis in Hebdomade Sacerdotibus quos aduocarat, cæteríſque beneuolis conſcientiæ caſus vt vocant magno fructu explicabat.

Cathechiſmum docet.

Sacerdotes moralem Theologiã docet.

Qui Viretum vel ipsâ ſolâ diei Dominicæ concione penè exanimem pridem aduerterant. Cùm Saleſium viderent nullis vnquam frangi laboribus, quin imò vehementiori ſemper motu ferri diuinum in ipſo manere auxilium fateri cogebantur, quæ cauſa erat vt languidos in finem Miniſtros accuſarent, & per hunc tramitem in ampliorem veritatis Catholicæ viam tranſeuntes Hæreticam deſerebant prauitatem: Exierat iam penè Quadrageſima cùm militares copiæ Franciſci Comitis Martinenguij Sabaudiæ Producis venerunt in Caballium, in iis vt nemo non erat Catholicus, ita Saleſij ſermones auidiſſimè omnes exceperunt, tantámque induerunt exiſtimationem vt apud illum ad Chriſtiani debiti ſatisfactionem Paſchali tempore peccata plangere voluerint.

Franciſcus Martinenguianorũ. militum confeſſiones audit

Audiuit pœnitentes Saleſius mira cum manſuetudine, charitate & patientiâ, necnon feria quinta in Cœna Domini, Sabbatho ſancto, & ipſo ſolemni Reſurrectionis die communione ſacra recreauit. Miles quidam Confeſſione factâ cùm ad aliorum fortè conſuetudinem qui ſumebant ientaculum, communionis ad quam accedere eo die ſtatuerat immemor buccellam panis ſumpſiſſet, hauſiſſetq́ue ſcyphum, & poſtmodum nihil præterea cogitans, elapſa ſemihorâ ad ſacram mẽſam Angelorum panem comeſturus acceſſiſſet, comediſſetq́ue reuera, eum ſocij ſæuis idcircò obiurgationibus afflixerunt, vnus præſertim ex iis, qui in ſocietate præfecturam habebant; Quid egiſti miſer (inquit) Quid mentis oculos faſcinauit, vt neſcires ieiunis tantum Dominicum corpus exhiberi? Peccaſti proculdubiò grauiſſimè. Tactus ingenti dolore miles, non in lachrymas modò, verùm etiam in horrendos erupit eiulatus: Me miſerum (exclamabat.) An tanti peccati veniam obtinere potero? Hei mihi! Quid cogitabam maledictus, cùm tam graue facinus perpetraui? Rapiebatur in furorem Diabolicis ſuſurris incitatus, & deſperationi proximus ſociorum animos horrore commouebat,

bat,cùm is idem, qui obiurgarat,animæ timens, ad bonum Patrem vt iret(ſic vocabant Saleſium) cohortatus eſt. Iuit Miſer, & vbi cubiculi ſuperauit limen,acerbiùs quàm antea fletibus queſtibúſque indulgens, ad boni Patris pedes energumeno ſimilis procubuit. Nequibat præ contritionis magnitudine loqui,impedientibus vocem ſingultibus.Tum Saleſius: Et quid hoc ? fili mi? inquit.Quæ tantorum motuum cauſa?Bono ſis animo, ego quid pro te poſſum?Grande ſcelus commiſi pater (exclamauit ærumnoſus miles.) Quid verò ſubiecit Saleſius,an miſericordē Deum neſcis?Ego,retulit ille,ſumpto ientaculo Communionem etiam ſumpſi,hei me perditum,niſi opem feras Pater:deliniuit blanditiis penè amentem Saleſius, ac vt cœpit manſueſcere, num id ſciens feciſſet,interrogauit?Reſpondit,inconſideratè actum à ſe, malléque deinceps millies mortem oppetere, quàm in ſimilem incidere offenſam.Tunc,vade in pace fili,dixit Saleſius,ignoſcit tibi Deus,qui cor contritum & humiliatum nunquam deſpicit. At ſaltem,retulit ille, iniunge mihi quam voles pœnitentiam, ô Domine.Recitabis ſemel (inquit Franciſcus) Orationem Dominicam,& ſemel Angelicam ſalutationem. Confide iam, & tuas etiam pro me apud Deum preces ne denega. Receſſit conſolatione miles pleniſſimus, tranquillóque prorſus animo, bonum Patrem miris laudibus extollebat,nec deinceps,quātùm per militaris diſciplinæ libertatem licebat,vllam eius Concionē omiſit. Inter hæc,nuntiatum eſt venturum breui Martinenguium, vt ex Sereniſſimi Ducis imperio,cuius in Sabaudia gerebat vices, non de rebus bellicis modò,ſed & de pacis ac religionis actibus, quid agendum poſſet,prouideret. Parauit quæ ſibi videbantur expedire Saleſius,ſerióque ſuis cum filiis,de reſtituenda prorſus religione Catholica his in Prouinciis apud Comitem tractaturus expectabat, Cùm ecce Comitem ipſum Sancatharinianam arcem non tranſgreſſurū, pauciſſimíſque ibi permanſurum diebus relatum eſt. Conſcendit mox in equum, nox licèt iam atra quemuis alium terruiſſet,tantúmque perfecit itineris, vt ſummo manè relictis ad Aruæ Pontem Gebennenſium mœnibus, Viriacum peruenerit. Hîc, pridie receſſum Martinenguium fruſtrà quæri intellexit, quia tamen vel Cruſilliis,vel Anicij fortè hæſiſſe dubitabat, veluti præcurrentem cōſequuturus, ad multam vſque noctem iter fecit, Tandémque per occurrentes paſſim viatores

Vt ſe gerat Franciſcus cum deſperato milite.

Franciſcus ad Martinenguium, pro Caballianis rebus proficiſcitur.

Mar

Martinenguium,celeribus equis Camberium reuerti, certior factus,quo iacturam illam aliquo modo reſarciret, Anicium , ſalutandi Præſulis optimi Claudij Granierij , cum illóque de rebus omnibus conferendi gratia venit , Saleſium etiam ad Parentes ſuæ conſuetudinis auidiſſimos perrexit , quorum amoribus & congratulationibus recreatus, conſcriptis de rebus ſuis articulis, non mora Camberium profectus eſt. Penè fixerat in diuerſorio pedem, cùm in ſuas eum ædes Antonius Faber trahens , allatas, non antè multò,Sereniſſimi Ducis litteras, alias clauſas,alias patentes obtulit. Ampliſſimam continebant hæ Religioſiſſimi Principis voluntatem,qua Gebennenſi Epiſcopo , omnimodam pleniſſimámque poteſtatem & authoritatem dabat,quãtùm ſibi expedire videretur, ſuper Eccleſiaſticis quibuſcũque beneficiis in agris Caballiano, Galliardenſi, Terniacẽſique ad Curiones , ſiue iam ſtabilitos , ſiue etiam ex arbitrio ſtabiliendos , alendos , & fouendos capiendi iure fiduciario , donec ad hæc ſuum ſupremus Pontifex præberet conſenſum. Non defuerunt conſtituti ab Hæreticis Miniſtris,qui rem omnem in lites traherent , dicerentque inferri ſibi iniuriam. Saleſium diris proſequebantur , & improperiis: Verùm ille forti prorſus animo, ſic egit Camberij; vt de ipſis, etiam ſuper Beneficia Eccleſiaſtica , Miniſtris aſſignatis penſionibus Vindiciarum addictionem obtinuerit , eóque pacto recuperatis aliquot nummis , aliquot etiam Curiones , alióſve Catholico Eccleſiarum cultui idoneos Sacerdotes aduocauit. Claudium Cheuallerium, Theodorum Varuffium Goudanum Cathedralis Eccleſiæ Canonicum , Claudium Grandem Tallorienſem , & ipſum Cathedralis Canonicum , Doctores Theologos , necnon egregios Verbi Diuini Concionatores. Præterea Ioannem Mangerium, hactenus Parœcialis Eccleſię Sancti Mauritij Martyris Boëgienſis rectorem , & Franciſcum Tabuiſium hactenus Eccleſiæ ſancti Theoduli oppidi Flumetenſis Curionem , viros omnes maturos , & de paſtorali onere optimè meritos, quorum operâ res fidei Catholicæ mirum in modum breui creuerunt. Cheuallerius quidem à Saleſio Bellæuallenſium Curam aſſumpſit,ac eorum parœciali Eccleſiæ Beatæ Mariæ Virginis præfectus eſt. Vir erat de quo Saleſius iampridem, & ab eo tempore à quo Theologicas ſuas concluſiones propugnauerat, optimam ſpem conceperat, cum idcircò voluit ipſemet in poſ-

Franciſcus non inuẽto Martinenguio Anicium pergit , & Camberiũ.

Franciſcus à Duce litteras Cambery recipit.

Franciſcus penſionum Miniſtris aſſignatarũ vindicias obtinet.

Franciſcus Sacerdotes in Caballium aduocat.

Franciſcus Cheuallerij in Eccleſia Bellauallenſis poſſeſſionē inducens malè excipitur.

ſeſſionem inducere : Verumtamen malè ambo à Bellæuallenſibus, adhuc in hæreſi obſtinatis, recepti ſunt, quippe nec hoſpitium, nec vinum vllum, nec vilia ſedilia ad diem vnicum impetrare potuerunt, quin imò furfuraceo pane, qualis pro canibus coqui ſolet, vix, & ſummo pretio à nequiſſimis incolis obtento, cum muſteo caſeo & aqua, non aliam menſam quàm terrā ipſam nudam, quam fortè palliis texerunt, habentes, caninam ferè vitam tunc agere coacti ſunt. Sed non talem Saleſius reputabat, Apoſtolicam, potius aiebat eam eſſe, & Chriſti Domini, ac diſcipulorum eius paupertatem, aliqua ſaltem ratione, gaudebat imitari; nec erat id illi inſolitum, nam ſimilia à duobus pluſquam annis, & Apoſtolici operis initio, non ſine ingenti cordis lætitia variis in pagis expertus fuerat, Varruffio cōmiſſi ſunt Aquarienſes, & Eſcheuenesiani. Douenenſes, Loſiniani ac eorum finitimi populi, Claudio Grandi, Bontini, Sandeſideriani, & Saſſellenſes Mangerio. Tabuiſio verò, Sancinciani, Iuniperienſes, & Buringiani. Sic ſenſim redibat Caballio Priſtina veræ Religionis facies; vnum erat, quo Franciſci animus in hac proſperitate torquebatur. Alpenſes quippe, & Abundantiani Monachi ad Veragrorum limites, à priſcæ regulæ obſeruatione turpiter lapſi, Caballium, & Falcinium, necnon Valeſiorum agros ſcandalis inficiebant, dabántque Hæreticis exprobrationum in Catholicā religionem materiam. Saleſius poſtquàm eos, non ſemel publicis & priuatis colloquiis, ad modeſtiam ſaltem, qualem vnumquemque Clericum decet, reducere conatus eſt, aërem ſe verberare vidēs fortiter apud ſanctam Sedem Apoſtolicam, Sereniſſimum Ducem, & ſupremum Sabaudiæ Senatum exclamauit. Quid iſti (inquiebat) enormes ditiùs in omnem perniciem terram calcant? aut conuertantur, aut tollantur. Plus vnâ horâ deſtruunt, quàm in anno ſit ædificatum. Scripſit præterea hac de re fuſe ad Apoſtolicum Nuntium Barenſem Archiepiſcopum, qui ſane ad omnia & ſingula propoſita diligentiſſimam ſemper operā ſuam collocauit. Verùm cùm reſciret hæc Abbas Abundantianus Beneficiarius, iacturā ſuis in temporalibus videns, aliud longe quàm Saleſius ſcripſerat de ſuis Monachis dicturus ad Ducem acceſſit, nec ſatis eſſe ratus, Apoſtolici Nuntij mentem occupare conatus eſt: Sabaudis, quotieſcunque cum extraneis agunt, non ita fidem adhibendam, inquiens. Dux, non ſecus ac Nuntius de viri

Franciſcus in Alpēſes & Abundantianos Monachos exclamat.

Abbatis Abundantiani in Franciſcū temeraria verba.

teme

te meritate tacitè indignatus, Saleſium de omnibus certiorē fieri curauit, reſponſóque habito, donec aliter de Monachorum reformatione decerneretur, ad alendos tot in Caballio Concionatores, amplámque Diuæ Claræ Monialibus Aquianenſibus, ſtipem quotannis erogandam Abbatem condemnauit. Sic malis licèt ringentibus triumphabat Saleſius, poſt innumeros exantlatos labores, ac quandocunque Catholicæ Religionis cultum in aliqua Parœcia ſufficienter tueri poſſe videbat, Triumphale protinus erigebat in ea ſalutis ſignum, Crucem Domini, quæ ſanè res Hæreticorum animos graui mœſtitiâ percellebat. Eodē tempore Dynaſta Auulliacus in ſui Patris Franciſci Saleſij opem, vt erat eruditus, mira patrabat, nunc quâ pollebat ſermonis efficacia, nunc quâ valebat iudicis Conſiſtorialis (vt aiunt) & potentis Reguli authoritate, in ſuam & veram ſententiam quamplures pertrahebat. Tononenſes hęretici ſtridebant dentibus in eum, & longe abeſſe Miniſtri, Viretus autem inprimis voluiſſent; deturbare eum è ſupremi Conſiſtorij ſolio Primario, quod olim ipſis electoribus occuparat, totis viribus conati ſunt; At Saleſius, qui tanti filij non modicæ vtilitatis authoritatem in omnibus (vt par erat) tuebatur, miſſis protinus ad Sereniſſimum Ducem hac de re codicillis, iuſſionem ab eo ad Tononenſes obtinuit, qua non ſolùm ſupremum Conſiſtorij iudicem volebat Auulliacum eſſe, ſed & ipſum omnimodam in eo habere poteſtatem. Ducis litteras, breui ſequutæ ſunt Apoſtolicæ, quibus ſupremus Pontifex quid circa Bezam vellet inſinuabat, hæ autem tales erant. Dilecto filio Franciſco de Sales, Præpoſito Eccleſiæ Cathedralis Gebennenſis. Clemens Papa Octauus. Dilecte fili, Salutē & Apoſtolicam benedictionem. Fidei Catholicæ ſtudium, & zelum ſalutis animarum, ſeruo Dei, & in ſortem Domini vocato planè dignum, in tuis litteris perſpeximus, & quid hactenus egeris in negotio illo, de perdita oue ad Chriſti ouile reducenda cognouimus. Tuam fili, diligentiam & ſedulitatem in Domino commendamus, & quamuis ea res cuius fœlicem exitum valdè optamus non mediocrem, vt ſcribis difficultatem habeat, quia tamē Dei opus eſt, cuius gloriam quærimus, & cuius miſericordia atque auxilio nitimur, te propterea magnoperè hortamur, ne eam curam deſeras, néue ceſſes quod ſemel inchoaſti, Dei adiutrice gratiâ vrgere. Speramus enim quòd labor tuus non erit inanis in

Dux Abbatem condemnat.

Franciſcus Cruces erigit.

Franciſcus ad Ducem pro Auulliaco ſcribit.

Franciſcus Apoſtolicas litteras recipit ad Bezā iterū tentandū.

Domino. Quod ad populos illos attinet, quos Catholicæ religiones reſtitutionem auidè expetere ſignificas, id quidem periucundum nobis accidit, & eà de re ſcribemus in eam ſententiam quam res poſtulat, & tu admones. Tu interea quod potes, præſta Deo iuuante, & nos tibi paternè benedicimus. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub annulo piſcatoris, die vigeſima nona Maij, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſeptimo, Pontificatus noſtri anno ſexto. Syluius Antonianus. Itaque accepto Saleſius ſecundo ſupremi Pontificis mandato, cùm ad Tononēſis operis continuationem præclaros reliquiſſet meſſores, Martyrio licèt nunquam propinquior, iterùm Geneuam profectus eſt, ſalutauit Bezam, tāquam ſimplici officio rigidíque Senis ita ſibi conciliauit animum, vt de ipſo quidquid deinceps vellet facturus videretur, fortè ſociauerat ſibi Antonium Fabrum, qui nuper ab Illuſtriſſimo Nemoroſij Duce Gebenneſianorum Præſes conſtitutus fuerat, de huius etiam viri tanti congreſſu multùm afferri ſibi honoris Beza proteſtatus, in quam plures altioris genij ſermones viam ſenſim aperiebat, eáque ratione non modicum temporis effluxit, Saleſius de morarum facultate ſollicitus, in hūc modum ad diſputationes venire tentauit; Iacebant neglecta, & multo operta puluere in Cubiculi angulo, quædam maioris formæ volumina, Saleſius deſtinatâ curioſitate, quinam eſſent hi libri interrogauit, Beza moto capite veterum Patrum, quos parui duceret, libros eſſe reſpondit, tunc Saleſius, ego verò (inquit) pluris facio quàm exprimere poſſim, arreptóque quem primum obuiam habuit, contracta in rugam ſua Chlamyde fortiter excuſſit puluerem, nec morâ vbi librum aperuit, vidit eſſe Diui Aurelij Auguſtini opus, non poterat congruentius accidiſſe quidquam; locum in eo de gratia & iuſtificatione cùm repeririſſet inter voluendum longiſſimæ diſputationi grauem materiam, præbuit, difficiles Beza hominis motus, niſi impellente perpetuo ſancto Spiritu faciebat, immò cooperari hominem ex ſe & valide negabat, ad cuius rei confutationem, hanc de horologio ſimilitudinē Saleſius attulit, Horologium ad notādas ſingulas horas, primum à perito artis fabro dirigitur & inſtruitur: deinde à motu inito, ſua velut ſponte, & motu cunctas diei horas percurrit, & ſigillatim notat. Ita in animæ iuſtificatione euenit, nam ea primùm adeò ad veram cordis compunctionem impellitur, deinde ſua comitante

Franciſcus tertiò Geneuā proficiſcitur

Qua ratione Franciſcus cum Beza diſputationē iuit.

Franciſci ſimilitudo præclara.

tantæ opera, alios iuſtificationis gradus percurrit, & perficit. Hanc ſimilitudinem illicò, & appoſitiſſimè allatam miratus eſt Beza, & ad rem quàm intricatiſſimam hactenus iudicarat eno dandam, perquam egregiam: ad alia mox ventum eſt, rediítque ſenſim Saleſius in primi congreſſus de Romanæ Eccleſiæ veritate, ſermonem. Verùm à miſero Beza nihil aliud obtinuit quàm quod anteà pronunciauerat, veram ſcilicet eſſe Romanam Eccleſiam, ſed nec minus reformatam veram eſſe, immò verò vltimam hanc in eo excellere, quòd faciliorem redderet cœlorum viam, & in ea pœnitentiæ actus ex conſilio tantùm, & per congruentiæ modum eſſent. Non diſtulit Saleſius errantem arguere; & falleris procul dubiò (inquit) quotieſcunque ſatisfactoria opera ad ſalutem neceſſaria non admittis, neque verò hoc in animum meum induxerim, id te ex conſcientia proferre, quandoquidem non apud Doctores modò, qui quinque primis ſæculis floruerunt, verùm etiam in ſacris, tum veteris, cum noui Teſtamenti codicibus, Catholicam huius Articuli veritatem paſſim reperire potuiſti: Porrò hoc tu non ignoras de literis, ac librorum lectione tam bene meritus. Ambigebat, quid ad hæc reſponderet, conuictus hæreſiarcha, tandem tamen in hæc verba gemebundus erupit. Quantum in me eſt, ſi à recto itinere deuiauerim, Deum quotidie deprecor, vt in illud me reducere ſua miſericordia dignetur; cúmque hãc ſpem Saleſius conciperet, breuíque reuerſurus auere iuberet, perorantis manum ſtringens Beza, idem iterùm proteſtatus eſt elatâ adeò voce, vt non ipſi tantùm Faber & Rollãdus, verùm etiam qui ex eius ſeruis aſtabant, diſtinctè audiuerint. Tononum reuerſus Saleſius, dum Apoſtolicum opus continuat, ecce annuntiatur nobiles duos temerè rixatos, in Subaſſinum Campum duelli conficiendi cauſa proceſſiſſe, captâ chlamyde in eum mox locum, tantum facinus impediturus ſe contulit: iam ſtrictis dimicabant gladiis miſeri cùm heus Domini exclamauit Franciſcus) quid animas veſtras pro nihilo perditis? reprimite nefarios impetus, ſiquis apud vos reſtat Dei timor? furebant nihilominus, canum more, ad Patris optimi monita ſurdi, & nudum ferrum in ſua quiſque pectora intentare pergebant; at vir Dei in amentes, qua iamdudum pollebat induſtria, irruẽs, ſic repreſſit, vt petita ſibi inuicem venia ſceleris pœnitentiam egerint, ac abſolutionis ab excommunicatio-

Beza verba miſeratione digna

Franciſcus nobiles duos duello dimicãtes reprimit.

Q 3.

Miniſtri Geneuates Vallenſes & Caballiani diſputationē Franciſco offerunt.

ne,quam idcircò incurrebant, beneficium obtinuerint. Interea Vallenſium Miniſtri cum Geneuatibus & Caballianis conuenerunt, Franciſco Saleſio ſolemnem diſputationem oblaturi palámque iactabāt,nihil niſi vaniloquum in Papiſta eſſe,verùm Saleſius hoc audito Miniſtrorum conſilio,nunquam lętior oblatum acceptauit, nec vrgere ceſſabat donec indicta tandem diſputationi dies fuit:Tononi hæc fieri debebat, veruntamen fruſtra expectatum eſt, Miniſtri enim animo deficientes, mille tergiuerſationibus vt antea fecerant,vſi ſunt, quam rem cùm ægrè ferret Saleſius,Geneuatibus fidem dedit,iturum ſe in eorum Ciuitatem ſex tantùm Sacerdotibus,quos ipſe eligeret, ſociatum, & coram quibuſuis Miniſtris librorum, etiam Geneuæ excuſorum vſu,Romanæ Eccleſiæ dogmata propugnaturum, ſed Nebulonum terrori tantum hoc addidit, vt, ſi Galleterium ſolùm demas, reliqui omnes altiſſimum deinceps ſilentium tenuerint.

Franciſcus dat fidem & eos terret.

Galleterius Miniſter à Franciſco vincitur.

Galleterius itaque in Vallenſi agro ſub Bernatibus Miniſter, traiecto Lemano lacu Tononum venit, diúque Saleſij doctrinam ſyncerámque pietatem expertus, Religionis Catholicæ veritatē ac ſanctitatem fateri demum coactus eſt,animóque receſſit erga Romanam fidem, meliori quàm veniſſet; verum Bernates cùm titubātem à Saleſij colloquio animaduertiſſent,ad necem,breuiter formato proceſſu,vt inquiunt,condemnarunt.Intentabantur vndique atroces in Saleſium minæ, correptis pluſquàm initio peſſimis, qui ſupererant hæreticis, neque tamen ipſe quartam Geneuenſem ad Bezam profectionem diſtulit, commoto iam valde hæreſiarchâ, & diris deprauatæ conſcientiæ aculeis icto ſuam ſynceriùs quàm vnquam mentem explicuit;Et agitaris inquit)ni fallor,mi Domine,& quandoquidem Catholicæ Religionis veritatem agnoſcis,non dubito quin eius amplectendæ,quæ tibi olim vbera præbuit,magno tenearis deſiderio, at fortè ſi ad eam,quæ te in gremium ſuum vocat,reuertaris; de futuræ vitæ commoditate reformidas;ecce quo timorem iſtum longè pellere poſſis. Data mihi à ſupremo Pontifice fide, parem ego tibi fidem trado. Si ad Eccleſiæ Romanæ caulas regrediaris, quatuor millium aureorum nummorum penſionem annuam tibi polliceor prætereáque bonorum tuorum mobilium,quantum ea ęſtimaueris, dupli valoris perſolutionem. Demiſſis in terram oculis ad hanc propoſitionem, diu Beza cogitabundus conticuit: demum

Bernates Galleteriū capite damnant.

Franciſcus quarto Geneuam it

Bezā valde cōcutit.

mum vti Romanã Eccleſiam matrem agnoſceret, iterũ atq; iterũ profeſſus in ſua etiam religione de ſalute non deſperare dixit. Tunc Saleſius operam in eum ſuam ludere, ſatis ſupérque aduertens, Tononum regreſſus eſt, ſtatímque Geneuenſes in ſuſpicionem de tentato Beza adducti, machinas & inſidias in Saleſium ſtruere, & Bezæ cuſtodes dare non ceſſarunt. Sunt qui affirment miſerum Apoſtatam, interdictâ ſibi Saleſij conſuetudine, eam mirum in modum exoptaſſe, & à multis quæ hactenus docuerat protuliſſe retractationem, ad quæ omnia Geneuates longæuum ſenem delirare aiebant, ipſum tamen in extrema vitæ ſuæ periodo eos ſuæ damnationis correos, accuſaſſe. Quidquid ſit, non vllam exhibuiſſe pœnitentiæ formam nonnulli ferunt, ac idcircò ſepulturã in Baſilicæ Diui Petri Clauſtris, quam certè primus habuit, optauiſſe, licèt aliud Geneuates deinde iactauerint, ſepultum ſcilicet in vrbe, ne ſi cum aliis in Arenarium proiectus fuiſſet, Sabaudi eius cadauer Romam deferendum ac conſumendum ignibus exhumaſſent. Ampla iam erat ſacroſanctæ Crucis in Caballio familia, vt ſolemnis ei tandem cultus exhiberetur, in hanc rem ipſe Franciſcus Saleſius, cum Ludouico Patruele, Baro Viriacus, Sereniſſimo Duci à Conſiliis, Curio Aniniſſianus, Ioãnes Maniglerius, Ioannes Saunerius, Societatis Ieſu, Spiritus Balmẽſis, & Cherubinus à Mauriana, Capucini ad Animaſſianũ Pagũ cõuenerunt, eos autem Saleſius, cùm ad Synodũ proceſſiſſet, rerumque Caballianarũ fuſiſſimè expoſuiſſet ſtatũ; ab Epiſcopo Granierio optauerat, & magnâ ſuâ lætitiâ efficaciſſimos Adiutores obtinuerat, ita vt rem magnam, ſtrenuiſſimorũ Athletarũ operâ, breui facturũ non malè ſperaret. Quinto ergo Calendas Auguſti, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſeptimo, eos Anicio, quo diebus præteritis Saunerius quidem Camberio, Cherubinus verò Mommeliano venerant, primùm in Caballium fortiſſimus Chriſtianæ militiæ Præfectus conduxit, ac die poſtera, quæ Diuæ Virgini Marthæ ſacra erat, vt tam pium negotiũ fœliciter auſpicaretur, in Claudij Ludouici Danſeti ædibus conuentum habuit, in eo hæc agitata & ſtatuta ſunt. Ad introducendam omnino in Caballium ſacroſanctam religionem Catholicam rem eſſe maximè neceſſariam, Sereniſſimum Ducem deprecari vti curionia omnia beneficia quæ hactenus Mauriciani ac Lazariani Equites poſſederunt, Curionibus ab Epiſco-

Geneuates Bezæ cuſtodes dant.

Franciſcus Capucinos petit adiutores & eos in Caballium ducit.

Franciſcus ad Animaſſianum magnum conuentum cogit.

Epiſcopo Gebennenſi ſtabilitis ac ſtabiliendis remittat, vt Sacer cultus obſeruari debitè poſſit & Eccleſiaſtica Sacramenta fideli-bus populis miniſtrari, nihil Caballianæ Prouinciæ vtilius contin-gere poſſe quàm ſi Collegium Societatis Ieſu in ipſa Tononen-ſi vrbe conſtruatur & erigatur ex eo námque non modò nunc aliquot Religioſi in omnes Diœceſis partes excurrere poſſent ſed etiam deinceps plerique & Sacerdotes & Iuuenes velu-ti ex ſeminario prodirent qui circumcirca per vicos & oppi-da Euangelium inferrent, atque ita validam futuram arcem, ex qua veluti ex oppoſito contra Geneuenſis & Lauſanenſis Collegiorum inſanos impetus dimicaretur; eſt enim vrbs To-nonienſis inter vtramque Ciuitatem ſita, vt ſi quis ſit in ea ambi dexter miles vtramque poſſit impetere, præterquam quòd non longè ab Allingiorum arce diſtat, ea quidem ad ſuſtinendam Regij exercitus obſidionem ſufficienter munita, vt ſi quando vr-geret neceſſitas Patribus poſſet eſſe refugium. Iam verò quo Collegium illud ſubſiſtere queat, cedendum eſſe prioratum ſancti Hyppoliti in medio vrbis ſitum ampliſque ædibus ador-natum, valoris annui mille & ducentorum nummorum Eccleſiæ Collegiali Oppidi Viriaci à Sixto Papa quinto pridem vnitum, quæ quidem; Collegialis Eccleſia facilè ceſſioni conſentiet ad rem tam eximiæ pietatis & momenti .Quòd ſi eidem Colle-gio quod vis aliud beneficium ab Apoſtolica Sede vniatur, ſatis futurum eſſe. Quóque Tononēſis populus auidiori ad amplectē-dam religionem Catholicam feratur animo, Sereniſſimum Du-cem facturum operæpretium ſi nō nihil de annuis ordinariis ſi-ue extraordinariis contributionibus liberaliter remittat. Quod autem ad Eccleſiam illam Collegialem Viriaci in agro Ternia-cenſi: vt in priſtinum ſuum ſtatum ſecundùm Bullæ erectionis normam reſtituatur, deprecandum Ducem, vti in compenſatio-nem Prioratus Tononienſis vnioni vicinarum Eccleſiarum Saniuliancēſis & Thoëriacenſis conſentire dignetur, nec non vti ad eam tranſeant decimæ locorum Belmontis & Berneſij ad Prioratum ſancti Ioannis extra Geneuæ mœnia ſpectantes, quas Lazariani Equites hactenus habuerunt valoris annui quingen-torum florenorum, cum penſione triginta ſaccorum frumenti æquæ menſuræ Oppidi Caluimontis, ſiue viginti æquæ menſu-ræ Camberienſis, cuius ratione penſionis dabit Collegialis illa

Ieſuitæ Tonony collocandi.

Ieſuitis cedendus D. Hyppoliti Prioratus.

Eccle

Eccleſia Sancatharinienſibus præſidiariis militibus ſacerdotem vnum,qui ſacra coram eis faciat. Et quandoquidem Geneuates conferre iampridem cum Catholicis Theologis velle ſe dixerunt, eos licèt animo defeciſſe videantur ad id eſſe compellendos, quod vt fiat ſcribendum eſſe ad Miniſtrum Perrotium vt reſponſum illud vrgeat cuius curam aſſumpſit; ſi tamen reſpondere nolit ad Ciuitatis Conſules iterum ſcribendum eſſe. Et ſi fiat hæc conſultatio obtinendam à Ciuitate ſcripto & diplomate liberi pro Patribus Doctoribus, Scribis & teſtibus commeatus poteſtatem & quandoquidem Curio Animaſſianus multis in eã rẽ grauari ſemper debet oneribus tũ ad recipiendos Concionatores, ſubleuandos Energumenos,cum ad reparãdas Eccleſiæ ſuæ ruinas; orandũ itẽ Ducẽ vt permittat vniri ei decimas quas Belleripérienſes olim moniales in Animaſſiana Parœcia percipiebant, nunc autem ab vno Geneuenſi Hæreticò inique poſſeſſas, ſibi videlicet ab vna moniali venditas. Hæc fuit ſtatutorum Animaſſianorum ſumma, quibus iidem qui ſuprà hoc ordine ſubſcripſerunt Franciſcus Saleſius Præpoſitus Eccleſiæ Sancti Petri Gebennenſis,Ioannes Saunerius Societatis Ieſu,Ludouicus Saleſius Canonicus, frater Cherubinus Capucinus, frater Spiritus Capucinus, Ioannes Maniglerius Curio Animaſſiæ, & tanquam Teſtis Viriacus. Qui omnia deferret ad Principem conſtitutus eſt Spiritus Balmenſis, iámque Anicium vſque perrexerat Reuerendiſſimi Epiſcopi ſpecialia iuſſa accepturus, cùm ipſe Epiſcopus melius fore ſi Cherubinus huius legationis fungeretur officio, ipſe enim Duci iampridem notus,& Aulicis,rem expeditiùs pertractaret. Itaque demandatam ſibi Prouinciam Cherubinus aſſumens profectus eſt in Aulam. Ibi de omnibus pluſſimum à Duce gratiſſimúmque reſponſum habuit, necnon de peragendis in Animaſſiano Pago quadraginta horarum concionibus,& ſolemnibus ad Deum ſupplicationibus, ad expergefaciendos Geneuenſium Miniſtros, vti iam cum Granierio conuenerat, deliberatione capta de omnibus quæ egerat ſubitò & diſtinctiſſimè Saleſium per litteras certiorem fecit. Receſſerant ad Terniacenſes Ieſuitæ,remanſerat cum Galliardianis Spiritus, & redierat ad ſuos Veragros Saleſius, Tononique libellum quo falſam Miniſtrorum Miſſionem oſtenderet, componebat cum acceptis Cherubini litteris, de quadraginta horarum orationis

Geneuates ad diſputationem compellendi.

Cherubinus à Granierio in aulã mittitur.

Franciſcus de falſa Miniſtrorum Miſſione librũ ſcribit.

methodo cogitare cœpit, reque ſuis cum adiutoribus quos iam plurimos habebat communicata non inutile negotium fore viſum eſt ſi ad alliciendos populos piæ alicuius hiſtoriæ tunc temporis fieret repræſentatio, ipſe Abrahamici ſacrificij tragicomœdiam non ingratam fore dixit, in ídque votum cæteri omnes conſenſerunt. Electi ſunt qui poëma huiuſmodi componerent idiomate Gallico, duo Saleſij Franciſci nempe Patruelis chariſſimus Ludouicus, & frater nominis eiuſdem Tulliæ Dominus de ipſa nõ tãtùm Iuriſprudentia & Philoſophia, ſed & de humanioribus literis, hiſtoria præſertim & Poëtica benemeritus, qui Saleſij cum parentibus morabatur. Breui tempore compoſitione facta idoneis Actoribus diſtributæ ſunt perſonæ. Interea rediit Cherubinus, qui eo quo pollebat ingenio parãdis omnibus ad commoditatem & decorem neceſſariis ſedulam nauauit operam. Erecta erant in Eccleſiæ penè dirutæ ambitum tentoria cum telis, aſſeribus, tapetibus, aliíſque huius generis rebus, vt populo ſi fortè pluuium foret cœlum, daretur ſiſtendi commoditas, theatrum verò in maiori area erectum. Cucurrit ſtatim per vniuerſam Sabaudiam huius cœpti fama, quæ cauſa fuit vt ad cõdictam diem ingens accurrerit hominum vtriúſque ſexus multitudo, ea fuit Dominica prima Septembris Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis feſto, ſexto ſcilicet idus. Territi hac Catholicorum multitudine in ſua vicinia Geneuates, multos militum manipulos ad occupandas vias Ciuitate emiſerunt, nec deerant in Caballio agríſque adiacentibus qui de ingenti ſtrage formidarent: verùm Saleſius Tononum ad ſuos reuerſus, & pridie ad ſolemnitatem adhortatus, celebrata ſummo manè miſſa, ſacerdotale ſupparum & ſtolam induit, Tetragonóque pileolo inſignis Catholicos ad iter fortes ducturus ſeſe obtulit, ligneam Crucem in eam rem aptauerat, verùm qui eam deferret, omnibus ab Hæreticorum rabie metuentibus, inueniebat neminem. Quid faceret? In ſuum etiam Rollãdum vt eam deferret ſicco opus fuit imperio, tãdem cùm triumphalem Crucis hymnum ante altare genuflexus decantare cœpiſſet præcedentem Rollandum cum Cruce ſequuti ſunt cæteri, vltimus veniebat Saleſius, qui poſtmodum auctâ per vicos turbâ, medius fuit, nunc litanias, nunc ſacros hymnos, modo verò Dauidicos pſalmos decantans, & ſic non ſine bonorum lachrymis decem milliaria per cœnoſas vias confecit. Non citius Animaſſiæ fuit, quàm venire Anicienſes ſanctæ Crucis ſodales.

Franciſcus de 40. horis Animaſſianis cogitat.

Cherubinus omnia ad orationem 40. horarum diſponit.

Geneuates ſibi timēt.

Franciſcus Tononienſes Animaſſiam conducit.

pœnitentes renunciatum eſt,& Saleſius,multa præclarorum hominum turbâ ſtipatus proceſſit obuiam eis. Veniebant illi graui paſſu operti ſaccis,nudi plerique pedes manibus ad precatorium roſarium occupatis, in medio,ſanctiſſimi Crucifixi litanias lugubribus tonis perſonabant , & vltimus Prioris fungens munere Ludouicus Saleſius Canonicus procedebat. Vt ſe inuicem ſalutarunt Patrueles piiſſimi nequiuerunt à lachrymis temperare verum iuncti vſque ad templum tenerrimis fletibus viam conſperſerunt.Diuæ Virgini ante maius altare breue Canticum perſolutum eſt à Muſicis, & poſt hæc(nox enim iam ingruerat)perrectum ad cœnam ; aderat Antiſtes Reuerendiſſimus Claudius Granierius qui authoritate & ſanctitate ſua auguſtam hanc ſolemnitatem illuſtrabat, is manè facto per ſacrificium inter cuius ſolemnia Præpoſitus Saleſius feruentiſſimam habuit cōcionem. Orationi initium dedit : tunc ſacræ Crucis Anicienſes ſodales ſalutari cibo refecti coram ſacramento primam horam confecerunt:ſequuti verò ſunt Saleſium,qui concionibus populum ſiſterent Spiritus Balmenſis, Cherubinus Maurianenſis, Antonius Turnonenſis, Capucini, Canonicus Saleſius, Petrus Mauionerius,Claudius Grandis,Ioannes Mangerius, Claudius Cheuallerius, Franciſcus Tabuiſius, Theodorus Varuſius, & alij tum ſæculares cum regulares ſacerdotes.Olim in via quæ ducit ad Geneuam, Philibertus quidam lapideam Crucem duabus marmoreis ſtatuis, vna quidem ſanctiſſimi Crucifixi, altera verò Beatæ Virginis Mariæ erexerat,ſuóque nomine voluerat Philiberteam dici. Eam hæritici deturbarant nec niſi tres gradus quibus erat impoſita in orbem formatos truncámque columnam reliquerant:at Catholicis eundem locum alia decorandum cruce conſilium fuit. Itáque nouam ex ligno fabricarunt, quam cùm Saleſius ritu Catholico aqua luſtrali aſperſiſſet Antiſtite ſenilibus infirmitatibus correpto atque ita impedito ſacerdotibus cum muſicis vexilla Regis prodire,fulgeréque Crucis myſterium quo carne carnis conditor ſuſpenſus eſt patibulo, altè canentibus eleuata eſt, nec mora appoſita ferrea lamina, cui Gallico idiomate Saleſius inſcribi curarat, huius argumenti epigramma:non eſſe lapidem neque lignum quod Catholicus adorat,ſed Regem illum qui cùm in Cruce mortuus ſit, ſuo etiam Crucem decorat ſanguine,eadémque horâ in Ioannis Sageti ædes regreſſus,ſum-

Ludouicus Saleſius Anicienſis.

Granierius & Franciſcus orationi initium dant.

Franciſcus præaltam crucem Animaſſiæ erigit.

Franciſcus poſitiones ſcribit ad defenſionem crucis.

pta penna nonnullas concluſiones pro ſacri ligni defenſione commiſit chartæ, eáſque poſtea & Tononi publicè affixit & miſit ad Miniſtros Geneuenſes. Dum hæc agit, ecce Ternerienſium conuerſorum religioſum ſeptingentorum ferè hominum vtriuſque ſexus agmen venit, Cherubinus ſtatim Concionem habuit ac vt obiectionem hæreticorum vnicam cum veritatis

Cherubini valida concio

ſtringuntur aculeis præueniret, his verbis vſus eſt. Nihil hìc dicimus, Auditores, quod vbicunque & quandocunque voletis coram Miniſtris nõ propugnemus, ipſi verò vos hactenus deceperunt. Obtulerant nuper conſultationem his de rebus inter nos & eos controuerſis, expectabamúſque vti promiſerant datæ fidei teſtimonium inſcriptis Quid tamdiu morantur? Nos ſanè coram vobis Deum teſtem facimus, non ſtare per nos quin ad quamcunque diſceptationem conueniamus, vt vos deceptos & ab vera Eccleſia alienos fuiſſe luce meridianâ clarius commonſtremus. Ad hunc ſermonem quamplures emiſerunt lachrymas, alij de præteritis peccatis miſerabiles querelas contexebant, & ad ſeptem hominum millia & amplius creuerat multitudo. Miniſtri vbi quid dixiſſet Cherubinus reſciuerunt, tanquam reſumptis animis ſcripſerunt ad eum Ioannis Coraiodi Aurifabri manu, paratos ſe ad conſultationem, ſoláſque deeſſe condiciones quas petebant ſibi dari. Itaque eorum litteris Epiſcopo & Præpoſito

Ludouicus Saleſius Geneuam mittitur.

communicatis, Ludouicus Saleſius Canonicus lectus eſt qui reſponſum ferret, is diligentiſſimus rectâ ad Corajodum perrexit cui præſente Iacobo Gradello viro conſulari & litteras dedit & Prædicatorum Catholicorum conſilium expectationémque explicauit ampliſſimè. Corajodus verò ad Ciuitatis Dominos rem omnem referendam ait, & hi rurſus ad Miniſtrum Perrotium remiſerunt: Saleſius cum Yuoyano & ipſo Hæretico ad Perrotium iuit; verùm ille quamuis Cherubini Epiſtolam tereret manibus, hæc ſe omnia ignorare proteſtatus eſt, remiſitque Saleſium ad Concilium Miniſtrorum, nihil iis inſciis ſtatuendum eſſe inquiens. Miniſtri autem cùm in longos dies differrent concilium, non diſtulit vlterius regreſſum Saleſius, & ipſi poſtmodum quæcunque à Corajodo ſcripta fuerant per litteras retractarunt. Vrgebant tamen Franciſcus Saleſius, Cherubinus & alij conſultationem propoſitam, eâque de re ſeriò ad ſupremum Pontificem, Congregationem de propaganda fide, Cardinalem ſanctæ Seuerinæ,

nerinæ, Cardinalem Aldobrandinum, Ducem Sereniſſimum & Apoſtolicum Nuntium tum à Saleſio, cùm à Ieſuitis & Capucinis ſcriptum eſt. Hæc omnia in vanum, quandoquidem Geneuates ſtatim ac Ieſuitas adfore intellexerunt ſub prætextu callidorum nimis hominum, & qui in rationes vt vocant ſtatus vltrò citróque ſe immiſcent, nullis iam opus eſſe conſultationibus dixerunt quę cauſa fuit vt mille deinceps exprobrationibus & meritò quidem à Catholicis onerarentur. Inter hæc fluxerunt duo menſes, & Saleſius Tononum reuerſus multos homines pergebat ad fidem reducere, Neophitos modò confirmabat, modò validiſſimis argumentis hæreticos obſtinatos verberabat, eximia ſui exiſtimatione replebat omnium mentes, neque tamen propterea ab Chriſtianæ humilitatis actibus deſiſtebat vel tantillum, quinimò omnibus obſequentiſſimus, Curionem, Procurarem, Medicum, Patronum, & ſeruum agebat in Domino; Semel cùm in ſuis veſtibus nonnihil ſarturus cubiculi portam malè fortè clauſiſſet, improuiſò in hoc humili exercitio à viro quodam nobili occupatus eſt. Is magno ſtupore affectus, quid hîc agis mi Domine? inquit, Non video inconueniens, reſpondit Saleſius, ſi id ego ſarcire diſcam quod ipſemet vaſtaui ac laceraui. Mirum quàm poſteà vir ille nobilis qui in fide adhuc titubabat hoc humilitatis exemplo profecerit. Per hæc tempora Franciſcus Bonna Diguierianus armata manu in Sabaudiam irruit, & improuiſò Maurianam occupauit. Non parum profectò Religionis negotia in ipſomet quamuis diſſito Caballio turbauit hæc irruptio, ſed Dux inuictiſſimus ſuperatis valido cum exercitu Alpium iugis breui omnia recuperauit, & cæſos fugatóſque hoſtes procul expulit à continente. Saleſius non reſciuit citiùs, veniſſe, vidiſſe, ac viciſſe Ducem cum Tonono ad eum profectus eſt; erat tunc temporis in arce Barralliana Princeps, & eam ad vltimum munire pergebat. Saleſius fusè de actis omnibus Duci publici boni auido ac de religionis Catholicæ progreſſu lætabundo diſſeruit, & poſteaquam veniam poſtulauit ad diſceſſum, Dux adeſſe Mauricium Brottyacum Caballianæ legionis Præfectum obſtinatiſſimum Hæreticum memor, manere iuſſit, tum aduocato Brottyaco ſuas vt coram Saleſio circa Romanam fidem difficultates exponeret, imperauit. Itaque dato Dux diſputationi initio ſolos Brottyacum & Saleſium reliquit, fingénſque

Geneuates Ieſuitas nolunt.

Stupendum in Frãciſco humilitatis exemplum.

Franciſcus barraliũ ad Ducem proficiſcitur.

Franciſcus trium horarum ſpatio diſputat cum Brottiaco.

aliò diſtrahi, mox tamen ſe rediturum vt ambobus omnimodam daret libertatem, ipſe per foris rimulas & ſeræ foramen non ſine mira patientia omnia audiebat, nam trium circiter horarum fuit hæc diſputatio. Porrò reuoluens ianuam. Vter Victor? inquit. Agnoſciſne tandem, ô Brottiace, noſtræ religionis veritatem? Tum Brottyacus. Ego (inquit) Sereniſſime Domine Theologiam noui ſolo nomine, atque adeò mirum nequaquam videri debet, ſi ad hoc ſum bellum ineptus, inermis ſcilicet, verùm argumenta omnia Domini Præpoſiti optimè memoriâ teneo, de iis cum Miniſtris conferam, nec vnquam me à recta alienari ratione patiar, vbi eam videro, amplectar. Lætus hac loquela Princeps, Titubare enim ac moueri rectè iudicabat, Saleſio dimiſſo, Brottyacum priuatim ſibi adhibuit, necnon de ſtrenuiſſimo Athleta miras laudes pronunciauit. Saleſius igitur Ducem Barrallij alloquutus quidquid voluit obtinuit, tum circa Curioniorũ beneficiorũ reſtitutionẽ, penſiones Miniſtrorum abrogandas, & Ieſuitas Tononi collocãdos, cùm circa Lazarianorũ Equitum promiſſum tenendũ: Verùm dum redit Aniciiq; tantiſper moratur, in vehementiſſimam febrim continuam cecidit anni nonageſimi octaui initio, támque diris conflictatus eſt doloribus, vt diebus ſeptem continuis parum de ſalute ſperaretur. Quam grauiter ſuum Apoſtolum infirmari Tononenſes Catholici tulerint vix dici poteſt; ſed idipſum Granierius, qui peſtilentiæ vitandæ cauſa Villam in Sallatio apud Falcinates ſenex optimus receſſerat, tam ęgrè tulit vt ęger ex inde fieret. Suffecit Saleſius in ſuum locum chariſſimum ſibi ac iam laborum conſortem Cherubinum, qui Tononi magno cum fructu Aduentus Dominici & ſacræ Quadrageſimæ Conciones habuit, necnon ſolemnem illam diſceptationem cum Hermanno Lignario homine Germano ſed Geneuenſi incola, qui in ea ciuitate Caluinianæ Theologiæ Profeſſor erat. Scripſit hac de re Sammichaëlius Auulliacus longam Epiſtolam, quam ad Charanſonium ex magiſtris auditoribus Supremæ Curię rationum Sabaudię direxit, & curauit Camberij mandari typis. Interim dum Saleſius Tononenſibus ſatis prouiſum ratus, cum Patre Ioanne Maurianenſi Anicienſium Capucinorum Cuſtode peſte infectis non ſine maiori quàm priori morbo vitæ ſuæ periculo ſubueniret. Granierius vt filium ſuum reſciuit Anicij ad tantam velle charitatem moras trahere, miſſo

Dux Brottyaco Frãciſcum laudat.

Franciſcus in febrim incidit.

Cherubinus in Frãciſci locũ ſuffectus.

Hermannũ Lignarium vincit.

Franciſcus ſanitati reſtitutus peſte infe- [illegible] ſub.

miſſo celerrimè tabellario cū abſolutâ iuſſione reuocauit. Quare Franciſcus facta quadragintadiali probatione ad ſuum Antiſtitem Villam Sallatiorum perrexit: hinc (cùm iam Hermannus à Cherubino ignominioſam fugam adornaſſet) ad ſuos rediit Tononenſes. Auctum Doctiſſimi Saleſij præſentiâ Cherubinum Socors Hermannus intelligens, citatus licèt libellis publicis & proſcriptis, cauebat ſibi maximè ne rediret aſperſorum aquá calida canum more, & Cherubinus hac inſignis victoriâ cum optime Saleſij Vicarium egiſſet, à ſuo Prouinciali vocatus ad tantillum temporis diſceſſit, relicto tamen qui eum repræſentaret Spiritu Balmenſi. Certè pudebat Hæreticorum plurimos de Theologi Geneuenſis fuga. Vnus inprimis Ferdinandus Bouerius Vir nobilis, Vallenſis Chillonenſis natalibus, verùm à multis iam annis Tononenſis incola de ſua fide ſatis incertus arrepto Pleſſiſij Mornæi in Miſſam libro rectà perrexit in domum Saleſij, quem cum non reperiſſet notatum vt volebat plicatis foliis librum reliquit ſuper cubiculi menſam & abiit: reuerſus domum Saleſius accuratiſſimè librum peruoluit, notauítque inſigniores falſitates, necnon quatuor aut quinque folia, in quibus inſolentiſſima erant mendacia & blaſphemiæ ſponte auulſit. Non multâ interiectá morâ rediit Bouerius, quem vt Saleſius vidit, moto capite & eleuatis manibus, nunquam (inquit) impudentiorem mendacem legi. Quæſo te, patientiam habe, & mecum ſenties, ſed parce prius quod hæc & hæc folia diſruperim, vide ſi merentur lucem, en mendacium, en & aliud, denique ſcatent innumeris. Quid dicis ad hæc? tu ipſe contrarium non ignoras. Mox tam validis ſtupentem conſtrinxit argumentis, vt nihil aliud quàm ſe de omnibus ad Geneuenſes Miniſtros, ſi fortè Pleſſiſium tueri poſſent ſcripturum reſponderit. Verumtamen nihil illis ſani vel efficacis referentibus Bouerius Saleſio abiurandæ fidem Hæreſis dedit quam ſtatim ac Granierius Antiſtes Tononum venit, in eius ſacris manibus cum lachrymis abiurauit, diu prius de ſingulis veræ fidei articulis à Saleſio inſtructus. Ringebant nihilominus alij, quos ſcilicet Satanas inhabitabat, nec poterant æquis oculis Virum amiciſſimum intueri. Æſtas erat, necnon dies Dominica, & ipſe in Diui Hyppoliti Baſilica habuerat concionem, explicabatque Euangelicum hoc cōſilium, in vnam te maxillam percutienti præbe & alteram. Dum egreditur ecce turbulentiſſimus

Franciſcū Granierius reuocat.

Cherubinus à ſuo Prouinciali vocatur.

Franciſcus Bouerio Pleſſiſi Mornæi mendacia oſtendit.

Bouerius abiurat hæreſim.

Lyeurij hæretici in Franciſcum facinus.

ſimus quidam Hæreticus, Andræas Lyeurius vocabatur, recedētem violenta manu ſiſtit interrogátque coram populo. Tu dixiſti in vnam maxillam percutienti præbendam alteram ne fortè percuſſa ſit illa pallidior; ſi ego te nunc alapâ percuterem, vertéréſne faciem vt ſecundam tibi impertirem? Reſpondit ad hanc inſaniam mitiſſimè homo Euangelicus. Amice ſcio quid deberem facere, verumtamen neſcio quid facerem, ſtupuit ad reſponſum amens Lyeurius ſed parum abfuit quin ab adſtantibus in indignationem verſis ipſe quæſtionis ſuæ ſolutionem, niſi Saleſius impediuiſſet, experiri cogeretur. Inſolens alius Caſus fuit. Pater Spiritus in proximo vrbi templo concionantem Viretum audierat, factum eſt cùm abſoluta eſſet concio vt à Miniſtro ſui dicti rationem peteret. Miniſter ad extremum adactus furibundæ felis ad inſtar cœpit in Spiritum acribus verbis agere, & Spiritus altè etiam loquebatur. Populus qui in vrbem redibat hoc ſpectaculo facilè excandeſcens nebuloni non nemini Spiritum à Vireto auellendi animum dedit, venit igitur ille & quod ius diſputandi habes? inquit. Quis te huc miſit larua? tum vi eum extraxit. Saleſius ad hæc ſuperueniens conabatur placare omnia, iam enim non ex viris duntaxat multi, verùm etiam ex fœminis quamplures iaciebant in Spiritum lapides, & abigendum aiebāt. Ducis Sereniſſimi & Antiſtitis imperio & authoritate ſe miſſos eſſe dixit, nec ad aliud quàm vt & concionarentur & diſputarēts Populus eo viſo & audito quieuit, euaſítque hac ratione Spiritus, cui deinceps Saleſius vt omnibus in hæreticos deſtinatis mitiùs agendi conſilium dedit. Sanè Saleſius nunquam hæreticorū animos opprobriis vel aſperioribus Epithetis alienauit, tranquilliſſimus erat in ſuggeſtu, veritates Catholicas potius exponebat quàm in falſitatibus hæreticis confutandis immoraretur. Non deerant quidem & hi Religioſi viri, qui eum minus reputarent ad Hæreticorum conuerſionem idoneum, eo quòd non ſatis acriter (inquiebāt) in eos inueheret, ſed velut aliquid ab iis metueret lēto procederet greſſu. Verùm his deiudiciis ipſe certior per amicos ſuos factus, Aiebat ſe experientia iam dudum cōprobaſſe ex lenitate maiorem ſemper emergere vtilitatem, & viam hanc meliorem facilioréмque eſſe. Hæreticos vt ſunt ſuperbiſſimi, nō facilè verbis atrocibus cogi. Prætereà ſe maximè aiebat cupere Chriſtum Dominum imitari, qui cùm Iudæis regnum cœlorum

Franciſci mira reſponſio ad interrogatū inſolēs.

Spiritus Balmenſis cum Vireto diſceptatio.

Franciſcus tumultuantē populum tranquillat.

Franciſci methodus agendi cū hæreticis optima.

annun

annunciaret, obſtinatos quidem ſeuerè corripiebat, ſed veram ſuam doctrinam cum omni manſuetudine & lenitate ſpargebat. Quis verò ad æternæ ſapientiæ prudentiſſimam methodum nõ ſe conformet? Nę ego, ſubiiciebat, nunquam inuectiuis & obiurgationibus vſus ſum, quin me poſtea pœnituerit, debet eſſe certiſſimum axioma, homines plus amore & charitate demereri quàm ſeueritate & inclementiâ. Cùm aliquando ex cathedra ſermonis feruore actus putidum Caluinũ dixiſſet, formato protinus Auditores Crucis ſigno non modicum mirati ſunt, quòd tandem ſic in eum egiſſet, non enim vnquam ſimile quidquam audierant, quod etiam cum accentu tam modeſto pronunciauit vt facile fuerit coniicere nullo id eum modo ex turbulentia feciſſe. Porrò hac ille benignitate & æqualitate ſui tantum valebat in populo vt omnium animos aliquantulum cognitus raperet, nec id Sereniſſimum Ducem latebat, qui hac eum de cauſa Ripallienſi & Filliacenſi Eleemoſinæ diſtribuendæ præfecit: & mirum erat quanta eum pauperes dilectione proſequerentur, vt & ipſe eos ſuis in viſceribus ob amorem Chriſti gerebat. Diſtribuebat quotidie ad Ripalliæ fores nouem panes ponderis librarum quatuor necnon prætereuntibus omnibus curabat ſtipem erogari. Dabantur item pro pagis citra Duranciam eiuſdem ponderis panes triginta in hebdomade. Pauperibus Tononenſibus & vicinis, poſtquam genuflexi omnes ſimul pro ſuæ Celſitudinis incolumitate & proſpero rerum ſuarum ſtatu Deum orauiſſent viginti panes diſtribuebãtur, & poterat numerus ſi quę prętereuntibus dabantur & famulis in id deſtinatis iungas ad centum & viginti panes in hebdomade aſcendere. Obtinuerat præterea Saleſius à Duce quinque maiores modios Sabaudicos ex Abbatia Filliacenſi & Ripallienſi Prioratu, quos ſexdecim ſenibus & infirmis prout ſibi videbatur, diſtribuebat. Hac tempeſtate prodiit in lucem ex officinis Geneuenſibus pernicioſiſſimus in ſanctæ Crucis honorem libellus, authore quamuis tacito Antonio Fayano Miniſtro, quem ad ſcribendum impulerat ſolemnitas Animaſſiæ nuper exacta & erecta in biuio altiſſima crux, immò iam amentem penè verterat in rabiem. Currebat huc & illuc liber nemine reſpondente, donec in Saleſij manus incidit. Is ſtatim ad Epiſcopum iuit, qui conuocatis quos apud ſe, Tononi ſcilicet, habebat Concionatoribus aliiſque Sacerdotibus doctis

Franciſcus benignitate & lenitate omnibus acceptiſſimus.

Franciſcus Ripallienſi Eleemoſinæ præficitur à Duce.

Librũ contra Crucis honorẽ Fayanus edit.

quid hîc agendum eſſet deliberauit. Tandem omnium votis viſum fuit, Reſponſione ſiue Apologia pro ſacræ Crucis honore onerandum eſſe Saleſium, quippe qui iam antea Fayanum nouerat, & erectionis fuerat author, quíque in ſcriptionis genere, vt & prædicationis valebat quamplurimùm. Acceptauit non inuitus demandatam ſibi ſcribendi Prouinciam Fráciſcus, adhibénſque ſtatim operi manum ſic laborauit, vt in hac materia nihil paſſus ſit deſiderari. Suo autem more tractando potius quàm refutando rem omnem quatuor libris complectitur. In primo poſtquam de nomine Crucis egit, nouem probationibus Virtutem Crucis, eíque debitum honorem, ex ſcripturis, ex Patribus, ex cõſeruatione, ex imitatione, ex antiquitate, & ex dignitate ſtatuit. In ſecundo agit quatuordecim capitibus de picturis & imaginibus crucis, de apparitione Conſtantino magno facta: de vſu crucis in rebus ſacris: de ſalutatione & inuocatione crucis: de titulis & epithetis Cruci ab Eccleſia datis: de teſtimonio Arnobij: de comparatione Crucis cum ſerpente æneo: de punitione eorum qui erga Crucem malè fuerunt affecti. In tertio libro vndecim capitibus definito Crucis ſigno, ait eſſe publicam Chriſtianę fidei profeſſionem, oſtendit deinde frequentem & varium fuiſſe ſigni Crucis vſum in veteri lege, poſthæc tractat de cerimoniis & benedictionibus, necnon affert rationes cur formetur in puerorum baptiſmi Sacramentum ſuſcipientium fronte ſignũ Crucis; demum duobus vltimis capitibus de vi ſigni Crucis aduerſus Dæmones agit fuſiſſimè. In quarto & vltimo libro tractat perquàm egregiè de variis honoribus & adorationibus oſtendítque, quo honore crux honoretur: & tandem piiſſimè ſicut doctiſſimè concludit in hæc verba. Nunquam arbitrata eſt Eccleſia cũ Apoſtolo quidquam ſcire vel prædicare niſi Ieſum Chriſtum & hunc Crucifixum, neque ſimiliter quidquam venerata eſt præter Ieſum Chriſtum & hunc Crucifixum: non Ieſum Chriſtum abſque Cruce, ſed Ieſum Chriſtum ſua cum cruce, & in cruce. Adoramus quod ſcimus: atqui ſcimus Ieſum Chriſtum in cruce, & Crucem in Ieſu Chriſto. Quamobrem hoc & totius Chriſtianæ doctrinæ, & omnium quæ huc vſque attuli compendio finem facio, proteſtando cum glorioſo Crucis prædicatore Diuo Paulo (ſed fac, ô Deus, plus hoc ſit corde & actionibus, quàm ſcripto & ore, & ſic in vitæ fine faciam) Abſit mihi gloriari niſi in cruce

Franciſcus pro defenſione crucis librum ſcribit & Fayano reſpondet.

Domini

Domini noſtri Ieſu Chriſti. Opus hoc Sereniſſimo Duci dedicauit, tum vt ipſe ait, ad perhibendam ei aliquo teſtimonio propenſiſſimam ſuam deuotionem, cùm ad agendas gratias de reſtituta apud Veragros cæteróſque Geneuæ finitimos populos ſacroſanctâ religione Catholicâ. Dedicauit & ſecundariò librum hunc chariſſimis ſuis Confratribus Anicienſibus, qui ſub crucis vexillo ad rapiendum vi regnum cœlorum ipſo duce militabant, & curauit mandari typis Lugduni, quem tamen poſtea vir bonus quidam inſcio Saleſio ſub Panthologiæ nomine ſecundò edidit nec paruâ hac de re mœſtitiâ authoris affecit animum, qui nihil ita fugiebat quàm inſolentes titulos, erátque ſolitus dicere Architectum illum ſtolidum & imprudentem eſſe, qui decumanam portam domo maiorem faceret. Interea Tononum rediit Cherubinus vnà cum Reuerendiſſimo Gebennenſi Epiſcopo, qui pluribus in locis reconciliatis (vt aiunt) publicè Eccleſiis & in eiſdem erectis & conſecratis altaribus celebratíſque generalibus ordinibus, & miniſtrato Confirmationis Sacramento, Miſſas, diuina officia, Sacramenta Eccleſiaſtica, ieiuniorum dies, feſtiuitatum celebritates, ac cætera Chriſtiana exercitia reſtituit; necnon orationem quadraginta horarum à Patribus Capucinis bis eodem anno intra decem dies Tononi celebrari permiſit, adeò vere infixam horum populorum cordibus à Saleſio veram fidem cognoſcebat. Et Deus Seruum ſuum coram hominibus miraculis etiam tunc clarum reddere voluit. In Sambonenſi Tononenſium ſuburbio viuebat obſtinata ſua in hæreſi mulier, quæ circa hæc tẽpora ab legitimo cõiuge filium pepererat. Is filius cùm per multos dies parentibus baptiſmum differentibus iacuiſſet in cunis, vitam cum morte commutauit Mater confeſtim graui conflictata mœſtitia quòd abſque baptiſmo filius ſuus deceſſiſſet, corrumpebat oculos fletu, & lamentis totam domũ, & viciniam implebat. Sepeliendus tamen erat infans. Perrexit idcircò ad Petrum Bouerattum Sacerdotem qui Sambonenſium Curam habebat, vt in cæmeterio locum filio ſuo obtineret. Cùm ecce Saleſium offendens, Fiam Catholica, mi Pater, exclamauit, ſi tuis precibus filius meus viuat vt ſaltem baptiſari poſſit. Tunc Saleſius flexis genibus Deum deprecatus eſt, & ex ea hora filius vixit. Actis Deo parentes mille gratiis, infantem ad baptiſmum aſportarunt, qui tamen ad duos tantùm dies vixit, & cum vniuer-

Franciſcus librum ſuum Duci nuncupat, & fratribus pœnitentibus.

Granierius in Caballio Eccleſias conſecrat.

Franciſcus puerum mortuum ſuſcitat.

ſa ſuâ familia hæreſi nuntium remittentes Religionem Catholicam auidiſſimè amplexati ſunt. Fuit præter ipſum Boueratium huius rei teſtis oculatus Georgius Rollandus & mox per vrbem vicóſque tam celebris fama cucurrit vt miraculũ ipſe etiam Cherubinus publicè ex ſacro pulpito ad Hęreticorum confuſionem promulgauerit, nec diſtulerunt quamplurimi ſtatim ac de re tota certiores facti ſunt Vicanos illos imitari. Sed iam inſtabat Orationis quadraginta horarum tempus, iámque diligentiſſimè parabantur omnia, cum Dux Sereniſſimus huius ſpectaculi cupidus ad Gebennenſem Epiſcopum ſcripſit, ſi fortè differri actio poſſet. Epiſcopus indictam diem reſcripſit nec differri rectè poſſe, cúm de tempore quo apud Sebuſianos ſua Celſitudo occuparetur nihil certi conſtaret, at Orationis ſecundæ futuram Deo propitio teſtem, quæ ſolemniori cum apparatu pro eius dignitate cogitaretur. Itáque ad indictam diem vndecimam calendas Octobris, quæ Dominica erat, & vigilia diui Matthæi Apoſtoli & Euangeliſtę, cœpta eſt prima Oratio ponè Diui Auguſtini Eccleſiam, tãto populorum vndíque tum éx remotis etiam ad duas diætas partibus, cùm ex vicinis Prouinciis Sabaudiæ, Burgundię, Heluetiæ, Valeſiæ, & Auguſtæ affluentium concurſu, vt vix credi queat. Facta eſt manè generalis Proceſſio, in qua detulit auguſtiſſimum Sacramentum Antiſtes, atque vbi regreſſum fuit in Oratorium, ecce Pœnitentes Confratres Taningienſes aduenerunt candidis veſtibus, nec mora trecenti homines Bellæuallenſis Parœciæ abſolutionem ab hæreſi petentes, quam obtinuerũt. Sequuti ſunt eos Sodales Boëgienſes, quos Franciſcus Saleſius Concione recreauit, ſumpto themate de realitate (vt aiunt) & dignitate Sacroſanctæ Euchariſtiæ, occaſione repręſentati Mannæ deſcenſus in deſertum ſuper theatrulum oculis ſuis obiectũ. Quadraginta poſthæc proceſſiones ſucceſſiuè turbam auxerunt Sanciriciani erecta quàm mirè conſeruarant argẽteâ cruce venerunt; pluſquam ducenti Feſſerienſes, ſexaginta Perrigniacenſes ad fidem conuerſi ſunt, die poſtera venit Thomas Pobellus Tricaſtrenſis Epiſcopus, & cum eo innumeri penè Clúſenſes, Sallanchiani & Falcinates amicti ſtolis albis, nudi pedes, & Dominicam paſſionem repræſentantes. Poſt hos Agathopolitani, & ab his Nobilium Caballianorum præclara Societas, à Produce Lamberto conducta. Poſt meridiem Aquianenſes, quos Angeli

Cherubinus patratum à Franciſco miraculũ promulgat

Oratio quadraginta horarum Tonony prima.

Franciſcus de Sacramento Euchariſtia concionem habet.

quam

quamplures Paſſionis deferentes myſteria præcedebant, hi in theatrũ erecti ſuauiſſimos verſus recitarunt; prodiit deinde Propheta Helias datum ſibi ab Angelo panem cum ab impia Iezabele fugeret ſub iunipero comedens. Properabant Terniacenſes, ſed à Geneuenſibus dum eorum mœnia lamberent, per ſummam perfidiam aggreſſi, magnis laboribus & vitæ periculo non niſi ingruente iam nocte vrbem intrarunt. Quam totam Saleſius & Cherubinus aſſiduis alternatim Concionibus tranſegerunt inſomnem tandémque qui primi Orationi adfuerant, eam etiam reportato piiſſimè in diui Auguſtini Eccleſiam Sacramento clauſerunt. Dux cum diſtinctiſſimè omnia accepiſſet, non modò hoc tam pium opus laudare cœpit, ſed etiam propriis ſumptibus huiuſmodi inſtitutum, cui ipſe adeſſet palàm proſequutus eſt, & acceſſit fauſtiſſimum nuntium Alexandrum Medicem Cardinalem Florentinum, Summi Pontificis à latere Legatum è Francia redeuntem Matiſconem appuliſſe, tenerique voluntate per Allobroges, atque inde per Valleſiorum tractum tranſeundi. Dux occaſionem optimam ratus, qua ſui erga Sacroſanctam Catholicam fidem ſtudij luculentiſſimum teſtimonium exhibere poſſet parari ſecundam quadraginta horarum orationem Tononi qua neceſſariò tranſiturus erat Cardinalis iubet, ſimul eum excepturus Altacomba Chanam ad Rhodanum, Burgetinum lacum ac Saueriam fluuium nauigans properat, ſalutatóque Legato, qui lente viam conficiebat, ipſe celeribus equis Tononum aduolat. Gebennenſi & Tricaſtrenſi Epiſcopis Saleſio Præpoſito, vniuerſo Clero, ipſóque poſtmodum Duce ſuis cum aulicis obuiã Cardinali effuſis, pridie Calendas Octobris intrauit in vrbem, ac in diui Hyppoliti ædem primò rectâ perrexit; ductus inde eſt in Vrbis palatium ſplendidè, ac vt tantum decebat Antiſtitem paratum. Hic cùm ſecundæ ſalutationis officium Proceres exhiberent, Sereniſſimus Princeps Franciſcum Saleſium manu apprehenſum ad Cardinalem duxit, & iſte eſt (inquit alta voce) Mi Domine Caballij Apoſtolus quem ego tibi ſiſto venerabundum, & vides hominem à Deo benedictum, ac ad nos de cœlo miſſum, qui præ grandi ſalutis animarum ſtudio inflammatus non ſine vitæ ſuæ periculo primus in hanc Prouinciam intrepidè venit, ſparſit diuini verbi ſemen, extirpauit zizania, Crucem Domini ac eius fidem plantauit, his in Ditionibus, è quibus eam

Franciſcus & Cherubinus noctem Concionibus tranſigũt.

Dux ſecũdam orationem parari iubet.

Alexander Cardinalis Medices Tononum venit.

Franciſcũ Dux Cardinali præſentẽ ſiſtit. Apoſtolum Cabally vocat.

inferorum acies per hæreticos à ſeptuaginta pluſquam annis eradicarant & ſuſtulerant. Ego verò tam pia cœpta ſecundaturus meum huc enſem attuli. At quidquid hoc in opere laudis eſt, totum illi deberi nemo diffiteatur. His dictis Saleſius iterum in genua procubuit & Cardinalem per oræ veſtis oſculum veneratus eſt. Cardinalis verò tantillum inclinatus eum erexit, amplexatus necnon tenerrimè oſculatus his verbis vſus eſt. Domine gratias ago tibi de tuo zelo, perge quo cœpiſti pede, ego quod mei eſt muneris fusè quæ egeris Beatiſſimo Patri referam, nec id omittam. Tantis cumulatus honoribus Saleſius receſſit perfuſus rubore genas ſtupentibus omnibus, ipſis maximè qui aderant hæreticis, non enim Ducem tantis eum proſequi fauoribus cogitaſſent, quæ ſanè res multum ad religionis valuit incrementum. Eo die appoſita eſt operi extrema manus. Tota Auguſtinianæ Baſilicæ nauis aureis, argenteis, & bombycinis tapetibus violaceis ornata erat, ad dextram pulpitum; è conſpectu theatrum erectum eſt aureo cœlo opertum, ſub quo Legatus & Dux eſſe debebant. Chorus in ſacelli figuram reſtrictus, regnātibus circumcirca columnis quamplurimis Dorici ordinis pictis & deauratis, hemiſphærion cæruleum aureis ſtellulis frequentatum ſuſtinentibus. E chori medio aſcendebant ad altare gradus, & ſuper id poſitum erat precioſiſſimum ad Sacramentum tabernaculum floribus, ſtatuis, imaginibus & gemmis illuſtratum; denique nihil videbatur non ſplendiſſimum. Manè facto Calendis Octobris, qui dies Iouis erat, Dux Cardinalem è ſuo hoſpitio in Diui Hyppoliti ædem duxit, & ſtatim Petrus Petitius Geneuenſis Miniſter à Saleſio ad Orthodoxam fidem reductus ſeſe vltrò & ſpontè ad abiurandam Cardinalis in manibus hæreſim obtulit. Sedebat autem Cardinalis inſignis ſolemnibus infulis ante maius altare vultu ad populum conuerſo, Dux à chori læuâ & ab illo Prælati ſuo quiſque ordine, Nuntius Gonzaga Epiſcopus Mantuanus, Granierius Epiſcopus Gebennenſis, Pobellus Epiſcopus Tricaſtrenſis; Epiſcopus Torcellenſis: Epiſcopus Termolenſis: Minoritarū Franciſcanorū Miniſter Generalis: Iuſtus, ex Auditoribus Rotæ: Adornius & Ragaſſo vtriuſq; ſignaturæ Referendarij, & Maluicinus Protonotarius Apoſtolicus. Iunctæ erāt Torquatorum Equitum Sabaudię ſedes. Ante hos à latere Theologi & cæteri alicuius notæ

Franciſco Cardinalis gratias agit.

D. Auguſtini Eccleſia vt inſtructa.

Petitius Miniſter hæreſim abiurat.

tęEccleſiaſtici.Retrò, Aulici nobiles,quos ingẽs populus premebat.Miniſter longâ habitâ oratione Michaël Foraſius,cũ eo quãplures viri Nobiles & Ciues hæreſim genuflexi abiurarunt.Quo facto Gebennenſis Epiſcopus ſolemnem Miſſam reſpondentibus Muſicorum choris decantauit, & ſtatim ac finita fuit generali Proceſſioni initium datum. Vici omnes à ſummo manè tapetibus, imaginibus, frondibúſque ornati fuerant. Ante Decumanam ædis portam eleuabatur artificio mons Aetna cuius vertex flammeos globulos vibrabat in cœlum, è radicibus autem fons fluebat amœniſſimus. Ad vici circumflexum ante Præſulis Tricaſtrenſis hoſpitium cernebatur præcelſus triumphalis arcus altiſſimâ cumulatus Pyramide, cuius acumini inſidebat Caſtrum lateralibus quatuor turribus obuallatum,necnon æneis munitum fiſtulis. Antiſtes Gebennenſis Sacramẽtum deferebat ſub vmbella,quam baculis quatuor altè ſuſtinebant Dux Sereniſſimus,Amedeus nothus Allobrox,Marchio Samrambertinus, Conſul Meyerius, & Dynaſta Grandicurtius Friburgenſium Heluetiorum Oratores. Sequebatur ſtipatus Prælatis Cardinalis, ab illis veniebant Aulici, nobiles, ciues, & nouiſſimè ingens tum plebeiorum cùm Fœminarum ex remotis etiam regionibus turba. Ad triumphalem arcum ſuſpenſa in aëre nubes ſeſe ſpontè aperuit, emiſitque columbam candidam pedibus roſtro & pectore aureis quæ Cardinali & Duci Epigrammata duo aureis in cyaneo inſcripta caracteribus,Cardinali quidem Latinum, Duci verò Gallicum exhibuit. Prioris argumentum erat Alexandrum Medicem Alexandro Maiorem triplices de Marte triumphos vnum agere,& pacem reſtituere tribus.Stringere tres coronas optatâ fronde Palladis,& aſſerta religione Victorem redire,fœlici demum concludebat augurio his illi pro meritis Trinum qui in æuum regnat tergemino ſacrum cincturum honore caput. Poſterioris: Magni Principis zelum,& virtutem bellicam fœlicitatem parem cordis magnitudini mereri. Et cælum cui curæ eſſet ipſum iam pace magis quam bello victorem reddere; vt nubes euanuit viſa eſt triremis aërem velut aquas ſulcans quę caſtrum longis tormentorum fragoribus aggreſſa eſt. Sed tam horrendis caſtrũ tonis reſpondit, vt tremebundos omnes denſa etiã fumi qui ex cannarũ prodibat ore caligo circumuoluerit. Tandem pererrata vrbe in ædem regreſſum eſt,data populo benedictio-

Forazius & multi nobiles hæreſim abiurant.

Viri Tononienſis vrbis vt inſtructi.

Aetna.

Pyramis.

Nubes.

Columba.

Epigrammata.

Triremis in aëre.

Tormenta bellica.

nedictio: repoſitum in tabernaculo Sacramentum, accenſę mille milléque candelæ: perſoluta nonnulla cantica: & Cardinalis cum Duce & Epiſcopi in hemicyclis conſederunt. Tum Cherubinus primam habuit concionem ſumpto themate. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? Hunc ſequutus eſt Præpoſitus Saleſius qui hæc Domini verba, Caro non prodeſt quidquam doctiſſimè elegantiſſiméque explicauit: plus decies deinde Concionatus eſt ſumpto ſequentium verborum themate, Spiritus eſt qui viuificat: verba quæ ego loquor, ſpiritus & vita ſunt. Hoc facite in meam commemorationem. Præter duos hos viros planè Apoſtolicos Concionibus incubuerunt Ludouicus Saleſius, Philibertus Roges, Ioannes Maniglerius, Claudius Grandis, Stephanus Nouelletius, Pater Galeſius Minorita Franciſcanus, aliíque multi doctiſſimi Sacerdotes, qui variis temporum interſtitiis affluentes vndique Proceſſiones exceperunt, Agathopolitanorum, Cluſenſium, Sallanchienſium, Bonnenſium, Hermantianorum, Lullinenſium, Bontinorum, Brentinorum, Vegiacenſium, Sancirícianornm, Sandeſiderianorum, Douenenſium, Balleſonienſium, Meſſeriacenſium, Narniacenſium, Coudreanorum, Croſetenſium, Lulleriacenſium, Chauanæiorum, Margencellienſium, aliorúmque Caballij populorum quæ pluſquam decem hominum millia conficiebant. Die poſtea cum Dux & Proceres manè ſacroſanctam Euchariſtiam ſumpſiſſent, piiſſimè tranſacta luce ad veſperam ſodales Tononenſes ſancti Sacramenti albis induti veſtibus è Diui Hyppoliti templo altiſſimam grauiſſimámque crucem ligneam comportantes egreſſi ſunt. In vicũ quem idcircò Crucis nominant vti olim etiam Cruce inſignis erat ſtatim ac ventum eſt, Dux cum Epiſcopis & Saleſio adfuit, ipſeque ſuis manibus Crucem erigentes adiuuit clangentibus tubis, Sacerdotibus, ſodalibus, & Muſicis canentibus, nullo omiſſo lætitiæ ſigno. Pluſquam quatuor hominum millia huic ſolemnitati adfuerunt, eorúmque nemo non miratus abiit Principis & Catholici populi in erigenda tanti ponderis & vaſtæ molis cruce virtutem: nam nullis funibus aliiſve induſtriis ſed ſola manum vi facilè ac breui elata eſt & firmata, vt miraculo res proxima videri poſſit. Dux protinus flexis genibus Deum orauit, Crucémque amplexu & oſculo veneratus eſt. Sodales fecerunt ſimiliter, cantatóque lætitiæ hymno Sancto-

Franciſcus decies & amplius concionatur.

Proceſſiones vndique ad decem hominum millia.

Dux cum Epiſcopis & Franciſco Crucem erigit.

Dux flexis genibus [illegible] veneratur.

Sanctorum Ambroſij & Auguſtini in Oratorij Eccleſiam regreſſi ſunt. Die tertia Orationi clauſula data Bernenſes, Friburgenſes, & Geneuenſes Oratores acceſſerunt ad Principem cuius laudes nemo melius quàm Saleſius ipſe dixerit. Res adeò fœliciter ſucceſſit, (de conuerſione Caballianorum inquit) vt Illuſtriſſimus & Reuerendiſſimus Cardinalis Florentinus à latere Sedis Apoſtolicę Legatus diebus aliquot interpoſitis adueniens multa iam hominum millia viderit conuerſa eſſe, quibus quidem ipſe partim abſolutionem contulit, partim ab Epiſcopo, partim etiam à me dari voluit, cum ſcilicet in tanta Pœnitentium copia omnibus diei horis paratus eſſe deberet aliquis, qui ad caulas Chriſti redeuntes oues exciperet. Quem profectò tam inſignem & ingentem animorum motum vt in ſupremum rerum omnium immobilem motorem referre dignum & iuſtum eſt: ſic quoque ingenuè fatendum illum Ducis zelo, tanquam optimo inſtrumento, vel maximè vſum fuiſſe: illis enim aliquot menſibus, quibus Dux huic conuerſioni procurandæ incubuit, atque adeò Tononi moratus eſt, cor eius peculiari quadam gratiā in manu Dei eſſe videbatur, vt ad quodcunque vellet conuerteret illud, cum ſiue publicis ad populum cohortationibus ac vocibus Catholico Principe dignis, ſiue priuatis monitis ad eos qui videbantur hæreſis maiores columnæ ſiue exemplis bonorum operũ omnibus animi dotibus, ac viribus cum populo illo vniuerſo cõtendere, vt illum Catholicæ Eccleſiæ inferret referrétque. Conſtitutus ſcilicet à Deo Dux ſuper plebem illam, prædicans præceptum eius, nec deſtitit vnquam donec mutata rerum facie, velut exacta hyeme & redeunte vere, vbique appareret arbor decora & fulgida viuificæ Crucis, vbique Eccleſiæ cantus vt vox turturis audiretur in terra illa, & vineæ illæ inſtauratæ recentéſque florentes darent odorem ſuum. Nuſquam ſuauius, nuſquam efficacius hoc noſtro tempore hæreticorum tanta copia ad ſanam fidem adducta eſt. Hęc Saleſius. Itaque primi Bernates poſtquam de nonnullis ob quę maximè venerant diu ſatis egiſſent, demum à Duce petierunt vti liberum religionis vtriuſque exercitium Tononi præcipuè relinqueret, Dux religioſiſſimus ad vltimam hanc petitionem reſpondit. Quemadmodum vos cùm hanc prouinciam occupauiſtis, omnimodum hos in populos ius arrogauiſtis vobis, ita vt ad amplectendam eos nouam ac recentem

Franciſcus Ducem laudat ſummo Pontifici.

Bernates liberum relinqui religionis exercitiũ petunt.

Dux negat.

opinionem de fide veſtram coëgeritis : ita nemini veſtrum diſſonum aut malum videri debet, ſi ego Princeps legitimus iuſtis recuperatam armis, veræ eam & antiquæ religioni naturalibus meis ſubditis id volentibus reddo. Sequuti ſunt diſpari methodo Friburgenſes, qui Duci reſtitutam religionem Catholicam gratulati, ab ipſo miris cumulati fauoribus diſceſſerunt. De Bernatum tamen rebus paulò poſt conſilium ab Duce habitum, & in eo ab iis, qui religionem tanquam aliud agentes colunt, de retinendis tribus Miniſtris ex Niuidunenſi fœdere Tononi ſcilicet, Bonti & Narniaci agitatum eſt, Saleſius autem inclinatos plurimorum Patrum animos in eam ſententiam cùm videret, his Ducem verbis ore toto vim & efficaciam vibrans aggreſſus eſt. Sereniſſime Domine: Miniſtros hac in regione relinquere terras tuas perdere eſt, & cœlum cuius latitudinis pes vnus plus valet quàm mundus vniuerſus. Fiduciario tantùm iure hactenus inhabitarunt Prouinciam, ad eos retinendos teneris minimè, nec vllum intercedere poteſt inter Ieſum Chriſtum & Baal pactum. Dux ſtatim ac intellexit oraculum. Abeant (inquit) igitur, nec inueniatur vllus qui hac de re me amplius alloquatur. Habito conſilio Oratoribus Heluetiis prandium dedit, inter quod cùm à Bernatibus iterum pro tribus illis Miniſtris ſollicitaretur. Sit ita (inquit) remaneant, dummodo quos ego Bernam mittam Sacerdotes recipiatis. Ad hæc iratum Principem ſatis aduertentes conticuerunt, nec vlterius hac de re tractatum eſt. Sed anterioribus Ducis laudibus poſteriores ſubnectens Saleſius audiatur. Huc vſque tamen (ſubdit) pars iſta maxima illorum populorum ad Eccleſiam reuerſa aliquos habebat, immixtos vtriuſque ſexus hæreticos, qui cæteris obſtinatiores in errore permanebant, quibus cùm mederi aliter non poſſet Dux, ne reliquam plebem inficerent eos demum edicto publico diſcedere præcepit. Huius edicti terrore perculſi, aliquot etiam conuerſi ſunt, nimirum dum configitur ſpina, & afflictio dat intellectum auditui, vt nullum lapidem reliquerit Dux religioſiſſimus, quem ipſemet ſuis, vt ita dicam, manibus non mouerit, per blanditias, per minas, vt quoad per eum fieri poſſet populi illi conuerterentur, & quod laude dignius eſt, magnâ conſilij parte contraſentiente & conſulente (nam & rectè memini interfuiſſe me conſilio hac de re habito ſpeciali nimirum mandato Principis accerſitus

Friburgenſes gratulātur Duci ob reſtitutam religionem.

Franciſcus pro religione potenter Duci loquitur.

Franciſcus iterū Duci laudat.

Franciſcus à Duce ad Conſilium vocatus.

ſitus in quo pleriqueConſiliariorum rem illam tum aggrediendi tempus non eſſe, réſque non ferre mordicùs aſſerebant, neque ſane ſine probabili illarum, quas ſtatus appellant rationum momento) quibus tamen omnibus vnam religionis rationem Dux præpoſuit ac prætulit, idque videntibus, ſpectantibus, ac frementibus Bernenſium Legatis, qui illis ipſis diebus vt id auerterent ſolemnem egerant legationem. Hæc Saleſij verba. Parum erat talibus initiis fidem in Caballium aduocaſſe, tótque procreaſſe liberos, niſi etiam iis alimenta miniſtrarentur, erátque neceſſarium iis populis certos conſtituere paſtores, qui eos inſtruerent inſtructos corroborarent, ad Eccleſiaſtica Sacramenta ritu Catholico ſuſcipienda paulatim inuitarent, ac ad obſeruanda Dei & Eccleſiæ præcepta accenderent. Quapropter Franciſcus Saleſius tertio Nonas Octobris hos Sereniſſimo Duci obtulit articulos. Primò quidem. Det ſua Celſitudo abſolutas vindicias de reditu omnium Beneficiorum Eccleſiaſticorũ in Caballio exiſtentium, ad Curiones cæteróſque neceſſarios inſtruendis populis Sacerdotes alendos. Reſponſum eſt ad primum. Sua Celſitudo concedit. Secundò. Ad omnem euentum reditus Beneficiorum curioniorum huic rei applicentur cum ampla & perpetua fiduciaria poſſeſſione. Quantum verò eſt de beneficiis non Curioniis, ſumantur reditus ſaltem ad tres annos pro Eccleſiarum, altarium, aliarúmque rerum neceſſariarum, quæ populorum paupertas modò nequit, reſtauratione. Reſponſum eſt ad ſecundum. Sua Celſitudo concedit. Tertiò. Tollatur Ludimagiſter hæreticus Tononenſis & renouentur inhibitiones ac prohibitiones in ſtatutis Sabaudicis contentæ, ne quis Pater aut Patris fungens munere liberos ad ſtudia abſque expreſſa ſuæ Celſitudinis venia extra Status mittat. Reſponſum eſt ad tertium. Quod ad Ludimagiſtrum ſpectat ſua Celſitudo concedit. Quod ad liberos ſtudiorum cauſa foràs profecturos edicto generali iam cautum eſt. Quartò. Sufficiatur in Hæretici Ludimagiſtri locum Catholicus, & detur commiſſionis ſpecies Dominis, Gubernatori, Summo Prætori, & Procuratori Principali vt reſtituatur legatum à Franciſco Eſchernio & eius Coniuge ad alendos duodecim pauperes ſcholarum candidatos Catholicos ex Legatoris intento. Reſponſum eſt ad Quartum. Sua Celſitudo concedit. Quintò. Priuentur hæretici omnibus publicis muneribus, offi-

Franciſcus pro religione Duci articulos porrigit.

Vindiciæ de beneficiis.

Saltem ad tres annos.

Tollatur Ludimagiſter hæreticus.

Sufficiatur Catholicus.

Hæretici [illegible]ur muneribus.

ciis,gradibus,dignitatibus,nec iis duntaxat, quæ ex ſuæ Celſitudinis obſequio immediatè dependent verùm iis etiam quæ ex Iuriſdictionibus inferioribus, & præcipuè Comitatu Allingiorum,aliiſque Lazarianorum Equitum bonis & prædiis. Reſponſum eſt ad quintum. Sua Celſitudo concedit. Sextò. Remoueatur quantum fieri poterit ab hac Tononenſi vrbe Miniſter, quandoquidem ea ex Niuidunenſi fœdere abſoluto religionis Catholicæ exercitio data eſt, & Miniſtri approximatio nullum ſuæ Celſitudinis conſenſum habet, ſed officialium ſimplicem tantùm tolerantiam, quod ad tollendum etiam Ludimagiſtrum rectè facit & iuſtè. Reſponſum eſt ad Sextum. Sua Celſitudo concedit, vultque præterea ex capto iampridem conſilio Religionis prætenſæ exercitium omninò prohiberi, tum generaliter cùm peculiariter. Septimò. Catholici Tononum inhabitantes ſub ſolitis oneribus Ciues fiant, poſſintque intereſſe comitiis, in iis vocem habere deliberatiuam, & demum omnibus Ciuitatis priuilegiis gaudere. Reſponſum eſt ad ſeptimum.Sua Celſitudo concedit. Atque hi ſunt oblati conceſſique articuli quibus Dux ſignum ſuum appoſuit necnon per Burſerium ſubſcribi ſigillique ſui impreſſione muniri iuſſit. Poſthæc moueri poſſe Hæreticos obſtinatos ratus, ſi lenibus iterum verbis eos alloqueretur, Ciues omnes cæteróſque Caballianos alienius nominis viros in Comitiorum aulam cõuocauit,tum adhibito ſibi Saleſio in hanc ſententiam Concionem habuit. A quo tempore Prouinciam iſtam iniquis occupatam armis, noſtris legitimis æquiſque recuperauimus nihil ita habuimus in votis, Ciues chariſſimi, quàm vt eam ab inferni tyrannide, qua per Hæreſim vexatur, liberaremus. Ad vos ergo quamprimùm miſimus Doctores Theologos, veræque religionis Concionatores.(Videtis hîc primùm ac præcipuum) qui lucem inferrent caligantibus vobis, atque ex inferni faucibus eruerent. Etſi enim ad amplectendam veſtri Principis religionem vel inuitos,ſi ita nobis placuiſſet, compuliſſemus, nihilominus tamen leui brachio vobiſcum agere voluimus, ſperantes vos Matrem veſtram protinus recogn ituros, acceſſuroſque ſponte in eius gremium, eſt quidem quod de multis Eccleſiæ Catholicæ gratulemur illos videmus, illos amamus, illorum in tempore non erimus immemores. Verùm ſunt & alij duriores ſaxis,& vel ipſo Pharaone obſtinatiores, quos neque Religionis ſanctitas,

Remoueatur Miniſter.

Tononenſes incolæ Catholici Ciues fiāt.

Dux Caballianos in Comitiorum aulam conuocat. Eius oratio.

Franciſcū oſtendit.

ſanctitas, Maieſtas, ſplendor, amplitudo, Antiquitas, ſoliditas, miracula, concordia, neque exemplum & voluntas noſtra mouent, adeò delectantur in luto, & noctuarum in morem diligunt magis tenebras quàm lucem. Hos ſanè non poſſumus quin odio proſequamur. Sentient verò quid ſit malè apud nos eſſe niſi conuertantur. Quis vos faſcinauit non obedire veritati, ô miſeri, ante quorum oculos Chriſtus crucifixus eſt? ſed vltimum iam ſcire volumus. Date locũ in medio. Qui noſtri ſunt, vel eſſe cupiunt, veniant ad dexteram. Qui verò Hæretici atque ita à nobis diſſentientes remanere volent, tranſeant ad ſiniſtram. Hoc dicto ſilẽtium tenuit donec omnes loca mutaſſent. Quamplures dextram tenuerunt, abierunt tamen in ſiniſtram multi. *Catholicos ab hæreticis ſeparat.* Tunc Saleſius Ducis relicto latere ad miſeros conuerſus, modò hunc, modò illum ſuauiſſimis cohortationibus cõmonebat, num tanti facinoris puderet? Num mentem haberent & oculos. Viderent porrò quid agerent, nemini enim Ducem indulturum. Denique ſic egit, vt eorum partem maximam ad dextram retulerit. *Franciſcus hæreticos commonefacit.* Dux ad obſtinatos indignanter verſus, vóſne igitur eſtis, inquit, ô male erga Deum ac nos affecti, qui indignationem noſtram experiemini? Diſcedite à me, indigni quos vnquam hæc terra ferat, & intra dies tres vacuate Patriam. Egredi ſtatim lictores coëgerunt, & receſſerũt miſeri illi in Exilium Niuidunum trans Lemanum lacum, Brottyacus, Iolyus, Prezius, aliique nonnulli Nobiles ignobiléſque, & mox curauit de omnibus voluntatẽ ſuam Princeps, ſi quis vnquam maximus exequutioni mandari patentibus in eam litteris datis; his autem inter alias pro Curionum alimẽtis Eccleſiarúmque reſtaurationibus. *Ducis in hæreticos indignatio.* Carolus Emanuel, Dei Gratia Dux Sabaudiæ, Subalpinorum Princeps. Dilecto ac fideli Procuratori noſtro in Caballio, Nobili Claudio Marinio Salutẽ. *Ducis litteræ pro Curionibus & Eccleſiis.* Cupientes quãto citiùs fieri poterit Eccleſiarum, Altarium, aliarúmque rerum religionis Catholicæ exercitio neceſſariarum reparationi & reſtaurationi prouidere. Idcircò iubemus tibi & imperamus per præſentes vti fideli recenſione obſignes Omnes & ſingulos quoſcunque reditus, bona, fructus, pecunias & cætera pertinentia vel dependentia ex beneficiis Caballianis, præcipuè Prioratu Sancti Hyppoliti ad trium annorum tempus. Quos quidem fructus & reliqua volumus ad reparationes & reſtaurationes iam dictas adhiberi. Prohibentes diſertiſſimè ne ex iis fructi-

bus & reliquis quidquam cuiquam tradas, remittas, vel alteri rei inſumas prӕterquam dictis reparationibus & reſtaurationibus, idque ſecundùm reſcripta & iuſſiones, quӕ tibi ab Reuerendiſſimo Claudio Granierio Epiſcopo Gebennenſi, Reuerendiſque Franciſco Saleſio Prӕpoſito Eccleſiӕ Cathedralis Sancti Petri Gebennenſis, & Claudio Angeuillano Primicerio Eccleſiӕ Collegiatӕ ſancti Ioannis Baptiſtӕ oppidi Rupenſis, quibus idcircò omnimodam authoritatem fecimus exhibebuntur. Tibi verò poteſtatem etiam facimus cogendi omnes qui cogendi erunt, omnibus iuſtitiӕ viis ad obtemperandum, nonobſtantibus oppoſitionibus & appellationibus quibuſcunque, conſiderata re de qua agitur, & quam nec debemus, nec volumus, nec poſſumus in moras reiicere. Quapropter prӕcipimus & imperamus noſtris omnibus Magiſtratibus, Miniſtris, Officialibus & ſubditis vt preſentes obſeruent, & ad earum exequutionem omnem opem ferant, quantum nobis diſplicere timent. Hӕc omnia agendi poteſtatem, authoritatem, Commiſſionem & iuſſionem tibi damus: tale eſt enim placitum, & votum noſtrum. Datum Tononi die quinta Menſis Octobris, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo octauo. Alias dedit litteras ad quartum Idus Octobris quibus dicit, declarat, ſtatuit & decernit. Deinceps nullo modo permiſſum eſſe hominibus cauſam bonorũm & redituum Eccleſiaſticorum tam ab Lazarianis Equitibus poſſeſſorum quàm aliorum quorumcunque in Caballio & Terniacenſi agro exiſtẽtium habentibus ea directè vel indirectè ad locationem, conductionem, exactionem, vel quӕſturam, aliis perſonis dare quàm quӕ veram Catholicam Apoſtolicam & Romanam religionem profitentur, ſub Commiſſi noxa & mulcta. Prohibitum eſſe quibuſcũque cuiuſcunque conditionis & ordinis ſint minari Catholicis vel religionis Romanӕ cupidis, verbis vel actionibus, aut eos vtcunque male accipere, in eos inuehere, ſӕuire, aut terrere ſub pœna mille librarum & aliter ad arbitrium. Quòd homines Religionis prӕtenſӕ nequeant deinceps ad vlla publica munera, officia ſiue dignitates promoueri, recipi, & admitti, adeò vt Iudices, Cauſidici, Caſtellani, Curiales, Procuratores, Notarij, Commiſſarij, Apparitores eſſe non poſſint. Sitque omninò prohibitũ earum dignitatum, munerum & officiorum exercitium iis qui hactenus quid ſimile habuerunt, cum abrogatione, abolitione &

Franciſco authoritas à Duce facta.

Alia Ducis litteræ quibus hæreticos reiicit.

reuocatione Diplomatum, litterarum patentium, vel conſtitutionum quas habent velut contractuum & actorum ſi deinceps ſimile quid præſumerent ſub pœna falſi. Expeditis his litteris cum ſummo hæreticorum omnium terrore, Præpoſitus Saleſius, Primicerius Angeuillanus, & Procurator Marinius aſſumpto Tabellione ſeſe ad commiſſam inquiſitionem accinxerunt, retuleruntque ſub hoc argumento. In agro Caballiano citra flumen Durãciæ erant antiquitus hæ Parœciales Eccleſiæ, quibus ſingulis ſinguli Rectores præerant, & in quibuſdam Monaſteria virorum & mulierum, ac Prioratus regulares conſiſtebant, aliæque etiam inuicem perpetuò vnitæ fuerant. Scilicet Eccleſia ſancti Hyppoliti Martyris in vrbe Tononenſi (in qua tunc etiam erat Prioratus trium Monachorum Ordinis ſancti Benedicti ac quamplura Sacella) cum illi hactenus perpetuò vnita ſancti Marcelli Martyris loci Marclaenſis, nunc penitus diruta. Ambæ carent Sacerdotali domo. Vrbana enim cum decimis & aliis bonis immobilibus ad illam & Prioratũ ac Sacella reſpectiuè pertinentibus, à Bernatibus, ſeu ab eis cauſam habentibus omninò alienata reperiuntur, & ab Vniuerſitate ipſius Vrbis, quæ aliquas decimas & ferè omnia bona ſtabilia vendidit & abalienauit, poſſidentur. Eccleſia verò integra remanſit ablatis inde altaribus (prout conſueuerunt hæretici) quorum maius, cum duobus aliis iam erectum eſt. In eadem vrbe olim erat domus Fratrum Eremitarum ſancti Auguſtini, multis dotata reditibus conſiſtentibus in bonis ſtabilibus & piis legatis. Eius autem Eccleſia vnà cum bonorum quorundam parte adhuc ſubſiſtit, reliqua verò abalienata fuerunt. Eccleſia ſancti Stephani Martyris pagi Tulliacenſis cum illi perpetuò vnita ſancti Ioannis Baptiſtæ pagi Conciſani, (in hac tamẽ non erat fons Baptiſmalis nec ſacra Euchariſtia pro infirmis aſſeruabatur) ambarum domus vnà cum decimis & bonis ſtabilibus alienatæ fuerunt & à laïcis poſſidentur. Intrà huius Eccleſiæ fines inſignis erat Prioratus Conuentualis Ripalliæ nunc exuſtus. Eccleſia ſancti Petri Apoſtoli pagi Armoënſis cum illi perpetuò vnitis vnà ſancti Mauritij Martyris loci Reiurozij, & altera ſancti Nicolai Confeſſoris loci Liauenſis (in qua erat Cœmeterium: nulla tamen ibi adminiſtrabantur Sacramenta, nec aſſeruabatur ſacra Euchariſtia pro infirmis.) Hæ tres Eccleſiæ Parœciales perpetuò annexæ fuerant Capitulo Eccleſiæ Cathedralis ſancti

Franciſcus cum Angeuillano & Marinio de Eccleſiis Caballij inquirit.

Eccleſiæ Tononiẽſis.

Marclaenſis.

Tulliacenſis.

Conciſanæ.

Armoënſis

Reiurozienſis.

Liauenſis.

ſancti Petri Gebennenſis ab Alexandro Papa Sexto, decimo ſexto Calendas Februarij anni milleſimi quadringenteſimi nonageſimi quarti, ſui Pontificatus anno tertio, quas ab inuaſione Caballij vſque ad annum milleſimum quingenteſimum nonageſimum Geneuates cum earum bonis vſurparunt, ex quibus aliqua ſtabilia non exigui valoris abalienauerunt. Prima habet domum, reliquæ duæ nullam. Extant adhuc decimæ, Cenſus clientelares, & bona quædam ſtabilia, ad perpetuorum Vicariorum ſuſtentationem ſufficientia. Eccleſia Beatæ Mariæ Virginis pagi Bellæ-Vallis cum illi antiquitùs perpetuò vnita Sancti Ioannis Baptiſtæ pagi Lullinenſis, quæ vltra duo milliaria ab inuicem diſtant. In prima fundatus erat olim trium Monachorum Ordinis ſancti Benedicti Prioratus, & iam ante inuaſionẽ, Monaſterio Athenæenſi eiuſdem Ordinis Ciuitatis Lugdunenſis perpetuò vnitus, Cuius domus cum decimis, Cenſibus clientelaribus & aliis ſtabilibus bonis integrè permanſerunt. Domus verò Curioniæ diutæ, & earum bona ſtabilia partim à Bernatibus vendita, partim ſub annuis cenſibus abalienata fuerunt. In ea Bellæ-Vallis Parœcia & loco Vallonis erat olim Carthuſianorum Monaſterium, quod vnà cum Eccleſia dirutum eſt. Cenſus Clientelares, temporalis Iuriſdictio & bona ſtabilia omnia partim à Bernatibus, ſeu ab iis cauſam habentibus vendita, partim etiam ſub annuis cenſibus abalienata extiterunt, & nunc pacificè poſſidentur à laïcis. Eccleſia ſancti Georgij Martyris pagi VValliacenſis nullos habet inpræſentiarum reditus, nec domum Sacerdotalem, nam decimæ & bona omnia ſtabilia alienata ſunt. Eccleſia ſancti Iacobi Apoſtoli pagi Orſerienſis. Huius Domus ſacerdotalis, decimæ, & alia bona ſtabilia abalienata fuerunt perpetuò quibuſdam laïcis ſub annuo cenſu centum & ſexaginta florenorum Sabaudicorum: iam verò poſſidentur à Claudio Pratenſi Iurium Doctore, qui ea ſe relaxaturum dixit, dummodò reſtituantur pecuniæ quas idcircò Bernenſibus perſoluit. Eccleſiæ ſancti Petri Apoſtoli pagi Dralliantini Domus deſtructa eſt. Bona ſtabilia omnia à Geneuatibus fuerunt alienata. Ibi olim fundatus erat ruſticanus Ordinis Cluniacenſis Prioratus, cuius domus ſubſiſtit, decimæ ac clientelares cenſus, nonnulla verò bona ſtabilia alienata fuerunt. Eccleſia Beatæ Mariæ Virginis pagi Allingiorum (in qua olim erat Decanatus ruſticanus) cum illi perpetuò vnita ſancti

Bellæuallenſis. *VValliacenſis.* *Orſerienſis.* *Dralliantina.* *Allingiana.*

cti

cti Mauritij Martyris loci Mezingenſis. Ambæ carēt domo. Prior habet quædam bona ſtabilia, alia verò ſub annuis cenſibus abalienata fuerunt. Decimæ poſſidentur à Præpoſito Hoſpitalis Sanctorum Nicolai & Bernardi Montis-Iouis Diœceſis Sedunenſis. Eccleſiæ ſancti Sylueſtri Confeſſoris pagi Perrigniacenſis, Domus Sacerdotalis eſt deſtructa. Bona ſtabilia fuerunt à Bernatibus partim vendita, partim abalienata. Decimarū ſexta pars olim ad Rectorem ſpectabat, reliquæ verò quinque partes ad Abbatē Monaſterij Filliacenſis, Canonicorum Regularium Ordinis ſancti Auguſtini huius Diœceſis. Nunc eæ omnes decimæ à Gregorio Papa Decimo tertio Mauritianis & Lazarianis Equitibus traditæ ſunt. Eccleſia ſancti Nicolai Confeſſoris pagi Bracorentini. In huius finibus ante inuaſionem erat Monaſterium Monialiū Ordinis Ciſtercienſis, Loci, cuius Eccleſia cum Monaſterij Maiori parte ſubſiſtit. Domus Sacerdotalis & quædam bona ſtabilia à Bernenſibus ſub annuo quodam cenſu abalienata. Decimæ in quinque partes olim diuidebantur, quarum duæ ad Curionem ſpectabant, reliquæ verò tres ad Abbatem Monaſterij Beatæ Mariæ Alpium Ordinis Ciſtercienſis huius Diœceſis quas etiam nunc poſſidet, Equites vero Lazariani Decimas rectoris. Eccleſia ſancti Stephani Martyris pagi Seruentini Domum habet Sacerdotalem cum quibuſdam ſtabilibus bonis, reliqua ſub annuo cenſu abalienata ſunt. Decimæ verò à Lazarianis poſſidētur. Eccleſia ſancti Ioannis Baptiſtæ pagi Feſſiaci, Domum Sacerdotalem cum quibuſdam bonis ſtabilibus ac clientelaribus cenſibus habet, reliqua abalienata, Decimarum quædam pars olim ad Rectorem ſpectabat, reliqua Abbas Alpium adhuc poſſidet, Rectoris vero partem Lazariani. Eccleſia ſancti Mauritij Martyris pagi Lulliacenſis nonnullos habet clientelares cenſus ac decimas olim ad Rectorem ſpectantes, nunc verò ad Lazarianos. Domus & quædam bona ſtabilia ſub annuo cenſu alienata ſunt. Eccleſia ſancti Mauritij Martyris pagi Brentonaïenſis, cum illi olim perpetuò vnita ſancti Vrſi Martyris loci Vigniacenſis. Hæc partim deſtructa eſt: illa habet Domum cum quibuſdam bonis ſtabilibus, reliqua ſub annuo cenſu vendita & abalienata. Ab ipſa dependent adhuc quidam clientelares cenſus, & frumētorum decimæ indiuiſo iure cum Præpoſito Montis-Iouis, & cū quibuſdam laïcis. Lazariani verò quæcunque ad Parœcialē per-

Perrigniacenſis.

Bracorentina.

Seruētina.

Feſſiacēſis.

Lulliacenſis.

Brentonaienſis

Vigniacēſis.

tinent poſſident. *Auullia-cenſis.* Eccleſia ſancti Syluestri Confeſſoris pagi Auulliacenſis penitùs deſtructa eſt,& domo caret. Bona ſtabilia ſub annuo cenſu partim vendita, partim abalienata. Decimas habet indiuiſo iure & portionibus æquis cum Abbate Alpenſi nonnulliſque laicis,necnon clientelares cenſus. Quæ omnia Lazariani percipiunt. *Bontina.* Eccleſia ſancti Petri Apoſtoli pagi Bontini Domum cum nonnullis ſtabilibus bonis habet,reliqua ſub cenſu alienata. Habet præterea quoſdam clientelares cenſus & tertiam Decimarum partem ex omnibus frumentis,indiuiſè,pro duabus reſiduis cum Monaſterio Monialium Locenſium & hæc quoque omnia poſſident Lazariani. *Sandeſide-riana.* Eccleſia ſancti Deſiderij Martyris pagi nominis eiuſdem paris eſt conditionis cum Bontina:vt & *Saſſellēſis* Eccleſia Beatæ Mariæ Magdalenæ pagi Saſſellenſis. *Brentina.* Eccleſia ſancti Mauritij Martyris pagi Brentini. Domus & bona ſtabilia ferè omnia ſub annuo cenſu abalienata fuerunt. Decimæ diuiduntur in tres partes, quarum tertiam habet. Pro aliis duabus ius habet indiuiſum partim cum Sacello Beatæ Mariæ Pietatis olim in Bōtina Eccleſia fundato , partim cum nobilibus quibuſdam laïcis. Habet præterea cenſus clientelares. Quæ omnia ab Lazarianis poſſidentur. *Machil-liacenſis.* Eccleſiæ ſancti Petri Apoſtoli pagi Machilliacenſis. Domus & bona ſtabilia partim vendita,partim ſub cenſu abalienata. Percipit omnes decimas tam frumētorum quàm vini. Quæ tamen nunc Lazarianorum ſunt. *Sanciri-ciana.* Eccleſiæ ſancti Ciricij, ſeu Ciriaci pagi nominis eiuſdem. Domus Sacerdotalis diruta. Bona partim vendita,partim ſub cenſu abalienata. Habet quoſdã cenſus clientelares. Rector percipit partem Decimarum tam vini quàm frumentorum pro indiuiſo cum Abbate Alpenſi. Quidam Sacerdos eſt ea Canonicè donatus. Eccleſia Beatæ Mariæ Virginis *Iuniperiana.* pagi de Iunipero cũ illi perpetuò vnita ſancti Euſtachij Martyris pagi Buringenſis. Ambæ cum domibus ſunt omninò deſtructæ. Habent quædam bona ſtabilia, Cætera partim vendita, partim abalienata. Prætereà decimas quaſdam pro indiuiſo cum Abbate Alpium quas Curio Sanciricianus de ipſis etiam canonicè impertitus poſſidet. *Vegiacēſis.* Eccleſia ſancti Georgij Martyris pagi Vegiacenſis, habet domum maiori ex parte deſtructam,ac quædam bona ſtabilia,cætera partim vendita, partim abalienata. Habet prætereà quoſdam cenſus Clientelares, necnon decimas quorumcunque frumentorum & vini pro indiuiſo,cum quibuſdam nobilibus

nobilibus laicis, quas Fratres Prędicatores Ordinis diui Dominicis vrbis Camberienſis Diœceſis Gratiano politanæ ex cōceſſione Sereniſſimi Ducis poſſidēt. Eccleſia ſancti Lupi Cōfeſſoris pagi Douennenſis cum illi perpetuò antiquitùs vnita Sancti Apri Confeſſoris loci Loiſinenſis. Hæc domum non habet, illa cum quibuſdam bonis abalienata. In ea erat olim Ruſticanus Prioratus Ordinis ſancti Benedicti, à quo decimæ omnes tam frumentorū quàm vini vnà cum quibuſdam bonis ſtabilibus depēdent. Habet hic Prioratus domum, quam cum aliis reditibus quidam Illuſtris laicus ex Sereniſſimi Ducis conceſſione retinet. Eccleſia ſancti Stephani Martyris pagi Balleſonenſis, huius domus & bona abalienata. Habet decimas quorumuis frumentorum pro indiuiſo cum quibuſdam nobilibus Laicis quas Rector Canonicè donatus poſſidet. Eccleſiæ ſancti Ioannis Baptiſtæ pagi Maſſongiaci. Quædam bona partim vendita, partim abalienata fuerunt. Habet tamen quoſdam cenſus clientelares, Domum Sacerdotalem, & nonnulla bona ſtabilia, quæ eius Rectores Canonicè donati vnà cum decimis frumentorum & vini pro indiuiſo cum quibuſdam nobilibus laicis vſque in hodiernum diem poſſederunt. Eccleſia Beatæ Marię Virginis vici Filliaci, in qua erat antiquitus Monaſterium octo Canonicorū Regularium Ordinis ſancti Auguſtini, quod Nobili cuidam laico à Bernatibus abalienatum fuit, & cuius ac Parœcialis bona ſtabilia partim vendita partim alienata. Reliqua verò ac omnes decimæ & cenſus ab Lazarianis poſſidentur. Eccleſia ſancti Mauritij Martyris pagi Sierienſis cum illi perpetuò olim vnita Beatæ Mariæ Virginis loci Chaunaxenſis. Habet domum & quædam bona ſtabilia, cætera abalienata. Decimæ ex Abbatia Filliacenſi dependent, & ab Lazarianis etiam poſſidentur. Eccleſia ſanctorum Ferreoli & Ferrucij Martyrum pagi Margencellenſis, habet domum & quædam bona ſtabilia, cætera partim vendita, partim abalienata. Habet prætera quoſdam cenſus clientelares & decimas, quas Lazariani poſſident, ſuntque pro indiuiſo cum Decano Allingiorum. Eccleſiæ ſancti Bartholomæi Apoſtoli pagi Anthiacenſis, huius domus & omnia bona ſtabilia, necnon decimæ tam frumentorum quàm vini olim ad Decanum Allingiorum pertinentes, à Bernenſibus, ſeu ab eis cauſam habentibus partim vendita, partim ſub cenſu abalienata fuerunt, & propterea nullos reditus habet.

Douenēſis. *Loiſinēſis.* *Balleſonenſis.* *Maſſongiacenſis.* *Filliacēſis.* *Cierienſis.* *Chaunaxenſis.* *Margencellenſis.* *Anthiacenſis.*

Eſcheuenaenſis. Eccleſię ſancti Symphoriani Martyris pagi Eſcheuenæ enſis. Domum & quædam bona Bernenſes abalienauerunt; habet tamen nonnulla ſtabilia, ac particulam decimarum, reliquæ ex Abbatia Filliacenſi dependent & à Lazarianis poſſidentur. *Aquarienſis.* Eccleſia ſancti Pancratij Martyris oppidi Aquarienſis, cum illi perpetuò vnita ſancti Martini Confeſſoris pagi Narniacenſis. *Narniacenſis.* Hæc & illa carent domibus Aquarienſis maiori ex parte deſtructa eſt. Habet quædam bona ſtabilia cætera partim vendita partim abalienata. Decimæ verò partim ex Abbatia Filliacenſi, quas Lazariani poſſident dependent partim à quibuſdam nobilibus laicis percipiuntur. *Meſſeriacenſis.* Eccleſia ſancti Petri Apoſtoli pagi Meſſeriacenſis, habet domum cum quibuſdam bonis ſtabilibus. Cætera abalienata. Decimarum verò quædam pars ad Prioratum Douennenſem pertinet, quædam ad Capitulum Eccleſiæ Cathedralis ſancti Petri Gebennenſis, quæ tamen ab Hæreticis Geneuenſibus vſurpantur. Reliquarum quædam pars à nonnullis nobilibus laicis poſſidetur. Altera ex Abbatia Filliacenſi dependet, quam Lazariani percipiunt. *Cuſiacenſis.* Eccleſiæ Beatæ Mariæ Virginis paci Cuſiacenſis. Domus ruinam minatur. Bona ſtabilia abalienata. Decimæ omnes ad Abbatem Monaſterij Beatæ Mariæ Abundantiæ Canonicorum regularium Ordinis ſancti Auguſtini huius Diœceſis pertinent, qui Abbas Rectori penſionem annuam ſemper conſueuit in hodiernum vſque diem perſoluere, & quam Dominicani Camberienſes ex Sereniſſimi Ducis conceſſione poſſident. *Hermantiana.* Eccleſiæ ſancti Gregorij Martyris oppidi Hermantiani. Domus ruinæ proxima eſt. Habet quædam bona ſtabilia, cætera partim vendita, partim abalienata. Habet etiam quoſdam cenſus clientelares. Decimæ poſſidentur ab Abbate Abundantiano & quibuſdam nobilibus laicis. *Aneriana.* Eccleſiæ Beatæ Mariæ Virginis pagi Aneriarum. Domus deſtructa. Bona ſtabilia partim vendita, partim abalienata. Decimas verò Rector canonice impertitus poſſidet. *Corſerienſis.* Eccleſia ſancti Ioannis Baptiſtæ pagi Corſerienſis paris eſt conditionis cum Aneriana. *Marſilliacenſis* Eccleſiæ Beatæ Mariæ Virginis pagi Marſilliacenſis trans Duranciam. Domus Sacerdotalis, Bona omnia ſtabilia, paucis exceptis, ac etiam decimæ quibuſdam nobilibus laicis abalienata ſunt. *Marigniacenſis* *Lugrinenſis* Eccleſia ſancti Iacobi Apoſtoli pagi Marigniacenſis olim filiola & perpetuò vnita Parœciali Eccleſiæ ſancti Petri Apoſtoli Pagi Lugrinenſis trans Duranciam,

nec

nec domum, nec bona ſtabilia, nec decimas, nec cenſus habet, ſed omnia quibuſdam nobilibus laicis abalienata ſunt. Atque hic eſt Caballij Ciſdurantiani Eccleſiarum ſtatus. In agro verò Terniacenſi. Eccleſia ſancti Mauritij Martyris pagi Veriacenſis ſub monte Salleuio, habet domum & quædam bona ſtabilia, necnon cenſus quoſdam & decimas. Cætera abalienata. Percipit penſionem annuam ex decimis Parœciæ Troënenſis ad Eccleſiæ Cathedralis Capitulum ſpectantibus, nunc verò ab Hæreticis Geneuenſibus vſurpatis. Sed & Lazariani prædictos reditus poſſident. Eccleſia ſancti Martini Confeſſoris pagi Collongenſis ſub monte Salleuio cum illi antiquitus vnita ſancti Mamerci pagi Erchantini. Hæc domum non habet, habet verò illa vnam, ſed penè dirutam, cum quibuſdam bonis ſtabilibus. Cætera vtrarúmque à Bernenſibus partim vēdita, partim abalienata. Habet prætereà quoſdam cenſus clientelares & decimas parœciæ Colongenſis, nam Erchantinas ad Priorem Lullerienſem ſpectantes, Ciues Gebennenſes vſurpant, & ex his penſionem quamdam Rectori canonicè donato perſoluunt. Eccleſiæ ſancti Stephani Martyris pagi Bellimontis. Domus cum bonis ſtabilibus abalienata. Habet tertiam partem decimarum pro indiuiſo cum Priore ſancti Ioannis prope & extra muros ciuitatis Gebennenſis (quem Prioratum Lazariani Equites poſſident) pro aliis duabus partibus. Eccleſię Beatæ Mariæ Virginis pagi Verſenſis Domus Sacerdotalis quæ nūc diruta eſt, bona ſtabilia, decimæ, & omnes alij reditus, cuidam nobili Laico alienata ſunt. Eccleſiæ Beatæ Mariæ Virginis pagi Chenezenſis Domus deſtructa. Habet quædam bona ſtabilia, cætera a Bernenſibus partim vendita, partim abalienata. Decimas omnes percipit quidam nobilis Laicus, qui propterea debet Rectori penſionem annuam, & ipſam quoque nobili cuidam laico alienatam. Eccleſiæ ſancti Euſebij Confeſſoris pagi Humilliacenſis Nauis minatur ruinam. Habet domum cum quibuſdam bonis ſtabilibus. Debentur à Parœcianis primitiæ. Reliqua verò bona ſtabilia ac decimæ cuidam nobili laico & ea poſſidenti fuerunt alienata. Eccleſia ſancti Ioannis Baptiſtę pagi Mallianiacenſis, vnà cum domo diruta eſt. Habet quædam bona ſtabilia & cenſus clientelares. Percipit à Parœcianis primitias & omnia noualia. Reliquæ verò decimæ ſpectant ad Capitulum Eccleſiæ

Veriacēſis.

Collongenſis.

Erchantina.

Bellimontana.

Verſenſis.

Chenezenſis.

Humilliacenſis.

Mallianiacenſis.

Cathedralis,ſed vſurpantur à Geneuatibus. Eccleſia ſancti Martini Confeſſoris pagi Exertenſis, vnà cum domo penitus deſtru-
Exertẽſis. cta eſt. Habet quædam bona ſtabilia. Decimas verò quidam nobilis laicus vſurpauit & retinet. Eccleſiæ ſancti Mauritij Marty-
Viriacẽſis. ris pagi Viriaci (in qua olim erat Eccleſia Collegiata decem Canonicorum ſæcularium cum Decano) & illi perpetuò vnitæ an-
Leluiſe-tenſis. tiquitùs eiuſdem tituli pagi Leluiſetenſis. Domus, decimæ, cenſus, bona ſtabilia cuidam nobili Laico alienata ſunt. Habet quoſdam reditus in Parœcia Cernenſi apud Gebenneſianos. Eccle-
Fegeriana. ſia ſancti Lazari Confeſſoris pagi Fegeriarum, habet domum, decimas, cenſus, & bona ſtabilia, ſed ea omnia cuidam nobili laico alienata ſunt. Eccleſiæ ſancti Britij Confeſſoris pagi Therec-
Thererienſis. rienſis. Domus omninò deſtructa, bona ſtabilia alienata nonnullis laicis. Habet tamen adhuc integras decimas ac primitias quæ à Rectore pacificè poſſidentur. Eccleſia ſancti Iuliani Vici
Saniulianenſis. nominis eiuſdem, habet domum, decimas & primitias, quas rector Canonicè impertitus poſſidet, cætera alienata. Eccleſia Bea-
Bardonaenſis. tæ Mariæ Virginis Pagi Bardonæenſis in torcular conuerſa eſt, domus verò Sacerdotalis in caſtrũ. Omnia bona ſtabilia abalienata fuerunt. Habet decimas & primitias ac cẽſus quoſdã clientelares, quæ omnia à quodam nobili laico ex Sereniſſimi Ducis conceſſione poſſidentur. Eccleſiæ ſancti Syluestri Confeſſoris
Compeſeriana. pagi Compeſeriarum. Domus deſtructa. Omnia bona ſtabilia alienata. Decimæ ad Præceptorem Gebenneſianum Hoſpitalis ſancti Ioannis Hieroſolymitani pertinent. Primitię verò in annuum cenſum redactæ perſoluuntur à Parœcianis quas Laza-
Lullerienſis. riani percipiunt. Eccleſia ſancti Ioannis Baptiſtæ pagi Lullerienſis cum domo diruta eſt. Bona ſtabilia multis alienata. Decimæ ad Ruſticanum Prioratum Ordinis ſancti Benedicti olim ibi fundatum, & Sacello Beatæ Mariæ Virginis propè & extra muros Eccleſiæ Cathedralis, à Ioanne Cardinali Hoſtienſi erecto & dotato, olim perpetuò vnitum, quem Ciues Geneuenſes nunc vſurpant, pertinent. Eccleſiæ ſanctorum Petri & Pauli Apoſtolo-
Confignonenſis. rum pagi Confignonenſis. Domus & bona alienata. Habet decimas quorumuis frumentorum & vini, pro indiuiſo cum Priore ſancti Ioannis propè & extra muros ciuitatis Gebennenſis, quas Lazariani poſſident. Eccleſia ſancti Matthæi Apoſtoli pagi Vul-
Vullienaaenſis. lionnæenſis cum domo ſolo æquata eſt. Bona ſtabilia multis alienata

alienata. Decimæ adhuc extant à quodam nobili laico vſurpatæ. Eccleſia ſancti Mauritij Martyris pagi Bernæcenſis. Habet domum Sacerdotalem, & quædam bona ſtabilia. Prætereáque decimas quorumuis frumentorum & vini, ac quoſdam cenſus clientelares, quæ omnia Lazariani poſſident, cætera bona abalienata. Præter has Eccleſias in eodem Terniacenſi agro ſunt, & aliæ duodecim, quarum Parœciani fidem Catholicam nondum amplexi ſunt, eò quod à Geneuatibus vſurpentur, & in iis Miniſtri adhuc prædicent. Eæ ſunt, Valleriacenſis, Lanciacenſis, Onçenſis, Cartigniacenſis, Laconæenſis, Chanciacenſis, Auuſiçenſis, Troënenſis, Siænenſis, Boſſæenſis, Cuordenſis, & Vierdentina. Atque hic eſt Eccleſiarum agri Terniacenſis ſtatus. Saleſius, Angeuillanus & Marinius huiuſmodi inquiſitionem non citiùs Duci Sereniſſimo & Gebennenſi Antiſtiti obtulerunt, quam de conſtituendis Curionibus Concionatoribuſque feriò cogitatum eſt. Saleſium Generalem Oeconomum Dux conſtituere volebat: verumtamen viſus eſt ad Romanam profectionem, & qui de omnibus Supremi Pontificis voluntatem & diſpoſitionem referret magis idoneus, & Angenillanus Generalis Caballianarum Eccleſiarum Oeconomus conſtitutus.

Bernæ̃ſis.

Eccleſiæ aliæ duodecim.

Franciſcus ad Romanam profectionem à Duce deſtinatur.

DE VITA ET REBVS GESTIS, SERVI DEI.

Eximiæ Sanctitatis Viri FRANCISCI SALESII *Epiſcopi & Principis Gebennenſis.*

LIBER QVARTVS.

Franciſcus intercedit pro exulibus apud Ducem.

DVM hæc aguntur Saleſius ab Exulibus nonnullis qui Niuidunum receſſerant Brottyaco inprimis litteras accepit. Ærumnoſorum miſertus, ſpéque conuerſionis inductus non dubitauit ad Ducem accedere, vt liberi pro iis commeatus diploma obtineret. Dux Saleſij rationibus inclinatus demum annuit, eóque pacto, Brottyacus, Iolyus, & Prezius redierunt. Brottyacus quidem primus accepti beneficij gratias acturus acceſſit ad Saleſium, qui cùm ei inter varios de religione ſermones librũ Theodori Bezæ, quẽ in Ioſue confecit, aperuiſſet, oſtẽdiſſétque Præfationem in qua vir imprudens impudenſque Ioanni Caluino ait ſummam à Deo gloriam deberi, quòd primùm cœnæ modum primus inuenerit, adhibitis adhæc ſolidiſſimis argumentis, ſtupentes mirum in modum mouit. Brottyacus tamen ne quid leuiter vt putabat hac in re ageret, rectà Geneuam profectus eſt, ac Fayano Miniſtro cùm Bezanum dictum oſtendiſſet, ille ſtatim erubuit. Erraſſe Bezam faſſus eſt. Curauit non mora librum ſupprimi, & in Eccleſia Romana ſaluari homines poſſe dixit. Pluribus ſanè aliunde moto opus non erat. Quare Tononum reuerſus cum duobus ſociis ad Saleſium rediit. Iunctíque in eius manibus abiurata hæreſi religionis Catholicę profeſſionem emiſerunt ac poſtea Sereniſſimo Duci fuerunt acceptiſſimi. Poſthæc cùm neceſſaria omnia ad Religionis Catholicæ conſeruationem amplificationémque Saleſius excogitaſſet, tãdem quindecim articulos pridie Idus Nouembris Tononi

Beza imprudentia.

Brottyacus, Iolyus & Preſius hæreſim abiurant.

non obtulit Duci. Primò. Sit ſuæ Celſitudinis placitum decernere, vt omnes Caballiani & Terniacenſes incolæ ſecundum Religionem Catholicam, Apoſtolicam & Romanam viuant, dãdo iis qui contrariam profitentur competens temporis ſpatium, vel ad Catholicam amplectendam, vel ad excedendum è Prouincia cum permiſſione eorum bona Catholicis vendendi pendente tali tempore, quo elapſo cenſeantur adiudicata fiſco, & in eorum perſonas ſecundùm ius agatur. Reſponſum eſt ad hunc primum. Habetur edictum ad prætenſam Religionem ſiue generaliter, ſiue peculiariter interdicendam, quod intra ſeptem aut octo dies promulgari poterit. Qua de re Prætori primario cura datur. Prohibemus verò quibuſcunque hominibus cuiuſcunque conditionis ſint, ne extra Ditiones noſtras abeant, vel ſua bona transferant aut transferri curent, directè vel indirectè ſub pœna commiſſi tam in corporibus quàm in boniis, paritérque abſentibus præcipimus vt intrà dies octo redeant. Secundò. Vt nemini permiſſum ſit noua dogmata proferre, vel de fide diſputare, niſi coram Catholicis Theologis, aut aliis Eccleſiaſticis viris: inſtructionis ergo dumtaxat, ſub pœna quam ſua Celſitudo ex placito ſuo ſtatuet. Itémque vt nemo audeat à diuinis officiis aliiſve Catholicis exercitiis quempiam arcere, impedire, vel auertere. Reſponſum eſt ad hunc ſecundum. Quod ſpectat ad primũ caput reſpondetur vt in præcedenti articulo. Quod verò ad aliud, ſua Celſitudo imperat ſui muneris adminiſtris, vti arcentes, impedientes vel auertentes ſeuere & ad exemplum caſtigent. Tertio. Vt omnes Caballium & Terniacum incolentes, feſtos dies, ieiunia, vigilias, Quadrageſimam, & alia Eccleſiæ mandata obſeruent, interſintque Proceſſionibus ſub pœnis ex ſuæ Celſitudinis placito. Reſponſum eſt ad hunc tertium. Sua Celſitudo bonum eſſe iudicat, vt Reuerendiſſimus Epiſcopus Gebennenſis, tum quod ad hoc cùm quod ad alia, ad Diuinũ famulatũ ſpectãtia, Politicam Eccleſiaſticam & correctionem morũ edicta, ſtatuta, mandata, quę ſibi neceſſaria videbuntur, edat & promulget. Quæ vt ſonabunt ab omnibus obſeruari vult, intendit, & iubet, præcipítque ſuis Adminiſtris vti ea obſeruari curent. Et quandoquidem nonnulla ſunt peccata ad quæ Iuſtitia non aduertit, veluti rixæ, inimicitiæ, concubinatus, ebrietates, & his ſimilia delicta, ſua Celſitudo vult ſtabilitum iri Magiſtratum morum, qui ex

Franciſcus quindecim articulos Duci porrigit.

Vt nemo noua dogmata proferat.

Vt omnes Praecepta Eccleſiæ obſeruent.

perſonis Eccleſiaſticis vt plurimum conſtet, & cui ſemper vel Gubernator, vel Prætor Primarius vel Procurator fiſci vel aliquis ex Conſulibus interſit; habeatque hic Magiſtratus incarcerandi, mulctam pecuniariam vſque ad ſexaginta aſſes, & alias ſalutares pœnitentias imponendi poteſtatem.

Cẽſores & Cuſtodes tum in vrbe cùm ruri.

Quamobrem conſtituentur Cenſores, & Cuſtodes tum in vrbe cùm ruri, fiéntque omnia prout neceſſarium videbitur ad pietatis incrementũ morúmque reformationem, abſque litis actorum vel appellationis formulis, cùm hæc non niſi ſint ad continendos in pietate Chriſtiana homines.

Vt nemo libros hæreticorum legat.

Quartò. Vt prohibeatur quibuſcúnque perſonis ne libros Hæreticos, vel aliter damnatos legant aut teneant, præcipiatúrque iam habentibus vt eos intra menſem ad conſtitutos à Reuerendiſſimo Gebennenſi Præſule deferant. Quo elapſo menſe iidem Conſtituti priuatim inquirere per domos Eccleſiaſticis cenſuris, aliiſque à iure ſtatutis pœnis in reum agere, aſſiſtentibus etiamnum publicorum munerum Pręfectis quo efficaciter agatur, oppoſitionibus & appellationibus quibuſcunque non obſtantibus poſſint. Reſponſum eſt ad hunc quartum. Sunt in hanc rem edicta à Sua Celſitudine, quæ promulgabuntur, ſed & nouum fiet, quo prohibebitur ne quis libros huiuſmodi habeat vel vẽdat, ſub graui mulcta.

Vt omnes ſacris officiis interſint.

Quintò. Vt feſtis diebus omnes Diuinis interſint officiis, Maiori Miſſæ, Veſperis, Concioni, Supplicationibus, & ad id à locorum publicis Adminiſtris ſub pœna quam infliget Sua Celſitudo cogantur. Reſponſum eſt ad hunc Quintùm. Quod ad Catholicos Sua Celſitudo concedit: Quod verò ad eos qui nondum Catholici facti ſunt, Sua Celſitudo vult & imperat, ad vitandum Atheiſmum, vt omnes vtriuſque ſexus homines Catholicis Concionibus interſint, iubétque idcircò publicis ſui muneris Præfectis, vt in eam maximè curam incumbãt. Itémque vt omnes Patres, Matres ac familiarũ Rectores, liberos ad Catechiſmum mittant, prohibens ne quis aliò quàm in Eccleſiam Catholicam pueros baptizandos portet, eóſve inſtrui curet ſeu alibi matrimonia celebret. Sub ſuæ indignationis & pecuniariæ ad arbitrium mulctæ pœna.

Vt nemo dũ diuina peragũtur choreas ducat &c.

Sextò. Vt nemini permiſſum ſit dum diuina peraguntur, in Cauponis permanere, choræas ducere, officinas aperire diebus feſtis, ſub pœnis in Edictis Suæ Celſitudinis contentis. Reſponſum eſt ad hunc ſextum. Sua Celſitudo concedit, vúltque ſiue in vrbe, ſiue ruri idoneos Cenſores & Viſitato

Viſitatores Conſtitui, qui poſteà delinquentes ad Magiſtratum deferent, poterítque iis aliqua mulctæ particula applicari. Septimò. Vt Patres Matréſque familias filios ſuos, filias, ſeruos, ancillas, alióſque domeſticos ad Catechiſmum audiendum in Eccleſiam mittant. Quamobrem creabuntur in Vrbibus, & Pagis Decuriones varij, qui Catalogum conficiant, abſentéſque Spiritualibus Patribus accuſent, vt poſtmodum in cõtumaces iis pœnis quas Sua Celſitudo ſtatuet animaduertatur. Reſponſum eſt ad hunc ſeptimum. Sua Celſitudo concedit vúltque ſpecialiter, vt ij qui nondum Catholici ſunt ſub hoc Catalogo comprehendantur, puniantúrque delinquentes. Octauò. Vt Edictum priuationis omnium munerum publicorum in obſtinatos prout ſonat obſeruetur, cum declaratione, tales ſua munera per interpoſitas perſonas exercere non poſſe, minúſque participes fieri, ſub pœna edicti proiis qui huiuſmodi Hæreticos ſibi ſociabunt. Reſpõſum eſt ad hunc Octauum. Diſertum eſt Suæ Celſitudinis intẽtum. Quare Primario Prætori & Procuratori fiſcali iubet vti peculiariter iis quibus opus erit inhibeant, ne quouis modò directè vel indirectè, donec in prætenſa religione remanebunt, in publica officia & munera ſeſe ingerant. Nonò. Vt placeat Suæ Celſitudini conſtituere Commiſſarios qui diligenter cõtra eos inquirant, qui Eccleſias & Curionum domos deſtruxerunt, lateres vẽdiderunt, emerunt, detulerunt, ac ligna, lapides altarium, Fõtium Baptiſmalium, & Aquæ luſtralis, vt præter ſtatutas à iure pœnas cogatur ij ſuis ſumptibus Eccleſias & Curionias domos reſtruere, neceſſariíſque inſtruere ornamentis. Reſponſum eſt ad hunc nonum. Sua Celſitudo conſtituit Primarium Caballij Prætorẽ, imperátque Procuratori Fiſcali vti omninò in eam curam incũbat. Decimò. Vt ij qui bona Eccleſiarum poſſident cogantur ea remittere. Scilicet Eccleſiarum Parœcialium Reuerendiſſimo Epiſcopo Gebennenſi, ſiue ab eo Conſtitutis, reliquarum verò apud eum quem Sua Celſitudo volet. Reſponſum eſt ad hunc Decimum. Conceſſum eſt. Vndecimò. Vt ij qui chartas, libros, aliáue inſtrumenta ad Eccleſias & earum reditus ſpectantia habent, remittant ea intra menſem apud eum quem Suæ Celſitudini placebit conſtituere, vt poſteà prout ad vnumquémque pertinebunt, diſtribuantur. Reſponſum eſt ad hunc vndecimum. Iura & Tabulæ Eccleſiarum apud Angeuillanum à ſua Celſitudine

Vt omnes Catechiſmum audiant.

Vt obſeruetur edictũ de priuatione munerum.

Vt conſtituantur Commiſſarij pro Eccleſiis.

Vt Eccleſia bona reſtituantur.

Oeconomum conſtitutum, & Procuratorem fiſcalem, qui per ſcriptionem de omnibus facient remittentur, & ad id cogentur omnes quicunque ea habuerint, nonobſtantibus oppoſitionibus aut appellationibus quibuſuis. Duodecimò. Placeat Suæ Celſitudini abuſum tollere qui circa Eleemoſynarum grana pauperibus ruſticis deſtinata, & in conductionibus reſeruata committitur, vt ſicut expedit inſumantur, & hoc modo ea de re conceptã declarationem edere, conſtituendo Commiſſarios, qui Redemptorum rationes audiant, imperaréque Senatui vt eos cogat ad reſtitutionem rationémque reddendam, qui hæc grana perceperint, iuxta id quod à Reuerendiſſimo Gebennenſi Epiſcopo ſtatuetur. Reſponſum eſt ad hunc duodecimum. Reddentur de iis Eleemoſynarum frumentis rationes tertio quouis menſe corã Reuerendiſſimo Gebennenſi Epiſcopo, ſiue eius Officiali & Primario Prætore aut Procuratore fiſcali, vocatis duobus Tononẽſis Vrbis Conſulibus. Cui Primario Prætori iubetur vti quidquid ab ipſo Epiſcopo tam circa Eleemoſynarum diſtributionẽ quam redditionem rationum ſtatutum & decretum fuerit, nulla obſtãte oppoſitione vel appellatione faciat obſeruari. Decimotertiò. Vt Campanæ, quæ in Allingiana ſunt arce Eccleſiis ad quas pertinent reſtituantur. Metallum verò Campanarum Tononẽſium, Filliacenſium, aliarúmque Eccleſiarum apud Reuerendiſſimum Epiſcopum ſeu ab eo conſtitutos remittatur, vt ſecundum quod ſibi videbitur ad alias eliquandas campanas impendatur, & hoc intra dies quindecim. Reſponſum eſt ad hunc decimumtertium. Sua Celſitudo concedit & iubet Lamberto vt id faciat, quod etiam pro Campanis pagorum, ſiue integris, ſiue fractis locum habeat. Decimoquartò. Vt placeat Suæ Celſitudini Reuerendiſſimũ Epiſcopum, eius Canonicos, Curiones, Concionatores, Sacerdotes & alios Eccleſiaſticos, eorum familiares & domeſticos in peculiarem ſuam tutelam & patrocinium recipere, vt nulla eis ſiue in perſonis, ſiue in bonis inferatur iniuria, eoſque idcirco tum Dominis Gubernatoribus Caballij & Terniaci, cùm Magiſtratibus Vrbium Conſulibus, & Villaticis decurionibus in curam remittere. Reſponſum eſt ad hunc decimumquartum. Conceſſum eſt & remittuntur omnes Eccleſiaſtici in Curam incolarum Tononenſium Parœciarúmque, qui omnes Sacramento obſtringentur. Decimoquintò. Vt tã Domini Gubernatores quam

Vt ſtipes ab iniuſte abuſu diſtribuantur.

Vt cãpanæ reſtituantur.

Vt Dux Eccleſiaſticos protegat.

Magiſtratus diligenter & ſedulo aduertant vt ea omnia obſeruētur. Et quod attinet ad ſpiritualem Iuriſdictionem eius adminiſtris auxilium præbeant omnibus debitis & æquis iuſtitiæ viis ſecundum ius, edictáque & intentum Suæ Celſitudinis. Reſpōſum eſt ad hunc decimumquintum. Sua Celſitudo diſertiſſimè præcipit & imperat Caballianis Gubernatoribus, Primario Prætori & Procuratori fiſcali vti ea omnia ſtatuta & decreta obſeruari curent quantum ei parere cupiunt. Actum Tononi die duodecima Menſis Nouembris; anno milleſimo quingenteſimo, nonageſimo octauo. Propriā manu ſignauit. Carolus Emanuel. Vidit, & Sigillo muniuit pro Domino Cancellario Berlietius ſubſcripſitque Sereniſſimi Ducis à Secretis Burſerius. Elapſis tandem in hoc laborioſiſſimo Caballianæ cōuerſionis opere quatuor annis, rebus optimè (vt ferebāt tempora) compoſitis, Saleſius ad operis complementum Romam profecturus, Ampliſſimis de omnibus Commentariis, iuriúmque tabulis munitus diſceſſit à Veragris, ac in ſuum Saleſianum, Senem Patrem ſua præſentia recreaturus ſeceſſit. Tantiſper dum immoratur. Præſul optimus Claudius Granierius innumeros à filio ſuo Præpoſito exantlatos labores partáſque mille victorias, nullâ prorſus mercede niſi quæ à Deo in cœlis pararetur, immò propriis ſumptibus exhauſtiſque penè ob eas res parentibus ſecum ipſe peruolutans, tantillo pudore ſuffuſus eſt, quòd parem tantis meritis mercedem rependere non poſſe reputaret. Iuſſit tamen Angeuillano Eccleſiaſticarum rerum apud Caballianos Terniacenſeſque Oeconomo vti Saleſio reſcriptum daret, quo apud Claudium Marinium Procuratorem fiſcalem Generalémque Beneficiorum negotiatorem, pecunias quas expenderat reciperet. Et Angeuillanus ſtatim paruit, iuſſíque tabulas miſit. Verùm Saleſius magnanimo prorſus pectore ne tantumdem Curionibus detraheret inutilem chartam illam eſſe voluit, ciſtulæque carceri damnauit. Quam rem cùm reſciret Granierius tanto ſtupore affectus eſt vt ne verba quidem ad extollendam Saleſij ſanctitatem ſatis apta inuenerit. Attamen de adoptando ſibi in Adiutorem ſucceſſorémque Conſilium quod iampridem inierat, inuocato numine acceptíſque præcipuorum ex ſuo Clero Sacerdotum votis concluſit, lætus hoc animi ſui decreto Sanctus Antiſtes quærebat effætum corpus ſomno reficere, cùm ecce triſtis imago dormientis men-

Franciſcus redit ad Patrem.

Franciſcus recuſat pecunias à Granierio oblatas.

Granierius de aſſociãdo ſibi Franciſco cogitat. Granierÿ ſomnium.

tem horrore commouit. Lupi improuisò in ſuas oues irruebant, arcebat ille quantum poterat, verùm deficientibus qui in auxilium accurrerent Paſtoribus, non impedire potuit furentium rabiem, quin vnam & alteram ouem raperent. Porrò tantus horror bonum paſtorem occupauit, vt fortiſſimâ voce ad ferendam ſibi opem ſemel, iterum iterúmque clamauerit. Hilarius Furerius Sacerdos ab eius largitionibus poſtmodúmque Collegialis Eccleſiæ Beatæ Mariæ Anicienſis Canonicus qui ſuperius cubiculum inhabitabat, audito clamore territus ſtatim cubili ſpreto deſcendit ad Dominum, deductóque lecti ſipario. Valéſne (inquit) Domine? Quid tibi accidit? tum ille emiſſis gemitibus. Lupi, retulit, oues meas dilaniant. Hei mihi! Quis tanto oneri iam impari ſuccurret? Quis arcebit infeſtam truculentámque luporum rabiem? Hæc verò aiebat, quia populorum ærumnis tangebatur, timebátque ne ſi è viuis excederet vt iam canus erat, commiſſæ ſibi oues relinquerentur prædæ. Furerius quâ valebat apud eum Sacerdotalis obſequij familiaritate turbatam inſomnio mentem compoſuit. Electo in Adiutorem Saleſio non eſſe iam dixit quod deberet metuere. Res Diœceſis vniuerſas optimè conſiſtere, nec defuturum, Dei gratiâ, ab optimis Sacerdotibus auxilium, quibus ſanè quamplurimis gaudere deberet. His auditis Granierius. O vbi es fili mi, exclamauit, vbi es? Attende ad canos meos, móxque Furerio recedere in quietem iuſſo, requieuit ſi tamen potuit, adeò cogitationibus variis erat apprehenſus. Manè facto Saleſium per Tabellarium accerſiuit, declarauítque neſcire ſe qua ratione dignam eius meritis mercedem rependeret, niſi eum in ſui oneris Adiutorem cum futura ſucceſſione cooptaret, & vt ſibi ſeni baculus eſſet oportere. Saleſius audito adiutoris nomine demiſſis in terram oculis, vt eſt humilium Chriſtianorum mos, erubuit, tum reſpondens. Neſcio Domine (inquit) quis aut quid te in eam ſententiam induxerit, vt me Adiutorem ſucceſſorémque velis. Quid enim huc vſque merui? vel quam ad id aptitudinem poſſideo? Pluribus à Deo ſanè & Paternitate tua Reuerendiſſima cumulatus ſum beneficiis quàm meruerim. Non ego ſum tantis infulis idoneus. Optimè mecum agi putauero, ſi qualis ſum remaneam, neque propterea recuſo laborem, ſed habes, mi Domine, hac in tua tam ampla Diœceſi Sacerdotes & nobiles & eruditos & pios, qui onus

Granierius Frãciſcum inuocat.

Granierius Franciſco ſuam voluntatem declarat.

Franciſcus Epiſcopalem dignitatem recuſat.

onus illud fortiùs ferant. Hæc & alia ſubiungebat, tandem tamen omnino recuſauit. Granierius quò ſe verteret ambigebat. Re iterum atque iterum in conſiderationem adducta, tanquam aliud acturus petiuit Saleſiũ ad Dynaſtam Boëſiacum Franciſci Patrem, modíſque omnibus Franciſcum coram Parentibus in ſuum votum adducere conatus eſt. Verùm ille pergebat renuere mirabili prorſus voluntariæ demiſſionis ob virtutis amorem ſpecimine, Granierius nullum non mouit lapidem vt vinceret. Quamobrem Sereniſſimi Ducis placitum immò eximiam propenſionem obtinuit. Et Dux quidem nuper cùm de Granierij ſalute Medici dubitaſſent, Saleſium in Gebennenſem Præſulem ſponte idque publicè Taurini nominauerat. Nemo erat qui rem in melius non impelleret. Expoſcebatur à Cathedralium Canonicorum Collegio, ab vniuerſo Clero, à Nobilibus, à populo, ſolus ipſe quouſque Dei voluntatem interius acciperet fugiebat, obſtabátque ſibi. Demum Granierius accerſito Petro Critano Primario ſuo ab largitionibus Sacerdote, & qui poſtmodum Parœcialis Eccleſiæ Tonenſis Curio fuit, déque omnibus optimè inſtructo eum iterum ad habendam vltimam & abſolutam Franciſci voluntatem Saleſium miſit. Critanus igitur die poſtera quam appulit, primóque manè ſub recitandi Diuini Officij prætexta cauſa Præpoſitum in Porticum traxit, híſque eum deinde verbis aggreſſus eſt. Neſcis, mi Domine, cur huc venerim? Minimè reſpondit Saleſius; tum ille, Reuerendiſſimus Dominus meus, inquit, eo vno me nomine Nuncium allegauit, vt ſcias quid ipſe à te velit, & reſciat quid & tu quoque velis. Annus eſt & amplius à quo te Adiutorem ſibi cum futura ſucceſſione deſtinauit, alloquutus eſt ipſe te ſæpiſſimè hac de re, curauítque à multis alloqui, tu verò alto ſilentio id te non curare ſignificas, & eſt quod graui mœſtitia, animíque ineffabili dolore conflictetur. Tu videris. Ego quid referam? Quæſo te dixit Saleſius, Cura vt Reuerendiſſimus Dominus voluntatem hanc, cuius ego immenſas illi gratias ago, reijciat in alium; quandoquidem nullum omninò huiuſmodi deſiderium habeo. Si Adiutor eſſem, multum vt de ſuis reditibus detraherem neceſſarium eſſet, eos verò ſcio non ſufficere vt decenter ipſe ſe & familiam ſuam alat, ſi quid autem pateretur ferrem moleſtiſſimè. Non ſum ad imperandum natus. Sufficit mihi ſi in aliquam Parœciam curam habeam.

Granierius Saleſium petit.

Placitum Ducis obtinet.

Franciſcus in Epiſcopum ab omnibus expoſcitur.

Granierius Critanũ ad Franciſcũ mittit.

Franciſcus iterum iteriúmque renuit.

beam.

beam.Concionabor,ſcribam,vadam,veniam,exequar quidquid præterea iubebit Dominus meus. Sed de Pontificatu non eſt quod cogitare debeam. Ad hæc Critanus. Hæc te ſcire volo mi Domine. Cùm te Reuerendiſſimus Antiſtes in Adiutorem & Succeſſorem elegit, id non egit temere ſed Proceres amicos ſuos,viros Nobiles, Sacerdotum Sapientiorum,necnon Religioſorum plurimos conuocauit, Nemo eſt qui te non optet, atque adeò Canonica eſt hæc electio, nec aliter antiqui illi Patres Epiſcopi electi ſunt. Vox præterea populi vox Dei eſt. Prorſus te Spiritus ſanctus vult Paſtorem. Mitto, quòd Dux Sereniſſimus non id tantùm vult, ſed auidiſſimè cupit, & Cardinalis Florentinus huius eſt ſollicitator negotij apud Supremum Pontificem. Quis poſthæc Dei voluntatem eſſe non videat? Saleſius his auditis hæſit per aliquod temporis ſpatium decuſſatis brachiis, & deambulans cogitabundus. Tum ad Critanum verſus. Eamus (inquit) in Parœcialem Eccleſiam Torentinam ibi Miſſam de Spiritu ſancto celebrabimus, tu primam dices & ego miniſtrabo tibi,ego deinde ſecundam & tu viciſſim miniſtrabis.Inuocabimus gratiam Dei, quod inſpirauerit faciemus. Conſenſit Critanus, nec mora Torentum ambo profecti ſunt, miſſáſque vt concluſerant celebratunt. Saleſius ſua dictâ in chorum regreſſus genuflexúſque diu in eсſtaſim rapto ſimilis oculis in altare fixis manſit,interim dum Critanus gratiarum ſolitam emitteret actionem, & ad eius etiam vultum attenderet.Radiare ore toto videbatur, ſurrexitque inflammatus. Dum diſcederent.Benè iam dixit Critanus; Quid in ſacrificio intellexiſti mi Domine? Tu dices Reuerendiſſimo Præſuli (retulit Saleſius) me nullo vnquam modo Epiſcopatum deſideraſſe,eas ob cauſas quas iam antè declaraui. At quandoquidem ipſe ſic vult,aut vt ais ſic iubet,paratum obedire, & in omnibus obſequi Deo. Si quid bene actum à me fuerit,reportabit ipſe meritum.Rogo verò enixè vt rem hanc nemini dicas.Promiſit,paritérque congratulatus eſt Critanus,verumtamen temperare non potuit quin ante diſceſſum ſuum quid egiſſet Dynaſtis Saleſiis Boëſiacis Patri & Matri, Ludouicóque Saleſio Canonico renuntiaret. Anicium vt reuerſus eſt, Granieriòque narrauit omnia, tanta ſenem optimum lætitia inceſſit, vt non paucas emiſerit teneritudinis lachrymas, móxque in illuſtrem cœtum qui fortè apud ipſum aderat elatus. Nihil hinc vſ-

Franciſcus de voluntate Dei ſacrificiis explerat.

Franciſcus ore toto radiat.

Franciſci modeſtia.

Granierij gaudium de conquiſito Franciſco.

que

que feceram boni exclamauit lætabundus. Filium meum Præpoſitum Saleſium Adiutorem & ſucceſſorẽ obtinui. Diffuſa eſt protinus per vniuerſam fama Ciuitatem tam expectati nuntij, & Saleſius voce populi electus Gebennenſis proclamatus, qui non multo temporis interiecto ſpatio in vrbem rediit, Romam vt ſtatutum Tononi fuerat perrecturus. Ecce autem intrà paucos dies ſæuiſſimâ febri continuâ vir dilectus Deo & hominibus decubuit, Aruit confeſtim ob interiores flammas, in eúmque redactus eſt ſtatum vt de ſalute dubiæ eſſent Medicorum ſententiæ. Doctor Charrerianus Allobrox mortem non audebat tam citò affirmare, verùm Poineus Sereniſſimæ Ducis Catharinæ Hiſpanæ Medicus deſperabat prorſus, & tandem vicit eius ſententia. Franciſca Syonnaſia Boëſiaca, quæ ſtatim ac filij valetudinem acceperat commigrarat Saleſio, & ipſa Medicis potior erat, ſeruiebátque ineffabili cum charitatis affectu. Illa ad ferendum gnato dilectiſſimo mortis nuntium conſtituta eſt. Cecidit penè exanimis, tamen vt æternam Dei prouidentiam & voluntatem adorabat, reſumpſit vires, prudentiſſimíſque verbis renuntiauit ægro, vti ſe ad cœleſtis iter patriæ præpararet. Saleſius primâ frõte perturbatus eſt, circumdederunt enim eum dolores mortis & pericula inferni inuenerunt eum. Attendebat ſcilicet ad peccata ſua, de quibus non quantam cupiebat pœnitentiam egerat, aiebátque ſæpiſſimè cum Iobo, Dimitte me, Domine, vt plangam paululum dolorem meum antequam vadam & non reuertar ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine. Peccantem me quotidie & non pœnitentem timor mortis conturbat. Hei mihi Domine, quia peccaui nimis in vita mea! Loquar in amaritudine animæ meæ: Dicam Deo, noli me condemnare, Domine, quando veneris iudicare terram, vbi me abſcondam à vultu iræ tuæ? Commiſſa mea paueſco, & ante te erubeſco. Modò cum Dauide gemebat: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Conuertere Domine, & eripe animam meam, quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui. Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, & lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Dum hęc diceret, tam grauiter afficiebatur, vt nec poſſet glutire ſaliuam ſuam. Pelli ſuæ conſumptis carnibus os adhærebat, & derelinquebantur tantummodò labia circa dentes. Rurſum verò cum

Franciſcus ſæuiſſima febri decumbit.

Syonnaſia nuntium mortis Franciſco dat.

Franciſci ſententiæ ex ſcripturis.

Ezechia flebat aiebátque.Ego dixi,in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi.Præciſa eſt velut à texente vita mea,dum adhuc ordirer ſuccidit me.Cogitabat ſi ſaluus & ſanus fieret ſuis rebus melius prouiſurum.Verùm poſt exhauſtum gemitibus pectus, vanum hunc mortis pauorem reuocato animo, quem morbi vis penè expulerat abegit, cum hoc axiomate: Non eſt mihi ſperanda ſalus niſi à Domino, æquè aliàs miſericordia indigebo atque nunc, & æquè nunc propitiabitur mihi atque aliàs, tum ſubdebat. Vniuerſæ viæ Domini miſericordia & veritas. Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? ſpera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi; ſalutare vultus mei & Deus meus.

Franciſcus præclaro axiomate pauorem abigit.

Ciues omnes quotquot iacturam proximam æquâ lance trutinabant,triſtis omnino luctus inceſſit. Sacerdotum dolor Maximus, Granierij verò ineffabilis erat. Non obliti ſunt Eccleſiæ Cathedralis Canonici, extremæ viſitationis officij, ſed omnes ſimul quotquot Collegium tunc componebant vltimum dicturi vale benedictionémque a ſancto Præpoſito accepturi proceſſerunt, aperuit rurſus Franciſco cataractā lachrymarum chariſſimorum fratrum aſpectus, illíque viciſſim non niſi cum fletibus loquuti ſunt. Res erat ærumnoſiſſima. Ipſe poſtquam ſalutarem inſtructionem petiiſſent, languidum os aperiens ſic à mundi vanitatibus abſtraxit,ſic incertitudinem vitæ demonſtrauit,ſic vitiorum deformitatem oſtendit, ſic virtutis pulchritudinem exhibuit, ſic porrò Dei timorem incuſſit,amorémque infixit cordibus,vt nunquam ſanus elegantiùs efficaciúſque loquutus fuerit. Hinc ſingulos ſibi adhibens, quod in vnoquoque ex naturalibus propenſionibus imperfecti aduerterat priuatim declarauit,actíſque gratiis necnon benedictione data,elingues & imis tortos præcordiis dimiſit, interim dum Granierius ob conceptum dolorem grauiſſimè etiam decumberet. Continuò vt limen Canonici exceſſerunt,cordis & virium totâ horâ paſſus eſt deliquium, omnibus remediis perperàm adhibitis,ita vt mortuus putaretur. Verùm in hoc defectu non quieſcebat,vt plerumque ſolet animus,à Cacodæmone atrociſſimè tentabatur,& fortiſſimè propugnabat.Obijciebat perfidus Satanas debilitate menti ſubtiliſſimum quod haberet in realem Dominici Corporis in Euchariſtia præſentiam argumentum, tamque ſtringebat cominus vt nullâ quantumuis ſolidâ reſponſione,niſi Sacroſancti nominis Ieſu inuocatione

Franciſcus inuiſitur à Canonicis.

Franciſcus virium patitur deliquium.

Franciſcus acriter tentatur.

Liberatur à tentatione.

tione tacitâ callidum hoſtem arcere potuerit. Argumentum tamen illud poſtea ſanus diſſoluit: ſed adduci nunquam potuit vt diceret debilibus ingeniis prudenter timens. Vnus tantùm Ludouicus Saleſius tunc Dynaſta Tullianus, quem chariſſimum fratrem ſæpiſſime ſibi priuatim applicabat, dum de variis Theologicis capitibus ſermonem haberent extorſit ab inaduertente, ſed & obſtrictus eſt deinde iuramento, ne cuiquam notum facere. Die poſterâ cùm tantillum ad ſe rediiſſet, iuſſi ſunt ab Cathedrali Collegio Muſici cum lyris & cytharis, necnon piis Eccleſiæ Canticis ægrũ recreaturi accedere. Petierunt quodnã placeret canticũ: illud reſpondit ex Mariæ Magdalenæ verbis, Ardens eſt cor meũ videre Dominum: & cantantibus Muſicis ipſe miris cũ affectibus ſingulas clauſulas proſequebatur, iaculabatúrq; tenerrimos animi in cælum motus. Cecinerunt & ipſo volente hęc Dauidis verba: Quẽadmodũ deſiderat ceruus ad fontes aquarũ, ita deſiderat anima mea ad te Deus: & quæ ſequũtur. Cúmq; recederẽt, in aliam partem ad parietem verſus lachrymis ſuis verè ſtratũ ſuum rigans pœnitentiæ Dauidicæ integrũ pſalmum recitauit. Acceſſit poſthæc Medicus Charrerianus qui ipſe reſumptâ tentare voluit num ægro ſuo aurum vires reſtitueret. Præparabat autem iuſculum cum auri puluere coram ipſo Saleſio, quæ cauſa fuit vt quidnam ageret ab eo interrogaretur. Charrerianus reſpondit ex ſcriptura. Quod ego facio tu neſcis modò, ſcies autem poſtea, tunc Saleſius abſtinere non potuit quin eum corriperet, non eſſe prophananda inquiens Domini verba, Sacram Scripturam non eſſe niſi ſacris in rebus, magnáque cum reuerentia vſurpandam, ſumpſit tamen calẽtem ſorbitionem breuíque refectus eſt. Dum hæc fierent miſſus fuerat ad eum à Granierio Natalis Rogeotus Sequanus famulatu cellæ vinariæ Præfectus, qui ſumptionis effectu viſo, Medicíque capta ſententia, Reuerendiſſimo Domino ſuo melius habere Saleſium renunciauit. Granierius & ipſe tam fauſto nuntio recreatus eſt, intráque paucos dies ambos priſtinæ ſanitati cum ingenti omnium gaudio reſtituit Deus. Tandem Granierius ſocio dato ſuo ex Sorore Nepote Franciſco Chiſſæo Polingiano Cathedrali Canonico, necnon Generali Vicario, qui de Adiutoris munere apud Sedem Apoſtolicam ageret, (ſciebat enim ſi hæc illi cura daretur, minimè loquuturum) eum Romam his oneratum litteris mittit.

Frãciſcum Muſici inuiſunt.

Franciſcus lachrymis ſuis ſtratum ſuum rigat.

Franciſcus Medicum corripit.

Franciſcus ſanitati reſtituitur.

Beatiſſimo Patri Clementi Octauo Pontiſici Maximo Seruus Humillimus & indignus Claudius Granierius Epiſcopus Gebennenſis. Quam lætos atque vberes animarum fructus ex hac Gebennenſis Diœceſis vinea hiſce diebus perceperimus, Illuſtriſſimi Domini Cardinalis Medicæi Legati à latere vti ſpero narratione Tua Sanctitas cognoſcet. Cùm enim in Tononenſi oppido quadraginta horarum oratio celebraretur, eiuſdem Cardinalis ex itinere & Sereniſſimi Ducis præſentia, Deo proculdubiò ita diſponente, incidit fauſtis admodum auſpiciis, quando per idem tempus innumera hominum multitudo hæreſim abiurare, fidémque Catholicam amplecti ſtatuerat, quorum pars id in ipſius Illuſtriſſimi Legati, pars in meis manibus ſanctè præſtitit, Sereniſſimo Duce quàm impenſiſſimè rem totam promouente. Quæ omnia hîc, quem ad Beatitudinis tuæ pedes ſupplicem deſtinamus, fuſiùs & facillimè exponet, quod omnibus rerum harum ſucceſſibus interfuerit. At verò dum ita fœliciter coram Domino lætamur, ſicut qui lætantur in meſſe; ſicut exultant victores captâ prædâ, quando diuidunt ſpolia, hoc vnum accidit intempeſtiuè & moleſtiſſimè. Nimirum Rex Chriſtianiſſimus per litteras Ducem feriò admonet, velle ſe eius quam tam opportunè Tua Sanctitas tantâ totius orbis Catholici voluptate perfecit pacis vinculo comprehendi, Hæreſis Caluinianæ Matricem & fontem Geneuenſem videlicet Ciuitatem: quamuis pacis articulis nulla vt par erat illius mentio habeatur. Quæ res incredibilem Hæreticis omnibus audaciam addit: fidei Catholicæ aditum præcludit: Nouiſſimè conuerſos animos ſi non abijcit omninò, at ſanè perturbat quàm maximè: Mihi ac Canonicis meis bonorum Eccleſiaſticorum recuperandorum, quæ per ſummam iniquitatem à Geneuenſibus detinentur, ſpem omnem funditùs euellit. Quapropter iſtum Eccleſiæ meæ Præpoſitum quotquot ſumus hîc ordinis Eccleſiaſtici viri, quoad eius fieri potuit celerrimè miſimus, qui noſtro omnium nomine ad Beatitudinis tuæ pedes pronolutus, quantam res hæc ſi ſuccedat iacturam ſit allatura Reipublicæ Chriſtianæ, quámque atram tanto ac tam fœlici pacis exitui ſit impreſſura notam, noſtro omnium nomine humillimè explicabit, vt pro ſua erga Catholicum orbem, maximè verò erga hanc tot exagitatam malis Prouinciam, Paterna Clementia, Tua Sãctitas ſeriò, tum apud Chriſtianiſſimum

Franciſcus ab Epiſcopo & Clero Romam mittitur.

ſtianiſſimum Regem, cùm apud Ducem Sereniſſimum agat, ne tanta pax ſit impiis, nec eius lætentur priuilegio, qui Eccleſiaſticam pacem tot ſciſſuris nituntur conuellere. Cui debent honorē potius honorem, cui vectigal vectigal compellantur reddere: ac tum demum veniat pax ſuper illos in virtute Domini, & Apoſtolicæ authoritate Sedis, cui Tuam Beatitudinem clementiſſime & Sanctiſſimè inſidentem, Deus optimus maximus quā diutiſſimè ſeruet incolumem. Accepit & huius formæ ſecundas Saleſius. Beatiſſime Pater. Iamdudum Apoſtolorum limina meo nomine viſitaſſet Reuerendus Franciſcus de Sales Eccleſiæ meę Præpoſitus, niſi periculoſiſſimo morbo quo diu decubuit, & propter peſtem in plurimas huius Prouinciæ partes hactenus ſæuiētem, aditus omnes nobis ad Italiam intercluſi fuiſſent. Perrexit nihilominùs tandem aliquando, ac ſuperatis itinerum difficultatibus, vti ſpero, ad Sanctitatis Tuę pedes acceſſit. Ac quidē quando res, propter quam abiit, nullam ſine ſummo periculo moram patiebatur, nec omnia tunc haberem præ manibus, quæ viſitationi ſanctorum liminum neceſſaria ſunt. Ea nunc duxi mittenda, quo vices meas hac in re apud Sanctitatem Tuam agat meo nomine. Ratus Clementiæ tuæ id acceptum iri, tum vt difficillimo tempore quæ fieri poſſunt per pauciora, per plura nequaquam fiant, tum vt hîc meus Procurator, qui non inutilem hoc in agro operam nauare conſueuit, variis peregrinationibus ab opere abſtrahatur. Deus Opt. Max. Sanctitatem tuam Eccleſiæ ſuæ quamdiutiſſimè ſeruet incolumē. Chiſſæo peculiares litterę datæ ſunt, quibus Granierius enixè Saleſium à Suprema Sede Apoſtolica Adiutorem expetebat. His igitur inſtructi, ſuperarunt Alpes, ac ſalutato Taurini Iulio Cæſare Riccardo Barenſi Archiepiſcopo, Apoſtolicóque apud Ducem Nuntio, cui negotiorum omnium communicanda ſumma erat, Romam pergebant. Iampridem Antonius Faber Gebenneſiani Auditorij Præſes, Illuſtriſſimi Principis Ducis Nemoroſij in Italia res & negotia agebat, acceperátque Saleſius eū Modenæ eſſe, quamobrem amiciſſimum Virum viſurus illuc iter direxit, dum autem progreditur, Equus fallente veſtigio decidit, & Saleſium in cœnum effudit, vnde coinquinatis omninò veſtibus, ſurrexit. Fortè aderat itineris comes Nobilis quidam Gallus, qui Saleſio ſtatim ac in primo diuerſorio pedem fixerūt extractas è ſarcinario ſac-

Alia Granery ad Pontificem littera.

Franciſcus Fabrū inuiſit.

Caſtitatis exemplũ in Franciſco.

co bombycini nigri veſtes quo ſuas exſiccaret & extergeret mutuo dedit. Accidit autem cùm ad focum ſolus relictus fuiſſet Saleſius, cunctis ad alia, vt viatorum mos eſt, intentis, Fœmina ſpecioſiſſimi vultus intrauit in cubiculum, ac tanquam ſi ex domeſticis fuiſſet, (& ſanè an eſſet incertum eſt) Saleſio non colloqui ſolùm, ſed & laſciuos oculos vibrare cœpit, tandémque ad ſordidum actum ſollicitare. Saleſius verò turpitudinis ipſam & peccati additis etiam acrioribus verbis admonebat. At illa de omnibus ridens: verba ſunt hæc, inquit, nihil præterea, ſuiſque in laſciuiis petulantiùs pergebat. Recede à me ait Saleſius, vxorem duxi, cui fidelitatem Sacramento promiſi; ſed exoticus es retulit illa, longè abes à Patria, quid vxor tibi iam curæ eſt? Neſciet illa quid hìc agemus. Deum verò minimè ſcelus hoc latere poteſt, inquit ille, ipſe enim ſcrutator eſt cordium, & nouit abſcondita tenebrarum, nec quidquam eſt quod eius oculos fugiat. Et nondum deſinebat. Egredere hinc, Sacerdos enim ſum & caſtimoniam promiſi, nihil refert, inquit illa, quid hoc tandem concludit? Saleſius verbis vincere ſe non poſſe videns, impudentiſſimámque lupam nullum finem facere, grauiter minatus eſt, leuauitque manum tanquam ſi verberare voluiſſet, & paulatim limẽ excedens deſcendenſque fugâ inſignem victoriam obtinuit: cumque præ foribus domus Rollandum ſuum inueniſſet; Noli me deinceps ſolum relinquere increpans dixit, & quod acciderat enarrauit. Paucos intrà deinde dies Romam fœliciter ingreſſus eſt autoréque Fabro meritorium hoſpitium prope Baſilicam Saluatoris de lauro cepit. Nõ diſtulerunt ambo Saleſius & Chiſſæus oſculi pedum ſummi Pontificis, officium, ſed opportunè litteras exhibuerunt. Pontifex quo nullus humanitate & pietate maior, filij dilectiſſimi ad quem tam amanter præteritis annis ſcripſerat, aſpectu mirum in modum recreatus eſt, fusè interrogauit de omnibus, audiuitque differentem Saleſium ineffabili cum voluptate, adeſſe quoque Cardinalem Florentinum voluit, qui præter ea quæ iam dixerat, ex Sereniſſimi Sabaudiæ Ducis effato Franciſcum Saleſium Caballij Apoſtolum pronunciauit, mirifíque extulit encomiis. Poſthæc Saleſius Epiſcopi nomine ſacra limina viſitauit, multiſque ab omnibus qui iam eum famâ cognouerant honoribus cumulatus eſt, & in hac viſitatione innumeras Deo preces & lachrymas effudit: tum hos Papæ Beatitudini

Franciſcus minis & fuga inſignem victoriam obtinet

Franciſcus Romam venit.

Franciſci colloquiis Pontifex mirè recreatur.

Franciſcus Apoſtolorũ limina viſitat.

tudini obtulit articulos. Beatiſſime Pater, exponit humillimè Tuæ Sanctitati Claudius Granierius Epiſcopus Gebennenſis, cùm aliàs ad inſtantiam Emanuelis Philiberti tunc Sabaudiæ Duc. vnita fuerint Militiæ ſanctorũ Mauritij & Lazari omnia Beneficia ſimplicia, Curionia, Monaſteria, Prioratus & alia agrorum Gexenſis, Terniacenſis & Caballiani, ſub prætexta cauſa quòd eorum tractuum incolæ Lutherani ſeu Caluiniani eſſent, nec diuinus idcircò in iis cultus exerceri poſſet. Præfinita fuit hæc vnio cum clauſula, per quam Gregorius fœlicis recordationis Papa decimus tertius, vti quandocunque earum ditionum incolæ ad ſanctam fidem conuerterentur, Lazariani Equites vnicuique Curioni, quem Epiſcopus elegiſſet quinquaginta ducatos dare deberent annuatim, declarauit Cùm autem diebus prę teritis per continuas prædicationes, Terniacenſes & Caballiani omnes in Sacroſanctæ Eccleſiæ gremium redierint, numero ſexaginta quatuor Parœciarum, quibus idonei & docti conſtituēdi ſunt Rectores, prętei quos neceſſarij ſunt in Eccleſia Tononēſi, Primaria ditionum illarum vrbe, octo ſaltem Sacerdotes, qui confeſſiones audiant, & Sacramenta adminiſtrent, necnon tres validi Concionatores, qui ab Apoſtolico prædicandi munere nunquam ceſſent, prætereáque reſtaurandæ ſunt dirutæ penè omnes Sacræ ædes, & ferenda alia non ſine magnis expenſis onera. Supplicat ſanctitati Tuæ humiliter, vti vnionem illam relaxare & penitùs abrogare dignetur, quò Beneficia illa omnia quæcumque tandem ſint, Curionibus, Rectoribus, Concionatoribus, reparationibus, aliiſque ad conſeruandam Religionem ſanctam neceſſariis oneribus applicentur. Quandoquidem Sereniſſimus Allobrogum Dux, qui eius Militiæ Magnus Magiſter eſt, ſuum in eam rem conſenſum præbet. Licentiam eidem Epiſcopo concedendo, inſtituendi Parœciales Rectores, Beneficiáque diſtribuendi, prout viderit neceſſarium eſſe, necnon tres validos Concionatores è quouis Ordine ſeu Religione eligendi. Atque hic Primus fuit libellus ſupplex oblatus Pontifici. Secundus. Exponit humillimè Tuæ Beatitudini Claudius Granierius Epiſcopus Gebennenſis. Ob Prouinciæ paupertatē fructuúmque Præbendarum Theologalium tenuitatem, non Inueniuntur Theologi qui eas acceptare velint, cùm nihilominus ad ſpargendum diuini verbi ſemen, in ea Diœceſi maximè ſint neceſſarij. Supplicat

Pro relaxatione Beneficiorum Lazarianæ militiæ vnitorũ.

Pro Theologali ſeu Eccleſiaſte.

cat

cat idcircò Sanctitati tuæ, vti ſibi licentiam dignetur concedere, præbendam vnam Monachalem ſupprimendi in Monaſteriis & Prioratibus Conuentualibus ſuæ Diœceſis, vacantem aut vacaturam, ad hoc vt vnicuique Theologo præbendas duas, prout expedire videbitur, aſſignare poſſit, & deficientibus præbendis, poteſtatem aliqua Beneficia ſimplicia, earum Eccleſiarum in quibus huiuſmodi præbenda conſtituetur, ſupprimendi, & eorum fructus eidem Theologali applicandi. Quandoquidem hac ratione in iis Monaſteriis, Prioratibus, & Eccleſiis diuinus cultus minimè minuetur, immò verò maius & maius ſumet in dies incrementum. Atque hic ſecundus fuit libellus ſupplex oblatus Pontifici. Tertius. Exponit humillimè Claudius Granierius Epiſcopus Gebennenſis. Cùm maiori ex parte ſuæ Diœceſis Curiones adeò pauperes exiſtant, vt ſæpenumerò ſuos in Chriſto filios magno cum animarum detrimento cogantur deſerere; Supplicat idcircò Sanctitati tuæ, vti ei licentiam dignetur impertiri, iis Curionibus congruam aſſignandi portionem, etiam extra Viſitationem Generalem ſuper Decimis, Primitiis, & oblationibus ab Abbatibus, Prioribus, aliiſve Eccleſiaſticis poſſeſſis, prout iudicabit neceſſarium, non obſtante oppoſitione quauis vel appellatione. Atque hic tertius fuit libellus ſupplex. Quartus. Exponit humillimè idem Epiſcopus. Quamplures ſunt in Sua Diœceſi loci, quorum incolæ conſanguinitate vel affinitate, iunguntur, qui tamen cum pauperrimi exiſtant, tenuiſſimáſque expectent dotes, difficillimè extrà poſſunt matrimonium contrahere, ne ſcilicet exiguam illam dotem viſitationibus ſponſæ, nuptiarúmque oneribus inſumant, nec habeant vnde ad obtinendam ab Apoſtolica Sede diſpenſationem Romam mittant. Quapropter ſupplicat Sanctitati tuæ, vti concedere dignetur licentiam in quarto Conſanguinitatis vel affinitatis gradu diſpenſandi, eóſque qui hactenus eo non obſtante quarto gradu matrimonium contraxerunt, abſoluẽdi, cum poteſtate prolem tali modo ſuſceptam legitimam declarandi, hocque ſaltem in conſcientiæ foro. Quandoquidem & paupertate ne Romam mittãt impediuntur, & anguſtiâ loci coguntur ſimul contrahere. Atque hic quartus fuit libellus ſupplex. Quintus. Exponit humillimè. Cùm multi ſint Lutherani ſeu Caluiniani in eius Diœceſi, ſiue relapſi, qui ad veræ fidei redire lumen cupientes tam pium & ſalutare opus intermittunt

Pro congruarum portionum aſſignatione.

Pro matrimoniis ob conſanguinitatem & affinitatẽ.

Pro abſolutione ab hæreſi.

termittunt,quia ad Epiſcopum venire nolunt: Supplicat Sanctitati tuæ vti no ſibi tantùm & Generali Vicario, ſed& decem aut duodecim viris doctis & perſpicacibus eligendis, eos hæreticos ſeu relapſos ab omni hæreſi abſoluendi licentiam dignetur concedere,& in hunc effectum, vtque illorum obiectionibus reſpõdere ij Sacerdotes queant,poteſtatem abſque conſcientiæ ſcrupulo habendi & legendi libros prohibitos,eos autẽ maximè quos quotidie Hæretici in lucem emittunt, quandoquidem non ita facilè poſſunt aliter conuinci. Hæc autem licentia petitur perpetua,quia cùm datur ad tempus, finito eo vbi ſtatim noua non poteſt obtineri, plerique non tepeſcunt modò ſed frigidi fiunt, redeúntque ad vomitum,vel dum hæc expectatur licentia, non ſine graui animarum detrimento moriuntur. Atque hic Quintus fuit libellus ſupplex. Sextus. Exponit humillimè.Epiſcopalis mẽſæ fructus adeò tenues ſunt, vt vix ad decentem ſuſtentationem hoc miſero præſertim tempore ſufficiant, quo magnis expenſis eum onerari neceſſe eſt,eundo redeundóque ad Eccleſiarum & altarium conſecrationem,benedictionémve.Supplicat Sanctitati Tuæ,vti eum ab omni & quauis Decimarum Sabaudiæ Duci conceſſarum ſolutione dignetur eximere, partem illam quæ ei conuenit in alios Allobrogicos Epiſcopos,vel Beneficia poſſidẽtes,multò ſe ditiores & minus oneratos remittendo. Atque hic Sextus fuit libellus ſupplex. Septimus. Supplicat humillimè Sanctitati Tuæ Claudius Granierius Epiſcopus Gebennenſis, vti cũ Canonicis Eccleſiæ ſuæ Cathedralis diſpenſare dignetur,ad obtinendas retinendáſque vnà cum Canonicatibus Eccleſias Parœciales collocando in iis idoneos Vicarios,& qui ad animarum habẽdam curam ſufficiant.Quandoquidem omnes ſunt vel Nobiles,vel Doctores,& nequeunt cum Canonicatus fructibus, qui ſexaginta ducatorum ſummam non excedunt,decenter viuere, nec ad alia poſſunt adſpirare Beneficia, cùm omnia ferè de iure Patronatus ſint, nec poſſint idcircò abſque præſentatione Patroni obtineri. Aliter enim fiet vt diſpergãtur hi Canonici,deſinántque in vinea Domini laborare,eo quòd viuere nequeant. Atque hic Septimus fuit libellus ſupplex. Octauus. Exponit humillimè tuæ Sanctitati.Epiſcopatus Gebennenſis quamplures habet ſubditos ſeu tributarios innumeris aſtrictos ſeruitutibus, quæ plus Ethniciſmum quàm Chriſtianiſmum ſapiunt,veluti cùm abſque

Pro eximendo à decimarũ perſolutione Epiſcopo.

Pro diſpẽſandis ad parœciales Eccleſias Canonicis.

Pro liberãdis Epiſcopatus ſeruitariis.

Z

filiis moriuntur, in nullius fauorem teſtamentum condere poſſe: nec nigro panno veſtiri, ne quidem tenuem eligmum limbi ex colorato panno geſtare; ſunt & nonnulli quibus ſeruitus eſt curandi per noctem dum Dominus dormit, ne ranæ coaxent, quæ quàm indigna ſint homine Chriſtiano nemo eſt qui non videat. Quamobrem ſupplicat Sanctitati tuæ, vti ſibi dignetur impertiri licentiam huiuſmodi homines mediantibus nummis liberare, prout inter ipſos conuentum fuerit, & quæ quidem pecuniæ in euidentem Epiſcopalis menſæ vtilitatem, aut fundi eiuſmodi in Emphitheutica bona conuertantur. Atque hîc Octauus fuit libellus Supplex. Nonus. Exponit humillimè. Omnia ferè, tum Virorum, cùm mulierum Monaſteria, & Prioratus Conuentuales in Sabaudia, Gebenneſio, aliiſve Sereniſſimi Allobrogum Ducis Ditionibus & Regionibus vltramontanis, adeò ab regulari & antiqua diſciplina deciderunt, vt vix regulares à ſæcularibus dignoſcantur; alij enim huc & illuc palantes diſcurrunt, alij autem in clauſtris degentes grauiſſimo populis ſunt ſcandalo. Quapropter ſupplicat Sanctitati tuæ, vti commiſſionem alicui ex Vltramontanis Prælatis de rebus omnibus benè inſtructo dignetur dare, qui cum duobus ex Societate Ieſu, vel Capucinorum Ordine Patribus, addito etiam brachij Sæcularis auxilio, ſi opus fuerit, debeat, poſſitque liberè, & abſolutè eiuſmodi Monaſteria viſitare, & in veterem Ordinem reducere, & inobedientes corrigere, & rebelles coërcere, prout expedire viderit ad animarum ipſorum ſalutem, populíque conſolationem appellatione quauis neglectâ, & oppoſitione, quandoquidem illorum Monaſteriorum Superiores huiuſmodi diſſolutiones ferunt, & patiuntur, eo quòd remedium nullum adhibeant. Atque hic nonus fuit libellus ſupplex. Decimum ſuis pro Sodalibus addidit, ſub hac forma. Beatiſſime Pater, Deuotiſſimi Tuæ Sanctitatis Oratores, Præpoſitus, Capitulum, & Canonici Eccleſiæ Cathedralis ſancti Petri Gebennenſis exponunt humillimè, cùm ab hinc annis ſexaginta à Geneuenſi Ciuitate expulſi fuerint, & vnà cum Epiſcopo in Vrbem Anicienſem ad reſidendum, celebrandáque diuina officia receſſerint, euenit vt præteritis menſibus, per virtutẽ Spiritus ſancti, & continuas verbi Dei prædicationes factas, omnes ferè, qui Caballium & Terniacum Ditiones Sabaudicas incolunt, Sacroſanctam fidem Catholicam amplexi ſint, ij maximè,

Pro Religioſorum vtriuſque ſexus reformatione.

Pro Canonicis Eccleſiæ Cathedralis.

mè,qui Tononum inhabitant,primariam Prouinciæ Vrbem , cũ ſexaginta quatuor Parœciis circum circa longè lateque diffuſis. Quare ad confirmandos conuerſos, reducendoſque cæteros, tũ ipſe Epiſcopus, cùm Præpoſitus & Canonici in eam Tononenſem Vrbem ſe transferre ſtatuerunt, ibique cum tanta animorũ cõtentione in vinea Domini laborare,vt breui flores fructúſque appareant.Verùm quia non habent quo decenter viuant , non enim quilibet eorum Canonicatus ſexaginta ducatorum eſt.Tononi autem erat antiquitus Eccleſia cum Cõuentu Ordinis Eremitarum ſancti Auguſtini,valoris annui cẽtum nummorum circiter,vnita militiæ ſanctorum Mauritij & Lazari à Gregorio fœlicis,recordationis Papa decimotertio,ſub prætexta cauſa, quòd populus ille longè à Conuerſione eſſet , Conuentus autem ille deſtructus & Eccleſia multas patitur ruinas, vnde impoſſibile ferè eſſetFratribus illis reſtruere.Supplicant igitur humillimè Sanctitati tuæ vti diſſoluendo & relaxando vnionem illam, Capitulari menſæ renouare dignetur, & eidem fructus & reditus Conuentus applicare,Militibus etiam perpetuum imponendo ſilentium,quandoquidem Sereniſſimus Sabaudiæ Dux conſentit, & Canonici pro maiori parte Doctores ſunt,validique Concionatores. Hac ratione poterunt Tononum ſe transferre , ſacram ædem reſtaurare,fructúmque facere , qui ex diuini verbi effectu expectari poteſt.Cum decreto tamen,vt omnes Beneficia quæuis in Eccleſia Gebennenſi fundata poſſidentes, duodecim præſertim Sacelli ſanctorum Machabæorum Sacerdotes,qui vi fundationis ad reſidentiam in eo ſacello faciendam obligantur, debeant,abſque vlla vel oppoſitione , vel exceptione Capitulum, & Canonicos ſequi & comitari. Sub pœna priuationis ab eodem Capitulo. Quo caſu alij in eorum locum ſufficiantur , Quòd ſi nulli inueniantur,qui ad eam reſidentiam obligare ſe velint, tũc illius Sacelli fructus & reditus menſæ capitulari applicentur.Atque hi fuerunt decem libelli ſupplices, Supremi Pontificis Sanctitati oblati,quibus omnibus manu propriâ ſubſcripſit Franciſcus Saleſius Prępoſitus Eccleſiæ Cathedralis Gebennenſis.Pontifex petita ferè omnia conceſſit,alia dedit ad tempus , alia ad Illuſtriſſimum Cæſarem Cardinalem Baronium , & alia ad Iulium Cæſarem Riccardum Apoſtolicum apud Allobroges Nuntium remiſit. Saleſius tunc primum cum Baronio ſanctæ amicitiæ fœ- *Franciſcus cum Baronio amicitiam init.*

dus percuſſit, apud quem etiam de erigenda, vel Anicij, vel Tononi Typographia publica ſub authoritate & protectione Apoſtolica egit, exhibitis ob id conſilium optimis rationum momentis, & Baronius omnem opem amiciſſimè pollicitus, cœpit Saleſium magis ac magis amplecti. Dum mirabile illud Sanctorum & Doctorum virorum par in vnam mentem Virtus cogit, Chiſſæus non inaniter laborabat. Acceſſit ſecundò ad Pontificem, & ab eo Auunculi ſui nomine, Franciſcum Saleſium in Adiutorem cum futura ſucceſſione petiit, hoc oblato libello ſupplici, quem antea Cardinali Baronio videndum dederat. Beatiſſime Pater. Exponit humillimè tuæ Sanctitati Claudius Granierius Epiſcopus Gebennenſis, cùm ab hinc annis viginti Epiſcopali dignitate ſit oneratus, & prꝛterquam quòd quinquaginta annos iam prætergreditur, aduerſis adeò continuò detinetur valetudinibus, quæ canitiem dederunt, vt impoſſibile ferè ſibi iudicet tam vaſtam ampliùs regere, & gubernare Diœceſim, quæ ſexcentarum circiter eſt Parœciarum, cùm ita ſit vt immenſos oporteat tolerare labores, nunc maximè cùm in ſexaginta quatuor parœciis Cæmeteria, Eccleſiæ, & altaria benedicenda & conſecranda ſunt. Vnde quo decentiùs faciliúſque tale onus portare queat, de Nobilitate & doctrina pietati & probitati vitæ coniuncta, deuoti Oratoris & humillimi tuæ Sanctitatis Serui Franciſci Saleſij Præpoſiti Eccleſiæ Cathedralis Gebennenſis plenè & optimè inſtructus, ſummoperè cuperet, vti à Sanctitate tua in Adiutorem ſuum, cum futura ſucceſſione admitteretur, ſimúlque cum illo diſpenſaretur ad retinendam eamdem Præpoſituram & Canonicatum, quorum fructus non excedunt octoginta ducatos, necnon Eccleſiam Parœcialem parui Bornandi, quam ex diſpenſatione Apoſtolica obtinet, & cuius fructus aſcendunt ad ducentos circiter ducatos, præter quartam partem omnium fructuum & redituum eiuſdem Epiſcopatus, deductis tamen prius oneribus ad cuius aſſignationem, idem Epiſcopus conſentit, & quæ poterit aſcendere ad ſummam ducentorum ducatorum circiter quotannis. Quandoquidem ipſe Franciſcus optatur & deſideratur non ab eodem dumtaxat Epiſcopo, ſed etiam à Sereniſſimo Sabaudiæ Duce, & omnibus iis populis, qui ex habitis continuò ab eo concionibus, non ſine maximo vitæ periculo ab hinc quatuor annis inter Caluinianos hæreticos, & ex inde ſequuta conuerſione:

Libellus ſupplex quo in Adiutorem Granierius Franciſcũ petit.

uerſione eius omnium actionum probationem & viderunt, & de die in diem vident. Erit res hæc Deo & hominibus gratiſſima, & ex ſingulari admodum Tuæ Sanctitatis gratia proueniet. Ita eam Deus Opt. Max. quamdiutiſſimè ſeruet incolumē; Gauiſus eſt hac propoſitione Pontifex, confeſtimque Saleſium aduocauit. Velle ſe, dixit, Optimo Præſuli Gebennenſi, quod petebat, concedere. Et gaudeo (ſubiunxit, fili mi) diuinæque bonitati gratias ago, quòd te ad Paſtoralem dignitatem aduocet. Verumtamen præpara te ad diem Lunæ, vt coram nobis examē ſubeas, (die Iouis aut Veneris hoc fiebat.) Saleſius his auditis non timore quidem percuſſus, ſed ne quid in ſe contra Gallicanæ Eccleſię priuilegia fieret, vnde poſtea minus æquis oculis videretur, ſtatim Philibertum Gerardum Verrucanum Comitem, ex Scalliarum familia Sereniſſimi Ducis Allobrogum Oratorem cōuenit, quæque ab Pontifice iuſſa ſibi fuerant, retulit. Comes, Sabaudiæ priuilegiis hoc nocere inquiens nullâ adhibitâ morâ in Rhedā aſcendit, iuitque ad Papam examen iſtud impediturus. At Pontifex, audito eo, Salua omnia Sabaudiæ iura velle ſe declarauit, nec vllum priuilegiis examen hoc allaturum eſſe detrimentum, Animi tantùm gratiâ cupere illius probare doctrinam, diſſerentémque audire, quem eruditiſſimum iam ſatis agnoſcebat, & toti cōſcriptorum Patrum Collegio reddere commendabilem. Hoc reſponſo ſatisfactus Verrucanus receſſit, & Saleſius de ſubeundo examine cogitare cœpit. Breue temporis habebat ſpatium, ſtuduiſſe oportuerat, ad Sacroſancti Crucifixi pedes prouolutus, Orationem continuam præparationem fecit. Obtulit idcircò ſacrificium Deo, & offerri curauit, ac vbi indicta dies Lunæ illuxit, in Pontificiam aulam ſe cōtulit. Tranſibat fortè ante ſacram Diui Iacobi in Burgo (vt vocant) ædem. Intrauit, & genuflexus fleuit amarè tum in hanc ſententiam orauit Deum. Domine, ſi ex æterna tua prouidentia ſcis me inutilem ſeruum in Epiſcopatu fore, nec earum animarum, quæ mihi paſcendæ tradentur, curam ſedulam habiturum, ne permitte me reſpondere rectè, immò verò operiar ſicut diploide confuſione corā Vicario tuo, & ab hoc examine pręter ignominiā reportē nihil. Surrexit & perrexit. Repletā inuenit aulā præter locū ſpatio deſtinatū. Clemens Pōtifex, ſedebat in ſolio; Maieſtatem & Amorem, (citra Prouerbium) ore toto ſpirans. Circumſedebant Cardinales octo, inter quos Flo-

Pontifex Franciſco gratulatur, & indicit diem examinis.

Franciſci laudes à Pontifice.

Franciſci exame ſubituri oratio.

Franciſci examinatores quales ac quanti?

rentinus, Burgheſius, Baronius, & Borromæus erant, Archiepiſcopi, Epiſcopíve, aut Ordinum Superiores Generales viginti, præter quamplures alios examinatores, Protonotarios, Canonicos, & ex diuerſis Ordinibus Patres. Forte eodem tempore cum Saleſio examinandus in Epiſcopum erat, Hiſpanus quidam, vir alioquin Doctus, qui ſtatim ac in auguſtiſſimo hoc cœtu comparuit, tanto eſt pauore apprehenſus, vt diffuſo totos per artus frigore, virium & cordis ſit deliquium paſſus. Subleuatus fuit illicò, ſuorúmque manibus in hoſpitium reportatus. Deponitur quietem accepturus, accurrunt Medici, nullum in reficiendo eo prætermittitur remedium. Viſitatur nomine Pontificis, bono eſſe iubetur animo, expeditas eſſe litteras quibus creatur Epiſcopus, notam omnibus ſingularem quâ polleat doctrinam & pietatem, nihil non ei dicitur, vt ad ſe redire poſſit, fruſtra tamen. Moriendum eſt, adeò pauor ingens violentiùs fortè ab præparatis iampridem noxiis humoribus excitatus, naturam concuſſit, perdidit. Saleſius, quem caſus iſte etiam terruiſſe debuerat, idem tamen perſtitit. Itaque vbi genuflexit, generalibus interrogationibus præmiſſis, hanc audiit. Cui ſcientiæ ſtuduiſti? Iuribus reſpondit Ciuili & Canonico necnon ſacroſanctæ Theologiæ. Perrexit examinator. Ex qua ſcientia formari tibi vis quæſtiones? Ex qua placuerit ſuæ Sanctitati, reſpondit. Sed determina. Sorti meæ (inquit) magis conuenit Theologia, ideò cum vtrius electio meo relinquatur arbitrio, ad quæſtiones Theologicas reſpondere, Deo dante, conabor. Continuò triginta quinque quæſtiones, & ad ſingularum reſponſiones optimas, ſubtiliſſima argumenta laxata ſunt. Interrogauit, inter cæteros, Bellarminus nondum Cardinalis, Vtrum Beatitudo ſit formaliter in voluntate, vel in intellectu, aut in vtraque potentia ſimul, circa quam quæſtionem diu inter illos diſceptatum eſt, tandem tamen doctiſſimè & ſolidiſſimè reſponſionem primam Saleſius propugnauit. Poſtremò interrogauit Pontifex, qui & inceperat. Vtrum Epiſcopi poſſint diſpenſare ſuper irregularitatibus ex occulto peccato prouenientibus (reſpondit) poſſe, excepto homicidio voluntario, & iis quæ ad contentioſum forum deducta ſunt, & in hoc reſponſum Papa etiam argumenta contexuit, ſubiunxítque ex occaſione. Vtrum Epiſcopus abſoluere poſſit ab hæreſi. Reſpõdit, poſſe, adduxítque in dicti probationem ſextum caput

Hiſpanus quidam mirè pauidus.

Franciſcus interrogatur.

ſeſſionis

ſeſſionis vigeſimæ quartæ Concilij Tridentini. Quod poſtquàm diu defendit Pontifex (quia nouiſſimè poteſtas huiuſmodi reuocata fuerat.) At nos (inquit) ô fili, non ita intelligimus. Tunc Saleſius profundiſſimè inclinatus, Beatiſſime Pater (ait.) Si Tua Sanctitas non ita intelligat, neque ergo ita volo intelligere. Stupuerunt ſanè Patres ad eruditionem & humilitatem miram, & Pontifex ad proximiores verſus, à nemine (inquit). quem huc vſque examinauerimus tantam ſatisfactionem habuimus. Nec mora relicto ſolio (vt erat naturâ ſicut nomine Clementiſſimus) expreſſis præ gaudio lachrymis, genuflexi, quem & ſuæ Maieſtatis penè oblitus amplexatus eſt, madefecit genas, & altè hæc ex Prouerbiorum capite quinto verba pronuntiauit (Fili) bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta putei tui; deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide; Prælati omnes protinus gratulati ſunt, &, diffuſa eſt per totam hanc orbis dominatricem Romam tam eximia de Saleſio fama, vt ab omnibus ſumma cum auiditate cultus fuerit, & honoribus cumulatus. Interea dum de omnibus quæ apud Sedem Apoſtolicam, ſupplicibus egerat libellis, litteras expectat, plurimorum, tam Cardinalium, quàm Epiſcoporum, & Religioſorum hominum amicitiam iniit, Illuſtriſſimi inprimis Cardinalis Burgheſij, cum quo de conuerſionis Caballianæ & Geneuenſis methodo ſæpiùs conſultationẽ habuit, & qui poſteà Papa fuit Paulus quintus nominatus. Baronius Saleſij ſui conſuetudine ſatiari non poterat; Cùm ab illo ſemel viſitationis accepiſſet officium, exeundúmque eſſet, Cardinalis vnum Saleſio ex altis Rhedæ ſedilibus obtulit: ſed ille conſtantem excuſationem faciens, ſedit in infimis ad apertum, aitque. Sedebo ad pedes Gamalielis. Idem poſtea Cardinalis diſceſſuro Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libros, quos eo anno compoſuerat, in ſui memoriam dedit. Aderat tunc Romæ vir piiſſimus Iuuenalis Ancina, Congregationis oratorij in Eccleſia Vallicellæ tunc Sacerdos concionator, móxque Sallutienſis Epiſcopus factus. Cum eo etiam Sanctiſſimam Saleſius habuit familiaritatem, ac deinceps coluit; Demum nono Calendas Aprilis, eiuſdem anni milleſimi quingẽteſimi nonageſimi noni, ampliſſimas ſub forma Breuis Apoſtolicas litteras, ſub annulo piſcatoris apud ſanctum Petrum datas, à Barbiano ſignatas, & ad Claudium

Franciſci humilitas & modeſtia.

Frãciſcum Pontifex cum lachrymis & oraculo oſculatur.

Franciſcus Burgheſio acceptiſſimus.

Saleſii humilitas.

Franciſcus Iuuenali Ancinæ amicus.

Franciſcus Apoſt. litteras obtinet.

Claudium Granierium Epiſcopum Gebennenſem directas obtinuit, quibus Supremus Pontifex de omnibus, quæ Caballianam Conuerſionem, Curionúmque ſolidam inſtitutionem ſpectabant, prudentiſſimè ſanctiſſiméque diſponebat, Supplicata reliqua minoris inſtantiæ ad Apoſtolicum apud Allobroges Nuntium remiſſa ſunt. Saleſius expediri ſibi Adiutoriæ litteras minimè curauit; Sufficiebat ſibi habere in manibus vnde ſuos Veragros penitus confirmaret. Ne tamen rem à cœlo (proculdubio) factam negligere videretur, Claudium Coëſium Tallorienſem Iuriſconſultum grauiſſimum, ac poſtea in Gebenneſiano Auditorio Iudicem Collateralem, rogauit, vti litterarum illarum Adiutoriç Curam habere dignaretur. Itaque diſceſſurus Summo Pontifici gratias egit, eiúſque benedictionem paternam poſtulauit, & Pontifex gratulatoriis ad Epiſcopum Gebennenſem, quòd tam idoneum haberet Adiutorem, datis, non ſine lachrymis benedixit ei. Redeundo cum Chiſſæo Lauretanam Virginis ædem ſecundò viſitauit, Hoſpitio à Patribus Societatis Ieſu nullo prætermiſſo officio exceptus, ac ab Reuerendiſſimo Epiſcopo, qui ei librorum ſuorum prototypa manuſcripta videnda porrexit, magnis cumulatus gratiis. Vota quæ adoleſcens emiſerat renouauit, de reddita ſibi ſanitate, ſed præcipuè de conuerſis ad veram fidem tot Hæreticis, & nato & Matri gratias egit, & reliquos vitæ ſuæ dies ardentiſſimis cum affectibus diuino cultui dedicauit. Tot cernens hac in ſacra Baſilica theſauros, tot diuitias, gemuit, & vtinam (inquit) Suæ Beatitudini conſilium eſſet, horum omnium maximam partem vendendi, inſumendíque pretium ad debellandum immortalem Chriſtianorum hoſtem, Turcam, aliáue pia opera facienda, certè non diſpliceret hoc gloriſiſſimæ Virgini, immò verò gratiſſimum foret. Et timendum eſt, ne fortiores aliquando Piratæ ingentium huc ſpe diuitiarum adducti omnia tollant. Laureto Bononiam venit, vbi admodùm à Reuerendiſſimo Archiepiſcopo cultus fuit, Bononia, Mediolanum vbi vitam Diui Caroli Borromęi recens editam, ingenti cum gaudio comparauit, Mediolano Auguſtam Taurinorum. Hìc cum non inueniſſet Barenſem Archiepiſcopum, expectandum fuit, intra paucos enim dies ex Viſitatione, quam in Subalpinis tractibus faciebat, rediturus erat. Chiſſæus tamen, quem priuata negotia arctiſſimè premebant præſtolari non potuit, ſed relicto ad negotiorum

Pontifex de Franciſco, gratulatur Granierio.

Franciſci de diuitiis Lauretanis ſententia.

tionum Diœceſis Gebennenſis complementum Saleſio, in Sabaudiam celeribus rediit equis. Itaque Saleſius Sereniſſimo Duci, quæcunque Romæ acta fuerant, fusè retulit, oſtendítque Breuis apographum, aut certè ſummarium. Dux primâ fronte recte eſſe dixit, quandoquidem nihil non erat ab iis, quæ Tononi præterito anno ſtatuta & concluſa fuerant, vel diſſonum vel alienum, reſtabátque ſola Senatui & rationum Curiæ iuſſio, vti omnia rata eſſent, cùm Lazariani Equites oblato libello ſupplici rem tantiſper protraxerunt. Narrabant illi, vt accepiſſent Præpoſitum Saleſium electum Gebennenſem, litteras à ſummo Pontifice reportaſſe, quibus Religio & Militia ſanctorum Mauritij & Lazari Beneficiis omnibus, non Curioniis dumtaxat, verùm etiam quibuſuis aliis in agris Caballiano & Terniacenſi exiſtentibus ſpoliaretur, contra litterarum à Gregorio Papa decimo tertio obtentarum argumentum. Hócque ſub prætexta cauſa alimenti Sacerdotibus conſtitutis, aut conſtituendis neceſſarij. Aiebant nolle ſe vllo modo rem tam piam perturbare aut impedire, quin potius promptos eſſe & paratos ad omnia, quæ rationi conſentanea eſſent, ſed à ratione videri alienum, ſi poſtquam Curioniis congruā, & pluſquàm congruam dediſſent portionem, reſiduis ſpoliarentur reditibus, Abbatiis, maximè & Prioratibus, in quibus nulla eſt animarum cura. Addebant Suæ Celſitudini, eiúſque ſucceſſoribus nominationis, & iuris Patronatus, ratione detrimentum. Concludebántque, vti Dux ſuperſederi omni exequutioni iuberet, quouſque ad redituum omnium diſcuſſionem faciendam vocarentur, communicarentúrque Apoſtolicæ litteræ ab eodem electo Gebennenſi reportatę. Dux decreto iuſſit libellum ſupplicem Præpoſito Saleſio denunciari, vt intra dies duos reſponderet, & quouſque aliter decerneretur omni exequutioni ſuperſederet, darétque Militię Apoſtolicarum litterarum, & prætenſarum ſuarum rationum apographum. Acta eſt tertio Calendas Maij denunciatio, & Saleſius ſic reſpondit. Præpoſitus Saleſius conteſtatò denunciat nullum habere, nec ſibi vindicare ius in bona, de quibus in libello ſupplici mentio fit, & nolle propterea vllo modo in ſupplicantes aduerſarij nomine agere, Litteras Apoſtolicas à ſe reportatas, petitas, conceſſas & obtentas ad Dei, Eccleſiæ, & ſuæ Celſitudinis obſequium fuiſſe, ad eam ideò ſpectare litteras illas aſſerere, non

Franciſcus Duci refert quæcunque Romæ egerat.

Mauritiani Equites rem Franciſci protrahunt.

ad ſe, qui tanquam ſeruus minimus eas portat, & producit, & qui in hac re nullam habet cauſam pręter generalem, vt regnum Dei dilatetur. Si nihilhominus ita ſuæ Celſitudini placet, vt idem Præpoſitus, tanquam ſeruus, voluntatis Papæ in litteris contentæ rationem reddat (inquiet) litteras Sanctiſſimi Domini noſtri Clementis octaui, litteris Gregorij decimi tertij à ſupplicantibus allegatis conformes eſſe. Nam idem Gregorius rei fœliciter diebus noſtris, ſub tuæ Calſitudinis authoritate, euentæ præuidens, ea Beneficia Caballiana, & Terniacenſia (tanquam tunc temporis ad naturalem vſum cui deſtinata ſunt, id eſt, Eccleſiaſticorum alimentum inutilia) Militiæ cum hac conditione tradit. Ita tamen vt cùm primùm eorum locorum homines veritatis lumen commiſerante Domino reciperent, in quacunque parte contingeret, Parœciales Eccleſiæ & alia Eccleſiaſtica loca ad exercitium curæ animarum idonea, ab ordinariis locorum, quibus illa ſuberant, cum dote non minore de proprietatibus bonorum prædictorum, ad iuſtum & competentem numerum inſtituerentur, illiſque ab eiſdem ordinariis de Rectoribus & Paſtoribus idoneis, iuxta Concilij Tridentini diſpenſationem, & alias Canonicas ſanctiones prouideretur, &c. Et quamuis in litteris Gregorij decimitertij nulla talis appoſita fuiſſet conditio, Pontifex hodie ſedens qui hac in re abſolutè poteſt diſponere, in populorum fauorem & Chriſtianæ religionis progreſſum, vt conſtat, diſponit. Verumtamen in iis litteris Clementinis nullum aliud detrimentum eſt Militiæ, quàm in conditione Gregorianarum, quarum ad omnem dubitandi rationem tollendam declaratio tantùm eſt. Quod enim Militiæ graue videtur in poſterioribus, ſecundùm libelli ſupplicis verba eſt. Primò. Quòd ea Religio omnibus, & quibuſuis beneficiis ſpoliatur. Sed conditio indiſtinctè fert de proprietatibus bonorum prædictorum, & Concilium Tridentinum ipſo iure dat portiones congruas ſuper omnibus beneficiis aſſignandi poteſtatem. Secundò. Quòd hoc fiat ſub prætexta cauſa alimenti, atqui hoc nullomodo prætextus eſt, immò verò pura & ſancta realitas, vt ita dicatur, cui non Clemens tantùm, ſed ipſe etiam Gregorius conditione cauet. Tertiò. Quòd alimēti determinatio Epiſcopo relicta ſit. Sed & Concilium Tridentinum diſertè, & conditio Gregoriana id ad Epiſcoporum cognitionem remittunt. Quartò. De numero homi-

num neceſſariorum. Volunt enim Equites id ſecundum numerum à tua Celſitudine, dum Tononi ageret, conſtitutum fieri. Sed non exceditur, & vix ſufficiet: Et ſi ampliorem neceſſarium eſſe experiẽtia docuiſſet, impedirene deberent? Haudquaquam omnia ſubitò accommodantur. Imò minor numerus conſtitutus fuerat, vt ſi fieri poſſet ad reſtaurandas ædes, emendáque ornamenta aliquid ſupereſſet & populo multiplicato poſtea; de multiplicandis etiam Curionibus aut Vicariis cogitabatur. Quintò. Quòd inaudita Militiâ, hæ litteræ conceſſæ fuerint. Sed Appoſita ab Gregorio conditio, cui Equites conſenſerunt, ab hoc eos labore exemit. Quam verò rationem ad impediendam harum litterarum conceſſionem attuliſſent? Ea profectò eſſe non poteſt præterquam in facto & in iure. In iure; Productio eſt litterarum Gregorianarum. Sed eas Clemens ferè integras in ſuis inſeruit, nec quidquam eorum quæ continent, ignorauit, cùm hac in re ex certa ſcientia egerit. In facto; Negando conuerſionem & reductionem illorum populorum. At hoc quomodo? Vltrò id ipſi in libello ſupplici fatentur: Et certè quamuis decem dumtaxat in vnaquaque Parœcia homines conuerſi fuiſſent, eodem in eorum fauorem modo Pontifex diſpoſuiſſet, Sed proferunt Equites rationes duas, vnam ne in exequutione committatur abuſus. Ad hoc reſpondetur ſupereſſe ſemper eis quærendi locum, abſque eo quod neceſſarium ſit tam vrgenter neceſſariæ exequutioni remoram inijcere. Aliam. Ne pereat nominandi ius. Sed Curiones illi Tuæ Celſitudinis ſerui erunt & ſubditi. Minima anima, Minima Miſſa; ſi Minimum dicendum eſt, Maximum ſacrificium omnibus nominationibus ad tuæ Celſitudinis conſeruationem præualet. Cœterùm Concilij decretum eſt, vti ſuper omnibus portiones congruæ ſumantur. Quod de reditibus eſt non ſufficiunt ad ea quæ fieri oporteret. Meliùs fuiſſet nihil feciſſe, quàm frigidè agere. Aiunt, ſe ad fouendum tam pium opus paratos. Nihil vnquam meliùs agere poſſunt. Porrò Salus populi ſuprema lex. Nemo ſingularis ex iis reditibus capit, nec Epiſcopus Gebennenſis, nec ego. Et coram vno aut pluribus ex tuæ Celſitudinis muneris Adminiſtris accuratè ſupputabuntur. Quamobrem idem Præpoſitus Saleſius, tanquam tuæ Celſitudinis Seruus ſubditus, & Orator humillimus, ſupplicat ob amorem Dei, vti earum litterarum exequutio minimè omninò differa-

Fortia Franciſci verba.

tur,quin potius ſuis acceleretur;feratúrque fauoribus,& tāquam Lazarianæ Militiæ humilis ſeruus, & Orator, rogat Equites, vti ſatis ſibi eſſe velint, ſi apertis oculis videant, vtrum vllus committatur abuſus. Nec contra ſe factum putent,quod ad Religionis obſequium,nullo aduerſo in eos animo,agit. Vidit has reſpōſiones Dux Sereniſſimus, Equitibúſque perpendendas dedit, quas cum frāgere aut infirmare nullo modo poſſent, differentque quotidie: Saleſius inutilium, imò noxiarum, quas Taurini faciebat, morarum impatiens acceſſit ad Principem,ac ſic intrepidè loquutus eſt. Sereniſſime Domine, tua Celſitudo, Sanctæ Sedis Apoſtolicæ declarationem expectando fiduciario iure de Beneficiis omnibus Caballianis & Terniacenſibus ad Eccleſiaſticorum iis in recuperatis Prouinciis alimentum vindicias dederat. Tuus Camberienſis Senatus, tuáque ſuprema Rationum Sabaudicarum Curia, litteras à te in hanc rem conceſſas, & obtentas; adhuc ratas habere noluerunt. Summus Pontifex, ſecundùm tuæ Celſitudinis intentum, Reuerendiſſimo Gebennenſi Epiſcopo omnimodam poteſtatem dedit: Beneficia omnia Militiæ ſanctorum Mauritij & Lazari in Caballio & Terniaco vnita diſſoluendi, prout ſibi expedire videbitur, ad conuerſorum populorum inſtructionem: Eccleſiarum & altarium reparationem,aliáque neceſſaria. Atqui tua Celſitudo decreto ſuo, tertio Calendas Maij mihi denunciato, omni executioni ſuperſedere iubet. Adeò vt miſeri illi conuerſi populi omnibus,in ſancta Religione quam amplexati ſunt, perſeuerandi rationibus priuati remaneant. Et quia, Princeps optime, tuam vt hìc expectarem voluntatem prçcepiſti,oro ſupplex humillimè,vt rem tanti ponderis,quæ abſque ruina differri nequit, perpendendo tuæ Celſitudini placeat, vel abſolutè & efficaciter imperare, vti Apoſtolicæ litteræ confeſtim executioni mandentur, Salua Militiæ facultate, vti abuſus fuerit, prout, & apud quem æquum fuerit recurrendi, vel diſertè præcipere vni Senatori, aut ex Rationum Curiæ Auditoribus,vti exequutioni per Reuerendiſſimum Epiſcopū Gebennensē faciendę, præſens ſit,cui etiam adeſſe poterit conſtitutus vnus ab eadē Lazariana militia, vt omnis abuſus accuſatio euitetur. Aſſero verò Gebennenſem Epiſcopum, has in litterarum executione conditiones religioſiſſimè obſeruaturum... Vt non excedatur æquus neceſſariorum operariorum numerus,

Franciſcus intrepidè Ducem alloquitur.

merus, qui tamen abſque peculiari circumſtantiarum, locorum cognitione, præcisè determinari nequit. Vt in maſſam conferantur omnia beneficia, quæcunque tandem ſint; (iis exceptis, de quibus tua Celſitudo à conuerſionis tempore diſpoſuerit) vt ex hoc toto eruantur neceſſariç diuino cultui partes. Vt fiat æqua vniuſcuiuſque beneficij æſtimatio, & vt bonorum omnium legitimus vſus inſumptúſque, tum in portionibus congruis aſſignandis, cum in aliis ad fidei conſeruationem neceſſariis operibus, obſeruetur. Et quamuis reditus omnes inpræſentiarum exiſtentes, vix ad agenda, quæ hoc initio neceſſaria ſunt, ſufficiant. Nihilominus Epiſcopus, quod ad officium ſuum attinet neceſſarium duntaxat aget. Facies quod reliquum eſt, Princeps Sapientiſſime, nimirùm Patres Societatis Ieſu, prout iam cum Generali eius Ordinis Præpoſito concluſiſti, Tononi collocabis, adimplebiſque cætera, quæ flagrans tuum in religionem ſtudium tibi ſuggeret. Placeat ergo tuæ Celſitudini, me quamprimùm abſoluere, & ab tot animabus, quas in fide Catholica conſeruabis, cœleſtium gratiarum abundantiam tibi conciliabis. Non diſtulit Dux Sereniſſimus (his auditis) dimittere Saleſium. Litteras confici iuſſit, quibus declarat velle ſe, Apoſtolicas executioni mãdari, ab Reuerendiſſimo Gebennenſi Epiſcopo, præſentibus tamen Carolo Rupeculano in Supremo Sabaudiæ Senatu primario Præſide, & Ioſepho Ruffiano ſacri Ordinis ſanctorum Mauritij & Lazari Equite, necnon Subalpinæ Prouinciæ Magno Priore, vt omninò ſecundùm Sedis Apoſtolicæ ſanctam diſpoſitionem res Eccleſiaſtica in Caballio & Terniaco ſtabiliatur. Quod ſupererat, cum Archiepiſcopo Barenſi, agendum Saleſius & voce & relictis ſcripto articulis confecit. Pro liberandis ſcilicet ſubditis ſeruis, pro eximendo ab Decimarum ſolutione Gebennenſi Epiſcopo. Pro præbendis Theologali applicandis. Pro Concionatore ex Abundantianæ Abbatiæ præbenda vna, Aquiani conſtituendo, vt erat aliàs, Franciſcus Papardus Ordinis Fratrum Prædicatorum; & vt de his omnibus Reuerendiſſimus Archiepiſcopus ad Illuſtriſſimum Cardinalem Aldobrandinum, cui iam omnia ab ſummo Pontifice Romæ commiſſa fuerant, ſcribere dignaretur. His actis, ſuperauit Ciniſium, & Anicium fauſtus & incolumis aduenit. Exultauit Granierius ad ſucceſſoris ſui intuitum, & vniuerſa Ciuitas continuò gratulata

Franciſcum Dux tandem abſoluit.

Ad Franciſci aduentum Anicienſes exultant.

eſt. Communicatæ ſunt ferè omnibus congratulatoriæ litteræ, quas Clemens Pontifex mittebat ad Granierium, ipſeque Granierius, totis iubilans artubus, dum Hilarium Furerium apographa deſcribentem attentiùs conſideraret, Prophetico ſpiritu procul dubio motus, ait; Ne rerum iſtarum omnium obliuiſcaris, ſed attendè, & vide quid agas, veniet enim, veniet aliquando tempus illud, cùm de omnibus oportebit te ſuccinctiſſimè reſpondere. Interea tot fatigatus itineribus & negotiis, tantillum Saleſius reſpirabat, cùm è cubiculo ſuo clamores parturientis audiit. Intellexit eſſe Petræam Moërodam, Caroli Tromberti Ciuis & Mercatoris Anicienſis, cuius ædes Saleſianis iunctæ ſunt, vxorem. Miſeratione tactus, extraxit è ciſtula zonam quamdam, quam Laureto detulerat, aduocatóque Ioanne Franciſco Saleſio fratre ſuo Canonico Cathedralis Eccleſiæ: Rogo te frater, ait, defer zonam hanc ad parturientem Tromberti coniugem, grauiſſimis (vt audio) conflictatam doloribus, dic Matronis vt eam præcingant, interim dum ego hîc fœliciter, vt prolem emittat, orabo. Abiit Ioannes Franciſcus, & Præpoſitus ante Cubili oratorium genuflexus, precibus à Deo dolorum breuitatem pro Moëroda obtinebat, cùm ſtatim ac appoſita eſt zona, fœliciter, & nullo pene dolore partus ſequutus eſt. Miraculi ſpeciem obſtetrices dixerunt, volauitque ſubitò fama, Saleſij preces Tromberti vxorem a doloribus partus liberaſſe, ſed minori admiratione, iam enim tunc ille, vt Sanctus ab omnibus colebatur.

Franciſcus precibus Moërodam à doloribus partus liberat.

Recreatus ac refectus, vt ſui Caballiani operis exitum tandem aliquando videret; de meliori, ad mandandas exequutioni litteras Apoſtolicas methodo cum Granierio cogitare cœpit, ſanè præuidebat, ſi iudicij figura ſeruaretur, rem in longiſſimum tempus abituram, non modico cum religionis recens ſtabilitæ detrimento. Quare cùm Dux veniſſet Camberiū, in Franciam iturus, ſupplicādum ſuæ Celſitudini rurſus decretū eſt, vti promptè, & abſque litis forma executionē fieri; ſuprema authoritate permitteret, ac iuberet: iis rationibus, quia de re pure & ſimpliciter (ſi ita dicendum ſit) ſpirituali ageretur, quam ſummus Pontifex, qui beneficiorum dominus eſt, arripuit. Quia hoc ad Ordinem & politicam Eccleſiæ ſpectat, cuius idem Pontifex Iudex eſt Arbiter & diſpenſator. Et quia ea omnia Caballiana & Terniacenſia beneficia, licet ab Hæreticis vendita & abalienata fuerint, nihilominus

Franciſcus iterū cum Duce Cābery agit.

hilominus ſtatim ac reſtituta fuit Catholica religio, in priſtinam ſuam naturam redierunt;& ad caſum à quo alienationes illę non potuerunt incipere : ideóque non eſt hac in parte quod obſtare poſſit. Quod autem emptores Beneficiorum illorum detrimentum & noxam patiantur, in nonnullis negandum non eſt, ſed Deo & Eccleſiæ poſthabendi ſunt : & multis aliis æquis & facilibus viis poteſt illis fieri ſatis. Supplicandum item eſſe, vti Prioratus Tononenſis, & Decanatus Anthyacenſis in Epiſcopi manus, remittantur, vt eorum fructus, tum ad alendos Curionem, Sacerdotes, & Concionatores Tononi conſtitutos, cùm ad Collegij Societatis Ieſu præparationem inſumantur. Cùm Prioratum illum ab Bernatibus, quadraginta quinque millium florenorum pretio, ſub perpetuæ redemptionis gratiâ tenuerint, vendiderintque poſteà, ex eiuſdem beneficij fundis,pluſquàm ad quinquaginta millia florenorum,vnde ſatis ſupérque ſolutionem acceperunt. Quod ad Vicedomnũ Caluomõtanum Charmoëſiaci Dynaſtam, qui Decanatum Anthyacenſem emit, poſſe aliunde ex Suæ Celſitudinis immenſis fauoribus indemnem exire. Poſtremò ſupplicandum eſſe, vti de Curionio Armoënſis Eccleſiæ,cum duabus filiolis beneficio, ac Prioratu Dralliantino, hactenus à Geneuatibus poſſeſſo, plenæ & abſolutæ dentur Collegio Canonicorum Cathedralium Sancti Petri Gebennenſis vindiciæ,ſecundùm litteras iam à ſua Celſitudine Tononi præterito anno conceſſas;ſaluis in tempore omnium iuribus. Dux, nihil non rationi conſonum his in petitionibus reperiens, conceſſit. Saleſius qui nullum vnquam pium negotium faſtidiebat,vbi periiſſe vidit conſilium, quod de transferenda Tononum Cathedrali Eccleſia captum ſupplicatúmque, idcircò Romæ fuerat, aliud mox tentauit. Cum Granierio Cherubino Maurianenſi,& Spiritu Balmano, Capucinis, cæteríſque piis ac religioſis Ordinis vtriuſque,tum ſæcularis, cùm regularis viris. His rationibus. Cùm Ciuitas Geneuenſis ex vicinorũ præcipue Catholicorum ad eam concurſu,multis ſanè potiatur commoditatibus temporalibus,vt vicini ipſi in emendo,ſeu vendẽdo vix eius commercio carere queant, quandoquidem res venales vix alibi recuperari poſſunt,quàm in ea Ciuitate, vel quæ parùm diſtat & alterum exiſtit hæreticorum receptaculum Lauſanenſi. Hinc fit vt iidem populi,& illi maximè qui in Catholica religio-

Dux Frãciſco omnia concedit.

Franciſcus de domo ſancta Tononienſi cogitat.

ne

ne ſunt recentes;cum huiuſmodi commoditatibus indigeant, & aliorum quàm ipſorum hæreticorum auxilio iuuari non poſſint, ab iiſdem hæreticis de Catholica fide relinquenda , & ad falſa eorum ſectæ dogmata redeundo, quotidie tentantur,& incitantur,alij verò circumuicini qui numerum centũ millium hominũ excedunt,ſi artem aliquam mechanicam addiſcere, vel alicuius famulatibus inſiſtere cupiant, ad Ciuitates illas, tanquam omnibus iis rebus affluentes,confugere; & eorumdem populorũ adoleſcentes, ac pueri pro ſcientiis & artibus capeſcendis eò mitti conſueuerunt,quodque omnium illarum retium, quibus Catholicorum corpus & animam venantes inſequuntur,periculoſiùs & damnabilius eſt:ſi quiſpiam ſalutis æternę oblitus,ab Orthodoxa fide recedens, ad eam Gebennenſem Ciuitatem ſe contulerit; bona,vxor, aliæque temporales commoditates ipſi ſuppeditantur;Prout è conuerſo,ſi quis ipſius Ciuitatis incola veræ fidei lumẽ agnoſcat,omnia eius bona Ciuitati addicuntur, & exinde ingentes vicini populi præ annonę caritate,bellíque,& aliis tẽporũ calamitatibus,ad eam Ciuitatem confugerunt;ibique cùm aliunde non habeant,quo viuant adhuc commorantur , qui tamen ſi alibi viuere poſſent,Catholicam ſe fidem amplexaturos pollicẽtur. Quamobrem ſi Tononi vna domus omnium ſcientiarum & artium perpetuò erigeretur, & inſtitueretur , in qua tanquã publica vniuerſitate omnes ſcientiæ, & artes, præcipuè Theologia ſcholaſtica,controuerſiæ, caſus conſcientiæ (vt vocant) ſanctorum Patrum traditiones,& ſacræ Scripturæ docerentur , & legerentur;ac omnes è denſis hæreſeos tenebris ad lucis ſplẽdorem accedentes reciperentur,& educarentur;ac fidei Catholicæ præceptis imbuerentur, & inſtruerentur, illíque ſic edocti & imbuti fructum eidem domui adferrent, ex quo merces, & alia venalia compararentur , & qui ad eas comparandas Geneuam petunt, pro maiori commoditate Tononum ſe cõferrent, ac in eamdem ſocietatem cuiuſuis generis ſexus,cõditionis, & profeſſionis perſonæ Catholicè tamen viuentes reciperentur, & in ea quiſque ſuæ artis aut ſcientiæ talentum exerceret , varióſque modos ad hæreticorum conuerſionem excogitaret, profectò fidei propagationi,& animarum ſaluti ac ſecuritati,plurimùm conſuleretur: Prudentiſſimè conſideratum (dixit Granierius, & cum eo quotquot aderant) Conſilium, Sereniſſimo Duci referendum quamprimum

primum eſſe. Dux nullâ difficultate conſenſum præbuit, immò hoc ſe auidè expetere ſignificauit. Reſtabat ſummi Pontificis authoritas. Scripſerunt idcircò Granierius, Saleſius, & Cherubinus, Romam. *Franciſcus ſcribit Romam.* Commiſſa res eſt ab Pontifice Cardinali Gyuriaco, qui nullam operam in promouendo tam pio negotio prætermiſit. Tandem ſuperatis difficultatibus omnibus, quæ in Romana Curia formari conſueuerunt, eam domum ſub inuocatione Beatæ Mariæ compaſſionis, ſeu ſeptem dolorum; Clemens octauus Pōtifex, litteris Romæ datis apud ſanctum Marcum eo anno, milleſimo quingenteſimo nonageſimo nono, idibus Septembris, Pōtificatus ſui anno octauo, perpetuò erexit, & inſtituit; *Domus Tononienſis erigitur.* Quam ab vno Præfecto, & ſeptem Sacerdotibus ſæcularibus, vitam & inſtituta Congregationis Oratorij Romani obſeruaturis, regi & gubernari voluit; Omnibus & ſingulis priuilegiis, immunitatibus, indultis, indulgentiis, conceſſionibus & gratiis, ad inſtar aliarum publicarum Vniuerſitatum, præſertim Bononienſis & Peruſienſis authoritate Apoſtolica donauit. *Donatur priuilegiis* Ei tres prioratus Conuentuales, videlicet ſancti Ioricij, quem Gregorius tituli ſancti Auguſtini, Presbyter Cardinalis de Montelparo nuncupatus: Nantuaci, quem Tiberius Mutus, & Contaminæ, quem Philippus Butius in Commendam obtinebant, primò vacaturos perpetuò vniuit, annexit; & vt ita dicatur incorporauit. Eam ſub ſuæ Beatitudinis, & Sedis Apoſtolicæ, necnon vnius ex ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, túncque primùm ſub Cæſaris tituli, ſanctorum Nerei, Achillei, & Domitillæ Presbyteri Cardinalis Baronij nuncupati protectione & auſpiciis conſtituit. *Sub auſpiciis Cardinalis Baronij.* In eius Præfectum, tum primum Franciſcum Saleſium Præpoſitum Cathedralis Eccleſiæ Gebennēſis, qui rem omnem mouerat & apprimè nouerat, elegit; nominauit & conſtituit: *Franciſcus primus Præfectus.* Eidem Præfecto & Sacerdotibus, pro ſalubriori domus directione, quæcunque ſtatuta condendi & condita, quoties opus fuerit immutandi & corrigendi, ac ſecundùm rerum & temporum qualitatem interpretandi, & illorum loco alia, prout expedire videbitur, de nouo edendi & condendi, ad quorum obſeruationem ſinguli de domus gremio exiſtentes aſtricti ſint, plenam & omnimodam authoritatem, poteſtatē & facultatem conceſſit, & impartitus eſt. Omnibus denique eam domum intrantibus, verè pœnitentibus, & confeſſis, ac ſacra cōmunione refectis, qui eius Eccleſiam, ſingulis Beatæ Mariæ feſti- *Indulgētiæ conceduntur.*

uitatum diebus à primis Veſperis, vſque ad Solis occaſum viſitauerint, ibique pias, vt mos eſt, ad Deum preces effuderint, plenariam omnium peccatorum eorum indulgentiam, & remiſſioné, conceſſit, & elargitus eſt. Itáque his receptis Apoſtolicis litteris, Saleſius ſeriò de formanda hac Pietatis domo ſeriò cogitare cœpit. Primò quidem Maior Eccleſia aſſignata eſt ea, quę Diuo Hippolito ſacra erat, ſub titulo deinceps Beatæ Mariæ Compaſſionis, vt habetur in litteris, à qua dependeret alia Diui Auguſtini, Collegio Patrum Societatis Ieſu deſtinata, ſtatim Dux Sereniſſimus pro fabricis duodecim nummorum millia dedit, & inter quamplurimos Diuinæ gloriæ amatores, Nobilis quidam recens ad fidem conuerſus, octo millia. Poſtea Saleſius ad quem huiuſmodi cura incumbebat, perlectis Sacerdotum Romani Oratorij legibus, quas quantum fieri poſſet obſeruari volebat Pontifex, difficultatibus annotatis, déque ſuis conceptibus cum Antiſtite ſuo, quem nunquam prætermittebat, ſecundóque & tertiò cum Veſpaſiano Gribaldo Archiepiſcopo Viennenſi, Veſpaſiano Agacia Abbate Abundantiano, Ludouico Saleſio Patruele ſuo, Claudio Grandi, Nicolao Gottrio Doctoribus Theologis, ac Cathedralibus Canonicis, duobus ex Capucinorum miſſione Patribus, Thoma Bergera Equite Lazariano, Claudio Marinio fiſcali in Caballio Procuratore, pluribúſque aliis Theologis, ac verbi Diuini Concionatoribus, collatione habitâ, tandem has manu propria ſcriptas, ſignatáſque Conſtitutiones dedit. Præfectus & Sacerdotes Oratorij Beatæ Mariæ Compaſſionis Oppidi Tononenſis, omnibus & ſingulis feſtis ſolemnibus primæ Claſſis, ſingulíſque Beatę Marię Virginis integrum Diuinum officium Romani Breuiarij modulato cantu in choro perſoluant, incipientes ad Auroram à feſto omnium Sanctorum, ad Dominicam vſque Reſurrectionis, & ad horam quartam matutinam, à Dominica Reſurrectionis vſque ad feſtum omnium Sanctorum, reliquis verò diebus, quia quamplurimis paſtoralis muneris exercitiis ſæpiſſimè diſtrahuntur, Tertiam dumtaxat, Sextam, Nonam, Miſſam, Veſperas, & Completorium, in choro cantēt. Singulis primis diebus Lunæ cuiuſque menſis Miſſam vnam pro defunctis, quæ magnę Miſſæ diei locum habeat, ſecundùm Miſſalis rubricas cātent. Dicatur Tertia hora octaua matutina, & conſequenter poſt horas Miſſa. Veſperæ hora tertia poſt meridiem, Completorium conſe-

Franciſcus leges dat Sacerdotibus ſanctæ Domus.

Cantum & diuina officia.

conſequenter:ſed in Quadrageſima Veſperę poſt magnam Miſ-
ſam, & Completorium,horâ quintâ poſt meridiem. Singulis die-
bus Sabbathi,per annum,& vigiliis Beatæ Mariæ , Litaniæ eiuſ-
dem Virginis ad Solis occaſum decantentur. A Calendis Martij
vſque ad Calendas Nouembris,diebus ſingulis horâ quartâ ma-
tutina dicatur vna Miſſa , à Calendis verò Nouembris vſque ad
Calendas Martij horâ quintâ, ita tamen vt mediâ hyeme ad pri-
mam tantùm Auroram incipiatur. Secunda Miſſa horâ ſeptimâ,
tertia magna erit. Quarta, horâ ſeſqui nonâ aut decimâ..Nemini
liceat,dum diuina peraguntur, aliter in choro quàm in habitu & *Habitus.*
tonſura comparere.Scilicet cum talari toga,quadrangulari pileo-
lo , corona capitis quæ dignoſci poſſit , & ſupparo ex tela alba,
quod vnuſquiſque ſuis ſumptibus habere tenebitur , qui aliter
comparuerit cenſeatur abſens.Decorem,munditiam, & vrbani-
tatem in veſtibus vbique , ſed in Eccleſia præſertim obſeruent.
Quicunque diebus ſolemnibus Matutinis non interfuerit , ſex *Abſentes*
aſſes amittat. Miſſæ tres. Veſperis tres,diebus reliquis Tertiæ aſ- *vt puniantur.*
ſem. Miſſæ duos , Veſperis duos,Completorio in Quadrageſima
vnum. Litaniis diebus ſabbathi & Vigiliis Beatæ Mariæ duos.
Quicunque ad celebrandas Miſſas aſſignatus , eas non celebra-
uerit,vel celebrari curauerit,pro vnaquaque,ſi parua ſit, florenũ
amittat,ſi magna viginti tres aſſes. Sexto quoque menſe Depun- *Depunctor*
ctor eligatur,vel continuabitur, qui ſtatim in omnium conſeſſu *eligendus.*
iuramentum præſtet , ſe fideliter & ſtudioſè functurum officio
abſque perſonarum acceptione, præſentiam omnium illicò no-
tando in libro,in hunc finem parato. Quandocunque vltimò ad
Officium pulſatum fuerit, ſi quatuor in choro ſint , cæteris mini-
me expectatis officium inchoent. Quicunque in fine ſaltem pri-
mi pſalmi,& antequam incipiatur ſecundus,non adfuerit,vel qui
vſque ad Officij finem non perſeuerauerit,abeſſe cẽſeatur.Qui-
cunque in Miſſa initium Epiſtolæ non audierit,vel in ea benedi-
ctionem non expectauerit,vt abſens habeatur.Verumtamen qui
Paſtorali munere detinebuntur, vel aliter neceſſaria agent, nec
in choro adeſſe poterunt , vel ſi adſint , egrediendum fortè erit,
dummodò de omnibus conſtet,ad eſſe cenſeantur. Omnes Ce- *Ritus &*
remoniæ & Ritus in Eccleſia Cathedrali obſeruari ſoliti , ſed hi *Cerimo-*
præcipuè obſeruentur.Stent omnes detecto capite ab initio Of- *nia.*
ficij quouſque primus pſalmus inceptus ſit. Sed quotieſcunque

dicetur Gloria Patri, vel, Gloria tibi Domine, vel, Deo Patri ſit gloria, vel, Sit nomen Domini benedictum in pſalmo Laudate pueri Dominum, vel, Pater noſter, vel, Abſolutiones in Matutinis, vel Preces, vel Magnificat, vel Nunc dimittis, vel Benedictiones ad Capitula, Reſponſoria parua, Orationes, & hymnos, tunc omnes ſtent detecti. Quotieſcunque incipietur pſalmus, omnes tantùm caput detegant, ſed qui incipit vel antiphonas, vel pſalmos, non modò caput detegat, ſed & ſtet: Nemini liceat dum celebratur Miſſa, cooperire, niſi dum cantatur Epiſtola. In Officio aſſignentur primi toni, tum antiphonarum, cùm pſalmorum iis qui debebunt incipere, vt rectè omnia fiant. De cęteris videndus eſt Rituum Cathedralis Eccleſię liber, & habeatur apographum. Præfectus, & eo abſente Plebanus (vt vocant) ſeu Curio, & iis abſentibus, Ordine receptionis, Senior celebret, diebus ſolemnibus primæ Claſſis, & feſtis Beatæ Mariæ, reliquis aſſignatus Sacerdos, quem Hebdomadarium appellant: exceptis tamen Miſſis, & Benedictionibus fontium Baptiſmalium in Vigiliis Paſchatis & Pentecoſtes, quæ ad Plebani officium ſpectant. Cæterùm omnes ordine, ipſe etiam Præfectus, pro Miſſis tam paruis quàm magnis in tabula deſcribantur. Magnæ Miſſæ Hebdomadarius Sacramentorum adminiſtrationis curam habeat, dummodò ab Epiſcopo, ſeu eius Vicario admiſſus fuerit. Præfectus tamen ab hac cura eximatur, ob negotiorum, quæ aliundè ſuperueniunt ei, multitudinem: Quare in ſua hebdomade Sacramentorum adminiſtratio per reliquos ſex Sacerdotes ordine fiat. Omnes in habitu Sacram Cōcionem audituri, & ordine receptionis, poſt Priorem & Plebanum ſuper ſcamnum ad id deſtinatum ſedeant. Singulis diebus Mercurij poſt Veſperas, cum habitu pariter in Sacrariū conueniant, vbi Sancti Spiritus ope implorată: de regulis obſeruandis, de rebus tum Eccleſiaſticis & ſpiritualibus, cum Oeconomicis & temporalibus, agant; A Secretis vnus, qui decreta & conſilia in Conuentu habita deſcribat, conſtituatur. Quandocunque quis ab his conuentibus abſfuerit, tres aſſes amittat. Singulis diebus Lunæ, elapsâ poſt prandium horâ de caſibus Conſcientiæ, & Cerimoniis Eccleſiaſticis, ſemi horæ ſpatio conferant. Quandocunque quis ab his collationibus, niſi legitimam habeat cauſam, abfuerit, amittat aſſem. Omnes ſimul, & ex communi menſa cibum capiant; ſedeántque Religioſorum in more,

Conuentus. *Menſa.*

ex vna tantùm parte,& vnicuique ſua portio detur.Inter veſcendum continua habeatur lectio,principio quidem ex hiſtoricis ſacræ ſcripturæ libris,ſpatio quadrantis horæ, reliquo tempore, ex pio aliquo libro,prout in conuentu videbitur. Benedictio menſæ,& gratiarum actio,poſt eam fiant, prout in fine Breuiariorum pro Clericis notatum eſt:idque ab eo qui magnam Miſſam celebrauerit. Diſcumbant pariter Seminarij adoleſcentes,& vnus ex iis legat. Vnus autem ex Sacerdotibus,cùm opus fuerit, malè legentes corrigat:fiátque lectio lentè & intelligibiliter.Poſt cibum adoleſcentes in locum ad recreationem (vti vocant) deſtinatum) recedant,vt Sacerdotes ſimul relinquāt ſolos, qui ſanctè & Chriſtianè conuerſabuntur. Præfectus authoritatem & curam habeat, vt ſtatuta, leges & clericalis diſciplina in Congregatione obſeruentur,& extrà.Corrigat,& admoneat delinquentes, qui ſi rebelles fuerint in Congregationem ab eodem vocati, votis captis aliqua ſalutari pœnitentiâ,aut etiam pecuniaria pœna,operibus piis applicanda, quæ tamen quinque florenorum ſummam non excedat,mulctentur. Si delinquens ita caſtigatus contumax perſeuerauerit,vel graue aliquod ſcelus perpetrauerit,Præfectus Superiorem Ordinarium totius rei certiorem reddat. In graui ſcandalo,& cùm de fuga timebitur, Præfectus,prout in congregatione deliberatum fuerit,donec ab Ordinario decretum venerit,incarcerandi ius habeat.Præfecto ægrotante,vel abſente, Ad Plebanum,& ſic ad Seniorem receptionis ordine,hæc corrigendi cura ſpectet. Idem Præfectus de iis, qui ad Diuina peragenda diebus ſolemnibus deſtinandi erunt, diſponat. Plebanus omnibus, quæ ad Sacramentorum adminiſtrationem pertinent, incumbat. Chriſtianam inſtitutionem populo inter Miſſarum ſolemnia recitet, Catechiſmum omnibus & ſingulis diebus Dominicis,niſi æger,aut legitimè impeditus,docere teneatur. Aliàs Præfectus in Congregatione prouideat.Ideoque Plebanus, quādocunque congruum iudicauerit, Sacramentorum adminiſtrationem exercere poſſit: nec vnquam rogatus recuſare. Sacriſta pueros miſſis inſeruientes doceat,& corrigat,vt rectè induantur, ritus obſeruent,ſintque modeſti, & aſſidui. Veſtium Sacrarum, ſupellectiliúmque omnium Eccleſiaſticarum indicem perſcribat, & quotannis rationem reddat. Eccleſiam ſingulis diebus Sabbathi, & Lunæ decenter verri curet. Toto matutino tem-

Recreatio.

Correctio.

Præfectus.

Curio.

Sacriſta.

pore, vt celebrare volentibus promptus ſit, ſuo in Sacrario reſideat. Calices quater in anno lauet. Veſtiaria ornamenta quater etiam ad Solem exponat. Secundo quoque menſe mappas, ſingulis menſibus albas, ſecunda quoque hebdomada amictus, octauo quoque die purificatoria, dealbari curet. Congregatio conſtituat Oſtiarium, qui parua toga cærulea induatur. Is antequam extraneis aperiat, Præfectum admoneat. Sacerdotes oratorij, dato ſalutationis Angelicę ſigno ſerotino, in domum ſe recipiant; nec nocte vagentur, exeántve, niſi neceſſitas vrgeat. Die cùm egredientur, Oſtiario quò eant, dicant; vt ſi forte poſtmodum ab aliquibus petantur, vbinam ſint, docere poſſit. Sit vnicum in domo oſtium, & vnica clauis, quæ die ab Oſtiario ſeruetur, nocte à Præfecto. Nemini licitum ſit nocte quemquam extraneum, niſi ſpeciali cum venia retinere. Fœminæ omninò à Domo arceantur. Extranei Sacerdotes, qui in audiendis confeſſionibus, aliiſve exercendis officiis laborauerint, velut domeſtici excipiantur. Præfecto reuerentiam & obedientiam deferant omnes. Is in Conuẽtibus habeat duo vota, Plebanus eo abſente præſideat, habeátque tunc votum & dimidium voti, ſcilicet cùm par erit votorum numerus, ea pars vincat in quam inclinauerit. Reliqui omnes (etiam ſi eis aliquando contingat, vt præſideant) non niſi ſimplex votum habeant. Cùm opus fuerit, præter ordinem, conuenire, Præfectus conuentum cogat. Duo ex Congregatione conſtituantur Sacerdotes, qui erogandis ritè, & abſque fraude ſtipibus inuigilent. Poterit vnuſquiſque triginta diebus, vel continuis vel diſcontinuis, à congregatione abſque reprehenſione abeſſe. Moneatur tamen antea Congregatio, ne plures ſimul abeſſe contingat; atque ita diuinus cultus minuatur. Alias ſi ex neceſſitate alicui exeundum ſit, licentiam à Congregatione petat. Nemini liceat vltra tres menſes, Beneficium aliud, quod reſidentiam requirat, poſſidere, niſi fortè ex cauſa ſummus Pontifex diſpenſaſſet. Alioquin loco à Congregatione priuetur. Præter communem impenſam Congregationis Præfectus ſua pro mercede accipiat centum aureos nummos. Plebanus centum ducatos. Sacriſta trecentos florenos. Reliqui omnes ducentos quinquaginta florenos. Inter famulos, prout Congregatio viderit, quadraginta ducati diſtribuantur. Nemini liceat vigiliis feſtorum Beatæ Mariæ Virginis carnes in domo edere.

Oſtiarius. *Fœminæ arceantur.* *Eleemoſinary.* *Merces.* *Ieiunium.*

Vigilia autem Natiuitatis eiuſdem, quippe cùm ſit feſtum in Congregatione ſolemnius omnes omninò ieiunium obſeruent. Præfecti errores ad Superiores ordinarios deferantur. Is à Congregatione eligatur; & vel Theologiæ, vel iurium Doctor eſſe debeat, ætatiſque annorum triginta. Plebanus in Concurſu, vt alij Curiones ſecundum ſtatuta Concilij Tridentini eligatur. Sacerdotes tamen Congregationis cæteris paribus præferantur; eligantur hi à Congregatione. Examen ſubeant an ad Sacramentorum adminiſtrationem idonei ſint. Conſtituatur Quæſtor Generalis, qui rerum omnium, quæ ad Ooconomicam ſpectant, curam habeat. Is in Conuentu ſingulis ſextis menſibus rationem reddat. Quod ad Gymnaſium attinet, ſi Patres Societatis Ieſu, vt ferè concluſum eſt, veniant, dabuntur eis velut pro mercede quadringenti aurei nummi. Sin minus habeantur quatuor ſcholarum moderatores, præter eum qui pueros docebit legere. Primo dentur pro mercede centum ducati: Secundo quingenti floreni. Tertio & quarto vnicuique quadringenti quinquaginta floreni. Adoleſcentes Seminarij cærulea talari toga induãtur. Atque hæ ſunt præcipuæ leges, quas Sacerdotibus Sanctæ Domus Beatæ Mariæ Tononenſis Prępoſitus, & Præfectus Sanctiſſimus, ſapientiſſimúſque initio tulit quibus ſucceſſu temporis, & experientiâ magiſtrâ alias addidit. His pendentibus, non erat immemor eorum, quæ ex commiſſione Apoſtolica, pro Gebennenſi Diœceſi, agenda Romæ habebat Cardinalis Aldobrandinus. Quarto igitur Calendas Maij anni milleſimi ſexcenteſimi, ſic Roma ad Apoſtolicum Nuntium Barenſem Archiepiſcopum ſcripſit. Propoſitum à Præpoſito Eccleſiæ Gebennenſis, ad mundandas Tononenſium conſcientias, vſuris illaqueatas remedium ſanctiſſimo Domino noſtro minimè diſplicuit. (Ait) Præpoſitus rectè futurum, ſi die vno vel pluribus ſolemnibus, quibus promulgarentur plenariæ indulgentiæ, cohortatione etiam compellerentur fideles omnes, vt ſibi inuicem vſuras quaſcunque abſoluto dono dimitterent, & huiuſmodi dimiſſio poſtea ab Confeſſariis procuraretur. Non diſplicet inquam, Suæ Sanctitati remedium. Quamobrem dat tibi & concedit authoritatem, & facultatem omnimodam, vti tu illud applices. Credo autem his meis, & a ..., eiuſdem Præpoſiti ſatisfactum iri deſiderio, & ardenti iuuandarum animarum ſtudio; cum ſanè ſua Beatitudo

Præfecti & Curionu electio.

Quæſtor.

Schola.

Remedium pro vſuris à Franciſco propoſitum Pontifici gratum.

titudo valde laudauit. Vale,& diu viue. Ecce aliàs. Vidit Dominus noſter ex litteris Prępoſiti Gebennenſis neceſſitatem,quam eſſe(ait ille)vt complura apud Tononenſes,in quarto conſanguinitatis, vel affinitatis gradu abſque diſpenſatione contracta matrimonia valida fiant. Sua Sanctitas in animarum illarum ſalutem pietatis ſuæ ſinum aperiens, quidquid petebatur conceſſit, harúmque mearum vigore tibi omnimodam impertitur facultatem,neceſſarias omnes in eam rem expeditiones faciendi. Viue & vale. Barenſis autem Archiepiſcopus ſic ad Franciſcum Saleſium.Epiſtolam illam,quam ad me ſcripſiſti de vſuris & matrimoniis, ad Sanctiſſimum Pontificem miſi; Ille conceſſit omnia, dátque mihi omnimodam in eas res facultatem, vt ex alligatis Cardinalis Aldobrandini litterarum apographis videbis. Eamdem autem ego facultatem tibi ſubdelegatam facio, ſperans te nihil quod rationi conſonum ſit prætermiſſurum. Vale Monte regio,decimo ſeptimo Calendas Iunij,milleſimo ſexcenteſimo. Saleſius igitur his acceptis,breui omnia (vt propoſuerat) ad animarum illarum vſuris illaqueatarum ſalutem perfecit. Interea de reſtituendis Caballianis & Terniacenſibus Eccleſiis ſeriò cogitatum eſt;ac poſtquam Apoſtolicas litteras exequutioni mandari,Supremus Sabaudiæ Senatus permiſit, Ducíſque Sereniſſimi priores & poſteriores ratas habuit. Edictum publicum in valuis Cathedralis Eccleſiæ Anicij, & ſancti Hippolyti ſeu B. Mariæ,affixit Granierius; quo ad Synodum Anicij celebrandam ad decimum tertium Calendas Maij,vocauit omnes, & ſingulos obtinentes, ſeu ius habentes in Beneficia quæcunque Caballiana,& Terniacenſia;ſiue Curionia, ſiue ſimplicia, ſiue ſæcularia, ſiue regularia:quorumuis Ordinum(etiamſi Abbatiæ,Prioratus, Præpoſituræ, & dignitates etiam præcipuæ eſſent, Adminiſtrationes,officia etiam clauſtralia)necnon membra, villas,decimas, primitias, cenſus, reditus, aliáve bona Eccleſiaſtica; vti ſcilicet, chartas ſuas, iura, titulos (vt aiunt) & inſtrumenta ſolemniter oſtenderent: alioquin vlterius, prout rationis ordo dictaret, procederetur. Ad indictam ergo diem primus omnium in Synodo comparuit ipſe Franciſcus Saleſius Eccleſiæ Cathedralis Præpoſitus, & Eccleſiarum ſancti Ioannis Baptiſtæ pagi Corſerienſis, eique vnitæ Beatæ Mariæ Aneriarum Rector qui chartas ſuas exhibuit;ſequutus eſt Claudius Angeuillanus Eccleſiæ Collegiatæ

Nuntius Apoſtolicus Franciſcũ ſubdelegat.

Franciſcus animas vſuris illaqueatas liberat.

Edictum ad Synodum pro Caballio.

Franciſcus primus comparet.

legiatæ Rupenſis Primicerius, ac Decanus Vullionenſis, & perpetuus Commendatarius Ruſticani Prioratus ſancti Lupi pagi Douenenſis Ordinis ſancti Benedicti.Idem fecerunt,Franciſcus Lornaius Eccleſiæ Collegiatæ Beatæ Mariæ Virginis vrbis Anicienſis Decanus, & Rector Parœcialis ſancti Britij Confeſſoris pagi Theriacenſis, Franciſcus Torentius Prior Eccleſiæ ſancti Petri pagi Draillantini Ordinis ſancti Benedicti.Michaël Eſchallonius Rector Parœcialium Eccleſiarum vnitarum ſancti Martini Confeſſoris pagi Collongenſis ſub monte Salleuio, & ſancti Mamerci Confeſſoris pagi Erchantini.Petrus MugneriusRector Eccleſiæ Parœcialis Vici Saniulianenſis,& Franciſcus Boriallianus Rector Parœcialis Eccleſiæ ſancti Stephani Martyris pagi Bellimontis. Cùm nemo alius comparuiſſet, Granierius, Saleſius,Chiſſæus,Angeuillanus,& alij,Calendis Iulij ad Tononenſe oppidum acceſſerunt, ſtatímque adfuit Carolus Rupeculanus, Sereniſſimo Duci à ſanctioribus Conſiliis,& in Supremo Sabaudiæ Senatu primarius Præſes.Iam de rebus omnibus optimè tractatum erat, feréque dabatur concluſio, cùm improuisò Henricus quartus Francorum Rex,Sabaudiam inuaſit, nec mora Geneuates ad vſurpandos Caballianum & Terniacenſem agros, conſcripto milite, ei tulerunt auxilium. Granierius Tonono rediit Anicium,quia Rex tertio Nonas Octobris vẽturus erat,mittitque protinus Saleſium Gratianopolim ad Henricum Sabaudum Nemoroſij,& Gebennẽſij Ducẽ; vt ab eo commendatitias ad Regem litteras, ne ſcilicet Sua Maieſtas Miniſtros hæreticos ſineret redire in Caballium, obtineret; functus eſt optimè legatione ſua Saleſius,& cùm rediiſſet,eſſetque Rex Anicij,Granierius exhibitis quæ tanto Regi debebantur, officiis,demùm libellum ſupplicem,cui componendo Saleſius laborarat; vt nihil eorum,quæ pro fide Catholica in Caballio & Terniaco tam fœliciter geſta erant,immutaretur:Rex optimi Præſulis canos veneratus, quidquid petitum fuerat, hilari vultu conceſſit: & ob amorem Dei(inquit)ob ſummi Pontificis ſanctitatem, & tui gratià,ô Antiſtites, qui tuum ſemper munus & officium optimè exercuiſti,nihil contra ea,quæ in Caballio pro fide geſta ſunt, noui fiet: & ego ſanguinis mei periculum tibi polliceor.Ad hęc regia prorſus verba Granierius reſumpſit animum. Poſtquam tamen Rex proceſſiſſet, ecce Caballio nuntium allatum eſt, Monglanum

Franciſcus cùm Granierio Tononium proficiſcitur.

Henricus quartus Galliæ Rex Sabaudiã occupat.

Franciſcus Gratianopolim mittitur.

Regia verba Granierio.

Dynaſtam, quem Caballij Toparcham Rex conſtituerat, virum hæreticum Geneuatum ſuſurris incitatum, Beneficiorum omnium Eccleſiaſticorum, Lazarianæ militiæ vnitorum reditus, tanquam ad ipſum Sereniſſimum Ducem ſpectantes, Regiis rationibus coniunxiſſe; iis malis opportunum ſubitúmqne remedium adhibendum erat. Alius nemo quàm Saleſius negotium hoc aggredi poterat idoneè, tum, vt cum viro Gallo, qua valebat morum experientia & ſuauitate, loqueretur; cùm vt attonitos nouos Catholicos conſolatione reficeret, & diſperſos huc & illuc Curiones reuocaret. Itaque in Caballium profecturus, Anicio egreditur: iam bis millè ferè paſſus confecerat, cum militum copiis vndequaque ſe circumcinctum videt, ij opimam prædam ex nobiliſſima ſpecie arbitrantes, iure bellico captiuum denunciatum ad Vitriacum duxerunt. Sed eo viſo Vitriacus captiuum potius ſui ſe captiui profeſſus eſt, obtulítque ei omne officiorum genus, non fuit tam extra rem hæc occaſio, nam potens erat in Regis gratiis Vitriacus, quippe militum Suæ Maieſtatis Cuſtodum Præfectus, Agri & Ciuitatis Meldenſis Gubernator, necnon vtriuſque torquis Eques. Saleſius voluiſſe Regem (ait) Curiones, & Eccleſiaſticos homines omnes, ac præcipuè in agris Caballiano & Terniacenſi ſaluos eſſe; nec quidquàm immutari. Accepiſſe ſe verò Monglanum Satrapam Eccleſiaſticorum reditus feciſſe Regios, ac propterea ab Epiſcopo, qui Regis mentem habebat, in Caballium miſſum, vt Monglanum rogaret, ne in Eccleſiarum & animarum detrimentum Beneficia aliis cederent, quàm Curionibus. Vitriacus laudauit conſilium, daturúmque ſe Commendatitias ad Monglanum litteras, promiſit. Montemmelianum per hæc tempora Rex obſidione cinxerat, aderátque Camberij. Vitriacus Saleſium Regi gratum fore arbitratus; vellétne (inquit) vti cum ſuæ Maieſtati præſentaret? Futurum enim vt ab Rege minimè rediret vacuus, Saleſius oblati officij gratias egit, reſpondítque in hæc verba: Quod aliàs ingenti me honore afficeret, nunc verteretur in dedecus & vituperium, cùm legitimi mei & naturalibus Principis, tantus Rex ſit hoſtis, qui tamen ambo (Deo dãte) aduerſum animum deponent: adeò in Franciſco virtutes omnes cohærebant: Vitriacus non potuit quin captiui ſui prudentiam, eminentémque tẽperantiam, cuius quiuis aliùs vanitate ductus oblitus fuiſſet, valde extulerit; tum dimiſit

Franciſcus in Caballium redit.

Franciſcus Captiuus ad Vitriacum ducitur.

Frãciſcum laudat & amat Vitriacus.

Franciſcus renuit videre Regẽ

dimiſit eum, fortunæ officium debere ſe profeſſus, quod viri tantis decorati virtutibus cognitionem ſibi dediſſet. Perrexit igitur Saleſius in Caballium, rectáque in Allingianam arcem, quam Monglanus implebat, aſcendit. Monglanus tum ex Epiſcopi, cùm Vitriaci litteris de Saleſij Nobilitate, egregiiſque virtutibus certior factus, ſerenum ſe illi exhibuit: rationum momenta, & Regis voluntatem non audiuit modò, verùm etiam quamuis Hæreticus laudauit, atque adeò Saleſius ab eo vindicias eorum omnium Eccleſiaſticorum redituum, quos occupauerat, obtinuit. Plus egit, námque vt Curiones Caballianos, & Eccleſiaſticos omnes in ſuam ſpecialem protectionem reciperet, curauit; effecítque, vt Hæreticum militum Miniſtri coram ſuis dumtaxat copiis concionaretur, nec vlla nouæ religionis dogmata in populum ſeminarent. His in arce actis, deſcendit ad populos, quos aſſiduis cohortationibus recreauit, Curionum animos erexit, abſentes reuocauit, ſpem indidit. Tononenſes præſertim Sacerdotes; qui, vt in initiis ſolet, titubabant; confirmauit: demúmque omnibus omninò mirabilis Anicium ab Epiſcopo vocatus reuerſus eſt. Ibi octauo Calendas Nouembris Caballianæ reſtitutionis operi vltima manus appoſita eſt. Primò quidem omnia beneficia Eccleſiaſtica, cum animarum cura, vel ſine cura; ſæcularia & quorumuis ordinum regularia Canonicatus, præbendæ, dignitates, perſonatus, adminiſtrationes, portiones, officia, curionia, clauſtralia, & electiua, hoſpitalia, xenodochia, & alia quæcunque religioſa loca, corúmque membra, villæ, poſſeſſiones, & prædia, in quibus nullus Eccleſiaſticus cultus, ſęcularis, vel regularis, ſeu hoſpitalitas, ante obtentas litteras Apoſtolicas, vnionis eorumdem Mauritianæ & Lazarianæ militiæ exercebatur; nec tunc, ſaltem quoad Parœciales Eccleſias, reſtitui poterat. Quæque nulli canonicè collata, aut commendata ſeu commiſſa, nec in Eccleſiarum, Monaſteriorum, Hoſpitalium, aut aliorum piorum locorum tunc vigentium, extra eos agros exiſtentium, commodum & fauorem vnita eſſent, nec ab Eccleſiis, Monaſteriis, Capitulis, Conuentibus, Hoſpitalibus, extra exiſtentibus, veluti vnita aut membra dependerent; quæ omnia ſalua & illæſa Pontifex Gregorius reſtare voluerat, nomine, titulo, denominatione, ordine, ſtatu, & eſſentia etiam regulis, prout fuerant perpetuò ſuppreſſis & extinctis cum ſuis Eccleſiis, domibus, bonis,

Franciſcus vindicias obtinet.

Curionibus animũ dat & abſentes reuocat.

Reſtitutio Caballianarum Eccleſiarum.

Iuriſdictionibus,iuribus,fructibus,cenſibus, & actionibus omnibus,& quibuſcunque Lazarianæ Militiç,donec Veragri & Terniacenſes veritatis lumen (commiſerante Domino) recepiſſent vnita & annexa fuerant diſſoluta,reuocata,& reſciſſa ſunt. Secundò Mauritianos & Lazarianos Equites ex eorum Beneficiorum diſſolutorum fructibus,redditibus,aut prouentibus generaliter, aut peculiariter ab Eccleſiarum Rectoribus, nihil vnquam petere, aut prætendere; ſeu litem & cauſam quomodolibet mouere poſſe, authoritate Apoſtolica decretum eſt, ac perpetuum illis impoſitum ſilentium : perinde ac ſi vnio & annexio eis, ſeu eorum Militiç,facta non fuiſſet. Tertiò viſis viſitationum Epiſcopalium codicibus,auditiſque Paſtoribus,& eorum Vicariis, quibus ab aliquot iam annis nonnullarum Parœciarum cura demandata fuerat: triginta quinque Parœciales Eccleſiæ reſtitutæ ſunt,erectæ,& inſtitutæ. Tononi ſcilicet,Armoij;Bellæualli,Lullini,VValliaci,Dralliani,Allingiis,Perrigniaci,Seruenti, Feſſiaci,Brentonç,Bóti,Brenti,Machilliaci,Sanciricij,Vegiaci, Douëni,Loïſini,Balleſoni,Maſſongiaci,Serij,Margencelli,Eſcheueneſij,Meſſeriaci,Hermantiæ,Corſerij,Collongii, ſub monte Salleuio,Belmonti,Verſi,Cheneſij,Viriaci, Fegeriis,Theriaci,Saniuliani, & Berneſij. Verùm cùm multæ aliæ eſſent Eccleſiæ, quæ nullas haberent Sacerdotales domos, & carerent reditibus, eas triginta quinque deſignatis, donec aliter diſponeretur, in præſentiarum vnire neceſſarium viſum fuit. Eccleſiæ igitur Tononenſi vnitæ ſunt Marclana Tulliacenſis & Conciſana, Armoënſi, Reuroenſis & Aiana. Dralliantinæ Orſerienſis. Allingianæ Meuingenſis. Perrigniacenſi Bracorentina ; Feſſiacenſi Lullerienſis. Brentonianæ Vigniacenſis, & Auulliacenſis. Bontinæ Sandeſideriana,& Saſſellenſis. Sancirícianæ Iuniperiana & Buringiana. Sierienſi Chauanenſis, & Filliacenſis, Margencellenſi Anthiacenſis. Eſcheuenienſi Aquariana: Meſſeriacenſi Narniacenſis. Hermantianæ Cuſiacenſis. Corſerienſi Aneriana, Lugriniana verò ſemper in fide Catholica perſeuerauit. Stramberianæ, quæ nunquam defecit, Veriacenſis ſub monte Salleuio: Viriacenſi Sanmauritiana,Humilliacenſis,Exertetenſis, & Maglianiana:Compeſerianæ Bardoneſienſis, & Berneſienſi,Confignonenſis , & Lullerienſis : ita vt hæ vnitæ Eccleſiæ, ſint filiolæ illarum Matricum,eodémque iure & priuilegio vtantur,potiantur, &

Beneficia Mauritianæ Militiæ vnita diſſoluuntur.

Parœciales Eccleſiæ triginta quinque.

Eccleſiæ vnitæ.

& gaudeant:etiam quoad ſepulturas Chriſti fidelium, Sacratiſſimæ Euchariſtiæ, pro infirmis aſſeruationem, ac ſacri olei & collocationem fontium baptiſmalium, necnon adminiſtrationem, & receptionem Sacramentorum; prout decentiùs & commodiùs fieri poterit.Cæterùm quia in pleriſque Eccleſiis ſic reſtitutis, erectis, & vnitis vnus ſolus Rector deſeruire rectè nequit;ideò multis Vicarius,ſeu Adiutor adiunctus eſt,& conſtitutus:ſcilicet in Eccleſia Bellæuallenſi vnus,tum propter Parœciæ amplitudinem,quæ longitudinis eſt quinque milliarium, tũ quia ibi olim erant tres Monachi; Monaſterij Athenæcenſis, Ciuitatis Lugdunenſis, qui Curionem in Miſſarum, aliorúmque diuinorũ Officiorum celebratione ac adminiſtratione Sacramẽtorum adiuuabant. In Eccleſia Dralliantina vnus, quia ab ea Orſerienſis mille & quingentis paſſibus diſtat. In Eccleſia Feſſiacenſi vnus quia ob Lulierienſem multos pagos habet. In Eccleſia Bontina vnus quia Saſſellenſis in altiſſimo monte ſita eſt & ab ea mille & quingentis paſſibus diſtat. In Eccleſia Sanciriciana vnus, quia Iuniperiana & Buringiana vnaquæque à Matrice milliari diſtat. In Eccleſia Douennenſi vnus tum quia pagus in medio Caballianæ planitiei, & in via publica ab oppido Tononi Geneuam tendente ſitus admodum celebris eſt, & ad quem ex aliis pagis populi negotiationis causâ quotidie concurrunt:tum etiam quia perpetuus Commendatarius Prioratus ruſticani in eadem Eccleſia fundati Sacerdotem ſæcularem qui vnà cum Curione inſeruiret propriis ſumptibus alere ſolebat. In Eccleſia Sierienſi vnus eo quod parœciam habeat ampliſſimam ad duo milliaria extenſam,tum quia ſolus Curio ad filiolas duas Chanaueſienſem & Filliacenſem populoſiſſimas ſufficere nequit, quarum vltima in qua olim Monaſterium erat,proprium Rectorem ſi facultates ſuppeterent habere deberet.In Eccleſia Hermantiana vnus,tum quia matrix in oppido ſita eſt ad littus Lemanni lacus in quo eſt famoſiſſimus portus,tum quia filiola Cuſiacenſis pluſquam mille paſſibus diſtat. In Eccleſia Corſerienſi vnus.Quia quamuis ab ea Aneriana non multum diſtet,nihilominus Matrix vicinior eſt parœciis ab Geneuatibus occupatis,in quibus plerique ſunt Catholici quos Rector commodius viſitabit ſi Adiutorem habeat. In Eccleſia Collongiana vnus, tum quia Rector antiquitus Adiutorem habebat,tum quia Parœciarum fines (Erchantina iuncta)

Vicarij ſeu Adiutores conſtituti.

duobus milliaribus diſtant. In Eccleſia Viriacenſi tres, tum quia ipſe pagus celebris eſt, itémque Leluiſetinus, tū quia olim Viriaci erat ſæcularis Eccleſia decem Canonicorū. In Eccleſia Saniulianenſi vnus, quia in eo vico Prætor Terniacenſis tribunal erectū habet. In Eccleſia Berneſienſi vnus, quia etſi pagi non procul diſtent, nihilominus multùm incoluntur & in iis Gebennenſes quamplures Ciues domos & villas habent. Poſthæc ad aſſignationem dotum & portionum congruarum accuratiſſimè proceſſum eſt. In Eccleſia Armoënſi nihil innouatum. Eccleſiæ Bellæuallenſi centum & viginti aurei nummi Italici dati ſunt. Eccleſię Lullinenſi ſexaginta. Dralliantinæ centum & viginti. Allingianę centum & triginta. Perrigniacenſi octoginta. Seruentinæ ſexaginta. Feſſiacenſi centum & viginti. Brentonianæ Octoginta. Bontinæ centum & quinquaginta. Brentinę ſeptuaginta. Machilliacenſi ſexaginta. Sanciricianæ centum & triginta. Vegiacenſi octoginta. Douennenſi centum & quinquaginta. Loiſinianæ octoginta. Balleſonenſi ſeptuaginta quinque. Maſſongiacenſi ſeptuaginta. Sierienſi centum & quinquaginta. Margencellenſi ſexaginta. Eſcheueneſienſi ſeptuaginta. Meſſeriacenſi ſeptuaginta. Hermantianæ centum & quadraginta. Corſerienſi centum & quinquaginta. Veriacenſi viginti. Collongianæ centum & viginti. Belmontanæ ſexaginta. Cheneſienſi triginta. Theriacenſi centum. Saniulianenſi centum & triginta. Compeſerianæ centum. Berneſienſi centum & triginta, & ſic de reliquis. De Tononenſi verò longè aliter diſpoſitum eſt, tum quoad Sacerdotes, tum quoad reditus & portiones: ſtatutum eſt præterea vt in Eccleſiis Armoënſi, Bellæuallēſi, Dralliantina, Allingiana, Feſſiacenſi, Bontina, Sanciriciana, Douennenſi, Sierienſi, Hermantiana, Corſerienſi, Collongiana, Viriacenſi, Saniulianenſi, & Berneſienſi, ſingulis diebus vna parua; Dominicis verò & feſtis diebus in matrice vna magna, & in vna filiolarum vna parua; in reliquis autem, Dominicis & aliis feſtis diebus vna; & intra hebdomadem tres paruæ Miſſæ celebrentur. Ac vt diuina officia, Rectoribus abſentibus ſeu impeditis aut infirmis; ſine defectu aut excuſatione commodiùs peragerentur; tres ſimul vel plures Eccleſiæ, non tanquam ab inuicem dependentes, ſed vt peculiariter, & tanquam Sorores inter ſe fœderatæ, & vt dici ſolet, conuocatæ, deſignatæ ſunt: & earum Rectores alter alterius, tanquam

Portiones congruæ aſſignatæ.

Curionū obligationes.

Eccleſiæ fœderatæ.

Adiu

Adiutores,ita vt in ſolemnitatibus Patroni, & dedicationis in ſepulturis,& exequiis defunctorum conueniant, ſicque alter alterius onera portando,in charitate Dei legem adimpleant, ſcilicet in agro Caballiano Eccleſiæ Tononenſis, Armoënſis, Allingiana, & Margencellenſis. Bellæuallenſis,Lullinenſis,VValliacenſis,& Reuroënſis. Dralliantina, Seruentina, & Perrigniacenſis. Feſſiacenſis, Brentoniana & Bontina, Brentina, Machilliacenſis, & Sanciriciana,Douenẽſis,Loiſinenſis,&.Maſſongiacenſis.Sierienſis,Eſcheuenenſienſis,& Meſſeriacenſis.Hermantiana,Vegiacenſis & Corſerienſis. In agro Terniacenſi. Eccleſiæ Collongiana, Belmontana,& Prizilliacenſis, Verſenſis,Fegeriana,Cheueſienſis & Viriacenſis. Theriacenſis, Saniulianenſis Compeſeriana & Berneſienſis. Poſtremò conſtituti ſunt poſt examen, in ſingulis ſic deſignatis, Curiones & Rectores, inter quos Ludouicus Saleſius Franciſci ſocius & Adiutor Tononenſem habuit, Ioannes Neyretus Dralliantinam.Petrus Mõjonerius Allingianam. Ioannes Ludouicus Fagianus Perrigniacenſem. Philippus Aurillio Seruentinam.Claudius Cheuallerius Feſſiacenſem.Michaël Mõtanus Brentonianam. Ioannes Mangerius Bontinam. Carolus Gontherius Brentinam.Bernardus Monjonerius, Machilliacenſem. Franciſcus Tabuiſius Sanciricianam. Claudius Grandis Douennenſem. Stephanus Dunantius Maſſongiacenſem. ſem. Claudius Blonnayus Sierienſem.Theodorus Varuffius Corſerienſem. Michaël Eſchallonius Collongianam.Franciſcus Borjallius,Belmontanam. Franciſcus Lornaius Theriacenſem,Claudius Mollerius Berneſienſem. Machetus Saniulianenſem. Operator Veriacenſem cum Stramberiana. Bochutus Hermantianam.Cornutus Margencellenſem & Randolletus Vegiacenſem. Demùm ne Abbates Abundantianus, Alpenſis & Athenæenſis. Priores Douenẽſis & Dralliantinus,& Præpoſitus Montis-Iouis, ex congruarum portionum aſſignatione ſuper decimis nonnullis,quas hactenus percipiebant, nimium paterentur detrimentũ, ipſis & eorum quemlibet vigore conſtitutionis Pij Papæ quinti in eiſdem Parœcialibus, dum poſthac vacabunt, poſſe idoneos Sacerdotes, iuxta formam Concilij Tridentini in Concurſu ſolemni Epiſcopo Gebennenſi aut eius Vicario Generali, præſentare & nominare:decretum eſt & declaratum;nempe Abbatem Abundantianum in Eccleſia Hermantiana,Abbatem Alpium in Eccle

Curiones conſtituti.

Abbatũ & Priorum iura

Eccleſiis Sanciriciana, Iuniperiana Buringiana, Perrigniacenſi, Bracorentina, Feſſiacenſi & Lullerienſi. Abbatem Athenæcenſem, in Eccleſiis Bellæuallenſi & Lullinenſi. Priorem Douenenſem in Eccleſiis eiuſdem loci, Loiſinenſi, & Meſſeriacenſi. Priorem Dralliantinum in Eccleſia eiuſdem loci, & Præpoſitum Montis-Iouis in Eccleſiis Allingiana, Meuingenſi, & Brentoniana. Hæc fuit Caballianæ conuerſionis & reſtitutionis ſeries, hoc maximum opus Franciſci Saleſij Præpoſiti Gebennenſis laboribus, ſtudio, vigiliis, peregrinationibus, Concionibus, priuatis colloquiis, Epiſtolis, conſiliis, induſtriæ, ſanctitati, ſollicitudini, & perſeuerantiæ omninò debitum, vt titulis omnibus Veragrorum & Terniacenſium Reſtitutor, Reparator & Apoſtolus appellari mereatur.

Franciſcus verè Caballij Apoſtolus.

DE

DE VITA ET REBVS GESTIS, SERVI DEI,

Eximiæ Sanctitatis Viri FRANCISCI SALESII *Epiſcopi & Principis Gebennenſis.*

LIBER QVINTUS.

ABEVNTE ſæculo decimo ſexto hæc fiebant Tononi & Anicij, & conciliandis magnis Principibus Henrico quarto Francorum Regi, & Carolo Emanueli Allobrogum Duci, Cardinalis Aldobrandinus Sedis Apoſtolicę Legatus à latere incumbebat, prout tādem decimo ſeptimo ineunte ſæculo firmum Lugduni fœdus percuſſum eſt, quo Sebuſiani, Bugicienſes, Val-Romæenſes & Gexenſes qui inter Rhodanum & Ararim degunt adiuncti ſunt Franciæ, Salutiani verò Allobrogibus. Recreauit bonos omnes pax illa optima, quæ regios animos indiſſolubilibus coniunxit nodis: Sed Franciſcum nouus dolor & quidem magnus inceſſit. Dum agit Anicij, ecce nuntium venit Dynaſtam Boëſiacum Saleſium acerrimis conflictatum doloribus ad mortem decumbere, datæque ſunt vnà litteræ quibus ad ſe parens optimus chariſſimum filium ſuum Franciſcum, Gebennenſem Præpoſitum & electum aduocabat. Moras nullas traxit Franciſcus, ſed concitato equo rectà Saleſium profectus eſt. Quanta perfuſus fuerit conſolatione Natum intuens & alloquens Bonus ſenex vix dici poteſt: nam non tantùm vt prolem ſuam agnoſcebat, ſed vt Patrem venerabatur, tum ob Sacerdotij dignitatem, cùm propter ingentes quibus eum micare videbat virtutes; Recogitauit apud eum omnes annos ſuos, in amaritudine animæ ſuæ, Generali vt vocant peccatorum ſuorum confeſſione præuiâ, ſacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum eius ſumpſit manibus, & ad æternita-

Pax inter Regem & Ducem.

Franciſcus ægrum Patrem inuiſit.

tis quam fide videbat viam ſalutifera documenta recepit. Primogeniti ſui, quo ſe terque quatérque beatum aiebat, ſatiari non poterat ſanctiſſimis alloquiis: verumtamen inſtante Quadrageſimali tempore iis priuatus eſt, quia Præpoſitus ad Conciones ſacras fide ſe iampridem expoſcētibus Anicienſis Ciuitatis Cōſulibus obſtrinxerat; reliquit igitur caduciſſimum Patrē, quem tamen adhuc viſurum Paſchalia coniecturis Medici aſſerebant, & Anicium Hilariorum die rediit. Luce poſterâ in Diui Dominici æde, Concione de more celeberrima quadragenarij ieiunij dies inchoauit, tamque potenti perrexit virtute in extirpandis vitiis, plantandíſque Chriſtianis virtutibus, tantâ verborum agebat efficaciâ, vt nunquam ſic loquutum hominem illi dicerent, iſti nūquam ſe anteà horridius vitiorum concepiſſe deformitatem & pulchritudinem virtutum. Accedebant quotidie ad ſanctiſſimū Concionatorem qui odia, & inimicitias ponerent, ablata reſtituerent, iniqua fœnora renuntiarent, & euadebat bene inſtitutæ religioſæ familiæ ſimilis Ciuitas. Cum ecce Nonis Aprilis ſuſcitati à Chriſto Domino quatriduani Lazari miraculum annunciaro, aſcendentíque in pulpitum, imprudens tabellarius vixiſſe Patrem renuntiauit. Conturbaſſet quemuis alium ſimile nuntium, at Franciſcus proiectis in cœlum oculis viuentem Deum adorauit, elatúſque in ſublime ſic perfecit ſermonem ſuum, vt neminis in cogitationem venire potuerit attonitum ipſum eſſe; tum acto Epilogo, his Populum verbis ad rem protinus mutatis rogauit. Dum venirem ad vos obiiſſe eum intellexi cui maxime debeo, duo à vobis peto. Primum, veniam vt concedatis mihi ad vnum aut alterum diem quò parentare queam ei. Secundum, vt pias ad Deum preces fundere pro animæ eiuſdem requie dignemini. His dictis cohibere non potuit impetum lachrymarum. Properauit igitur Saleſium cum Patribus Dominicanis Anicienſibus qui Crucem ſuam & funebria ornamenta bombycina vt ab anno iam milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo ſeptimo tenentur, detulerunt. Aduentatus defuncti corpus lachrymis ſuis lauit deoſculando, tum fuſis iterum precibus animam Deo commendauit & inſtruxit funus. Præcedebat Crux vna, duobus cum acolythis accenſos cereos deferentibus; veniebat deinde pauperum veſtes & calceamenta donatorum facéſque ſymbolicâ Gentis teſſerâ inſignitas geſtantium longus ordo, tum Dominicani Patres,

Franciſcus Anicij Quadrageſimam concionibus peragit.

Franciſco nuntiatur vixiſſe Patrem.

Franciſcus iuſta funebria Patri perſoluit.

tres, & poſt eos, Sacerdotes in Parœciali Eccleſia ſacri Gebennenſium Canonicorum Collegij Vicarij, lugubriter cantantes, quos ſequebantur Dynaſtici Muneris adminiſtri, tum Serui domeſtici & liberti. Corpus amplo heteromallo quod Nobiles quatuor viri è quatuor angulis ſuſtinebant ſublime, opertũ, tectúmque ſpectantes omnes ad lachrymas prouocabat. Incedebat ſociatus ſtipatúſque ſuis fratribus patruelibus, cæteríſque conſanguineis & affinibus, qui omnes pullati erant demiſſis oculis Franciſcus. Claudebant ordinem Fœminæ implentes querelis & gemitibus vias; ac tandem in Parœcialem Torentini Vici Diuo Mauritio ſacram Ædem peruẽtum eſt. Sandapila in medio chori repoſita. Eccleſiaſtico ſolemni ritu perſolutæ exequiæ nullo prætermiſſo officio, corpus in Antiquo Maiorum tumulo ſub prægrandi marmore quieti datum eſt. Sed & Dynaſtam Nobiliſſimum, tanti viri qualis Franciſcus Saleſius fuit Patrem notiorem orbi reddere fuerit operæpretium. Ille ex Claudia Charanſonaia Illuſtri admodum fœmina Ioanni Dynaſtæ Saleſio natus anno decimi ſexti ſæculi vigeſimo ſecundo litteris tinctus humanioribus Illuſtriſſimo Principi Franciſco Lucceburgenſi Marticiarum Vicecomiti Ephebus datus, cum luculento commeatu dimiſſus eſt: tranſiens deinde ad equeſtres Stempenſis Ducis pro Chriſtianiſſimo Francorum Rege Copias, & in iis præcipua adeptus munera, multum enſe præualuit, & eximia ſuæ bellicæ virtutis tum in Francia cùm apud Belgas in obſidionibus præſertim Landreciaca & Sandeſideriana, exhibuit ſpecimina; inter Nobiles poſtea Nemoroſij Ducis ab ipſo Principe aſcitus Regiã Gallici Monarchæ aulam ſapientiſſimè fœliciſſiméque incoluit. Variis legationibus optimè functus in Patriam redux ac vxore ductâ Principum meruit eſſe & Conſiliarius & Arbiter, ſexageſimo quinto ſæculi anno Nobilibus Gebenneſianis, quos Anicium Iacobus, Sabaudus Dux Nemoroſius conuocarat, cum laude præfuit, réſque diſſoluit intricatiſſimas. Anicienſem Ciuitatem ab incendio & ſtrage, offenſas Raconiſij Comitis Sallienſes copias pacans ac placans, ſolertiſſimè liberauit, ac tandem liberis fortunatiſſimus anníſque grauis in Saleſiano ſuo Caſtro ac prædio nobili ſalutare quæſiuit otium. Vir erat ſolidiſſimi iudicij, ſubtiliſſimique ingenij, in rebus arduis profundæ cogitationis & animi conſtantiſſimi, ab omni inani faſtu alienus; in ſermone & victu

Franciſci Toparchæ Saleſij Boëſiaci Elogium.

temperantiſſimus. Cæterùm ad delicias facundus & elegans, in ſe ſatis parcus, in alios munificentiſſimus, Subditis & clientibus æquiſſimus, pauperum ærumnas abundè ſuis opibus ſubleuabat. Ab omni hæreſi tanquam à peſte fugiens & dicere ſolitus, nunquam ſe religionem illam amplexaturum quam naſcentem vidiſſet, de Caluiniana autem loquebatur, quâ duodecim annis ſenior erat. Singulis menſibus & amplius ad Pœnitentiæ & Euchariſtiæ accedebat Sacramenta, & in extrema ſua valetudine ter Angelorum pane refectus eſt. Cúmque ſe moribundum ſentiret, liberos ſuos qui tunc aderant, Patriarcharum antiquorum in morem coram ſe conuocauit, vnicuíque ſalutaria præcepta dedit. Franciſcum Gebennenſem Præpoſitum & Electum vt velut Patrem venerarentur, eíque in omnibus obtemperarent diſertiſſimè iuſſit; tum ſingulis benedictione datâ, relictáque ampliſſimæ familiæ curâ dilectiſſimæ Coniugi Franciſcæ Sionnaſiæ, condito teſtamento, extrema vnctione bis ſuſcepta, iunctis manibus crucifixum tenens, eleuatiſque in cœlum oculis Amedeo Bouardo Sacerdote Tulliano, & Curionis vices gerente perpetuis intento precibus ſuauiſſimè ſpiritum Deo reddidit, annos natus ſeptuaginta octo. Et talis decebat vt eſſet Beato Franciſco Pater, qui ſicut piiſſimè vitam duxerat, ita clauſit ſanctiſſimè. Celebratis funeralibus ad Diem Dominicam Franciſcus Anicium rediit fœliciterque & ampla cum animarum meſſe Quadrageſimam & Paſchalia feſta ſuperauit. Vix reſpirabat cùm è Caballio relatum eſt Geneuenſes Ciues in Dralliantinos & Armoënſes irruiſſe in eorúmque pagis collocaſſe Miniſtros vnum autem Iacobum Cuſinum qui amplexatam recens Catholicam fidem ab ipſis euelleret hæreticámque reſtitueret prauitatem, indignatus Saleſius tantæ perfidiæ & temeritatis non diſtulit Allingios proficiſci, ibíque à Brottyaco, quem Caballianæ legionis & Arcis Præfectum Dux Sereniſſimus ab reſtituta ſibi Sabaudia conſtituerat ſelectorum militum manipulum vi vtendum ratus, cùm nihil fœdera, vel data toties fides iam valerent obtinuit: egit ipſe Ducem pro Chriſto, & quos rationum momentis quantumuis validiſſimis, & lenitate quâ pollebat ad cicurandos efferatos animos flectere nequiuiſſet, duriores ſaxis Miniſtros minis & præſenti ferro abegit procul ab iis Eccleſiis, Geneuámque trepidos profligauit, Curiones reuocauit, non eos tantùm Armoënſes, ſed

Franciſcus Anicium redit ad Conciones.

Franciſcus Geneuenſes Miniſtros profligat Caballia.

& quam

& quamplures alios Caballij incolas variis concionibus confirmauit. In Ciuitatem redux nouum mox & glorioſum opus aggreſſus eſt.

Gexenſis agri deſcriptio.

Gexenſes populi ſunt qui eum tractum incolunt, cui Vallenſis ager ab Oriente, Lemanus Lacus, & qui ab eo emergit Rhodanus à Meridie, Cluſenſis ſaltus & Michallia ab Occidente, & Sanclaudiani Montes ſeu Iura à Septentriones fines ſunt. In triginta ſeptem Parœcias olim diſtincti, ſcilicet Diuonienſem, Grilliacenſem, Gexenſem, Verginerenſem, Verſouianam, Prigninianam, Saconaienſem, Verneyēſem, Meirinianam, Matigninianam, Pratouinicienſem, Ferneſienſem, Moyntianā, Collyanam, Ornayanam, Boſſiacenſem, Ceſſiacenſem. Togninianam, Cheuryacenſem, Croſetinam, Polliacenſem, Sergiacenſem, Thoiriacenſem, Alamognianam, Gouuillianam, Maluaſianam, Peſſyacenſem, Penæanam, Bordignianam, Satigniacenſem, Roſſinianam, Dardagniacenſem, Chaleſienſem, Peronianam, Grigniacenſem, Aſſerentinam, Fargianam, & Collongianam. Præter Prioratus quatuor ſancti Ioannis extra muros Ciuitatis Gebennenſis, Aſſerentinum, Diuonienſem & Ceſſiacenſem.

Gexenſis ager à Bernatibus deinde à Geneuatibus occupatus.

Eorum populorum ager longè ſatis latéque porrectus eodem tempore quo Caballium cum ſcilicet Rex Franciſcus in Sabaudiam irruit, à Bernatibus eſt occupatus, ac poſtmodum Emanueli Philiberto Duci, iis tamen conditionibus reſtitutus, vt nonnullus in eo religionis Catholicæ cultus reſtauraretur. Poſt aliquot deinde annos fracto Bernates fœdere in eumdem rurſus agrum irruerunt, at breui ſuæ perfidiæ dederunt pœnas; nam Sereniſſimus Carolus Emanuel valido conflato exercitu cæſos eos ac fugatos procul expulit à continente, & religionem Catholicam diu exulantem reſtituit. Verùm (quæ rerum eſt viciſſitudo) elapſis paucis annis eumdem tractum Geneuates Francicis niſi & tuti armis occuparunt, & quidquid religionis Catholicæ ſtatutum fuerat ſubuerterunt. Iſque fuit eius Ditionis Gexenſis ſtatus donec Lugdunenſi fœdere pars facta eſt Regni Francogallici. Apoſtolicus vir Saleſius pari donandos munere Gexenſes quo Caballianos ditauerat, ſanctè de more ratus, rogatis in conuentum Ordinis Eccleſiaſtici Proceribus, conſilia ſua explicuit. Hi rem ſuis votis amplexati quia non ipſe Rex dumtaxat Chriſtianiſſimus, ſed etiam qui ei ſunt ab intimis & ſanctioribus Conſiliis Magnates alloquendi erant, Franciſcum

Franciſcus Lutetiam Pariſiorum proficiſcitur.

Saleſium protinus ad Regem Oratorem allegauerunt, & non diſtulit Saleſius profectionem captis quibus fidem faceret, tum ab Epiſcopo Granierio cùm ſacro Canonicorum Cathedralium Collegio,reliquóque Clero litteris ineunte Ianuario, anno millesimo ſexcēteſimo ſecundo viam iniit. Baronem Luxium apud Heduos Præfectum, Rex conſtituerat, & ei colloqui debebat Saleſius, rerúmque ſummam quo expeditiùs tum in Aula cum ſecretiori Conſiſtorio ageret, accipere,& ille tunc Diuioni morabatur.Diuionē ergo verſus Saleſius iter adornabat, & iam Sebuſiæ tangebat fines, erátque Matiſcone tranſiturus, cum de tranſitu ſubito formidatum eſt. Araris quippe ingenti imbrium delinquentiúmque niuium copiâ extra alueum ſuum cum horrore inflatus periculum vitæ tranſire audentibus faciebat.

Frāciſcum Deus,& eius precibus alios à ſubmerſione præſeruat.

Fortè itineris Comitem ſeſe Faber cum Renato filio aliíſque nōnullis Saleſio adhibuerat, & ipſe abhorrebat à flumine:at Saleſius à nautis de inſolita vi fluminis certior factus, committendam tamen flumini ſcapham ait in nomine Domini. Paruerunt illi inuiti licèt, voluntati Sacri Sacerdotis cui fidebant cæteroquin maximè, ipſúmque Saleſium, Antonium Fabrum, Renatum filium, Georgium Rollandum, & Sergium Sagetum aſſumpſerunt. Medio in flumine parum aberat quin mergeretur ſcapha, erántque qui natatu emergendum eſſe cogitarent, ſimul & Faber & cæteri miſericordiam Dei altis clamoribus implorabant. At Saleſius leuatis in cœlum oculis, flexíſque genibus tacitus & ſerenus bono omnes animo eſſe iuſſit. Volendum quod Deus vult, cæterùm non perituros,quamuis vix ſcapha ad littus appelleret.His dictis veluti ſi remiſſiores vndæ fluxiſſent, vel diminutum fuiſſet pondus erexit ſe ſcapha & incolumes terræ dedit. Tribuerunt ſalutem ſuam nautæ & comites Franciſci precibus, ipſe verò fidendum ſemper eſſe Deo inquiens,ſermones illos eludebat.

Franciſcus cum Luxio colloquitur.

Diuionem peruenit, vbi à Barone Luxio hoſpitio etiam exceptus per aliquot dies vix ſuſtinendis viſitationum officiis quæ ei ab omnibus, ſed Senatoribus præcipuè exhibebantur cumulatiſſimè ſuffecit. Dedit autem pergenti in aulam Epiſtolas varias Baro, quibus eum réſque quas tractaturus erat amicis Proceribus,Aulicis impenſe commendabat, & profuit certè Saleſio Luxium propenſi in eum eſſe animi:magni enim erat is apud Aulicos nominis,

nis,& à Rege multum amabatur. Tandem vndecimo Calendas Februarij Lutetiam Pariſiorum appulit. Acceſſitque ſtatim ad Camerinum Epiſcopum Apoſtolicum apud Chriſtianiſſimum Regem Nuntium, cui quidquid habebat negotiorum & conſilij aperuit. Salutato deinde Rege oblatiſque quas ad eum Gebennēſis Epiſcopus & Baro Luxius ſcribebant litteris fuſam de ſuæ profectionis cauſa narrationem contexuit.Rex ſereno eum vidit vultu, promiſitque ſe in omnibus quæ iuſta & æqua eſſent propitium fore,accederet modò ad Nououillanum Villaregium eique ſua omnia explicaret.Saleſius verba Regis retulit Nuntio,& is quidem dignatus eſt eum ad Villaregium conducere ſpem multam faciens. Sed Villaregius diu fortitérque petitiones Saleſij earúmque momenta impugnauit,ita vt in iis defendendis Saleſius multùm laborauerit vicit tamen tandem aſpera huiuſmodi principia,obtulítque libellum ſupplicem qui caput eſſet & totius ſumma rei; Narrabat autem illo exponebátque,quo pacto à Gexenſi agro religio Catholica exularet, priuarentúrque ſuis Eccleſiaſticis bonis Sacerdotes, concludebat, vti Regi placeret imperare & decernere, eandem religionem Catholicam in omnibus in quibus olim vigebat ditionis illius locis, cum antiquis etiam omnibus & ſolitis iuribus, priuilegiis,& immunitatibus in Sacerdotum gratiam reſtitutum iri; Secundum promulgatum Lutetiæ edictum quinto Calendas Martij præteriti ſæculi anno nonageſimo nono,cuius beneficium implorabat. Ad hæc Villaregius ius Regem dicturum indubiè reſpondit, petiuítque ſibi fuſiora porrigi & digeſta totius argumenti commentaria.Erectus animo Saleſius perſcripta in hunc modum capita dedit. Duo petuntur á Chriſtianiſſimo Rege: Primum,vt religionis Catholicæ exercitium in omnibus Ditionis Gexenſis locis reſtituatur. Secundum,vt reditus Eccleſiaſtici Eccleſiaſticis perſonis etiam reſtituantur, & omnia quidem hæc iuxta edictum: Quod ſpectat ad primum, nemini fit iniuria. Relinquetur enim Gexenſis hic ager,vt & omnes Regni Prouinciæ ſuæ libertati; neque verò rationi conſonum eſſet prætenſos reformatos illius incolas cæteris Regnicolis hac in re præferri, aut hunc regni angulum ab generali edicti lege excipi,cùm icta in contrarium omnia fœdera ſint bellis fracta ſequentibus. Adde quòd non ita pridem Religio in eo Catholica fuit, introduxerat enim eam Dux Sabaudiæ anno nonage-

Franciſcus Lutetiam appellit.

Franciſcus libellum ſupplicem Regi porrigit.

Franciſcus fuſiora commentaria dat Villaregio.

nonageſimo, poſtquam datam Bernates fidem violaſſent. Inde nouo fœdere Niuiduni percuſſo liber ambarum religionum cultus indictus fuerat, ita tamen vt prætenſa in tribus tantum locis eſſet, Catholica verò vbique alibi remaneret: veruntamen irritum fuit hoc pactum. Itaque nullus eſt reſtituendæ religioni Catholicæ ex edicti generali lege obex, vt in commutatis cæteris ditionibus & Prouinciis obſeruatum eſt. Quod ſpectat ad ſecundum, diſtinguendus eſt varius bonorum illorum & redituum ſtatus ſecundùm enim variam eorum acceptionem varia & alia oritur difficultas. Quædam igitur bona à Bernatibus vendita ſunt & abalienata, quæ tamen euinci poſſunt, & quod adhæc non aliud petitur niſi vt quandocunque iuſtum pretium Eccleſiaſtici homines offerent, prout Bernates ipſi acceperunt, redire ſtatim in priſtinum Eccleſiaſtici iuris ſtatum poſſint. Quædam alia poſſidentur à Geneuatibus, ſed titulo ſupremi Dominij, & de his nullus eſt impræſentiarū ſermo, quia quãuis intrà Regias terras ſint, nō tamē Regij sūt iuris, & huiuſmodi ſunt bona, quę olim Epiſcopi erant. Quædam alia poſſidentur quidem à Geneuatibus, ſed dependenter a Rege, & vt reſtituantur (cùm nullo alio nomine quàm vſurpationis iniquiſſimæ veniant illis) procedit ex parte libellus ſupplex. Huiuſmodíque bona ſunt quæ ſacri Canonicorum Cathedralium Collegij (quod Capitulum vocant) olim erant. Quædam alia poſſidentur à Miniſtris Regi ſubditis, hominibúſque laicis. Et circa hæc nulla eſt vel minima difficultas. Quid ſi poſtquam de huiuſmodi reſtitutione ſtatutum fuerit de rebellione timeatur? Sed timeretur fruſtrà, nam nemo eſt qui imperitæ plebi dux eſſe velit, cùm Nobilium pars maxima fidei & religionis Catholicæ partes tueatur: præterea nulla eſt ad recipiendos tumultuantes arx vel rupes, quid ſi Bernates aut Geneuates offenſos ſe exiſtiment? Sed quis dicat Regiam Galliæ Maieſtatem cogi, vt ſubditos ſuos ad exterorum morem compellat viuere? An Heluetij illi intentabunt in Regem minas qui ne hiſcere quidem auſi ſunt cùm Sabaudiæ Dux occaſione & re ſimili Catholicæ religioni Veragros ſuos Galliardenſes & Terniacenſes reſtituit? An illi de modo Regnicolas gubernandi legem ferent? Dicatur idem de Geneuatibus, & hac ratione magnus Rex iuſtitiam faciet, & iudicium, Sacroſanctam religionem Catholicam propagabit, ingens Eccleſiæ beneficium impendet,

Bona ſingularium.

Bona Epiſcopalia.

Bona Canonicorum Gebennenſium.

& oratores qui continuas pro incolumitate ſua fundant preces multiplicabit. Dum hæc agit Saleſius, cum eſſe fama prædicat qui potenti virtute finitimos Geneuæ populos ad Catholicam fidẽ conuertiſſet, qui tentandi Theodori Bezæ Hæreſiarchæ curam à ſummo Pontifice habuiſſet, qui omnium Purpuratorum Eccleſiæ patrum votis & magno cum applauſu electus eſſet Gebennenſis Epiſcopus, eum denique eſſe qui verbo & opere ſi quis vnquam, valeret quamplurimum; & hæc quidem à Maria Lucceburgenſi Mercuriani Ducis coniuge nonnulliſque Allobrogici nominis amicis fama mutuabatur. Inſtabat quadragintadiale ieiunium, & ſacellum, quod Reginæ vocant in aula Luparæ, fortè fortuna Concionatore deſtituebatur. Inter tot doctrina moribúſque celeberrimos, qui in tam ampla Ciuitate degunt, Principum virorum & fœminarum oculos, Saleſius exiſtimationis ſuæ radiis verberauit. Ab Catharina Aurelianenſi Longauillana, Principe vti concionandi munus illud ſubiret enixe rogatus recuſare non potuit: ſedit igitur ſyncerè ſuo more panem fracturus eſurientibus, ſtatimque non Principes modò & aulicos homines, ſed & vtriuſque conditionis Eccleſiaſticos, Doctoréſque Sorbonicos eloquentiæ & pietatis ſuæ catenis pertraxit. Incolebat tum aulam nobilis fœmina & Matrona, quam ex Coniugis nomine Perdrieluilliam vocabant, hæc Caluinianam Hæreſim tam altè imis gerebat infixam præcordiis, vt doctiſſimi quamplures viri in ea auellenda fruſtrà hactenus laboraſſent. Saleſij tamen permota famâ deſiderio eum audiendi teneri cœpit, ferialis erat ſecunda dies poſt Dominicam primam Quadrageſimæ, & Saleſius de extremo Iudicij die ſermonem habebat, Perdrieluillia compunctione tacta cordis tunc primùm & ſeriò de conuerſione cogitauit: acceſſit poſtea nec mora nimia priuatim ad Saleſium, tandémque Apoſtolici viri conuicta perſuaſaque rationibus cum vniuerſa familia quam amplam habebat, ſolemne ſui in Patris Franciſci Saleſij manibus remiſit hęreſi nuntium. Commouit res hæc totam Lutetiam, Hæreticóſque quamplures ad Saleſij conciones adduxit, nobiles inprimis Raconiſios, qui non vltimo ordine inter Pariſienſes ambulant, & ex iis vnum, qui poſt varias cum viro Dei habitas collationes, nõ hæreſim modò abiecit, ſed & ſæculi vanitates, religioſam vitam in Capucinorum Ordine amplexatus, Angelus Raconiſius

Franciſci fama Luteſia.

Franciſcus concionatur in aula Luparæ.

Franciſcus Perdrieluilliam conuertit.

Franciſcus Raconiſiam familiam conuertit.

Ee

appellatus eſt, euaſitque verbi Diuini concionator validiſſimus, & cum eo vniuerſa familia ad orthodoxam conuerſa eſt fidem.

Turca cuidam ſatiſfacit.

Eodem tempore Turcæ cuidam Lutetiæ agenti ſuper myſterio ſacroſanctæ Trinitatis plenè admodum ſatisfecit, dimiſitque æquo ſatis in Chriſtianam religionem animo, an is poſteà vti tunc omnes coniiciebant Mahometis impietati renuntiauerit, non conſtat. Conſtat autem innumeros homines Saleſij concionibus ſacris priuatiſve colloquiis aut abiuraſſe hæreſim, aut valedixiſſe vanitatibus, aut vitia cum virtutibus commutaſſe. Tandem exiit Quadrageſima, & de remunerando Saleſio inter eos qui eius paſti fuerant diuinis ſermonibus Principes cogitatum

Longauillana Princeps nummos Franciſco offert.

eſt. Principi Longauillanæ incumbebat hæc ſollicitudo, quippe quæ eum inuitarat. Amplam igitur hæc crumenam è ſuppellectili ſua ſelegit, quam repleuit nummis aureis Francicis quos Solares vocant, ſuique Præfecto hoſpitij ad Saleſium cum gratiis deferendam commiſit. Defunctus officio ſuo Præfectus ſtatim ac crumenam oſtendit perfudit Saleſij rubore genas, qui illuſtriſſimæ Principi retulit in hæc verba grates. Maiori me cumulàuit honore quàm vnquam mereri potuerim Longauillana Domina, cùm me ad Quadrageſimales Conciones aduocauit, eſt quòd illi cæteriſque Principibus gratias immenſas agam. Paratum me ad alia difficilioráque ſemper inueniet; doleo tantùm non eorum dignitati celeberrimæque cathedræ reſpondiſſe; verum hic error non affectui aut diligentiæ meæ, ſed tenuitati ingenij, maléque excultæ linguæ tribuatur. Cæterùm do ego gratis quod gratis dedit mihi Deus, nec vllam ex meis laboribus mercedem expoſco præter eam quæ in cælis, Dominicæ vi-

Franciſcus Longauillana nummos recuſat.

neæ datur cultoribus. Quamobrem nummos iſtos ad Dominam referre potes, ego gratias iterum atque iterum immenſas ago. Mirati ſunt Principes magni animi opus, & deinceps celebris omninò de Saleſij non doctrina tantùm ſed Sanctitate per vniuerſam Galliam fama increbuit. Præcipui quique homines eius familiaritatem deperibant, præ cæteris autem Iacobus Dauidius

Perronius Franciſco amicus.

Perronius Ebroicenſis Epiſcopus ac poſtmodum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, vir vndequaque magnus. Is ſanctæ amicitiæ cum eo fœdus percuſſit authórque Regi fuit vt diſſerentem è pulpito audiret Saleſium. Fortè ad Bellaquenm ab initio ieiuniorũ Rex trahebat moras, & Saleſij negotia illius aures & verba

poſtu

poſtulabant. Itaque Saleſius cōcionibus liber Lutetiâ fontē Bellaqueum profectus eſt. Rex guſtato eo quem tantum antea libauerat multum ex eius moribus voluptatis accepit, voluitque concionantem audire. Itaque Saleſius Dominica die in Albis coram Rege doctiſſimum eloquentiſſimúmque ſermonem habuit, & Rex eo audito, non me (inquit) fefellerunt qui virum Magnum eſſe dixerunt hunc Allobrogem, næ validiorem Concionatorem audiui nunquam, & dignus eſt qui fœliciorem fortunam ſortiatur. Complacuit ſibi deinceps cum Saleſio plurimùm magnus Monarcha, erátque ſolitus dicere cùm de eo loqueretur, raram eſſe in terris auem. Nam aiebat Præſulum noſtrorum plurimi, ſi nobiles ſunt ignari ſunt, ſi docti ſunt, non ita pij ſunt, deficiunt ferè ſemper in aliquo. At Saleſius electus Gebennenſis, & nobilis, & doctus, & pius eſt. Profuit autem non parum cœptis negotiis cognitum Regi eſſe, aliter enim cum viris frigidis agebat. Interea Rege Lutetiam regreſſo, Norembergo triſte nuntium allatum eſt obiiſſe Philippum Emanuelem Lotharingum Mercurij & Pentheurij Ducem Marticiarum & Romani Imperij Principem, necnon exercituum Cæſareorum in Hungaria ſummum Præfectum, ſtatimque de perſoluendis tanto Principi iuſtis funebribus non à ſuis duntaxat ſed ab vniuerſa Gallia cogitatum eſt. Maria Luceburgenſis vidua rogauit Saleſium vti Orationem funebrem habere dignaretur, iis mota rationibus, quòd præter vim Oratoriam quam poſſidebat maximam, ad id præſtandum quaſi naturâ obligatus videretur, quandoquidem Franciſcus, Ioannes, & Chriſtophorus, Saleſij Pater, auus, & proauus inter nobiles Illuſtriſſimorum Principum Luceburgentium Marticianorum Ephæbos & aſſeclas educati fuerant, ipſeq; auiti proauitiq; hæres affectus in auguſtam illam familiá cenſebatur. Acceptauit onus Saleſius cū honore, & quinto Calendas Maij in ſumma Cathedrali Beatæ Mariæ Parienſienſis Æde corā Cardinalibus, Epiſcopis, Principibus, Senatoribus, innumeriſq; proceribus & Satrapis defuncti laudes Principis duarum horarum ſpatio declamauit. Habitámque poſtmodum Orationem, quia vitam illius & res geſtas veriſſimè continebat, inſtante Principe vidua necnon filia adhuc Virgine, quæ poſtea Duci Vindocino vxor data eſt, in lucem emiſit. Et ſic creuit in immenſum eius fama, adeò vt ab vniuerſis Ciuitatis finitimo-

Rex Franciſcum laudat & amat.

Regis præclara de Franciſco verba.

Franciſcus in Ducis Mercuriani obitum orat.

rúmque locorum Eccleſiis ſæcularibus & regularibus de concionibus, & circa varia negotia ſententiis rogaretur, vixque relinqueretur ei ſomni & cibi capiendi tempus; Hæreticorum multos manipulos tanta cum facilitate & fœlicitate ad Eccleſiæ Catholicæ acies reuocabat, vt Petri & Pauli Apoſtolorum virtutem habere videretur. Vnde cùm ſemel Illuſtres quidam viri nonnullos Hæreticos ad Perronium Ebroicenſem Epiſcopum duxiſſent rogaſſéntque vti eos dignaretur ab errore ſuis argumentis reuocare. Quid à me vultis? ait Perronius, cum obſtinatis illis hæreticis vt agam? Profectò ſi tantum conuictos eos videre cupitis, Doctrina quam dedit mihi Deus id efficiet, at ſi conuerſos, ducite eos ad Dominum Saleſium Gebennenſem Electum, cui dedit Deus vt quibuſcunque colloquatur eos indubiè conuertat. Idémque cùm in Raconiſiorum conuerſione extremam Saleſius appoſuiſſet manum, eſſétque fortè de iis coram Rege ſermo, non dubitauit hæc verba pronunciare; Domine, parum abfuit quin libros meos quotquot de rebus fidei controuerſis agunt Vulcano conſecrauerim, poſtquam intellexi Raconiſiam familiam, quæ à me tot labores & vigilias tulit, Saleſij Gebennenſis Epiſcopi in manibus Hæreſim abiuraſſe. Iis temporibus fors inter concionandum negotium aliquod magni momenti (& conuerſio erat quorumdam hæreticorum) ſui populi precibus (vt fit) commendarat, & fors item ædem in qua ſepultus fuerat Caſtrorum Præfectus Dux Bironius non ita pridem Coniurationis in Regem capitali crimine damnatus, intrauerat Saleſius, & Oratione Deo facta, humanam ſortem miſeratus emiſſo ſuſpirio nonnulla de Dynaſta illo quem ſtrenuiſſimum nullus neſciebat prædicabántque omnes, tanquam ſi laudare voluiſſet pronunciarat. Non defuerunt inuidi (& iam mirum erat tanto tempore abſque inuidiæ morſibus aulam incoluiſſe) qui renuntiarunt Regi, Allobrogem illum diſſimulatis negotiis aliud quam exponeret in aula agere, conſciúmque & correum omnium conſiliorum & criminũ quæ Bironius coniurarat, propterea cauendum ab illo eſſe. Non credidit abſolutè Rex, intrauit tamen in ſuſpicionem quamdam. Saleſius tunc in Diui Benedicti Eccleſia quotidie Concionem habebat de Auguſtiſſimo Euchariſtiæ Sacramento, quoniam dies erant Octauarum (vt Eccleſiaſtici dicunt) ſolemnitatis Corporis Dominici. Et ſtatim in cathedram erat

Perrony præclara de Franciſco verba.

Franciſcus per calumniam reus fit apud Regem.

erat aſcenſurus,cũ ex amicis ſuis nõ nemo nuntium ei dedit,male apud Regem eſſe,quoniam à nonnullis intellexiſſet Bironianæ eum Coniurationis conſcium. Concionatus eſt tamen ſereno & tranquillo vultu,poſteáque is qui hæc ei dixerat animi robur miratus interrogauit:Quid?nõ te ampliùs mouit hoc nuntiũ mox à me tibi datũ?ſis apud Regem criminis læſæ Maieſtatis reus,& nõ turbaris?Turbarer reſpõdit Saleſius)ſi verè reus eſſẽ:verùm quia innocẽs ſum in Domino cõfido,& quomodo dicitis animæ meę, tranſmigra in montem ſicut paſſer? Adornaſſem profectò fugam ſi conſcientiæ laqueis me ſenſiſſem irretitum,tantum ergo abeſt vt paueam,iſto greſſu ad Regem pergo & Deum exiſtimationis meæ ſi ad ſuam maiorem gloriam valere tantillum poteſt,curam habiturum ſpero. Cum his verbis in aulam profectus Sereniſſimis oculis Regem aggreſſus eſt , qui venientem & prima verba habentem in labiis, ſermone placido præuenit. Nil opus eſt(inquit)vt purgare te velis,ego enim de te ſiniſtri nihil vnquam cogitaui , ſed impedire nequeo quin de omnibus qui apud me degunt multa referantur mihi:tum Saleſius actis humillimè gratiis. Non is ſum, inquit, Domine , qui res illas quas ſtatus vocant ita intelligam,vt in iis tractandis me immiſceam, & ſi quid intelligerem aut intelligere vellem cum tanto ſcelere tyrocinium meum non ponerem , ſubiunxit & alia quibus cognouit optimè Rex prudentiſſimus ingenuum eius ingenium , tantúmque abſuit vt eum malè dimitteret quin potius ſeſe illi, mirabili prorſus humanitate vltrò obtulerit. Ac deinceps ab eius laudibus ceſſare non poterat;verè Saleſius vir Dei eſt,aiebat aliquando , omnia enim ad Deum refert, neque adulationis methodum nouit, & cũ tanta animi quam vbique præ ſe fert ſynceritate modeſtiſſimus & temperantiſſimus eſt,redditque honorem cui honorem.Libertatem arripuit Dynaſta quidam Regi familiaris cùm hæc audiſſet, petendi cur Epiſcopum illum Allobrogem Sua Majeſtas tantis amicitię teſtimoniis proſequeretur.Quia virtutes omnes in ſummo gradu poſſidet,reſpondit Rex , & vitium nullum habet ; Magis idoneum ad reſtituendum in priſtinum ſuum ſplẽdorem Eccleſiaſticum ordinem adhuc cognoui neminem. Mitis eſt & humilis corde,ſumma animi fruitur trãquillitate,religioſiſſimus & piiſſimus eſt abſque ſcrupulo & ad fugandas hæreſes & nouitates omninò vt iterum dicam idoneus. Tanti porrò Saleſium Rex

Francisci inuicta fortitudo & animi robur.

Rex serenis oculis Franciscum excipit.

Francisci verba.

magnus faciebat vt eius amicitiam aliquando ſeriò per Hayanũ quæſierit,& eum penes ſe,retinere non ſemel tentauerit, ſollicitandíque hac eum de re iuſſionem & curam viris dederit quamplurimis, necnon & principibus fœminis, quas plurimùm apud eum valere ſciebat. Dux Mercuriana, Princeps Longauillana, Dynaſta Hayanus,cæterique nõ pauci ſuam apud eum operam luſerunt. Rex ipſe dum vacaret Epiſcopatus opimus aliquis amplam obtulit penſionem annuam, deditque idcircò eo inſcio litteras ad Quæſtorem.Et Saleſius quidem oblatis ſponte pecuniis pudore ſuffuſus ſtatim ad Regem acturus gratias recuſaturuſque ſimul acceſſit: Munificentiæ & liberalitatis Maieſtatis tuę,ô Rex, gratias immenſas ago, inquit. Nullis ſanè meis meritis hic mihi accedit honos,placeat verò vti penſionem eam apud Quæſtorẽ tanquam depoſitarium relinquam. Non indigeo modò. Verùm ſi indigere contingat, accipiam eam, vtárque Regiâ tuâ beneficentiâ. Verba hæc cum ſumma animi libertate, prudentiáque maxima prolata Regi admirationem indiderunt, qui neminem vnquam ſe vidiſſe proteſtatus eſt,qui honeſtiùs oblatum aliquod beneficium recuſaſſet. Sed perrexit vti ſaltem Epiſcopatum Gebennenſi opulẽtiorem expectaret ſollicitare,& Saleſius ſe à Deo ad Gebennenſium ouium curam vocatum ait, atque id ſuæ debere patriæ,quę eum huc vſque tam beneuolè aluiſſet. Cæterùm iuſſionibus Regiis futurum ſemper obtemperantiſſimum.Sic ſtupentibus omnibus ſpernebat mundum & in cœlis coronam gloriæ parabat ſibi immarceſſibilem. Præſtantiſſimorum per hæc tempora,pietate & doctrina Virorum fiebãt binis aut ternis diebus apud Nobilem fœminam Matronámque ſanctiſſimam Mariam Aurillotiam Acariæ Viri Clariſſimi Coniugem conuentus, intererántque ex præcipuis Petrus Berullius poſteà Ordinis Sacerdotum Oratorij in Gallia Generalis Superior,& tandem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, Andræas Duuallius Doctor Sorbonicus celeberrimus,ac Dynaſta Santeullius. Hi cùm Saleſium cognouiſſent, eum Directorem & Patrem in Chriſto elegerunt,nihilque illum quod ad conſcientiam ſpectaret celabant; ſed vt ſua pectora patefaciebant ei, ita ingens ex eius pectore veræ & ſynceræ pietatis lumen hauriebant.Fidebat autem præ cæteris ei Aurillotia, quæ poſteà defuncto marito, in diſcalceatarũ Carmelitanarum Monialium Ordine religioſam vitam profeſſa eſt,

Rex Franciſcum conatur retinere.

Franciſcus optimè & prudenter Regis recuſat oblatũ.

Franciſcus ſpernit mũdum & honores.

Franciſcus Mariæ Aurillotiæ ſpiritualis Pater.

eſt, ac Maria ab Incarnatione nominata. Et Saleſius mira cum ſuauitate Diuinique amoris abundantia eam audiebat, proficiebátque tantæ fœminæ piiſſimis colloquiis, nec vllus eum hac in re terrebat labor, quamuis quotidie è Vico San-Iacobæo ad eum qui pone eſt Minorem Diui Antonij ædem duo ferè milliaria conficienda eſſent, & quæ nulla temporum habita ratione ſiue per æſtum ſiue per lutum (quod Pariſiis multum eſt) & imbrem pedes conficiebat. His in conſuetudinibus, ſeu potiùs piis Conuetibus authore Saleſio & geſtiente Aurillotia ſtatutum eſt, mittendum in Hiſpaniam ad habendas quæ Gallicam exornarent pietatem Moniales Carmelitanas Thereſianas, itémque Romam ad habendos Sacerdotes Oratorij nominis Ieſu. Quæ omnia tam fœliciter ſucceſſerunt, vt conſentiente Rege fauentéque ſupremo Pontifice, breui Catharina Aurelianenſis Longauillana Princeps, nouo earum Monialium Monaſterio decorarit Lutetiam, poſtquam ipſe Saleſius de rebus omnibus Apoſtolicam fusè Sedem per litteras feciſſet certiorem. Sex autem menſium ſpatio mirabile illud Sanctorum par Saleſius & Aurillotia à Virtute coactum fuit, & alter alteri mirum in modum fidebat, quamuis ſuas vterque imperfectiones detegeret potius quàm acceptas à Deo gratias, ſicque factum eſt vt Saleſium poſteà pœnituerit quòd ab extrahendis ex illius pectore de rebus æternis ſenſibus, tam modeſte temperaſſet. Eius autem de ea defuncta iudicium fuit, Verè ancillam Domini fuiſſe cuius humilitatem reſpiciebat Deus, ſeque non eam velut pœnitentem ſuam, (vt Chriſtiani Patres vocant) verùm vt vas electionis quod ſuo vſui Spiritus ſanctus conſecraſſet, & verba ſunt eius diſertiſſima, reſpexiſſe. O quantum errorem commiſeram, inquit, cùm ex ſanctiſſima eius conſuetudine non profeceram, detexiſſet enim libenter mihi omnem animam ſuam, ſed immenſa mea erga eam reuerentia ne quidquam auderem inquirere faciebat. Inter hos actus non deſiſtebat à Cõcionibus reducendíſque Hæreticis Saleſius. Cùm populo ſemel in Monaſterij cuiuſdam æde ſacra verba faceret, accidit perturbatione ſubitâ vt à propoſito themate laberetur, ad quod vt rediret in controuerſas de religione ſententias occulto artificio digreſſus eſt. Eas autem tam piè & eruditè pertractauit, vt maturo quædam Matrona iudicio, & Nobilis, ſtatim dixerit eum audiens: Non iam amplius Gebennenſis Epiſcopus loquitur,

Franciſcus ſcribit pro Carmelitanis ad Papam.

Franciſci de Maria ab incarnatione iudicium.

Franciſcus Nobilem fœminam conuertit.

quitur, ſed per eum Spiritus ſanctus, & effati mei probabit breui illuſtris aliquis effectus veritatem. Ita euenit, nam abſoluta Cōcione, Nobilis fœmina Caluiniana validis eius argumentis commota & conuicta, non diſtulit eius in manibus hæreſim abiurare. Tandem cùm nouem Lutetiæ Menſes Saleſius non inaniter inſumpſiſſet, cogitauit de reditu, ac primò quidem Regias promiſſas recepit litteras ad Baronem Luxium & Senatum Diuionenſem, pro fidei Catholicæ in Gexenſi tractu reſtitutione, necnon & alias quibus Eccleſiaſticos omnes Bugienſes, Valromæanos & Gexenſes ſub ſua peculiari protectione Rex recipiebat. Inde gratiis humillimè actis recuſatiſque magnanimiter prorſus toties oblatis dignitatibus, honoribus & diuitiis, magno ſui relicto deſiderio vrbe exceſſit. In itinere ecce inſperatum affertur nuntium de Claudij Granierij Epiſcopi Gebennenſis obitu, quod ſanè ita eius mentem ingenti cumulauit mœſtitiâ, vt poſt adoratum numē largis lachrymarum imbribus macularit genas. Vir erat Granierius cunctis laudibus ſuperior, & irreprehenſibilis vitæ, auis atauiſque nobilis, qui in Conuentuali Monaſterio Beatæ Mariæ Virginis Diui Benedicti Talloriarum religionem profeſſus, ac effectus Prior multos annos peregit ſanctiſſimè, poſtmodum extractus è cellula viginti quinque annorum ſpatio Gebennenſem fœliciſſimè adminiſtrauit Eccleſiam, victu & veſtitu auſterus, paucis contentus, Eccleſiaſticæ libertatis propugnator acerrimus, fortiſſimi animi, ſupra mediocritatem doctus & facundus, beneficētiſſimus in pauperes, & qui terrena omnia velut fumum aut feſtucam reputabat. Obiit venerandâ canitie conſpicuus, & multis valetudinibus grauis, Polingij, dum è Iubilæo Tononenſi rediret, decimoquinto Calendas Octobris. Sepultus Anicij in Sanctuario Eccleſiæ Diui Franciſci, quæ eſt Cathedralis loco, & creditur à populis frui cœleſtibus. Longior ſupererat via quàm vt funeri potuiſſet intereſſe Saleſius, prçter nonnulla, quæ etiamnum Lugduni agenda reſtabant; accelerauit tamen profectionē & ne Paſtoris ſolatio tam ampla Diœceſis deſtitueretur, Epiſcopalis conſecrationis munus accepturus, ſtatim ac Sabaudiam ingreſſus [illegible] non Anicium, ſed rectà petiuit Saleſium. Prædium eſt [illegible] & ditione nobile, cui deducti longâ ſerie Toparchæ Saleſij [illegible] nomen dedêre, & Sereniſſimus Allobrogum Dux [illegible] in Baronatum ercxit, poſteáque eius filius Vi-

Franciſcus iter faciens obiiſſe Granieriũ intelligit. Granierij Elogium.

Franciſcus redux [illegible]

ctor

ctor Amedeus in Comitatum ſub quo ex quatuor Parœciis triginta ſunt pâgi. Huius caſtrum ad Terei montis radices in extenſa modicè planitie ſitum quadrangulari figura in obtuſum acumen deſinente, circumſcribitur, & vbi vel Felirum vel Flancium amnes, qui eius agros rapidis fluctibus interſecant pertranſieris, exiguúmque ſuperaueris cliuum lata & recta via hortenſibus marginata ſepibus te ducit ad fores in quadrata turri duplicatas. Frons gentilitiam parmam ſpectandam præbet ex marmore; in cærulea ſcilicet area aureas duas faſcias coccino ſinuatas cum aurea creſcente Luna in coronide & duabus ſtellis pariter aureis vna in ventre altera in cuſpide. Syluani tres hederâ cincti & coronati, clauáque armati laterculum cuſtodiunt, quorum duo tenent ſuperiores angulos à dextris & ſiniſtris, tertius verò è quinqueforis galeæ cono plumatili faſtigiato muſcario incultus erumpit cum hoc elogio, nec magis nec minus. Si duo limina fueris prætergreſſus delectabit oculos tum paucis fructiferis arbuſtis area conſita, cùm longa & multis ſuffulta columnis ad læuam porrecta porticus, cuius medium ad meridiem turricula penſilis aperit, & Vſillionenſis Vallis, Feuolerij montis Rupis ceruinæ, errorum Feliri & ſubiecti horti conſpectum permittit. Orientalem extremitatem Sacellum facit, Occidentalem autem planus ad apertiſſimam aulam (triáque coniuncta cubicula, aditus, è quibus præter iucundiſſimũ pomarium Torentinus videtur tractus, quem hinc Caſtrum illinc Vicus, Pagi, Villæ, interiecti colles, interfluentéſque riui multa amœnitate exornant, & in ſuo Soloccaſu remotiſſimus longis & cæruleis vmbris diſtinguit. Iam verò ſi ad areæ dextram redeas, ſublimem habes turrim ex quadrato potiſſimùm conſtructam lapide, quæ per infractos flexionibus gradus quatuordecim exhibet portas, & hæ in viginti ſex ſiue triclinia, ſiue cubicula, & eorum conclauia te intromittent. Reſtat alia poſterior area ſtabulis & villaticę rei deſtinata in qua fons eſt è vicini montis deiectu per ſubterraneos canales ductus, qui poſtquam querneum labrum impleuit per chortis medium moderatis ſaltibus deſcendens in Pomarium ſe diffundit. Elegit hanc Domum Saleſius pro ſuæ conſecrationis ſolemnitate celebranda, & cauſa in promptu erat Matris & fratrum incolatus, ſubditorum omnium Saleſienſium & Torentinorum deſiderium & preces, præterea naturalis in Patriam pro-

penſio,quæ id ab ipſo exigere videbatur, vt ſicut naſcentem & in Chriſto renaſcentem viderat,ita tam ſanctę in Antiſtitem vnctionis teſtis eſſet. Non aduentauit citiùs quàm ad eum eum litteris congratulationis ergo Anicienſes Ioannem Baptiſtam Furneum miſerunt,nec obliti ſunt officij Cathedralis Eccleſiæ Canonici cæteríque Collegiatarum, & Vrbium Conſules. Quibus omnibus dimiſſis, ad Ioannem Forerium Societatis Ieſu Virum religioſiſſimum tunc temporis Tononi agentem litteras miſit, quibus eum ad ſe vocabat vt Deo ſuo apud illum recogitaret omnes annos ſuos, effunderétque animum ſuum. Curis igitur cæteris omnibus liber viginti dierum ſpatio penè vixit ſolitarius, continuíſque precibus,ieiuniis,corporis afflictionibus, & huiuſmodi exercitiis peccatorum ſuorum generalem(vt vocant)confeſſionem parauit,quâ peractâ hanc ſibi viuendi normam ex directoris optimi conſilio ſtatuit,adſignauit. Et quidem quantum ad exteriorem hominem.Franciſcus Saleſius Epiſcopus Gebennēſis Sericis veſtibus nullo modo induetur, nec quę iis quas anteà detulit pretioſiores exiſtant,mundas tamen habebit,& ſecūdum vrbanos mores:nullis hibernis crepidis anſatis calceabitur, tum quia hoc mundanam redolet vanitatem,tum quia id Eccleſiæ ſuæ ſtatuta prohibent. Nunquam in templum aliquod abſque ſacro lineo ſagulo & epomide ibit neque per Ciuitatem, & id quoque domi quantum poterit ſaltem pro epomide obſeruabit. Domi, in Eccleſia, per Vrbem, quantum tempus feret quadratum pileolum ſemper geſtabit,abſtinebit ab annulis, præterquam ab eo quem fidei & paſtoralem vocant. Nullis chirotecis quæ odoribus imbutæ vel magni pretij ſint vtetur, nec manicis ſericis & pellito texto inſtructis,verùm id tantùm aſſumet quod vrbanum erit, decorum & neceſſarium. Zona poterit eſſe ſerica,ſed non pretioſa,& in ea appēſum geſtabit roſarium. Calceamentorum corrigiæ non erunt ſericæ,nec item tibialia. Corona capitis in eo ſemper ſtatu vt notabilis ſit,barba rotunda,non acuta,& abſque myſtacibus quæ ſuperius labrum excedant. Nullos inutiles & ſuperfluos ſeruos habere conabitur. Duo erunt Eccleſiaſtici, quorum vnus negotiorum omnium habebit curam, alius ad diuina officia inſeruiet,& adhuc ſufficeret vnus, ſed impræſentiarum duos accipit in gratiam Andrææ Sauzeani Decretorum Doctoris & Baccalaurei Theologi, qui quandoquidem validus

Franciſco Anicienſes gratulantur, de aduentu.

Franciſcus vt ſe præparat ad Conſecrationis munus.

Franciſcus leges ſibi præſcribit.

Habitus.

Serui.

validus eſt verbi diuini Concionator, in hac Diœceſi multam vtilitatem faciet. Hi Romano ſi fieri poteſt more induentur cum omni modeſtia, aut vt Sacerdotes Seminarij Mediolanẽſis, quorum habitus minoris eſt ſumptus & commodior. Famulus vnus à Secretis, duo à cubiculo, & vnus quidem pro ſe, alter pro familia. Coquus vnus cum ſuo puero, & à pedibus vnus, qui ferrugineo colore cum limbis violaceis veſtietur. Nemo ſeruorum plumarias feret paniculas nec enſem, nec ſplendidi coloris veſtes, nec profuſos capillos, nec nimium eleuatas myſtaces. Secunda quáque menſis Dominicâ ad ſacram ſynaxim accedent iuxta ſtatuta fraternitatis Pœnitẽtium ſanctæ Crucis cui nomina ſua dabunt, & communicabunt in Miſſa Epiſcopi. Miſſam quotidie audiẽt, & Dominicis feſtiſque diebus totum diuinum Officium in Eccleſia Cathedrali. Surgent omnes è lecto horâ quintâ matutinâ, diebus autem ſolemnibus cùm ad Matutinum eundum erit horâ quartâ. Ibunt cubitum horâ decimâ ſerotinâ: ſed ante in aulã conuenient ad recitandas Litanias; die Dominicâ, nominis Ieſu; die Lunæ, omnium Sãctorum; die Martis, Angelorum; die Mercurij, ſancti Petri Patroni Eccleſiæ Gebennenſis; die iouis, ſanctiſſimi Sacramenti; die Veneris, Paſſionis Dominicæ; die Sabbathi, Beatæ Mariæ Virginis, niſi fortè occaſione alicuius feſti hę Litaniæ transferri debeant. Epiſcopus orationem dicet, fiet examen conſcientiæ, & poſthæc recedẽt omnes. In vnoquoque cubiculo erit Oratorium, & in eo aqua ſacra cum pia aliqua imagine & agno Dei. Duo cubicula tapetibus ornabuntur, vnum pro extraneis, & aliud ad negotiationes peragendas, nempe aula. Excubabit ſemper aliquis ad excipiendos & introducendos eos qui venient, & is comis erit & gratus, nec cuiquam vel minimo faſtidium vel tædium pariet. Eccleſiaſticos inferiores ſpernere nimia eſt Prælatorum ſeruis audacia. Quicunque Gebennenſi Epiſcopo inſeruient moniti ſint, & ſoliti cum omnibus honeſtè agere, præcipuè verò cum Sacerdotibus. Iã quod ad menſam. Ea moderata erit, & (vt ait Concilium) frugalis, munda tamen. Sedebunt in ea Sacerdotes, & quantum fieri poterit primas habebũt. Benedicet vnuſquiſque menſam viciſſim, paritérque Deo gratias aget, feſtis ſolemnibus exceptis, tunc enim Epiſcopus & benedicet & gratias aget, ſicut & quotidie Orationem eam dicet, Benedic Domine nos, quia minor à maiori benedicitur. Ad

Pia ſeruõ exercitia.

Cubicula.

Menſa.

medium vſque ſiue prandij ſiue cœnæ liber aliquis pius legetur, honeſtis ſermonibus dabitur reliquum. Hora prandij decima: cœnę, ſexta: diebus ieiunij ad refectiunculam nemo ſedebit, & tunc hora prandij vndecima pulſata, refectiunculæ ſeptima.

Eleemoſyna. Quod ad Eleemoſynam ſpectat, electi ab Reuerendiſſimo Epiſcopo fœlicis memoriæ dies obſeruabuntur, vt publicè fiat, curandum eſt vt elargiatur amplior hyeme quàm æſtate, præcipuè verò à feſto Regum, tunc enim pauperes magis indigent, proptereáque legumina diſtribuentur, & neſcio an expediret vt Epiſcopus ipſe manu propriâ ſtipes elargiretur cùm id fieri commode poſſet, vt Iouis die ſanctâ, ſiue feriâ quintâ in Cœna Domini, vel feriâ ſextâ in paraſceue, aut die Mercurij feriâ quartâ maioris hebdomadæ. Feriâ quintâ in Cœna Domini ad Mandatum dabitur prandium pauperibus, antequam lauentur eis pedes, vel poſt, ſi fiat mandatum manè, vt defunctus Reuerendiſſimus Epiſcopus faciebat. Curandum erit vt diſtribuendæ fratribus Minoribus, Dominicanis, Capucinis, Diuæ Claræ Monialibus, & Xenotrophio eleemoſynæ ad exemplum & maiorem erga populum efficaciam notentur. Quantum autem ad peculiares & extraordinarias ſtipes vnctio docebit.

Diuina officia. Iam quoad diuina officia. Feſtis omnibus iuſſionis Eccleſiaſticæ Epiſcopus intererit primis veſperis, ſecundis & magnæ Miſſæ, officióque quod vel præcedit vel ſubſequitur, diebus verò ſolemnibus Matutino. Celebrabit officium nocte & die Natalis Domini, feſto Regum ſeu Epiphaniâ, Dominicâ reſurrectionis, Dominicâ Pentecoſtes, feſto Corporis Chriſti, feſto ſanctorum Petri & Pauli, feſto ſancti Petri ad vincula patroni Gebennenſis Eccleſię, feſto Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis, feſto omnium Sanctorum & die ſuæ conſecrationis anniuerſaria. Tota octaua feſti Corporis Chriſti intererit officio, & pręcedente Dominicâ concionē habebit, quâ monebit populū ſui officij, vt peccatorū indulgentiā cōſequatur. Die feſti, Dominicâ infrà octauā, & die octauo benedictionē in Eccleſia Monalium Diuæ Claræ dabit, tum vt conſolationem accipiant, tum quia populo ſolet eſſe ædes pleniſſima, & vltima eſt in qua benedictio habetur. Intererit quantum fieri poterit ſæpiſſimè officiis & exercitiis Sodalitatum Sanctæ Crucis, Sanctiſſimi Sacramenti, ſancti Roſarij, ſancti Franciſcani cinguli, ſpecialiter autem ſanctæ Crucis, ob communionem quæ in ea fit.

tit,& quam ſæpiſſimè facere conabitur. Atque hic eſt homo exterior,iam quantum ad interiorem, & quidem quantum ad ſtudium ſic aget,vt quotidie aliquid poſſit addiſcere,vtile nihilominus & profeſſioni ſuæ congruum. Ordinariè duas horas,quæ intra ſeptimam & nonam de manè ſunt, ad ſtudium habere poterit. Poſt cœnam curabit legi pium aliquem librum horæ ſpatio, qui partim ſtudio partim orationi inſeruiet. Manè poſt ſolitam gratiarum actionem, diuinæ opis inuocationem & dedicationem ſui ipſius, horæ ſpatio meditabitur ſecundùm quod antea diſpoſuerit. Præſentem ſe ſemper Deo ſiſtet, cúmque in omnibus occaſionibus inuocabit.Quantum ad orationes iaculatorias, hauriet eas vel ex matutina meditatione, vel ex variis quæ ſeſe offerent obiectis, & hæ vel vocales erunt vel mentales, ſecundùm quod à Spiritu ſancto incitabitur,formabitq; ſibi ex his breue aliquod compendium vt aſpiret ad Deum, ad Deiparam, ad Angelos,& ad Sanctos, quos peculiari deuotione colet. Recitabit officium ex more ſtans aut genuflexus. Matutinum & Laudes,ad Veſperam poſt lectionem libri pij. Primam, tertiam, ſextam, & nonam; intra ſextam & ſeptimam horas matutinas ſcilicet poſt meditationem. Veſperas & completorium ante cœnam & poſt Veſperas roſarium cum meditationibus,quandoquidem illud recitare ex voto tenetur. Cùm præuidebit vrgens aliquod negotium præuenire poterit ad aſſignatam horam pro veſperis & roſario.Diebus feſtis horæ & veſperæ recitabuntur cum choro, & roſarium tempore magnæ Miſſæ. Egredietur manè horâ nonâ ad offerendum ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium,quod quidem niſi extrema eum impediat neceſſitas, quotidie offeret, & vt deuotiùs celebret, diuerſarum faciet compendium & collectionem cõſiderationum & affectuũ, quibus erga magnum hoc myſterium pietas poteſt excitari, & his egrediendo è cubiculo & accedendo ad altare afficietur. Cùm ad ſacrarium peruenerit præparatoriam orationem nec nimis breuem nec nimis longam faciet, ne expectantibus tædium pariat,aut eos frigidos reddat; poſt Miſſam gratiarum actio erit huiuſmodi, in qua ſe cum leni grauitate geret, nemini colloquetur ſi fieri poteſt, vt minimum cùm ad Miſſam ibit,præſertim verò de ſæcularibus negotiis vt in ſe prorſus collectus ſit animus.Non abs re eſſe videtur,vti diebus quos deuotionis vocant, Miſſam iis in Eccleſiis celebret, in qui-

Studium.

Meditatio.

Officij recitatio.

Miſſa.

bus erit religio, vt populus ſuum ſemper Epiſcopum in capite reperiat, veluti ſolemnibus Eccleſiarum feſtis, & cùm in iis indulgentia eſt peccatorum. Veſpere exercitium cum reliqua familia

Confeſſio

faciet. Peccata ſua ſecundâ quâque die vel tertiâ confitebitur, niſi aliter neceſſitas ferret, idque apud magis idoneum quem habere poterit commodè Confeſſarium, quemque non abſque ne-

Ieiunium.

ceſſitate mutabit. Aliquando confitebitur in Eccleſia ad omnium conſpectum, vt exemplo ſit omnibus. Prçter dies ieiunij ab Eccleſia ſtatutos ieiunabit omnibus vigiliis feſtorum Beatæ Ma-

Recollectio.

riæ Virginis, itemque diebus Veneris & Sabbathi. Singulis annis octo dierum ſpatio & amplius, cùm fieri poterit, recolliget ſe & purgabit animam, iiſque pendentibus ſucceſſus & progreſſus animi ſui ab anno præterito examinabit, & poſtquam præcipuas offenſas notauerit, accuſabit apud Confeſſarium, cum quo de prauis propenſionibus & difficultatibus ad bonum, conferet, quo facto multas fundet preces præſertim mentales, cum applicatione Miſſarum quas celebrabit & celebrari curabit hoc tempore, ad obtinendam neceſſariam Dei gratiam ſuo regimini, & Eccleſiæ ſuæ, bonáque omnia conſilia & propoſitiones, ſibi à Deo data renouabit. Et in hanc rem ſuorum omnium conſiliorum commentaria antequam ad confeſſionem accedat releget, annotabítque iterum, vt ſi fortè experientia addendum aliquid nouerit, illud addat. Recollectionis huius tempus vix indici poteſt. Niſi quod Hilariorum Hebdomadæ huic accõmodatiſſimæ rei videntur. Tum vt popularis inſolentiæ & diſſolutionis quæ vix impediri poteſt, teſtis non ſit, tum vt ad Redemptoris noſtri, Ieſu Chriſti & Beati Ioannis imitationem exeat è deſerto ad prædicationem & magna opera. Si tamen populum à diſſolutione extrahendi per aliquod notabile exercitium ſpes eſſet, de quo in articulis de republica ſermo erit, tunc Hebdomadæ aliquæ intra Paſcha & Pentecoſtem eligendæ recollectioni erunt, vt acquiſitus Dei Spiritus feſtis iis ſolemnibus & octaua Corporis Chriſti bonum operetur, tum ea ratione, quòd negotia tunc minus vrgere ſoleant, & purgationi animi vt corporis tempeſtas accommoda. Immò & purgatio corporis prætexta purgationi

Franciſcus leges ſibi ſignari vult Manu Forerij.

animi eſſe cauſa poterit. Hæ ſunt conſtitutiones ſanctiſſimç quas vir Apoſtolicus ſibi indixit ſacram Epiſcopalem vnctionem accepturus, quaſque Ioannis Forerij Directoris ſui manu obſignari voluit.

voluit. Poſthæc cùm indicta ſolemnitati dies appropinquaret, Procerum & Magnatum multitudo ingens ex omnibus Sabaudiæ angulis Saleſium confluxerunt, Conſecratores inprimis tres magnæ virtutis Pontifices, Veſpaſianus Gribaldus Archiepiſcopus & Comes Vienneſis, Primatum Gallicanorum Primas, Thomas Pobellus Falcinas Fani Pauli ſeu Tricaſtrenſis Epiſcopus, & Iacobus Maiſtretius Damaſcenus, ex Ordine Carmelitarum, & Cathedralis Eccleſię Canonici, poſtquam Ioannes Franciſcus Saleſius Boëſiacus Canonicus in Collegij manibus electi Domini Canonicatum & prębendam (vt vocãt) reſignaſſet, quatuor Canonicos qui conſecrationi intereſſent & inſeruirent Epiſcopo Saleſium allegarunt Franciſcum Chiſſæum Pollingianum, Stephanum Combanum, Ianum Regardium Priorem Louagniacenſem, & Carolum Aloyſium Pernetum. Cæteros qui adeſſe vellent exemptos declararunt; nemo Muſicorum tum Cathedralis Eccleſiæ cùm Collegiatæ Diuæ Virginis, à tanta celebritate abſuit. Cúmque octaua Decembris dies Conceptioni Beatæ Mariæ Virginis ſacra illuxiſſet, manè Saleſio in Torentinam Eccleſiam ad ſolemnitatem proceſſum eſt. Torentum Vicus eſt clientelis & ditione nobilis, quem olim Franciſcus primus Galliarum Rex dum teneret Sabaudiam in Baronatum erexit & poſtmodum à Luceburgenſibus Lotharingiſque Principibus Dynaſtæ Saleſij ſuo Comitatui adiunxere. In eo Parœcialis Eccleſia ſacro Canonicorum Cathedralium ſancti Petri Gebennenſis Collegio perpetuò vnita, ampla ſatis quippe, quæ pluſquam duo hominum Parœcianorũ millia contineat, ab heſterna die altis tapetibus Belgicis inſtructa. E ſuprema chori facie ſymbolica Saleſiæ gentis teſſera conſecrandi cauſa Epiſcopi mitra & lituo aureis necnon galero viridi pendentibus hac & illac cordulis faſtigiata dependebat, cum Epigraphe, Poſt æuum, cælum. Sancta ſanctorum theatrum occupabat erectum affabrè, picturiſque & emble[illegible]ibus adornatum. E theatri medio ſurgebant altaria duo, & [illegible] choro ad theatrum per octo gradus aſcendebatur ex vna parte, & per totidem deſcendebatur ex alia. Ad interiorem chori f[illegible], qua[illegible] ſacrarij portam eſt abietinam porticum recipiendis M[illegible]rant, nihilque in tota æde non erat Pontificali m[illegible]m. Super maius altare magnam crucem ar[illegible]bra collocarant, nec

Epiſcopi conſecratores.

Torentum vicus.

Torentinæ Eccleſia vt inſtructa.

nec procul ab eo prope murũ neceſſaria omnia, vt vaſa ad ablutiones & aquam luſtralem, thuribulum, ampullas, calicem, hoſtiaria, medullam panis, ſanctum Chriſma, paramenta omnia Pontificalia, & his ſimilia, ante altare faldiſtorium (quod vocant) & tres ornatas tapetibus ſedes. Altare minus oneratum erat cruce, duobus candelabris argenteis, libris Miſſali, & Pontificali, veſtibus coloris albi & his ſimilibus. Non procul ſuper tabulam mappulæ octo erant, ex duabus cannis panni linei ſubtilis per medium ſciſſis, in longitudinem quarum duæ longitudinis erant palmorum ſex quælibet, aliæ verò ſex æqualis quantitatis. Præterea annulus cum gemma benedicendus, & electo tradendus, pecten eburneum, & cerei duo quatuor librarum quilibet, duo doliola vini inſignibus Archiepiſcopi Viennenſis & Electi Saleſij ornata. Paratis omnibus & Cõſecratore ſedente Thomas Pobellus Tricaſtrenſis ſubleuari ad Epiſcopatus onus præſentem Presbyterum Franciſcum Saleſium genuflexum ſanctæ Matris Eccleſiæ Catholicæ nomine poſtulauit, nec mòra lectum eſt mandatum Apoſtolicum Datum Romæ apud ſanctum Marcum, anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo, Idibus Iulij, Pontificatus Clementis octaui anno vndecimo, tum ad iuramentum examen, interrogationes, reliquáſque cæremonias ritè proceſſum, quibus nihil auguſtius. Ecce autem dum genuflexus electus ante conſecratorem immobilis manet, ſubitâ vi Diuinitatis corripitur, manifeſtátque ſe ei ſacroſancta & indiuidua Trinitas modo ineffabili, & vidit ipſe glorioſiſſimam Virginem Deiparam, ſanctóſque Petrum & Paulum Apoſtolos aſſiſtentes ſibi. Qua maieſtate circumfuſus tam inſolito rubore mutauit faciem, vt veluti toto vultu radiare videretur. Semihoræ ſpatium fuit, quo elapſo virium paſſus eſt deliquium, ſed mox releuatus nemine non attonito, valere ſe dixit, & timendum nihil: ſed in ipſo quidquid viſibiliter Conſecratores Epiſcopi agebant Auguſtiſſima Trinitas inuiſibiliter & in eius animæ ſupremo cacumine operabatur, adeò vt ad libri Euangeliorum ſuper ceruicem & ſcapulas impoſitionem datum ſibi prædicandi onus diſtinctiſſimè perſpicaciſſiméque cognouerit, ad impoſitionem manuum, diuinæ benedictionis effuſam in ſe virtutem. Ad vnctionem, abundare debere in ſe conſtantiam fidei, puritatem dilectionis & ſynceritatem pacis, ſermonem ſuum & prædicationem eſſe debere,

Pobellus Promotor.

Apoſtolica littera.

Examen.

Franciſcus genuflexus Trinitatē videt.

Patitur virium deliquium.

Vnctio. Liber Euangeliorum.

debere non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis, myſticæ ſe delibutionis liquore perfundi, & ſpiritualis benedictionis vbertate fœcundari, vt cunctis proficeret ad ſalutem, eſſétque ſicut vnguentum in capite quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius. Ad paſtoralem baculum in corrigendis vitiis pie ſæuiendum, iudicium ſine ira tenendum, in fouendis virtutibus auditorum animos demulcendos, & in tranquillitate ſeueritatis cenſuram non deſerendam. Ad annulum fidei ſignaculum intemeratâ ſe fide ornatum eſſe debere, vt ſponſam Dei ſanctam Eccleſiam illibatè cuſtodiret. Ad mitram, galeam munitionis & ſalutis, debere ſe decoratâ facie & armato capite cornibus vtriuſque teſtamenti terribilem apparere aduerſariis veritatis, & impugnatorem eorum robuſtum exiſtere. Ad chirotecas, circundari manus ſuas munditiâ noui hominis, qui de cælo deſcendit, vt quemadmodum Iacob pelliculis hædorum opertis manibus paternam benedictionem, oblato patri cibo potúque gratiſſimo impetrauit, ſic oblatâ ille hoſtiâ ſalutari diuinæ gratiæ benedictionem impetrare mereretur. Poſthæc à Conſecratore in faldiſtorio tanquam throno collocatus eſt, ſtatímque cùm iam Muſici lætitiæ hymnum potentiſſimè decantarent ab aſſiſtētibus Epiſcopis duobus per Eccleſiam ductus, omnibus benedixit. Nec multo temporis interiecto ſpatio exequendis vltimis ceremoniis, poſt actas Deo gratias in pace receſſum eſt. Tantis porrò diuinitatis motibus agitatus fuit Saleſius, vt cœleſtis totus nec iam quid terreſtris hominis habens appareret. Aliquot elegit adhuc dies antequam proficiſceretur Anicium, & interim præſentari iuſſit Cathedralium Canonicorum collegio Apoſtolicas ſuæ promotionis litteras viâ ſecretâ expeditas, ſignatáſque de Alexiis & in acta relatas, apud Camillum Secretarium, quarum vigore in perſona Ludouici Saleſij Canonici Patruelis ſui, Procuratoríſque conſtituti ritè in poſſeſſionem inductus eſt (vt aiunt) & Franciſcum Saleſium Deî & Apoſtolicæ Sedis gratia Epiſcopum & Principem Gebennenſem Deus Optimus Maximus tam vaſtæ naui gubernandæ quàm diutiſſimè ſeruet incolumem, inclamatū. Decimo nono autem Calendas Ianuarij & Sabbatho Anicium verſus viam iniit. Ingens Procerum & Nobilium turba ex vicinis oppidis & caſtris præiuit & ſequuta eſt

Paſtorale pedum.

Annulus.

Mitra.

Chirothecæ.

Franciſcus omnibus benedicit.

Franciſcus Anicium proficiſcitur.

triumphaturo ſimilem. Exconſules & Conſiliarios quatuor qui venientem conducerent Ciuitas delegarat. Hi ſuo functi officio in Sacellum Beatæ Mariæ Virginis,quam Pietatis vocant ad ſuburbium Bouis introduxerunt Epiſcopum, qui precibus breuiter fuſis ante altare verſus ad populum & Ciuitatem ſolemnibúſque indutus ornamentis ſedit in faldiſtorio & Magiſtratuum orationes auſcultauit. Venerunt primi Conſules togati ebeninis innixi baculis,pro quibus Michaël Viollo Nouellanus Cauſarum Patronus, in abſentis Petri Cranſij locum ſuffectus orauit elegantiſſimè, idémque à Conſilio Ducis Nemoroſij & Gebenneſij, curiáque rationum factitatum eſt:quibus omnibus cum ſuauiſſima reſponſione dimiſſis, omnes ordines Præfectus Ceremoniarum iuſſit procedere. Primus ibat vnus ex publicis Ciuitatis famulis purpureâ opertus chlamide & ſequebātur Capucini fratres;bini & bini,Franciſcani Minores regularis obſeruantiæ.Fratres Ordinis Prædicatorum; Canonici Regulares Prioratus ſancti Sepulchri Hieroſolymitani Ordinis Diui Auguſtini,Adminiſtrator & Vicarij Parœcialis ædis Diui Mauritij, Canonici Collegialis Eccleſiæ Beatæ Mariæ Virginis lætæ. Pòſt veniebat Cathedralis Eccleſia prorſus magnificè, cuius Muſicis lætis cātibus vicis omnes perſonabant, & ex eadem Cantores duo è ſenioribus, induti trabeis & mitris,innixíque magnis argenteis baculis Eccleſiaſticos ordines claudebant ſpecioſiſſimè. Veniebat mox Sacerdos indutus ſupparo ſolus,portabátque pontificale pedum ſublime erectum. Ab hoc Canonici duo gremiale medium à ſuperioribus angulis tenentes:Pontifex ipſe ſolus graui paſſu incedens genuflexum circumquaque populum ſacra manu benedicebat, & ſuper eum, Michaël Viollo Nouellanus, Ioannes Baptiſta Furneus, Stephanus Spinanus, & Franciſcus Fenollietus Conſules,Vmbellam ſuſtentabant.A dextris autē & ſiniſtris aſſiſtebant duoCanonici,quos ſequebātur Sacerdotes induti ſupparis duo,mitráſque geſtantes manibus.Continuò Magiſtratus,Viri Nobiles, Ciues, & hominum vtriuſque ſexus turba innumera interim dum ſub harmonicis campanarum tinnitibus vniuerſa Ciuitas velut tripudiaret. Ad Portam Oſiris ſeu Bouis vt ventum eſt, videre erat gentilitium Præſulis ſymbolum, & ſub eo Vrbis parmam argentea trutta in tæniam ſuper coccineum ſolum diſpoſita conſtantem, circumdatámque coronâ laureâ cum hac anima-

Orationes ab ordinibus.

Aduentus pompa.

Introitus in Ciuitatem.

anima. Sacro Præſuli Ciuitas Hoſpita. Stabat in armis ad portæ cuſtodiam Anicienſis pubes quæ longis canteriatarum catapultarum fragoribus Paſtorem pacificum ſalutauit. Per vicos paſſim populus cum plauſibus vitam & fœlicitatem acclamabat, fluebântque è plurimorum oculis præ gaudio lachrymæ. Patebat reuolutis valuis Diuo Franciſco ſacra ædes quæ Cathedralis locum habet, & eius faciem longè latéque verſibus & picturis Chapuiſianarum ſcholarum candidati inſtruxerant, ſed Cathedrale Collegium duabus tabulis graphicè depictis maius oſtium illuſtrarat. In prima Antiſtitis teſſeram oculata faſtigiatam virga qualem viderat Hieremias candidi duo canes erecti tenebant, velléque dicere videbantur, quod pictor carecteribus expreſſerat, nempe Paſtori excubanti. In altera Diuus Petrus libro & clauibus inſignis aureis coccineæ innitebatur parmæ, duabus itidem aureis clauibus decuſſatis illuſtri, aiebátque, Claudunt & aperiunt. Concionale pulpitum præter paſtoris ſymbolum quod Angeli duo ſuſtentabant quatuor exhibebat Epicheremata. In primo, Manus è nubibus exiens ſpinas & tribulos eradicabat, legebatúrque ſuperius: Vt Euellas. In ſecundo, manus vnco ferro ex iniquitatis turri lapides deturbabat, & legebatur: Vt deſtruas. In tertio, Manus trullâ domum Domini inducebat, legebatúrque: Vt ædifices. In quarto, Manus vineam & oliuam immittebat terræ & legebatur: Vt plantes. Ad chori faciem quæ in naui eſt, pendebat tabella longa, in qua Deus Pater innumeris circumdatus Angelis, expanſiſque manibus ad hæc inferiora reſpiciebat, & legebatur: Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, ſub nubibus armata Pallas victam premens Gorgonem, Epiſcopi teſſeram oliuâ circumdatam Ioui ſeu Deo Optimo Maximo Parenti ſuo repræſentabat, & ſcriptum erat inferius: Diuina Palladis arte. Pretioſis tapetibus ornata erat Eccleſia vt ſponſa ſed ornatior fuit viro ſuo, qui eâ ad maioris altaris mediũ adorato prius Sacramẽto oſculo oris ſui oſculatus eſt. Tũ Claudius Stephanus Nouelletius Tallorienſis, Doctor Theologus Pariſienſis facultatis & Cathedralis Canonicus, ex Archidiaconi Hermiciclo quod altari proximum, elegantiſſimâ oratione quam omnes auidis exceperunt auribus ſacro Pontifici & Eccleſiæ fœlix fauſtúmque precatus eſt. Mox decantato Diuorum Ambroſij & Auguſtini hymno, necnon benedictionẽ factâ, cùm iam nox irrueret, in

Cathedrale Eccleſia vt inſtructa.

Franciſcus oſculatur altare.

Lætitia hymnus decantatus.

in ſua quiſque tecta receſſit. Die poſterâ, quæ Dominica erat Aduentus tertia, aſcēdit in pulpitum pauitq́ue ſuos greges melle ſuauiſſimo, nam & Naſciturum breui Saluatorem Mundi miris celebrauit laudibus, & quæ dum ſacraretur viderat, Deo ſic

Franciſcus concionã-ti vultus velut radiat.

permittente in Ecſtaſim rapto ſimilis & radiante ferè vultu enarrauit, vnde poſtea ſæpiſſimè erubeſcebat, ſed tantâ eſt affectus erga ſuum Ordinem & munus reuerentiâ vt vel minima Pontificia ornamenta vt res ſacras & myſticas, geſtarēt attrectaret. Dirigendis maioribus negotiis vrgentioribúſque ſtatim animum adhibuit: quamobrem conuocatis Cathedralis Eccleſiæ ſuæ Canonicis prudentioribúſque è reliquo Clero Sacerdotibus, primùm quidē publicos ſui muneris Epiſcopalis creauit ad-

Franciſcus officiales ſuos creat

miniſtros. Vicarium Generalem & Officialem Ioannem Fabrū Antonij Præſidis fratrem Iurium Doctorem, in ſupremo Sabaudiæ Senatu Patronum, Priorem Monaſterij ſancti Michaëlis Alondenſis & Cathedralis Eccleſiæ Canonicum, Subſtitutum, Ioannem Deagium quondam Præceptorem ſuum, Doctorem Theologum & Cathedralis item Canonicum. Procuratorem fiſcalem Iacobum Fabrum Vſillionēſem Cathedralis etiam Canonicum. Forenſes libelliones Mauritium Combanum Procuratorem, & Mauritium Montanum. Cuſtodem Carcerum, Claudiū

Eos mercede conducit.

Furerium. Hos omnes mercede conduxit vt gratis & expeditè negotiatores dimitterent agerēntque abſque perſonarum acceptione, vel munerum ſpe iniquorum. Quia tamen nonnullæ ſunt expeditiones, vt vocant, pro quibus tum ad ſignum manus, cùm ſigillum & libellionis operam quædam pe-

Æſtimationū codicem reformat.

cuniæ perſolui rectè conſueuerunt, ideò æſtimationum codicem reformauit, omnéque pretium ad iuſtam mediocritatem, & ſecundùm Concilij Tridentini decreta reduxit. Ca-

Franciſcus Cathechiſmum inſtituit.

thechiſmum, quo nihil magis toti Reipublicæ ſalutare, in Collegiali Beatæ Virginis Mariæ Eccleſia primùm inſtituit, verùm quia Dominicana viſa fuit commodior, inſtitutum tranſtulit, dedítque ipſe initium operi in Sacello Diui Ioſephi, licet poſteà aucto puerorum & puellarum numero, immò verò virorum & mulierum omnium conditionum & dignitatum in tres claſſes facta ſit diuiſio. Sub inuocatione autem ſanctiſſimi nominis Ieſu, Beatiſſimæ Mariæ Virginis, ſponſique caſtiſſimi Diui Ioſephi erectio fuit. Singulis diebus Dominicis ad meridiem puer vnus

cœruleo

cæruleo opertus ſagulo in cuius medio ad dorſum & pectus depictum erat aureis caracteribus nomen Ieſu in modum Crucis, procedebat per vicos Ciuitatis omnes campanulam in compitis pulſans,clamánſque, Venite,io venite ad Doctrinam Chriſtianã, docebimini viam Regni cœlorum. Tum dato meridiei ſigno in ſacella & claſſes deſtinatas omnes conueniebant. Cathechiſta ſtatim ac ante altare genuflexerat,cantores duo à dextris eius & ſiniſtris hymnum quo Spiritus ſancti gratia inuocatur gratiſſimo cantu proſequente turba incipiebant. Oratione dictâ aſcendebat Sacerdos in pulpitum,& in aduerſa ſcamna pueri ex vna parte,& puellæ ex alia, recitabántque viciſſim Catechiſmi Caniſiani aut Bellarminiani partem aliquam; poſteà Sacerdos fuſiùs & quantum diſtinctiſſimè facilliméque poterat quæcunque dicta fuerant explicabat, difficultates enodabat, ſoluebat dubia, ſæpè etiam ab auditoribus ſuis quæ dixerat repetenda, aut exemplis comprobanda quærebat, & in id Cathechiſticum munus ipſe Saleſius alternatim cum ſuis Canonicis aut Religioſis viris incũbebat.Hora cùm fluxiſſet,vel Muſica,vel Organis,aut ſolis vocibus modulatis pium aliquod canebatur canticum idiomate gallico,quod vel ipſe Epiſcopus,vel quiuis alius compoſuiſſet,& ſępiſſimè huic poëſeos generi cùm licebat per otium Franciſcus mentem & calamum applicabat,aut ex præclara Philippi Portani Thyronenſis Abbatis verſione pſalmum aliquem curabat deſcribi,committíque Muſicis vti pium cantum inducerent. Bis in anno,idque diebus Dominicis ad ſolemnem ſupplicationem iubebat paruulos ſuos per totam vrbem procedere, & ſequebatur eos ipſe ſuis cum Sacerdotibus tanta pietatis ſpecie vt ex ipſo ſolo ſui intuitu peccatorum corda ferirentur; & quotieſcunque pueri aut puellæ rectè aut recitabant,aut reſpondebant ad interrogata,numiſmata benedicta quæ eis daret in præmium,roſaria, agnos Dei,libellos precum,pias imagines, & his ſimilia ſemper habebat in promptu.Inualuerat in Ciuitate mos prophanus ingruẽte Hilariorum tempore,vt à Iuuenum ganeonum diſſoluta caterua viri inſcripta in chartulis,aut laureis foliis, aut raſis ſericis ſpiſſioribus fœminarum nomina quas ad choræas ducere deberẽt & ſpeciali cultu proſequi,& fœminæ pariter virorum;quæ folia hę Valentinos,illi Valentinas appellabant acciperẽt.Quanta cum pernicie vix dici poteſt,nam hoc pacto adigebantur vel

Ordo ad Cathechiſmum à Franciſco ſtabilitus.

Solemnes ſupplicationes puerorum.

Franciſcus Valentinorũ abuſum tollit.

inuiti & inuitę ad inſanientium conſilium, omníſque ſubitò pietas à iuuenum quantumuis ſtudioſè educatorum animis remouebatur,& mirum in modum nugæ, diſſolutiones, & vitia præſertim carnis,fouebantur. Mederi huic morbo prouidus Saleſius cupiens ſedit illicò ad concionem & acriter in ganeones illos increpauit,edicto inſolentiam illam inuocata etiam brachij ſæcularis ope prohibuit, ſtatuítque vt in Cathechiſmo ſanctorum & ſanctarum nomina piis Chriſtianis diſtribuerentur quos toto anno peculiari deuotione colerent, ad exemplum Sodalium Parthenicorum Societatis Ieſu, & hinc factum eſt vt quamuis non omninò prophanum illum morem tolleret, tamen minueret & pietati magnum adderet incrementum. Sed & aliud ſtatuit aut ſuaſit in eamdem rem, vt nempe quotieſcumque horæ ſignum datur,muniat ſe vnuſquiſque ſigno crucis & religionis aliquem actum aut adſpirationem in cœlum iaciat in recordationem Paſſionis Dominicæ, & vt hac ratione contritionis actum eliciat, qui præteritâ horâ peccauerit,caueátque ſibi ad omne penè momentum ne incidat in laqueos diaboli,ſed vigilet ſciens eum eſſe tanquam Leonem rugientem, qui circuit quærens quem deuoret. Cæterùm mira prorſus in vniuerſam Ciuitatem ex inſtitutæ Epiſcopalis familiæ ſanctitate ſuauitas diffluebat; nihil famulis eius modeſtius, nihil ad omnes religioſas actiones promptius,nulla inter eos iurgia,nullæ rixæ, nullus inter eos alearum luſus permiſſus,cœnobium dixiſſes nō Pontificis palatium, adeò omnia in ſancti domo ſanctè fiebant.Arcebantur autem à cubiculis interioribúſque conclauibus mulieres, ſolùm dabantur eis area porticus & aula,nec vnquam prouidiſſimum hoc decretum mutatum eſt,quinimò cùm Franciſcum de rebus domeſticis intimus quidam,& de reliquo potens amicus per hæc tempora alloqueretur,ſuaderéque conaretur, vti mulierem aliquam ad linteorum curam,vt eſt earum genius,famulam acciperet.Reſpondit abſolutè:Domine mi,tantum abeſt vt mulierem quantumuis anum & pudicam addere velim familiæ meæ, vt nec matrem ipſam meam cupiam vllo modo introducere. Conſentaneum planè eius votis & decretis decretum.Dum hęc agit ad Quadragintadiale ieiunium peruentum eſt,& rogauit ipſe chariſſimum ſibi in Domino Ioannem Forerium adhuc cum eo agentem, vti verbi Diuini ſemen populis ſuis ſpargere dignaretur, quam rem Forerius

Franciſcus ad ſingulas horas vult formari ſignū crucis.

Franciſci famuli religioſi & modeſti.

Franciſcus mulieres à domo ſua arcet.

Forerius egit ſicut doctiſſimè ita piiſſimè, auſcultatore Saleſio, & multam breui Meſſem reportauit. Franciſcus verò quæ ſui erant muneris Pontificatus ſui initio diligentiſſime peragebat. Sabbatho quatuor temporum poſt cineres ſacros generales Ordines in Diui Franciſci æde celebrauit, promouítque ad Sacerdotium virum quemdam exoticum tantâ à Deo donatum gratiâ vt Angeli ſui cuſtodis viſione frueretur. Is exactis ordinibus Æde exire volens ſtetit ad ianuam tanquam ſi cum aliquo diſceptaſſet ad honorem, voluiſſétque cedere. Aduertit inſolitam rem Saleſius tunc etiam fortè ad diſceſſum ſuperueniens, adhibuitque ſibi priuatim Sacerdotem illum qui faſſus eſt ingenuè ſe cum Angelo diſceptare, & cauſa eſt inquit, quia antequam Sacerdos eſſem præcedebat ſemper: hæſi verò nunc, quia hæſit & ille, nec ante me limen voluit ſupergredi. Miratus eſt Saleſius, & ex ea re Sacerdotij dignitatem poſtea ſæpiſſimè commendauit. Sed nec ob eminentem Epiſcopalem dignitatem indulgebat ſibi, vt plerique ſolent, quin imò ieiunium obſeruabat rigidiſſimè, ſcuticáque carnem macerabat ſuam vſque ad ſanguinem, ſanguinolentam enim ſcuticam ſuam ſæpius Confeſſario ſuo viro integerrimo reficiendam dedit. Fratrum pœnitẽtium ſanctæ Crucis exercitia peragebat, eóſque ſingulis ſextis feriis exhortatione ſacrâ conſolabatur. In nocturna ſupplicatione qua per totam vrbem itur feria quinta in cœna Domini, notatus fuit licèt cognoſci noluiſſet indutus ſacco vt alij, prætereáque nudis pedibus, denique nullum ſuis populis ſuadebat pietatis & religionis opus, quod ipſemet non exerceret. Superatis feſtis Paſchalibus. Sereniſſimũ Ducem ſalutandum, eſſe ratus Taurinum profectus eſt, vbi miris cumulatus honoribus, multa etiam pro ſuis Veragris Galliardẽſibus, & Terniacenſibus obtinuit; intelligénſque Iuuenalẽ Ancinam Salutienſem Epiſcopum Carmaniolæ agere, ad inuiſendũ eum ob antiquæ vinculum neceſſitudinis, perrexit; & populi vbi appuliſſe Saleſium Geneuenſem Epiſcopum cognouerunt; dici ſatis non poteſt quo ardore mentis, amica quadam vi ex hoſpitio publico in domum cuiuſdam nobilis ciuis inuexerunt: quandoquidem (inquiebant) hominem, qui honoris gratiâ ad ſuum dilectiſſimum Paſtorem diuerteret, vellent, ſi modò poſſent, in medio pectorum ſuorum recondere. Dies erat quintus ante Nonas Maij, Inuentioni Sanctæ Crucis, ac Diuo Iuuenali Epiſcopo & Con-

Ordines celebrat.

Res mira de quodã qui Cuſtodem Angelum videbat.

Franciſci in viuẽdo auſteritas.

Frãciſcus Taurinum proficiſcitur.

Iuuenalẽ Ancinam inuiſit.

Confeſſori ipſius Ancinæ Patrono, ſacer: quamobrem magna toto oppido religio erat. Ancina ſolemnem celebraturus Miſſam, hoſpitem duxit in Eccleſiam; atque vbi decantatum eſt fidei ſymbolum, oblatáque æterno Patri Deo ſancta & immaculata hoſtia; rogauit eum, ſeu curauit rogari, vti ad Concionem in ſublime pulpitum dignaretur aſcendere: eum eſſe antiquorū Epiſcoporum morem (inquiens) vt quotieſcunque alter alterum inuiſeret, Concionem quoque haberet ad populum. Obtemperauit Saleſius, & Crucis ſacratiſſimæ laudes tanta cum facundia & pietate celebrauit; applicauitque auguſtiſſimo altaris Sacramento, vt omnium aures raperet & animos. Prologum autem fecit Italico idiomate, quo habito, dum Virginem ſalutaret, miſit ad eum Ancina Sacerdotem, qui populum adhuc Gallicum eſſe, nec enim ita pridem eum à Gallico Rege Sereniſſimus Allobrogum Dux fœdere receperat renuntiauit: Tum Saleſius Sermonis reliquum habuit idiomate Gallico, mirantibus imò ſtupentibus omnibus, ad tantam tanti Præſulis facilitatem, & in alterius arbitrium conceſſionem. Finito ſacro cùm ambo æde excederent, Saleſio congratulatus eſt Ancina, & tu Verè Sal es (inquit) alludendo ad nomen, Cui Franciſcus reſpondit modeſtiſſimè, immò tu ſal & lux es, ego verò neque Sal neque lux, alludēdo ad Salutiæ nomen. Quæ poſtea ſymbolica dicta ſuis in litteris vſurparunt. Diſceſſerunt autem inuiti ab inuicem; tantis connectebantur virtutum & ſanctimoniæ nodis viri ſanctiſſimi. Hinc ad Diuam Virginem Montis-regalis miraculis claram peregrinatus eſt, rediitque ad ſolemnitatem Pentecoſtes, Pius Præſul, nec mora cùm ad feſtum Corporis Chriſti parari vellet gregem ſuum Dominicâ Trinitatis è ſublimi Cathedra, quæcunque ſequenti Iouis die obſeruari ad ſolemnem ſupplicationem oporteret, declarauit. Verùm quia ipſe auguſtiſſimu Sacramētū deferre volebat, vt debebat ſanè, adeóque ſupremos Cathedrales Canonicos adeſſe opus erat; Ecce à Canonicis Collegialis Eccleſiæ Beatæ Mariæ venit circa digniorem ordinem diſceptatio, immò & eo vſque creuit ſcandalum, vt & ipſi Conſules negarent Epiſcopo debere eum deferre Sacramentum, quandoquidem (inquiebant) hac in Ciuitate Collegiales Canonici Curiones ſunt, Cathedrales verò tui extranei & aduenæ; Nec tuorum quiſquā anteceſſorum rem ſimilem vnquam tentauit. At Franciſcus forti

Concionatur italicè & Gallicè.

Graue ſcandalū ab Aniciēſibus in Franciſcū.

ti reſpondit animo. Nec ego nec Canonici mei vt aduenæ hîc cenſeri debemus, hæc à vobis verba non expectaſſem. Qui mihi in hoc Paſtorali onere præceſſerunt, debiles erant, infirmi, & ſenes: ego verò cùm robuſtus ſim per Dei gratiam, & ſanus, quidni Domini mei corpus æquè portabo ac alius? Porrò ſcitote vnũ, quotquot hîc adeſtis, Epiſcopus ego ſum veſter, & ideò quæcũque Epiſcopalis erunt muneris ea exequar. Canonici verò Cathedrales Senatores & Conſiliarij mei ſunt, illos, vt in diuinis inſeruiant mihi, non poſſum quin aduocem: atque ſic ratum eſto iure fiduciario, ſi quod vobis infertur detrimentum, deinceps videritis. Nos à decreto tuo appellamus, exclamarunt, & volumus Illuſtriſſimum Nemoroſij Ducem de omnibus certiorem fieri. Et ita ſit (ait Saleſius) Scribite quamprimùm, ſcribam, & ego; interim digniori, & iuxta me procedet Ordine Cathedralis Eccleſia (appellatione veſtra nonobſtante) & hoc ſaluis rebus veſtris fiat. Dum expectatur Lutetia à Nemoroſio reſpõſum, Collegiales Canonici noxarum ſuarum commentaria ſatis temerè in vulgus ſparſerunt. Gebennenſem Epiſcopum (inquientes) hoc in negotio iudicem non eſſe legitimum, cùm iam aliàs dũ Præpoſitus eſſet & Canonicus, rem ſimilem impugnaſſet: Eum abſque præuia vlla conteſtatione, ſed ſuper ſimplici productione decreti vltra petita procedendo, non tantùm in dictam oblationem decreti prouidiſſe, ſed etiam ad producenda coram ſe iura partes induxiſſe; & hoc modo ſe legitimum effeciſſe iudicem cùm eſſe non poſſet; quandoquidem ſe Canonicorum cathedralium, ſeu eorum Collegij caput diceret, nec poſſit à membris caput diſſentire: adeóque eũ à iure formaliter arceri: nemini enim licet in ſua cauſa ius dicere. Eum in decernenda iurium remiſſione contra normas omnes fuiſſe præcipitem. Suſpectum eſſe præthereà quòd Canonici ferè omnes ſtrictiſſimis vinculis ſui eſſent, fratrem Germanum Ioannem Franciſcum, Ludouicum Patruelem Præpoſitum, Ioannem Deagium quondam Præceptorem, duos Fabros Alondenſem, & Vſillionenſem, hunc Procuratorem fiſcalem, illum Officialem & Vicarium; & Dionyſium Granierium defuncti Epiſcopi ex fratre nepotem cohabitantem, eos omnes Cathedrales eſſe Canonicos. Cæteros aut conſanguineos, aut affines aut alicuius muneris adminiſtros. Epiſcopum decreto ſuo ad petitorium duntaxat tendente, voluiſſe

Franciſci fortitudo,

Canonici Aniciẽſes commẽtaria in vulgus ſpargunt.

tacitè occultare poſſeſſorium, quod noxæ eſſet appellantibus, cùm multa ſint cōmoda poſſeſſionis, eâmque à viginti, triginta, & ampliùs annis habeant:ita vt non ſit contrarij memoria. Indignum eſſe ab Aduenis indigenas expelli, & à ſuis ſedibus deturbari. Aduenas autem & peregrinos eos verè & propriè cenſeri, cùm non animo ciuitatem Anicij conſtituiſſent, ſed futuram ſēper inquirerent;& poſſeſſioni acquirendæ neceſſarium eſſe animum acquirendi:Non valere quod dicerent Cathedrales, Reuerendiſſimo Epiſcopo vbique primum locum deberi;ſe autem ab eo non poſſe diuidi,ſicque immediatum ſibi ordinem cedendum. Nam eos non ita caput & corpus eſſe inſeparabilia, quin diſtinctam haberent iuriſdictionem, bona, reditus, & negotia omnia, ita vt nihil inter eos & Epiſcopum commune eſſet. Incongruum minimè eſſe, ſi Epiſcopo daretur dignior locus, & inſeruirent ei ipſi Collegiales Canonici, nam ſi Cathedrales ſequerentur eum, in tanto numero, quanto ſunt, veros poſſeſſores expellerent;quæ res probroſa eſſet, & afferret populo ſcandalum, ſi migrarent veteres coloni. Politicæ rationem eſſe, vt ſi è Cathedrali Eccleſia egrederetur proceſſio, ipſi Cathedrales poſtremi egrederentur:quod cùm non ita eſſet, nouiſſimum ſibi ipſis Collegialibus ordinem relinquendum, deberéque ſic intelligi Cærimoniarum librum, quo tantoperè Cathedrales gloriabantur. Nullius eſſe momenti redditam aduerſus Angelum Iuſtinianū quondam Gebennenſem Epiſcopum ſententiam, qua dabatur Cathedralibus dignior ordo, cùm ipſe aliter ſtatuiſſet; vt ſcilicet æquali ordine, bini, & bini, cum Cathedralibus Collegiales procederent: inauditâ enim parte rem inter alios actam fuiſſe, Epiſcopum non minus Collegialis Eccleſiæ caput eſſe quàm Cathedralis. Et idcircò rectè ſtatuiſſe vt ex duobus illis corporibus vnum fieret, cuius ipſe ſemper commune caput eſſet. Eundem Epiſcopum prætereà ad ius Patronatus, quod in Collegiali habet Eccleſia Illuſtriſſimus Dux Nemoroſius, quódque hac ſuorum Canonicorum expulſione maximè læditur; & Anicienſes Ciues omnes eiuſdem Eccleſiæ Parœciani, & ſpernuntur, & magno afficiuntur ſcandalo. Hæc & alia ex optimis (vt aiebant) cōſiliis plebeiorum auribus ingerebant, nec erat ipſe Saleſius Epiſcopus inter hos rumores à calumniis immunis, quin imò dixiſſes omnia in eum coniuraſſe. Cathedralibus tamen Canonicis, vti ad

ea

ea omnia reſponderent, conſilium fuit; ſparſerunt igitur pariter in publicum, Non admittendos ad appellationem Collegiales, ob prætenſas noxas, quandoquidem non niſi interloquutoria eſſet ſententia à qua appellabatur, & appellatio iudicanda eſſet, ex iiſdem actis, & iis quæ in prima inſtantia deducta erant. Propoſitas noxas aliud non eſſe quàm exceptiones dilatorias, & cauſas ſuſpicionis, & recuſationis, quæ in prima inſtantia coram Reuerēdiſſimo Epiſcopo minimè fuiſſent propoſitæ. Et quamuis fuiſſent decreti tempore, immò & antè propoſitæ coram iudice à quo, inadmiſſibiles fuiſſe; cùm longè antea prorogata fuiſſet ante eumdem iudicem Iuriſdictio; per decretum, quinto Calendas Iunij, latum inter partes, quo ſex menſium dabatur dilatio ad exhibenda iura & chartas ad prærogatiuam prætenſam, & poſt adhuc menſis vnius, decreto ſecundo. Tempore primi & ſecundi decreti eaſdē fuiſſe ſuſpicionis & recuſationis cauſas, quas cùm non propoſuiſſent eum iudicem approbaſſe & conſenſiſſe ei. Hæc, quæcunque poſteà propalaſſent, alieniſſima à ratione effeciſſe; nec recuſationes huiuſmodi cauſæ cognitionem meruiſſe; vt neque ſi Epiſcopus eorum Collegij caput eſſet. Præcipitem verò poſt ſeptem dilationis menſes cenſeri eum non niſi ab excæcatis animis potuiſſe. Rem autem illam intra triduum potiùs, ſimplici nudáque formula ſine ſtrepitu & figura iudicij terminari debuiſſe. Si tunc recuſationes eas propoſuiſſent, quas poſteà propoſuerant in Reuerendiſſimum Iudicem, & eius adminiſtros ſe procul dubio conſenſiſſe, vt recurſus ad aliam haberetur ſedē. Neque eos in metropolitana Viennenſi Curia admitti debuiſſe, cùm iam in ſimili aduerſus eos decretum ab eadem Curia latum fuiſſet Auguſto menſe, anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſexto, quo prouocati in ſuis prærogatiuæ iuribus vbicunque & quomodocunque conſeruabantur, Prouocatores verò omninò à prætenſione illa prohibebantur, arcebantur, ſub interdicti & excommunicationis pœna. A quo decreto licèt appellatum fuiſſet, nihilominus appellationis iure cecidiſſe & excluſos tempore. Quamobrem flocci pendendam appellationem illam, ſicut & deductionem poſſeſſionis prætenſæ cùm aliter ex decreto & enunciatis conſtaret inſtrumentis. Cæterùm habere ſe probandę cauſæ authoritates, Ius cōmune, Sacros Canones, Sanctorum Conciliorum decreta, Summi Pontificis præ-

Cathedralium Canonicorum reſponſiones.

ſcriptum, in Cæremoniali Epiſcoporum libri ſecundi capitibus trigeſimo ſecundo & trigeſimo tertio. Et præterea Cardinalis Comenſis ſententiam, qui hac de re ex mandato ſummi Pontificis ad Gebennenſem Epiſcopum ſcripſit, vti Cathedralis Eccleſiæ Canonicis digniorem ordinem daret. Ius hoc prærogatiuæ Superiori debitæ nullo temporis lapſu præſcribi potuiſſe, ac tandem conſentire ſe, vti alibi quàm coram Gebennenſi Epiſcopo lis hæc diſceptaretur; quandoquidem ſuſpectus ille cenſeretur.

Henricus Dux Nemoroſius rem exagitari curat.

Hæc dum geruntur Anicij; Henricus Sabaudus Dux Nemoroſius, acceptis Saleſij Epiſcopi & ambarum Eccleſiarum litteris, rem inter viros Iuriſconſultiſſimos voluit exagitari; & exagitatam ad Antonium Fabrum Gebenneſiani ſui Conſilij Præſidem miſit. Summa erat, vt ſeruaretur ordo Lutetiæ ſeruari ſolitus, quoties Cathedralis Eccleſia Beatæ Mariæ cum Collegij Sacelli Regij, & Diuæ Genoueſæ procedit. Verumtamẽ ſtatutum illud euertere difficile non fuit Saleſio: oſtendit enim quænam & quot nam ſequerentur incongrua, cùm non ita ſe habeant ea ſacra Collegia erga Cathedralem Pariſienſem, ac Anicienſis Eccleſia erga Gebennenſem; Canonici enim Sacelli Regij exempti ſunt, & tanquam Cathedrales cenſentur ex priuilegio Chriſtianiſſimorum Regum, ſeu ipſis Regibus ab Apoſtolica ſede conceſſo. Idémque de Eccleſia Diuæ Genoueſæ. At Collegialis Anicienſis modis omnibus dependet ab Epiſcopo & ei ſubdita eſt, & Sede vacante Cathedrali Eccleſiæ, ſeu generali Vicario ab ea conſtituto. Nemoroſius rationes illas facilè audiit, & admiſit, ſcripſitque ad Canonicos ſuos Anicienſes, vti Gebennenſi Epiſcopo parerent, ſed illi temerario ſatis auſu (quem tamen poſtea emendarunt) Cathedrales, ad Viennenſem Metropolitanum Iudicem ſpreto Saleſio prouocarunt.

Franciſcus Nemoroſii ſtatutum euertit.

Anicienſes prouocant Cathedrales ad Metropolitanum.

At Saleſius nouis vndique circumſeptus & difficultatibus & negotiis, conſtanti virtute pergebat admirabilem ſe, & amabilem bonis omnibus reddere. Vicecomes Maior & Conſules vrbis Diuionienſis eum ad ſacras Conciones Aduentus & Quadrageſimæ populo habendas optauerunt, ſcripſeruntque ad eum vti petitionibus & deſideriis dignaretur annuere. Periculoſus erat per hæc tempora & ſuſpicione plenus bellorum cauſâ in exteras regiones commeatus. Quare Saleſius, cuius prudentiam nemo ſuperabat, Sereniſſimum Ducem de Diuionenſium petitione

Franciſcus rogatur a Diuionenſibus ad Conciones.

tione per litteras certiorem fecit;rogauitque vt illuc eũdi (dummodò publicæ res non læderentur) ſibi licentiam impartiri dignaretur; rogauit, & in eamdem cauſam ſummum Pontificem, quo inconſulto nihil agebat;ſed facilior fuit ab Apoſtolica Sede permiſſio quàm à Duce; Dux enim ad rationes ſtatus attendebat, & quidem primâ fronte renuit, ita vt iam de concionibus Aduentus cogitandum non eſſet ampliùs. Diuonienſes tamen Ducem ipſum rogandum rati, ſuperatis difficultatibus omnibus quas Callidus Satanas contexebat; Deo ſic diſponente tandem quod petebant, ſummo ſuo gaudio obtinuerunt; vt ſcilicet ad ſequentis anni Quadragintadiale ieiunium virum Apoſtolicum Gebennenſem Epiſcopum poſſidere poſſent. Sed non vacauit interim Saleſius. Gexenſis Eccleſię reſtitutionem integram, quandoquidem Rex Chriſtianiſſimus non tantùm conſentiebat, ſed & volebat, imis gerebat infixam præcordiis Statim ac intellexit Rogerium Ducem Bellegardium, Parem & Hipparchum Franciç, necnon Heduorum Sebuſianorúmque Proregem, cum vxore, Barone Luxio, & Præſide Ianino Bellicij agere. Rectà Bellicium, ſuperato Seſſelli Rhodano, profectus eſt; quarto Idus Auguſti, Diuo Laurentio feſto, qui etiam Dominicus dies erat, in Cathedrali Eccleſia Epiſcopi & Canonicorum precibus concionatus, mirâ prorſus pietatis ſuauitate auditores recreauit, luce poſtera Malliantini Vallozij Dynaſtæ filium ſolemni pompâ ad ſacros detulit Baptiſmatis fontes; hinc cum Bellegardio Gexum verſus viam iniit. Miniſtri autem Gexenſes nullum non mouerunt lapidem, vt irritum redderent Senatuſconſultum Diuionenſe in fauorem Saleſij latum, iuxta litteras & placitum Regis; & multum Saleſio dedere negotij; ipſe tamen quo valebat animi robore omnes remouit obices, & ſacroſanctam religionem aſſeruit; Quoſcunque Eccleſiaſticos reditus, locorum præſertim trium, Gexij, Fargiarum, & Aſſerenti, è Miniſtrorum manibus abſtulit: Plura fecit, nam viros nobiles duos, & qui litterati audiebant, ſequebantúrque Ducem Bellegardium poſt longas diſputationes (diem enim inſumpſit integrum) tandem à Caluinianis erroribus ad Orthodoxam Romanam fidem conuertit, nec ceſſauit prius quàm teſtibus illuſtriſſimis tot Toparchis, qui tunc Gexij aderant, illi ſuas hæreſes abiuraſſent. Exiguo tempore quo moram in illo agro traxit, alios quamplures Neophitos

Franciſcus Bellicium proficiſcitur.

Et Gexiũ.

Franciſcus duos Nobiles conuertit.

Franciſco Miniſtri venenum propinant

fecit,ita vt irâ Miniſtri perciti venenum ei propinarint, quo facinore callide perpetrato in vehementiſſimam febrim ſtatim inciderit;neque tam malè conijciebant, qui à morte metuebant ei, niſi tandem Medici detectis morbi cauſis, dato alexi pharmaco virus abigendo,vires etiam reſtituiſſent.Sanus effectus in gratiarum actionem non redditæ ſibi tantum ſanitatis, ſed etiam exactæ Veragrorum, Terniacenſium, Galliardenſium & Gexenſium conuerſionis: ad Diuę Virginis Mariæ Tononenſis ædem Septembri menſe peregrinationem Anicio pedes inſtituit; Quibus laboribus(nam & viginti quatuor milliaria confecit, & torridiſſimus adhuc æſtus erat) vix dici poteſt. Penè confecti ſunt lachrymis Tononenſes ſuum videntes Apoſtolum, tanto Chriſtianæ & veræ virtutis amore demiſſum, & ipſe abſtinere non potuit quin ſynceri in eos amoris teneritudines exerceret. Exierunt verò ei obuiam Conſules; & ex Ciuibus primarij, qui madentem non ſudoribus tantùm,ſed & lachrymis,in Diuę Virgini ſacram ædem introduxerunt;Præ omnibus affecti ſunt gaudio filij eius chariſſimi,Sacerdotes congregati ſanctæ Domus, à quibus diu,vt ſibi videbatur,abſens fuerat, eorum inſtitutionem authoritate nouâ confirmauit; Tononenſium animos in Catholicæ fidei perſeuerantia ſolidauit,& nonnullorum,qui hucuſque in hæreſi obſtinati remanſerant,adeò concuſſit;vt & tandem vicerit: inprimis autem Claudij Foreſterij viri Nobilis Domini Aquarienſis. Is Saleſium ſemel & iterum conuenerat, ſuáque omnia circa fidem dubia propoſuerat, cúmque aliquando tandem à Saleſio conuictus fuiſſet, at non perſuaſus, Geneuenſes (ait) Miniſtros pro ſe doctiùs & potétiùs reſponſuros; quãdoquidem non ſuum eſſet omnes Caluinianæ doctrinæ articulos ad extremum propugnare; quippe qui tractando enſi eſſet magis idoneus quàm ſoluendis Theologicis difficultatibus.Tunc Saleſius,Ego verò (inquit) libertatem tibi facio, vti Geneuam profiſciſcare, meóque nomine Miniſtros ad diſputandum prouoces, aut ab eis obtineas liberum mihi, idcircò commeatum. Functus eſt legatione ſua Aquarianus; at Miniſtri non indigere ſuam fidem diſceptatione(inquientes) cùm non niſi ſophiſmatibus Papiſtæ agerent,recuſarunt;& Saleſius Tononi pergebat,ſacris reſtituendis ritibus operari. Samboni Tononenſi ſuburbio, dum Cæmeterium benedicit,fitque ſupplicatio,ecce turbatur repentè

Franciſcus ad Diuæ Mariæ Tononienſis peregrinatur.

Franciſcus Foreſterii hæreticum mouet.

Franciſcus diſputationem Gebonnenſibus offert.

tè nubibus cœlum,irruit tempeſtas magna mixta ventis,fulguribus,tonitruis,imbribus,& tantâ grandinum vi,vt peritura omnia putaſſes: Hæretici,qui ad videndas ceremonias quas ſuperſtitiones appellabant,fortè accurrerant; irridentes Saleſio,& mouentes capita ſua,En (inquiebant) vt punit Papiſtas illos Deus. Quæ verba cum Saleſius audiſſet,immò verò(exclamauit)effectus eſt iræ diaboli, quem ab iniqua ſua iam poſſeſſione per virtutem Spiritus ſancti deturbamus,mox exorciſmis cõiurato & fatigato cacodæmone,rediit ſerenitas & tranquillitas magna. Saleſius ſuis Sacerdotibus Tononenſibus valedicens, hoc eis reliquit monimentum. Clemens octauus Eccleſiæ Catholicæ Pontifex Maximus, motu proprio Franciſcum Saleſium Eccleſiæ Gebennenſis Præpoſitum, Domui Tononenſi ſacratiſſimæ Virginis compatientis,non ita pridem adſcripſit,& præfecit. Idem verò Franciſcus, paulò poſt Epiſcopus & Princeps Gebennenſis effectus, ac vinculo præfecturæ domus Tononenſis ſolutus, ſe totum qualis quantúſque eſt eiuſdem ſocietati,ſponte & libens dedit,dicauit, addixit, ſummis imíſque votis ſupplex exoptans; vt Auguſtiſſimum Ieſu Mariæque nomen ex æde Tononenſi, ſicut oleum effuſum & cinnamomum ac balſamum aromatizans, in reliquas totius Diœceſis, maximè verò Ciuitatis Gebennenſis plateas & ædes diffundatur; & quaſi myrrha electa odorem det ſuauitatis. fiat,fiat. Tonono petiit Viuuium Salatij. Ditio eſt, quam aliter Thiacenſem appellant,Epiſcopali menſæ addicta,ſoláque quam perduelles Geneuates non vſurparunt: Huc Aquarianus Miniſtrorum vecordia ad orthodoxam fidem adactus, confeſtim venit ad Saleſium,& per fidei profeſſionem, quam eius in manibus emiſit, omni hæreſi nuntium miſit, vixítque deinceps vir verè Catholicus. Extat in remotiſſimo Falcinatis tractus angulo antiquiſſimum & illuſtre Canonicorum Regularium, Ordinis Diui Auguſtini Monaſterium, cuius olim primus Abbas, vitæ ſanctimoniâ & doctrinâ floruit Beatus Pontius, ex illuſtriſſima Falcinatum Baronum proſapia oriundus,quem etiam variis,poſt mortem ad eius ſepulchrum miraculis Deus illuſtrauit, locus aſper inter altiſſimos vndequaque montes,perpetuo quaſi frigore rigidiſſimus & ſalebroſus, ac denique qualem antiqui illi ſolitariæ vitæ amatores ſolebant eligere: Ex eo Canonici regulares duo, Franciſcus Biordus, & Nicolaus Deſfayetus antiquæ Regularis

Franciſcus turbidum & pluuiũ cœlum ſerenat.

Franciſcus ſe totum Tononienſibus dicat.

Foreſterius abiurat hæreſim.

Abbatia Sixienſis.

diſciplinæ,quę temporum iniuria collapſa fuerat,auidi,Saleſium non ita pridem conuenerant, rogauerántque ſupplices vti Monaſterium ſuum viſitatione dignaretur, & conſtitutiones reformaret: Saleſius arcendas ante omnia, donec profectionem iniret,fœminas cenſuit;& modum pręſcripſit,tum opportuno tempore octauo Calendas Octobris, comitantibus eum Canonicis Sallatio perrexit ad viſitationem, luce poſterâ celebrata Miſſa Iacobum Mouxiacum Abbatem, Ioannem Moccandum Priorem, Bernardum Paſſerium, alterum Ioannem Moccandum, Franciſcum Biordum, Petrum Puginum, Claudium Paſſerium, Nicolaum Desfayetum, & Danielem Lucingium, Canonicos, cæteróſque(vt aiunt)præbendatos conuocauit,& coram ſe ſtantibus declarauit ſe ad eos, & eorum Abbatiam acceſſiſſe, vt omnia, quæ ad eorum mores, vitam & conuerſationem, necnon ædificia,bona, ac iura pertinebant, viſitaret; tanquam Superior ſe enim id facere debere,& poſſe iuxta antiqua Epiſcopatus Gebennenſis iura & conſuetudines. Quare ſi quid haberent quo exiſtimarent id fieri non debere, liberè panderent. Cui omnes, eâ qua decebat reuerentiâ Illuſtriſſimum & Reuerendiſſimum Gebennenſem Epiſcopum ius habere viſitandi Abbatiam & perſonas, nolléque id vltra rationem aut impugnare aut impedire,reſponderunt: Conuerſus igitur ad Abbatem, quem à multis annis pacificum poſſeſſorem nouerat; interrogauit, num eſſet Commendatarius an titularis? Qui reſpondit, ſe ignorare, quod iampridem Apoſtolicas ſuę prouiſionis litteras Camberij in quadam lite productas non vidiſſet,ſibi tamen à Supremo Sabaudiæ Senatu, correctionem Religioſorum interdictam, quaſi titularis non eſſet;vnde nec habitum religioſorum deferret, adminiſtrationem tamen bonorum temporalium ſibi competere. Interrogauit poſtea religioſos, num eſſent profeſſi? Reſponderunt ſe non expreſsè, ſed tantùm implicitè & tacitè profeſſionem emiſiſſe ſub regula Diui Auguſtini. Inquiſiuit de iuribus & eorum inſtrumentis,decreuítque quæ circa hæc neceſſaria erant. Hinc de religioſorum numero,quos duodecim eſſe ex antiqua inſtitutione voluit. Sacrum officium iuxta vſum à Concilio Tridentino editum decreuit, tùm priuatim cùm publicè in choro recitandum. Pſalmos pœnitentiales propter morem ante diurnum officium recitari poſſe: ita tamen vt nemo ad huiuſmodi recitationem

Franciſcus Abbatiam Sixienſem viſitat.

Franciſcus optima Sixijs ſtatuit.

tionem extra chorum, niſi ex Breuiarij Tridentini præſcripto teneretur. Quotidie vt minimùm quatuor Miſſas celebrandas, & quibuſdam etiam certis diebus quinque. In altari propè ſubſellia inuenit imagines vetuſtate & corroſione deformes, quas iuſſit auferri, & clam intra clauſtra in loco honeſto comburi. Septa ac muros Monaſterij diſciplinæ religioſæ cum primis neceſſaria, quæ duabus tantùm portis clauderentur, reſtitui. Interim tamen mulieres intra ſepta, vel dirutorum murorum notas, ne admitterentur. Ex Abbatia, ſine Prioris licentia, nullus ex religioſis ſub quocunque prætextu deinceps diſcederet; neque Prior, niſi ſeniorem religioſum de ſuo diſceſſu monuiſſet, licèt tamen ab eo licentiam accipere aut petere non teneretur. De Communi menſa reſtituenda, tunc ſtatuendum reliquit, cùm media neceſſaria ſuppeterent, quibus Monaſterium carebat. Item de voto expreſsè faciendo, cum de conſtitutionibus, quas poſtea dedit ſanctiſſimas, conſtaret; ſic ſenſim à minimis ad maiora putabat procedendum Pontifex prudentiſſimus, & his omnibus, tum Abbas, tum religioſi, ſe obtemperaturos reſponderunt: & quæ licèt parui viderentur eſſe momenti, ſcientibus tamen quàm in eo Monaſterio labefactata fuiſſet diſciplinæ regularis obſeruantia, magna prorſus reſtitutionis futuræ rudimenta videbantur. Præteritis annis ſexcenteſimo & ſexcenteſimo primò, tam vaſtæ rupium exeſæ vetuſtate cruſtæ in Sixenſes agros ruina exciderant, longéque & latè ſubiectos ſibi pagos vaſtauerant, hominibus etiam & pecoribus obrutis, vt miſeranda cuiuis humano cordi locorum illorum facies, atque adeò cæterorum incolarum iactura eſſet: Hi, vt ex gratia à tributaria functione, ſequentibus aliquot annis, immunes eſſent; fruſtrà in ſuprema Rationum Sabaudiæ Curia Camberij egerant; quare ad extremam adacti penuriam, Saleſium ſupplices & ærumnoſi conuenerunt, rogauerúntque, vti & loca illa luſtrare, & de perſpectis ſibi miſeriis ad Sereniſſimum Ducem poſtea ſcribere dignaretur. Conſenſit Præſul optimus, & ad ſtupendas abyſſos illas ſex milliarium iter, per aſpera & confragoſa loca conficiens pedes, acceſſit; neque enim equiti aditus eſſe potuiſſet, vidit miſerámque hominum illorum ſortem miſeratus, omnem ſuam opem pollicitus eſt; quamobrem datis ad Sereniſſimum Ducem, Gaſparem Geneuenſem Marchionem Lullinium, & Ludouicum Millietum Ma-

Salezij zelus, & erga proximum charitas.

gnum Sabaudiæ Cancellarium, litteris, tantùm effecit, vt Parœciani tandem libellorum ſuorum ſupplicum fines obtinerent: ſic nullibi à pietatis, iuſtitiæ, & charitatis.operibus, vir ſanctus vacabat. His autem exactis Tononum rediit, vbi ſacros generales ordines celebrauit, & luce poſterâ Anicium reuerſus eſt. Edictum Synodi iam à tertio Idus Auguſti promulgarat, quo vniuerſis in ſua Diœceſi conſtitutis Abbatibus, Prioribus, Decanis, Canonicis, & Eccleſiarum parœcialium Rectoribus, præcipiebat; vti ad Anicienſem Ciuitatem ſexto Nonas Octobris horâ octauâ matutinâ compariturí accederent, & omnia, quæ in Eccleſiis ſuis accidiſſent, conſtitutis obſeruatoribus reuelaturi, & ne commiſſæ eis oues paſtoris deſtitutæ ſolatio viderentur; eas, & maximè infirmas, antequam accederent, viſitarent; quibuſque neceſſarium foret ſacramenta conferrent, ac Eccleſias Sacerdotibus, Vicariis, & non vocatis, committerent; quouſque peracta Synodo redirent. Calendis igitur Octobris in aula Epiſcopalis palatij, Cathedrales, & Collegiales Canonici, cæteríque alicuius notæ Sacerdotes Curiones, coram Saleſio, dato meridiei ſigno, conuenerunt, & in hoc conuentu de die craſtina deliberatum eſt: locus Synodi aſſignatus, Promotor creatus Ludouicus Saleſius Gebẽnenſis Eccleſiæ Præpoſitus. Magiſter Cerimoniarum inſtitutus ex Cathedralibus vnus, Obſeruatores conſtituti ſtabilitáque cætera dirigendæ rectè Synodi officia. Ortâ luce poſtera in Cathedrali Eccleſia (ornamẽ tis ſolemnibus) à Pontifice Miſſa de Spiritu ſancto, decantantibus alternis Muſicorum choris, celebrata; & poſt eam generalis Sacerdotum ſupplicatio per totam vrbem inſtituta, in qua videre erat, præter Canonicos, centum Curiones ſupparis indutos: Ibat nouiſſimus Saleſius mitrâ & trabeâ inſignis, quem plurimi etiam Sacerdotes ſequebãtur. Dato circulo Ioannes Ludouicus Iaquerius Collegialis Eccleſiæ Anicienſis Canonicus, in ſublime pulpitum eleuatus, de Sacerdotij & Sacerdotum dignitate, authoritate, & neceſſariis moribus, longam & elegantiſſimam orationem habuit, ad quam Saleſius è ſummi altaris medio, vbi ſedebat in faldiſtorio, centum verba idiomate Gallico addidit; atque ſic manè exactum eſt. Tertius à prandio conuentus habitus in eadem æde, & Iacobus Faber Vſſillionenſis Cathedralis Canonicus, & Epiſcopatus fiſcalis Procurator (petita loquendi licentia) expoſuit Abbates.

Franciſcus edicto Synodum indicit.

Ordo Synodi Gebennenſis cleri.

Officia.

Miſſa.

Supplicatio.

Oratio.

bates omnes, Priores & Curiones ad Synodum edicto fuiſſe vocatos, abeſſe tamen quamplures, in quos deſerti Vadimonij authoritatem ſibi dari poſtulauit; & pro vtilitate vlterius ad Synodi celebrationem procedi. Pontifex iuxta expoſita & petita decreuit, tum creatis & nominatis decem examinatoribus, duodecim cleri conſtitutis, viginti Decanis ſeu ſuperuigilibus, quorum bis in anno commiſſas ſibi Eccleſias viſitandi, Curiones corrigendi, Contumaces deferendi, in minimis ex neceſſitate diſpenſandi, & his ſimilium cura eſſet; ad generalia ſtatuta deuentum eſt. Antiquorum Conciliorum ſacri Canones; quibus Eccleſiaſticis perſonis, ne ſuis in domibus ſuſpectas mulieres retineant, prohibetur; denunciator, & iterum promulgantor; & quantùm opus erit ad rigidæ punitionis pœnam noua prohibitio lata eſto. Superuigilibus Diœceſanis, ſuper obſeruatione feſtorum in parœciis ſibi commiſſis (vbi neceſſitas fuerit) diſpenſandi facultas data eſto. Omnibus Curionibus, & quibuſuis aliis præſertim verò officialibus laicis, ne dent diſpenſationes huiuſmodi, inhibetor. Super controuerſia, quæ oriri poſſet inter Curiones pro Eleemoſynis, in exequiis fidelium, qui in vna parœcia moriuntur, & ſepeliuntur in altera, dari ſolitis, luminaria inter Curiones: qui etiam pro defuncto preces fundent, & ſacrificabunt, æqualiter diuiduntor. Curio nihilominus qui corpus ſepelierit annuum officiũ celebrato & hoc pacto ſindon cæteræque funeralium eleemoſynæ illi remanento. Aliæ quæcunque controuerſiæ ſuperuigilum iudicio remittuntor. Curiones omnes populum ſuum Roberti Cardinalis Bellarmini Catechiſmum Dominicis & feſtis diebus hora opportuna docento. Et in hanc rem feriatis diebus pueros qui reſpondere queant inſtruunto. Eccleſias ſuas præſertim choros profanis ſuppellectilibus illuc bellorum tẽpore aſportatis vacuari curanto, nec quidquam deinceps abſque euidenti neceſſitate reponi permittunro. Eccleſiaſtici omnes ſacroſancti Tridentini Concilij decreta in omnibus & per omnia, peculiariter autem in iis quæ ad Diuini officij & Miſſæ celebrationem ſpectant obſeruanto. Nemo in poſterum ad examen pro Presbyteratus ordine niſi qui ſuperuigilis teſtimonium circa perfectam vſuum ſacri Concilij ſcientiam afferat recipitor. Omnes Curiones ſuis Eccleſiis ad reponendum auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum tabernacula & alabaſtros procuranto. Re-

Quid de abſentibus.

Archipreſbyteri.

Statuta.

Diſpenſationes.

Exequiæ.

Cathechiſmus.

Concilium Tridentinum.

Sacri Ordines.

ſeruatas pro infirmis ſacras Communiones prima quaque menſis Dominica mutanto. Sacramentum, quod in feſto Corporis Chriſti expoſitum fuerit, poſterâ octauæ die conſumunto. Curionibus omnibus & curam animarum habẽtibus niſi legitime excuſentur ſub pœna priuationis ſuorum beneficiorum reſidentia denunciator. Eccleſiaſtici omnes habitum modeſtum & decentem, tonſuram & coronam clericalem & barbam in ſuperiori labro tonſam geſtanto. Ad Cauponas & Oenopolia ne accedunto, nec ad id vlla exceptio vel prætexta cauſa etiam litium compoſitionis ſuffragator, quod de loco reſidentiæ intelligitor, alibi cum ex neceſſitate in diuerſorio cibum capere continget modeſti & ſobrij ſunto. Nullibi illicitis luſibus ludunto. A licitis in plateis, compitis, vicis, viis & aliis locis publicis abſtinento. Cum canibus & catapulta nunquam & nullibi venantor, nec catapultam vllo modo deferunto. Omnes Curiones ſanctum oleum quotannis ab iis qui ad diſtribuendum conſtituti ſunt accipiunto, & ea in vaſis mundis nec fragilibus tenento. Et conſtituti eos qui acceperint in codicillum referunto. Nullus Eccleſiaſticus pro ſanctiſſimæ Communionis exhibitione ſub quouis prætextu quantumuis pio pecuniam directè vel indirectè vllo modò ſub rigidæ & exemplaris caſtigationis pœna petito. Nullus in ea ſacra monitiuncula ſeu lectione, quam Præconium vocant, res & negotiationes ſæculares & prophanas, ſed eas tantùm quæ Deum & animarum ſalutem ſpectant publicato. Curiones non deinceps Nobilibus & aliis fœminis vt in Eccleſiarum choris ſua ſcamna habeant aut noua erigant permittunto. Vt tollantur ea quæ ex abuſu erecta fuerunt procuranto. Vt Eccleſiarum Cancelli vitrei integri ſint, ij præcipuè qui altaria reſpiciunt, ſolliciti & prouidi ſunto. Nemo deinceps niſi peculiariter & rurſum approbatus exorciſmis vtitor. Nemo exorciſtarum diabolo, vti ſortilegos nominibus propriis aut aliquod peccatum reuelet imperato. Nundinas, niſi in neceſſitate, quæ raró contingit, Eccleſiaſtici fugiunto: Cùm adeſſe oportuerit, non vt negotiatores & mercatores, ſed vt veri Sacerdotes ſe gerunto. Omnes animarum curam habentes, Baptiſmatum, Matrimoniorum & ſepulturarum commentaria faciunto, & prouidè conſeruanto, & ad Synodum ſignata apographa Curiæ noſtræ deferunto. Curiones tribus diuerſis diebus Dominicis in Præconio,

Reſidẽtia. *Habitus.* *Caupona.* *Luſus.* *Venatio.* *S. Oleum* *Communionis exhibitio.* *Præconiũ.* *Scamna Eccleſiarum.* *Exorciſmi.* *Nundinæ.* *Commentaria Curionia.*

nio, vti Rectores omnes & fundatores ſacellorum in ſuis Parœciis exiſtentium, intra menſem à die vltimę publicationis, coram Vicario Generali compareant eum de officio & modo ea Sacella cōſeruandi inſtructuri, aliter ſolo æquabuntur; & reditus ſummo altari parœciæ, aut alteri prout congruum erit, applicabitur, publicanto. Curiones, vti ſacellorum Rectores ſuo fungantur officio, obſeruanto, curanto, eóſque benignè, & ſecundùm Chriſtianam charitatem neceſſaria celebrationi Miſſæ, ad quam dari campanæ ſignum ritè permittent, communicando, recipiunto. *Sacellorũ Rectores.*

Curiones quantò citiùs ſuarum Parœciarum obſtetrices, vt de forma & materia Baptiſmi, examinentur aduocanto. Si ignorauerint, vt in extrema neceſſitate cum materia, forma & intentione baptizare queāt, eas docēto. *Obſtetrices.* Nemo incognitis verbis, aut caracteribus, ſigniſve ſuperſtitioſis, in precibus & adiurationibus, quæ cōtra tempeſtatem fiunt vtitor. *Adiurationes.* Nemo aliam Præconij formam, ab ea quæ ab Illuſtriſſimo Prædeceſſore noſtro publicata fuit, adhibeto. Nemo itē aliam abſolutionis formam, pręter hanc; Miſereatur tui, &c. Indulgentiam, &c. Abſolutio. Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt ſummus Pontifex, te abſoluat, & ego authoritate ipſius mihi licèt indigniſſimo conceſſa, abſoluo te inprimis ab omni vinculo excommunicationis, in quantum poſſum, & indiges; deinde, Ego te abſoluo à peccatis tuis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen. Preces poſt abſolutionē. Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti, Communio Beatæ Marię ſemper Virginis, & omnium Sanctorum; quidquid boni feceris & mali patienter ſuſtinueris, ſit tibi in remiſſionem peccatorū tuorum, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternę. Amen. *Abſolutio.* Denique Curiones omnes & Vicarij horum ſtatutorum apographa habento, & ſuis in ſacrariis, aut aliis Eccleſiarum locis, in quibus ſæpius legi & conſiderari poſſint, affigunto. Typis autem mandari curauit Tononi, Pontifex, ſicut Religioſiſſimus, ita ſapientiſſimus. Voluit prætereà ſingulis diebus Iouis, extra tempus quadrageſimale, Aduentus, & vigiliarum, nullo occurrente feſto duplici, ſiue ſemiduplici, fieri officium ſemiduplex de ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento: Cuius (inquit) cùm adoratio ab hęreticis, per ſummam perfidiam irrideatur, cōſonum eſt vt in hac maximè Diœceſi, quanta fieri poterit, maximâ deuotione celebretur. *Officium ſancti Sacramenti.* Synodos porrò quotannis deinceps, feriâ quartâ poſt Do- *Synodi tēpus deinceps.*

minicam ſecundam à Paſchate, celebrauit cum incredibili, non Cleri duntaxat, ſed & omnium ſibi commiſſorum populorũ vtilitate: & quia ſuis Sacerdotibus, vti Bellarminianum Catechiſmum populum docerent præceperat; amplam eis docendi me-
Franciſcus methodũ Cathechiſmi præſcribit. thodum in hanc formam præſcripſit. Conuocabitur populus ante Veſperas campanæ ſigno adeò maturè, vt Cathechiſmus duas horas habere poſſit; æſtiuis præſertim diebus, dato campanæ ſi-
Ianitor. gno Ianitor ſcholam ſiue Eccleſiam aperiet, diſponet ſcamna, & ad ianuam venientes expectabit: introducet candidatos, docebítque eos ſalutandi morem, vt dicant, Deus det nobis ſuam pacem, & ad formandum cum aqua luſtrali ſignum Crucis, recitãdámque Orationem Dominicam & Angelicam ſalutationem, vel ſi idonei non ſint, curabit vt coram auguſtiſſimo Sacramento ante maius altare genuflectãt. Deinde eos ad ſua ſcamna mittat. Ad Ianitoris auxilium conſtituet Prior fratres alios, qui idem faciant, & is Prior aliíque Operarij maturè ad ſcholam ire debẽt, & eſſe ſolliciti, vt venientes pueri doceantur, obſeruentque ſi-
Prior. lentium. Tanto tempore docebitur, quanto Priori videbitur, Qui obſeruabit vt omnes munus ſuum exerceant, & niſi ab officio ſuo impediatur, conſignabit reſponſuros & diſputatores; eligétque ſemper perſpicaciores & magis idoneos. Subprior & Admo-
Admonitor. nitor inuigilabũt pariter, ne quis rumor fiat, & cùm aduerterint,
Silentiarius. tacitè Silentiario ſignum dabunt; Quamobrem hi manebunt in diuerſis ſcholæ partibus, niſi fortè dum alij docent, Prior cum iis aliqua de re conferre vellet. Poſt aliquod temporis ſpatium ſic
Magiſtri. inſumptum, ita vt Magiſtris integra docendi libertas fuerit, qui quatuor aut ſex ex more pueros habebunt, Prior ſignum dabit cum campanula, & genuflectens ipſe cæteros pariter quoſcunque curabit genuflectere, tum Orationem fieri ante diſputationem ſolitam recitabit, & accepta ſuis cum pueris à Sacerdote (ſi aderit) benedictione, iubebit illos in aliquem locum, vnde videri ab omnibus poſſint, aſcendere; ex vna parte & ex altera, hi for-
Recitatio. mato ſigno Crucis, & prolatis alta voce verbis eam Catechiſmi partem, quæ aſſignata fuerit, recitabunt; iſti interrogando, illi reſpondendo. Aliquando iubebit ſiſtere, & quod libebit, petet; vt
Diſputa ea ratione cautiores, & magis attentos efficiat. Aduertat nihilominus vt diſputatio de iis, quæ dicta fuerint, fiat, quare omnes [illegible]dinis & claſſis candidati ſedebunt in eodem loco, vt

abſque

abſque temporis iactura ab vnoquoque petere poſſit, prout accidet: & occaſione captâ eorum, quæ recitata fuerint, breuem ſermonem faciet & compendium, quò faciliùs omnes doctrinam illam ſuis imprimant mentibus. Si hoc ipſe præſtare nequiuerit, ab alio ex Adminiſtris aut Magiſtris fieri curet. Quo facto legentur Conſtitutiones paruę bonorũ morũ, quas omnes intelligunt, deinde fiet oratio prout præſcriptum fuerit. Nouiſſimè niſi notandi abſentes eſſent, vel corrigendus aliquis, pueros ſuos dimittet monendo, vt modeſti ſint; eorum quæ dicta fuerunt recordentur, & proximo ſequenti die feſto maturè veniant. Iis, qui ſtudioſi fuerint & modeſti, præmia tradet, vt pias imagines, roſaria, numiſmata, & his ſimilia: hoc enim pacto fiet, vt meliùs ſemper ſe gerant. Cancellarius notabit in catalogo abſentes, vel ſi infirmentur, deferet ad Priorem & alios. Poſthæc audietur ſermo, ſeu exhortatio, quæ à Sacerdote fiet. Singulis menſibus ſemel, vt minimum, Prior mittet aliquem ex Adminiſtris vel Magiſtris ad Congregationem generalem, ſeu Diœceſanam, qui ſuę ſcholæ ſtatum & neceſſitates deferat, ſicut & ſingulæ ſingulas ſcholæ viſitabunt per aliquos ex ſuis candidatis, vt fructuum & vtilitatum ſpiritualium, ad maiorem Dei gloriam, ſyncera & pia poſſit eſſe communicatio. Hæc quoad Cathechiſmi inſtitutionem. Præterea quia de nonnullis Confeſſarios monendos, non vtile modò, ſed & neceſſarium, ratus eſt; cùm in pleriſque boni iudicis cõditiones omnes deeſſe videantur, idcircò vigintiquinque ſolidas & breues monitiones ſcripſit, iuſſitque mandari typis, & quantum deinceps, & Confeſſariis, & pœnitentibus libellus hic tulerit emolumenti, dici ſatis non poteſt, nam & per vniuerſam Gebennenſem Diœceſim, & quod magis, breui per vniuerſam Galliam, immò & Italiam in varias linguas verſus cucurrit. Hunc librum ſequutus eſt alius Ritualis Sacramentorum, in quo non tantùm ritus, ſed etiam Canones, ac regulæ Sacramentorum ritè adminiſtrandorum, aliáque plurima documenta ad munus paſtorale rectè obeundum, cõtinebantur. Meditatus iam eum fuerat Prædeceſſoris ſui iuſſu, dum Adiutor eſſet, ſed eius nomine quin ederetur, mors impedimento fuit. Saleſius igitur ſui eſſe muneris videns rem ita fecit: Primùm aliquot Eccleſiæ ſuæ Cathedralis doctis piiſque hominibus ſecum adhibitis, variarumque Prouinciarum ritualibus libris in medium allatis, ex ſo-

Sermo.

Oratio.

Cancellarius.

Viſitatio reciproca.

Franciſcus monitiones dat Cõfeſſariis.

Franciſcus librum ritualem edit.

lo-

lo quidem Romano, omnia quæ ad rituum adminiſtrandorum Sacramentorum ſpectant, ad amuſſim excerpſit: ex aliis, ac maximè ex antiquò Gebennenſi plurimas benedictionum formulas accepit, quarum vſum inter populares ſuos, pro laudabili recepta conſuetudine, retinendum exiſtimabat. Ex omnibus verò, quos habere potuit hinc inde mixtim, varios canones ac permulta documenta eduxit, quæ maximam lucem Curionibus eorúmque Vicariis ad rectam ſui muneris exercitationem afferrent, atque ita apum exemplo ex diuerſis floribus mellificium in alueolum ſuum congeſſit, Calendarium etiam adiecit, in quo feſta & officia notauit, quæ in Diœceſi Gebennenſi, cum antiquo more, tum ſuis ſynodalibus conſtitutionibus, ſtabilita fuerant, & admiſſa. Ac tandem formulam ſingulis diebus Dominicis, ſumma capita religionis Chriſtianæ, populis proponendi, quam iampridem iuſſu Prædeceſſoris ſui ediderat, recognitam, mendiſque, quibus maculata erat, purgatam addidit, vt omnia, quæ ad Curionum munus ſpectant, vno volumine comprehenſa faciliùs præ oculis haberent. Operæpretium autem eſt Diuos illos nominare, quos peculiari nouo vel antiquo cultu voluit in ſua Diœceſi (vir ſanctus) celebrari; hos enim quin peculiares in cœlis habuerit Patronos, dubium eſſe non debet. In Februario die vndecima, Sanctos Martyres, Victorem, & Vrſum, qui paſſi ſunt, cum reliqua legione Thebæa in agro Agaunenſi finitimo Duce Beato Mauritio. Officio ſemiduplici. In Aprili die vigeſima ſecunda, Diuum Anſelmum Confeſſorem Pontificem, qui ex finitima Auguſtana Diœceſi oriundus, ad Archiepiſcopatum Cantuarienſem in Anglia euectus; exemplis, ſcriptis, miraculis, vniuerſam Eccleſiam illuſtrauit. Officio ſemiduplici. In Maio die quarta, Sacratiſſimam Sindonem, quæ diu in Sabaudia aſſeruata, magnam apud omnes ſemper habuit venerationem. Officio duplici ſolemni. Die Octaua. Diuum Petrum Epiſcopum & Confeſſorē, qui finitimam Eccleſiam Archiepiſcopalem Tarentaſiēſem mirâ vitæ ſanctitate diu adminiſtrauit. Officio ſemiduplici. In Iunio die ſexta. Diuum Claudium, Epiſcopum & Confeſſorem, qui Archiepiſcopus Veſuntinus extitit, cuiúſque reliquię, ob innumera miracula in Monaſterio ſancti Eugendi Gebennenſis Diœceſis finitimo, maximo fidelium concurſu paſſim celebrantur. Die decimâ quintâ. Diuum Bernardum Mentonium Confeſſorem, non

Calendarium.

Franciſcus quos ſanctos calendario addiderit.

D. D. Victor & Vrſus.

D. Anſelmus.

Sacra Sindon.

D. Petrus Tarent.

D. Claudius.

D. Bernardus Ment.

Pon

Pontificem,qui illuſtri loco in Gebennenſi Diœceſi natus, Archidiaconus Auguſtenſis effectus, vitæ ſanctimonia ac plurimis miraculis Allobrogicas omnes præcipuè regiones illuſtrauit.Officio duplici, & huius ipſe vitam, niſi morte fuiſſet præuentus, ſcripturus erat. Die vigeſima ſexta Diuum Antelmum Epiſcopū & Confeſſorem, qui ex Eccleſia Cathedrali Gebennenſi, cuius Præpoſitus diu fuerat,Carthuſianus effectus,ad Epiſcopatum finitimum Bellicenſem promotus, magnâ ſanctitate & miraculorum varietate claruit.Officio ſemiduplici. In Iulio, die vigeſimâ octauâ Diuos Martyres Nazarium & Celſum, quorum ſanctus Nazarius ex Italia Treuerim iter faciens, ac in Ciuitate Gebennenſi aliquandiu moratus,plurimos ibidem ad fidem conuertit, inter quos Celſum admodum Iuuenem Ciuem Gebennenſem, quem poſteà Martyrij ſocium habuit, Officio duplici. In Auguſto.Die primâ Diuum Petrum Apoſtolum ad vincula Patronum Eccleſiæ Cathedralis Gebennenſis Officio duplici ſolemni cum Octaua. Die decima ſexta Diuum Theodulum Epiſcopum & Confeſſorem,qui Eccleſiæ Sedunenſi finitimæ, miram ſpirans vitæ ſanctimoniam fœliciſſimè præfuit:cuiúſque memoria propter miraculorum frequentiam vbique in Allobrogicis regionibus celeberrima eſt.Officio ſemi-duplici.In Septembri die decima ſeptima.Diuum Gratum Epiſcopum & Confeſſorem,qui finitimam Eccleſiam Auguſtanam rexit.Officio ſemi-duplici.Die vigeſima ſecunda.Diuum Mauritium,& ſocios,quorum ſanguine Sabaudicis omnibus locis propemodùm conſperſis, earū Prouinciarum tutelares apud Deum interceſſores,iam olim à maioribus magna religione habiti ſunt. Officio duplici. In Octobri, die prima ſanctum Angelum Cuſtodem.Officio duplici. Præter hos ſpeciali deuotione colebat ipſe Diuos, Ioſephum ſponſum glorioſiſſimæ Virginis,cuius feſto ſemper Concionem habebat. Auguſtinum,Thomam Aquinatem, Sebaſtianum, Ludouicum Regem Frāciæ, Franciſcum Aſſiſiatem,Bernardum Abbatem,& nonnullos alios.Porrò his inſtituta diſciplinis & ritibus Gebennenſis Eccleſia breui,ſicut vinea florens dedit odorem ſuum, & Saleſius nouis in dies virtutibus, & virtutum omnium incrementis mirabilis omnibus euaſit & amabilis.

D. Antelmus.

DD Nazarius & Celſus.

Vincula D.Petri.

D.Theodulus.

D.Gratus.

D.Mauritius.

Angelus Cuſtos. Frāciſcus quos alios S.coleret.

DE VITA ET REBVS GESTIS, SERVI DEI,

Eximiæ Sanctitatis Viri FRANCISCI SALESII *Epiſcopi & Principis Gebennenſis.*

LIBER SEXTVS.

INSTANTE profectionis ad Diuionenſes tempore, ſacro Præſuli de Concionibus cogitandum fuit, currente iam anno ſupra ſexcenteſimum quarto. Quamobrem tum vt liberiori frueretur negotioſo illo otio, tum vt Matrem ſuâ præſentiâ recrearet, valedicerétque ſimul ei, Saleſium profectus eſt. Eſt in Saleſiano Caſtro ad extremum porticus Diuæ Virgini Deiparę, ac ſancto Sebaſtiano Saleſiæ gentis Patrono dedicatum Sacellum, ad Domini & familiæ commoditatem, in eo tunc temporis dum oraret Franciſcus, meditareturque profundiùs, ſolus, raptus eſt in Ecſtaſim, deque diuinis Myſteriis, & cœleſtibus gratiis mira mentis oculis vidit Præſertim futurum ſe aliquando Religioſi ordinis Monialium fundatorem & inſtitutorem. Præcipuarum prætereа perſonarum, à quibus hic Ordo inciperet, phantaſmata. Semihoræ ſpatium hoc fuit, quo elapſo diuinitate perfuſo, tantus reſtauit ore toto rubor, vt non ægrè cœleſtibus eum agitatum viuicomburiis vniuerſa familia cognoſceret. In his animi ſenſibus, rebus ſuæ Diœceſis optimè diſpoſitis, viam iniit. Diuio vrbs eſt pulcherrima, Heduorum Metropolis, quam ab Aureliano Imperatore conditam ſeu ampliatam ferunt, ſicque dictam à Diuis, quibus illic templa multa eſſent, in media planitie & ſatis iucunda compoſita, vt eam Gregorius Turonenſis deſcribit, ampliſſimi totius Burgundiæ Senatus ſedes. A Diuo Benigno olim Chriſtianâ fide illuſtrata. A viginti

Franciſcus rapitur in Ecſtaſim.

Diuio vrbs Heduorũ.

qua

quatuor Conſulibus,à vno Tribuno,ſeu Magiſtro populi, quem Vicecomitem Maiorem & Baronem appellant,regitur. Bellicoſo populo, & ſuis in rebus perſpicaciſſimo plena, tunc temporis mixtos cum Catholicis quamplures hæreticos habens. Venienti in eam Saleſio obuiàm proceſſere Conſulum magna pars & Procerum, inprimis autem Eccleſiaſticorum longus ordo, qui Præſulem optimum in ædes Villarſij cauſarum Patroni inuexerunt. Quadrageſimæ initio dato,non ex ipſa dumtaxat vrbe,ſed ex finitimis locis populus ingẽs Eccleſiã ſancti Sacelli vbiConciones habebantur,repleuere:tantum Saleſius virtutum ſuarum,& ſublimis doctrinæ fama,valebat apud eos. Scribebant ſermones eius ex diuerſis religioſis ordinibus Sacerdotes non pauci, & quod magis mirere viri etiam laici, quia vt plurimùm de rebus inter Catholicos & Hugonotos controuerſis agebat; ſicut ſubtiliſſime ita ſolidiſſimè & piiſſimè, ſermonis item elegantiâ & linguæ facundiâ trahebantur multi, quos quotidie magno Eccleſiæ bono piſcabatur.Pauperes & infirmos Xenotrophij ſuburbani ſancti Spiritus ſæpius viſitabat, eos adhortationibns ſacris conſolabatur, & coram illis ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium celebrabat. Idẽ faciebat in alio vrbano,quod Diui Phiacrij vocant, non ſine omnium ſtupore,qui magnumPręſulem tantá ſpontaneâ demiſſione, cum tanta eruditione præditum, non poterant non valdè mirari. Celebratum ibat etiam ad Diui Bernardi ſacellum, quod Fontanis eſt ſemimilliari ab vrbe, ob eximiam qua erga Diuum illum Mariæ Cythariſtam , ac Doctorem mellifluum deuotionem,ferebatur.Ibi cum Ioanne à ſancto Malachia Congregationis Fulienſis Monacho piiſſimo ſanctum amicitiæ fœdus percuſſit. Miſerum hominem, qui panis habendi cauſa, cùm laborare nequiret,mendicare erubeſceret,habitum Sacerdotalem induerat, è furentis populi manibus eripuit, calidioréſque his verbis placauit,nihil mali inferendum eſt,nec cogitatione quidem falſo Sacerdoti(inquit)parcendum eſt ei.De neceſſitate dictum eſt, quòd nullam habeat legem,& ideo leges irridet veſtras.Næ ego ſi in altari celebrantem vidiſſem, ſiuiſſem pergere, quia ſibi ſoli malum inferebat,ego verò ſcandali author fuiſſem pluribus, qui eadem quæ de ipſo deinceps de tranſeuntibus omnibus temerè iudicaſſent; Scitis quid feciſſem ? ſi prior vobis cognouiſſem? Duxiſſem eum in cubiculum meum,& ex iis cibis, quos mihi

Franciſcus Diuioni concionatur.

Franciſcus pauperes inuiſit.

Franciſcus quid de falſo Sacerdote dicat.

tam liberaliter exhibetis, pauiſſem, ac poſt fraternam correctionem fortè, per Dei gratiam, ex perſonato Sacerdote, verum Aaronem effeciſſem, non quòd cæteris ſim callidior, ſed quia in Deum ſperaſſem, & ipſe rectum deſiderium meum benedixiſſet. Verus iſte modus erat omnium animos ſibi demerendi, & maximum ſuis concionibus pondus dandi. Manebat ex more ruri circa hæc tempora Matrona nobilis Ioanna Franciſca Fremiota Diuionenſis Benigni Fremioti Conſiliarij Regij ſecundique Burgundici Senatus Præſidis filia, Andreæ Fremioti Archiepiſcopi Bituricenſis Soror, & Chriſtophori Rabutinij Chantalij Baronis vidua, fœmina ab incunabulis; tum ex indole, cum ex prouidorum & piorum parentum educatione benè affecto erga numen animo. Filios quos ab Illuſtri Dynaſta ſuo coniuge pepererat, cum omni manſuetudine ſub amore & timore Dei enutriens, hæc Chantalio vita functo totam ſe ſynceræ pietati applicauit, erátque inter ſuæ ſortis matronas, velut fulgentiſſimum ſydus. Emenſis aliquot temporum ſpatiis, quaſi tanquam aliud agens voto ſe caſtitatis Diuinæ Maieſtatis obſequiis mancipauit, interim dum internis agitata ſenſibus, de ſolemni ſæcularibus negotiis nuntio remittendo, abſolutóque rerum mundanarum contemptu cogitaret; Ambigebat, an progredi præſtaret, an hærere; piúſque ſemper animus iactatus in varia modò ſuadebat religionis introitum, modò trahendas adhuc tantiſper moras conſulebat. Inter hos tamen motus ſuauiſſimas ſæpe diuini amoris dulcedines cœleſtis in eius ſinum ſponſus diffundebat, & illa vti traheretur, & curreret in odorem vnguentorum eius non deſiſtebat inclamare, Hei me miseram! Quis mihi det te fratrem meum ſugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris & deoſculer te, & iam me nemo deſpiciat. Obicem tamen ponere videbantur omnia, ne ad concupitam hanc vnionem perueniret, & vt hac in arte cuius Spiritus ſanctus Doctor & Magiſter, nouitia adhuc erat & rudis, rē nō vt prętendebat, ſuccedere videns, grauibus conflictata eſt animi pœnis, & diuerſis ac variis agitata tentationibus, quibus angebatur atrociter, tantóque violentiùs, quantò vt ſibi videbatur, ne ſummo bono vniretur, pertinaciùs obſtabant. Cogitationem excedunt tormenta illa, quibus torquebatur; & in his ærumnis omni humano ſubſidio ſpiritualíque leuamine deſtituta erat; nam per hęc tempora,

Ioanna Franciſca Fremiota Chantely Baro.

Caſtitatē vouet.

Eius perplexitates.

pora,& in loco quem incolebat,ſpiritualis Patris & Pij directoris remedium parum cognoſcebatur, & adhibebatur adhuc minus. Solus ergo Deus refugium illi erat;ſicque in tribulatione ſua leuabat oculos ſuos in montes vnde veniret auxilium ſibi; Incidit in eius animum ſemel cogitatio,virum qui eam in ſemitam mandatorum dirigeret à Deo poſtulandi. De ſpirituali tamen Patre nunquam antea intellexerat,ſed virum petebat,qui verè ſanctus foret,inueniſſetque gratiam coram oculis Domini.Perſeuerans, continua feruens,& mixta lachrymis coniurationibúſque quantum poſſibile erat, vrgentibus,fuit hæc oratio. Hei Domine (inquiebat) recordare promiſſi tui,nec me deſeras in tempore afflictionis, dixiſti aliquando ô Deus,ſi quis filius petierit à Patre ſuo panem, numquid lapidem porriget ei? Et hoc de te aiebas,Pater optime,inclina ergo nunc ad me aurem tuam,accelera,vt eruas me,eſto mihi in Deum protectorem,& in domum refugij,vt ſaluam me facias.Da Directorem mihi vnum,qui verè ſit & ſyncerè ſecundùm cor tuum. Et ſi hac me digneris gratia, promitto Deus huic ſeruo tuo in iis omnibus, quæ de lege tua docuerit me,obedientiam & reuerentiam.Poſt dies aliquot, Deus Dominus, cuius oculi ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum,illuxit ei reſpexítque humilitatem ancillæ ſuæ,& fecit ei magna qui potens eſt. Obtulit mentis eius oculis virum, quem petierat,ore toto modeſtiam, & Angelicam ſpeciem ſpirantem, factaque eſt veluti vox, quâ audiuit eum eſſe virum dilectum Deo & hominibus, apud quem pium animum ſuum repoſitura eſſet. Iterum ſummo manè inter vigilias & ſomnum vidit innumeram hominum turbam,Dei laudes in Eccleſia canentium, quibus cum ſociare ſe vellet,intellexit quærendum alibi oſtium,&nunquam in requiem filiorum Dei, niſi per Diui Claudij portam intraturam: Rurſumque ſemel & iterum apprehenſa ſomno vidit eadem diſtinctiſſimè. Voluebat hæc omnia, interniſque infixa retinebat ſenſibus pia mulier cum omni longanimitate, neque tamen quidquam ſpei ſuæ eueniebat, ſed & neque coniicere poterat euentus illius modum & exitum,cùm auditâ famâ quòd Gebennenſis Epiſcopus Diuioni Quadrageſimales Conciones habiturus eſſet,illicò in vrbem ſe contulit,vt quotannis ſolebat,comeſtura panem,quem tanti nominis Antiſtes eſurienti populo frangeret. Vt vidit eum in ſublimi ſedentem Cathedra virum eſſe

Deum erat vt Directorem det.

Fremiotæ viſiones.

Fremiotæ Fráciſcum audit.

cognouit, quem Diuina ſibi gratia iampridem obtulerat, adeò phantaſmata menti inhæſerant, totiſque iubilans artubus, ſi futurus ille eſſet Director ſuus, tanti beneficij Deo gratias immenſas egit: quo verò faciliùs eum videret, & audiret, rectâ in frontem ſedem ſuam elegit, & Saleſius ſermonibus licèt intentus, non potuit, quin etiam aduerteret illam eam eſſe, cuius imaginem viderat, cum in Saleſiano ſacello precaretur. Quæ cauſa fuit, vt inter loquendum aliquando cum Andræa Fremioto Archiepiſcopo Bituricenſi apud quem honorarij prandij ergo diuertebat, Quænam eſſet vidua illa tantæ modeſtiæ ſpeciem præſeferens, quam quotidie ex aduerſo collocatam videbat, petierit: ac vbi reſciuit Hoſpitis ſui ſororem, non mediocri affectus gaudio ſuper pluribus interrogauit, & vacauit quidnam Deus vellet cogitare. Fremiota quod ad ſe nequibat ampliùs poſt longas cogitationes & preces animum continere, familiaritatis illius, & ſanctæ amicitiæ, quam inter Gebennenſem Epiſcopum & Archiepiſcopum Bituricenſem ſciebat eſſe, occaſionem arripuit. Rogauit fratrem vti dignaretur priuatis Saleſij colloquiis Beatam reddere. Promiſit Archiepiſcopus, & inuitato rurſum ad prandium Apoſtolico præſule cum multa Senatorum & Dynaſtarum, qui ſolemne efficerent conuiuium, turba, è matronarum etiam aliquot nobilium numero Ioanna Franciſca Fremiota fuit. Remotâ mêsâ obtulit Gebennenſi ſororem ſuam Illuſtriſſimus hoſpes, & poſt officioſum colloquium quo poſſent conferre liberè, ſi ſolos relinqueret, operæpretium ſe facturum dixit. Spectantibus igitur cæteris, diu ſatis in aulæ angulo ſuis de rebus egerũt. Non ita tamen aperiebat animum Saleſius, ac Fremiota, quæ agitata numine abſconditiſſima ſui cordis iam tunc reuelare voluiſſet, verùm ille longâ experientiâ doctus diffidebat in omnibus ſibi, Deique voluntatem maturioribus conſiliis præſtolabatur. Abibat quadrageſima & ſanctum iam aderat tempus illud, quo tenentur veri Chriſtiani omnes ad ſacroſanctam Communionem purgati vitiis accedere, Rogauit Saleſium Fremiota, dignaretur ſacramentali confeſſioni præbere aures, vix conſenſit primâ fronte Saleſius, curioſitatem fortè religioni & pietati mixtam ratus. At verò vbi dato tempore & loco generali (vt vocant) abſolutâ confeſſione, de diuinis motibus cœleſtibuſque aculeis conferendi otium fuit, ſuum eſſe ex Dei voluntate Directorem

Fremiota Franciſ. o colloquitur.

Franciſci pruden ia & matu ritas.

rectorem Saleſium Fremiota, & ſuam eſſe, quam ad inſcrutabiles Diuinæ prouidentiæ vias dirigere deberet & docere, Fremiotam Saleſius intellexit. Quia tamen ardua res videbatur admodùm, ob locorum diſtantiam, ob conditionum & ſexus diuerſitatem, aliáque huiuſmodi, tantiſper à declaratione temperauit, noluitque vt ab eo, apud quem antea ſolebat effundere animum ſuum (is erat Ioannes Villarſius, Societatis Ieſu Theologus, & Collegij Diuionenſis Rector, vir vndequaque magnus) recederet. Diſceſſurus tamen breui non potuit, quin hæc ei in ſcriptis monimenta relinqueret: eâ me gratiâ donauit Deus, vt cùm celebraturus oculos ad altare verſos habeo, ab diſtractionibus ſim immunis. At ab aliquo tempore ſemper menti meæ obuerſatur imago tui, prǽſertim inter celebrãdum, licèt hoc animum meum minimè alienet. Neſcio quid per hoc velit Deus. Et his quidem filis ſapientiſſimus mirabilium artifex Deus, opus mirabile, quod deinceps vniuerſa terra ſuſpiciet, ordiebatur. Eodem tempore Illuſtriſſimus Præſul Andreas Fremiotus, non ita pridem à ſæculari ſorte abductus, primum ſuum ſacrificium ſacroſanctæ Triadi oblaturus erat; indixerat celebritati diem Iouis feriam quintam in Cœna Domini. Aſſiſtens Antiſtiti ſacer Pontifex Saleſius fuit, qui in eo ſacro Archiepiſcopi manibus tanta cum pietate auguſtiſſimam Euchariſtiam genuflexus ſumpſit, vt & ipſe toto radiare vertice videretur, & eum videntes populi in lachrymas abundè effuſi dubitarent, Angelúſne eſſet, an homo? Præſertim tamen quo tempore precioſum Saluatoris corpus in os eius intrauit, & quæ præ cæteris tantæ viſionis donatæ ſunt gratiâ inſignes duæ, & pietate inclytæ, matronæ fuerũt, Domina Electi Barreſij Coniux, & ipſa Fremiota. Totis diebus illis, qui paſchalē ſolemnitatem præcedunt, & ſequuntur; mirum dictu eſt, quanta cum patientia & charitate omnium confeſſiones audierit, vt prodigium ſanè eſſet, qua ratione & his ſatisfacere, & Concionum cogitationibus, ſeu meditationibus vacare poſſet. Superatis Paſchalibus feſtis, cùm diſceſſum adornaret, ecce à Caſſegranio Caluinianæ ſectæ magni nominis Miniſtro publicè prouocatur ad diſceptationem ſuper omnibus, quæ populum totâ quadrageſimâ docuerat. Non auſus fuerat vecors ille hæreticus ſtrenuiſſimum Athletam antea ciere ad certamen, ratus tamen hoc honori ſuo deberi, neque propterea, cùm proculdubio diſceſſurus

Franciſcus ſanctè erga Fremiotã affectus.

Franciſcus communionem ſumens radiat.

Franciſcus à Caſſegranio Miniſtro prouocatur.

rus eſſet Saleſius, ſe in arenam deſcenſuros, hæc agebat. At Vir Apoſtolicus meliùs fuiſſet (inquit) ſi quo tempore otium erat, & populum liberè alloquebar, hoc feciſſes. Vis fortè, cùm me diſcedentem vides, & recuſaturum idcircò reris, honorem hunc prædari, vt diſceptare tecum non auſus fuerim, falleris verò, Miniſter, Ego ad argumenta tua paratus ſum, nec eſt quòd vel recuſem, vel à longiori mora me excuſem. Tunc Caſſegranius. Te (inquit) remorari non intendo, ſed dato tempore conueniamus, & ſit Geneua locus, ibi ampla nobis ſuppetet librorum omnis generis copia: & hoc iterum (aiebat) quia multò magis recuſaturum Saleſium arbitrabatur. At Saleſius. Ita ſit (inſit) ſit Geneua diſceptationis locus, Equidem nō tantùm libenter conſentio, ſed etiam Baronem Luxium, (aderat enim tunc Luxius) rogatum velim, vt & hanc rem apud Geneuates moueat, conditiones proponat, quibus adſtringeris tu, & alij, vt nos pariter; denique, altiori voce (ait) Vos omnes Domini, quotquot adeſtis, teſtes appello, Recordamini (quæſo) eorum omnium quæ aguntur, conferre de Religione Caſſegranio ad id me prouocanti polliceor, & ſperabat ſanè ſuis Geneuenſibus hoc pacto Catholicæ fidei pulchritudinem oſtendere. Promiſit illicò ſuum interuentum Baro Luxius, nec diſtulit Geneuam proficiſci. Propoſuit collationem Conſulibus, Senatoribus, & Miniſtris, adhibitis etiam, vt eos flecteret, muneribus, tantúmque effecit, vt in Concilium ducentos Proceres coëgerit; Verùm illi re penſatâ per ſolitam vecordiam, & dubiam de ſua fide exiſtimationem, ſuam religionem (inquientes) non indigere diſceptationibus, prorſus recuſarunt. Agedum pręclaros fidei Pancratiaſtas, vbi non cum fœminis aut ruſticis pugnant. Ex iis igitur quæ retulit Luxius, operto confuſione, ſicut diploide, Caſſegranio, & vulgi expoſito ſibilis & cachinnis, Saleſij diſceſſus inſtabat. Conſules Diuionenſes in grati animi teſtimonium, quòd tanta cum munificentia cœleſtibus eos cibis pauiſſet, precioſum vaſarium argenteum dono obtulerunt, ſed actis gratiis Saleſius, non vendere ſe verbum Dei (inquiens) recuſauit; necquidquam aliud voluit, præter eorum corda, quæ profectò omnia ſecum tulit; in quam rem, cùm in magna Abbatiæ Diui Stephani area ingens populus diſcedentis benedictionem accepturus ſtaret, lugerentque multi, alij, ne exiret prohibere niterentur. O magnum

Franciſcus conſentit ad concertationem.

Geneuēſes recuſant.

Franciſcus Vaſarium argēteum oblatum recuſat.

latro

latronem,(exclamauit Matrona Nobilis Guillelmina Taborella, Senatoris Fremioti Vidua) ô furem inſignem! Quid cauſæ igitur interrogatum eſt,& cur hæc ais? Non videtis(inquit)quot ſecum corda trahit? quot hominum animos rapit? Fuerunt, qui retraherent Equos, & nos (inquiebant) ſi recedere debes manibus noſtris Anicium vſque te portabimus. Videbat hæc omnia Fremiota & plorabat,ſed manè ad eam hæc verba quibus reficeretur Saleſius miſerat. Deus,vt mihi videtur,dedit me tibi,hac euado de re ſingulis horis certior,& hoc ſolum eſt quod poſſum tibi impræſentiarum dicere. Tandem feria ſecunda poſt Dominicam in Albis innumera magnatum caterua, eorum autem in primis quos quamplures Chriſto per Euangelium genuerat,ſtipatus,vrbe exceſſit,& Diuionenſibus deinceps per longa tempora quàm de Franciſco Saleſio Gebennenſi ſanctiſſimo Præſule non alius ſermo fuit, & addebat rem memoria dignam inſignis quidam Senator, multa ſanè mihi bona Gebennenſis Epiſcopus eſt impertitus (inquiebat) hoc tamen vnicum malum intulit, quod aberit à me nunquam. Effecit nempe vt cæteri Concionatores quicunque,inſipidi mihi ſint, adeò famam magna virtus commendarat. Redux in Patriam nouos motus noua tædia reperit; Iacobus Mouxiacus Sixenſis Abbas tanquam ſi cùm Abbatiam ſuam præterito anno authoritate ordinaria viſitarat,temerè ſibi alienam iuriſdictionem vindicaſſet,ad Supremum Sabaudiæ Senatum Vadimonium ei indixit,inſolentibus etiam verbis in eius virtutem ſparſis, quod probroſum certè facinus fuit. At Saleſius Pontificiæ ſuæ authoritatis conſtantiſſimus propugnator, non territus eſt dicteriis,defenſionem potenter arripuit, Canonicos omnes ad ſuas partes traxit,animauit,iurium omnium diligentiſſimam fecit perquiſitionem, tãdémque ante Senatorum oculos luce clariores meridianâ authoritatis ſuæ probationes expoſuit. Siquidem anno iam milleſimo centeſimo ſexageſimo primo, in compoſitione controuerſiæ quę inter Abbates Abundantianum & Sixenſem erat,præſentibus Petro Tarentaſienſi Archiepiſcopo, Ardutio Gebennenſi Epiſcopo, Abbatibus Gulielmo Alpenſi, Henrico Altacombano, Memmio Altocreſtenſi, Giroldo Intermontano,& Dynaſtis quampluribus,inter quos Aymo Falcinas, Amedeus Neugæus, Petrus Cletanus, & Gulielmus Voſeriacus erant, Rodulphus Agaunenſis Abbas & Almadricus Ge-

Franciſcus quàm à Diuionenſibus amatur.

Franciſcus Diuione redit.

Franciſco Sixenſis Abbas vadimonium indicit.

bennenſis Eccleſiæ Præcentor, in quorum præſentia Abbatia Sixenſis fundata fuerat, retulerunt ipſos Abbates Abundantianũ & Sixenſem Iuriſdictioni & correctioni Epiſcopi Gebennenſis ſubditos eſſe, poſſéque ab eo quoties rebelles fuerint & contumaces deponi. His & aliis in medium allatis vicit Saleſius, ac deinceps Canonicis Sixenſibus vti diſciplinam regularem ſerio amplecterentur author fuit. Sed cùm ſe putaret pacificum, à Septentrione bellum exarſit: Gexenſes quippe hæretici, quibus anteà videntibus ac frendentibus cum Baro Luxius authoritate Regiâ Eccleſiæ ſancti Petri oppidi Gexenſis, domuúmque Sacerdotalium & bonorum ad Decanatum & Parœcialem Ædem ſpectantium poſſeſſorem effecerat, animi duplicis homines, poſtmodum cùm Baro & Senator Brietius ab Heduorum Curiâ delegatus vlteriùs proceſſiſſent, procuratione factâ Philippo Liuronio & Petro Iaqueto, de omnibus ad Regem appellarunt, nec exigui fuit momenti quòd Saleſius eos etiam vicerit, ſicque Gexenſem paulatim Eccleſiam malis licèt ringentibus ſtabilierit. Propugnabat verò cum litteras à Fremiota accepit dolorum quibus ob eius abſentiam afficiebatur teſtes, abeſſe quippe ſe à colendiſſimo cariſſimóque Patre non poſſe diutius, filia mœſtiſſima aiebat, ipſo Dominicæ Pentecoſtes peruigilio Ioannem Villarſium Directorem adhuc ſuum curarat accerſiri, narraueráтque vehementiſſimos impetus quibus ad ſequendam Saleſij directionem ferebatur, & reſpõderat ei Villarſius placitum Dei eſſe vti deinceps ſub Franciſci Saleſij Gebennenſis Epiſcopi inſtitutis viueret: aliter Spiritui ſancto profectò reſtituram, pronunciarátque idem ei ex Ordine Capucinorum vir quidam religioſiſſimus, ita vt non eſſet amplius quin diuinæ ſe prouidentiæ flabris, totis velis committeret, quod ambigeret vel pertimeſceret: ſcribebat igitur ad Saleſium intimos animi ſui ſenſus, & obteſtabatur per viſcera miſericordiæ Dei ſui, quibus illuminabat eam oriens ex alto, vt rationem qua iterum colloqui ſimul poſſent excogitaret, & locum diémque condiceret. Saleſius rem tãti eſſe momenti reſpondit, vt niſi tempore rectè pẽſari non poſſet. Extorquendam eſſe Dei voluntatem continuis precibus, & piorum hominum orationibus ſacrificiiſque commendandam, tandem cùm hinc & inde feruentiſſimè oraretur, obeundæ rei diem & locum conſtituit. Vouerat iampridem Franciſca Syonnaſia

Abundãtianus & Sixenſis Abbates Epiſcopo Geb. ſubditi.

Franciſcus turbatur ab Hæreticis Gexenſibus.

Litteræ à Fremiota.

naſiæ cùm morbo teneretur filius vita ſua charior ad Diui Claudij reliquias peregrinationem, quam multis impedita valetudinibus adimplere nondum potuerat, & per hæc tempora id reddẽdum Deo & eius Sancto votum ſtatuerat, filiuſque Epiſcopus ſuam promiſerat ſocietatem. Mira igitur prorſus & celebranda occaſione ad Diui Claudij indicta dies nona Calendas Septembris, quæ dum ab piis animabus illis expectatur, ad alia quæ ſui erant muneris Saleſius animum adiecit. Pendebat adhuc coram Metropolitano Viennenſi iudice lis ob prærogatiuam inter Cathedralis Eccleſiæ Gebennenſis & Collegialis Anicienſis Canonicos, & inſtabat illius anni ſolẽne Corporis Dominici feſtũ. *Syonnaſiæ votum ad D. Claudij.*

Prudens Epiſcopus proſcriptis libellis edictum huiuſmodi denũciauit. Appetente & iam iam imminente ſtato illo feſto die, quo Eccleſia Catholica Mater noſtra præcelſum & venerabile Euchariſtiæ Sacramentum ſingulari ſolemnitate celebrandum, ac in proceſſionibus reuerenter & honorificè per vias & loca publica circumferendum conſtituit, vt ſic victricem veritatem de mendacio & hæreſi triumphum agere ex tanta lætitia palàm oſtendat; nobis, quos afferente ſupremâ Sede Apoſtolicâ Spiritus ſanctus poſuit regere hanc in qua ſumus Eccleſiam Dei, illud præcipuè incumbit curæ, vt omnia congruè & decenter in tanta celebritate fiant & conſtent. Verùm cum omnia quæ à Deo ſunt ordinata ſint (ait Apoſtolus ad Romanos) & omnia honeſtè & ſecundùm ordinem facienda, (ait idem ad Corinthios) cum maximè id omninò ſeruandum eſt in Eccleſia ſancta Dei, quæ ſcilicet procedere ſemper debet vt Caſtrorum acies ordinata. Neque verò vnicuíque ſpiritui in eo ordine ſtatuendo credendum, ſed Spiritui illi ſancto, qui per totum Eccleſiæ corpus diffunditur, & placita ſua per Concilia, maximè generalia, ac per Sedis Apoſtolicæ ſummos Pontifices Chriſti Vicarios manifeſtat. Quare nos ita per præſens edictum ſtatuimus, vt ſcilicet inter Eccleſiaſticas perſonas primi procedant fratres Ordinis ſancti Franciſci Capucinorum, quos ſequantur fratres Ordinis ſancti Franciſci Obſeruantium, tum fratres Ordinis ſancti Dominici, Poſtea fratres ſancti Sepulchri, quibus ſuccedat Eccleſia Collegiata Beatæ Mariæ lætæ, in qua qui officio Curionis fungitur, ſtolam ad reliquum ſacrarum veſtium ornatum addat, iſque ſolus. Vltimo loco procedat Eccleſia noſtra Cathedralis, in qua nos *Franciſcus edictũ denunciat pro feſto S. Sacramenti.*

Deo propitio, auguſtiſſimum ac tremendum Sacramentum portabimus, apparatu quoad fieri poterit honeſtiſſimo & magnificentiſſimo. Poſt Sacramentum verò veniant omnes vtriuſque ſexus fideles eo ordine & apparatu quo hactenus, pro ſua in tantum myſterium deuotione conſueuerunt huic proceſſioni intereſſe. Atque ordo prædictus cùm ſit ſecundùm Cœremoniale Romanum & iuris Communis Pontificúmque decreta vt perquàm accuratè ab omnibus Eccleſiaſticis tam regularibus quàm ſecularibus ſine vlla contentione ſeruetur in virtute ſanctæ obedientiæ omninò præcipimus. Qui autem ſecus fecerit excommunicationis latæ ſententiæ pœnam ipſo facto incurrat, nonobſtantibus quibuſcunque, amotâ etiam omni appellatione. Sine præiudicio nihilominus iurium ſi quæ ſint, & prætentionum Eccleſiæ Collegiatæ Beatæ Mariæ lætæ, quæ omnia illi ſalua eſſe volumus & declaramus, parati, vbi de illis conſtiterit, præſens edictum quatenus illi officiat, omninò reuocare, & irritum declarare. Cæterùm in gratiam populi, & vt eius deuotionem erga Parœcialem ſancti Mauritij Eccleſiam quantum in nobis eſt promoueamus, cenſuimus in ea Eccleſia ſolemne Miſſę officium à nobis vt par eſt celebrandum, cui reſpondebunt omnes tum Cathedralis tum Collegiatæ Clerici, & ibidem vt omnes ad proceſſionem ineundam & finiendam conueniant. Hoc autem edicto, quamuis initio Collegiales Canonici reluctari voluerint, cautum eſt ſcandalis quæ procul dubio aliter emerſiſſent. Eodémque tempore ad Electum Sedunenſem Epiſcopum Abbatem Agaunenſem pro Patribus Ordinis Minimorum per litteras ſuam collocauit operam. Semurenſes Religioſos illos amauerãt, & in quodam Prioratu Abbatiæ Agaunenſi ſubdito eos collocare cupiebant, quod cùm, niſi ex Abbatis conſenſu, fieri non poſſet, rogauere Saleſium dum Diuioni ageret, vti pro ſuo erga eum ordinem amore dignaretur in eam rem incumbere, & Saleſius promiſerat. Scripſit igitur egítque præclarè vir, quem nulla vnquam pia negotia fatigabant. Sed his in rebus inſumpti dies Fremiotæ anni interſtitium faciebãt, donec illuceſceret indicta dies momenta omnia numerabat. Paratis igitur ad iter omnibus, hinc cũ Matre Syonnaſia Saleſius, illinc Fremiota ad fanũ Diui Claudij conuenerũt. Vt attingit à fine vſque ad finẽ fortiter Deus, ſuauitérque cũcta diſponit: Tãtus fuit in piiſſimis illis Matronis animorum

Franciſcus pro Religioſis ordinis Minimorum ſcribit.

Franciſcus ad D. Claudij peregrinatur.

morũ cõſenſus, vt viſa fuerit tantũ par ex conſilio virtus coëgiſſe, percuſſo inter ſe ſanctæ amicitiæ fœdere. Acceſſit ad Saleſium Fremiota, & longis ſermonibus ambo ſacroſancta Communione refecti, de Diuina voluntate & mundanarum rerum contemptu diſſeruerunt. Luce poſterâ ad Fremiotam Saleſius acceſſit, hiſque eam verbis conſolatus eſt. Noctem ferè tranſegi inſomnem, diu & feriò tuis de rebus cogitaui. Ita eſt. Et ea Dei voluntas vt directionis tuæ ſpiritualis curam aſſumam. Idque ex toto corde faciam. Hæc verò poſtea aliquando dixit. Magni ſunt huius peregrinationis effectus & eos dicere nequeo. Ita ſit ergo, magnis profectò agor motibus ad directionem & curam tui. Scito tamen, ô filia, ſi à Deo acciperem velle ſe alium ad id applicare muneris, deponerem hanc libentiſſimè curam, & te indifferenter in illius traderem manus. Quouſque tamen hoc intelligam ſine mihi reliquos dies tuos, munus hoc impono mihi libens & lubens vt Deo rationem reddam. Antequam diſceſſu ſepararentur piam viuendi methodum breuibus ei præſcripſit articulis. Cura, ô filia, vt ſtatim ac reliquerit te ſomnus anima tua ad Dominum Deum tuum per ſanctam aliquam cogitationem abſolutè ſe iactet. Ad exemplum. Quemadmodum ſomnus imago mortis eſt, ita ſomni ſolutio reſurrectionis. Credo quòd redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die reſurrectura ſum. Quæſo Domine ſit in vitam æternam, repoſita eſt hæc ſpes in ſinu meo. Porrige operi manuum tuarum dexteram, tu quidem dinumeraſti omnes greſſus meos, ſed dimitte peccata mea. Cum videbis diem, tranſi à corporeo lumine ad ſpiritualis conſiderationem, vel à temporali ad æternum, & cum Dauide dic. O Domine in lumine tuo videbimus lumen. Cùm veſtieris formato prius ſigno crucis dic tacitè: indue me Domine pallio innocentiæ, & nuptiali veſte charitatis. Quo facto per aliquod temporis ſpatium meditare. Cùm in Eccleſia Miſſam auditura eris, dum Sacerdos calicem & Miſſalem librum præparabit, conſtitue te præſentem Deo. A Confeſſione ad Euangelium produc contritionis affectus, ab Euangelio ad Præfationem fac proteſtationem fidei. Poſt Præfationem conſidera beneficium mortis & paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Ad eleuationem adora profundiſſimè Saluatorem & offer eum Deo Patri ſuo. Poſt eleuationem age gratias ei humillimè ob inſtitutionem ſanctiſſimi il-

Franciſcus Fremiotæ curam aſſumit.

Franciſcus piam viuendi methodum Fremiotæ præſcribit.

Manè.

Vt audienda Miſſa.

lius Sacramenti : Cùm Sacerdos dicet orationem Dominicam, recita & tu eam cum omni deuotione mentaliter : Ad Communionem communica & tu, vel realiter vel ſpiritualiter. Cum manè cubiculo exire voles, pete humiliter licentiam & benedictionem ab Angelo Cuſtode tuo : Per diem fac orationes iaculatorias multas. Ad ſonum horologij eleua cor tuum dicens. Benedictus Deus, appropinquat æternitas: inter negotiandum intuere ſæpe Diuinam bonitatem : inflammatorum verborum apparatum habe, quæ ad tempus animæ tuæ frænum ſint : Ante cœnam, multum probo parum animi collectionis. Vnaquáque die hebdomadæ ingredere piè in vnum ſacrorum vulnerum Domini noſtri Saluatoris. Die Dominica intra in vulnus lateris. Die Lunæ, in vulnus ſiniſtri pedis. Die Martis, in vulnus dextri pedis. Die Mercurij in vulnus ſiniſtræ manus. Die Iouis in vulnus dexteræ manus. Die Veneris in Cicatrices adorabilis capitis. Die Sabbathi reuertere ad ſacrum latus, vt per illud, & ab illo, & ad illud Hebdomada tua incipiat & deſinat. Si aliquid eorum quæ tibi decerno contingat omittere, ne propterea in ſcrupulum incidas. Cæterùm oportet omnia te ex amore facere, & nihil vi. Plus amanda eſt obedientia, quàm timenda inobedientia. Volo te ſpiritum habere libertatis, non illius quæ obedientiam excludit, libertas enim carnis ea eſt, ſed illius quæ vim, ſcrupulum & negotioſitatem proſcribit. Cùm aliqua ſeſe offeret iuſtitiæ & charitatis occaſio, vt exercitia tua intermittas, volo id obedientiæ ſpeciem eſſe, & defectum hunc ab amore ſuppleri. Volo omnia abſque operoſitate, & cum lenitatis manſuetudiniſque ſpiritu operere. Eleua ſæpè animum tuum ad Deum etiam cùm Diuinis operibus incumbes. Amplectere ſanctè mortificationes, & excipe abiectiones in ſpiritu reſignationis. Voluntatem Dei in rebus & materiis ex ſe ingratis æquè ama, ac in iis quæ ex ſe gratæ ſunt. Longioribus & amplioribus conſiliis tempus defuit. Promitti tamen ſibi voluit à Fremiota Saleſiana Baro Syonnaſia, vti quamprimùm commodè poſſet viſitatione domum ſuam & familiam dignaretur, nec ſine lachrymis ſeptimo Calendas Septembris hinc inde diſceſſum & reuerſum eſt. Reducem verò Saleſium noua negotia ſed grata exceperunt. Quippe Veſpaſianus Agacia Abundantianus Abbas, vir magnæ virtutis in id conſilium adductus fuerat, vt poſtquam ſex ſenes diſciplinæ regula-

Vt dies tranſigenda

Vt hebdomada tranſigenda.

Spiritus libertatis.

Veſpaſianus Agacia vir pius.

tis

iis prorſus ignaros Monachos, quos dumtaxat in Abbatia ſua habebat, cùm duodecim eſſe debuiſſent ad antiquum religionis ſplendorem reducere non potuerat, ſaltem alios in eorum locum idoneos ſufficeret. In Religioſos Ordinis Diui Bernardi Congregationis Beatæ Mariæ Fullienſis oculos coniecit. Quamobrem re Saleſio Gebennenſi Epiſcopo, apud quem iampridem ſanctæ amicitiæ fœdere valebat, communicata, cum Generali Ordinis Fullienſis egit, & quod ſummoperè geſtiebat obtinuit; quia tamen neque ſine ſummi Pontificis authoritate, neque ſine Ordinarij[1], quem ſuperiorem Abundantianus Abbas ſemper cognouit, conſenſu, exequutioni res demandari poterat. Rogauit Saleſium vti ad Apoſtolicam Sedem rem referre omnem vellet, & pro tanto religionis bono ſcribere & rogare. Amplexatus eſt conſilium Saleſius ambabus manibus, & ad Clementem octauum virtute magna ſcripſit. Malis religioſis nihil peius eſſe inquiens, non ſecus ac bonis nihil melius, vt de iis cum Hieremia meritò dici poſſit: ſi ficus bonæ ſint, bonas valde: ſi verò malæ, malas valdè. Quare ad tollenda ſcandala nihil magis impræſentiarum expedire, quàm ſi in malorum locum boni religioſi, & igne ſancti Spiritus ardentes ſufficiantur; addidit & alia, quibus factum eſt, vt (licèt non tam citò) Fullienſibus Abbatia illa celebris & antiqua reparata & ornata fuerit. Agebantur autem hæc exeunte Octobri, & poſtridie Calendas Nouembris Petrus Marquetus Rupenſis, vir de humanioribus litteris benè meritus, patriam ſuam nouis ſcholis illuſtrare cupiens, cùm recordaretur Franciſcum Saleſium olim Rupi prima Grammaticæ ieciſſe fundamenta, per elegantiſſimam orationem, editis etiam in publicum libellis, ſub eius auſpiciis ludum litterarium aperuit, & eum Muſarum Hoſpitem, Omnigenæ Doctrinæ theſaurum, & litteratorum verè Mœcenatem appellauit, nec multo temporis interiecto ſpatio, quarto ſcilicet Calendas Decembris Parœciani Veriacenſes prope Anicium, quo plurimas inter ſe & Canonicos Collegialis Eccleſiæ Beatæ Mariæ Anicienſis lites & controuerſias ſopirent, oblato libello ſupplici vti eorum Eccleſiam Diuo Mauritio ſacram viſitare dignaretur: primi omnium ex Parœcianis fuerunt, qui viſitationis beneficium & honorem retulêre. Interea Galliarum Rex Henricus quartus quanta Saleſius Diuioni egiſſet, ageretque ſummo totius Eccleſiæ bono quotidie

Franciſcus pro Monaſtery Abũdantiani reformatione Romam ſcribit.

Franciſcus litteratorum verè Mœcenas.

multo

multorum vocibus intellexerat, & pœnitebat eum quòd tantæ virtutis virum regno ſuo exire permiſiſſet. Mira de eo & pro eo voluebat in animo, nec abſtinere poterat quin publicè diceret, inuidere ſe cognato ſuo Duci Sabaudiæ quòd tantorum meritorum Præſulem ſua in Tetrarchia haberet. Scire voluit quàm diues eſſet cúmque non niſi mille nummos aureos annui reditus habere accepiſſet. Indignum ait tanto Pontifice tàm exilem Epiſcopatum, nec mora Hayanum accerſiuit, & ſcribe (inquit) meo nomine ad Saleſium Gebennenſem Epiſcopum, vt ad me redeat, nam ditiori eum beneficio, prætereáque magnâ aliâ dignitate donare volo. (Summo Pontifici eum in Cardinalem offerre cupiebat) Paruit mandatis Hayanus, ſed nihil aliud Saleſius quàm immenſas tantæ beneuolentiæ gratias egit, ſufficeréque ſibi, ſatis ſupérque dixit reditum illum, & pręterea illud ſuæ debere patriæ, vt ſicut eum excoluerat, ita illam ſuo incolatu quantum poſſet deinceps excoleret. Vanitatem quidquid præter Deum erat ſiquidem omnia reputabat; hinc eſt quòd ipſo eodem anno ſexcenteſimo quinto ſupra milleſimum, quem Quadrageſimalibus Concionibus in vrbe Rupenſi iampridem & ab tenera ætate ſibi chariſſimâ inſignem reddidit, Antonio Galliardo Matris Sacerdoti Eleemoſynario: Quidnam Dominæ Baroni Matri ſuæ renuntiari vellet quærenti dixit. Matrem meam valere iubeo, ac præterea orare & obteſtari Deum, ne me in altiorem curam permittat eleuari, nimium enim ex hac Diœceſi ponderis ſentio. Et ex his ſanè ſenſibus totâ Quadrageſimâ humilitatem & figuræ huius mundi quæ præterit contemptum ſuis auditoribus declamauit. Cæterùm vix dici poteſt quantum hac in Rupenſi vrbe tulerit emolumenti: nam præter quotidianas Cóciones ſingulis diebus Iouis, non Canonicos dumtaxat Vrbanos, ſed & finitimos Curiones & Sacerdotes conuocabat, cóſque hora quæ poſt meridiem commodior cenſebatur docebat caſus (vt vocant) conſcientiæ, omniúmque dubia & difficultates ineffabili cum manſuetudine & charitate auſcultabat. Exceperat eum hoſpitio Claudius Angeuillanus Vrbanæ Collegialis Eccleſiæ Beati Ioannis Baptiſtæ Primicerius, ac ille idem qui quondam Granierij Generalis Vicarius extiterat, & ad Domum eius mendicandi panis cauſa accedebat Martinus Rupenſis, à Natiuitate ſupra modum ſurdus & mutus, ſed ad omnis præthereà generis obſequia

Henricus IV Galliarum Rex Fráciſcum ad ſe veni re iubet.

Franciſcus cum gratiarum actione ſe excuſat.

Franciſcus Rupi quadrageſimã Concionibus peragit.

Franciſcus Rupi caſus conſcientiæ docet.

obſequia promptiſſimus hunc ſerui coquinariis rebus perſæpè adhibebant, & inter prandendum ſiſtebant Saleſio. Tactus eſt pietate ob miſellum bonus Præſul, eâ autem præcipuè ratione quòd ob myſteriorum fidei ignorantiam ſacroſanctæ Euchariſtiæ communione careret, tentauítque vtrum per ſigna poſſet nonnihil de diuinis rebus capere; Vt vidit non deeſſe pauperi ingenium, ſignı́ſque inſtrui, cum deinceps familiæ ſuæ addidit effecitque cõtinuis laboribus, vt miſer ille de diuis myſteriis bene ſentiret & vitia fugeret & virtutem amaret, & ſingula peccata de quibus confiteretur ſignificaret, & (quod mirum dictu) cogitationes etiam bonas vel malas, & animi conceptus exprimeret; ita vt tandem ad communionem eum poſſe accedere Saleſius iudicarit. Cùm autem confiteri vellet intrabat in optimi Domini ſui cubiculum, vultu ad pietatem prorſus compoſito, claudebátque oſtium, necnon inferiores feneſtras, ne fortè videri poſſet, tum prouolutus in genua quidquid egerat ſignis detegebat, flebátque amarè, tundebat pectus, & hæc videns ſanctus Epiſcopus, eius etiam genas teneritudinis rigabat lachrymis: tanta porrò mutum illum dilectione proſequebatur, vt ne vlla ei inferretur vel minima iniuria toti familiæ diſtrictè prohibuerit.

Franciſcus mutum & ſurdum hominem de rebus diuinis inſtruit.

Exactis fœliciter Rupi Quadrageſimalibus Concionibus cùm per aliquot deinde dies Saleſij cum matre moram traxiſſet, Anicium rediit Synodum celebraturus in quâ præclara ſtatuit, quæ ad prima anni ſexcenteſimi tertij decreta adderentur, & quæ in hanc formam promulgauit. Negligentia quam ex Eccleſiaſticis nobis ſubditis, in obſeruandis iis quæ nuper ſtatueramus, nonnulli immò plurimi oſtenderunt, & neceſſitas quam eſſe cognouimus initio viſitationis noſtræ, ſcilicet controuerſiis quæ inter Curiones & Parœcianos naſci poſſent caueremus, ad ferenda hæc ſtatuta compulerunt. Primò igitur ſtatuimus Conſtitutiones Synodi anni ſexcenteſimi tertij, præſertim verò in iis quæ ad cauponas & œnopolia ſpectant, vt cum his accuratè obſeruentur iterum eſſe promulgandas. Vniuerſos & ſingulos quicunque beneficia curam animarum habentia poſſident ſub excommunicationis pœna intra ſex hebdomadas perſonaliter reſidere debere, niſi legitimè cum illis diſpenſatum ſit quod vel nobis vel Vicario noſtro Generali intra idem tempus conſtare debeat. Et ne eorum beneficiorum poſſeſſores ignorantiæ cauſam præten-

Franciſcus ad Conſtitutiones ſuas Synodales decreta addit.

De reſidentia.

Mm

dant: Præcipimus eorum Vicariis vti eos certiores reddant, hocque ſtatutum eis ſiue verbo ſiue ſcripto denuncient, necnon vt intra menſem ad Vicarium noſtrum ſuæ diligentiæ teſtimonium referant ſub pœna quinquaginta librarum aduerſus vnumquemque delinquentem. *De exorciſmis.* Cùm multos intellexerimus committi ab Exorciſtis abuſus; Prohibemus omnibus Eccleſiaſticis ne deinceps exorciſent, niſi vel à nobis vel à Vicario noſtro rurſum admittantur, & admiſſio quidem in ſcriptis dabitur iis, qui ad id muneris idonei cenſebuntur. Iis autem ſub excommunicationis pœna prohibemus, ne extra Eccleſias exorciſent, ne poſſeſſos ſuis in domibus Curioniis retineant, præſertim ſi mulieres ſint, & ne cum illis peregrinationes ineant, ſub pœna viginti quinque librarum, & alterius arbitrariæ contra delinquentes. *De Concionibus.* Nemini Religioſo cuiuſcunque tandem ordinis licitum ſit in Diœceſi noſtra Concionem habere niſi facultatem in ſcriptis habeat vel à nobis, vel à Vicario noſtro, quam Curionibus exhibere tenebitur, vbi concionari volet, itémque eos admonere antequam ad magnam Miſſam accingantur vt Parœcianos ſuos queant hac de re commonefacere. *De confeſſione & Communione.* Tenebuntur Parœciani omnes Paſchali tempore apud Curiones ſuos aut alios ab eis poteſtatem habentes confiteri, itémque in Parœciali Eccleſia, eorum manibus ſeu ab eis conſtitutorum communicare. Si tamen eſſent aliqui qui nollent eorum communicare manibus, tenebuntur ij admonere & aliò eundi facultatem petere, quam quidem facultatem eo ipſo Cùriones dabunt, & Parœciani intra dies octo poſt Paſcha teſtimonium ab eo Sacerdote referent, cuius manibus communicauerint, alioquin cenſebuntur vt hæretici. *De iis qui cum hæreticis manere coguntur.* Quod ad eos qui in hæreticorum regionibus Diœceſi noſtræ finitimis verſantur, vel qui vt habeant quò viuant cum iis coguntur habitare, facultatem facimus omnibus Curionibus, & aliis ritè admiſſis eos confitentes audiendi & abſoluendi, quòd ſtatutos Eccleſiæ feſtos dies non celebrauerint, Vigiliis, quatuor temporibus, & quadrageſimâ non ieiunauerint, aut quòd diebus illis (exceptis Veneris & Sabbathi) carnes comederint: ſicut etiam quod Miniſtrorum Concionibus interfuerint, dummodo Cœnam non ſumpſerint. *De Sindone defunctorum.* Ad vitandas altercationes, quæ ſolent inter Curiones & parœcianos eſſe, pro ſindone defunctorum, ſtatuimus futurum deinceps ad hæredum vel aliorum exequiarum curam habentium

arbi

arbitrium, vti ſindonem Curioni relinquant, vel referant perſoluendo ei ſex florenos, & pro Riciniolo puerorum duos florenos. Super querimonis ad nos delatis, quòd multi Curiones luminaria quæ in exequiis die ſepulturæ deferuntur, retineant, nec velint ad Miſſas, quæ die poſterâ celebrantur, præbere, ſed alia petant, ſtatuimus vt Curiones teneantur luminaria die poſtera repræſentare, & diebus tribus quibus conſuetum eſt preces pro defunctis fundere, ſi luminaria illa ſufficiant, quibus verò tribus diebus præteritis, quod ex iis luminaribus reſiduum erit ſpectabit ad Curiones: & ſi Miſſæ die craſtinâ non celebrentur tunc Curiones luminaria repræſentare minimè teneantur. Et quandoquidem in multis Diœceſis noſtræ Eccleſiis rogantur Curiones vti præbere dignentur luminaria, & cum ad debiti numerationem venitur, plerunque intentare ſuis cum parœcianis lites coguntur. Vt iis occurramus, ſtatuimus, ponderanda eſſe luminaria coram iis à quibus præbere rogabuntur antequam remittant, ſicut etiam cùm reddentur, & pro inſumptâ cerâ ſoluendos eſſe ad vnamquamque libram ponderis Anicienſis quinque florenos, eodémque pretio ſoluenda luminaria quæ anni decurſu præbuerint. Cùm nouerimus multa eſſe ſacella exigui reditus, & multis onerata officiis, quibus Rectores ſatisfacere nequeunt, ſtatuimus vt Rector Sacelli, qui (exempli gratiâ) decem tantum florenos annui reditus percipiet ad viginti tantùm Miſſas in anno obligetur, ratione ſex aſſium pro Miſsâ, & ſic de cœteris; non intelligentes tamen eos qui opimi reditus ſacella poſſident, ad amplius & maius officium quàm ex fundatione teneantur obligare. Imperamus & præcipimus omnibus Eccleſiaſticis Diœceſim noſtram incolentibus vti deinceps feſtum ſancti Petri ad vincula cum Octaua tanquam patroni Eccleſiæ noſtræ Cathedralis, itémque diem dedicationis eiuſdem, quę eſt octaua Octobris celebrent. Cùm ad aures noſtras peruenerit Curionum & aliorum beneficia poſſidentium plurimos lites aduerſus parœcianos ſuos intendere, plerunque ex contentione potius & æmulatione, quàm ſtudio ſuarum Eccleſiarum bona tuendi, quas facile eſſet initio componere. Prohibemus idcircò Curionibus omnibus & aliis quibuſcunque Eccleſiaſticis, ne quid ſimile intendant, vel ſuos parœcianos in ius arceſſant, quin prius cum Superuigile contulerint, qui auditis partibus rem componere conabi-

De luminaribus in exequiis.

De Sacellis.

De feſto ſancti Petri ad vincula.

De litibus Parœcianorum.

tur; ſi tamẽ parœcianos viderit eſſe iniurios, nec velle ad æquum rectúmque intelligere, tunc Curionibus ius ſuum proſequendi facultas dabitur. Super expoſitione nobis à Procuratore fiſcali noſtro facta, quod licèt ex iure ipſo omnes bonorum Eccleſiaſticorum alienationes niſi in euidentem Eccleſiæ vtilitatem cedant (quo caſu etiam ſuperiorum licentia neceſſaria eſt) prohibitæ ſint, nihilominus Eccleſiaſtici multi tum Curiones cùm Sacellorum Rectores, nobis, vel Vicario noſtro inſciis beneficiorum ſuorum fundos vendunt, permutant, alienant, quod multarum deinde litium materiam præbet. Vt iis malis occurramus, omnes contractus alienationis aut permutationis eorum bonorum factos, aut qui deinceps nobis aut Vicario noſtro inſciis fiêt, irritos & nullos declaramus. Beneficiatis ne quid ſimile committant ſub pœna centum librarum, inhibentes, & ſi commiſerint præcipientes, vt intra ſex menſes omnia in priſtinum ſtatum reſtituant. Mandantes propterea Superuigilibus vt ſeriò in eam rem aduertant, admoneántque Procuratorem noſtrum fiſcalem, quotieſcunque aliquem peccati in noſtrum hoc ſtatutum reum cognouerint. Hæc Paſtor officij ſui ſtudioſiſſimus decernebat & promulgabat cùm à Camberiẽſi Senatu venerũt litteræ, quibus ad ſequentis anni quadrageſimales Conciones in nobiliſſimo illo Allobrogum Emporio, & coram tot auguſtis Senatoribus habendas rogabatur, adeò nullus ei ab Apoſtolico munere vacabat annus: ſed & aliæ venerunt Roma quibus efficiebatur certior ab ſummo Pontifice Leone vndecimo anteà Alexandro Medicæo recens creato, in Catalogum eorum qui breui Cardinales futuri eſſent, relatum. Et ita ſanè ſe res habebat. Ille verò tantum abeſt vt exaltaretur vel moueretur ex lætitia quin potius fortunam abominaretur. Auertat hanc à me dignitatem Deus (inquiebat) neque enim ad eam ſum idoneus. Certè parendum eſt ſummo Pontifici, ſed ſi à me tribus tantùm paſſibus diſtaret Galerus Cardinalitius non mouerem pedem vt illum caperem. Hei mihi verò! ſi fieri poſſet vt pro Geneuatum meorum ad veram fidem conuerſione ſanguine meo togâ iſta purpureſceret, quàm læto animo eam ferrem. Atque his ſenſibus etiam cum lachrymis afficiebatur. Verumtamen rata res erat niſi tantum Pontificem qualis erat Leo, Eccleſiæ totius bono mors inuidiſſet. Sanè plus in litteris quas eodem ferè tempore à Fremiota

De Eccleſiarum bonis non alienandis.

Franciſcus rogatur ad Conciones à Senatu Camberienſi.

Franciſcus à Papa Cardinalis deſignatur.

Franciſci zelus.

Fremiota accepit, ſenſit voluptatis:Egregiam enim & Deo gratam illam animam in Chriſti viſceribus mirandum quantũ amabat, & ad omnem occaſionem incenſam iam ſpiritu recto, principali animabat. Tandem ſecundò, conuenerunt apud Syonnaſiam Saleſianam die Sabbathi poſt Aſcenſionem Domini, quam diem Saleſius reſponſione ſuâ indixerat & locum, quia nullum prædari poterat ab ſuo munere otium Anicij, & prætereà ab Eccleſia ſua ſolemni Pentecoſtes die abeſſe nolebat. Illic igitur in ſacello Diui Sebaſtiani Fremiota in Saleſij ſinum per generalem Confeſſionem animum ſuum effudit, renouatáque eſt vt Aquilæ iuuentus eius:tum diſcedẽs, ſecum inBurgundiam, Ioannam Saleſiam puellam ſpecioſiſſimam, & in virtutibus planè cõpoſitam, Matris corculum & delicias, cùm vltima eſſet quam à Boëſiaco genuerat, amicitiæ magnum profectò pignus tulit, non tamen priùs quàm in mutuam gratiam Mariam Amatam Rabutiniam primogenitam ſuam Saleſium ſe miſſuram promiſerit. Quàm inueſtigabilibus viis ſua conſilia proſequitur Deus!Et interim Geneuenſes, quod pœnituiſſet eos non aliam ob cauſam quàm ob ludibria, quibus ſeſe expoſuerant, oblatam cum Saleſio publicam diſceptationem recuſaſſe, ſpargebant in vulgus hos rumores; velle ſe de religione cum Catholicis conferre, quandoquidem ipſi peterent, & paratos habere Miniſtros qui Saleſio reſponderent, quotieſcunque conditiones adimpleret quas præterito anno Baro Luxius propoſuerat. Et Saleſius ne defeciſſe videretur animo, hunc ad eos confeſtim ſyngraphum miſit. Super propoſitionibus anteà factis pro aditu ad collationem publicam in Ciuitate Geneuenſi habendam de rebus dumtaxat quæ ad religionem ſpectant, inter me cum Catholicis aliquot Concionatoribus ex vnâ parte, & Miniſtros eius Ciuitatis ex aliâ hoc ſcriptum meâ manu feci & ſignaui, ſigillóque muniui meo, quo teſtimonium perhibeam & declarem. Vbi Miniſtri conſentire volent, & de iuſtis æquíſque conditionibus tanto conuentui & collationi congruis conuenire. Ibo & adero promptè & ſyncerè, ſperans in bonitate Dei, ſacroſanctum nomen ſuum ad bonum & plurimarum animarum ſalutem glorificatum iri. Actum Anicij octauo Idus Auguſti, anno Domini milleſimo ſexcenteſimo quinto. Franciſcus Epiſcopus Gebennenſis. At verò terruit ſi vnquam aliàs ſocordes illos hæc animi fortitudo, eximiáque fi-

Franciſcus generalem Fremiotæ Confeſſionẽ audit.

Franciſci ad Geneuates ſyngraphus.

Geneuenſium ſocordia.

dentia, nec aliud quàm ad ſolitas dilationes & tergiuerſationes recurrerũt. Quo viſo Saleſius donec eis fortè rediret animus ad Generalem Viſitationem ſuam ſe accinxit. Non tamen prius quàm longas illas & moleſtàs inter Cathedralis ſuæ Canonicos & Collegiatos Anicienſes controuerſias tandem compoſuerit.

Franciſcus litẽ inter Gebennẽſes & Anicienſes Canonicos componit.

Pridie igitur Idus Octobris coram ſe conuocauit ex Cathedralibus Ludouicum Saleſium Præpoſitum, Claudium Mentonium Præcentorem, Amblardum Guillietium, Stephanum Combanũ, Carolum Aloyſium Pernetum, Carolum Groſſetum, Ioannem Deagium, Antonium Bochutum, Philibertum Rogem, Ioannem Fabrum, Claudium Stephanum Nouelletium, Ioannem Franciſcum Saleſium, & Dionyſium Granierium. Ex Collegialibus, Ianum Ochianum, Claudium Cheuallerium, Bartholomæum Flocardum, Ioannem Ludouicum Iaquerium, & Ioannem Bernardum, prætereáque Petrum Dunãtiũ, & Guillelmum Ioſſerandum Sacerdotes honorarios, omnes à ſuis Eccleſiis conſtitutos, quibus auſcultantibus de bono pacis breuem ſed eximij vigoris & emphaſis adhortationem habuit, tum illi bono eſſe & quieto in inuicem animo inquientes, ſic tranſegerunt. Vt ſententia ab Illuſtriſſimo & Reuerendiſſimo Epiſcopo & Principe Gebennenſi lata vim habeat: veruntamen quia terminis (vt aiunt) concepta eſt generalibus, ne vlla deinceps difficultas oriatur, aut noua controuerſia, ea membratim explicetur; ſcilicet. Quotieſcunque Reuerendiſſimo Epiſcopo aut eius generali Vicario lubebit in Eccleſiam ſuam Cathedralem, cæteras Eccleſias conuocare, Canonici Beatæ Mariæ dato ad rem campanæ ſigno abſque difficultate venient. Cùm autem aduentare cõtinget eo tempore quo in Cathedrali choro adhuc canetur, locum extra chorum eligent, prout voluerint, donec abſolutum ſit officium, quo finito intrabunt in chorum ſi videbitur, & in alta hemicycla in eum finem vacua aſcendent, relictis tamen ſedibus Conſiliariis Illuſtriſſimi Ducis Nemoroſij deſtinatis & ſolitis, in iiſque manebũt expectantes donec proceſſio ineatur. Neque tamen vllum poterũt celebrare officium. Quapropter etſi cantores ſuis cum baculis & trabeis venient, nihilominus inferiùs relinquent baculos, & trabeati aſcẽdent in maiora ſubſellia, quandoquidem huiuſmodi ſeſſio in teſtimonium fraternitatis eis conceditur, & non aliter. Cantores Eccleſiæ Cathedralis, Proceſſiones & earum officium

Tranſactio Canonicorũ Gebennenſiũ & Anicienſium.

Vt Collegiales in Cathedrali eſſe debeant.

cium inchoabunt, poſteà cùm abſolutus fuerit à Cathedrali choro primus verſus pſalmi aut hymni vel alteriùs cantici, chorus Collegialis ſecundum proſequetur, & ſic alternis choris tanquã duo Seraphim canentes alter ad alterum benedicent Domino. Proceſſionis idem ordo ſeruabitur, qui nouiſſimè ex Reuerendiſſimi Præſulis edicto ſeruatus eſt: nec vllo modo miſcebuntur Eccleſiæ, ſed vnaquæque ſuo procedet ordine, ſcilicet poſt Religioſos ſancti Sepulchri ibit Eccleſia Collegialis Beatæ Mariæ, & poſt eam nouiſſimè & vltimo ordine (qui inter Eccleſiaſticos dignior eſt) Cathedralis Eccleſia. In proceſſionis reditu poſtquam Cathedralis Canonicus qui officium celebrabit orationem finierit, atque adeò abſoluta fuerit Proceſſionis ſolemnitas. Eccleſia Collegialis cum cæteris, & vt cæteræ, recedet. Si ab Reuerendiſſimo Præſule ſeu eius Vicario, ad Collegialem Eccleſiam vel Diui Mauritij Parœcialem cæterarum fiat conuocatio, ſic procedetur. Collegiales Canonici adeò ad rem & tempus campanæ ſignum dabunt vt aduenientibus Cathedralibus abſoluta ſint officia, ita vt immediatè inchoari poſſit proceſſio, ſi tamen fortè officia non eſſent abſoluta, remanebunt Cathedrales extra chorum, quouſque datus ſit finis, & tunc intrantes, aſcendent in maiora ſubſellia ad dextram partem, ſiue adſit ſiue abſit Epiſcopus, liberum tamen relinquentes locum Illuſtriſſimi Ducis Gebenneſiani Conſiliariis: tum incinetur Proceſſionis canticum, à Cantoribus quatuor, duobus ſcilicet è Cathedrali Eccleſiâ, & duobus è Collegiali, qui duo Collegialis Eccleſiæ cantores Canonici erunt. Ponẽtur autem circum chori pluteum quatuor ſedes, duæ ſcilicet ante, duæ retrò, in anterioribus ſedebunt Cantores Collegiales, & in poſterioribus Cathedrales. Præcentione factâ chorus Cathedralis ſolus primum verſum proſequetur, & interim Cantores Collegiales in ſuæ Eccleſiæ corpus abibunt, vt ſecundum verſum canant, & ſic alternis choris ſolito ordine Proceſſio fiat. Dato circulo, Canonicus Cathedralis Eccleſiæ, cuius erit officium, ſtans, ante altare orationem canet, quâ abſolutâ, recedet Cathedralis Eccleſia, & Collegiali ad quod libebit celebrãdum, locum faciet: in his autem Proceſſionibus liberum erit vtrique Eccleſiæ ſuas portare reliquias, quo etiam libebit habitu. Ad Proceſſionem quæ fit in feſto Corporis Chriſti, & inchoatur in Diui Mauritij, idem ordo ſeruabitur: & abſente Epiſcopo, aut ſi

Cantus alternus.

Ordo Proceſſionu.

Vt Cathedrales in Collegiali Eccleſia eſſe debeant.

Proceſſio feſti ſanctiſſimi Sacramenti.

vel

vel non poſſet vel nollet eſſe præſens, Honor deferendi ſanctiſſimum Sacramentum ad Cathedralem Eccleſiam pertinebit. In reditu benedictione ex more & ritè datâ incinentibus quod volent Cantoribus, Eccleſia Cathedralis recedet, & Collegiali locum dabit: ſi verò alibi quàm in Collegiali Eccleſia ſolemnitas ex Epiſcopi vel eius Vicarij iuſſu fiat, obſeruabitur ordo idem qui in Cathedrali obſeruaretur. Iam quod ad ſepulturas & exequias attinet, licèt Cathedralis Eccleſia nolit ſe ſcripto obligare, ne ad laïcorum hominum ſepulturas eat, declarat nihilominùs id ſe non cupere, ſed adeſſe tantùm ſepulturis & exequiis Reuerendiſſimi Epiſcopi, ſuorum Canonicorum, & habilitatorum, qui ſacris fuerint initiati, necnon puerorum chori, ſi tamen habilitati ij & pueri chori in Cathedrali Æde ſepeliendi ſint, Canonicorum aut habilitatorum manibus, & non aliter, ſi quis Cathedralis Canonicus in Collegiali Æde, vel Diui Mauritij ſepeliendus ſit, hic ordo ſeruabitur. Leuatio cadaueris & præcentio ſpectabit ad Cathedralem, quâ factâ, alternis choris vſque in ædem canetur. Vbi in ædem intratum fuerit, à quatuor Cantoribus (vt in Proceſſionibus dictum eſt) præcentio fiet. Quod ad Miſſas ſpectat; celebrabuntur duæ primæ à Canonicis Collegialibus, vltima verò à Canonico Cathedrali, cum ſuis Miniſtris, Diacono, & Subdiacono etiam Cathedràlibus: Finito ſacro, Sacerdos Cathedralis exibit è ſacrario cum nigrâ trabeâ hoc ordine. Primò Cruces ambarum Eccleſiarum, deinde Diaconi vltimæ Miſſæ, pòſt Sacerdotes Collegiales duarum primarum Miſſarum cum trabeis, veſtibus quas in ſuis Miſſis tulerint congruentibus; vltimus ipſe Sacerdos ſeu Canonicus Cathedralis: ſiſtentur Cruces ad alas altaris, Cathedralis ad dexteram, Collegialis ad ſiniſtram, ſtatímque ad altiorem gradum altaris in angulis Diaconus & Subdiaconus, tum duo Canonici Collegiales, & in eorum mediò Sacerdos Cathedralis, quibus ſic diſpoſitis, quatuor Cãtores primum Reſponſorium incinent, & dum canetur, Canonicus Collegialis primæ Miſſæ deſcendet, vt acerrâ incenſâ lectum doloris ſeu feretrum fumiget, cæteráſques cæremonias ritè faciat, tũ redibit in ſuum locum, vt finito reſponſorio dicat orationem: idem faciet ad ſecundum Reſponſorium ſecundus Canonicus: Poſthæc Cantores quatuor Reſponſorium (Libera me) incinẽt, mox duo Collegiales verſum qui incipit (Tremens) & Cathedrales

De exequiis & ſepulturis.

drales ſecundum qui incipit [Dies illa.] Vltimus verò verſus qui incipit [Requiem æternam] à quatuor Cãtoribus canetur, quod dum fiet Canonicus Cathedralis circum cadauer fumigationes aget,& cætera de ritu. Dum autem orationem dicet, Canonici Collegiales in ſacrarium recedent ad deponendas ſuas trabeas, eo quod diuerſi coloris ſint, & ſepultura omnino à Cathedralibus fiet,eò quòd defunctus frater eorum ſit. Nullum verò ex funeralibus huiuſmodi Cathedralis Eccleſia prætendet emolumentum,niſi quòd Veſtis ſeu trabea & epomis, ſiue purpurea, ſiue ex muris Pontici vellere,ad Cathedralem Æditum ſeu Magiſtrum Cæremoniarum ſpectabunt.Hęc fuit tranſactionis ſumma. Hoc arbitrium, quod maximi eſſe momenti videbatur & quod Pontifex ſapientiſſimus interpoſito decreto ratum eſſe iuſſit:tum demùm lætus & hilaris in Domino, de tantâ Canonicorum ſuorum concordiâ, ad Viſitationem ſe dimidio plus viuere dixit. Vaſtiſſima eſt Diœceſis Gebennenſis & multis plena populis,ingentibus montium molibus (ſi Caballium, Gexium, Gebenneſij & Sabaudiæ partem demas)gibboſa, aſperrimis iugis, ſcabris callibus quibus ad Montanas parœcias itur, & modò hîc æterna ferè hyeme horrida,modò illic extremis torrida æſtibus, atque adeò labores improbos, eóſque multos bonus Præſul ſuſcipiebat,ſed nihil eum poterat ab officio auertere, gaudebat in laboribus & in anguſtiis,in æſtu & frigore vbi de Dei gloria & animarum ſalute agebatur. Nullum curauit ſibi deferri cubile vt ſolent cæteri omnes,ſed modò hîc bene,modò illic malè ſecundum diuerſitatem locorum & commoditatẽ cubare voluit. Scripſit verò ad Fremiotam dum eſſet in procinctu. Proficiſcor ad benedictã hanc viſitationem & omnis generis video cruces,fremit ad eas caro,ſed cor adorat,ita eſt, adoro vos, ô paruæ & magnę cruces ſpirituales & temporales,exteriores & interiores. Saluto vos & pedem deoſculor, vmbræ veſtræ honore indignus. Curionibus igitur per edictum & proſcriptos libellos monitis Idibus Octobris egreſſus Anicio,& prætergreſſo Rhodano in iis partibus quæ nuper Franciçæ ditioni acceſſerant, Corbonodij Parœcialem Eccleſiam ſancti Mauritij viſitauit:die decimâ ſextâ Sanctorum Victoris & Vrſi Chanæi:decimâ ſeptimâ,Sancti Ioãnis Baptiſtæ Dorchi:decimâ octauâ ſancti Petri,Suriodij:decimâ nonâ,ſancti Mauritij,Craij,eâdem ſanctorum Laurentij & Deſi-

Diœceſis Gebennenſis deſcriptio.

Franciſcus ad viſitationem ſe accingit.

derij Dingioſij, eâdémque ſancti Martini Geniſſiæ: vigeſimâ ſancti Petri Billiæ:vigeſimâ primâ ſancti Nicolai Arlodij:eâdem ſanctorum Blaſij & Grati Muſinenti: vigeſimâ ſecundâ ſancti Ioannis Baptiſtæ Ardoni:Eâdem ſancti Pauli Vouræi,eâdémque ſancti Stephani Ochiæ:vigeſimâ tertiâ, Prioratum ſancti Nicolai, Villæ,ordinis ſancti Benedicti;Eâdem Prioratũ ſancti Amandi Lex: vigeſimâ quartâ, Eccleſiam ſancti Amandi Lancrenti: vigeſimâ quintâ, Abbatiam Beatæ Mariæ & ſancti Rolãdi Cheſeriaci: vigeſimâ ſextâ, Eccleſiam ſancti Martini Chamfromiaci: vigeſimâ ſeptimâ, ſancti Andreæ Montangij: in eâ cùm ei Curio adoleſcentem quemdam clericali inſigniendum caractere obtuliſſet,conſiderato ad frontem iuuene Pontifex num Eccleſiaſticus eſſe vellet interrogauit? Diu cùm tacuiſſet initiandus, tandem reſpondit,non velle,tunc Pontifex iuſſit recedere, nec vnquam adduci potuit vt eum inſigniret, licèt à conſanguineis & cognatis eius per omnes obteſtationum modos humillimè rogatus,quia ſcilicet,opimum quoddam ei beneficium deſtinabant,quod deinde ad alios tranſmitteret. Docens hoc exemplo Epiſcopos quod inculcat Diuus Paulus, ne temerè manus imponant, adeò in omnibus & vbique ſollicitus erat & prudens.

Franciſcus cur quemdam clericali caractere inſignire noluerit?

Perrexit ad viſitationem,& die vigeſimâ octauâ viſitauit Eccleſiam ſancti Mauritij Eſchalloni; Eâdem ſancti Sebaſtiani Balledoſij:vigeſima nonâ,ſancti Nicolai Sangermani, Iouis: eadem ſancti Blaſij Leriæ:trigeſimâ,Beatæ Mariæ Brenodij;eâdem ſancti Martini Corcellarum:trigeſimâ primâ,ſanctorum Victoris & VrſiCampi aurei;eâdem ſancti Martini Cormarenchæ:Calendis Nouembris feſto omnium Sanctorum,Beatæ Mariæ Altæuillæ: die ſecũdâ,ſancti Deſiderij Ruffieuij:tertiâ, ſancti Stephani parui Albergamenti; eâdem ſancti Amandi magni Albergamenti: quartâ,ſancti Romani Ottonæ.In his tribus Parœciis præſertim, Cacodæmones miſerandum in modum incolas vexabant, vt & apud illos intolerabilis erat ſuperſtitio. Vt Epiſcopus aduẽtauit, poſſeſſorum à Dæmone ſe turbâ vidit circumdatum. Viſu & auditu horrẽda res erat:inſultabant miſeri,frendebant, ſtridebántque dentibus in eum,importunis clamoribus vallem replebant, & miſeratione ipſos etiam videntes fatigabant. Interrogauit de omnibus Præſul,benedictione datâ acceſiuit,aperire os iuſſit & oculos:ſub linguâ enim & pupillâ oculi operari aiebat, plerúnque

Franciſcus pluſquam octingẽtos homines à dæmonum vexatione liberat.

que malignos illos ſpiritus, tum percuſſit exorciſmorum fulmine, peculiari quidem, quod ad perſonas, & generali quod ad locum & Parœcias, liberauit autem pluſquam octoginta homines in iis tribus parœciis ab dira illa Cacodæmonum vexatione, neque deinceps auſi ſunt rebelles illi Angeli in Deum ſuum, incolas illos ab eà pace, quam reliquit eis Paſtor optimus, deturbare: immo verò eximiam quâ pollebat bonitatem, eorum malitia nequiuit ferre, neque enim Angelo lucis Angeli tenebrarum obſtare poſſunt. Perrexit, & die quintâ viſitauit Eccleſiam ſancti Martini Songieuij: eâdem ſancti Mauritij Lilignodij, eâdémque ſancti Petri Chimillieuij: ſextâ, ſancti Martini Meralliæ: ſeptimâ, Beatæ Mariæ Lochieuij, eâdem ſancti Mauritij Paſſini: octauâ, ſancti Andreæ Fitignieuij, eâdem ſancti Michaëlis Lonnieuij: nonâ, ſancti Laurentij Sutrieuij, eâdem ſancti Eugendi Charancini, & ſancti Mauritij, eadémque ſancti Stephani Condaminæ: decima, ſanctorum Mauritij & Antonij Theſieuij, eâdem Prioratum ſanctorum Eugendi & Catharinæ Bellimontis, eâdémque Eccleſiam ſancti Martini Chandoſſini: vndecimâ, Beatæ Mariæ Vieuij, eàdem Prioratum ſancti Symphoriani Campaniæ, eâdemque Eccleſiam ſancti Martini Yonij: duodecima, ſancti Andreæ Chauornæi: decimâ tertiâ, ſancti Petri Virieuij parui, eâdem ſancti Mauritij Romagnieuij: decimâquartâ, Prioratũ ſancti Chriſtophori Thaleſſieuij, eâdem ſancti Mauritij Ameſieuij: decima quinta, Decanatum ſancti Andreæ Ceſerieuij, eâdem Parœcialem ſancti Ynemondi Ceſereuienſi vnitam, eâdémque ſancti Martini Bauelli: decima ſexta, ſancti Eugendi Vogniaci, eadem ſancti Petri Marriguieuij, & ſancti Mauritij Flaxieuij, eadémque ſancti Petri Pollieuij: decima ſeptima, ſancti Stephani Creſſini: decima octaua, ſancti Petri Lauorij, eadem ſancti Petri Chanazij, eadémque ſancti Petri Curtillarum: decima nona, Beatæ Mariæ Congieuij, eadem ſancti Laurentij Beonis: vigeſima, Prioratum Beatæ Mariæ Seſſelli: vigeſima prima, Prioratum ſancti Martini Enclaforti, eadem Parœcialem ſancti Martini Culij: vigeſima ſecunda, Prioratum Beatæ Mariæ Vyonis: vigeſima tertia, Prioratum Beatæ Mariæ & ſancti Laurentij Cindrieuij: vigeſima quarta, Parœcialem ſancti Germani Ruffieuij: eadem ſancti Mauritij Serreriarum, eadémque Beatæ Mariæ Mozij: vigeſima quinta, ſancti Quintini Crempigniaci, & vigeſima ſexta,

Franciſci in viſitatione labores.

ſancti Petri Verionæi. Dici verò vix poteſt quantis laboribus hanc egerit expeditionem primam, ſingulis in locis populũ Concione & catechiſmo conſolabatur, inſtruebat, ne ſacellum quidem, quin viſitaret prætermittebat, Sacramentum Confirmationis conferebat, confeſſiones audiebat, communionémque porrigebat fidelibus manu própria. Præbebat populorum quærimoniis aures magna cum patientia, & quod neceſſarium exiſtimabat prudenter decernebat. Inquirebat de Virorum Eccleſiaſticorum & ſæcularium exceſſibus, de peccatis & peccatoribus publicis, corripiebátque vbi erat opus cum ſeueritate innatæ ſibi mixta lenitati: Bonorum Eccleſiaſticorum ne deinceps diſtrahe-rentur & alienarentur per ſcriptę inquiſitionis tabellas à libellione ſuo curabat confici: nouas Eccleſias & ſacella dedicabat, conſecrabat: controuerſias & lites componebat, pacabat odia, & inimicitias ſupprimebat; denique is ipſus erat Epiſcopus & Paſtor bonus qui animam ſuam pro ouibus ponebat ſuis. Penè reſpirabat, cùm ad Quadrageſimales Conciones Camberium proficiſci oportuit. Iuit autem maturè, vt antequam intraret in negotia, parum otij ad collectiones animi haberet. Quamobrem ſpatio dierum octo, quo tempore Hilaria ſunt, apud Patres Societatis Ieſu exercitiis religionis ſolitarius incubuit, vt ad imitationem quaſi Ioannis Baptiſtæ, immò & Chriſti Domini (aiebat) exiret de deſerto in plateas & vicos annunciare regnum Dei. Camberium Vrbs eſt Sabaudiæ primaria, Olim Sabaudorum Principum, nunc Auguſtiſſimi Senatus ſedes, in amœniſſima ſita conualle, pulcherrimis cincta mœnibus, quampluribus notata turribus & pinaculis, humaniſſimóque plena populo, quam alij olim à Caturigo Allobrogum Rege, à Berio autem Arturi Britannorum Regis in Italiam proficiſcentis ſocio ac Duce ſtrenuiſſimo alij conditam ferunt. In hac igitur vrbe inſigni, & in vaſtiſſimâ Diui Dominici æde, coram clariſſimis Senatoribus, conciones ſuo more habuit tanto cum feruore, tantáque virtute, vt miracula diceret eſſe populus, nec ipſum Saleſium ſed Spiritum ſanctum qui ore Saleſij loqueretur. Hinc aliquando dum quaſi raptus perороraret è pulpito, viſa eſt Crucifixi ſtatua è templi podio in eum vibrare radios, neque ſola erat Dominicana Eccleſia horum miraculorum teſtis, ædes etiam Diuæ Claræ, ſanctũ Caſtri Sacellum, Pœnitentium nigrorum ſanctiſſimi Crucifixi

Franciſcus Cambery apud Ieſuitas exercitiis ſpiritualibus incũbit.

Camberiũ vrbs Sabaudiæ à quo condita.

Crucifixi ſtatua in Frãciſcum radios vibrat.

cifixi filiorum eius & fratrum Oratorium, necnon Congregatio Parthenicorum ſodalium Gymnaſij Societatis Ieſu,ſub potétiſſimis eius verbis & omni fulmine efficacioribus perſonabant. Sed dum Camberio profligat vitia,& paſſim virtutes diſſeminat, indigna prorſus moleſtia Apoſtolico homini à Senatu venit. Præſidebat per ea tempora Carolus Rupeculanus Baro Donjonius, & pendebat cauſa cuius haberi euidentia non poterat niſi per viam Monitorij(vt appellant)ſeu excommunicationis in eos, qui aliquid de re percepiſſent,nec reuelarent. Senatus ſuam Saleſio denunciauit voluntatem;vti ſcilicet Officiali & Vicario ſuo Generali præciperet litteras monitoriales & excommunicationis in eam rem dare:verùm ille penſato negotio , incluſam vidit eſſe actorum malitiam, immò nequitiam,nec rem tanti eſſe momenti vt excommunicationis in conſcios fulmen contorquendum eſſet. Quaré denunciatoribus ait : Conſiderato rerum omnium iſtarum fine , melius fortè futurum arbitror ſi euaneſcant, Senatum itaque rogatum velim,excuſatum me habeat, ſi monitoriales litteras ob id negotium minimè dandas putem. Renuntiauit reſponſum Accenſus.At Senatus tantum abeſt vt ſatis ſibi factum putauerit,quin potius,ad virorum nequam & virtutis inimicorum inſtantiam,decretum emiſerit,quo ſub pœnâ priuationis temporalium ſuorum bonorum, monitoriales huiuſmodi litteras dare bonus Præſul , adhortatione (indigeſtum gentis laicæ ad ſuos Pontifices, Patres & Paſtores vocabulum) iubebatur. Et dignam porrò concionibus eius quem magnâ plurimarum aliarum Ciuitatum inuidiâ aduocarant , & in ſuorum numerum iam olim tantis cum præconiis optauerant , mercedem ! Verumtamen non his mouebatur fluctibus vir verè ſanctus : Benedictus ſit Dominus Deus (inquit) minus eſt mihi ex hoc decreto malum quàm putetur:Nota eſt me totum deinceps ſpiritualem eſſe debere , quandoquidem tolluntur mihi temporalia. Non vlterius tamen à Senatu perrectum eſt , quinimò Senatorum plurimi hac de re ſtatim indignati erubuerunt , & excuſationem dederunt. His autem pendentibus pergebat magnus Antiſtes æquali vultu ſeminare verbum Dei , nec ſine magno populorum emolumento , qui verè eum eſſe Apoſtolicis conditionibus præditum prædicabant. Cùm aliquando de Sanctorum qui in cœlis cum Chriſto regnant inuocatione & vene-

Franciſci mira patientia, manſuetudo & animi robur.

ratione ſermonem doctiſſimè habuiſſet, tantoperè Hęreticorum duorum natione Belgarum tunc fortè auſcultantium corda perculit, vt ſtatim concione habitâ ad eum acceſſerint propoſuerintque dubia omnia & difficultates quas circa controuerſum hunc fidei articulum iampridem habuerant, ſolutionémque acceperint, nec morâ in eius manibus Hæreſim abiurarint. Et hæc erat Saleſij vita, vt poſt exactas Conciones ſoluendis omnium dubitationibus, & priuatis de Diuinis rebus colloquiis vacaret, quin etiam quæ ſui erant Pontificij muneris non omitteret, quapropter de licentia Reuerendiſſimi Patris Franciſci Flechardi Epiſcopi & Principis Gratianopolitani, Sacros generales Ordines in Eccleſia ſancti Antonij (vbi hoſpitio receptus fuerat) tum Sabbatho quatuor Temporũ poſt cineres duodecimo Calendas Martij, cùm Sabbatho ad Sitientes, quinto Idus Martij celebrauit, quibus temporibus nonagintaquinque Clericos initiauit, vigintiquinque ad Minores ordines admiſit, ſeptem Subdiaconos, ſeptemdecim Diaconos, & Presbyteros viginti, ordinauit. Toto vero ſpatio temporis & interuallo illo quod Concionatoribus datur inter feriam tertiam maioris hebdomadæ, & feriam ſextam in Paraſceue, in eâdem Diui Antonij æde accurrentium vndique confeſſiones audiuit. Tum Camberienſibus poſt feſta Paſchalia valere iuſſis in ſuum Anicium Synodum celebraturus reuerſus eſt. Ferebatur per has tempeſtates vaſtúſque erat vulgi rumor, Geneuates erga Sereniſſimum Sabaudiæ Ducem malè affectos, in finitimas irruituros Prouincias, ſed & amplius ciuitatem Anicienſem armis occupandi conſilium illis eſſe: nec deerant qui prouidnm Præſulem his de rumoribus conſulerent, ſiue etiam quid agendum haberet vel extorquere conarentur, vel vltrò ſuggererẽt. Et ille, ego verò (inquit) arbitror vos trepidare timore vbi non ſit timor: neque enim patietur vltra Deus gentes venire in hæreditatem ſuam, vt polluant templum ſanctum eius, & ponant Hieruſalem in pomorum cuſtodiam. Verumtamen ſi quid eo caſu facerem ſcire vultis. Næ tantum in me reſtare animi puto, vt cùm viderem lupum venientem, minimè dimitterem oues meas, nec fugerem, immò potius. Et quidni? accingerer gladio ſuper femur meum, inducrem galeam & populi mei fidelis ductor eſſem, & cum hæc diceret, Petri Balmani Epiſcopi Geneuâ pulſi puſillanimitatem adducebat in medium. Vir erat ille (inquiebat

Franciſcus duos hæreticos Belgas conuertit.

Franciſcus ordines Camberij celebrat.

Franciſcus verè paſtor bonus.

(inquiebat) ſanè bonæ indolis & ſyncerè Catholicus: at verò defecit animo cùm fortitudine opus fuit, nec niſi in proſperis florere potuit. Statim ac Geneuates ſuos variis tentari opinionibus intellexerat, tunc incolenda prorſus Ciuitas erat non deſerenda, debebat ſuper muros Hieruſalem aſcendere & clamare die ac nocte donec conuerſa eſſet ad Dominum Deum ſuum. Arbitramini defeciſſe Geneuam ab Orthodoxa fide ſi Paſtorem ſuum, & Principem vidiſſet fortiter armatum cuſtodire atrium ſuum? Minime profectò. Et credite, ſi tantam in nos perſecutionem Deus permitteret, vellem & verbo & opere populum meum ad certamen defenſionis animare, nec pigeret me bellicorum laborum, præmia enim ſunt Dei prælia, & mei prorſus eſt muneris vt animam meam ponam pro ouibus meis. Sed (vt dixi vobis) miſerebitur ſuorum Dominus, dummodò ſpes in eo noſtra ſit, nec tradet beſtiis animas confitentes ei. Hæc Paſtor optimus. Aliis opinio erat Sereniſſimum Ducem ſuis in Ditionibus Allobrogicis libertatem conſcientiæ (vt vocant) ad Francorũ Regis exemplum permiſſurum, poſtulantibus id Geneuatibus & Heluetiis, quamuis nihil minus Dux haberet in animo, qui inter cæteras eximias laudes hanc tulit, vt fidei puritatem ſuis ſemper in regionibus tutatus ſit, & conſeruauerit. Saleſius verò; non committet hoc Dux Religioſiſſimus (inquiebat.) At ſi committeret (obloquebantur.) Si vultis vt ad conditiones reſpondeam (tunc aiebat) etiamſi me in periculo illo mori contingeret, tamen pro virili mea, interceſſione reclamarem. Et ſubdebat; Hei mihi! quæ conuentio inter Ieſum Chriſtum eſſe poteſt & Baal? quis ordo lucis ad tenebras? vnde verò tot malis, tot ærumnis conflictatur Gallia, niſi ex miſera illa libertatis, omni ſeruitute peioris tolerantiâ? quantis volent nitantur rationum momentis homines, quos Status, ſæculum appellat, ego nihil hîc video, & quãdoquidem in Catholicorum partibus fortiſſimus Rex eſt, ego ſi Conſiliarius eius eſſem, vti omnem Catholicæ contrariam Religionem, ſtatim & penitus prætermiſſis rebus omnibus cęteris profligaret, euerteret, ſuaderem. Væ Principibus! Væ Galliæ, ob libertatem illam! Et hæc dicens trahebat ex imo ſuſpiria pectore. Feruentiſſimis deinceps populum ſuum adhortationibus conſolabatur, & ad fidei conſtantiam animabat, ad bona opera in ſalutem æternam exercenda, & verbo & exemplo incitabat: nec enim

Franciſci zelus pro ſuis ouibus.

Franciſcus quid de libertatis conſcientiæ malo diceret?

enim vllus erat in Ciuitate infirmus, quem non inuiſeret; nullus inops, cui non amplis ſtipibus opitularetur; nullus captiuus & carceri mancipatus, quem non & verbo, & pecuniâ, & victu reficeret. Detinebatur inter cæteros inſignis quidam monetæ adulterator, vir exoticus, & damnatione ad mortem languebat, ac quod peius, delapſus idcircò in deſperationem erat, nec volebat ſuis Iudicibus (vt ab omnibus reis peti ſolet) condonare. Fruſtrà in eam rem viri multi, multâ virtute prædìti laborauerant, Vnus Franciſcus Saleſius id potuit obtinere, atque vt tanto amplius miſero animum daret, cùm ſubeundæ mortis causà, ad viginti circiter Anicio milliaria in locum in quo peccauerat duceretur. Sanctus Epiſcopus, vſque ad primum ab vrbe lapidem eum comitatus eſt, continuis adhortationibus, ac vbi ſeparationis tempus & locus fuêre, benedicta quædam numiſmata quæ iampridem Româ detulerat, & quibus ſupremi Pontificis ſanctitas peccatorum indulgentiam applicauerat, dedit, tùm tenerrimè amplexatus fleuit ſuper illum, vnáque omnium, quotquot adſtabant, ita mouit ad pietatem animos, vt non niſi luctus & gemitus audirentur: ſed & Curionibus omnibus per quorum parœcias tranſiturus erat miſer, præcepit in virtute ſanctæ obedientiæ, vti ei ſpiritualem omnem opem ferrent: cúmque mirati nonnulli quamobrem tantoperè extraneum ad mortem benè & Chriſtianè ſubeundam audiuiſſet, interrogaſſent? Extraneum dicitis? ita eſt (inquit) ſed numquid in Deo omnes fratres ſumus?

Franciſcus hominem reum ad æternæ ſpē ſalutis reuocat.

Franciſci erga eum charitas.

Franciſcus Viſitationem ſuam continuat.

Porrò ſic ſuperatis feſtis ſolemnibus ad perficiendam viſitationem nouos labores ſuſcepit, & decimo quarto Calendas Iulij Anicio egreſſus Parœcialem Eccleſiam ſancti Donati oppidi Albiaci viſitauit; eodem ſancti Mauritij ſuper Albiacum: decimo tertio, Beatæ Mariæ Heriaci, eodem ſancti Petri Fraſſiæ: duodecimo, Beatæ Mariæ Cheynaſij; eodem ſancti Vrſi, eodemque ſancti Petri Mognarij & ſancti Mauritij Eperſiaci: vndecimo, ſancti Girodi, eodem ſancti Fœlicis: decimo, ſancti Albani, eodem ſancti Iuſti Anſegniaci: nono, ſancti Benedicti Marrigniaci, eodem ſancti Marcelli: octauo, ſancti Mauritij Bleyaci: ſeptimo, ſacros generales Ordines in oppido Rumilliaci celebrauit: ſexto, viſitauit Eccleſiam Diuæ Agathæ eiuſdem oppidi: quinto, Prioratum Beatæ Mariæ de Eleemoſyna, eodem parœcialem Beatæ Mariæ Moyaci: quarto, Beatæ Mariæ & ſancti Blaſij Maſſingiaci,

ſingiaci, eodem ſancti Laurentij Caſtri Ceſſentini: tertio, ſancti Germani & ſancti Petri Brizonij, eodem Prioratum ſancti Innocentij & Eccleſiam ſanctorum Petri &Pauli Santoſengij ſuperioris: pridie Calendas Iulij, Beatæ Mariæ Sanctoſengij inferioris, eodem Prioratum ſancti Roberti Ordinis Diui Benedicti: Calendis Iulij Beatæ Mariæ & ſancti Georgij Moncæi, necnon ſancti Laurentij Treuigniaci: die ſecundâ, Beatæ Mariæ Biollæ: tertia, Abbatiam Beatæ Mariæ Altæcombæ: quarta, Parœcialem ſancti Ioannis Baptiſtæ Greziaci, & Prioratum ſancti Nicolai: quinta, & ſexta, ſancti Chriſtophori Cuſiaci: ſeptima, ſancti Laurentij Ariti in Bouiciis, eadem Beatæ Mariæ Noyerij: Octaua, ſanctorum Mauritij & Blaſij Eſcheraniæ: eadem ſancti Donati Allioni, & ſanctorum Simonis & Iudæ Cemeterij: nona, ſancti Mauritij ſcholæ, eadem Prioratum Beatę Mariæ Bellæuallis Ordinis Cluniacenſis, & Parœcialem Diui Stephani ſanctæ Reginæ: decima, ſancti Andreæ Iarſyaci, eadem ſancti Antonij Martyris Doucyaci: vndecima, ſanctæ Catharinæ Compoſtæ: duodecima, ſancti Ioannis Baptiſtæ Caſtellardi; eadem ſancti Victoris Mottæ: decima tertia, ſancti Mauritij Bellæcombæ, eadem ſancti Ioannis Baptiſtæ Calcium, & ſacellum album ſancti Mauritij: decima quarta, ſancti Euſtachij: decima quinta, ſancti Bartholomæi Gyaci, eadem ſancti Ferreoli: decima ſexta, ſancti Petri Fabricarum: decima ſeptima, Prioratum ſancti Ioannis Baptiſtæ Viuuij, eadem Parœcialem ſancti Sigiſmundi Setonæi: decima octaua, ſanctorum Victoris & Vrſi Marlenti, eadem ſanctæ Columbæ Conti: decima nona, Prioratum ſancti Laurentij Vginæ: vigeſima, Prioratum transfigurationis & ſancti Sixti Heriaci, eadem Parœcialem ſancti Nicolai de Sacello Flumeti: vigeſima prima, ſancti Grati & Natiuitatis Beatæ Mariæ Creuolanti, eadem Beatæ Mariæ Bellæcombæ: vigeſima ſecunda, ſancti Petri Gyettę: vigeſima tertia, Eccleſiam Diui Theoduli oppidi Flumeti de nouo conſtructam conſecrauit: vigeſima quarta, viſitauit Prioratum ſancti Ioannis Baptiſtæ Megeuæ, eadem ſancti Nicolai Comblouij: vigeſima quinta, Beatæ Mariæ Caſtelli, eadem ſancti Martyris: vigeſima ſexta, Collegialem Eccleſiam ſancti Iacobi oppidi Sallanchiæ: vigeſima ſeptima, Parœcialem ſancti Andreæ Domenciaci, eadem ſancti Geruaſij: vigeſima octaua, ſancti Nicolai Veroſſiæ, eadem Beatæ Mariæ Gorgiæ: vigeſima

nona, Beatæ Mariæ Ceruozi: trigeſima, Prioratum ſancti Michaëlis Campimuniti. His in regionibus Falcinatũ horrendi ſtupendíque montes ſunt, ac quod mirabilius æternâ concreti glacie, ſeu quam aliquando eliquatam Solis radiis fuiſſe, nullus vnquam hominum vidit, Chriſtallo ſimillima, quin imò & Chriſtallus: finditur autem aliquando æſtate hæc glacies, tanto cum mugitu, vt terram hiſcere in abyſſum putes: Plurimus autem & humaniſſimus populus valles incolit, mirâ prorſus omnipotentis Dei prouidentiâ, & religio apud gentes huiuſmodi cum omni veritate & ſynceritate maxima. Narratum eſt ſancto Præſuli ante paucos dies Paſtorẽ quemdam poſt vaccam quæ aberrauerat currentem in enormem hiatum incidiſſe; atque ibi in glaciem ferè mutatum clauſiſſe diem, quæ res mira eum pietatis teneritudine affecit, vt ad Fremiotam adhuc apud Heduos commorantem ſcripſit. Diebus hiſce præteritis montes terrificos denſâ ad decem aut duodecim cannas glacie opertos vidi, & à vicinarum vallium incolis accepi, Paſtorem, dum poſt vaccam quam perdiderat curreret, caſu, in duodecim cannis fiſſuram profundam deturbatum, & dum quò abiiſſet ignoraretur, vbinam eſſet, galerum, qui in hiatus margine fortè reſtauerat indicaſſe; ſed & amplius ex vicinis ſuis quemdam, vt eum mortuum reportaret, appenſo reſte illuc deſcendiſſe, mortuum amplexatum tuliſſe ſecum, ſed breui tempore: nam & ipſe nimio pene gelu conficiebatur. O Deus! exclamaui. Adeóne calidus erat Paſtoris illius ardor ad vaccæ ſuæ quæſtum, vt non eum glacies hæc frigefecerit? & cur ego ad ouium mearum conquiſitionem adeò ſum ignauus? O qualem mihi ſtimulum: chariſſima filia. Paſtor ille qui pro ſolâ vaccâ tot perículoſa loca percurrit; Horrendus ille caſus quem conſectationis ardor cauſat ei, dum vbi ſit ſua vacca, potius quàm vbi ponat greſſus ſuos reſpicit, illa vicini charitas ſeipſum in abyſſum deturbantis, vt ex ea amicum eruat: glacies illæ, numquid me vel timore deberent cõgelare, vel amore pervrere? Hei mihi! Quot mira iis in locis vidi? plenæ erant domibus valles, & glacie montes: Humiles viduæ, humiles ruſticæ, tanquam valles adeò fertiles ſunt & Epiſcopi tam ſublimè in Eccleſia Dei poſiti omninò gelidi! Heu! nulluſne erit adeò potens ſol, vt eam qua obrigeſco glaciem fundat? Et his quidem afficiebatur tenerrimis motibus verus Paſtor, cùm nouum aliud

Montes glaciales in Falcinio.

Franciſci zelus & erga proximum charitas.

pietatis

pietatis argumentum allatum eſt. Obitus Petronillæ Boutææ Codiæ Matronæ ruſticæ, ſed ſanctitatis odore apud ſuos & maximè Rupenſes celeberrimæ. Amauerat eam iampridè in Domino Saleſius, & eius ſe precibus ſæpiſſimè commendarat. Quamobrem Nuntium qui à Claudio Angeuillano Primicerio Rupenſi cum litteris venerat, madidis interdum (præ teneritudine) oculis, in ſuorum omnium præſentia ſic differentem auſcultauit. Bonæ matris hiſtoriam quam à me petis (inquit) Reuerendiſſime Domine, vt probè ſcio paucis expediam. Hæc Petri Boutæi Codij Salis & ferri Mercatoris nec non Ciuis & incolæ Rupenſis, & Margaridis Aragoniæ legitimorum coniugum filia fuit, cui ad Baptiſmi Sacramentum Petronillæ nomen datum eſt. Infantem adhuc Pater moriens matris reliquit curæ, & mater vt erat piiſſima ad omnem eam pietatem ſedulò & ſincerè inſtruxit: quapropter deſiderium ei religioſæ vitæ teneris adhuc annis inditum eſt. Renuerunt tamen parentes & cognati, & ſanè puſilli erat à natura ad Religionem roboris; cum ergo viginti annos attigiſſet, eam Petro Mugnali Arentoniano, qui Rupi multarum mercium, præſertim autem pannorum officinam habebat, per matrimonium collocarunt, & cum eo ſemper vixit ſanctiſſimè: nam omnimodam Domi pacem & tranquillitatem, licèt turbulentus ſatis coniux eſſet, conſeruabat. Omnium rerum domeſticarum habebat curam. Prouida & nunquam otioſa, in pauperes beneficentiſſima, cum vicinis & conſanguineis nuſquam diſcors. Miſſam quotidie audiebat licèt remota eſſet valde Eccleſia. Ad Conciones aſſidua, & poſtmodum vicinis ſuis & domeſticis quæcunque Concionator dixiſſet repetebat, & laudabat virtutes, & vitiorum fugam inculcabat. Singulis diebus Veneris ieiunium accuratè obſeruabat. Vigiliis, quatuor temporibus & Quadrageſima ſolo viuebat pane & obſonio leguminnm, ſciphi medium ex vino bibebat, reliquum ſitis fugabat frigida. Domi nunquam ad menſam ſedit. Infirmos viſitabat, ſepulturiſque fidelium aſſiſtebat. Seruos Catechiſmum & pietatem docebat, mercéſque eis diſtribuebat ęquiſſimè, Marito obedientiſſima, Chriſtiana humilitate præſtans: ſingulis menſibus, & decimoquinto ſæpiſſimè die ad ſacram ſynaxim confeſſione præuia, nec niſi magna cum præparatione accedebat. Roſarium quotidie non ſemel tantùm, ſed & ter & quater recitabat: Vir-

Petronillæ Boutææ Codiæ dicta bonæ Matris hiſtoria.

Nubit.

Pacifica.

Concors.

Sobria.

Pia.

Humilis.

Caſta.

gines & caſtos amabat quamplurimùm, ſpecialíque reuerentia proſequebatur: viginti annorum ſpatio Diui Franciſci cingulum rudibus nodis ſupra nudam cutem tulit, etiam in lecto, vnde excoriata erat. Singulis noctibus certa quadam hora ſurgebat è lecto cum ſola interula ſiue hyeme, ſiue æſtate (permittente id ei marito, cum quo ex more cubabat) & per horam precibus & meditationibus vacabat. Si fortè aliquando ſacri audiendi non eſſet illi copia, tunc per ſpatium duarum horarum in conclaui orabat incluſa. Singulis ferè annis pedes ad Diui Claudij peregrinabatur, & perſæpè ad Fratres Minores regularis obſeruantiæ Anicienſes & Cluſienſes eleemoſynas mittebat. Cùm aberat maritus ſuper paleam, aut certè ex rudi panno ſtragulum dormiebat. De extremis hominis ferè ſemper loquebatur, & ſuo coniugi de incerta mortis hora ſermonem habebat ſæpiſſime, & meus longior quàm par eſſet, deberet eſſe ſermo, ſi narrare vellem quæcunque bona illa mulier ſanctè coram hominibus geſſit: nam cætera pietatis opera ante ſolum Deum acta nemo ſermone conſequatur, & occultabat eximias ſuas virtutes, ita vt difficilè notari poſſent, vſque ad Dominicam primam menſis Iunii (vt laici numeramus) pridie nonas. Crucem geſtans manibus in Parœcialem Eccleſiam Amanciacenſem ſe contulit, cùm iam debilis valde eſſet, confeſſa eſt ſacramentaliter & communicauit. Diebus poſteris Lunæ & Martis, quatuordecim æquæ menſuræ frumenti ſaccos in farinam reduci iuſſit, nouem modii quadrantes ex fabis & piſis ſeparauit, necnon plurimos aſſes Sabaudicos, cæteráſque res domeſticas optimè & compoſuit & diſpoſuit, die Mercurii de obitu ſuo loqui cœpit, & eum ad diem quintum Idus Iunii, & horam quintam ſerotinam prædixit. Delirare eam Mugnalis rebatur, vt & domeſtici omnes: extremam acceptura vnctionem in Eccleſiam ibat, ſed cum debilitate prohibuerunt ſui. Sandapilam ſuam fieri rogauit, verumtamen maritus renuit, nec eam in Eccleſiam amplius ire permiſit: tunc illa; ego (inquit) fili mi (ſic enim eum vocabat) nunquam tibi inobediens fui, nolo vltimis vitæ meæ diebus eſſe, ſed rogo vt capulum meum fieri cures dum tempus habes: nam ſi in craſtinam diem expectas, conquereris de tempore: at ille ſubridebat. Nocte illâ Conciones quas à triginta annis audiuerat repetebat, non ſine omnium admiratione, flexis deinde genibus ortâ luce diu.

Eius peregrinationes.

Auſtera.

Eius extrema vita.

Obitus ſui diem prædicit.

diu cum libello precatorio orauit, ac in cubile, Mariti iuſſu reuerſa, de iis quæ Beatiſſima Virgo Maria tùm in educando diuino Infante ſuo, cùm in Egypto & alibi paſſa fuerat longum ſermonem habuit, ſindonem quâ ſepeliri volebat tulit ex arca, tum vocatis filio, quem vnum, & filiabus, quas duas habebat, ſalutaria eis verba dixit, circa timorem & amorem Dei, dilectionem proximi, & rerum domeſticarum curam, ac demum flentibus illis maternam, ex Deo, per ſignum Crucis impertita eſt benedictionem. Accerſiri volebat Mugnalis Medicos Geneuenſes, verùm illa ad nomen abhorruit, & vtinam (inquit) Medici illi in domum tuam nunquam miſiſſent pedem: Inimici enim Dei ſunt. Sumpſit cum marito prandium, hauſto vino quantum manus concauum continere poteſt, & à prandio, cum diſceſſurus Rupem ob vrgentia negotia Mugnalis eſſet, omnia quæcunque parauerat & diſpoſuerat oſtendit, eíque vti ſacellum in Eccleſia Amanciaci, ſicut Tuæ Dominationi, (Reuerendiſſime Præſul) promiſerat, dotaret, necnon veſtes ſacerdotales curaret confici perſuaſit, theſaurizandum eſſe in cœlo inquiens, & ſapienda ea quæ ſurſum ſunt, non quæ ſuper terram. Et ille abiens, ne domo egrederetur (volebat enim ſemper in Eccleſiam ire) prohibuit. Interea viſitauit eam Curio Amanciacenſis, à quo extremæ vnctionis Sacramentum poſtulauit, & qui tamen, cum non adeò infirmam putaret, diſtulit. Viſitauit & eam ſoror eius Nicolæa nomine, cui manere volenti ait, Abi ſoror, Habes Rupi negotia, infirmaris pluſquam ego, & breui fruemur cœlo, iuuante Deo. Acceſſit chirurgus Franciſcus qui eximendo corrupto ſanguini ad ſcapulas ei cucurbitam adhibuit, non mora obmutuit, & fleuit amarè: tunc Curio, Chriſtophorum Monetium Eccleſiæ Rupenſis Vicarium rogauit, vt iret vnctiones captum, quo audito erexit ſe bona Mater, & oculos in cœlum cœpit attollere. Cum Vicario rediit maritus non ſine lachrymis, & Sacramento ea accepto, Crucifixi effigiem iunctis tenens manibus, leuatis in cœlũ oculis cum omni trãquillitate beatum ſpiritum Deo reddidit (vt prędixerat) quinto idus Iunij hora quinta ſerotina, & tunc fabricanda citò ſandapila. Pulchrior à morte fuit quàm dum viueret, nec fœtorem vllum emiſit. Mugnalis (vt diues erat) magnificas ei exequias inſtruxit, & quingentis ampliúſque pauperibus amplã ſtipem erogauit: Eius autem vita quadraginta & octo annorum.

Sorori ſuæ Nicolæa eius obitũ prædicit.

Spiritum Deo reddit.

fuit. Nicolæa ſoror receptis in ipſa Rupenſi Eccleſia Pœnitentiæ, Euchariſtiæ & extremæ vnctionis Sacramentis (vt ei Petronilla indixerat) abſoluto à Canonicis diuino officio, Iouis die decimoſeptimo calendas Iulij expirauit. Hactenus Nuncius. Dum autem hęc narrabantur, emittebat interdum lachrymas Saleſius, poſtmodúmque ſic ad Fremiottam ſcripſit. Hiſtoriam vitæ & obitus hîc accepi ſanctæ Ruſticæ, ex mea Diœceſi, coniugatæ. Quid ſuper his cogitaſſem? referam aliquando tibi omnia, nam profectò neſcio quid boni ea in hiſtoria reperio. Amabat me ex ſua gratia, & ſuis ſæpè me precibus Deo commendauit. Ecce, vt Deum vbique, & vt Moyſes in rubo Vir Dei inueniebat. Perrexit verò ad viſitationem, trigeſima prima Iulij Parœcialem Eccleſiam Beatæ Mariæ Vallis Vrſinæ viſitauit: Calendas Auguſti ob feſtum ſolemne Vinculorum Diui Petri tum Cathedralis Eccleſię tum Paſſiaci Patroni in eo loco egit, vt & ſecundam diem: tertia viſitauit Eccleſiam ſancti Mauritij Maglanti: quarta, ſancti Sigiſmundi, eadem ſancti Michaëlis Arachiæ. Prærupti ſi vllibi, ibi ſunt montes, & aſcenſu difficillimi; Bonus Paſtor pedes aſcendit in montem vbi Nanciacenſis Beatæ Mariæ Eccleſia ſita eſt, die quarta, ſed quibus laboribus & quantis, ex hoc cōiicies, quòd cùm ad ſummitatem deueniſſet, ex pedibus pelle ſpoliatis fluebat cruor, vnde decem ab hinc dierum ſpatio ſuſtinere ſe vix poterat: viſitauit tamen & die quinta Eccleſiam ſancti Nicolai, Cluſis: Septima, ſancti Petri Syonziaci, eadem ſancti Hyppoliti: octaua, Prioratum Beatæ Mariæ, & ſancti Theoduli Thyaci: nonâ, ſancti Geruaſij Myuciaci: decimâ, ſancti Martini Caſtillionis: vndecimâ, ſancti Ioannis Baptiſtæ Fleriaci: duodecimâ, Beatæ Mariæ Egetarum, eadem ſanctæ Magdalenæ Morzinæ: decima quarta, ſancti Ioannis Baptiſtæ Alpiū; decima ſexta, ſancti Chriſtophori Morilloni: decima ſeptima, Abbatiam Beatæ Marię Magdalenæ Sixi: decima octaua, Collegialem Aſſumptionis Beatæ Mariæ Samoënti: vigeſima ſecunda, ſanctorum Sebaſtiani & Pancratij Villæ in Sallatio: vigeſima quarta, ſancti Georgij Saniorij, eadem ſancti Petri Turris: vigeſima quinta, ſancti Stephani Bogeuæ, eadem ſancti Andreæ & ſancti Ymerij Caſtelli Falcinij: vigeſima ſexta, ſancti Ioannis Tholomæi: vigeſima ſeptima, ſancti Mauritij Boëgij: vigeſima octaua, ſancti Petri Aberiarum; eadem ſancti Ioannis Baptiſtę Villarſij: vigeſima nona, Bea-

Nicolæa ſoror obit

Franciſcus pergit ad viſitationem.

Franciſci in viſitatione quales & quāti labores!

tæ Mariæ Burdignini: trigeſima, Prioratum Beatæ Mariæ Pellionnæi: Calendis Septembris ſancti Blaſij Viuuij in Sallatio, vnde ad Iacobum Bayum celeberrimum Doctorem Louaniēſem, qui opus ei ſuum de venerabili Euchariſtiæ Sacramento, ab aliquot iam menſibus dedicarat, reſponſorias litteras miſit: eadem ſancti Mauritij Ognoni: ſecunda, ſanctorum Nicolai & Theoduli Megeuetæ: tertia, ſancti Nicolai Biollæ in Caballio, eadē Abbatiam Beatæ Mariæ Alpium: quarta, ſacellum ſancti Petri Forclæ, eadem ſancti Ioannis Baptiſtæ Cheuennozij, & ſancti Petri Vingiaci: quinta, ſancti Petri Berneſi: ſexta, ſācti Michaëlis Tholoni: ſeptima, Prioratum ſancti Pauli: nona ſancti Ioannis Baptiſtæ Marini, eadem ſanctorum Ferreoli & Ferrutij Publiaci: decima, Beatæ Mariæ Aquiani: vndecima, ſanctæ Catharinæ Thoueriæ, eadem ſancti Nicolai Nouacellæ, eadem ſancti Andreæ Mareſchi: duodecima, ſancti Petri Lugrini: decima tertia, Aſſumptionis Beatæ Mariæ Nouelli, eadem ſancti Gingulphi: decima quarta, Beatæ Mariæ Feternæ, eadem Beatæ Mariæ Maſſillierij, & ſancti Martini Champengij: decima quinta, ſancti Mauritij Larringij: decima ſexta, ſancti Vrſi Vachereſſæ, & ſancti Mauritij Fraſſiæ, necnon ſacellum ſancti Mauritij Bonæuallis: decima nona, Abbatiam Beatæ Mariæ Abundantiæ: vigeſima tertia ſancti Ioannis Baptiſtæ Cranueſij, vbi Sabbatho quatuor temporum poſt feſtum ſanctæ Crucis ſacros generales ordines celebrauit, & eadem ſanctorum Ferreoli & Ferrutij Saleſij: vigeſima quarta, ſancti Nicolai Bonæ: vigeſima quinta, ſancti Andreæ Animaſſiæ, eadem Beatæ Mariǫ Stramberiarum, & ſancti Petri Vetrazi: vigeſima ſexta, ſancti Petri Artaſſi, & Beatę Mariæ de Ponte: vigeſima ſeptima, ſancti Euſebij Loëſij, & ſancti Vincentij Nangiaci: vigeſima octaua, ſancti Stephani Lucingij, eadem ſancti Mauritij Marcellazi: vigeſima nona, ſancti Laurentii Felingii: trigeſima, Prioratum Conuentualem Beatę Marię Contaminę: Calendis Octobris, ſanctę Catharinę Bonçuillę: die ſecunda, ſancti Stephani Baſtidioti & ſancti Martini Ponciaci: tertia, ſancti Petri Ayſii: quarta ſancti Sulpicii Marrigniaci: quinta, Beatæ Marię montis Saſſonçi, & ſancti Theoduli Briſonis: ſexta, ſancti Petri Rumilliaci, & ſancti Mauritii ſub Cornillione, necnon ſancti Antonii Paſſeriaci: ſeptima, ſancti Sixti & ſancti Laurentii: nona, ſancti Chriſtophori Amanciaci, eadem ſancti Andræę

Franciſcus Iacobo Bayo Gratias agit.

Eſta:

Eſtauii:decima,Beatę Marię Arentonis & ſancti Mauritii Cyentriaci:vndecima,ſancti Romani,eadem ſancti Iuſti Corneriaci: duodecima,Collegiatam ſancti Ioannis Baptiſtæ oppidi Rupis, necnon ſancti Mauritij Regniaci, & ſancti Ioannis Baptiſtę Eſeriaci:decima tertia,ſancti Antonii Iuſſiaci , & ſancti Petri Perſi: decima quarta Beatæ Mariæ ſacelli Rambodij : decima quinta, ſancti Mauritii Cruſilliarum:decima ſexta, ſancti Blaſii,eadẽ ſancti Andręæ Copponçi,& ſancti Sinphoriani Andillerii:decima ſeptima,ſancti Sebaſtiani Charliaci , eadem ſancti Martini Cernçi,& ſancti Andræę Chauanę : decima octaua , ſancti Albini Marlij & ſancti Petri Minſerii,necnon ſancti Sebaſtiani Ionſiaci: decima nona,ſanctorum Dionyſii & Magdalenæ Sauigniaci,eadem ſanctorum Fabiani & Sebaſtiani Eſpagniaci , & Dingiaci, necnon ſancti Martini Cheurerii in VVachio : vigeſima , ſancti Mauritij Vullenti,& ſancti Ioannis Thiolazi : vigeſima prima, ſanctorum Blaſij & Agathæ Caluomonti , & eadem Beatæ Mariæ Contaminæ.Poſt hæc rediit Anicium ad ſolemnitates, circa quas pauperi cuidam Gebennenſi ad Catholicam fidem conuerſo cùm Rollandus Domui ſuæ præpoſitus abeſſet , nec idcircò quod largiretur aliud, haberet in promptu) vaſculum argenteum ſui ſacelli in eleemoſynam dedit , ſtrenuo Chriſtianæ charitatis actu. Sed iam quintus volui incipiebat annus à quo Epiſcopale munus ſuſceperat,& ex præſcripto, viſitationis liminum Apoſtolorum tempus agebatur , quam cùm ipſe variis neceſſitatibus diſtractus adimplere non poſſet, Ioannem Franciſcum Saleſium Germanum ſuum fratrem , & Eccleſiæ Gebennenſis Canonicum,dato ei rerum omnium ſuæ Diœceſis breui commentario,Romam Procuratorem allegauit,vt & ipſe à Granierio fuerat allegatus, ſtatus autem Gebennenſis Eccleſiæ ſupremo Pontifici exhibendus ſic à vigilantiſſimo Paſtore Procuratori deſcriptus erat. Septuageſimus primus iam excurrit annus,ex quo Gebennenſis Epiſcopus ſuo cum Clero Ciuitate ſuâ pulſus & per ſummam iniuriam bonis omnibus mobilibus ac immobilium parte maxima ſpoliatus exiſtit, quare Sedẽ in Oppido Anicienſi Ducatus Gebenneſii nunc habet , expectans donec veniat reductio ſua. Cenſus Epiſcopalis menſæ admodum tenues,qui ſcilicet vix ac ne vix quidem ad ſummam mille ſcutorum auri aſcẽdunt vt detractis Officiariorum Epiſcopatus ſtipendiis

Franciſcus vaſculum argenteum pauperi dat.

Status Eccleſiæ Gebennẽſis.

Cenſus Epiſcopales.

pendiis minimè ſuperſit quo decenter ſe ſuámque familiam ſuſtentet, verùm qui non didicit abundare noſcat penuriam pati. Qui nunc viuit Epiſcopus Franciſcus Saleſius ſextus eſt eorum qui extra Gebennenſem Ciuitatem præfuerunt ex ipsâ Diœceſi oriundus, & è gremio Cathedralis Eccleſiæ, cuius per decem annos Præpoſitus fuit, aſſumptus. Reſidet, & quartum ſuæ ad Epiſcopatum promotionis ac conſecrationis annum agit, cúmque bellorum æſtu ac tempeſtate duobus primis annis impeditus fuerit ne Diœceſim viſitaret, duobus hiſce poſterioribus ad ducentas & ſexaginta Parœciales Eccleſias perſonaliter viſitauit,& per ſeipſum verbi Dei panem vbique (quantum per ſuam tenuitatem licuit) populo porrexit ac fregit, ſacramentúmque Confirmationis innumeris fidelibus contulit:Cæteram Diœceſim anno ſequenti (Deo propitio) viſitaturus. Prædeceſſorem habuit Claudium Granierium Præſulem æternâ dignum memoriâ,qui ex decretis Eccleſiaſticis Synodum quotannis cogebat:ad Eccleſiarum Parœcialium curam ex prǫſcripto ſacroſancti Concilij Tridentini,per examen digniores promouebat, ſingulis ferè Quatuor temporibus ordinationem ſacram faciebat, ac officium vbique ad vſum Romanum perſolui curabat:Huius veſtigiis quoad poteſt preſſiſſimè inſiſtit indignus licèt ſucceſſor. In Eccleſiâ Gebennenſi, quæ Beati Petri à vinculis liberati miraculo ac nomine dedicata eſt,ſunt triginta Canonici,Prępoſito qui dignitatem habet maiorem,ac Cantore & Sacriſta, qui duntaxat officia,incluſis,quorum ſinguli vnam præbendã æqualem omninò percipiunt,ita vt Præpoſitus, (quippe ab hæreticis ſpoliatus) nihilo plus cæteris excipiat.Sunt in ea ſex pueri chori cum Magiſtro, octo manſionarij, qui cantui & Muſicæ incumbunt,ac alij quatuor, qui tum cruci portandæ,campanis pulſandis,cæremoniis dirigendis, ac ſacris veſtibus conſeruandis dant operam. Porrò omnibus deductis oneribus ac expenſis neceſſariis,quæ cuilibet Canonico portio contingit, valorem annuum quadraginta ſcutorum auri non attingit, impar omninò vel minimo homine alendo præbenda. Mirum autem quam concinnè & deuotè in tantâ penuriâ, officia diuina ab hâc Eccleſiâ celebrentur,vt non in ſalicibus ſuſpenſis organis obmutuerit ob exilium, ſed hymnum cantet de canticis Sion, & Canticum Domini in terrâ alienâ: Officia enim eiuſmodi perſoluit in Eccleſiâ

Eccleſia Cathedralis

Portio Canonicorũ.

fratrum Minorum de Obſeruantia oppidi Anicienſis. Omnes autem Canonici aut ex vtroque parente Nobiles aut Doctores ex antiquo eorum ſtatuto à Sancta Sede confirmato exiſtunt, inter quos etiamnum decem ſunt verbi Dei Concionatores egregii. Iam quod ad Clerum. In Diœceſi Gebennenſi quatuor ſunt Collegiatæ Eccleſiæ, Anicienſis duodecim Canonicorum, & totidem Beneficiatorum. Sallanchienſis tredecim Canonicorum, & quatuor Beneficiatorum. Rupenſis quindecim Canonicorum & Samoenſis decem, in quibus omnibus omnia diuina officia cum cantu quotidie celebrantur, ſed omnes pariter tenues admodum habent annuos reditus. Sunt præterea ſex virorum Abbatiæ: Alpenſis, Altacombana, Ceſeriacenſis ordinis Ciſtercienſis, Abundantiana, Sixenſis Canonicorum Regularium ſancti Auguſtini, & Intermontana Canonicorum ſancti Ruphi, quæ omnes à Commendatariis poſſidentur. Sunt etiam quinque Prioratus Conuentuales. Sancti Sepulchri Anicienſis. Beatæ Mariæ Pellionnenſis, ambo Canonicorum Regularium, Tallorienſis ordinis Sauigniacenſis, Contaminenſis & Bellæuallenſis ordinis Cluniacenſis, quorum omnium ſolus poſtremus poſſidetur in titulum. Sunt quatuor Cœnobia Carthuſianorum: Pomerienſe, Repoſorienſe, Vallonenſe, & Aruerienſe. Item triginta quinque Prioratus Rurales diuerſorum Ordinum, ex quibus duodecim diuerſis Eccleſiis, tam ipſius Diœceſis quàm aliarum vniti reperiuntur, ex reliquis autem, vndecim in titulum, duodecim in commendam poſſidentur. Sunt quatuor Conuentus mendicantium: Seſſelli vnus ſancti Auguſtini. Secundus Anicij fratrum Prædicatorum. Tertius item Anicij, & Quartus Cluſis fratrum Minorum de obſeruantiá, quibus ante decennium additus eſt quintus fratrum Capucinorũ Anicij. Parœciales Eccleſiæ omninò numero ſunt quingentæ nonaginta, ſed quadringentæ quinquaginta in quibus Sacramenta adminiſtrantũr, & plebs de religionis Catholicæ capitibus eruditur. Mulierum autem recluſarum duo ſunt Cœnobia Sanctæ Claræ, vnum Anicij, alterum Aquiani. Duo item Monaſteria Mulierum ſiue Abbatiæ ſanctæ Catharinæ prope vrbem Anicij, & Boni loci ordinis Ciſtercienſis, vnum porrò Carthuſianarum Melani. Populus vniuerſus prędictarum quadringentarum quinquaginta Parœciarum verè Catholicus eſt, & antiquę pietatis cultor, quamuis in ſeptuaginta

Clerus Gebennẽſis.

Abbatiæ.

Prioratus Conuẽtuales.

Carthuſiæ Prioratus rurales.

Conuentus mendicãtium.

Parœciales Eccleſiæ.

Monaſteria mulierum.

Populus.

Parœ

Parœciis ex prædictis ante annos decē hæreſis Caluiniana vigeret: nam Sereniſſimi Ducis authoritate, & multorū Concionatorum partim ſæcularium, partim variorum ordinum, ſigillatim Societatis Ieſu & Capucinorum prædicationibus, conuerſi ſunt ad Paſtorem animarum ſuarum, & qui ambulabant in tenebris errorum, viderunt lucem magnam, & erepti de obſcurâ mortis vmbrâ nunc vt filij lucis ambulant, ita vt cùm fuerint non ita pridem tenebræ, nunc ſint lux in Domino. Sunt quindecim puerorum ſcholæ, in quibus Grammaticâ & litteris humanioribus iuuenum animi imbuuntur, ac inprimis doctrinâ Chriſtiana catechiſticè initiantur. In decem verò oppidis quotidie toto Quadrageſimæ tempore verbum Dei prædicatur. Sic deſcripta ſua Eccleſia bonus Præſul, de incommodis, & malis egit, & oſtendit quibus opportunis remediis à ſancta Sede Apoſtolica curari poſſent & auferri. Ac primùm de Seminario erigendo tractauit, & nulla (inquit) in orbe Chriſtiano Diœceſis Clericorum Seminario magis indiget quàm hæc Gebennenſis, attamen hactenus in eo erigendo perperàm laboratum eſt: menſa enim Epiſcopalis tenuior eſt, quàm vt ex ea quidquam amputari aut reſecari debeat: menſa Capituli Cathedralis pauperrima, nec alendis Canonicis ſufficit, vt & aliæ pariter Eccleſiæ ſæculares Collegiatæ, ex Abbatiis autem vel Prioratibus quantumuis pinguibus, nihil omninò extorqueri poteſt, quod qui ea tenent, teneant, & plerunque variis impoſitis penſionibus ſatis reddantur exangues: Si tamen ſedes Apoſtolica aliquot Prioratus rurales primò vacaturos, ſumma authoritate, ad Seminarii erectionem deſtinaret, ſine dubio res optimè ceſſura eſſet. Omninò tamen, vel iſto modo, vel per Communem Cleri contributionem, opus hoc erigi par eſt. Secundò egit de Theologo & Pœnitentiario. In ſola (inquit) Eccleſia Cathedrali Theologiæ Magiſter Theologalem habet præbendam, & pœnitentiarius aliam, vt confeſſionibus audiendis vacet: at iſti, quia ſuis præbendis ſuſtentari non poſſunt, quandoquidem ad valorem annuum quadra ginta ſcutorum haud aſcendunt, ſua etiam ritè nequeunt obire munera. Huic malo occurri poſſet, ſi Sedes Apoſtolica ex vicinioribus Monaſteriis duas præbendas laïcales prædictis præbendis Theologali & Pœnitentiali vniret. Tertiò egit de Regularibus reformandis. Mirum (inquit) quàm diſſipata ſit omnium Regularium diſciplina, in

Scholæ.

De Seminario erigendo.

De Theologo & Pœnitentiario.

De Regularibus reformandis.

Abbatiis & Prioratibus huius Diœceſis (Cartuſianos & mendicantes excipio) reliquorum omnium argentum verſum eſt in ſcoriam , & vinum mixtum eſt aquâ , imò verſum eſt in venenum , vnde blaſphemare faciunt inimicos Domini,dum dicunt per ſingulos dies,Vbi eſt Deus iſtorum?Huic malo occurri poteſt,vel immittẽdo meliores aliorum Ordinum, vel iſtos viſitando quotannis,& coërcendo,vel denique in eorum locum ſęculares Canonicos ſufficiendo,quod (etſi forſan in omnibus fieri duriuſculum videretur) in pleriſque tamen opportunum eſſet: nam Canonici Regulares nihilo diſtant à ſæcularibus in hac Diœceſi,præterquam quod ſcapulare gerunt, & quod Canonici ſæculares,per quotidianas diſtributiones percipiunt,ipſi per prębendas ſolent accipere,quibus perceptis,cùm volunt,officiis interſunt, ſin minus nihilo pauperiores efficiuntur.Cæterùm nulla inter eos diſciplinæ regularis obſeruantia , nullæ ſcriptæ conſtitutiones,nullius voti expreſſa emiſſio. Cur ergo iſti non mutentur in ſæculares,Reipublicæ Chriſtianę longè vtiliores?Eo etiam maximè quod magna copia eſt in hac Sabaudiâ nobilium hominum qui cenſibus idoneis carent , quorum filiis qui Eccleſiaſticam profeſſionem ſequuntur , hoc modo commodè prouideri poſſet : atque ſi idem de aliquot aliis Monachis fieret,res meo quidem iudicio fœliciter haberet. Quod autem ad Viſitationem ſpectat , eam à ſuperioribus ordinum illorum fieri minimè par eſſet:nam Cluniacenſes,Sauigniacenſes, Ruphiani Monachi & Abbates , neque quid ſit reformatio norunt , & cùm ſint ſal infatuatum , quomodo condiendis inferioribus adhiberi poſſunt ? Canonicorum verò regularium in his partibus Monaſteria nullius ſunt Congregationis , neque vlla celebrant capitula, nullis viſitationibus, nulla regula vtuntur. Etſi verò Monaſterium Pellionẽſe ab Ordinario viſitetur, cui antiquo iure ſubiacet (licèt hactenus vix obedire voluerit) nihil tamen à nobis cum illius Canonicis actum eſt, quia regula & conſtitutionibus carent , & ſatis modeſtè ſe gerunt quod ad Clericalem profeſſionem attinet. Itaque viſitari ab alio viſitatore deberent, ſed vt verum fatear , Primum remedium longè facillimum, tertium vtiliſſimum,& ad maiorem Dei gloriam inſpecta huius Prouinciæ neceſſitate præſtantiſſimum , ſecundum difficillimum & incertiſſimum : nam quod vi fit, vix fit. Quartò egit de Monialibus.

bus quibuſdam reformandis,& aliis iuuandis. Iam quod ad Moniales attinet(inquit)Monaſteria duo ſanctæ Claræ optimè ſanè ſe habent. Ciſtercienſium portæ omnibus omninò patent, & Monialibus ad egreſſum, & viris ad ingreſſum. Nulla autem ratione reformari poſſe arbitror, niſi in vrbes deducantur: & aliis ſubdantur Superioribus, qui earum animabus tractandis maiorem operam adhibeant. Omnibus verò tam Ciſtercienſibus quàm ſanctæ Claræ illud ſolatium deeſt, quod ſacrum Tridentinum Concilium non ſine ſancti Spiritus inſtinctu illis vult concedi, vt ſcilicet ter ſaltem quotannis ilis extraordinarius Confeſſarius conſtituatur: coguntur enim vni eidémque ſemper confiteri, neque vnquam illis liberum eſt alterius operam expetere, quod quanto animarũ illarũ periculo fiat, neſcio, Deus ſcit. Item nunquã puellas ſiſtunt aut Epiſcopo aut eius Vicario, qui earum voluntatem ad religionis amplectenda vota explorare poſſit. Quintò egit de numero Parœcialium Eccleſiarum augendo. Eſt (inquit) hęc Gebennenſis Diœceſis in medio altiſſimorum montium poſita, in quorum tamen plerunque cacuminibus & pręruptis pagos numeroſiſſimis familiis refertos videre eſt, quibus vt de religione prouideretur, Maiores, Eccleſias ædificauerunt, ad quas Paſtores in imis vallibus commorantes ſingulis diebus feſtis accederent plebem ſacratiſſimo Miſſæ ſacrificio recreaturi. Verùm cum initio raræ admodum incolarum in tam aſperis locis familiæ eſſent, extemporaria illa Paſtorum viſitatio ſatis ſupérque eſſe debebat, quandoquidem ob agrorum & agricolarum paucitatem, non poſſent ex illorum decimis ali ac ſuſtentari Clerici, qui inter eos reſiderent: At nunc cùm Deus & gentem illam multiplicauit, & deſerta, gentis labore ac induſtriâ, in arua & prata mutata ſint, deſiderandum eſſet illis quoque addici Rectores animarum, quibus alendis decimæ quas quotannis perſoluunt, ſufficerent. Quò minus autem id fiat cauſa hæc eſt: Plerunque ſemper illorum locorum decimæ ad Abbates & Monaſteria ſpectant, quibus ſcilicet tunc attribuebantur, cùm promptuaria ſpiritualia Monaſteriorum plena eſſent, eructantia ex hoc in illud, & Monachi velut oues fœtoſæ abundarent in egreſſibus ſuis: Nunc verò, cùm paſſim in ſucceſſoribus ſolùm veſtimentum animaduerti queat, clamant pauperes illi montium habitatores, velut oues paſcuis deſtitutæ: Quare lacte noſtro nu-

De numero parœciarum augendo.

Res perquàm notanda & Zelus Franciſci.

triuntur iſti,& lanis operiuntur, gregem autem noſtrum non paſcunt,nec per ſe nec per alios?& iuſta videtur eorum oratio. Vidi ego & viſitaui Parœcialem Eccleſiam in altiſſimo monte poſitam, ad quam nemo niſi pedibus ac manibus reptans accedere queat per ſex millaria Italica diſtantem ab aliâ Eccleſiâ cuius Paſtor vnicus & ſolus vtramque regebat, ac in vtrâque ſingulis Dominicis diebus Miſſam celebrabat, quo labore,quo periculo, quo dedecore non eſt quod dicam, præſertim hyeme cum omnia glacie ac niue iſtis in partibus ſint obruta. Vbi appuli,ſtatim ad me clamores vndique, à viris, à mulieribus, à maioribus à minoribus:Quid eſt quòd iura Eccleſiaſtica omnia ſeruamus,decimas ac primitias perſoluimus, & nullus nobis Paſtor conceditur? ſed ſumus ſicut arietes non inuenientes paſcua?nimirum ab Abbate propinquiori omnia percipiebantur. Et quidem Epiſcoporum eſt in his decernere quid expediat, ſed hoc vix fieri poteſt: nam primùm lites excitantur pro poſſeſſorio coram laicis,tùm ſi res non ſuccedit, appellationibus variis onerant decernentem, quibus non vtuntur, ſed abutuntur, non quod grauentur (inquit ſanctus Bernardus) ſed vt grauent. Vtinam verò, atque vtinam aliquis authoritate Apoſtolica viſitator veniret fidelis & prudēs, qui ſingulis Eccleſiis,veluti familiis,daret tritici neceſſariam cuique menſuram! Sexto egit de hæreticis. Præter quadringentas quinquaginta illas Parœcias (inquit) quas à veris Catholicis incoli dicimus, ſuperſunt aliæ centum quadraginta numero, quæ partim in poteſtate tyrannica Bernenſiū ſunt; partim in ditione Regis Chriſtianiſſimi. Et quidem quod ad illas attinet, quæ à Bernenſibus occupantur, nihil ſperandum eſt, donec vrbs ipſa Bernenſis in ordinem redigatur. Quod autem ſpectat ad alias, quæ à Rege Chriſtianiſſimo poſſidentur, rectè quidem ipſe Rex ſemper ſperare iubet, & eius iuſſu hactenus toto quadriennio ſperaui, ſed nunc deficiunt propemodum oculi mei in eius eloquium,dicentes quando conſolabitur me? Hac de re tota ſcientiſſimus eſt Cardinalis Bubalius, qui dum ſanctæ Sedis Nuntius eſſet in Gallia, maxima contentione, pro ſuo erga Dei gloriam zelo, conatus eſt Regem adducere, vt nobis in illis Parœciis idem ius faceret Eccleſiaſtica bona recipiendi, ac quod caput eſt Catholicæ religionis munera obeundi; quod alibi toto Regno cæteris Epiſcopis ac Clericis conſtitutum eſt. De Geneua autem

De Hæreticis.

De Geneua.

autem nihil addam, cùm enim quod Roma eſt Angelis, & Catholicis;illa ſit idem Diabolis & Hæreticis. Omnibus qui Romanam,id eſt Orthodoxam fidem colunt, ac maximè ſummo Pontifici & Principibus cura ſit, vt ſcilicet aut euertatur Babylon illa,aut conuertatur;ſed magis vt conuertatur,& viuat,laudetque viuentem in ſæcula ſæculorum.His porrò rebus inſtructiſſimum Germanum dimiſit. Et ipſe Anicij quotidianis concionibus ſacram Quadrageſimam exegit in æde Diui Dominici, quo tempore, dum ad Concionem daretur Campanæ ſignum, quotidie in Sacello Beatæ Mariæ Magdalenæ, in eadem Eccleſia miſſam celebrabat,ſtatímque labiis adhuc pretioſo Chriſti ſanguine tinctis aſcendebat in pulpitum, vnde miram habebat verborum emphaſim, ita vt peccatores quamplurimos ad pœnitentiam reuocaret,præ cæteris autem nobilem quamdam animam Chriſto lucrifecit, & mirum in modum, poſtea ſcriptis etiam commentariolis,lætatus eſt:Cùm aliquando exeunte Quadrageſima nobilem quemdam Amaſium, cui etiam affinis erat, ſignis ex oculis, inſolenter cum Amaſia puella publicè in templo ludentem,animaduerteret.Heus!Quid hoc?inflammatus exclamauit. Vbinam terrarum ſumus? etiam in ſacris ædibus & dum prædicatur verbum Dei non dubitatur inſoleſcere? Contine te porrò quiſquis es,& veniam à Deo pete,nec inſoleſcere perge; nam ſi poſthæc publicè pecces,ego te publicè & nominabo,& arguam. Deſtitit ſtatim ab inſolentia Nobilis ille, & Concione habitâ, ad vigilantiſſimum Paſtorem accedens,rogauit ab eo veniam quem adeò zelus Domus Dei comedebat, & qui eam fieri ſpeluncam latronum tolerare non poterat. Eodem temporum tractu, quod de ſacroſancto Cartuſianorum ordine eſſet, iampridem benemeritus cenſerique inter eorum filios exoptaſſet,accepit idcircò litteras à Brunone Affringuio, Magnæ Cartuſiæ, & totius ordinis Priore Generali, tertio Calendas Aprilis, datas, quibus omnium bonorum operum, quæ in toto ordine fierent particeps efficiebatur, & hæc ſanè ſuffragia piiſſimus Saleſius ab omnibus ſacris Ordinibus deinceps cum ſtudioſitate quæſiuit.

Franciſcus Anicij Quadrageſimam Concionibus peragit.

Franciſci zelus in Domo Domini.

Franciſcus Cartuſianus.

DE

DE VITA ET REBVS GESTIS, SERVI DEI,

Eximiæ Sanctitatis Viri FRANCISCI SALESII *Epiſcopi & Principis Gebennenſis.*

LIBER SEPTIMVS.

Franciſcus & Faber Academiã Aniciꝫ erigunt.

ATHENIS erat ſimillima Anicienſis Ciuitas ſub tanto Præſule, necnon & ſub Præſide Magno Antonio Fabro & ab innumeris Doctoribus ſiue Theologis, ſiue Iuriſperitis, ſiue etiam in litteris humanioribus peritiſſimis viris incolebatur. Quapropter in ea copia Academiam inſtituere & Saleſio & ipſi Fabro in mentem venit. Propoſito conſilio placuit omnibus erigi, & quod inter Sabaudiæ montes florerent Muſæ Florimontanam appellari adhibito citri aureolæ in qua flores fructúſque perennes eſſent ſymbolo. Locus in aula Fabriana datus, Princeps Henricus Allobrox Dux Nemoroſius rogatus. Aſſeſſores Franciſcus Saleſius Gebennenſis Epiſcopus in iis quæ ad Theologiam ſiue etiam Iuriſprudentiam, & Antonius Faber in iis quæ & ad Iuriſprudentiam & cæteras humaniores litteras ſpectârent declarati: & ſub his Conſtitutionibus Academia erecta. Finis Academiæ Virtutum omnium exercitium eſto. Suprema Dei gloria. Sereniſſimorum Principum obſequium, & vtilitas publica. Soli probi & docti recipiuntor. Quicunque recipiendus erit ab aliquo ex Academicis præſentator. Et recepti nomen, cognomen, patria, conditiones in Catalogum referuntor. Recipiendus vel ſcripto vel verbo, ſiue libera ſiue ſoluta oratione, coram Academicis ſuæ doctrinæ probationem facito. Academici omnes & ſinguli nomina ad placitum cum ſymbolis congruis aſſumunto. Cenſoribus autem vt rectè nomina & ſymbola ſumantur néve ſumpta deſerantur cura eſto. Symbola vbi depicta

Academiæ Conſtitutiones.

cta fuerint receptionis ordine affiguntor. Conſultationes maturo iudicio & accuratè de dicturis fiunto. Ad generales conuentus ingenioſi quique artium Magiſtri, vt pictores, ſculptores, Fabri, Architecti, & his ſimiles admittuntor. Lectio quæuis, integrum aliqua de materia ſi fieri poſſit tractatum comprehendito; ſin minus eorum quæ in prima lectione tractabuntur optima concluſio habetor. Dicendi, legendíve ſtylus grauis, excultus, ac plenus eſto, nec vllo modo Rhemnianũ ſapito. Lectiones vel Arithmeticæ, vel Geometricæ, vel Coſmographicæ, vel Philoſophicę, vel Rhetoricæ, ſi nõ Theologicę aut Politicę, ſunto. De linguarũ ornatu, ac pręcipuè Gallicæ tractator. Academici lectionibus deſtinati nunquam ſine neceſſitate abeſſe promittunto. Ad Academiæ ianuam ſyngraphus quo lectionum materia, locus & tempus notentur, affigitor. Lectores benè, multum, & breui tempore docere totis viribus conantor. Auditores ad ea quę docebuntur attentionem, cogitationem & curam conferunto. De iis quæ non intellexerint lectione habitâ interroganto. Sermones & diſcurſus maiori cum eloquentia quàm Lectiones fiunto, & in iis ars Oratoria adhibetor. Nemo Hæreticus, Schiſmaticus, Infidelis, Apoſtata, Patriæ aut Sereniſſimorum Principum inimicus, quietis publicæ perturbator, aut aliqua publica infamia notatus admittitor. Omnes & ſinguli Academici mutuum & fraternum amorem nutriunto. Omnis diſcordiæ fomes ab Academia abigitor. Ortis fortè controuerſiis & diſſenſionibus, Princeps aut eius gerens vices prudentiſſimè quid agendum fuerit, decernito. Omnes meliora chariſmata æmulantor. Aduenientes incepta Academia abſque cæremoniis aut prærogatiuæ diſputatione ſedento. Magnatibus tamen vt Principibus, Prælatis, & huiuſmodi peculiaris locus eſto, Academicorum nemo leuitatis animi vllum vel minimum ſignum edito, alioquin à Cenſoribus corrigitor. Academiæ Princeps Illuſtris vir, virtutibus præditus & Academico bono propenſus eligitor. Collaterales ſeu Aſſeſſores ſapientes, prudentes, docti & experti ſunto. Secretarius perſpicui, ſubtilis, expediti & generoſi ingenij, & humaniorum litterarum ſciens eſto. Nullas Epiſtolas ille, niſi prius Principi, Collateralibus, & Cenſoribus bene viſas mittito. Cenſores in rebus omnibus quantum fieri poterit verſatiſſimi & Encyclopediæ proximi ſunto: examinandas tamen compoſitiones Principi &

Collateralibus communicanto. Quæſtor vir prudens, æquus, & ſtudioſus eligitor. Academici pro iis quæ neceſſaria erunt quantũ rationi conſonũ erit contribuere ne grauantor. Auari in Academiã ne accedunto. Accenſus cum mercede creator. Hic cum opus fuerit Academicos vocato. Principem & Collaterales ad Academiam conducito & reducito. Aulam parato & ſedes diſponito. Cætera prout res & tempora doctura ſunt decernuntor.

Franciſcus Academiæ initium dat.

Saleſius per elegantiſſimam Orationem Academiæ initium dedit, & Principis deinceps vices geſſit, & eo primo anno Mathematicæ curſus (vt vocant) inchoatus ab Arithmetica Iacobi Pelleterij Cenomani. Elementis Euclidis, Sphæra & Coſmographia cum ſuis partibus. Geographica, Hydrophica, Corographica & Topographica, itẽ ſequuta eſt ars nauigãdi, necnõ & Theorica planetarũ, & poſtremò Muſica Theorica. Nihil ſane ſuauius his ludis deſiderari poterat: ſiquidẽ ſub Saleſio & Fabro doctiſſimi quique non ex ipſo duntaxat Gebenneſiano agro, ſed ex vniuerſa Sabaudia conueniebant. Rebus autem ſic fœliciter procedentibus fœliciter etiã Roma rediit Ioannes Franciſcus Saleſius legatione ſuã optimè functus, qui ad ſanctum fratrẽ ſuum multas litteras multorũ Cardinaliũ & virorũ illuſtrium, inprimis autem has quę legationem ſpectabant ſuam, ab Hieronymo Cardinale Pamphilio attulit.

Epiſtola Cardinalis Pamphily ad Franciſcum.

Perilluſtris ac Reuerẽdiſſime Domine. Admodũ Reuerendus Dominus Ioannes Franciſcus Saleſius Eccleſiæ tuę Canonicus & Amplitudinis tuę Procurator. Beatorum Apoſtolorũ limina ſuperioribus diebus piè ac deuotè viſitauit, ac de tuæ Eccleſiæ ſtatu relationem præclariſſimè exaratam exhibuit, qua neque de Clero & de religioſorum ordinum familiis, de Parœciis, & cæteris Eccleſiis dilucidiùs neque de abuſibus, corruptelis ac hæreſibus copioſiùs, neque de remediis ac Orthodoxæ doctrinæ Eccleſiaſtæ reſtitutione prudentius ac vigilantius perſcribi potuit. Enitet in vniuerſa ea relatione Amplitudinis tuæ vehementiſſimum in emendandis lapſis moribus ſtudium, in obeundis pro Dei gloria locis aſpèris ac difficillimis labor, in procuranda animarum ſalute ardor, atque contentio infatigabilis. Quę omnia ſacram Congregationem Cardinalium Concilio Tridentino interpretando, atque Prælatorum ſacra limina viſitantium poſtulatis audiendis Præpoſitorum, maxima iucunditate ſpiritali perfuderunt, illud nimirum reſpicientem, diuina factum eſſe prouidentia, vt iſti ægræ, ac nutanti Chriſtianæ Reipublicæ parti, tan-

ti, tantæ pietatis, zeli, virtutis ac ſollicitudinis contigiſſe Paſtorem, vt de animabus iſtis,meliora quotidie, Deo dante, ſperare poſſit,iamque pro certo habeat, ſanas oues ſub tali Paſtore ægritudinem non contracturas, imò & quotidie plures ex ægris, veræ Catholicæque religionis ſanitatem, quod iam multæ ſacris concionibus permotę fecerunt,aliquando recuperaturas.Quantum verò pertinet ad præcipua remedia, quæ relatione prædicta Amplitudo tua poſtulauerat, quid egerint Illuſtriſſimi Patres,& quam promptè apud Sanctiſſimum Dominum noſtrum tuas petitiones adiuuerint, quidque profecerint, ex ipſo Procuratore, atque ex ipſis Diplomatibus quæ hinc propediem mittentur, ipſa cognoſcet. Interim Illuſtriſſimi Patres Amplitudini tuæ egregiè in vinea Domini laboranti diuturnam incolumitatem precantur. Romæ, die trigeſima Aprilis anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptimo. Frater ſtudioſiſſimus Hieronymus Cardinalis Pamphilius. Eodem tempore à ſummo venere Pontifice litteræ,quibus tandem Fullienſes Monachos volebat ſua Sanctitas Abundantiæ collocari, & Saleſius ſtatim in Caballium profectus,tum per ſe qui Cōmiſſarius Apoſtolicus erat,cùm per ſuum Generalem Vicarium quem ad id ſubdelegarat, In ea Abbatia Ordinem Diui Auguſtini perpetuò ſuppreſſit & extinxit, ſaluis tamen & exceptis nomine,titulo, & dignitate Abbatis & menſæ Abbatialis.Omnes & ſingulos Canonicos eiuſdē Monaſterij,eo excepto cui cura animarum Parœcianorum imminebat, & qui eam exercebat perſonaliter amouit, necnon ex ipſis Thomam Bidalem & Ioannem Cornutum Monaſterio Sixenſi, Iacobum Compeſium & Franciſcum Torentium Monaſterio Pellionenſi, & Ioannem Torentium Monaſterio ſancti Iorij Diœceſis Gratianopolitanæ aſſignauit, & diſtribuit,relicta cuilibet pro victu & veſtitu, aliíſque neceſſariis vſibus annua penſione quadraginta aureorum, ex fructibus & prouentibus menſæ Conuentualis ipſius Monaſterij Abundantiani ad vitam, & ipſum Monaſterium cum omnibus iuribus Congregationi Beatæ Mariæ Fullienſis ordinis Diui Bernardi perpetuò conceſſit, ſtatímque pro ea Congregatione Ioanninus Gayus Sacerdos procurator inductus eſt in poſſeſſionem. Opus planè eximium, & quod cæteris Monachis diſciplinæ religioſæ oblitis terrorem incuſſit, & ſtimulum addidit, vt niſi pariter euerti & diſpergi vellent,

Franciſcus Fullienſes Abundantia collocat.

conuerterentur. Agebatur Maius & ipſe præterea Saleſius componendis recte Domus ſanctæ Tononenſis rebus non ſine labore vacabat, ſed & in maiori æde quo pietatem inter filios ſuos, quos verè in Christo per Euāgelium genuerat, nutriret, foueret, Fraternitatem Pœnitentium vtriuſque ſexus in honorem Auguſtiſſimi Euchariſtiæ Sacramenti, & glorioſiſſimæ Virginis Matris, quos cæruleo indui voluit ſacco erexit, & ipſe ſe tanquam fratrem primum eorum Catalogo inſcripſit. Erecta quidem iampridem fuerat quædam huiuſmodi Societas, ſed tanta quâ fulciretur deſtituta columnâ lapſa languebat. Neque verò id fuit ſatis, vt nouos fratres ad ſedulam animaret pietatem, vti peregrinationem ad Diui Claudij inſtituerent perſuaſit, ſed quâ via quæſtio non minima: interdictus enim Geneua tranſitus, alias tranſeundus lacus erat & per agri Vallenſis medium inter Hæreticos progrediendum. Quo pacto autem id erecta Cruce fieri poterat? Minimè tamen pertimeſcendum eſſe inuocata Saleſius Dei ope cenſuit. Superato igitur lacu duxit eos pedites pedes ringentibus licèt ac attonitis hæreticis erecto triumphali redemptionis humanæ ſigno ad campanularum ſonitum, & vbi quieſcendum tantiſper erat ſacris eos reficiebat adhortationibus: ſicque reduxit fœliciter quadringentos pluſquam homines vtriuſque ſexus. Penè à reditu fixerat pedem, cùm ab Henrico Allobroge Duce Nemoroſio venère ad eum litteræ Lutetiæ Pariſiorum decimo Calendas Iunij datæ, quibus & Annæ Aſteſtinæ Ducis Matris obitus nunciabatur, & rogabatur ipſe tantæ Principi iuſta funebria reddere, ſtatim ac in vrbem cadaueri aduentaret: nam prærerquam quod Ducibus Nemoroſiis ex more Anicij tumulus eſt, ea peculiariter ſepulturæ ſuæ locum Anicienſem Beatæ Mariæ Virginis ædem elegerat. Rediit igitur confeſtim Tonono Anicium Saleſius, & ſeptimo Idus Iunij vno cum Clero, & Vrbano Magiſtratu nec non Nobilium Gebennenſianorum Falcinatúmque caterua ad duo milliaria cadaueri obuiàm proceſſit, quod ingruente iam nocte ſed vincentibus noctem facibus pallatæ Rhedæ impoſitum in ædem delatum eſt. Ortâ luce inter funebres cæremonias in functæ Principis laudem quam ſanè merebatur egregiam, & animæ commendationem, elegantiſſimam Orationem habuit, (licèt ab iis Rhetoricis actionibus in quibus plerunque adulatio regnat, animum ſe habere

Franciſcus Sodalitatem SS Sacramenti Tononi reſtaurat.

Franciſcus ad Diui Claudij pedes peregrinatur

Franciſcus Duci Nemorſiæ funebria perſoluit.

re alienum diceret) adeò vt ſtuperent omnes tantam in tot rebus diſtracto Præſule eloquentiam & oris florere facundiam; & relatione habitâ Dux eum illicò ſuæ gratitudinis per nouas litteras certiorem fecit, & funebrem in Matris obitum mandandam typis Orationem auidiſſimè poſtulauit. Hoc autem exacto officio Saleſius perrexit Tononienſibus rebus incumbere, ſiquidem viſis Apoſtolicis litteris præterito iam anno datis, & conuocatis ex Clero Veſpaſiano Agacia Abundantiano Abbate, Ludouico Saleſio Cathedralis Eccleſiæ Præpoſito, Patre Abundio miſſionis Capucinianæ Superiore Cherubino Maurianenſi, Claudio Grande, Nicolao Gottrio Doctoribus Theologis, & Cathedralibus Canonicis, & Baltazare Maniglierio Curione Serrauallenſi, ſanctæ Domus Proprætecto; ex Laïcis verò Thoma Bergera Villarſij Domino, Mauritiano Lazarçanóq; Equite & Claudio Marinio in Caballiana Prouincia Procuratore Principali: declarauit & decreuit Prioratū ſancti Hyppoliti Vrbis Tononiēſis eidem ſanctæ Domui perpetuò & inuiolabiliter vnitum. *Franciſcus Prioratū S. Hyppoliti ſ. Domui Tononiēſi vnit.* Eamdem ſanctam Domum Militiæ ſanctorum Mauritij & Lazari non vnitam neque annexam, aut vt vocant incorporatam, ſed duntaxat aſſociatam, ita vt Crux Mauritiana ab Sacerdotibus domus delata, nihil aliud quàm aſſociationem mutuam & reciprocam ſignificet, quia ſcilicet in eundem tendunt finem, qui eſt exaltatio fidei, & Hæreticorum reductio, diuerſis licèt viis: nam id agit Militia per arma exteriora, domus autem per ſpiritualia. Sacerdotes nihilominus ſanctæ domus ſub ordinaria ſua & ſucceſſorum Gebennenſium Epiſcoporum, iuxta Canones & ſacrorum Conciliorum decreta, Iuriſdictione & authoritate ſtare. *Sacerdotes Tononiēſis Domus ſub Epiſcopo.* Sed aſſociationis huiuſmodi vigore ſacram Militiam vti maioris poteſtatis) ſanctæ Domus Protectricem deinceps futuram. Quamobrem vnum ex Equitibus Conſeruatoris Domus illius nomen habiturum. Reciprocè Domus Sacerdotes ad preces & Orationes ad Deum pro piis Militiæ conſiliis & fœlici ſtatu teneri. Bona tamen & reditus ſanctæ Domus nunquam cenſeri poſſe ad ſacram Militiam, quouis modo ſpectantiâ. Atque rebus ſic conſtitutis præſtitóque ab Thoma Bergera iuramento eum Conſeruatorem & Baltazarem Maniglierium Præfectum ſalutauit, poſt aliquot verò dies, ſeptimo calendas Septembris Prioratum Beatæ Mariæ Cillingiaci ordinis Cluniacenſis viſita-

uit. Quo tempore cum ab Anaſtaſio Germonio vtriuſque ſignaturæ in Romana Curia Referendario, ac poſtmodum Archiepiſcopo Tarentaſienſi accepiſſet, motam inter Patres ordinis Prædicatorum & Societatis Ieſu in Hiſpania quæſtionem grauiſſimam de auxiliis gratiæ, id eſt de modo quo diſponit nos Deus ad recipiendas gratias ſuas & auxilia ſupernaturalia in iuſtificatione noſtra, alij enim libero hominis arbitrio tribuebant quod alij Diuinæ gratiæ. Præſul prudentiſſimus quidnam circa hæc ſentiret reſcripſit & Germonius ſancti epiſtolam non dubitauit coram ſummo Pontifice legere. Pontifex ampliorem ſententiam cupiens ſed valde quæ breui ſcripta fuerant delibans, vti quid ea de re ſentiret declararet, petiit per litteras tum ipſius Anaſtaſij Germonij cum Cardinalis Arrigonij, & Saleſius rem prout deinceps ſuis in libris tractauit agens ſubiecit. Periculoſiſſimam eſſe quæſtionis illius diſceptationem, & quæ ſuis in extremitatibus hæreſes haberet ſubiectas, & proximas, quamobrem qui in iis opinionibus ſtat (inquit) videat ne cadat. Porrò alia eſſe quibus gemebat Eccleſia, & quibus potius incumbendum eſſet quam elucidandæ quæſtioni illi, cuius elucidatio nihil boni Reipublicæ Chriſtianæ allatura eſſet, mali vero nimis: quandoquidem ad malum prona eſſent tempora, ſubtiliſſima autem illa ingenia Dominicanorum & Ieſuitarum ad concordiam breuī ventura. Scripſit & fusè ad Sauonenſem Epiſcopum, quem apud Sereniſſimum Ducem Pontifex Nuntium allegarat, tantúmque effecit consideratis ponderatíſque eius ſententiis tandem Ieſu Chriſti Vicarius cui hoc incumbebat vniuerſum onus & his & illis ſilentium impoſuerit mirabili prorſus de eius ſapientia & prouidiſſimo iudicio exhibito teſtimonio. Quidquid eſſet tamen de Dominicanorum & Ieſuitarum controuerſiis filiationis litteras & participationis omnium bonorum quæ in toto ſacro Prædicatorum ordine herent à Ludouico Yſtella Valentino Generali Vicario decimo quinto Calendas Octobris Romæ datas accepit, & à Ieſuitis variis priuatis litteris mirum in modum cultus eſt, ſed pacificatorem ſuum omnes agnoſcebant, & ipſe pergebat inter hæc vti ſtatuerat reliquam ſuam luſtrare Diœceſim. Nonis Octobris, ſiue die ſeptima viſitauit Eccleſiam Beatæ Mariæ parui Bornandi, octaua Abbatiam Aſſumptionis Beatæ Mariæ Intermontij, nona Eccleſiam Beatæ Mariæ Magni Bornandi, nec

Franciſcus Romam ſcribit pro quæſtione de auxiliis.

Franciſcus Domini Canus.

Franciſcus pergit ad Diœceſis viſitationem.

non

non ſancti Ioannis Effixiorum,& ſacellum in honorem Beati Patris Petri Fabri Primi Sacerdotis, Theologi, & ſocij Diui Ignatij Loiolæ Societatis Ieſu fundatoris erectum, atque ibi ſcire & videre voluit paternam Domum & poſteros conſanguineos tanti viri multáque in eius laudem effudit ſiquidem illius vitæ & rerum geſtarum hiſtoriam à Nicolao Orlandino eiuſdem Societatis Theologo conſcriptam, & poſteà à Typographo Petro Rigaldo Lugdunenſi dedicatam ſæpiſſimè perlegebat, necnon legendo (vt & in Epiſtola fertur) patriæ gratulabatur quod in Societate Ieſu duos Pharos Fabrum & Iaium mundo accendiſſet; decima ſanctæ fidei Cluſæ loci-Dei; vndecima ſancti Petri Manigodi; duodecima ſancti Mauritij Vallis, decima tertia ſancti Nicolai Cletarum; decima quinta ſancti Mauritij oppidi Thoni,& ſancti Petri Balmæ.Thoni autem cum pernoctaret hoſpitio exceptus in ædibus viri Nobilis Herculis Peronij quas locato Petrus CritanusCurio tenebat,magnis nocturnis fragoribus tota familia conturbata eſt:interrogauit mane facto quidnam ſibi vellet? & quænam horum fragorum cauſa eſſet, retulit Curio importunam eſſe lamiam,quæ totam aliquando euertere videretur domum,aliquãdo autem mille ludicris occuparetur:quippe quæ pulſandis organis quę habebat,nemine vidente neminéque mouente folles vacaret,& ſubdidit. Præterita Quadrageſima Concionatorem ibi habebamus Egregium ex Capucinorũ Ordine, is cum ſua Concionum Cõmentaria fortè ſuper menſam reliquiſſet, clauſo oſtio abſtulit ea lamia: inſtante Concionis tempore quærebat ea Pater ad memoriæ adiuuamen, fruſtra tamen. Vrgebat Campana, non inuentis, Concionem & ſanè efficaciſſimam habuit, ecce autem cum redux eſſet in cubiculum commentaria ſua in eodem inuenit loco in quo antea tandiu ea quęſierat. Longum nimis eſſet ludicra quæ hic agit quotidie receſere. His auditis Saleſius afferri ſibi ſtolam & aquam luſtricam iuſſit,tum exorciſmis adeò fatigauit lamiam vt proffligauerit,nec vllus vnquam deinceps auditus eſt in ædibus fragor. Viſitare verò perrexit decima ſexta ſancti Stephani Dingiaci & Prioratum ſancti Clari,decima ſeptima Beatæ Mariæ Alexi, & ſancti Petri Buſſiaci,decima octaua ſancti Mauritij Mommini;decima nona ſancti Mauritij Douſſardi,& ſancti Martini Caballinæ.Vigeſima ſancti Vrſi Tulliæ, vigeſima prima ſancti Mauritij Talloriarum & Prio

Franciſcus quid de Fabro Ieſuita.

Franciſcus Lamiam abigit.

& Prioratum Conuentualem Beatæ Mariæ eiuſdem Oppidi Ordinis ſancti Benedicti; vigeſima ſecunda ſancti Iuliani Mentonis, vigeſima tertia ſancti Eugendi Naueſij & Beatæ Mariæ Villæ, vigeſima quarta ſancti Mauritij Olleriarum, & Auierni, vigeſima quinta ſancti Eucherij Groëſiaci; vigeſima ſexta ſancti Ioannis Baptiſtæ Aquariarum, vigeſima ſeptima ſancti Petri Villiaci Boucreti & ſancti Laurentij Mentonæi in Bornis, vigeſima octaua ſancti Ioannis Baptiſtæ Arbuſigniaci, vigeſima nona ſancti Martini Muræ & ſancti Andreæ Eſſerſi, trigeſima ſancti Petri Moneterij & ſancti Georgij Mornæi: ſed dum hæc agit fœliciter; ecce Saleſio nuntius venit, qui fratres conflictari refert ob acceptum de Ioannæ Saleſiæ Totis apud Heduos obitu triſte nuntium: Quapropter ſi vellet Matrem valere, ſua præſentia reficiendam eſſe. Perculit hæc res conſtantem quamuis Præſulis animum functam enim puellam ſororem ſuam tum ob naturam cum ob eximias virtutes quibus multam de ſe ſpem dederat, tenerrimis affectibus proſequebatur. Verumtamen in æternæ Dei prouidentiæ quieuit placitis, & flebili Parenti conſolationem daturus non diſtulit Saleſium proficiſci, vnde poſtea lugubrem hanc hiſtoriam ad Fremiotam ſcripſit. Num eſt rationi cōgruum, ò filia ſanctiſſimam Dei voluntatem fieri, in iiſque diligi ęquè ac in aliis, ſed citò tibi dicere debeo optimam Matrem meam hunc bibiſſe calicem conſtantiſſimè, & de eius ſanè virtute multam nunc exiſtimationem habeo, licèt enim de ea benè ſentirem, nunc tamen creuit opinio. Die Dominica accerſiri curarat fratrem meum Canonicum. & quādoquidem heſterna cum nocte cum cæteris fratribus valde mœſtum animaduerterat dixit ei. Tota nocte deliraui filiam meam Ioannam obiiſſe. Dic quæſo num ita eſt? frater qui aduentum meum antequam quidquam referret expectabat, tempus adeo videns propitium porrigendi calicem ei, & quod in lecto adhuc ſuo iaceret. Ita eſt, inquit, Mater, & hoc abſolutè: neque enim vt aliud adderet ſatis virium habuit. Tunc Dei voluntas fiat, inquit, bona Mater, & per ſpatium aliquod temporis abundanter fleuit. Vocata deinde Cubicularii miniſtra Nicolæa Rollanda, Volo ſurgere, inquit, vt in ſacellum eām fuſum preces pro filia mea, ſtatímque quod dixerat fecit, ne minimum quidem impatientię verbum, ne minimus quidem nictus oculi qui inquietudinem denotaret, mille benedictiones

Franciſcus de ſuæ ſororis Ioannæ obitu triſtis.

Deo,

Deo, mille ad voluntatem eius reſignationes nunquam tranquilliorem dolorem vidi. Tantum lachrymarum quantum mirum, ſed hoc omne præ cordis teneritudine abſque vlla ferocitate. Attamẽ chariſſima filia erat & corculum. Num verò hanc Matrem amare debeo? Heri, qui dies Sanctis omnibus feſtus erat vniuerſę familiæ magnus Confeſſarius fui & cum ſanctiſſimo Sacramento aduerſus omnem triſtitiam cor huius Matris ſigillaui. Non ignoro autem te interrogaturam, tu verò vt te geſſiſti? Ita: cupis enim ſcire quod facio. heu filia! Nimis ego homo ſum, liquefactum eſt cor meum pluſquam vnquam cogitaſſem, ſed ex veritate Matris mœſtitia & tua multum addiderunt, timui enim cordi tuo, & Matris. Cæterum autem. O viuat Ieſus! Diuinæ ſemper prouidentiæ partibus adhærebo, nihil non bene facit & de rebus omnibus diſponit ad melius. Quanta huic filiæ fœlicitas vt rapta ſit à mundo ne malitia mutaret intellectum eius, & vt ex hoc cœnoſo loco euaſerit antequam coinquinata eſſet, fraga & ceraſa ante pyra Bergomia & Ceſtiana mala colligũtur, ſed quia id eorum tempus poſtulat. Sinamus. Deus colligat quod in ſuo pomario plantauit. Omnia ad tempus accipit. Cogitare potes, ô filia! quanto cordis affectu hanc diligebam filiolam. Eam Chriſto genueram, ad ſacros enim fontes eam manu propria lauerã quatuordecim circiter ab hinc annis, & prima fuit Creatura ſuper quam Sacerdotij meum ordinẽ exercuerim, eius ſpiritalis Pater eram: & vti aliquid ex ea formarem boni mihi ipſi pollicebar, & ſanè quod tua eſſet mihi charior erat. Nihilominus ô filia in medio cordis mei carnei quod adeò ob hanc mortem percuſſum eſt, neſcio quam ſentio dulcedinem, tranquillitatem & quietem animi in Diuina Prouidentia, quę meam in mœſtitia animam reficit ac recreat. Mitto ad te ſymbolicam gentis noſtræ teſſeram quandoquidem id cupis, & iuſta funebria probo; verumtamen abſque magnis pompis, niſi iis quas Chriſtiani ritus exigunt, ad quid enim reliquum? Omnium poſteà ſumptuum recenſionem ad me mittes, ſic enim volo, & nos hic interim pro ea orabimus. Non mittemus pro quadragenario: haud enim tot myſteriis opus eſt pro filia quæ nullius erat in hoc mundo dignationis. Satis eſſet ad irriſionem. Cognoſcis me, ſimplicitatem amo & in morte & in vita. Nomen ædis in qua iacet ſcire lætabor & Patroni, & ecce omnia quantum ad eam rem. Hæc Vir Dei ſcripſit. Atque

Franciſci modeſtia.

Continuat viſitatio-nem. refecto Matris animo ad opus rediit ſuum, viſitauítque quarta Nouembris die Eccleſiam ſanctæ Conſortiæ Sappæi, & ſancti Chriſtophori Vouræi: quinta ſancti Martini Alonzerij & ſancti Donati Cuuatti, ſexta Beatæ Mariæ & ſancti Theoduli Villiaci pilloſi, eadémque ſancti Eugendi Aurignerij, ſeptima Aſſumptionis Beatæ Mariæ Cerſiaci, & ſancti Iuliani Verierij, octaua ſancti Benedicti Choiſiaci. Nona ſancti Martini Magnæ Balmæ: decima ſancti Petri Sattonæi & ſancti Dionyſij Miſigniaci, duodecima ſancti Hilarij Muſiegij & ſancti Aquilini Frengiaci. decima tertia Aſſumptionis Beatæ Mariæ Chiſſenazij: decima quarta ſancti Stephani Vanziaci & Beatæ Mariæ Clarafonti: decima quinta ſancti Martini Arcinæ & ſancti Vincentij Floſiæ: decima ſexta Prioratum ſancti Nicolai quercus Ordinis Cluniacenſis & ſancti Germani Eccleſiam ſub Rupe necnon & ſancti Eugendi Franclenti: decima ſeptima ſanctæ Magdalenæ Sallongię & ſancti Ioannis Baptiſtæ Vetrenti, necnon ſancti Deſiderij Baſſiaci: decima octaua ſancti Deſiderij Vſinenti & ſancti Clari Cologniaci: decima nona Beatæ Mariæ Droëſiaci: vigeſima ſancti Stephani Claromonti & ſancti Ignatij Chilliaci: vigeſima prima ſancti Georgij Mentonæi & ſancti Andreæ: vigeſima ſecunda ſancti Mauritij Lornæi & Prioratum Beatæ Mariæ Bonæguettæ ordinis Cluniacenſis: vigeſima tertia ſancti Romani Syonis. Hinc rediit Anicium ad Conciones Aduentus Dominici. Sequenti anno qui ſuprà ſexcenteſimum octauus fuit, decima ſeptima Februarij viſitauit Parœcialem Eccleſiam ſancti Mauritij Torenti in qua & Baptizatus & in Epiſcopum fuerat conſecratus, ſacramque Quadrageſimam Rumilliaci quod Sabaudiæ oppidum eſt ad Cheranum fluuium in amœna planitie ſitum concionibus exegit. Ibi præter quotidiana exercitia quæ ſui erant muneris puellam quamdam à Cacodæmone peſſimè vexatam liberauit dimiſitque ſtatim ac exorciſmorum fulmen exeruit, Matri, in cuius præſentia omnia fiebant reddens, dumque vacauit à Concionibus decima quinta Martij viſitauit Eccleſiam ſancti Mauritij Bouciaci & Marcellazi necnon & vigeſima nona ſancti Petri Saleſij. Superatis verò feſtis paſchalibus dum Rumilliaco Anicium redit, obuiam habens Claudium Ludouicum Nicolaum Coeſium Tallorienſem Ordinis Diui Benedicti Religioſum, reuertor à meis deliciis (inquit) Populum docui facilem, humilem, & bene

Franciſcus Rumilliaci quadrageſimam Concionibus peragit

Præclara eius verba.

bene affecto erga numen animo: in magnis vrbibus regnat plerúmque apud potentes viros ſuperbia, adulantur nimium ſibi, at in his oppidis & pagis mei ſunt, audiunt enim auidè & cum mentis humilitate verbum Dei. Hæc circiter tempora venere Geneuâ Anicium ad inuiſendos affines & cognatos mulieres duę Geneuenſes Simonia Galla & Ioanna Degalliona in ſua hæreſi pertinaciſſimæ, quas cum ex earum curioſitate Nobilis Matrona Anicienſis Lauallia Saleſio præſentaſſet, fortè in res controuerſas deuentum eſt, & Saleſius quidem mira cum perſpicuitate omnia extricabat, Caluinianóſque cõfutabat errores: verùm illę animos obſtinabant adeóque abſque vlla conuerſionis ſpe tunc primùm receſſerunt. Vbi verò in diuerſorium reuerſę quod apud Ioannem Rogem elegerant, propoſitis nonnullis difficultatibus angi cœpere, conueniendus iterum Saleſius fuit, & ecce cœleſti lumine ſtatim illuſtratæ non priùs diſceſſerunt à Præſule quam abiurata Hæreſi Catholicam fidem fuerint amplexatæ, & poſtmodum in honeſtas ambæ familias per matrimonium traductæ reliquos vitæ dies cum omni pietate tranſegerunt. Sed otium quod iam ex animi conſilio librorum compoſitioni captare incipiebat Saleſius Sereniſſimi Ducis litteræ fregerunt, quibus iterum ad res ſanctæ Domus Tononienſis iubebatur cum Eſchereniano, in ſupremo Senatu Præſide & Vecterio ex Magiſtris Auditoribus Curiæ Rationum Sabaudiæ in Caballium reuerti. Paruit, & dum iter facit, diuertitque fortè ad refectiunculam apud amiciſſimum ſibi & antiquæ neceſſitudinis Bernardum Monjonerium Machilliacenſis Eccleſiæ Curionem, rem miræ virtutis operatus eſt. Appoſita ex famuli inaduertentia ſalis loco farina alba fuerat: bonus Præſul tanquam ſi ſal fuiſſet cum farina illa carnem ſuam condiebat. Comites qui ad primum morſum ſtatim errorem detexere, expectare ſtupentes cœperunt quidnam tandem ageret vel diceret, & ipſe ſermonibus intentus pergebat, demùm cum iam vehemens riſus in ora omnium aſcendiſſet. Quam dulce ſal hoc (inquit vnus) attamen ſaccar non eſt, farináne fortè eſſet? tum & ipſe ſubridens Præſul, ego verò, inquit, putabam reuera ſal eſſe, & perinde mihi fuit. Impetrata non ægrè à tam facili Pręſule Curio venia viam continuantẽ dimiſit. Tononi varia negotia quas annus coëgerat exceperũt quibus fœliciter ad terminũ reductis ductam ad ſe ex Falcinatum partibus

Franciſcus duas mulieres Geneuenſes conuertit.

Res mira temperantia à Saleſio patrata.

Franciſcus fœminam à dæmonũ vexatione liberat.

Huguettã Claudij Iordani Caſtillionẽſis filiã à Roberto Iordano fratre non mora à Dæmonũ vexatione multis corã teſtibus liberauit & ſequuta eſt actũ hunc inſignis duarũ ouium quæ per hęreſim aberrauerant ad Eccleſiæ caulas reuocatio. Claudij Boucardi Virdunenſis Theologi Doctiſſimi qui Lauſannæ Philoſophiã & Mathematicas publice docuerat, & Petri Gilletæ Sacerdotis Nicæni Salvi. De quibus ipſe Saleſius ait. Heu nõ quod vnquam de Catholica fide malè ſenſiſſent aberrauerãt, ſed libertas iuuẽtutis nimia & concupiſcentia carnis eos perdiderant. Et ipſi quidẽ ſuæ cõuerſionis hiſtoriã edito libello & Reipublicæ Bernenſium miſſo, promulgarunt eo ipſo die Dominico decimo ſeptimo Calendas Iulij, quo per publicam Catholicæ fidei proteſtationem & Confeſſionem ante Maius altare Eccleſiæ ſanctæ Domus Tononenſis eos Saleſius Gebennenſis Epiſcopus recepit. Iam Tonono rediens die ſecunda Iulij viſitauit Eccleſiam ſancti Martini prope Anicium & ſancti Ioannis Baptiſtæ Chauornæi, ſed vbi in vrbem appulit grauis eum inceſſit mentis afflictio. Quippe Medardus Virdunenſis Eccleſiæ Canonicus Româ rediens nuntiauit accepiſſe ſe ab Illuſtriſſimo quodam Prælato ſummum Pontificem valde in eum fuiſſe indignatum, eo quod per Cherubini Maurianenſis litteras, libellos multos à Geneuatibus prodire quotidie in Gebennenſem Diœceſim quibus vacillarẽt, imò turpiter ceſpitarent multi, accepiſſet: voluiſſet autem huic rei Saleſium incumbere & emergens in eius Diœceſim damnum aliquibus tandem modis impedire.

Franciſcus duos Sacerdotes ab hæreſi reuocat.

Franciſci modeſtia ob iratum in ſe Pontificem.

Chriſti Vicarium ſibi iratum Saleſius intelligens, ſæuo mœrore conflictatus eſt. Non in arguenda Cherubiniani zeli temeritate qua id actum erat immoratus eſt, quiuis certè alius haud eam tuliſſet ſed ſtatim Romam miſit ad Cardinalem illum qui rem retulerat, inſtruxitque de omnibus vt turbatum Põtificis animum tranquillaret. Profectò (inquit) ſi res ita haberet, iuſtiſſime non tantum indignaretur in me ſua Sanctitas, ſed negligentiam meam, imò verò proditionem caſtigaret. At in rei veritate dico: cum generalem Diœceſis meæ viſitationẽ nulla prætermiſſa Parœcia pene exegerim, nullũ omnino reperi hæreticũ in parœciis quæ à Bernatibus & Geneuatibus nõ fuerũt occupatæ, nullũ librũ prohibitũ, antiquis nõnullis exceptis qui ex mera negligẽtia & contẽptu in alicuius domus profundo puluere reſtabant & Catholici noſtri

tantis anguntur ſcrupulis, vt cum de libro aliquo dubitant, vel in ignem proijciunt vel deferunt ad delegatos. Verum eſt, Geneuæ fabricari libellos multos peſtilentiſſimos. Sed quod Sabaudi noſtri eos legant nullo modo verum eſt. Fateor poſtea me non tanta vti diligentia quanta neceſſarium fortè foret, verumtamen in ea qua ſecundum tenuitatem meam vti poſſum fidelis ſum & ſyncerus, & in me nec perfidia nec animi defectus, ſiquidem virium & inſitæ dotis reperientur. Obſecro te autem Illuſtriſſime Domine, vti hilaritatis mihi in afflictiſſima hac Prouincia neceſſariæ Protector eſſe velis : pendet verò ex eo hæc hilaritas, vt ſciam Sanctam Sedem de actibus meis non contriſtari, vt à generali illa ſua erga inferiores beneuolentia non me excludat. Porrò ex his verbis afflictiſſimum animum videre erat. Sed breui reſponſo accepto aliter iam omnino Pontificem credere, imo & eum & magnarum eius virtutum, ſibi etiam pridem cognitarum fama, & opinione, tenerrimis complecti affectibus, priſtina illicò ſerenitas illuxit. Nõ multos poſt dies ad Monaſterium Monialium Benedictinarum Putei Orbenſis Apoſtolicis litteris ſe conferre iuſſus, ineunte Auguſto ad Heduos iterum Burgundiones, per Bugienſem agrum & Sebuſiam viam iniit. In itinere, cum accepiſſet viros nobiles quoſdã & magnæ dignationis Dynaſtas, longis iam controuerſiis & litibus ſibi inuicem eſſe infeſtos, vt eos conciliaret, eorúmque lites componeret, trium dierum ſpatio datâ operâ, in Sanrambertino oppido moram traxit, & reuerâ compoſuit, non ſine Iuriſconſultiſſimorum virorum admiratione, qui ſuam iam ſæpè operam luſerant. Perrexit igitur, & Monialibus Ordinis ſancti Benedicti Abbatiæ Putei Orbenſis Diœceſis Lingonenſis, quæ ſacris monitionibus & reſtituendis inſtitutis plurimum indigebant, hæc ſalutaria initiis conſilia præſcripſit. Nulli viro intrare chorum, clauſtrum, aut dormitorium conclaue liceat, niſi ex cauſis, quibus Confeſſariis, Medicis, Chirurgis & fabris permittitur, in religioſiſſimis Monaſteriis, ſcilicet cùm id vera neceſſitas exigit. Mulieres tamen vbique intrare poterunt, ſed non in dormitorio cubare; & Moniales egredi intra Monaſterij ſepta poterunt, dummodo binæ exeant; nec in domos Sacerdotum, Receptorum, & aliorum virorum intrent, quandoquidem nulla ad id eſſe poteſt neceſſitas; at verò periculi multum. Licebit item extra Monaſterium

Franciſcus lites magni momenti componit.

Franciſcus conſilia dat Orbenſibus Monialibus.

Clauſtrũ.

Egreſſus.

Recreatio.

egredi in campos & deambulatoria proxima ad recreationem dummodò quamplures ſimul ſint, nec ſe ab inuicem ſeparent, ſed intrare & manere in choro dum diuina peraguntur officia; nemini, niſi fortè magnæ alicuius & bonæ notæ fœminis, licitum ſit. *Viſitationes.* Quantum ad viſitationes à Parentibus, conſanguineis, amicis & aliis adſignabitur triclinium aliquod extra clauſtrum, in quo fieri poſſint, quò tamen Moniales non eant, niſi duabus ſororibus ab decentiam ſociatæ, Cui rei hortus domui Abbatiſſæ contiguus aptus eſſe poteſt. Nunquam in vno loco ſolæ videantur, licèt ſolæ eos alloquantur, qui ad eas venerint, interim dum ſociæ priuatim cum omni modeſtia occupabuntur. Quantùm ad Monialium egreſſum in Conſanguineorum aut Affinium domos & alia loca, neceſſarium eſſet, vt prorſus interdicerentur: At quia durum nimis videtur aliquibus, oportet rariſſimè quantum fieri poterit hoc eſſe, quandoquidem egreſſus huiuſmodi nunquam abſque notabili animi diſtractione, & videntium ſcandalo, fiunt; Cognatique plerunque cuperent, Religioſas ſuas ſuis in Monaſteriis in pace remanere, vt & plurimi ſatis liberè dixerunt. *Confeſſionale.* Neceſſarium eſſet vt in loco aliquo è choro viſibili, aut potius in choro ipſo tribunale confeſſionis erigeretur, eſſetque in eum modum fabricatum, vt nec Confeſſarius Moniales, nec iſtæ Confeſſarium videre poſſent, ob multas rationes. Diſtinguenda ſunt Sancta Sanctorum à choro clathris ligneis, aut ferreis, in quibus porta ſit, per quam egredi Religioſæ poſſint, vt ſe ad communionem offerant, vel Sacerdos intrare vt ad eas deferat. Niſi ſic facta eſſet ſeparatio, vt religioſis ordine in longum diſpoſitis Sacerdos Communionem commodè inter columnas exhibere poſſet, quod ſanè & decentiùs & facilius pro actionis grauitate videretur: ſicut etiam ſi Confeſſionale ita eſſet diſpoſitum, vt religioſæ intra chorum eſſent, Sacerdos extra, vt fit in omnibus benè inſtitutis Monaſteriis, & quod fieri poteſt, ſi Confeſſionale in vno ſeparationis extremo collocetur. *Prior.* Neceſſarium eſt Priorem vnam ſororem, ſeu Prioriſſam creari, cui tanquam Abbatiſſæ locum tenenti cæteræ pareant in illius abſentia, & vt fiat, debet à religioſis eligi & ab Abbatiſſa acceptari & confirmari. Quod ſi nullam Religioſæ eligere vellent, Abbatiſſa eam abſque electione inſtituere poſſet. Atqui talis capienda eſt cui religioſæ obedire, & quam revereri cauſam habeant: tenebit ea ſemper primum

ab

ab Abbatiſſa ordinem, in cuius tamen abſentia, non eius ſedem occupabit, ſed eam, quæ ab Abbatiſſæ ſede prima eſt. Singulis quibuſque diebus Veneris ad capitulum (vt vocant) conuenient, niſi forte occurrentis alicuius feſti ſolemnitas impediret, tunc præcedenti die conuentus fiet. Legetur in eo aliquod Conſtitutionum caput, vel liber aliquis, qui de diſciplina religioſa tractet, tum de deſerti officij & regularis obſeruantiæ culpis conferetur, & vbi notatæ fuerint, de remediis adhibendis cum omni ſinceritate & charitate. Quantum ad penſiones, omnes eas ad Superioris diſpoſitionem remittant, quæ hoc modo, quidquid eis fuerit neceſſarium, curabit ſubminiſtrari. Quod verò ad Sorores illas, quæ penſiones huiuſmodi impræſentiarum remittere nolent; Diuina in eis inſpiratio expectanda erit. Et hæc pro eo Putei Orbenſis Monaſterio. Quæ ſi Moniales ſpreuerūt, viderint, an apud Deum malè habeant. Sanè reformationem, Roſa Burgheſia exoptabat, & diu per litteras rogauerat idcirco Saleſium, qui Diuionem perrexit, & lites quaſdam magni momenti quaſque in immenſum creſcere rebantur omnes, inter Moniales Carmelitanas diſcalceatas, & Nobilem quamdam fœminam, non ſine labore compoſuit. Interea Fremiota de mundo contemnendo vltimum decretum habuit, & recedere ſtatuit in Sabaudiam, cui rei prætexta cauſa fuit, Matrimonij propoſitio inter Bernardū Baronem Saleſiū & Torētinum Epiſcopi Magni fratrem, & Mariam Amatam Rabutiniam Chantalij Baronis & Fremiotæ filiam. Viſa omnibus luculenta, opimáque pro vtroque conditio, ſed qui ſumma afficiebantur lætitiâ? Saleſius, & ipſa Fremiota. Et ille quidem Montelonem ſtatim profectus, coram ingenti Nobilium turbâ, ſponſorum mutuos conſenſus die decima tertia Octobris accepit. Exhiberi nuper ei curauerant Sereniſſimi Principes Albertus Archidux Auſtriacus, Rodolphi & Matthiæ Cæſarum frater, & Yſabella Clara Eugenia Belgarum Princeps & Comes Burgundiæ litteras Apoſtolicas Commiſſionis ſuper controuerſia inter ſe & Clerum Comitatus Burgundiæ ratione aquarum ſalſarum quas vulgo Murias nuncupant, in quadrantes, & alias minores partes diuiſarum, ſcaturientium & prouenientium ex puteo inferioris oppidi Salinarum, & ex quarum decoctione ſal conficitur, diffinitiuè iudicanda, vnà cum Baſileenſi Epiſcopo, in eam etiam rem ab Apoſtolica Sede commiſſo.

Conuentus.

Penſiones.

Matrimonium Bernardi Saleſii.

miſſo. Iudicij locus indictus Balmis Partheniis. Montelono igitur Sequanos verſus viam iniit, & pridie Calendas Nouembris Dolam appulit. Non citiùs autem aſcendit in diuerſorium ingruente nocte quàm ecce Conſules de fauſto aduentu gratulabūdi eũ etiam ad Concionem craſtinam feſti Sanctorum omnium rogauere, & promittendum auidis ſupplicibus fuit. Manè facto horâ octauâ à Patribus Societatis Ieſu ad eorum Collegium ducitur: circiter ſacrum fecit tanta cum populi frequentia, vt ſtupenda res eſſet; eo finito octingentis pluſquam hominibus manû propriâ, auguſtiſſimum perrexit Euchariſtię Sacramentum, coactuſque fuit in altari eſſe vſque ad horam vndecimam. Sumpto prandio, horâ poſt meridiem primâ, in Magna Eccleſia potentiſſimam habuit & Doctiſſimam Concionem de Prædeſtinatione, & populus qui Angelum de cœlo lapſum videre putabat, ab acclamationibus & plauſibus abſtinere non potuit. Vidit ibi Miraculoſam Hoſtiam Fauernianam. Hinc Veſuntionem pergens honorificentiſſimè exceptus eſt, & in ſui gratiam Perilluſtres ac Reuerendi Cathedrales Canonici Sacroſanctam Ieſu Chriſti Sindonem explicarunt. Cōtrectauit eam manibus & conſiderauit attentiſſimè ſanctus Antiſtes prouolutus humillimè veneratus eſt, necnon & in meditatione ſua adeò amoris immenſi exarſit ignis, dum videret Domini ſui plagas & precioſiſſimum ſanguinem, vt bulliente venis omnibus ſanguine affectóque ineffabili teneritudine corde, largis oculorum imbribus ſacram terram conſperſerit, tum quò Clero & populo accepti tanti beneficij gratias ageret ſermonem in promptu habuit aſſumpto themate. Si tetigero fimbriam veſtimenti eius tantùm, ſalua ero. Mox ad Ieſuitarum Collegium proceſſit, vbi humaniorum litterarum Candidati varia in eius laudem poëmata, Emblemata, Epicheremata, Anagrammata panxerunt, decantarunt, & currebant poſt eum Iuuenes & Virgines, ſenes cum iunioribus venerabundi, & laudantes nomen Domini, per vicos & compita, nec poterant ab ſuauiſſimo eius conſpectu auelli: Hinc Balmas proceſſit vbi eum Baſileenſis Epiſcopus & Partium Procuratores expectabant. Iudicanda res huiuſmodi. Hiſpaniarum Rex, Comes Burgundiæ & multæ Abbatiæ, Collegiatæ Eccleſiæ, Parœciales, Prioratus, Monaſteria, Conuentus, ſacella aliáque pia loca, multi etiam Nobiles & laici Sequani aquas ſalſas ſeu murias in quadrantibus eiuſdem

Franciſcus Dolæ.

Concionatur.

Veſuntioni adorat Sindonem.

Flet præ teneritudine

Excipitur à Ieſuitis.

Rei iudicandæ ſtatus

eiuſdem inferioris oppidi Salinarum tenuerant & poſſederant. Horum quadrantium maior pars ad Regem pertinebat. Cùm autem ex quolibet quadrante vix ſexaginta duæ vel tres libræ quotannis perciperentur, Eccleſiaſtici tam modicum proſpicientes ex iis quadrantibus, obuenire Eccleſiis prouentum periculumque imminere ne etiam grauius inde accideret, eo quòd ſumptus in Muriarum decoctione neceſſariò impendendi quotidie creſcerent & augerentur, & ſuarum Eccleſiarũ indemnitati conſulendum, rebúſque ſuis prouidendum eſſe cenſentes, immò cum nulla ſpes adeſſet eum reditũ augeri poſſe, ſuarum Eccleſiarum conditionem meliorem facere cupientes, cum Philippo Rege ſub Apoſtolicæ Sedis placito quadrantes huiuſmodi aliáſque Muriarum portiones pro annuo centum librarum ex quolibet quadrante cenſu permutarant. Reſtabat vt ea rata eſſe Apoſtolica Sedes decerneret. Clemens Papa octauus ad rei cognitionem habendam Archiepiſcopum & Decanum Biſuntinenſes commiſit: at ſequuto paulò poſt Philippi Regis obitu eæ litteræ minimè Archiepiſcopo & Decano exhibitæ fuerant, minúſque ab eis executioni demandari poterant, eo quòd etiam Clementis obitus ſuperueniſſet. Cúmque Albertus & Iſabella Archiduces Comitéſque Burgundiæ eas litteras ſuum ſortiri effectum cuperent, exortis iam ab Regis Philippi obitu variis controuerſiis, quibus deficiente centum librarum ſolutione redire in ſuum ius Clerus debuerat, Paulus quintus nouis litteris Auguſtano & Lauſanenſi Epiſcopis negotium omne commiſit; & quia Ciuitas Auguſtana à Comitatu Burgundiæ octo dierum itinere diſtabat, in locum Auguſtani Epiſcopus Baſilienſis ſubrogatus eſt. Cùm autem antequam litteræ ſubrogationis huiuſmodi expedirentur, Lauſanenſis Epiſcopus extremum clauſiſſet diem, idem Pontifex Franciſcum Saleſium Gebennenſem Epiſcopum litteris Romæ apud ſanctum Petrum quinto Calendas Februarij, anno ſupra milleſimum ſexcenteſimo octauo, & Pontificatus tertio datis commiſit. Igitur ad diem Procuratorum & Cauſidicorum vnuſquiſque præclarè ſuas partes egit, & iura omnia exhibuit, quibus auditis & viſis quãtum ſatis ſupérque vtrique parti eſſet ab æquiſſimis Iudicibus pronunciatum eſt. Toto vero quod habere poterat, poſtquam fusè inſtructus fuit Saleſius, interſtitio, accurrentium vndique confeſſiones audiuit, & in hac &

Franciſcus cum Baſileenſi Epiſcopo optimè iudicat.

illa ſacra æde concionatus eſt, necnon & Monialibus loci illius

Moniali- bus Bal- menſibus optima dat conſilia.

ſanctiſſima diſciplinæ Religioſæ conſilia ad preces Margaridis Geneuenſis eiuſdem Monaſterij Abbatiſſæ, & Baſileenſis Epiſcopi Cognatæ dedit. Quæ quidem Margaris optimo fœmina iudicio & ſingulari pietate, plurima deinceps ab eo pêr litteras ſinceræ pietatis & religionis præcepta extraxit. Cæterùm exiguo illo tempore quo apud Sequanos fuit, tantum illorum ſibi conciliauit animos quantum dici ſatis non poſſit, & omnes tanquam ſi verus & proprius eorum Paſtor fuiſſet, Epiſcopum ſuum vocabant. In reditu cum Salinarum oppidum pertranſiret, oſtendit quam alienum haberet à curioſitate etiam indifferenti animum: nam vt in iis quæ patris ſui ſunt, ad Chriſti imitationē eſſet, non curauit artificiū illud videre mirabile, quo ex ſcaturigine hauritur aqua ſalſa & in labra diffunditur in quibus coquitur & ſal

Moniales Elizabethanas cōſolatur.

euadit; ſed maluit de ſpiritalibus rebus & regno Patris æterni cum inſignis pietatis nobili fœmina Andelotia Caſtello-rolcauia cōferre, & ſacras virgines Elizabetanas tertij Ordinis Franciſcani cæleſtibus ſuis alloquiis cōſolari. Diſcedēti verò quo ſuā erga tantū Præſulē Albertus Archidux Auſtriacus gratitudinē teſtatā faceret, vaſariū ei argenteū ad ſacellum munus licèt inuito dedit, valoris bis mille librarū, ſex cādelabra ſcilicet, calicē, duos vrceolos campanulā, forfices candelarias cum orbe, duos pelues, duos Aquales, duas ſcutellas, & duodecim orbes. In Sabaudiā redux decima quarta Octobris die viſitare perrexit Eccleſiā Beatæ Mariæ Bellimontis: decima nona ſancti Blaſij Alcui & ſancti Petri

Continuatio viſitationis.

Gruffiaci: vigeſima ſancti Stephani Viuuij, vigeſima prima Prioratū ſancti Ioānis Baptiſtæ Chiezæ & parœcialem ſancti Donati Mureſij, necnō ſancti Martini Chapperiaci & ſancti Mauritij Montagniaci: vigeſima ſecūda ſancti Syluestri & ſancti Pauli Eterciaci, necnon Beatæ Mariæ Chauanodi. Vigeſima tertia Prioratum Beatæ Mariæ Louagniaci Ordinis ſancti Benedicti Sauigniacenſis. Eadē ſanctorū Victoris & Vrſi Nōglardi & ſancti Petri Valliumi, vigeſima quarta ſancti Nicolai Altçuillæ & ſancti Euſebij necnō ſancti Ioannis Baptiſtæ Thuſiaci: vigeſima quinta ſancti Martini Valleriarū, vigeſima ſexta Prioratū ſancti Martini Poëſiaci Ordinis ſancti Auguſtini, vigeſima ſeptima ſancti Petri Eſpagniaci, vigeſima octaua ſancti Deſiderij Mæi, & ſancti Martini Meteti.

Duos Geneuenſes conuertit.

Anicium reuerſus vir Dei duos Geneuenſes ad fidem conuertit

diuque

diúque deinceps domi ſuæ aluit Ioannem Montouium Tabellionis cuiuſdam filium, & Iacobum Gradellum, quibus & in addiſcendis artibus ſumptus fecit. Eo anno prodiit in lucem liber plane aureus, immò pretioſus & deſiderabilis ſuper aurum & topazion, Iſagoge in vitam Deo deuotam, cui ſic ille ſeu potius Spiritus ſanctus per illum initium dedit. Piſcatus aliquando è ſacro pulpito fuerat ad piæ vitæ deſiderium Nobilem animam Ludouicam Caſtelliam Vicedomini Caluomontani Charmoëſiaci Dynaſtæ Coniugem, præclaro & maſculo fœminam ingenio, & eius paſſim interrogatis per litteras ſeu ſyngraphos, integróſque ſæpè de re aliqua ſpiritali tractatus reſpondebat. Elapſo tandem anno multæ chartæ fuerunt, quas cum ea fortè Ioanni Forerio Collegij Camberienſis Societatis Ieſu Rectori oſtendiſſet, miratus eſt ille tam ſublimia pietatis præcepta, rogauítque Caſtelliam vti voluenda legendáque penitus per aliquot dierum ſpatiū ſibi relinqueret. Quo tempore ad Saleſium ſcripſit edendas in lucem chartas illas eſſe, ad maiorem Dei gloriam & animarum ſalutem. Renuit primâ fronte Saleſius, qui nihil minus quàm ea fragmenta in publicum ſpargere cogitarat, habuítque ſe merè negatiuè, vt aiunt Theologi. At Forerius vrgere conſilium cœpit, additis etiam ſuauibus minis mandaturum ſe typis ea quæ penes ſe haberet, niſi ad formandum ſui genij iuſtum volumen ex iis chartis conſentiret. Hæſit diu cogitabundus Saleſius, & diuinam idcircò voluntatem in ſacrificio poſtulauit. Tandem in animum venit nihil periculi eſſe, ſi poſtquam tot Doctores ſcriptoreſque, pietatē, &(vt Chriſtianè dicitur) deuotionem procul à ſæcularibus negotiis, in ſolitudine, in Monaſteriis, in auſteritate vitæ deſcripſiſſent, ipſe eam, in aulis, in caſtris, in foro, in compitis, medióſque inter ſæculi tumultus edoceret, oſtenderétque dari piè religioſæ vitæ in ſæculo locum, non ſecus ac dulcibus fontibus medio in ſalſo mari, & Piraustis inter flammas incombuſtis alis. Referri igitur ad ſe iuſſit malè cohærentes chartas illas, quippe quæ ex occaſionibus ortum habuiſſent, relegit, reſcidit, addidit, ornauit, diſtribuit, ac tandem conflauit librum illum quo nunquam hoc in genere præſtantior, & de quo ſtatim magnus ille Viennenſis Archiepiſcopus Petrus Villarſius teſtimoniū hoc reddidit. Pius illle libellus tuus (inquit) quem recens prælo commiſiſti, rapit me, inflammat & in eccſta-

Liber Frā. ciſci Iſagogicus in vitam Deo deuotam.

Vt conſcriptus.

Vt editus & quamobrem.

Encomia à Villarſio Viennenſi Archiepiſcopo.

ſim adeò trahit, vt nec lingua mihi ſuppetat, nec calamus quo affectum ingentem in te meum exprimere queam, ob redditum tam inſigne diuinæ bonitati obſequium,& inæſtimabile emolumentum iis futurum qui libellum hunc vt decet lecturi ſunt. Quid verò aliud à te Gebennenſi Epiſcopo expectandum erat quàm opus aliquod inter alia quo Geneuenſium erroris & perfidiæ infamia toti infeſta Europæ adduceretur in exterminium? Ad huius rei probationem multa adducit vir Doctiſſimus, Scriptores morales non minus hæreſim expugnaſſe quam Controuerſiſtas oſtendens. Cùm error non niſi ſit materia hæreſis, & obſtinatio forma, doctrina autem quæ intellectum illuminat, remedium ad materiam afferat: ſed pietas quæ voluntatem flectit, & profligat obſtinationem, dominetur formæ quæ præcipuum in eſſentia tenet, ita vt oporteat vel controuerſias pietati cedere, vel eam ſibi ſociã reddere, & nihil abſque ea ſe proficere poſſe cognoſcere; omnis enim peccans ignorans eſt, & quamuis in ſyllogiſmo ſpeculatiuo poſſit dicere, Video meliora probóque, quia intellectus vincitur veritate, nihilominus tamen in ſyllogiſmo practico ſe deteriora ſequi fatetur, quoniam ab effræni fertur concupiſcentia. Ita vt cum ſupercecidit ignis concupiſcentię in animas, non viderunt Solem. Itaque inſtruendam eſſe voluntatem (inquit) vt efficax ſit intellectus illuminatio, conſiderato etiam quòd libri pij ab doctrina purgatiua incipiunt, vt à prauis habitibus animas exſpolient. Sed pergit ad Encomium in alia Epiſtola. Non diffiteor (inquit) me in plurimis ſocietatibus libellum tuum Introductionis extuliſſe, verumtamen non mea exiſtimatio illi indidit exiſtimationem & celebritatem. Volat Philothea ſuis alis, ſuauis eſt ſuo ſacchare, ſuis ornata eſt coloribus, & diues gemmis, ita vt vino vendibili ſuſpenſa non fuerit opus hedera. Lecto etiam eo libro Magnus Monachus Bruno Affringuius Cartuſienſis Ordinis Generalis Prior, lepidè ſcripſit ad Saleſium, vti deinceps à ſcriptione abſtineret, timens ne per alios fortè libros de tanta exiſtimatione detraheret: breui tamen palinodiam cantaturus. Immenſum eſſet recenſere Encomia à Viris Illuſtribus huic libello & authori ob libellum data, & dixiſſe ſufficiat quod Ioannes à ſancto Franciſco Congregationis Fullienſis generalis ſuperior, librum hunc librum eſſe librorum omnium, & omnium librum, perfectiſſimum quippe qui ve-

Alia eiuſdem.

Ab Affringuio Cartuſiano.

A Generali Fullienſi.

quam

quam in manus ſpiritualium hominum inciderit. Qui Chriſtianus non eſt per hunc librum Chriſtianus euadet. Qui Chriſtianus eſt proficiet, qui profecerit perfectionem attinget. Eum legendi neminem vnquam capiet ſatietas, lectus relegendus eſt, & relectus nouam ſemper parit auiditatem. Mirum autem quam ſubitò in omnia ferè Europæ idiomata verſus ſit, & per omnes Chriſtiani orbis Prouincias diſperſus, volauit in Italiam & Italicus factus eſt, in Hiſpaniam & Iberus, in Germaniam & Theutonicus, immò & ibi Latinus, in Angliam & Britannicus, eximiámque à Iacobo Rege hæretico quamuis & ſchiſmatico laudem tulit, qui eum diu geſtauit in perula, nimirum quia & honore duplici ad eum à Sereniſſima Regina Chriſtianiſſimi Regis Matre intertexis religatus gemmis, precioſíſque Adamantibus pro xeniis miſſus fuit. Et Galliæ Rex Henricus magnus eo lecto, deſiderabam hoc iampridem ab eo Præſule, inquit, vt de vera pietate animas inſtrueret, & animos ad perfectam Dei cognitionem & famulatum reduceret. Noui enim noſtrorum ingenia: in duas æquè prauas feruntur extremitates; quidam enim tanquam ſi nullus Deus eſſet, vel ipſo res indigna foret oculos in ſingulas hominum actiones intentos habere, & offendi ex iis quæ dicunt, quæ cogitant, aut quæ agunt, vt eos puniat, & vindictam ſumat, ad omnia prorumpunt vitia & facinora abſque timore, vel apprehenſione iudiciorum Dei. Quidam verò Deum arbitrantes hominum non inuigilare actibus, niſi vt eos perdat & damnet, pro peccatis minimis continuis apprehenſi pauoribus, & ſcrupulis perturbationibúſque vitam miſeram degunt, vnde in debilibus huiuſmodi ingeniis peſſimi oriuntur effectus. Egregius autem & excellens in eam rem liber iſte mihi videtur: nam Dei cognitionem docet, methodúmque ſeruiendi ei, ita vt irreligio & impietas ſicut ſuperſtitio & ſcrupuli euitentur. Siquidem hac de re iampridem Saleſium Hayanus per litteras admonuerat, & cum Forerij conſiliis non minimæ ſuaſionis tanti Regis ſententia fuit, vt in id præſtantiſſimum opus Spiritu ſancto duce, cuius inſcrutabiles viæ ſunt, incumberet, & retuliſſet id ſine dubio in libri præfatione, niſi ex Regis, cuius apprimè noſcebat genium & ingenium, modeſtia abſtinere maluiſſet. In hoc tot Magnatum & Doctorum applauſu non defuit tamen laruatus quidam Momus, à cuius nomine horret hiſtoria, qui cùm legiſſet ſaltationẽ

In omnes linguas verſus.

Ad Regem Angliæ miſſus.

A Rege Galliæ laudatus.

A laruato quodam reprobatus.

actionem eſſe ex ſeipſa indifferentem, & inter remiſſiones animi ludicra verba & iocos poſſe admitti. O ſcelus exclamauit vir ſtolidus, ac quod intolerabilius, è ſublimi pulpito. Nec dubitauit ipſum conuenire Saleſium, & re non penſata, non apud Theologos viſa, nulliſque auditis propoſitionum defenſionibus auſus eſt prima fronte Doctiſſimum Theologum imprudentiſſimus Bardus criminari, adeò multos auſterâ quãtumuis togâ tectos etiam ſub cucullo temerarius zelus adigit ad inſaniam. Saleſius verò non turbari, ſed nec moueri cœpit. Ego (inquit) cùm cenſorum horum conditionem noſcam intentionem laudo quam bonam fuiſſe puto, deſideraſſem nihilominus vt conſiderare & perpendere placuiſſet, & primam propoſitionem hanc è communi & vera ſanctiſſimorum eruditiſſimorúmque Theologorum doctrina hauſtam, me pro iis qui in mundo & in aulis viuunt ſcribere: Cæterùm me ſedulò extremum quod in choræis eſt periculum inculcare. Secundam verò propoſitionem cum verbo ludicro non meam eſſe, ſed mirabilis illius Regis Diui Ludouici Doctoris, quem in arte benè ad piam vitam aulicos conducendi omninò ſequi par eſt: Credo enim ſi ad id attendiſſent, quod eorum charitas & diſcretio nunquam eorum zelo quantumuis aſpero & auſtero permiſiſſet ſuam indignationem in me armare. Alij æquè inepti culpauerunt eum, quòd ſermones ſuos ad Philotheam dirigat, quaſi ſi quia fœminam alloquitur, ea virorum ingenio indigna fuiſſet doctrina. Reſpondit verò illis in hunc modum. Admonuit me non ita pridem Magnus Dei ſeruus, Directionem quam mei ſermonis feceram ad Philotheam viris multis impedimento fuiſſe, ne ex Introductione mea ad vitam deuotam proficerent, quandoquidem indigna reputabant Præcepta fœminæ data, quæ à viris legerentur. Miratus ſum reperiri viros qui quòd viri haberi vellent reipſa tamen parum viros ſe oſtenderent: Cogitandum enim tibi relinquo, chare lector, num pietas æquè pro viris ſit ac pro fœminis, & num cum pari attentione & reuerentia legenda ſit Epiſtola ſecunda ſancti Ioannis ad ſanctam fœminam Electam directa, ac tertia quam Caio deſtinat, & vtrum mille & mille literæ, aut excellentes antiquorum Eccleſiæ Patrum tractatus inutiles haberi debeant viris quoniam ad ſanctas illorum temporum fœminas directi ſunt. Sed præter hæc Anima eſt ad pietatem aſpirans quam Philotheam

Franciſci modeſtia

theam appello, & viri animam æquè ac fœminæ habēt. Hæc vir ſanctus pro defenſione libri præſtantiſſimi reſpondebat. Non deſinebat tamen eum hortari ad ſcriptionem Villarſius Vienneſis Archiepiſcopus, cui de conceptione aliorum librorum ſic reſpondit. Quandoquidem hortaris me mi Domine, inquit, vt ſcribere pergam quæ dabit mihi Deus pro Eccleſiæ ſuę ædificatione, dicam tibi libenter & confidenter intentiones in hanc rem meas. Deficiunt omnia mihi procul dubio ad aggredienda magni voluminis & diuturni ſpiritus opera: nullius enim idonei ſum ingenij. Nullus forte eſt ad centum circum me leucas Epiſcopus qui tantorum negotiorum confuſione fatigetur. Hic neque libros neque comparatas huiuſmodi effectibus communicationes habere poſſum. Magnis idcirco operariis magnos linquens auſus quædam concepi minora minoris laboris opera, apta nihilominus & huic meæ vitæ conditioni non tantum proximi ad Dei gloriam deuotæ, ſed conſecratæ obſequiis appoſita. Argumenta tibi breuiter referam. Meditor ergo libellum de Amore Dei, non ſpeculatiuè, ſed vt in mandatorũ primę tabulę obſeruatione praxim oſtendã: ſequetur iſtũ alius qui eiuſdem diuini amoris praxim in mandatorũ ſecundæ tabulæ obſeruatione oſtẽdet: & ambo in iuſtũ & tractabile volumẽ reduci poterunt. Cogito etiam aliquãdo emittere Calendariolũ & Diurnale pro deuotæ animæ regimine, in quo sãctas Philotheę ad omnes anni hebdomadas occupationes dabo. Habeo præterea quaſdã materias quibus ad prædicationis Euangelicæ exercitium tyrones introducantur, vellemque vt introductionem hanc ſequeretur methodus conuertendi hæreticos per prædicationem ſanctam, & in hoc vltimo libro vellem per modum praxis apparentiora & magis celebria aduerſariorum argumenta diſſoluere, & hoc ſtylo non tantùm inſtructiuo, ſed etiam affectiuo, vt proficeret non ad Catholicorum conſolationem dumtaxat, ſed ad hæreticorum reductionem. Cui ſanè rei meditationes multæ quas annorum quinque ſpatio in Caballio feci, vbi abſque libris aliis quàm ſacris Bibliis, & Magni Bellarmini, concionatus ſum, inſeruirent. Hæc ſunt, mi Domine, quæ exiguus meus mihi zelus ſuggerit, quem (cùm fortè non ſit ſecundùm ſcientiam) tempus, exiguum quod habeo otium, & imbecillitatis meæ cognitio ſunt moderatura. Villarſius horum librorum penſatis argumentis ſic reſpondit. Concepta

Franciſci de ſuis libris ad Villarſium Epiſtola.

Villarſij Epiſtola reſponſoria.

cepta tua duorum in duas tabulas tractatuum deſignatio aſſe-
ſiones diſponet in corda eorum, qui adeò fœlices erunt vt eos
legant, relegant, & retineant: peruenient enim ad ſupremum
charitatis faſtigium, quæ implet legem, & eſt verè omnis homo,
quemadmodum omnis homo quantumuis in cæteris excellat, ſi
abſque illa eſt, debet dicere nihil ſum. Calendarium & Diurnale
tabulares Philotheæ notæ erunt in epitonici ſui organi tactilibus
pinnis, inſeruientes ei ad conſeruandos memoriæ ſuæ ſpirituales
concentus, quos neceſſitas corporis & externæ cæteræ occupa-
tiones actu interrumpunt, ſæpius quàm vellet. Quinquaginta illę
hebdomadæ quamuis per multos repetitæ annos nihil durabunt
ei, duo ſeptenaria gloriæ ſpiritualis & corporeæ, quæ magnum
illud nunquam finem habiturum ſequentur Iubilæum repræ-
ſentantes, duobus vltimis inſtitutis, quæ deſignas, mundum erit
replere concionatoribus, qui idem faciant quod tu facis, & pol-
licebor mihi, ſi tuis faueat cœptis Deus, tam ingentem conuer-
ſorum turbam, vt nunquam viſa ſit talis methodus, & hæc vocas
exigua cõſilia, paruos auſus, exiles conceptus, tenuis ſpiritus, hu-
milis materiei. Pergo verò ego dicere tuum illũ librum Iſagogicũ
prægrandibus illis tot Controuerſiſtarũ voluminibus præualere,
fac igitur, Domine, vt zelus tuus qui verè ſecundùm ſcien-
tiam ſanctorum eſt, ea quæ mihi communicare dignaris, exe-
quutioni demandet. Atque hæc magnus Villarſins. Interea
quamplures hæreticos è Babylonica Geneua ſua trahebat Sale-
ſius, quos & de Catholicis inſtruebat dogmatibus, & humanis
etiam ſubſidiis ſuſtentabat: inter quos fuere Petrus Tronchinus,
Dauid Tronchinus fratres, Vincentius Lauſanenſis, Iacobus Cu-
ſinus inſignis Miniſtri frater aut certè patruelis. Petrus Fondra-
nus & Alexander Montecreſcentius. Cuſinum autem per tres
deinceps annos in Camberienſi Societatis Ieſu Gymnaſio litte-
ris incumbentem ſuis aluit ſumptibus, Vincentium Cultellario
cuidam artifici in ſuburbio Bouis commoranti, vt artem addi-
ſceret commiſit. Fondrano Romam eunti triginta ducatos pro
ſtipe dedit, & Montecreſcentiũ Romam item proficiſci cupien-
tem per litteras ſupremo Pontifici & Cardinalibus commenda-
uit, quòd de nobili genere natus eſſet, maluiſſétque abiectus eſſe
in domo Domini, quàm habitare in tabernaculis peccatorum,
necnon ei ſacram benedictionem impertiens etiam ducatos

Franciſcus complures Geneuenſes conuertit.

quę

quindecim eſt impertitus. Neque verò in ſolos hæreticos tam inſignia Chriſtianę charitatis opera diſpergebat, participes etiam eorum erant cæteri egeni quicunque. Hyems erat gelidiſſima, cumque in cubiculum forte ſuum negotiorum aliquorum cauſa Claudium Melchiorem Gerodum Ludimagiſtrum Cluſenſem introduxiſſet, vidiſſétque laceris omninò veſtibus trementem præ frigore, num meliores veſtes haberet interrogauit? Audito pauperis reſponſo negantis ſe quidquam aliud quo arceret frigus habere. Præſtolare hìc, inquit, ſanctus Præſul, redibo ſtatim ad te. Intrauit in Conclaue, vbi reperire putabat quas nudius tertius depoſuerat veſtes, cùm non eas (quippe à ſeruis ſublatas) reperiſſet, expoliauit ſe ſua interula, quam non ita pridem ex optimo panno nouam induerat, & rediens, cape, inquit miſero, abſconde, vade & nemini dixeris. Pertulitque ſic frigus donec adueniente famulo qui dum cubitum iret inſeruiebat, alia ei data eſt, non ſine ſerui illius & cæterorum ad quos res relata eſt, admiratione. Quibus etiam temporibus non diſſimilem illi quem nuper Tononum eundo fecerat, temperantiæ & ad cibos inaduertentiæ actum exhibuit; dum enim Saleſij cum Matre & fratribus menſæ accumberet, appoſituſque fuiſſet ante eum orbis in quo cum aqua oua tudicalata erant, ipſe ſermonibus piiſquos inter manducandum habebat intentus toto ferè prandio panem ſuum illi frigidę immerſit tanquam ſi lautum ac ſcitum embamma fuiſſet, adeò à rebus quæ ſolius ſunt corporis alienus erat. Cùm autem Anicium ad Quadrageſimam rediiſſet eunte Martio magna eum affecit mœſtitia Claudiæ Philibertæ Pingoniæ Cuſiacæ fratris ſui Ludouici Saleſij Tulliani Dynaſtæ Coniugis obitus ad quartum Calendas Aprilis, eam quippe multis de cauſis tenerrimè diligebat, tum quòd Beroldi Pingonij Cuſiacenſium Baronis ex antiqua neceſſitudine chariſſimi, & Carolæ Vautrauerſiæ illuſtris ac piiſſimæ fœminæ filia eſſet, tum quòd eam ab annis circiter ſeptem per ſanctiſſimum Matrimonij Sacramentum ſua benedictione Germano ſuauiſſimo coniunxiſſet, & propter inſignia eius merita, quæ ſanè multis & præclaris virtutibus cumulauerat: ſed nullus ſancto Præſuli à funebribus amaritudinibus annus vacabat. Ineunte æſtate proximum Talloirienſe Monaſterium Ordinis ſancti Benedicti ad priſtinam reducendi religioſæ diſciplinæ normam conſilium fuit, & in id ſa-

Franciſcus interulam ſuam dat egeno.

Actus temperantiæ mirus à Franciſco.

Claudiæ Philibertæ Piñgoniæ obitus.

nè inſtitutum multæ eum rationes mouebant: Monaſterij celebritas, antiquitas, Sanctorum qui in eo vixerant non exiguus numerus, vicinia, & cætera huiuſmodi, præterquam quod Petrus Saleſius patruus ſuus hoc in inſigni Cœnobio poſt longos annos Operarius obierat. Talloriæ vicus eſt ampliſſimus ad medium Anicienſis lacus inter vineta ſitus, montem habens altiſſimum qui eum ab Orientalibus ventis defendit. Ad reliquos autem ſeu Meridiei, ſeu Occidentis & Aquilonis aſpectus gratiſſimum habet lacum, Ruangianas planities, Tullianum tractum, Dunienſes & Caſtroueteranas turres ex aduerſo, Sanioricianum agrum & Dereanam ditionem, ita vt pro deliciis haberi poſſit. Prioratus ad extremum vici in ripa lacus ad modum oppidi viſitur turribus, ædificiis ac pinnaculis affabrè conſtructis inſignis, quem Rodulphus vltimus Burgundici regni Moderator ſub Sauigniacenſis Abbatis regimine in honorem Sacratiſſimæ Virginis Mariæ & Benedictini Ordinis accrementum olim extruxit. Apto planè loco Religioſis viris, & ex ipſa natura in eam rem amabili. Floruerat in eo per multa ſæcula Religioſa diſciplina, ſed Commendatariorum ſocordiâ & incuriâ lapſa fuerat, & argentum verſum in ſcoriam. Saleſius igitur poſtquam diu apud Apoſtolicam Sedem reclamaſſet, tandem litteras à Paulo quinto Pontifice maximo obtinuit, quibus ſeriò in reſtitutionem antiquæ diui Benedicti regulæ in eo Monaſterio iuſſus eſt incumbere. non id tamen prius quàm rem omnem Franciſco Albonio Sauigniacenſi Abbati retulerit, qui Sancti precibus flexus, omnem ei Religioſos illos Tallorienſes viſitandi & corrigendi authoritatem eſt impertitus. Mira hîc fuit Saleſij humilitas, nam vt rem tam Deo gratam ad ſuum exitum perduceret, Vicarij nomen ſumere ab Abbate non eſt dedignatus. His ita inſtructis profectus eſt Tallorias, conuocatíſque Religioſis ſermone potentiſſimo periculi magnitudinem eis oſtendit, in quo ob deſertam religioſam diſciplinam verſarentur. Non poſſe id abſque animarum detrimento eſſe, quandoquidem vota quæ emiſerant minime obſeruarent. Tolerabile autem màgis fore ſi nullo modo Monachi eſſent, quàm ſi mali Monachi, ſed iactam ea de vitæ conditione aleam eſſe, nec à votis abſolutionem petendi dari locum. Hæc & ſimilia, lenitatis & charitatis verè fraternæ ſacchare ita condiuit, vt ex plurimorum oculis irriguas lachrymas eruerit. Reſtauere

Talloriarũ deſcriptio.

Monaſterium.

Mira Saleſij humilitas.

Franciſcus Tallorienſis Cœnobij reformationi incumbit.

uêre tamen nonnulli obſtinatis in libertate ſua praua animis, & quidnam ſibi vellet hæc reformatio interrogare cœperunt?ſe vt intrauerant velle viuere inquientes, nec eſſe nouitatis auidos. Bone Deus,quas Satanæ pellacias! hos Saleſius tanquam hædos ab ouibus ſeparauit, aſſumptiſque iterum verbis motos interioribus conſcientiæ aculeis Religioſos cæteros vti ſibi Superiorem ſeu Priorem clauſtralem eligerent adhortatus eſt. Veruntamen & hic non defuit admurmuratio, quâ induſtriè ſedatâ electionem tandem perſuaſit.Interea ſancti Spiritus opem Saleſius implorabat,ex hac enim ſciebat electione rem vniuerſam dependere,& ecce electus eſt Claudius Ludouicus Nicolaus Coëſius, vir qui etſi cum aliis anteà vixiſſet, virtutibus tamen ſemper enituerat,& Reformationem diu deſiderauerat;erátque prorſus inter cęteros ſecundùm cor Saleſij,cui & iampridem extabat chariſſimus.Lætus his incrementis Saleſius,datis nouo Priori quibus ſuos religioſos dirigere inciperet,prudentiſſimis præceptis, tantiſper abeſſe operæpretium fore iudicauit, ſed dum non eſſe locum mali Monachi vident, tantus excitatus eſt toto Monaſterio à diſcolis fragor,vt cedere inſanæ cateruæ Coëſius coactus fuerit,& in proximam Monaſterio domum recedere, luce autem poſtera à tribus nebulonibus inſidioſè expectatus breuiori ſtlopo tentatus eſt, innoxio tamen ictu, à quo facinore cùm è tribus duo poſteà abhorruiſſent pœnitentiáque ducti petiiſſent à Priore veniam, non tam tamen timere ſe à Saleſio faſſi ſunt quàm à Sabaudienſi Senatu, Saleſium enim facilè condonaturum inquiebant, at perditos ſe ſi apud Senatum ſcelus referret, adeò Saleſianę lenitatis & benignitatis exiſtimatio inualuerat. Cùm autem poſt aliquot dies rem ex veritate narraturus ad Saleſium Coëſius acceſſiſſet, intranti in cubiculum his occurrit verbis Saleſius: Et nihilne ab extraordinariis huiuſmodi amicitiæ ſignificationibus pertimeſcimus Pater Prior? ſi ad catapultarij intentionem nocuiſſet ictus,paratíne eramus mori & condonare?Sed hoc nihil eſt.Venerunt illi ad me, & cum lachrymis petiere veniam,promiſerúntque omnem deinceps modeſtiam.Timent verò à Senatu, ſed accuſandi non ſunt.Veruntamen cauendum ſibi,inter amicos noſtros quærendum non eſt martyrium. Quod ſi fortè ab illis fieremus martyres. Patientia, etenim ſi in die iudicij, nobiſcum ſalui ſint, amici noſtri ſemper erunt, nec adeò

Separat eos ab hædis.

Priorē eligi curat.

Facinus à diſcolis.

Saleſij manſuetudo.

nobis infeſti fuerint vt exiſtimare quis poſſet. Cæterùm admonui eos ſeriò, niſi ſapientiores in poſterum eſſent, inuenturos qui eorum coërceret inſolentiam. Mira promiſêre mihi, tu verò obſecro ne minimum exhibe aduerſi animi teſtimonium. Sinamus ſupremam prouidentiam gubernare, & quis ſcit an eos aliquando reuocabit Deus? Attamen dum res ferueret inſtandum eſſe cenſuit ſapientiſſimus Antiſtes, timendum enim ne omnia mora deſtructura eſſet: Quapropter exhibitis Apoſtolicis litteris, necnon & facultate ſibi ab Generali Abbate facta, Senatus opem implorauit ad exequutioni demandanda ea quæ habebat in præceptis. Senatus Franciſcum Buttetium Senatorem commiſit, qui omnia quæcunque Saleſius Gebennenſis Epiſcopus ageret ſuprema authoritate firmaret. Itaque conuocatis iterum Religioſis illis præcepit ſeriò vti ſtrictiorem Diui Benedicti regulam amplecterentur, idque ſtatim, alioquin intra tres menſes præciſe vacuarent Monaſterium. Quam conditionem acceptauêre multi potius quàm reformationi conſentire: nec mora iuſſi ſunt excedere, & hoc pacto pax multa facta eſt diligentibus legem Dei, & vltra non fuit illis ſcandalum. Tunc Sanctus Præſul puſillum gregem qui reſtauerat contemplatus, tenerrimè Religioſorum vnumquémque amplexatus eſt, ad virtutem & Religioſam perfectionem feruentiſſimâ adhortatione animauit, tum de ſingulis cùm id poſtulaſſent quid ſibi videretur iudicauit & certè prædixit, viſitauit Eccleſiam & Monaſterium, aſcenditque in Eremum ſancti Germani, & Coëſio vti ſacellum ad Sancti honorem repararet author fuit. Paucíſque ab hinc diebus ſic petenti Coëſio per litteras reſpondit. Quandoquidem exiguum numerum, etiàm ex minimis domus in ætate & authoritate elegit Deus. Omnia cum humilitate maxima & ſimplicitate aggredienda ſunt, abſque eo quod exiguus ille numerus alios vel verbis, vel geſtibus exterioribus arguere velle videatur, ſed exemplo & conſuetudine ædificationem illis afferat. Cùm ergo exiguum adeò ſit initium magna ad inſtituti perſequutionem opus eſt longanimitate, & recolendum memoriæ Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum poſt triginta annorum ſpatium non niſi centum & viginti diſcipulos benè congregatos reliquiſſe, inter quos etiam multi fuere diſcoli. Palmam arborum Reginam non niſi poſt centum à plantatione annos fructum procucere, generoſo

Franciſcus vltimā reformationi manum adhibet.

Sacellum Diui Germani reparari iubet.

ergo

ergo prędìtum eſſe corde, & longi ſpiritus in re tanti ponderis & momenti oportere. A Minoribus initiis Deum reformationes feciſſe, & nihil minus quàm ad perfectionem prętendendum eſſe, & vt ad ſingularia peculiariáve deueniamus, conſilium meum eſt vti ſancta tua cateruà ſemel ſaltem in hebdomada piè & deuotè communicare ſollicita ſit. Vt ad examen conſcientiæ quaque veſpera rectè faciendum edoceatur, vt ad materiarum & ſolemnitatum exigentiam mentalis oratio congruè fiat. Præſertim vt doceatur exhibendam Directori obedientiam omninò voluntariè, conſtantiſſimè & perſeuerantiſſimè. Quod ſpectat ad habitum, non arbitror mutandum eum eſſe donec annus tranſierit. Cuperem verò in omnibus vniformem eſſe, etiam quoad materiam & ſcapulare amplum & largum, ad Benedictinorum reformatorum morem. Seruanda mihi videtur ad honeſtatem interula, dummodò non immoderatè diſtentum collare ſit, ſed ſobriè & æqualiter vnuſquiſque etiam zonam & galerum eodem modo feret, decēter. Quod ad cubilia, ſimpliciora cōgruentiora erunt, habeat vnuſquiſque ſuum, & ita ſint diſpoſita vt vel decumbendo, vel ſurgendo nemo alium videat, ſintque oculi mundi & puri. Probarem multum barbatos raſos & in vertice & in mento eſſe, iuxta antiquos Benedictinorum mores, & neminem deinceps ſolum ambulare ſed cum ſocio. Expedit vt in diuinis officiis puſillus grex ingrediatur, maneat & egrediatur ſimul cum iiſdem geſtibus & ceremoniis, exterior enim compoſitio ſiue in officiis, ſiue in menſa, ſiue in publico potens motiuum eſt ad multum boni. Hoc initio neceſſarium minimè eſt abſtinentiæ dierum Veneris & Sabbathi aliam prætepquam dierum Mercurij addere ſecundùm antiquum morem, & mitigationem in Monaſterio obſeruari ſolitam. Hæc mea pro hoc principio ſententia: longè alius Deo iuuante finis erit, nam vt ſcis primum in intentione eſt vltimum in exequutione. Sed in hoc negotio inexpugnabilis habendus eſt animus, oportétque expectare fructum in patientia: ſcio & video conſtitutiones veſtras mira dicentes: non expedit tamen ab vna extremitate tranſire ad aliam abſque medio. Infige profundè hunc cordi tuo affectum, vt reſtaures muros Hieruſalem, extendet ſuper te manum dexteram ſuam Deus; Aduerte præſertim vt vtaris lacte & melle, quia ſolidos cibos initiatorũ debiles adhuc dentes mandere nondũ poſ-

Præcepta dat nouo Priori.

De Habitu.

De Cubilibus.

De Tõſura

De Abſtinentia.

Francisci prudentia.

ſũt. Vale & bono ſis animo, vt vnus ex iis ſis per quos Salus fiet in Iraël: ſexto Idus Iulij milleſimo ſexcenteſimo nono. Anicij. Tandem per continuas feruentiſſimi Præſulis & noui Prioris curas reſtaurata eſt regularis diſciplina, ita vt bonus ex eo Monaſterio odor ſtatim emanauerit, & Adoleſcentum ac etiam virorũ plurimi Religioſæ vitæ deſiderio tacti, diſcolorum qui receſſerant ſedes repleuerint, non ſine prauorum & ſæculi hominum confuſione, qui ventum eſſe hæc omnia arbitrabantur, nec poterant a tam exiguis initiis tantam molem credere ſurrecturam. At Saleſius Diuinæ Maieſtati de omnibus gratias agebat, nec non & maiora quotidie ad Dei gloriam moliebatur. Dum ſemel diuinis intentus myſteriis ſolus per cubiculum ſuum deambularet, ecce improuiſo apparuit ante eum columna ignea, vt & ipſe deambulans quæ tamen eum minimè terruit, ſed poſt aliquot ex more continuatos decurſus in duas ſe diuiſit flammeas pyramides, quarum vna ad eius cubile ſtetit, altera ad eius cubitale precarium, & poſt aliquantulam moram ambæ euanuerunt. Reſtauit tamen ex hac viſione inflammatus ſanctus Antiſtes, cumque poſt aliquot dies Michaëli Fabro Sacerdoti & eius confeſſario colloqueretur; rem ſuo more ſimpliciter & confidenter enarrauit; & neſcio (inquit) quid hoc ſibi velit, tum attonitum videns Fabrum ne ad laudem interpretaretur. Forte hoc (ſubiecit) ſignum eſt ſiue Matris, ſiue ex conſanguineis alicuius mortem præſagiens. Quidquid verò ſit adorandus eſt Deus, cuius miſericordia magna eſt ſuper nos, & qui attingit à fine vſque ad finem fortiter ſuauitérque cuncta diſponit. Quo tempore ab Ioanne Petro Camuſio Electo Bellicenſi litteras accepit, quibus rogabat eum nouus Timotheus, vti ſcilicet ad ſuam in Epiſcopum Conſecrationem Bellicium venire dignaretur. Saleſius hoc nuntio lætiſſimus non diſtulit profectionem, & tertio Calendas Septembris in Cathedrali Sancti Ioannis Baptiſtæ Bellicienſi Eccleſia per manuum ſuarum fauſtiſſimam impoſitionem digniſſimum Præſulem conſecrauit, necnon & deinceps in filium ipſo deprecante ſuſcepit, & vix redierat cùm Regiis litteris cum Barone Luxio ad Gexenſe oppidum conuenire iuſſus eſt idque illicò. De rebus autem religionis Catholicæ agebatur, quamobrẽ feſtinauit vti ad indictam diem Gexij eſſet, cúmque ſuperandum haberet Rhodanum, defuerunt ſcaphæ, quippe ad vincendos

Columna ignea Franciſco appa ret.

Franciſcus Camuſium Bellicenſem Epiſcopũ conſecrat.

dos vndarum quæ continuis creuerant imbribus impetus ineptæ erant. Quid facto opus? per ſolam Geneuam tunc dabatur tranſitus. An autem tranſiret? certe ambigebat prima fronte ipſe, cæteri omnes quos ad duodecim comites habebat abſolute renuebant, rebantur enim (nec malè) ingens periculum eſſe. Saleſius inuocato numine Saniuliani pernoctandum dixit; Mane facto dum iterum deliberaretur: Ego (inquit) ad Dominum accedendum puto, vt quidquid nobis ſuggeſſerit faciamus. Eo itaque ad altare Deo Patri Filium ſuum oblatum & ſancti Spiritus imploratum opem; ſubiunxitque: ſubridens, Noſtri Ciues Geneuenſes Miſſam audire nolunt, ego Miſſam dictam ad eos deferam. Inter celebrandum autem cùm ad conſecrationem deueniſſet, hæſit aliquantulum meditabundus, fixiſque in auguſtiſſimum Sacramentum oculis ſtatim conſilium eius confirmatum eſt, & datus Comitibus animus Geneua tranſeundi. Sed de nomine quod Magiſtro portorij dandum erat difficultas fuit. Si enim te ſimpliciter Saleſium nominas, notiſſimus es (inquiebant) ſi Gebennenſem Epiſcopum, indignationem Ianitorum incurres, vixque euades innoxiè. Si nihil dicis ſiſteris. Inter has diſceptationes Saleſius, vocate me (inquit) huius Diœceſis Epiſcopum, & procedamus propitio Deo. Valuit ſtropha, nam cùm ad portam deuentum eſſet, interrogatúſque Ioannes Faber Vicarius Generalis, Diœceſis Epiſcopum eſſe reſpondiſſet, ſcripſit ſuis in tabulis excæcatus Exedræ Magiſter, Tranſiſſe Diœceſis Epiſcopũ, quaſi Diœceſis Ciuitatis alicuius nomen fuiſſet, adeò periti ſunt viri illi. Sed em aliã rẽ mirã. Dies erat Prædicationis (vt inquiunt) & iã quieuerat cãpana, leuatúſq; ferè pons portæ ductarius, ſed viſâ Equitũ duodecim turmâ, Epiſcopúmque in medio (nã Epiſcopalẽ ſuum ſolitũ Saleſius gerebat habitũ) aduertentes, murorum & propugnaculorum ſpeculatores demitti pontem iuſſerunt. Intrauit igitur in ſuam perduellem Ciuitatem per oſtium bonus & verus Paſtor, & vicos longos ab Aruæ porta ad Monetanam, pontémque Rhodani hinc & inde officinis & domibus marginatum, ad vrbis partem vſque, quæ à ſancti Geruaſij templo nomen habet, pertranſiit. Verùm cum vellet prætergredi clauſa fuit porta quæ Gexium ducit prædicationis occaſione. Quare ipſe & comites donec aperiretur expectaturi in hoſpitium Crucis albæ aſcenderunt, ſteteruntque per horæ ſpatium,

Franciſcus Geneuã mirabiliter tranſit.

neque

neque tamen vlli Præſulem vel retinendi vel tantiſper offendendi, quantumuis nulli pene ignotus eſſe debuiſſet, in animum venit: ſed cum patente ianuâ exceſſiſſet, tunc excitatus velut à ſomno populus ſtridere dentibus cœpit, & in rabiem erumpere, quòd tantus error à ſe commiſſus fuiſſet, nec abſtinere potuit quin infeſtum ſuum erga eum animum editis libellis toti orbi ſignificauerit, quos quidem libellos hac indignationis nota concluſerunt. Nota ſi redeat. Gexium verò cùm appuliſſet Antiſtes, dixiſſétque Luxio ſe Geneuâ tranſiiſſe. Siquidem, exclamauit Luxius, & tu perfidorum illorum in manus incidere non timuiſti? Proh! ſi te retinuiſſent vel offendiſſent perditi quidem illi erant, ſed & nos cum illis perditi eramus. Et tu ille es? attonitus interrogabat. At Saleſius ſereno vultu ac placido. Quid verò in me poterant? ait, neque enim mea mors aliquid eorum addidiſſet Reipublicæ, neque tamen vnquam iuribus ceſſiſſem meis, ſed in Deo meo fiduciam habebam, & ipſe eripuit me de manibus eorum, res enim ob quam audacter tranſiui ad maiorem ſuam gloriam eſt, & iam non eſt amplius quod pertimeſcendum ſit ab actione præterita, ſed agendæ Deo gratiæ, & ad alia procedendum. Plane multa & mira pro Gexenſibus Eccleſiis tūc egit cum Luxio Saleſius, & Miniſtris maiorē quam vnquā timorē incuſſit, ipſis etiam Geneuenſibus, quibus promiſit iterum ad diſputationem ſe conuenturum, quando & quomodo vellent, cum iis conditionibus, quas toties iam antea propoſuerat, & quas æquiſſimas nemo ſanæ mentis non iudicabat. Conſentiebat autem vt omnia ex ſacris Bibliis Antuerpiæ editis agitarentur, et non tam in enucleandis verſionibus variis mora traheretur, quam in diſceptandis cæteris & præcipuis controuerſis capitibus, de quibus omnibus vt ſi recuſarent confuſio illis eſſet & Eccleſiæ Catholicæ gloria maior, ſyngraphum manu propria exaratum ad eos miſit, ſed illi pro excuſatione Belgicorum exercituum timorem adduxerunt, nec velle ſe dixerunt Ieſuitas vllam hoc in conuentu partem habere, quia Iacobum Philibertum Boniuardium Societatis Ieſu præſtantiſſimum Theologum Biſuntini tunc Collegij à Saleſij ſtare partibus intellexerant, & ſic euaſerunt. Quare Saleſius eorum irridens vecordiam per aliam viam reuerſus eſt in regionem ſuam. Sed non mul-tos poſt dies ex laboribus Gexij exantlatis vt cenſuere Medi-

Geneuenſium mina in Franciſcum.

Franciſcus iterū Gebennenſibus collationem offert.

Franciſcus in febrim incidit.

ci

ci in febrim incidit, quæ tamen non eum ita torſit ac iniecta Sereniſſimi Ducis auribus calumnia; Tranſiſſe Geneuâ Saleſium, atque inde ad Baronem Luxium à Rege Franciæ miſſum diuertiſſe dixerant Sicophantæ quidam, nimirum vt in Regis fauorem de iuribus quæ in Geneuam haberet Epiſcopus ageret, neque aliter per mediam tranſire Geneuam auſum fuiſſe, vbi etiam per horæ ſpatium remanſerat, quo tempore cum Ciuitatis Conſiliariis egiſſe mentiebantur, propoſitam ea in vrbe de religione & fide diſceptationem ſtropham eſſe proculdubio. Hęc & ſimilia quæ non niſi Satanas impiis ſuggerebat. Quod peius erat, ferebatur Principem his adhibere commentis fidem. Saleſius aſſumptâ pennâ hanc peſſimæ criminationis refutationem miſit.

Franciſcus calumniis apud Ducem oneratur.

Ab amico admonitus (inquit) criminis me apud tuam Celſitudinem accuſatum, quòd nempe nonnullis vtar artibus cum extraneis in rebus quas Status vocāt, cōtra res tuas. Obſtupefecit me hoc nuntium ſi quod vnquam, neque cogitare poſſum ſuper quod hæc nefaria calumnia fundamentum potuerit ædificari. Quamuis enim diebus hiſce præteritis muneris mei obligatio Gexium eundi, ibíque per aliquod ſpatium immorandi neceſſitatem mihi indiderit, non tamen ibi vt nec alibi quidquam aliud vel egi vel dixi, quàm quod meæ profeſſionis eſt, prædicando, diſputando, pollutas Eccleſias reconciliando, & ſacramenta adminiſtrando. Et non tantùm nihil contra tuæ Celſitudinis rationem egi, quod nunquam accidit mihi vel accidet, nec re nec cogitatione, ſed ex aduerſo quantum prudentia & quam meæ debeo conditioni reuerentia permiſerunt, quidquid tuis futurum vtile rebus exiſtimabam ſeriò annotaui, vt te poſtea admonerem, quod ſanè feciſſem per litteras, ſi poſtquam redij non inueniſſem tuæ Celſitudinis iuſſionem, qua volebas me Marchioni Lancæano referre omnia quemadmodum & cum omni fidelitate & ſinceritate retuli. Ille eâ quâ pollet memoriâ non omittet narrationem ingenuam. Cæterùm Celſitudinem tuam humillimè deprecor, vti credat me nimis infixum habere cordi debitum tibi obſequium, vt quidquam contra res tuas moueam, & nimis à negotiis Status alienū & auerſum eſſe, vt ad ea tractanda me immiſceam. Ideò nemo hominum maiori cum inſipiditate de eis loquitur, nemo minori cum attentione de illis cogitat. Satis ſuperque aliorum, profeſſionis meæ, negotiorum

Franciſci ad Ducem Epiſtola quâ ſe purgat.

habeo. Nunquam niſi prouocatus de materiis illis loquor, & nunquam niſi per modum diſtractionis inuoluntariæ cogito. Nec ego nec mei, Domine, quidquã nec re nec prętẽtione extra Tuæ Celſitudinis ditiones habemus Neſcio igitur quo pacto audet calumnia cum extraneis affectibus me tibi deſcribere, cùm etiam ſic per Dei gratiam viuam, vt ſicut non mereor quidem in tua eſſe gratia, quandoquidem nihil in me eſt quod tanto honori reſpondere queat, ita mereor nullomodo offenſionem tuam incurrere, quoniam nihil ago, nihil affectu proſequor quod in tantam me ferre debeat infœlicitatem. Neque verò ſanè timeo vt hæc aliquando accidat mihi iuuante Deo, qui in gratiam veræ fidelitatis erga te meæ nunquam permittet Turbatores, Calumnatores & nebulones eam aufferre mihi quam poſſideo gloriam, vt ſim Tuæ Celſitudinis humillimus & obſequentiſſimus ſeruus & orator. In eamdem rem ſic etiam ad amiciſſimum virum ſcripſit. Statim ac redij calumniam iuueni illius inſtillatam auribus Principis qui mihi hactenus tot amicitiæ teſtimonia exhibuit. Exitum expecto. Præteribit breui, iuuãte Deo, hæc tempeſtas; ſed cùm tempeſtatem dico ne credas eâ me agitari, non plus certè quàm pro minima re quæ in mundo ſit. Nihil enim in me eſt quod huic materiam dederit. Qui me cognoſcunt ad nullum me cum aliquo clandeſtinum commercium idoneum eſſe ſciunt, & mille animi actus ex vera ſimplicitate facere, non quidem ſimplicitate ingenij, tecum enim ſub duplici ſenſu loqui nolo, ſed ſimplicitate confidentiæ. Hoc autem nihil eſt, ſoli tibi dico; & reuera nihil fuit. Enimuerò Dux acceptâ ſancti Præſulis Epiſtolâ totius rei amplam & ſedulam fieri diſquiſitionem curauit, cognitáque calumniatorum nequitiâ ad eum reſcripſit, nunquam ſe in ea credulitate animum obfirmaſſe, ſed neque velle vnquam de eo dubitare, quin potius optimam erga eum conſeruare voluntatem, & velle viciſſim amari. Ferebatur per hæc tempora in aliam debere transferri Diœceſim, qua de re lætabantur impij, ſed contriſtabantur boni omnes: ipſe vero æquali ſemper vultu ad Epiſcopatus ſui ceſſionem indifferentem ſeſe exhibuit, & ad alium acceptandum conſtantem, hæc Apoſtoli verba adducens. Alligatus es vxori noli quærere ſolutionem, ſolutus es vxore noli quærere vxorem, ſed vanus rumor fuit. Intra breue deinde ſpatium redux currente anno ſupra milleſimum ſexcenteſim

Franciſci Epiſtola ad amicũ.

Franciſci mira æqualitas & indifferentia.

teſimo decimo, Ciuitatis Anicienſis Eccleſias quas in finem reſeruauerat viſitauit, die quinta Februarij Prioratum ſancti ſepulchi Ordinis Diui Auguſtini: die ſeptimâ Prioratum Conuentualem Diui Dominici Ordinis fratrum Prædicatorum: die octauâ Conuentum ſancti Franciſci Ordinis fratrum Minorum de Obſeruantia: die decimâ Eccleſiam Collegiatam Beatæ Mariæ lætæ: die vndecimâ Parœcialem Diui Mauritij: Cathedralem in alia tempora reſeruauit. Teſtis ſolemnitatum harum omnium Parens optima Franciſca Syonnaſia Boëſiaca Saleſiana Baro erat, quæ ad filium ſuum & Patrem vita ſua chariorem venerat, vt de extremis vitæ ſuæ diebus (inquiebat) in Domino prouideret. Manſit autem vnius fere menſis ſpatio ſancta Mulier, quo tempore Religioſiſſimis pietatis exercitiis ſub Directore filio incubuit, recogitauit omnes annos ſuos, generalémque apud eum Confeſſionem (vt vocant) mira cum cordis contritione fecit, & ſacratiſſimo Euchariſtiæ ſacramento tanquam ſi morti proxima eſſet muniri voluit, ac domeſticis ſic poſtulantibus negotiis, quibus Matronis omnibus celebris erat & mirabilis, in ſuum Saleſianum Caſtrum reuerſa eſt cum eo effato, vt numquàm à filio ſuo & Patre maiorem retuliſſet conſolationem; die Cinerum Saleſio in Parœcialem Torentinam Eccleſiam ſe contulit, confeſſa eſt iterum ſacramentaliter, & communicauit, tribus ſacrificiis interfuit, & Officio Veſperarum: tum debilis valdè receſſit, Filius Bernardus Baro cæteríque domeſtici ſtatim ei lectum ſuaſerunt, neque verò ipſa renuit, ſed cùm dormire nequiret à Nicolæa Rollanda Cubiculari ſuâ legi ſibi tria capita libri Introductionis ad vitam deuotam, vt bonis piíſque cogitationibus mentem imbueret, ſomnóque proxima Proteſtationem notari iuſſit vt eam manè faceret. Sed Deus bonam eius amauit voluntatem, & aliter diſpoſuit, manè enim facto cùm ſurrexiſſet pecterétque caput, ſubitò ex catharho velut mortua cecidit. Vocatus eſt ſtatim Dominus Baro qui dormiebat adhuc, & ipſe ſtatim cum interula accurrit, leuauit, deambulare fecit, & per eſſentias, aquas imperiales huiuſmodique res his deſtinatas caſibus iuuit, ita vt tantillùm expergefacta eſt, & loqui cœpit, ſed intelligi non poterat, guttur enim & lingua occupata erant. Non mora Anicium equo celeri Nuntium Baro ad ſanctum Epiſcopum miſit, qui ſtatim cum Medico & Pharmacopola adfuit. Hi Lethargicam eam & Paraliticam mediâ parte corporis inuenerunt, verùm ita le-

Viſitatio Eccleſiarum Anicienſium.

Boëſiaca Anicium ad Franciſcum.

Boëſiaca morbo decumbit.

Lethargo correpta.

thargicam vt nihilominus expergefieri facilè poſſet. Quibus momentis iudicium integrum probabat ſiue verbis quæ vi proferebat, ſiue per ſanæ manus motum, id eſt cuius ei vſus reſtauerat, appoſitè enim ad rem de Deo & ſua anima loquebatur, & crucem ſtragulo impoſitam (nam excæcauerat eam catharrus) prætentabat capiebátque, nec ſumebat quidquam edendum aut bibendum quin prius cruce ſignaret. Et in hoc ſtatu Extremæ vnctionis Sacramentum ſuſcepit. Vt acceſſit ſanctus Antiſtes, exclamauitque: Cognoſcis ne me ô mater? tunc derepente experrecta eſt & blandiens, ô (inquit) hic filius meus & Pater eſt. Tum exerens brachium & eum amplectens, adduxit in ſinum ſuum, manúmque primùm oſculata eſt, deinde os, dignitati honorem prius reddens quam naturæ affectibus ſatisfaceret. Elapſis in hoc ſtatu duobus cum dimidio diebus expergefieri amplius non potuit, & tandem Calendis Martiis Beatam animam ſuauiter & tranquillè Deo ſuo reddidit. Pulchritudo & decor functę ori remanſerunt, nec vllum vel minimum fætorem emiſit, & tantum habuit animi Magnus Præſul vt os ei clauſerit & oculos, benedictione prius cum expiraret datâ, ſanctiſſimóque pacis oſculo ita vt in digniſſimi nati puriſſimum corpus dixiſſes eam efflare animam. Poſthæc inflauit in magno pectore tenerrimum cor, quamobrem abundè fleuit abſque amaritudine tamen, vt adſtantes aduerterunt, & ipſe ſe nunquam fleuiſſe tantum à quo tempore Eccleſiaſticam profeſſionem amplexatus eſt poſtea dixit. Mortuæ omnes honores & iuſta funebria perſoluta ſunt, & corpus in Saleſiano tumulo Torentinæ Eccleſiæ reconditum. Quantis autem exornanda ſit laudibus matrona illa vere nobilis, dici ſatis non poteſt Perilluſtribus orta Parentibus & ſiue bello ſiue pace virtutum coronâ clariſſimis, familiæ ſuæ finem impoſuit, ampliſſimáque prædia cum ſymbolica teſſera Saleſiæ genti reliquit. Tredecim Franciſco chariſſimo ſuo coniugi peperit filios, Franciſcum, Margaridem, Galleſium, Ludouicum, Ioannem Franciſcum, Gaſparam, Bernardum, Melchiorem, Melchidem, Ianum, Ianinam, Ioannem, & Ioannam. Ex quibus octo tantum longiori vita donati ſunt, cæteri infantes occubuère. Franciſcus igitur primogenitus, is eſt Patriæ ſuæ & gentis decus eximium, Eccleſiæ lampas. Galleſius, Diuiſione inter fratres facta, Boëſiaci, Groëſiaci, Vllarogeti, & Serreriarum Dynaſta, conteſtatæ vir pietatis & fidei fuit ſolidiſſimique in rebus agendis iudicij,

Franciſcus matrem alloquitur.

Boëſiaca obit.

Franciſci luctus.

Boëſiacæ Syonnaſia elogium.

Franciſci fratres.

Galleſius.

dicij, intermiſcebat enim ſeſe ex more componendis omnium litibus, & omnia ei ex voto ſuccedebant. Nupſit Ioannæ Frenoiriæ ex Chuitinorum Dynaſtarum familia, ex qua quamplures habuit liberos, obiitque inter ſancti ſui fratris manus ſæuo pedum dolore iactatus, ſepultus Groëſiaci. Ludouicus à partitione, Tulliæ, & Creſti Toparches, necnon Illuſtriſſimi Ducis Nemoroſij Conſiliarius; in Gebenneſiano Conſilio Eques, & à Bernardi fratris obitu Saleſij & Torenti Baro, poſtmodúmque Comes. Diuitis Montis, VVadi, Iordilij, & Halliarum Dynaſta, ac Ciuitatis & Arcis Anicienſis Satrapa. Sancto Præſuli chariſſimus, litterarum humaniorum & Iuriſperitiſſimus, Sequanica ad Dolanum Senatum legatione de patria benè meritus, & Principibus charus, Bellicis artibus apprimè inſtructus, & omnium ſcientiarum, Moralis autem Philoſophiæ inprimis, Hiſtoriæ, & Poëſeos genere excultiſſimus. Nupſit Claudiæ Philibertæ Pingoniæ Cuſiacæ, ex qua vnicum habuit filium, & ea defuncta Magdalenæ Rotariæ Sanſeuerinianæ, ex qua plurimos. Ioannes Franciſcus Eccleſiaſticam vitam profeſſus, primùm Cathedralis Eccleſiæ ſancti Petri Gebennenſis Canonicus, ac poſt Claudium Mentonium Montrottierium Præcentor, ſancti fratris Vicarius Generalis & Officialis, poſtmodúmque Adiutor & Calcedonenſis Epiſcopus, ab eo verò Epiſcopus & Princeps Gebennenſis, Sereniſſimi Sabaudiæ Ducis ſummus Eleemoſynarius, necnon Supremi Sabaudici Ordinis Magnus Cancellarius & Eques Torquatus. Vir in ſuo munere vigilantiſſimus & fraternarum virtutum ſedulus imitator. Gaſpara viro Nobiliſſimo Melchiori Cornillionio Merenti Domino data vxor honeſtiſſimam in ſua dignatione vitam egit. Bernardus Saleſij & Torenti Baro, ex Nobilibus Nemoroſij Ducis in aula Francica aſſeclis, mille & ducentorum Militum Sabaudienſis exercitus Tribunus, præclaris bellicis aduerſus Grangianum factioſóſque cæteros Ductores geſtis illuſtris. Is eſt Mariæ Amatæ Rabutiniæ coniux. Ianus Sacri Ordinis ſancti Ioannis Hieroſolymitani ſeu Melitenſis Eques, Sereniſſimo Duci è Nobilium decuria à Cubiculis, Alariorum Manipulorum Andelotij Beneficiarij Equitis, & Caſtrorum Præfecti turmalis ſignifer, & Equeſtris Sabaudici agematis apud Subalpinos Ductor & Imperator, ac demum in Nicæna apud Salyos arce Proprinceps, Vir ſtrenuiſſimus. Ioanna

Ludouicus. *Ioannes Franciſcus.* *Gaſpara.* *Bernardus.* *Ianus.* *Ioanna.*

ea eſt quæ apud Fremiotam Totis Heduorum puella occubuit. Atque hi ſunt, quos Magno Præſuli Geneuenſi Syonnaſia fratres peperit, fœlix tam illuſtri prole mulier, ſed vno Franciſco omni laude maiori fœliciſſima. Fuit autem illa Chriſtiana charitate præſtans, in pauperes beneficentiſſima, omnibus chara, de qua poſt obitum teſtimonium eius Confeſſarius reddidit peccauiſſe nunquam mortaliter, ac denique Mulier fortis, cuius procul & de vltimis finibus pretium ſit. Hæc verò poſt aliquot dies ad Fremiotam ſanctus Epiſcopus ſcripſit. Sed, ô Deus! Chariſſima filia numquid in omnibus & per omnia adoranda eſt ſuprema illa prouidentia, cuius ſancti boni & prorſus amabiles ſunt effectus? Et ecce placuit ei ex hoc miſero mundo optimam noſtram & chariſſimam Matrem educere, vt collocet eam (vti ſpero ſecuriſſimè) iuxta ſe, & ad manum dexteram ſuam. Confiteamur ô filia, Confiteamur Domino, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius, Omnes voluntates eius iuſtæ ſunt & decreta æqua, ſemper beneplacitum eius ſanctum eſt & iudicia eius amabilia. Quod ad me attinet, fateor me hanc valde ſentire ſeparationem, hæc enim debet eſſe infirmitatis meæ Confeſſio, poſt eam quam de diuina bonitate feci, tranquillus tamen fuit hic ſenſus quamuis acutus, dixi enim cum Dauide. Obmutui Domine, & non aperui os meum, quoniam tu feciſti. Procul dubio, abſque eo exclamaſſem, ohe! ſub hoc ictu: ſed minimè mihi videtur clamare me audere, & ſub illius paternæ manus ictibus, quam reuera ex ſuæ bonitatis gratia tenerè à iuuentute mea amare didici, vel minimæ offenſæ indicium exhibere. Et hæc Vir Maximus. Intereà Fremiotta optimâ rerum ſuarum diſpoſitione factâ valedixit ſuis omnibus, ac in Sabaudiam cum filiabus Maria Amata, & Franciſca, quæ poſteà Baroni Tholongeonio nupſit, necnon Carolæa Breſchardia venit, quarto Calendas Aprilis, quam tamen Benignus Fremiottus Pater de eo diſceſſu mœſtiſſimus hac ad Gebennenſem Præſulē Epiſtolâ leui quamuis pondere onerauit. Pluribus lachrymis, inquit, Domine notata deberet eſſe hæc charta, quàm caracteribus. Quandoquidem abit filia mea in qua maiorem, quantum huius mundi eſt conſolationis meæ & miſeræ meæ ſenectutis quietis partem collocaueram, abit inquam, & me Patrem abſque filiis linquit. Tuo tamen exemplo Domine, qui ex Matris tuç obitu conſtans adeò

Franciſci Conſtantia.

Fremiotta venit in Sabaudiā.

& fit

& firmum cepiſti decretum,ad voluntatem Dei, determino me, & conformis eſſe volo eiuſdem magni Dei placito,Filiam meam in obſequium ſuum vult in hoc mundo,vt eam per hanc viam in æternam ſuam gloriam perducat.Oſtendo me filiam meam cum mentis ſuæ & conſcientię tranquillitate magis amare quàm proprios meos affectus. Abit ergo vt conſecret ſe Deo , ſed hac obſtricta lege vt nunquam Patris illius, qui eam tam charè & tenerè amauit,obliuiſcatur.Duo pignora ſecum ducit,quorum vnum Beatum exiſtimo,quandoquidem in benedictam familiam tuam ingreditur,vellem alterum nobis conſeruaret,filij ſui eam quam habere bonus Pater debet curam habebo , donec in hac me lachrymarũ & miſeriarum valle eſſe Deus volet : Tu verò Deum mihi precibus redde propitium , & tuum ſeruum humillimum amare perge Fremiotum. Magna perfudit Saleſium conſolatione Fremiotæ aduentus , quæ ſtatim de formanda Congregatiunculâ in qua Religionis in morem Deo famularetur deliberatione captâ , vniuerſam variis & diuerſis rumoribus impleuit Ciuitatem, traxit autem fauente piis cœptis Deo ſolidiſſimi & paterni puellam ingenij in ſuas partes Iacobinam Fabram , Magni Antonij Fabri ſupremi Sabaudiæ Præſidis filiam,& iam Carolæa Breſchardia eius erat. Hæ tres virilis animi fœminæ octauo Idus Iunij concurrentibus Dominica Trinitatis,& feſto Diui Claudij, Religioſæ vitæ Directore Saleſio probationem acturæ in Domum quam Porticum vocant,Henricæ Flocardæ Franciſci Viallonis Peſſani coniugis ad Suburbium Lapicidinanum,qua ad Capucinos itur,emergitque è lacu Titius,intrarunt. Erexerat eis aram Saleſius,ad quam eo die celebrauit ſolemniter ſacrámque habuit ad eas hortationem. Non mora aliæ piæ puellæ ſeſe ſocias reddiderunt , ita vt verę Congregationis nomen hæc ſocietas habere poſſet. Toto eo primo anno obſeruauère clauſtrum,ſéque Sorores vocabant , & Fremiotam Matrem. Precibus, orationibus, vigiliis, abſtinentiis , meditationibus , cæteríſque pietatis operibus iugiter intentæ , parantes ſe ad eam vitæ methodum quam poſteà pro fiteri prætendebant.Qui coram eis ad præfixam horam Miſſam celebraret datus eſt ab Sanctiſſimo Præſule Michaël Faber Bouicianus eius à Confeſſionibus & Eleemoſynis Sacerdos. Dici verò ſatis non poteſt quantum virtutum omnium mellis toto eo anno ſtudioſiſſimæ illæ apes compoſuerint.

Franciſcus & Fremiota de congregatione formanda cogitant.

Initium Ordinis Viſitationis Beata Mariæ Virginis.

Primus annus.

poſuerint. Marianas vulgus appellabat, quia ſacratiſſimam Virginem Dominam Matrem & Adiutricem elegerant eiúſque imagine altare ornauerant ſuum. Per hæc tempora obiit Ioannes Deagius Saleſij olim præceptor, ſuper quem ipſe tenerrimè fleuit, vt eum ſemper coluerat & aluerat domi ſuæ, funeralibus eius interfuit & encomiis defunctum eſt proſequutus, eodémque tractu ob Antonij Fabri diſceſſum, (inſtitutus enim fuerat Camberienſis Senatus Præſes) mœſtitia conflictatus: ſed neque minus ipſe Faber, qui licet honoribus auctus eſſet, à ſuo tamen Saleſio ſeparari ægrè admodum ferebat. Siquidem ei cum diſcederet domum ſuam gratis reliquit, nam nullam hucuſque niſi locatione Saleſius domum habuerat. Pignus hoc eſſe amicitiæ dixit Faber, vtinã maius, & Saleſius actis gratiis acceptauit. Cúmque tapetes menſæ & cubilia è Lambertina domo aſportata, in Fabriana diſponerentur, voluit ipſe in conclaui cubile ſuum poni. Vacua licet eſſent multa cubicula; Nam ex Anicienſibus domibus amplior nulla eſt: interrogantibúſque quid cauſæ haberet. Ego, inquit, ſic melius eſſe iudico, quia poſtquam tota die per has aulas & triclinia ambulaui, in magnis & mirabilibus vt ſolent viri illi magni & potentes à ſæculo, nocte in lectulũ meum intra anguſtos parietes redactus intelligam me eſſe hominem & quidem miſerum. Ambulabo enim die vt Epiſcopus, & coarctabor nocte vt Saleſius. Agebantur hæc exeunte Iulio, cùm acceſſit ad eum quæribundus vir Nobilis Troënneſius Sanciricianenſis: quòd dira tempeſtas ita omnes ſuas fruges diſſipauiſſet, vt nihil ſibi quod in ſequentem annum terræ committeret, reſiduum eſſet, tactus eſt eius ærumnis Saleſius, & ex ampliori narratione veritate acceptâ Redemtori ſuo Viuuenſi præcepit, vt inopis illius nobilis agros cõſereret, ac ſi Epiſcopales eſſent. Et hos quidem omnes quantum poterat charitatis in proximum actus tenebat occultos, ne fortè laus ſibi ab hominibus veniret, ſed eximium vnum occultare non potuit. Propugnabat Anicij Philoſophicas Theſes Ducreſtius, Præſide Claudiô Stephano Nouel[l]etio Pariſienſi Theologo, & Porterius Cauſarum Patronus valdè argumentabatur, ſicque tandem egit, vt (ſicut erat doctiſſimus) Præſidem licèt etiam eruditiſſimum in laborem ad ſoluendum argumentum induxerit, vt ſæpè fit, & vt ſcholâ non ita pridem egreſſus. Nouelletius verò ſenex, qui ſeſe tunc difficile extricabat

Ioannis Deagy obitus.

Faber domum ſuam Franciſco tradit.

Franciſci humilitas.

Erga proximũ charitas.

bat. Saleſius modeſtiſſimè & induſtriè verbum aſſumpſit, ſicque explicauit Nouelletium & extricauit, vt Porterius indignatus quòd ſuum infirmatum eſſet argumentum, non dubitarit proferre inauditam eſſe diſtinctionem illam quam Saleſius afferebat. Subriſit Saleſius, & fieri poteſt, inquit, vt tibi hactenus inaudita ſit, at deinceps inaudita non erit. Nemo non eſt miratus Præſulis modeſtiã & prudentiam. Et Nouelletius ad eum poſteà accedens gratias egit, quòd ſibi ſeni Theologo & ſophiſmatum ſcholaſticorum penè oblito, honorem & exiſtimationem conſeruaſſet. Sequutus eſt actus alius. Petrus Rigaldus Typographus & Bibliopola Lugdunẽſis ex libelli Introductionis ad vitam piam editione tantum lucri receperat, vt niſi cum honoris ſui detrimento Authori ſuæ gratitudinis aliquod teſtimonium non poſſe ſe non exhibere arbitraretur. Venit igitur Anicium ad Saleſium & poſt actas mille grates crumenam obtulit in qua quadringenti aurei nummi continebantur. Recuſauit ille vſque ad extremum, nullum ſe ex eo libro emolumentum aliud velle inquiens, quam vt ſciret animabus vtilem eſſe. Verumtamen vrgente ad extremum etiam Typographo: Benè, inquit, accipio cum gratia, ſed hanc pecuniam non dabo mutuam iniquo fœnore. Erat Anicij puella piiſſima ſed inops, quæ ſe Marianis ſociare Sororibus, ſi habuiſſet quod Congregationi inferre potuiſſet, ad vitam & alia his in initiis neceſſaria valde exoptaſſet; Saleſius vocatâ eâ num in propoſito ſtaret interrogauit, ac vbi obfirmatam eſſe cognouit, cape igitur hoc, inquit (Crumenam eam tradens) Vade ad Matrem Chantaliam & age propitio Deo res tuas. Abiit puella, & cùm Fremiotæ grata eſſet Marianas inter noua ſoror fuit. Planè hæc omnia Saleſio ſanctitatis famam non conſeruabant modò, verùm etiam augebant, quæ cauſa erat vt ad eum tanquam ad oraculum & miraculorum patratorem vndique veniretur. Ex Vallis Romææ partibus acceſſit ab vno Sacerdote ducta poſſeſſorum, vel obſeſſorum à Dæmone caterua horribilis, importunis clamoribus & latratibus canum ad morem aëra perrumpens. Ex miſeris illis ſeparauit Adoleſcentem Ruſticum vultu & geſtibus infœlicitatem illam ementientem, priuatímque ſibi adhibitum grauiter corripuit, in cæteros exorciſmi fulmen exeruit, & liberos prorſus dimiſit. Eo etiam anno liberauit è diaboli faucibus quamplures Geneuenſis Ciuitatis, hære-

Alius … ritatis actus.

Et alius.

Franciſcus Dæmones à corporibus abigit.

Quamplures hæreticos conuertit.

Xx

ticos,& ineunte vndecimo cõtinuauit.Inter cæteros Amedeum Monachum Gexenſem, quem vt artem addiſceret Sartori cuidam Anicienſi commiſit. Salomonem Gallum, Iſaïam Villarſium,Bernardum quemdam,Dominam Gallam cum tribus eius filiis, quam diu aluit, & ei à Sereniſſimo Duce penſionem annuam procurauit, traxit item Bellicum Ductorem, cui à Roſa cognomen erat,cum vniuerſa eius familia, & ſtipendium ei amplum in Montiſmeliani arce obtinuit, necnon ex filiabus eius vnam pietati maximè deditam in Diuæ Claræ Monaſterio collocauit. Sed præ omnibus inſignis ab eo fuit obſtinatiſſimæ fœminæ ex Illuſtri oriundæ proſapia Sanciricianæ Dominæ conuerſio.Celebris ea erat apud Geneuates,& in rebus controuerſis quibus ſtudioſo animo à duobus & viginti annis incubuerat Miniſtris æquiparabatur. Cùm ad inuiſendos affines Anicium veniſſet,inuitata eſt ab eis vt Saleſium ſalutaret.Minimè,inquit,accedam ad illum, Incantator eſt & veneficij fama apud nos in horrore. At illi ſubridebant vrgebántque vt ſaltem concionantem audiret. Conſenſit tandem, & eo viſo ac audito paſſa eſt ſe ad eum duci. Saleſius ſic ſe exhibuit facilem & vrbanum, ſic ad turbulentas propoſitiones modeſtum & tranquillum, vt confeſſa fuerit nunquam ſe vidiſſe hominem tantæ manſuetudinis: Cœlibatum autem Sacerdotum ferre non poterat. Rem miram! At Saleſius ſic eam ſolidis rationibus occupauit,vt tandem conuicta omninò exaudierit vocem venefici illius incantantis ſapienter,conuerſáque ad Dominum Deum ſuum acerrima deinceps fuerit Catholicæ fidei aduerſus Caluinolatras propugnatrix. Vt impleuit huius Conuerſionis fama Geneuatum aures, tanto magis Magum eſſe & Veneficum aiebant Saleſium,& impuriſſima Theodori Bezæ vidua Loriolla ſcriptis litteris non dubitauit eam mille afficere conuiciis & criminationibus, Hypocritam vocans & ſuem quæ in cœnum rediiſſet. Verùm illa ſpreuit opprobria quæ ex huiuſmodi impiis veniebant,& conſtantiſſimè perſeuerauit. Imitatus eſt eam Nicolaus Bartholonius Italus Sacerdos Ordinis Seruitarum, qui à concupiſcentia ductus iampridem votorum oblitus Geneuam venerat, ibíque vxorem duxerat(ſi tamen vxor appellanda eſt Sacerdotis meretrix)Conſcientiæ agitatus aculeis ad ſanctum Præſulem acceſſit,qui poſtquam abſolutionem pro eo à ſancta Sede obtinuit, ei etiam

Sanciriciana Dominæ conuerſio.

Franciſcus à Geneuenſibus magus appellatur.

Bartoloniũ ab hæreſi reuocat.

Theolo

Theologalem præbendam Cathedralis Eccleſiæ Sedunẽſis procurauit. His pendentibus ad Salinates ire debebat Quadrageſimam concionaturus,(eum enim præterito anno illi idcircò rogauerant,) ſed ecce dum profectionem adornat lecti ab iis legati venêre mille cum excuſationibus vti ſubſiſteret, nuntiãtes quòd non viſum fuiſſet quibuſdam Magnatibus ipſum tantis eos afficere honoribus, Cæterùm mœſtiſſimos ſe eſſe ob hanc rem, ſed contradicere non poſſe. Prorſus hoc contumelioſum factum erat, ex quo quiuis alius fuiſſet indignatus. Verùm ipſe legatos illos excepit humaniſſimè, & dimiſit, ſatíſque ſibi fuit Anicienſem audire concionatorem, & filiis ſuis Marianis eos exhibere conceptus, quos pro Salinatibus parauerat. Iam vbi reuolutus fuit annus Probationis piarum illarum Ieſu-Chriſti & Mariæ ancillarũ, vti ſimplicibus votis profeſſionem emitterent Saleſius conſenſit. Venerat ſeu redierat eo vno nomine Antonius Faber Prẹſes filię ſuæ Conſtantiam viſurus. Accurrit vniuerſa Ciuitas cum ea qua populus ſolet rebus nouis curioſitate; eadem dies erat ſexta Iunij Diuo Claudio ſacra, & ecce viſa Fremiotæ Diui Claudij Porta per quam intrauit in requiem. Saleſius cantantibus Muſicis velum ei, & ſororibus impoſuit, feruentiſſimámque adhortationem habuit. Data eſt Diui Auguſtini Regula, & nomen Viſitationis Beatiſſimæ Vìrginis Mariæ, eò quòd viſitandis ægris, & quibus poſſent opibus reficiendis, necnon captiuis & carceribus mancipatis eas deſtinabat. Habitum nigrum ſtrictis manicis corpori iunctum reliquit. Officium paruum Beatæ Mariæ præfixis horis recitandum dedit, & charitatis opera ſuper omnia cum lenitate & humilitate commendauit. Res erat eximia, & quæ bonorum omnium corda teneritudine feriebat. Videre Nobiles Matronas & delicatas Virgines in deliciis educatas aſſuetáſque anteà ſæculo ſic mundum ſpernere, olidiſſimos quamuis & putidos infirmos viſitare; neceſſaria eis omnia ad recuperandam ſanitatem ſeu leuandos morbi dolores miniſtrare, afferre lintea, inquinata mundare, præparare & condire cibos, conſtruere cubilia, ægros adhortari, animum eis colloquiis dare, non horrere à tabernis, à tuguriolis pauperum, immò nec à ſtabulis, præterea tantam in omnes exhibere manſuetudinem, humanitatem, tam modeſtè & grauiter in choro canere, omnibus pro facultatibus obſequi: nam hæc omnia exercebant. Quamuis non deeſſent

Franciſci humilitas.

Profeſſio ſimplex Marianarum.

Earum exercitia.

Impiorum cauillationes. impij, qui irriderent & cauillarentur, ignẽ eſſe ex palea inquientes, & domum ſuper arenam fundatam, quæ deficiente vel Saleſio vel Fremiota non poſſet non ruere. Verùm is eſt mundanorum hominum mos, vt irrideant Dei methodum, qui virtutem in infirmitate perficit, & ab exiguis ſemper initiis magnam molem trahit, & nullus vnquam aliter ortum habuit religioſus Ordo. In his & ex his Diuinam prouidentiam Saleſius adorabat, interim dum per libellum Iſagogicum longe lateque eius fama peruolaret. Peruenit liber ille in manus Dynaſtæ clariſſimi Baronis Montelonij, Caluinianæ ſectæ heretici, qui eo lecto interioribus iiſque grauibus agitatum ſe motibus ſentiens. Conueniam authorem (inquit) vbicunque tandem ſit, & cum hoc decreto ex vltimis Lotharingię finibus Anicium venit, vbi poſtquam ſanctum Præſulem per ſex aut ſeptem hebdomadarum ſpatium continuis de rebus fidei collationibus & diſ-*Franciſcus Baronem hæreticum conuertit.* ceptationibus occupauit, demum ſuis erroribus nuntium miſit, & eius in manibus ſacroſanctam Religionem Catholicam profeſſus eſt. Grauiter has circa tempeſtates Fremiota ægrotauit, immò de eius ſalute Medici deſperabant. Nec vllus tota in Ci-*Fremiota infirmatur.* uitate erat qui non congregationi malè ex eius obitu, ſi eueniret, ominaretur. Solus Saleſius cum humilitate Dei voluntatem expectabat. Cúmque rebus in deterius euntibus Ludouicus Saleſius Tullianus eius frater ad eum acceſſiſſet, dixiſſetque paulatim abire Baronem Chantaliam. Statim ad eam tanquam vltimò valedicturus iuit, conſolatus eſt, & ait. Num vis in omnibus *Franciſci fortitudo, conſtantia & æqualitas.* ô filia, fieri voluntatem Dei, quæ cùm affirmaſſet, ſubdidit, contentus eſt fortè cæptis noſtris & bona voluntate, quam ad erigendam exiguam hanc ſocietatem habuimus Deus noſter. Quemadmodum ſatis ſibi fuit voluntas quam vt filium ſuum ſacrificaret Abrahamus habuit. Si ſic ergo ſuæ placet bonitati, vt ex itineris medio reuertamur fiat voluntas eius. Heroica prorſus voluntatis propriæ abdicatio, emolumentorum ratione quæ ex huiuſmodi vitæ genere toti Chriſtianæ Reipublicæ futura prouidebat, & quæ Deus ei iampridem reuelarat, nõ ſecus ac Abrahamo ſui multiplicationem ſeminis per filium ſuum Iſaacum, quem tamen iuſſit poſtea in ſacrificium occidere. Reuerſus in domum cùm iterum Tullianus frater gemebundus dixiſſet, grandi mactari infortunio domum & congregationem illam, ſi

mater

mater moreretur: cæteras enim ſorores parum fortes eſſe. Bonus artifex eſt Dominus, reſpondit tranquillo vultu, in eius eſt poteſtate peſſimis inſtrumentis optima opera facere, & potens eſt ex lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ. Et reuera Abrahamici ſacrificij ſpecies fuit, nam breui connaluit Fremiota, in longam poſt hæc fęlicitatem, tanquam oliua fructifera in illa domo Dei duratura. Sed abeunte vnâ moleſtiâ ſuccedebat alia, velut vnda impellitur vnda. Senatus Camberienſis ex leuibus quibuſdam cauſis reductionem bonorum temporalium vt vocāt Gebennenſis Epiſcopatus decreuerat, ſatis indignè cōmiſſus ad executionē decreti Senator ſe geſſerat, porrectâ etiā Epiſtolâ quę minimę cōditionis Sacerdotē offendiſſet. Saleſius ſeriò reuerentiæ Epiſcopali dignitati debitæ turbulētum Legatū admonuit, & quantum ad Epiſtolam forti prorſus & generoſo animo reparationem eſt proſequutus, ita vt tandem Senatus per aliam honeſtam & dignam, quam ſtatim miſit, ad excuſationes deuenerit, & ipſe in offenſarū harū remunerationem Senatoris illius ex fratre nepoti Canonicatum in Cathedrali Gebennenſi Eccleſia contulit, & ſequenti anno qui duodecimus fuit, çoram Senatu toto Quadrageſimæ tempore concionatus eſt; ſed & plus fecit, nam ad eorum & Conſulum Ciuiúmque preces ad ſanctiſſimam Sedem Apoſtolicam pro Cathedralis Eccleſiæ Camberij erectione optimis rationibus ſcripſit, quibus oſtendebat Camberium ſemper Sabaudiæ fuiſſe Metropolim, in qua Senatus reſidet & Conſilium ſtatus, amplo ornatam Gymnaſio, multiſque Eccleſiis ſiue ſæcularibus ſiue regularibus, in qua multus ſit concurſus ratione tranſitus Francorum, Anglorum & Belgarum in Italiam. Non eſſe modò congruum, ſed neceſſarium vt in ea ſit Epiſcopus reſidēs, qui ſtatum Eccleſiaſticum in vrbe tam celebri coërceat. Vicarius enim Foraneus pro iis tantùm rebus quæ ad forum contentioſum ſpectant conſtitutus, non ſat habet authoritatis vt populum in reuerentia, & Eccleſiaſticos in officio contineat. Præterquam quòd ſæpiſſimè opus eſt vt recurrat Gratianopolim ac accipiendam Epiſcopi intentionem, quod in rebus vrgentibus ſine magnis incommodis fierit nequit. Gratianopolitanum Epiſcopatum adeò vaſtum eſſe, & in diuerſas diffuſum Prouincias támque adminiſtratione difficilem, vt differri plerunque Sabaudica negotia neceſſum ſit. Grauiſſimum præterea incommo-

Præclara eius verba.

Francisci magnanimitas.

Camberij concionatur.

Scribit pro Camberienſibus.

dum ex eo quòd Dominationes temporales diuerſæ ſint, vnde fit vt in populis morum & modi agendi differentia etiam ſit, nec non ſępè inuidiæ, exprobrationes & facinoroſæ rixæ. Incommodum ex eo quod nimium diſtet Camberio Grationopolis, quippe per vnum diarium, & difficillimum præſertim hyeme ratione torrentium, iter. Vnde fit vt Sacramenta Confirmationis & Ordinis, ſicut & Eccleſiarum & calicũ conſecrationes, ſanctúmque oleum vix ab Epiſcopo Gratianopolitano in ſua iam Ciuitate ſatis occupato, accipi queant. Incommodum ex eo quòd cùm Gratianopolitanus Epiſcopus Caput ſit & Præpoſitus Comitiorum & Conuentuum ſæcularium & temporalium Delphinatus, inde fit, vt quandocunque malè habebunt Coronæ Francica & Sabaudica, immò etiam Gubernatores Sabaudiæ & Delphinatus, populorum commercium valdè ſit difficile, & Epiſcopi tranſitus magnis ſuſpicionibus obnoxius ex vtraque parte, cùm non tantùm, vt communis vtriúſque populi Paſtor, ſed vt ſectarius, & ei apud quem reſidet, éſtque Princeps, addictus conſideretur. Addebat has rationes tanti eſſe momenti, vt nulla legitima vis prætermitti deberet ad erectionem Epiſcopatus in ea vrbe, tum ex parte Sereniſſimi Ducis, cum Sedis Apoſtolicæ ad quam pertinet, præcipuis vrbibus & Prouinciis de congruentibus conſeruandæ pietati & exercitij Religionis Catholicæ, per Epiſcoporum conſtitutionem decentiæ rationibus prouidere. Poſtremò credibile Reuerendiſſimum Gratianopolitanum Epiſcopum in ea eſſe mente, vt cuperet hac ſuæ Diœceſis parte exonerari, quo faciliùs & accuratiùs reliquæ, quæ etiamnum magna, ne dicatur maxima, erit, poſſet incumbere. Hæc ille: quæ etiam dum ſcriberet, ab Abele Saltarello Buſcundonenſi Abbate, & Gratianopolitano Officiali, & Generali Vicario rogatus in ſacello Sodalitatis Pœnitentium ſanctæ Crucis ſacros generales Ordines celebrauit. Hinc conſcriptam iam Anicij epiſtolam ad Supremum Pontificem, pro decernendis Beato Amedeo Sabaudiæ Duci ſupremis cæleſtibus honoribus, miſit. Semper quidem operæpretium fuit Beatiſſime Pater (inquit) homines, qui peculiari ac illuſtriori vitæ ſanctimonia Deum coluerunt, in Sanctorum numerum publicæ Eccleſiæ authoritate, ſolemnique ritu referre: ſic enim Deus in Sanctis vberiùs laudatur, Sanctorum gloriam libentius enarrant populi, & laudem eorum ſplendidiùs annuntiat

Franciſcus Cambery Ordines celebrat.

Franciſcus ad Papam ſcribit pro referendo in Sanctorum nume. rum B. Amedeo.

tiat

tiat Eccleſia, cúmque maiore fiducia Sanctorum merita recolimus, maiore quoque fructu eorum interceſſionibus adiuuamur, ac denique eorum exempla vehementiùs nos prouocant, de quorum ſanctitate mentes noſtræ nullatenus dubitant. At verò, Beatiſſime Pater, hoc quod ſemper & vbique dignum & iuſtum eſt, hiſce noſtris temporibus, non ſolùm ſalutare, ſed ferè neceſſarium videri debet; cum ſcilicet, quia abundauit iniquitas, refrigeſcit charitas multorum, imò propemodum omnium: vnde; quoniam defecit ſāctus à terra, reuocandi ſunt in memoriam, & in medium Eccleſiæ reducendi illi, qui hactenus maiore ſanctitatis ſplendore claruerunt, vt ſint, quemadmodum vnus eorum dixit, in ſpeculum & exemplum, ac quoddam veluti condimentum vitæ hominum ſuper terram, ſicq́ue apud nos etiam poſt mortem viuant, & multos ex iis, qui viuentes mortui ſunt ad veram prouocent, & reuocent vitam. Cum igitur ſcirem, Beatiſſime Pater, permultos omnium Ordinum viros à Beatitudine tua expetiiſſe, vt Beatum Amedeum Sabaudiæ Ducem tertium Sanctorum Catalogo adſcribere dignaretur, nolui ſanè, neque verò volui committere, quin humillimis precibus idipſum ab Apoſtolica Beatitudinis tuæ prouidentia poſtularem. Quod dum facio, omnia idem mecum agere videntur. Poſtulat id, non precibus, ſed ſuo iure Dei Omnipotentis Maieſtas, quæ in hoc Beato Principe clariùs mirabilis apparebit. Poſtulat Hieruſalem illa cœleſtis Mater noſtra, quæ ſuum ciuem à nobis debitis honoribus celebrari lætabitur. Poſtulat hęc noſtra Hieruſalem inferior, cui Beatitudo tua præeſt, quæ tanti filij nomen ſcriptum in cœlis gaudebit ſanctificari in terris. Poſtulat rerum præclarè à Sanctitate tua geſtarum ſeries, vt quia nuper ex principibus Eccleſiaſticis Diuum Carolum Sanctis annumerauit, hunc quoque ex ſæcularibus adiungat, vt vtriuſque ſortis homines habeanr, quod imitentur. Poſtulat Sereniſſimorum Sabaudiæ Ducum familia, quæ non ſolùm fidei conſtantia, ſed præclaris etiam fortitudinis operibus magnum olim, & deinceps Eccleſiæ attulit ſolatium. Poſtulat hæc vniuerſa Sabaudiæ Prouincia maximè verò hæc Diœceſis Gebennenſis, quæ tanti Principis nobilitata natalibus, magnam in eius precibus ſpem meritò collocabit. Poſtulant denique ipſius Beati Amedei merita, & miracula, quæ pondere & numero maxima ſunt & Illuſtriſſima. Age ergo Beatiſſime Pater

ter,& hanc quoque lucernam igne Diuino accenſam,ne diutius ſub modio relinquas, ſed pone eam ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt.Nomen eius ſanctifica,qui tanta charitate nomen Dei ſanctificauit,ac miraculorum multitudine colluſtrauit. Annuncia toti Eccleſiæ quę eſt in terris,quia Dominus mirificauit Sanctum ſuum in cœlis, vt exaudiat nos cùm clamauerimus ad eum. Hæc ſunt vota eius,qui Beatitudini tuæ diu ac fœliciter Chriſtianis omnibus præeſſe ac prodeſſe omnibus animi viribus exoptat. Hęc Sanctus pro Sancto ſanctè ſcribebat.

Frăciſcum Dux ad Abbatiam Ripallienſem nominat.

Ducem etiam per alias litteras in eam curam animauit, qui ſanè Dux adeò per hæc tempora Saleſium amabat, vt ſuſpicionibus omnibus obliuioni datis nominauerit eum ad Abbatiam Ripallienſem per obitum Thomæ Pobelli Tricaſtrenſis Epiſcopi vacantem,quam tamen actis gratiis recuſauit.

DE

DE VITA ET REBVS GESTIS, SERVI DEI,

Eximiæ Sanctitatis Viri FRANCISCI SALESII *Epiſcopi & Principis Gebennenſis.*

LIBER OCTAVVS.

REDVCE Camberio Saleſius redierat, cùm ad ſequentem annum à Perilluſtribus, Decano, Canonicis, & Comitibus Eccleſiæ Lugdunenſis inuitatus eſt. Sed vt omnia deinceps ſuſpicionibus libera ageret, hac de inuitatione Sereniſſimum Ducem per litteras certiorem reddidit, cumque emenſis aliquot menſibus reſpōſum nullum haberet, rogauit Comites vt excuſatum habere dignarentur, oculóſque in alium coniicerent, ſi tamen poſthæc videret ad ſua vota eorum deſiderio reſpondentia, facem aliquam, eamdem in alium annum voluntatem reſeruarent, ſeque (aiebat) iis conditionibus ad eorum obſequium, qui tanti & tam celebres in Chriſtiana Eccleſia eſſent promptiſſimum. Doluerunt Comites à miſeria temporum, doluit & vniuerſa Lugdunenſis Ciuitas, quæ tantum Præſulem ſibi finitimum eximiis affectuum cultibus proſequebatur, & quam ipſe peculiari quadam propenſione amabat. Peruenerat ſiquidem ſanctiſſimi Marianarum Viſitationis inſtituti fama ad Lugdunenſes, & ex narratione piæ quædam viduæ, necnon & Virgines interiùs motæ, quidnam eſſet, ex inſtituti loco, ex ipſomet Inſtitutore, necnon & Sororibus inſtitutum tenentibus ſcire voluerunt. Venerunt itaque Anicium & congregationem huiuſmodi Lugduni erigendi ſtatim animum habuerunt, nec niſi cōſolationes ex Anicienſibus retulerunt, ſanè optime iam omnia in piiſſima ſororum familia procedebant, iámque

Franciſcus inuitatur à Comitibus Lugdunenſibus ad Conciones.

Lugdunenſes Matronæ Aniciū veniunt.

de loco in vrbe habendo, vbi commodè & Monaſterium & ſacram ædem conſtruere poſſent, agebatur; non ſine magnis difficultatibus, quę dum ſenſim ſuperantur, Saleſius Bonopolim profectus eſt, vt litem iam veterem moleſtámque inter Comitem Santalbanium & Dominum Cambiagum Hæreticum Geneuenſem componeret. Adeò celebris erat Saleſij æquitas inter prudentes viros, contrariæ quamuis religionis vt non dubitauerit Cambiagus eius ſeſe ſubmittere arbitrio, & reuera res in vtriuſque ſatisfactionem optimè ceſſit. Quo facto in Gexenſem agrum perrexit, vbi Eccleſiaſticis rebus benè inſtructis pro Sororibus Annunciationis Beatæ Mariæ Virginis apud Sequanos, quæ eius opem humillimis precibus implorabant, efficaciter ad Archiducem Auſtriacum ſcripſit. Cùm hoc tempus æſtiuum in recenſendis rebus Eccleſiaſticis huius Regionis Gexenſis impenderem, Sereniſſime & piiſſime Princeps (inquit) ecce à finitimo oppido ſancti Claudij vineæ quædam paruulæ, vt antea ſuauiſſimum pietatis odorem, ita & nunc magnum ſuæ mentis dolorem nobis ſentiendum dederunt. Aliquot enim illius loci Virgines deuotiſſimæ cum ſummoperè cuperent, religioſum vitæ genus aggredi; viderentque ſe longè à Monaſteriis mulierum abeſſe, & proinde vix poſſe expetitis ſponſi cæleſtis angelicis nuptiis potiri, de Monaſterio ibi conſtruendo (Deo procul dubio inſpirante) ſeriò cogitare cœperunt, cúmque res omnibus bonis grata iamiam initium habitura videretur, repentè ab hominibus venit turbatio, & vulpes quædam paruulæ prodierunt, quæ demoliri hanc vineolam contendunt, ſolemne namque eſt omnibus Dei Optimi Maximi regnum eiúſque gloriam quęrentibus, periculum in mari, periculum in terra, ſed maximè periculum in falſis fratribus experiri. Semper propemodum pietatem, pietatis prætextu euellere nituntur. Ergo Sereniſſime Princeps, congregatio illa virginum, quamuis inſtitutum Eccleſiæ iudicio probatum, & in Burgundia multis locis receptum, Annunciationis ſcilicet Beatiſſimæ Virginis, colere vellent, multis tamen contradicentibus mundi filiis, nulla ratione hactenus ſacrum illud negotium conficere valuerunt. Verùm in tanta rerum difficultate, etſi plerique illis deſperationem indicerent, non potuerunt tamen non rectè ſperare, dum in Celſitudinis tuæ Sereniſſimæ pietatem auguſtiſſimam oculos coniiciunt, arbitrantes nimirum

Franciſcus Bonopoli lites componit.

Franciſcus ſcribit pro Monialibus Annũciationis.

ſe ab ea facilè præſidium impetrare poſſe, quo omnia impedimenta diſpellantur. At quia, & ſexui, & puritati virginum, pudor indiuiduus comes eſt, non ſunt auſæ ad pedes tuæ Celſitudinis, niſi aliquo ſacro Antiſtite duce accedere: vnde me tanquam propinquiorem impenſiſſimis precibus rogauerunt, vt eas, earúmque deſiderium Celſitudinis tuæ inuictiſſimæ zelo per litteras commendarem. Quod dum facio, noli exiſtimare, Sereniſſime Princeps, me ambulare velle in magnis, qui tantùm Monarcham petitionibus aggrediar, ambulo tamen confidenter, quia ambulo ſimpliciter, confiſus rem ipſam eamdem, quam nomine virginum iſtarum efflagito à pleriſque maximæ erga tuam Celſitudinem authoritatis, interceſſoribus, expetendam & obtinendam. Poſtulabit enim id ab ea ingenita benignitas, poſtulabit addita eximia religio, poſtulabit excellens deuotio, poſtulabit denique rerum & temporum conditio, quæ ea eſt, vt preces quamplurimas, ac proinde precatores multos requirat, vnde & nouum hoc examen myſticarum apum ſacrum Orationis mellificium meditantium, eò gratius Celſitudini tuæ fore, exiſtimaui, quo locupletiorem & vtiliorem huic ætati operam nauare conſtituit. Viuat porrò diutiſſimè, fœliciſſimè, ſanctiſſimè, auguſtiſſima tua Celſitudo, & harum Virginum humillimarum ſacrum deſiderium amanter excipiat. Saleſius his actis & ſcriptis, cùm rediiſſet, tranquillata negotia, vt initiis fieri poterat, Marianarum ſuarum inuenit, quæ tertio Calendas Nouembris è Lapicidinana porticu egreſſæ, Martis die hora quinta poſt meridiem intrauerunt in vrbem, ac domum à Philippo Nicollino cauſarum Patrono & Ioanna Baltaza, eius coniuge, emptam, propè atrium Nundinarium ad mœnia, cœperúntque die craſtina ad primas veſperas feſti omnium Sanctorum, officium paruum Beatæ Mariæ, (vt ſolebant) decantare; erant autem tredecim numero Sorores, octo ſcilicet profeſſæ, & quinque nouitiæ. Quia verò Religioſis exercitiis domus empta non erat accommoda de vicinis aliis nonnullis, nullius ferè vſus, & exigui valoris; ad Monaſterium conſtruendum cogitare cœperunt; & idcircò cum domuum Dominis egerunt, ſed ſtatim fuere qui reclamarent, & impedire conarentur, publici nempe munerum Nemoroſij Ducis Adminiſtri, in totius Ciuitatis detrimentum, rem eam fieri promulgantes. Saleſius, vt pro Sororibus ad æquitatem vinceret, Ducem Nemoroſium conuenit, & ille rem omnem coram ſe

Marianæ Sorores intrant in vrbem Aniciensem.

Perſequutiones in ſorores Marianas.

agitari, præſente etiamnum Saleſio, voluit; ac poſtquam ſuos Adminiſtros nullis niti fundamentis comperiſſet, perpetuum eis ſilentium impoſuit; Sororibus autem omnem gratiam & omnem opem promiſit, & ſic fauſte incipiebatur, niſi rurſum à religioſa vicinia veniſſet grauis turbatio, qua de cauſa multa certè Saleſius acerba tulit, veruntamen victor euaſit in omnibus; quibus diebus cum Camberio puella nobilis Gaſpara Auiſana Anicium veniſſet, ſalutaſſétque ſanctum Præſulem cum intentione locum petendi in viſitationis Monaſterio. Bene veneris (inquit ille) ô filia, expectabamus te, Mater Chantalia, & ego, ſciui enim futuram te noſtram à longo iam tempore, nempè cùm te infantem vlnis deferrem meis, peculiarem mihi pro ſalute tua zelum dedit Deus: nolo tamen vt adhæreas mihi, ſed ipſi. Stupuit illa ad hæc verba, neque enim vllum intentionis & voluntatis ſuæ conſcium eſſe arbitrabatur, cùm ſæculi hucuſque mores ſequuta fuiſſet, at iampridem Saleſius Fremiotam de eius aduentu tacito tamen nomine certiorem reddiderat, ſubiecerátque, quòd mirabiliùs ipſo Epiphaniæ feſto die intraturam, cui Prophetiæ reſpondit omninò euentus, ſicut idem iam olim cum ſacris tingeretur puella fontibus, parentibus nihil minus cogitantibus prædixerat. Et Auiſana, quo tempore congregationi Fremiota, Fabra, & Breſchardia, initium dabant, benedictionibus dulcedinis à Diuina bonitate præuenta fuerat; Etenim leui vidit inſomnio ſuper Anicienſem Ciuitatem longum, latum & ſpatioſam iter in cœlum tendens, tribúſque notatum flammantibus & ſcintillantibus ſtellis, ſimul hanc audire ſibi viſa eſt vocem, ecce viam cœli pro te, niſi ad eas ſtellas eas, nō attinges Cœlum. Cogitabūdam reddidit deinceps inſomnium, quouſque erectam audiuit Anicij à tribus piis fœminis ſocietatem ad vitam religioſe tranſigendam, tunc illud eſſe cœlorum iter, quod viderat, interioribus admonita indiciis, intellexit: quapropter, immerſa antea mundo, & ſecularibus inuoluta vanitatibus valedixit tot pellaciis, & ſequendas tres illas ſtellas ſecum ipſa decreuit. Quàm mirabilis eſt Dominus in omnibus viis ſuis, & vbique adorandus. octauo igitur Idus Ianuarij introduxit eam Saleſius in cubiculum Regis æterni, quo tamen poſteà eam educere variis tentationibus humani generis inimicus conatus eſt, & iam exitum illa moliebatur, iam Ægypti allia & porra obuerſabantur eius memoriæ, cùm

Franciſci prophetia de Auiſana.

Auiſana viſio.

cùm Saleſius hoc de miſero conſilio admonitus, impenſiſſimis precibus Deum conſuluit, puellę mentem in Sacramentali Confeſſione inueſtigauit, nihilque aliud præter cacodæmonis nequitiam in virgine puriſſima recognouit, celebrauit, & dum ei Auguſtiſſimum porrigeret Sacramentum, ſtatim inſpirationem ſenſit, qua ſubmiſſa voce hanc pro ea orationem recitauit, qua vtitur Eccleſia ad magnas hebdomadæ ſanctæ ferias. Reſpice quæſumus Domine ſuper hanc famulam tuam, pro qua Dominus noſter Ieſus-Chriſtus non dubitauit manibus tradi nocentium, & crucis ſubire tormentum. Illicò ſancti Spiritus illuſtratione intellexit rediiſſe puellæ perſeuerantiæ animum, & ipſa moueri ſuprà ſe dexteram excelſi in fortitudinis opus ſenſit. Quamobrem haud mora vterque gratias immenſæ Dei bonitati egit, & eam poſtea Saleſius alloquens, cùm deinceps tentaberis (inquit) ſuggerétque inimicus egreſſum, dic ei, Vade retrò Satana, chariſſimus me meus Pater benè eſſe vocatam dixit, & reddidit idcircò certiſſimam. Omninò egregie poſthæc in Religione Auiſana egit. Itáque rebus omnibus in vniuerſa Diœceſi optime compoſitis, peregrinationem Saleſius Mediolanum vſque ad Diui Caroli Borromæi ſepulchrum inſtituit, quam diu iam perpenderat & cōceperat eam quidem pedes, ſed omnes prorſus, quotquot habebat, amici auerſi, in eius ſententiam concurrerunt, neque tempora, neque ætatem, neque corporis conſtitutionem, quam multi iam labores fregerant id velle, (inquientes) quare equis adhibitis decimo ſeptimo Calendas Maij horâ matutinâ vndecima anno currente iam decimotertio magna ſuorum Ciuium caterua ſtipatus Anicio egreſſus eſt, ac per Camberium & Bramnouices Alpes tranſcendit. Taurini à Sereniſſimo Duce feſtè & blande exceptus, multa cum eo egit; multos è præcipua Nobilitate viros, quos cædis Bertellotij Nemoroſio Duci a ſecretis ad Sonnaſiam ſyluam factæ reos effecerant, purgauit, & eorum probauit innocentiam, pro ſua Marianæ Viſitationis Congregatione quidquid petiit, obtinuit. Prętere a miſerum Anicienſis Gymnaſij ab Euſtachio olim Chapuiſio fundati ſtatum, expoſuit, negligentes Rectores, alienatos reditus, & incertos qui docerent Profeſſores: Anicienſes quidem habuiſſe iampridem in animo, quo res meliùs haberent, in illud Collegium Patres Societatis Ieſu aduocare, ſed cùm in multos iam annos creuiſſet

Franciſcus Auiſianam confirmat.

Franciſcus ad Diui Caroli Mediolanū peregrinatur.

negotium, Patres illos tãdem renuiſſe,quapropter aliud eſſe cogitandum, quo proximæ ruinæ occurreretur. Dux his auditis. Neſcis quid factò opus? inquit, recuſantibus Ieſuitis, conditionem fortè accipient Clerici Regulares ſancti Pauli,quos alio nomine Barnabitas appellamus, tenent illi Gymnaſia vbi committuntur,docti ſunt, & verè religioſi,ac præterea(quod peculiare illis eſt)ad Epiſcoporum auxilium expediti.Diui Caroli noſtri ad cuius is ſepulchrum filij,habent hîc domum vnam,habent Vercellis, ſed præcipuam Mediolani. Videeos, tenta pro Anicienſi Gymnaſio eorum voluntatem, planè arbitror te non niſi contento & læto ab eis animo receſſurum. Fecit ex Ducis imperio Saleſius,Taurinenſéſque Barnabitas inuiſit, à quibus mirificè cultus eos etiam coluit & amauit. Cognouit enim apud eos Horere dotes omnes, quibus religioſi veri commendari ſolent. Notauit idem Vercellis & Mediolani, vbi Præpoſiti Generalis voluntatem & conſenſum accepit, ſi modò Anicienſes Ciues vellent,deque conditionibus æquis conuenirent, & Dux Sereniſſimus omnia ſua authoritate firmaret.In ea autem ampla & antiqua ciuitate toti orbi celeberrima Inſubrum Magiſtra,ac Domina,quam iam olim Ioſuë temporibus conditam,ac poſtmodum à Gallis Senonenſibus auctam & inſtauratam ferunt, quamque Diuus Barnabas Apoſtolus Euangelij face illuſtrauit, miris cum honoribus à Federico Cardinali Borromæo Diui Caroli Patruele, & in Archiepiſcopatu tam illuſtri ſucceſſore digniſſimo, nec non à Ioanne Mendozzio Linoioſæ Marchione & Prorege, exceptus eſt. Poſtera quam aduenit die ad ſancti Sepulchrum Sanctus celebrauit,datis ei precioſiſſimis ſacris veſtibus, quibus ex auri & gemmarum radiis,Solis in morem,flammeſcebat,veruntamen ſcintillauit toto vultu venerabundus, rigauítque ſuis lachrymis contractam illam cutem, ſacra oſſa,ad quorum cultum tot miracula quotidie perpetrantur. Sancti autem Præſulis ad ſanctum Præſulem ea oratio fuit. Vt obtineret ſibi à Deo virtutes illas quibus dum viueret,hauriretque communem nobis ſpiritum,tantoperè radiauerat vt verè fuerit lux mundi, & lux illa quæ luxit coram hominibus, ita vt glorificauerint patrem æternum,qui in cœlis eſt.Vt Diœceſim ſibi creditam benè, & vt ille ſuam, regendi methodum inpræſentiarum doceret eum, necnon fortitudinem in tot anguſtiis, quibus premebatur ſæpiſſime

Franciſcus inuiſit Barnabitas.

Franciſcus Mediolani benè exceptus.

Franciſci ad D. Carolum oratio.

ſibi à Deo impetraret. Certè longioribus precibus interpellauit eum, & feruentioribus quàm exprimere calamus queat, nec niſi madidis oculis diſceſſit. Multis affecerunt eum honoribus Hiſpani etiam Præſidiarij, quos aliquando Anicij cognouerat, licet non ita benè Hiſpaniarum Rex & Allobrogum Dux per ea tempora haberent, ſed virtus vbique in honore eſt, vbi non barbaries dominatur, recedentem verò mille amicitiæ ſanctæ proteſtationibus & pignoribus Cardinalis & ex Ciuibus multi ſunt proſequuti; Nouariam pertranſiens Sepulchrum Diui Bernardi Mentonij Auguſtenſis Archidiaconi vidit, & perſuaſit Canonicis, vt qua poſſent Sancti illius corpus reuerentia colerēt. Redux ad Taurinates vt fuit, inſtante ſolemni ſacroſanctæ Sindonis feſto, Dux ex Epiſcopis eum eſſe voluit, qui ſacras illas Saluatoris humani generis reliquias explicarent, Maius erat & dies quarta quo menſe torridiſſimi iam in regionibus illis calores ſunt, & Saleſius totus ſudore madebat: accidit autem vt dum vultum demitteret, tum ſudantis frontis cùm lachrymarum guttæ in ſacrū linteum deciderint, & precioſiſſimis Ieſu Chriſti ſudoribus ſeſe admiſcuerint, ô pij cordis teneritudinem! Vnde ſequenti anno ad Fremiottam magnus Pontifex ſcripſit. Ab anno & has circiter horas Taurini eram, & cum oſtenderem ſanctam Sindonem inter tot populos, multæ ſudoris guttæ, quæ ex facie mea cadebant, in ipſammet ſanctam Sindonem inciderunt, & ad hoc cor noſtrum hoc formauit deſiderium. Hei! placeat tibi Saluator vitæ meæ indignos meos ſudores permiſcere tuis, & meum ſanguinem, meam vitam, meos affectus ſacri tui madoris meritis diluere. Princeps Cardinalis penè iraſcebatur quod ſudor meus in ſanctam Saluatoris mei Sindonem exſtillaret, ſed penè dixeram, non ita delicatum eſſe Dominum noſtrum, & nullum effudiſſe ſudorem, neque ſanguinem, niſi vt admiſceret noſtris quo pretium eis æternæ vitæ daret: ſic poſſint eius ſuſpiriis noſtra ſociari, vt in odorem ſuauitatis coram æterno Patre aſcendant. At verò cuius rei recordor? Vidi. Cùm infirmarentur fratres mei in infantia cubare volebat eos mater mea in ſubucula patris mei, ſudores patrum (inquiens) filiis ſalutares eſſe. O! cubet cor noſtrum hac ſancta die in ſudario Diuini Patris noſtri, eius ſudoribus & ſanguine inuolutum, ibíque ſit tanquam ipſamet mors diuini illius Saluatoris, ſepultū in inuariabilis decreti ſepulchro, vt ſemper

Franciſcus Nouariæ.

Franciſcus Taurini S. Sindonem explicat.

Eius deſideria.

ſemper maneat mortuum in ſeipſo quouſque in gloriam reſurgat æternam. Saleſius Taurino redeundo, dum ſuperat Alpes, & horridum Ciniſij montis Iugum, non potuit quin Diuinam prouidentiam & miraretur, & adoraret ex tot miſeris, qui perpetuis expoſiti, ſiue hyemis, ſiue æſtatis tempeſtatibus tranſeuntibus inſeruiunt: alioquin enim nemini aut difficillimè daretur per hæc ſalebroſa & horrenda loca tranſitus. Cur non petunt Taurinum (inquiebat) aut Mediolanum, aut Lugdunum, vt vitam ſuam lucrentur, aut alio ſi volent? Numquid meliùs illis eſſet? ſed O! quàm adorabilis eſt magni totius mundi Regis æterna diſpoſitio! Tandem ſuum in Anicium, effuſis obuiam ei multis, rediit octauo Calendas Iunij, ipſo Dominicæ Pentecoſtes peruigilio. Luce Craſtina in Cathedrali ſua Eccleſia, ſolemniter celebrauit, Fabricarant autem Canonici in fornicibus templi quamdam Machinam nubibus perſimilem, ex qua dum auguſtiſſimum Sacramentum eleuaretur, poſt conſecrationem prodire inter flammas columba debebat, quæ deſcenſum ſancti Spiritus ſuper Apoſtolos in linguis igneis repræſentaret: ſucceſſit fœliciter artificium, ſed columba poſtquam diu huc & illuc muſicis perterrita cantibus volitauit, demum ſuper ſancti Præſulis ad altare ſtantis nudum caput requiem ſuam inuenit, ſi miratus fuerit populus, ſi fleuerint ex interioribus motibus plurimi, dicere non eſt opus, neque ex aſſiſtentibus aut Miniſtris Canonicis vllus auſus eſt ad eam vel capiendam, vel abigendam, leuare manũ, ſed nec ipſe Præſul adeò fortè raptus, vt non ſentiret, vel cœleſtibus confectus deliciis mouit ſe, vt eam excuteret, donec ſponte abiit. Planè hos nemo ſentiat fortuitos caſus inanis ſignificationis eſſe cum circumſtantiis, quibus euenerunt. Die poſtera, quæ ſexta Calendas Iunij fuit Conſules & Conſiliarios ciuitatis itémque Gymnaſij Adminiſtratores conuocauit, quibus Sereniſſimi propoſitionem Ducis expoſuit, & Barnabitarum conſenſum, ſi modò ipſi vellent, tum quinam illi eſſent expoſcentibus, Religioſos eſſe dixit omni laude maiores, qui habitum Ieſuitico ſimilem gerant, qui publicè doceant, qui concionentur, qui confeſſiones audiant, qui diuinum officium in choro decantent, qui viſitent, & conſolentur ægros, qui Epiſcopis & Curionibus vocati auxilio ſint, qui porrò Mariæ & Marthæ officia optimè exerceant, placere eos omninò ſibi, ſi modo vellent rem actam

Franciſci [illegible]atio in Alpibus

Columba deſcendit in Franciſcum.

Franciſcus Anicienſibus Barnabitas laudat.

eſſe. His dictis, ex eius fide dixere Ciues conſentire ſe ad omnia, nec poſſe mali quidquam ex eius prodire manibus. Quamobrem ſcripſit illicò ad Sereniſſimum Ducem, & Patres illos, adhibuítque Ciuitatis Epiſtolam, qua quidquid tractandum erat, continebatur. Iis menſibus obierat apud Falcinates Curio Morzinenſis nullis relictis hæredibus, quapropter iure caducario frui debebat Epiſcopus, & hæreditas illa ad permagnam ſummam aſcendebat; defuncti Sacerdotis cognati ad agendum & componendum de ea hæreditate, cùm ſe pauperes dicerent, Georgium Rollandum rerum domeſticarum Præfectum conuenerant, obtulerántque viginti ducatos; verum ille ſummam tanquam minimam & impertinentem cum indignatione reiecerat; Cognatóſque vel ad maiorem ſummam, vel ad litem expectabat; Cùm illi cautiores eius abſentiam expectauere, & ſacrum conuenere Antiſtitem, verbíſque & geſtibus miſerrimos ſe ementientes eamdem viginti ducatorum ſummam obtulere, nec negauere quin cum Rollando iam conuenire voluiſſent, verùm illum ad paupertatem qua vrgebantur non attendiſſe. Bonus Epiſcopus viginti ab eis ducatos accepit, nec mora acceptilationem de reliquo dedit, & inquit, hoc pro pauperibus etiam eſto. Cùm veniſſet Rollandus, & quæ acta erant, intellexiſſet, non dubitauit ad ſanctum Dominum ſuum accedere, & grauiter quæri quod ita ageret, vt vix ad anni finem poſſet reditus ſufficere, tunc ſanctus. Et ſi mortuus non fuiſſet Sacerdos ille? (inquit ſereno vultu) ſed non ita fiet in poſterum. Attamẽ ea iam pauperes habent, & eo recedente irato ſimili, ſuperuenienti amico cuidam (ait) Verſutia aduerſus Rollandum vſus ſum, ipſe ex quibuſdam caducis bonis certam ſummam expectabat; ego eam ipſo inſcio tuli, & diſtribui pauperibus, ſed auertat peiora Deus. Rollandus tamen ſui ſanctitatem Domini agnoſcebat, quod probauit paulò poſt, cùm ad virum Dei ducti eſſent ſeptem aut octo miſeri, vt liberarentur à ſpiritibus immundis, ſteterat diu ſatis fixis in eos oculis cogitabundus & tacitus, tum Rollandus ad eum à tergo acceſſit, & nihilne dicis (inquit) Domine pauperibus illis? Magnam habent in te confidentiam, expectántque vt alloquaris eos. Quamuis non niſi quatuor aut quinque verba diceres, ſatis illis eſſet. Et Saleſius ſubriſit, in eúmque conuerſus, Benè (inquit) loquar eis, lector autem valdè, quod me Rollandus noſter docue-

Franciſci charitas & quàm diuitias contemneret.

Z z

Franciſcus dæmones è corporibus eiicit.

rit miracula facere. Loquutus eſt, tetigit eos, benedixit, & illi incolumes abiêre. De decem aut duodecim Rupi Seuinienſibus idem fuit. Hi vexati pariter ad ſacrum Antiſtitem ducti à Cognatis ſuis venerant, diuerſorio excepti apud Nicolaum Brachetum Ciuem Anicienſem apud Nundinariam porticum, horrebat populus ad eorum aſpectum, rotabant enim ſeſe miſerè, & pluſquam poſſint humanæ vires ſurſum deorſúmque ferebantur. Verùm vt ſanctũ alloquuti ſunt, vt ſuam miſeriam deſcripſerunt, vt communicauit eos ille manu propriâ vt benedictione ſacrâ eſt impertitus, liberi receſsêre. Sanè res iam ſollemnis erat, quicunque enim ad eum accedebant, ſuis votis potiebantur. Optimè poſthæc antequam excederet annus, duodecimo ſcilicet calendas Decembris pro Catholica apud Gexenſes Religione decreuit. Vt octo in Eccleſiis diuinum deinceps officium celebraretur, donec conuerſorum numerus reliquas aperiret, nempè Gexij, Fargis, Peroni, Chalexij, Ceſſiaci, Diuonæ, Thoëriaci, & Sacconæi. Inſtitutos Curiones ad reſidentiam, niſi ex Ordinarij licentia ſub pœna priuationis portionum, adſtrinxit: Quorumlibet officiorum horas præfixit; quæ ſingulis neceſſaria eſſent Eccleſiis, deſignauit. Singulis diebus Dominicis doceri Catechiſmum ſtatuit; ſupplicationem pro fidelibus defunctis, & concionem inter Miſſarum ſolemnia. Singulis item diebus ſabbathi hymnũ Gaudiorum Sacratiſſimæ Virginis ante eius imaginem. Lugimagiſtro Gexenſi Catholico mercedis annuæ nongentos florenos adſignauit. Sacella reſtitui debere intra decennium à Patronis ſub pœna priuationis iuris Patronatus proſcriptis libellis promulgauit. Dunantium Curionem Gexenſem ex Regis placito Oeconomum pronunciauit. Patres Capucinos ſecundùm neceſſitatem frumentum ab eo & vinum debere percipere, declarauit; nec niſi conſultis iis in rebus arduis & magnis quidquam agere. Quæ quidem decreta interim dum fiunt, venere à Sereniſſimo Duce ad Senatum litteræ, quibus erectam recens Congregationem ſacrarum Chriſti Ancillarum Viſitationis Beatæ Mariæ amantiſſimè commendabat, & his ſic fœliciter procedentibus, ecce adfuit annus decimus quartus quo Saleſius ſcriptioni libri ſui de amore diuino ſedulò incumbebat, non abſque variis tamen diſtractionibus, nam Præſulum nemo vnquam iis adeò fuit obnoxius, ſed momenta ſingula minimi otij inſumebat, matutinas

Franciſci decreta pro Eccleſia Gexenſi.

nas

nas præſertim horas, & antequam cubitum iret nonnullas. Dum autem aliquando in Muſæolo ſuo incluſus attentius ſcriberet, audiuit derepente retrò ſe in Muſçi angulo mugitum vehementem, quaſi Tauri, ſtupuit primò, ſed non ſurrexit è ſede, poſt aliquot momenta, auditus eſt idem mugitus terribiliter, tunc ſurgens inueſtigauit quidnam eſſe poſſet, exiit in cubiculum, & in aulas, perquiſiuit de inferioribus cubiculis, & de ſubtegulano ſolario, nec quidquam inuenit, nec ſimile euenire in ea domo intellexit, in qua nec equi, nec tauri, nec canes, alerentur. Tribuit inſolentiam illam Caeodæmonis inuidiæ, qui bonum ex eo libro emerſurum coniecturis præuidens impedire conabatur, & debilem ſe ſentiens conficiebatur rabie. Sæpe etiam poſthæc vlulatum luporum, & latratum canum audire ſibi videbatur, donec tandem fatigatus Satanas abſtinuit. Hyems erat, & venerat ad eum, fortè honorariæ viſitationis ergo, Cleriadus Geneuenſis Marchio Lullinius Sabaudici Ordinis Torquatus Eques, de rebus adeo grauibus tractaturus, vt abire ſuos famulos ad tempus aliquod vtérque iuſſerit, & hi in aliam domus partem ſeceſſere, vbi honeſtis intenti luſibus dominorum ſuorum ſunt obliti, aut dum alios, de exitu renunciaturos adeſſe putabant. Interea nox pro illis adfuit, & recedentem Toparcham ſolus abſque lumine ad inferiorem portam vſque Præſul comitatus eſt, tunc accurrentibus ſeruis, cùm iam ille receſſiſſet, ad Cubicularium ſuum, Franciſcum Fabrum conuerſus (tranquillè ait) Franciſce ſemiſſis candela valde nobis honori fuiſſet. Quiuis alius Dominus ſeruos illos vel expuliſſet, vel certè corripuiſſet ſeuerè. At Saleſius manſuetiſſimus erat; amabatur & colebatur à bonis omnibus: ſed malis audiebat odioſus. Quidam cauſarum Patronus ei de cætero, & ex ſeruili ſui ortus conditione tributarius: nullum in eius famam obtrectationis genus omiſerat, immò verò vbicunque de eo maledicendi ſeſe offerebat occaſio, gloriabatur. Sanctus Antiſtes illum inter eundum per vrbem obuiam habẽs, manu mitiſſimè apprehenſum, his verbis eſt alloquutus. Odio meproſequeris, & famam meam iniuriis violare contendis, neque habes vnde excuſationem afferre poſſis, ego enim hæc omnia probè ſcio. Verumtamen vide ſi tu oculum vnum mihi confodiſſes, altero adhuc te beneuolè & benignè reſpicerem. Non habuit miſer Cauſidicus quod reſponderet, ſed opertus eſt ſicut

Franciſcus inter ſcribendum Taurinos mugitus audit.

Itemque luporum vlulatus.

Franciſci humilitas & manſuetudo.

lentiſſimus & ſubtiliſſimus Philoſophus Redemptus Baranzanus,qui Anicienſem Philoſophiam edidit, & ex libris ſuis vnum ipſi Franciſco Saleſio Gebēnenſi Epiſcopo dedicauit. Neq; hæc dumtaxat egerunt, doctrinam Chriſtianam arripuerunt ſtatim, quā libentiſſimè illis commiſit Saleſius, & cùm antea in ſola Diui Dominici æde, & diuerſis ſacellis Catechiſmus doceretur; in quatuor ædes diuidi, operæpretium fore(viſum eſt)ex eorum iudicio, cui annuens Præſul Dominicanam ſibi ædem retinuit, & Barnabitis Eccleſiam Beatæ Mariæ Lætæ, in quam Mulieres, Diui Ioannis in quam Viri,& Diuorum Pauli & Caroli in Collegio,in quā ſcholarū candidati cōuenirent,dedit,aſſignauit.Certè vt amabat eos Magnus Antiſtes, ſic eū illi & mirabantur & colebant mirandum quantum, Diuíque Caroli viuam in eo venerabantur imaginem. Inſignis erat his dierum tractibus Prophetiæ dono Saleſius, & ad eum vndique veniebatur. N.Polliens caſtri cuiuſdam,non procul Anicio,Cuſtos;iampridem ab inimico homine minis tentatus timebat ſuæ vitæ. Quamobrem conſilium aliquod accepturus conuenit Epiſcopum, narrauítque timores ſuos. At vir Dei poſtquam eum attentè perſpexit. Ne time (inquit)fili mi. Aggredietur te fortè inimicus, verumtamen non igne ſe imbui catapulta patietur, ſpera autem in Domino quoniam ipſe non tradet te in manum inimici tui. Receſſit conſolatione pleniſſimus Caſtellanus ille Polliens, cúmque reuerſus in ſuam domum eſſet, non fefellit opinionem Inimicus, ſed poſt aliquot dies ad eum dum tranſiret occidendum, cum catapulta retrò ſepem ſe adaptauerat, vt tranſiit Polliens, dare catapultæ ignem truculentus inſidiator conatus eſt, ſed nequiuir. Murmure tamen quodam admonitus Polliens adornandi fugam tempus habuit, & recordatus eſt eorum quæ ſibi ſanctus Epiſcopus Anicij prædixerat. Magna per vniuerſam Sabaudiam laborabatur penuria, ſcatebat Regio pauperibus Dei miſericordiam implorantibus, & Anicij multi à fame formidabant. Saleſius populi ſui miſeratus continuis conſolabatur adhortationibus eos,verumtamen non ceſſabat pauperū timor.Semel in Diui Dominici Eccleſia Concionē habēs,cùm in hæc fortè verba incidiſſet,eſurientes repleuit bonis,& diuites dimiſit inanes,nolite timere(inquit)ô chariſſimi filij mei.Ego ex Deo vobis polliceor, dummodo obſeruaueritis legem eius, non perituros fame, ſed

Franciſcus Barnabitas catechiſmo deſtinat.

Franciſcus prædicit.

Pauperes conſolatur.

neque paſſuros ex inopia: Hæc autem ſic amanter expreſſit, vt conſolatione omnes pleniſſimi cohibere non potuerint impetum lachrymarum, & reuera repleti ſunt bonis eſurientes, nec quiſquam eorum, qui tantoperè timuerant, indigentia laborauit. Bernardus Paris Ciuis & piſtor Anicienſis, qui in ſuæ artis rebus inſeruiebat Epiſcopo, filiam habebat infantem adhuc, quippe quæ ſeptimum vix annum attigerat, Huguinam nominabant, ea patrem in Epiſcopi ædes venientem ſequebatur, & vt erat in pueros facilis Saleſius, dum prandium ſumeret, præſentibus Barnabitis duobus, puellam ad ſe venientem blandè ad genas tetigit, manúque arrepta, non ſuperabis (inquit) ô filiola decimum ſeptimum annum, illa vt erat paruula non adhibuit prædictioni animum, vt tamen poſtea non fefellit.

Prædicit puellæ obitum.

Interea venêre Saleſio ab Auguſto Cæſare Matthia litteræ, datæ Lyntzij decimo quinto Calendas Aprilis, eo anno milleſimo ſexcenteſimo decimo quarto, quibus de rebus Imperij tanquam Princeps admonebatur, vt indicta eſſent Comitia, quæ diætas vocant, Ratiſbonæ ad Calendas Februarias ſequentis proximè anni decimi quinti, quibus adeſſe perſonaliter iubebatur, vel ſi infirmaretur fortè, per iuſtructum fuſiſſimè Procuratorem ad capienda ſcilicet conſilia, quo pacto ab Sibeburgenſis Prouinciæ, & Hungarici regni finibus, immortalis Chriſtiani nominis hoſtis Turca arceretur.

Recipit ab Imperatore litteras.

Gebennenſem ſiquidem Epiſcopum Romani Imperatores ſemper, vt Imperialem Principem non vltimum, quandocunque de rebus grauibus agendum eſt, per litteras & tabellarium eo vno nomine miſſum, certiorem reddunt, qui Tabellarius inſtructus Geneuam primùm venit, ac ad Epiſcopale palatium pulſat, reſpondetur autem ei non adeſſe Epiſcopum, ſed Anicij commorari, tunc authoritate capta de ſuæ miſſionis officio venit Anicium, & hæc vt Gebennenſi Epiſcopo, ius in miſeram ciuitatem conſeruare videantur, fieri volunt Auguſti Cæſares, Saleſius reſpondit vix adeſſe ſe poſſe, cùm humanis omnibus ſpoliatus exiſteret ſubſidiis, nec quidquam ſibi ad pia ſuæ ſacræ Cæſareæ Maieſtatis vota reſtaret, præter pias preces quibus ad Deum clamare non ceſſaret, vt (cum Dauide inquit) mitteret ei auxilium de ſancto, & omne conſilium ſuum confirmaret. Quia autem non ita pridem eum Dux Sereniſſimus ad Abbatiam Ripallienſem nominauerat, credidit ſuas etiam preces, in loci illius tam celebris reſtau

Epiſcopi Gebennenſes Principes Romani Imperij.

reſtaurationem, acceptas Duci fore, quamobrem cùm de collocandis ibi Cartuſianis cogitaſſet, ſcripſit ad eum, & egit impenſè, vt eos ibi collocare dignaretur, aut in Abbatia Filliacenſi, quæ bellorum & temporum iniuriis penè deſtructa erat, Ordinem adeò firmum, & erga Sabaudiæ Sereniſſimam familiam optimè ſemper affectum, ſic commendauit, vt Dux eos non quidem Filliaci, ſed Ripalliæ collocauerit, non ſine vtilitate magna, quæ in vniuerſam Caballij Prouinciam emergit. Decimoſeptimo Calendas Iunij id erat, & ſeptimo poſtridie feſti Natiuitatis Beati Ioannis Baptiſtæ ad inuiſendum Præſulem piiſſimum Dionyſium Simonem Marquemontium Archiepiſcopum Lugdunenſem, ac poſtea Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalem, Anicio egreſſus eſt. Marquemontius ſtatim ac eum aduentare intellexit, miſſo Sacerdote cum litteris, ſeſe ſtatim obuiàm ſignificauit adfuturum, & inuitauit ad Archiepiſcopale ſuum palatium, honorem eum eſſe (inquiens) & Coronam Prælatorum. Igitur Dominica die quarta Calendas Iulij celebrato Veſperarum Officio, multa, tum Comitum, tum Ciuitatis Procerum, turba ſtipatus conſcendit in rhedam, & ſancto Præſuli ad ſeptimum aut octauum ab vrbe lapidem in occurſum venit; tum poſt officioſas vtrinque officij perfunctiones aſſumptum eum magnifico excepit hoſpitio. Octo dierum ſpatio Lugduni moram traxit Saleſius, quibus pendentibus ab vniuerſa ſplendidiſſimè cultus eſt Ciuitate, Sanctorum Petri & Pauli feſto concionatus eſt, cum piis illis Matronis & Virginibus Mariani inſtituti ſui auidis coram Archiepiſcopo egit, concluſum eſt congregationem ſimilem Lugduni erigendam, tandem percuſſo amicitiæ ſanctæ fœdere, non niſi inuitus eum Marquemontius permiſit diſcedere. Cum rediiſſet ſolemnem trium ordinum Conuentum, Septembri vel Octobri menſe habendum in Gallia accepit, & pro ſuo vltra Rhodanano Prouinciarum Bugienſis, Vallis Romæenſis & Gexenſis, Clero, vel eum, vel ex ſuis aliquem adeſſe oportebat. Rogauit Ioannem Petrum Camuſium Bellicenſem Epiſcopum, vti pro iis Prouinciis loqui dignaretur, quandoquidem (inquiebat) populus ſuus populus eius eſſet. Deplorabat autem miſerum, in quem ab Sæculari Magiſtratu reducta erat, Eccleſiæ ſtatum, & Franciæ optabat à Deo benedictionem, vt renaſceretur in ea pietas, quæ Diui Ludouici temporibus regnabat. Nimirum Eccleſiæ vix quid

Franciſcus pro Cartuſianis ſcribit.

Franciſcus Marquemontium Lugd. inuiſit.

quidquam reſtare aliud, quam vt clamaret ad Dominum. Vide Domine & conſidera quia facta ſum vilis, & iterum: Manum ſuam miſit hoſtis ad omnia deſiderabilia eius, quia vidit gentes ingreſſas ſanctuarium tuum, de quibus præceperas ne intrarent in Eccleſiam tuam. Sequenti feſto Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis ſexto Idus Septembris dum ſolemniter in Collegiata Æde Anicienſi celebrat. Ecce per Rimam magnæ feneſtræ vitreæ, quæ in choro ad Epiſtolæ partem erat ingreſſa eſt candidiſſima columba, quæ poſtquam aliquantulum per totam ædem volitauit, ſuper humerum Epiſcopi in throno ſedentis, in quo ſculpta eſt arbor Ieſſæa, & in eius ſic ſedentis gremio requieuit, vbi ab aſſiſtentibus capta eſt. Stupentibus omnibus & dicentibus, ſanctus eſt Epiſcopus noſter, & verè ſanctus, quam ſanè opinionem diu conceptam continuis & interruptis virtutum actibus confirmabat. Celebratis Veſperis in laudes ſacratiſſimæ Virginis, arrepta Columbæ occaſione, eam eſſe Columbam Dei (inquiens) & amicam illam, cuius vox dulcis, & facies decora, totámque pulchram, & formoſam abſque macula, tam abundè, ſuauiter, & piè effuſus eſt, vt viſus ſit verè columbæ illius habere vocem, quæ lacte eſt lota & reſidet iuxta fluenta pleniſſima. Elapſis decem ab hoc euẽtu mirabili diebus ad primi lapidis iactum pro Viſitationis Beatæ Mariæ templo celebrauit etiam ſolemniter ſub potentiſſimis Muſicorum choris, & ſorores omnes communicauit, dies enim Iouis erat; tum finita Miſſa benedixit lapidem formatis cultello quatuor crucibus ad quatuor angulos tradidit Malliardæ Dominæ à Cruce; Proſperi Malliardij Comitis Turnonij, & Sabaudiæ olim Producis filiæ, quæ eum nomine Sereniſſimæ Principis Margaridis Allobrogicæ Mantuæ Ducis Viduæ iecit, in eo autem hæc capitalibus Romanis caracteribus ſculpta erant. Deo Optimo Maximo, Ieſu Chriſto, Sanctiſſimæ Matri Virgini Mariæ Viſitanti. Carolo Emanuele Sabaudiæ, Henrico Gebenneſij Ducibus anno milleſimo ſexcenteſimo decimo quarto, decima octaua Septembris, Margaride Infante Sabaudię, Vidua Ducis Mantuę Protectrice, Franciſco Epiſcopo, Congregationi Sororum oblatarum Viſitationis Deuotioni ſacrum. Plauſit ad iactum pia turba, & toti Congregationi fœlix fauſtumque omen acclamatum eſt. Sed longè aliud poſthæc Seduni fuit. Hildebrandus Iodocus in Adriani locum Sedunenſis à Valeſiis

Columba iterum in Franciſcum deſcendit.

Franciſcus primum lapidem Ædis viſitationis iacit.

ab aliquot menſibus electus erat Epiſcopus, & à Sancta Sede confirmatus; inſtabat autem, quo debebat conſecrari, tempus, & Saleſium Gebennenſem tanquam finitimum & Sanctitatis fama illuſtrem in eam operam enixè rogauerat, & Saleſius etiam cum accepta gratia promiſerat. Calendis igitur Decembris in eam rem profectus; poſtquam nonnulla ex itinere Tononi & Aquiani egiſſet, Valeſiorum Prouinciam ſua præſentia recreauit. Ad Pontem Morgiæ obuiam habuit cum multa Sacerdotum & Primorum turba, Cathedralis Decanum Eccleſiæ, qui eum Latina eleganti oratione ſalutauit, & excepit, ſplendidiſſimè verò in vrbem aduentantem electus Epiſcopus, cuius ipſe Promotor fuit; Solemnitatis autem die aſcendit in ſublime pulpitum pretioſiſſimâ trabeâ & mitrâ inſignis, & concionem habuit, de Epiſcopali dignitate, & authoritate tam cumulatè, tam eleganter, tam efficaciter & eruditè, vt populus ingens, qui nunquam ſic ornatum viderat pro ſermone publico Antiſtitem, cum laudibus exclamauerit, fœminæ quoque, quæ pueros ſuos domi reliquerant, accurrebant captum eos, & ſuper cæterorum capita quo ſanctum Præſulem videre poſſent, eleuabant; aderant & Hæretici quamplures, qui in magni Præſulis conuerſi laudes à Miniſtrorum ſordida & inſolenti grauitate auertebantur, tantámque mirati cum humilitate tanta doctrinam eum de ſuis ſcrupulis & dubitationibus alloqui amplius non diſtulerunt, atque ita reliquum à ſolemnitatis actione tempus, hæreticorum conuerſioni, & de rebus controuerſis diſputationibus, magno ſanè cum emolumento Saleſius inſumpſit. Et quia inter concionandum ex aſſumpta materia de ſucceſſione Apoſtolica in Eccleſia ſancta Dei, id eſt, Romana tractauerat, exhortatúſque fuerat populos vt eiuſdem ſanctæ Eccleſiæ ſanctitatem, vnitatem, & ſucceſſionem amarent; è præcipuis vnus diu hac de re cum ipſo diſſeruit, cúmque ille idem delegatus à Prouincia eſſet, vt redeuntes Præſules Archiepiſcopum ſcilicet Viennenſem Conſecratorem & Epiſcopum Gebennenſem Promotorem ad fines vſque Valeſianorum comitaretur, perpetuò in itinere cum Saleſio eſt colloquutus, dixitque hæc inter cætera. Domine rem vnam feciſti, quæ à multis annis in Ciuitate Sedunenſi facta non fuerat, neque enim vnquam Catholicis concionatoribus permiſſum fuit, de vlla vel minima agere controuerſia è cathedra. Verum ſo-

Franciſcus Sedunum proficiſcitur.

lemnitas & tua conditio acceptum reddidere ſermonem tuum, ex quo proculdubio Catholici multi valdè reſtabunt confirmatis: cæteros adhortatus es, vt ad Eccleſiæ gremium redirent, & hoc ſanè quantum ad ſingulares attinet, bonum eſt. Sed de tot Ciuitatibus & Rebuſpublicis, in quibus nemini Concionatori Catholico prædicare, ſed nec immorari, nec loqui licet, quid fiet? & quodnam remedium? ſiquidem inter nos Helueticos, in tota Germania & multis etiam Galliæ partibus integræ ſunt Ciuitates hæreticæ, & hæreſis in rationem Status tranſit, nec vlla vel minima ſpes conuerſionis affulget: & Hæretici omninò pacificè viuunt, nec vllus eſt qui eos vel tantiſper diſturbet, profundiſſimum inuenere locum in corde Saleſij hæc prudentis viri verba, nec ea vnquam eijcere potuit, quin imò hanc demum formauit conceptionem. Verum equidem ſi ſic relinquantur Heluetij, Tigurini, Baſileenſes, Bernenſes, aliíque fœderati, idémque de Anglia, & aliis Regionibus, nunquam conuertentur, immò verò Religionem ſuam ſtatui iungentes illam cum hoc ſtabilient, & quemadmodum ab aſſuetis non fit paſſio, ita cum antiquitate hæreſis illa vltra quidem non proficiet, ſed quod magni eſt momenti, vltra etiam non deficiet, & erit in nobiliſſimis illis Europæ partibus Paralyſis incurabilis. At verò quodnam remedium? Sic ſecum perpendebat Saleſius. Et quidē remedia vtiliſſima excogitauit, ſed quæ minimè promulganda, Apoſtolicus apud Sereniſſimum Ducem Nuntius eorum conſcius factus eſt, An Apoſtolicæ Sedi propoſita fuerint, ignoratur: Cæterùm Saleſij manu propria ſcripta adhuc extant, & vtinam ad ea vellet Apoſtolica Sedes attendere. Exhibebuntur autem quotieſcunque, vel opus fuerit, vel ipſa iubebit; neque enim omnia vulgo tradenda ſunt.

Franciſci cogitatio pro reducendis hæreticis.

Decimoquarto Calendas Ianuarij Seduno rediit, & quinto Calendas Februarij anni milleſimi ſexcenteſimi decimi quinti ad fundandam nouam Coloniam Marianarum Sororum, Fremiotam, Fabram, Peroniam Mariam Caſtelliam, & Mariam Amatam Blonnayam Lugdunum miſit, ad petitionem nobilium aliquot Matronarum Lugdunenſium, quæ eo vno nomine Rhedis venerant, quo hyeme, cùm miſer quidam laceris omninò veſtibus eum forte in proxima graduum domus porticu deambulantem ſolum reperiſſet, petiiſſet Eleemoſynam. Pius Epiſcopus ſtatim ſubligaculum ſuum depoſitum iuit, cùm nihil aliud penes ſe haberet

Franciſcus dat pauperi ſubligaculum ſuum.

beret in promptu,& pauperi dedit,ſtupendo Chriſtianæ Beneficentiæ amore , & amoris Diuini ſtudio ; ſed qui tunc de Diuini amoris ſcribebat effectibus, non poterat quin erga proximum ſuum eos demonſtraret.Mirum autem quàm iniquè ab hominibus nequam tantæ vir perfectionis, his pendentibus fuerit diuexatus, & iterum mirum quod viri è præcipuo Magiſtratu, Principiſque conſilio, multis ei præterea obſtricti nominibus eum diuexauerint. Marianarum Sororum ex vna parte,& fratrũ eius Bernardi Baronis Saleſij Torentini, & Iani Equitis Melitenſis inprimis ex alia occaſione id fuit, impudentiſſimis calumniis, Nemoroſij Ducis optimi alioquin Principis aures ab impiis illis impletæ ſunt, & innocentiſſimo Præſuli omnium malorum cauſa imputabatur.Ipſe impoſitorum criminum depulſionem à tempore expectandam ratus, de cedenda calumniatoribus per aliquot dies vrbe cum fratribus conſilium iniit, receſſitque in Saleſianum Caſtrum donec furor Principis pertranſiret. Verumtamen reuocauit eum Quadrageſimale tempus, necdum ceſſauerat quaſſatio: vnde mox ad Amiciſſimum Fabrum ſcripſit.Redux Saleſio vbi hilariorum dies pertrãſiui, reditum noſtrarum nimis iam veterum tribulationum per calumniam in fratrem meum factam inueni, ludus mihi & riſus eſſent hæc omnia, niſi iratum & indignatum Dominum viderem. Intolerabile hoc mihi eſt, qui tot habeo inuiolabiles hoc pro Principe affectus, & cuius olim ſuauiter bonitatem deguſtaui. Tam multi errant, verberant,occidunt,graſſantur & eſt illis illa clementia refugium.Fratres mei nec mordẽt,nec calcitrant.& inclemẽtiâ opprimuntur. Quid infertur eis mali nec tibi? aiunt impij: rapitur pretioſiſſimum quod habeamus bonum: Principum noſtrorum gratia, & poſt hæc dicitur.Quid infertur vobis mali? Chariſſime frater, fieri ne poteſt, vt amet me Princeps ille, qui(vt videtur)delationibus ſibi in fratres meos factis delectatur, cum ſemper meras & nefarias eſſe calumnias cognouerit? nihilominus tamen,eas recipit,credit cum ſingulariſſimæ indignationis demonſtrationibus. Crimen eſt vbique terrarum proximum odio proſequi.Hîc eum amare crimen eſt. Crimini dantur Domini Collaterales viri ab omni probro immunes,authoritate extraordinaria,ea tantum ratione,quod eo me amore proſequantur, qui omnibus meæ conditionis debetur hominibus.Omninò,mi frater,glorior à te amari,& pro te affici,at quandoquidem tanta eſt infœlicitas mea, ta-

Franciſcus peſſima perſequutione tentatus.

ceamus deinceps, Deus & corda noſtra id tantum ſciant, & aliqui amoris ſecreto digni. Mitto ad te apographum Epiſtolæ quam ſcribo ad Dominum, vide ſi debeat, aut poſſit dari. Quamuis enim hæc me maximè res afficiat, nollem ipſum irasci, neque enim volo te ampliùs eius offenſionem incurrere. Veniet aliquando dies illa, qua amare me nemini probrum erit, ſicut eorum, qui me ſingulariter amant, nemo vnquam probrum meruit. In his vltimis verbis confidenter, & abſque hæſitatione ſcriptis ſpiritum prophetiæ habuit. Hæc autem inter alia ſcribebat ad Principem. Malum eſt noctis teſtimonium, Domine, & negotia perambulantia in tenebris obnoxia malis occurſibus, de quibus nemo reſpondere poteſt, ſed miſeri illi probi homines qui ex Amplitudinis tuæ gratia redierant, probabunt ſe noctibus illis fuiſſe alibi, & tæderet eos ſummoperè, nequitiis illis, vel conſenſiſſe, vel fuiſſe cooperatos, alias ab ipſis inſolentias nullas intellexi, quia reuera nullas commiſerunt. Permitte verò mihi, Domine, prudentem hanc libertatem, qua ex officio meo in omnes vti debeo. Papę, Reges, Principes huic malo obnoxij ſunt, vt accuſationibus & delationibus ſæpe decipiantur. Aliquando reſcripta dant ex obreptione & ſurreptione emanata, ideò ad ſuas Curias, Senatus & Conſilia remittunt, vt auditis partibus videatur vtrum tacita fuerit veritas, aut falſitas propoſita ab impetrantibus, quorum conditiones ad accuſationes & delationes ab congruo examine, ſine quo Mundus, qui abundat in iniquitate omninò æquitate careret, eximendas inanes ſunt; Principes autem hanc contra ire methodum minimè poſſunt, obſtricti enim ſunt ſub æternæ damnationis pœna. Accuſationes aduerſus miſeros illos afflictos, & aduerſus fratres meos Amplitudo tua recepit. Ex æquitate fecit, recepiſſe, ſi non niſi intra ſuas aures recepit, at ſi recepit intra cor condonabit mihi, ſi cùm non tantùm humillimus eius ſim ſeruus, verùm etiam amantiſſimus, & maximè affectus, quãuis indignus Paſtor dicam ei, offendiſſe Deum, & obligari ad pœnitentiam, etiamſi accuſationes illæ veræ eſſent. Nullum enim verbum, quod in præiudicium proximi ſit, credi debet, niſi prius probatum fuerit, & verò probari niſi per examen auditis partibus nequit. Quiſquis tibi loquitur aliter Domine, animæ tuæ proditor eſt. Et accuſatores fide digni ſint, quantum volueris. Admitti tamen accuſati ad defenſionẽ ſuam

Franciſcus de ſe propheta.

Intrepidè ſcribit ad Nemoroſium

Verba dicēda Principibus.

debent

debēt. Magni Principes arces nunquā & munera niſi fide dignis confidunt,ſed neque propterea ſecuri ſunt,falluntur enim ſæpè, & qui heri fideles fuerint,hodie infideles eſſe poſſunt, ſicut illi, qui hos miſeros accuſarunt per præcedentes actiones,acquirere ſibi potuere fidem,quam tua Amplitudo dedit eis, ſed eam perdere merentur deinceps, quandoquidem abutentes ea falſas adeo accuſationes contexuerunt.Subiicit & alia fuse quibus crimen repellit & innocentiam chariſſimorum fratrum probat. Aliter autem exorta graui in Congregationem Marianam tempeſtate ſe geſſit, nam floccipendenda eſſe maleuolorum & obtrectatorum verba (inquit,) veritatem tandem aliquando erupturam, mentiri enim iniquitatem ſibi ac porrò ranarum eſſe coaxationes importunas quidem, ſed præterea nihil,canum in Lunam latratus. Animi tranquillitate & maledicentiæ contemptu puniendos impios.Quamuis non deeſſent viri prudentes, qui vt exurgeret in ira ſua conſulerent,& peccatores illos terræ in matutino interficeret. Exurrexit tamen fortiter, & magnanimiter ad defendenda Eccleſiæ ſuæ iura,aduerſus Seſſellienſes.Horum Prioratus Cathedralium Canonicorum Collegio perpetuò vnitus eſt,& eius ratione Decimas ex iure debent,quarum perſolutionem,cùm diu negaſſent, fruſtráque Sanctus Epiſcopus in reducendis ad ęquum illis laboraſſet,omnéſque viri probi cum eo, demum manu forti & brachio extento in Senatu Burgundię negotium arripuit, ſcripta ad intimum ſibi Præſidem hac Epiſtola, Aperto tecum pectore loqui volo, Mi frater, (ſic eum appellat) cum quo enim igitur? A quo hoc Epiſcopali munere fungor nihil ita me afflixit, ac Motus iſte Conſulum & Incolarum Seſſellienſium diebus præteritis factus contra pietatem & Iuſtitiam, litigant cum Capitulo meo ratione Decimarum, quas perſoluere non debere prætendunt, niſi ex triginta frumentariis faſcibus vnum, & quod ad vinum ſpectat, niſi ex ſexaginta equi oneribus vnum. Controuerſiam hanc conatus ſum, amicè componere, perperàm verò : neque enim boni iſti incolæ ſententias vllas, expeditas rationes, niſi ad eorum voluntatem deueniatur,ſubire volunt. Pendente lite vim ſibi magis fore propitiam quàm iuſtitiam arbitrati ſunt, & poſt multas minas id tandem fecere,quod vti ſpero Proiudex Bellicenſis expoſuit.Niſi fallor extremus fuit officij Magiſtratibus debiti con-

Franciſcus Eccleſiæ ſuæ iura tuetur.

temptus, & turbulenta nimis animi in Curiones & Eccleſiaſticos concitatio. Et affligor ſanè, niſi reprimatur hæc violentia, creſceret enim quotidie,& affligor prætereà ſi hæc ſeditio caſtigetur, quia ſeditioſi Diœceſani mei ſunt,& filij ſpirituales. Penſatis omnibus cupio ſecundùm, quoniam tandem afflictione opus eſt filiis,vt corrigantur,& Admonitiones fruſtrà fiunt, & ſatius eſt tribulationem eorum temporalem me deflere,quàm ſi in æternum ſeſe darent præcipites.Multi probi locorum illorum homines tumultum illum improbant,& moleſtia ex eo afficiuntur,nequiuere tamen torrentem diſtinere. Actus ergo ab officio meo duos iſtos Canonicos mitto: teſtes ſunt pluſquam oculares patrati facinoris,præſertim Philib ertus Roges incomparabili vir pietate Theologus, & Diuini Verbi prædicator eximius, in qué commouerunt fœminas, vt eum in Rhodanum deturbarent, tanquam ſi malè in omnium famam loquutus fuiſſet, vnde excuſans ſe,Hei! inquit,timebam inter huiuſcemodi homines tantoperè,vt quamuis per totam vitam meam malè fuiſſem loquutus,tunc probè tacuiſſem. Denique nimis publica videtur mihi hæc inſolentia,vt diſſimuletur, nimis moleſta & faſtidioſa,vt impunita remaneat,nimis periculoſa,vt non reprimatur. Committo omnia tuæ prudentiæ, & rogo te, ſic velis agere, vt Eccleſia mea in ſuis iuribus ſubſiſtat, & deinceps homines illi in officio ſuo remaneant. Hæc ille. Sed quamuis à domeſticis eius venire dici poſſet hæc afflictio ſtatim tamen eum magis domeſtici affligere perrexerunt. Dynaſta quidam inſignis arbitratus eum Nobili cuidam fœminæ,quę in Monaſterium Viſitationis receſſerat,perſuaſiſſe,vt iura aliquot, & pecuniarum ſummam Congregationi remitteret,cederétque, cùm ipſe aliter deberi ſibi illa omnia autumaret,nullum exprobrationis,omiſit genus,nulla indigna & probroſa facinora prætermiſit in ſanctum Præſulem, qui tamen omnia flocci faciens, immotus perſtitit, & vide Domine (inquit) ne fortè ex falſis delationibus hæc agas,inquire de veritate primùm quàm iraſcaris? ego enim ſciui quid vellet ea Mulier? verumtamen facti author minimè fui. Intentauit minas Turbulétus ille. At ſanctus. Age,ait,pacificè,in neminem valent huiuſmodi minæ,at ſi fortè valerent, fallereris tamen apud me, neque enim eius ſum conditionis, vt probroſos hos à tui ſimilibus actus tolerare iuſtitia debeat. Porrò iratus vir militaris manſuetum

Indigna in Franciſcũ facinora.

Eius mãſuetudo & fortitudo.

ſuetum & tranquillum reliquit Antiſtitem, cùm ſucceſſit non modeſtior. Is potens erat, & in Militia ſancti Ioannis Hieroſolymitani, ſeu vt nunc dicitur, Melitenſis, Beneficiarius Eques. Seruum habebat, quem extra Gebennenſem Diœceſim ad ſacros Ordines promoueri curauerat, & cui tunc vacantem Parœcialem Eccleſiam in Curionis munus procurabat, ſed præſentatum ſolitóque tentatũ examine tanquam indoctum, ac (quod peius) non ita probis moribus, Saleſius reiecerat. Ille igitur iracundia excæcatus, poſtquam nihil non indignum effudit, tandem in hæc verba deuenit. Si nullius ego ſum apud te conſiderationis, deberes ſaltem cruci quam gero, honorem reddere; & Saleſius ſubridens, quomodo, inquit, crucem non venerarer, cum & ego eam etiam geram, & ad ipſius defenſionem librum compoſuerim? Elinguem & confuſum hæc verba prolata ſuauiter, virum alioquin violentum reddidère, qui impetrata facilè deinceps inſolentiæ ſuæ venia modis omnibus, optimum Præſulem coluit, quem offenderat; adeò magnis per hæc tempora anguſtiis Saleſius ad virtutem exercitabatur, prætérquam quod ſtupenda benignitatis ex pio in proximum animo ſtudióque opera quotidie exercebat; nam cùm magna eſſet annonariæ rei difficultas, langueréntque pleríque fame, ipſe bis in hebdomada omnibus ad oſtium ſuum venientibus ampliſſimam ſtipèm curabat erogari, diebus item ſingulis fiebat idem, quamuis non ad deſtinatam horam: & præterea quia multi in ciuitate verecundi pauperes erant, acceptis ab Confeſſariis eorum nominibus viginti quatuor modios frumenti diſtribui iuſſit, & modius triginta & triginta quinque florenorum valoris erat. Planè ob tam eximios actus cœleſtibus eum ſæpenumerò ſuauitatibus Diuina bonitas remunerabatur, & torrente voluptatis potabat eum, quo tempore præſertim ad libri ſui de amore Diuino compoſitionem calamum capiebat, fatigata cacodæmonis inuidia, & teneræ adeò ſuauitates illę erant, vt cogeretur plerúmque ad tergendos oculos ſcriptionem interrumpere, aliquando etiam abundantiſſimis lachrymis chartam madefaciebat: ſolemnis, hæc fuit Dei erga ſeruum ſuum dignatio. Octauo Calenpas Aprilis, quo die Incarnationis Dominicæ ſtupendum Myſterium ſub Annunciationis Beatiſſimæ Virginis nomine Eccleſia celebrat, è Concione in Eccleſia Collegiali habita redux, ſub veſperum recitandi roſa-

Franciſcus quam item māſuetus.

Eius in pauperes charitas.

Conſolatur eum ... eius.

rij cauſa ſolus in cubiculo relinqui voluit, cúmque recitaſſet, circa tantum Myſterium, ad cubitale ſuum precatoriũ ante Crucifixi effigiem, mèditabundus in genua procubuit, & ecce poſt aliquot momenta decidit in eum ſub viſibili ſpecie Spiritus ſanctus, Igneus, ſcilicet globus, in multas flammulas mox diffiſſus, quibus hinc & inde, ſurſúmque & deorſum opertus, circumtectus ſalubri viuicomburio, & innoxiis ignibus exagitatus eſt: vt autem cecidit glans illa igniaria, ſtatim ipſe exiguo pauore apprehenſum ſe ſenſit, quem tamen mox depoſuit, & tanta cœleſtis amoris dulcedine eſt imbutus, vt deſint verba humano ori quibus exprimi poſſit. Subſtitit, toto vultu ignem ſpirans, & calida aliqua valetudine tentato ſimilis cùm amiciſſimus ei & familiariſſimus frater Ludouicus Toparcha Tullianus, vt ſæpe ſolebat, intrauit in cubiculum; Et valéſne, inquit, Domine? Ego ex vultu inflammato, non ita benè te habere coniicio. Cui ille, Minimè (ait) doleo, ex Dei gratia. At ne vim tibi facias (ſubiiciebat frater) interim dum ſeruos aduocabo. Ad verba properantem reuocauit; & noli (inquit) mi frater vocare quemquam. Ego quid habeam ingenuè referam, aut potiùs quid acciderit mihi, ſed fidem da nemini te id reuelaturum, ſecretum enim eſt Domini, tum cœpit enarrare omnia, totúſque narrando velut trepidabat. Et Tullianus ab illis temporibus peculiari quadam reuerentia ſanctum fratrem coluit, eiúſque actiones ſedulò annotare cœpit. Abſtinuit autem vir Dei ea nocte à cibo & potu, neque enim quidquam aliud agere poſſibile fuiſſet quàm in diuinis illis voluptatibus ſuauiari, & licet id ignorauerint ſerui, coniecturis tamen eueniſſe ei aliquid à Deo, vt ſæpè iam aduerterant, aſſequuti ſunt. Quadrageſimam coram eo concionibus tranſegerat Ludouicus Riuierianus ex Ordine Minimorum, & Sanctitatem ſuſpexerat. Feria tertia Paſchatis, qua ſolent Concionatores valedicere populo, ſic dimiſit Anicienſes. Quodnam vobis ſertum dabo abiturus? Quodnam vobis ſpeculum relinquam? Accipite Anicienſes Præſulem veſtrum, reſpicite in eum, ſit ille veſtrum exemplar, ſit ſertum, ſit ſpeculum, imitatores eſtote ſuarum virtutum, eſt enim Sanctus, & iterum dico Sanctus eſt, ipſum Salomoni compararem, verumtamen pluſquàm Salomon hic, dicam porrò. O térque quatérque beati Anicienſes, qui tanto fruimini Epiſcopo, poteſtis dicere quod Regina Saba de Salomone aſſeruit,

Globus igneus in Franciſcũ orantem cadit.

ſeruit,ſecundo Paralipomenon capite nono. Beati viri tui, & beati ſerui tui,qui aſſiſtunt coram te omni tempore, & audiunt ſapientiam tuam. Demiſit oculos, vir Sanctus, hæc audiens, & erubuit,ac poſt Concionem vocatum Riuierianum,acriter(ſi tamen ex ſuo genio poterat)corripuit,ob profuſas laudes immeritas. Neque enim Sanctus ſum(ait)vtinam eſſem. Ad quid verò me Salomoni comparare?Siquidem Egregius Salomon.Hei mihi:ſi meam ſcires miſeriam omninò aliter proferres. Verumtamen Riuerianum hæc dixiſſe nunquam pœnituit,& omnis populus ſuum facilè ſymbolum ad vera verba tulit. Æſtatis reliquum Saleſius compoſitioni libri dedit, cuius aliquot ſemper capita,vel cum Tulliano fratre, vel cum Philippo Coëſio Sancathariniano, aliiſque Cathedralis ſuæ Canonicis relegebat.Semel cùm veniſſet Renatus Faber Magni Antonij filius, Valbonius, Senator Sabaudienſis,& in Gebenneſiano Auditorio Præſes, ex aliquot aduerſis negotiis interius anguſtiatus, conſilium & conſolationem accepturus, ductus eſt ab ſancto homine Prophetiæ ſpiritu agitato in Muſæum,vbi lecto vno aut altero ex capitibus libri,quidquid habebat in animo explicatum vidit, credidítque interiora cordis ſui ab eo penetrata, nondum enim quidquam declarauerat,cum in conclaue duceretur,receſſit porrò conſolatione pleniſſimus,& Saleſius Pridie Calendas Septembris Tononum profectus eſt, vt ibi Clericos regulares ſancti Pauli ſtabiliret,quod tertio Nonas effecit,remiſſo eis Prioratu Cōtaminenſi cum omnibus iuribus, fructibus, reditibus, & pertinentiis (vt aiunt) vniuerſis tanquam ſanctæ Domus membro,cui deinceps annexi & incorporati ſunt. Reſeruata tamen eidem Domui iuriſdictione Getenſi, & nominatione Iudicis Caſtellani Curialis & procuratoris officij, cum his oneribus, vt Patres Barnabitæ Gymnaſij curam habeant, teneantque ad humaniores litteras quatuor Profeſſores, qui vſque ad Rhetoricam incluſiuè doceant, vt Pueros Seminarij inſtruant, non alant, vt in Diui Auguſtini Eccleſia diuina officia ſecundùm ſuas Conſtitutiones celebrent,Confeſſiones audiant,Catechiſmum doceant,& vt mos eſt,concionentur.Quamobrem eis Eccleſiam,Domum, Aream, hortos, & Cæmeterium ſanctæ Domus remiſit. Ita autem ſanctæ Domui annexi ſunt,vt deinceps in eius Conſilio poſt Patres Capucinos locum,ſedem,& vocem habeant, in perſona tamen

Franciſcus Fabrū prophetice cō ſolatur.

Franciſcus Barnabitas Tonony collocat.

Superioris tunc temporis exiſtentis, & ſocij, quem maluerit: de reliquo ad omnia Prioratus onera obligantur, & cum videbitur docendam eſſe Philoſophiam, aut Theologiam, Tenebuntur iidem Patres ex proprio Ordine Profeſſores habere, & præter ſolitos annuos reditus dabuntur à ſancta Domo vnicuique quinquaginta ducati. De nonnullis aliis conuentum eſt, quibus omnibus ſubſcripſerunt, præter ipſum Saleſium Motorem & authorem, Veſpaſianus Archiepiſcopus Viennenſis, Cleriadus Gebẽnenſis, Thomas Bergiera, Blonnayus, Claudius Magninus, Petrus Boiatus, Thomas Malpellus, Ioannes Caſtillio, Paruus Ioannes, Mauritius Aurillio, & Iuſtus Guerinus Barnabita. Illuſtrauit Tononienſium Vrbem fauſtus hic Doctorum & Religioſorum hominum aduentus, & toti profuit Caballio; ſed & patribus illis procurata ab ſancto Præſule duo loca Anicium & Tononum fœcundiſſima fuêre Seminaria, ex quibus in Galliam vniuerſam breui emerſerunt: Dum hæc aguntur, Dionyſius Simon Marquemontius Archiepiſcopus Lugdunenſis viſitationis Officium reciprocum erga Saleſium meditabatur, & erat quæ eum etiam commoueret cauſa, quippe de ſororibus Viſitationis Beatæ Mariæ cum ſancto Inſtitutore conferre putabat operæpretium, cenſebâtque ad perfectiorem ſtatum immutandum nonnihil eſſe. Itáque tertio Calẽdas Nouembris Anicium appulit, effuſa eſt in eius aduentum cum Saleſio vniuerſa penè ciuitas, nullúmque honoris genus erga tantum Hoſpitem prætermiſſum eſt. Calendis Nouembris Sanctorum omnium feſto Cathedralem Eccleſiam ſuo ſolemni ſacrificio & concione exornauit. Patribus autem Barnabitis inprimis inſigne ſuæ beneuolentiæ teſtimonium exhibuit. Sed dum longiorem moram trahit, non prætermittenda res in Saleſij Sanctitatem euenit. Vacabat Parœcialis quędam Eccleſia tunc temporis, & concurſus habendus erat. Ad Diem & horam examen ſubituri Doctores multi comparuere, & inter eos vir Nobilis Eccleſiaſticus, ſed qui litteras ab vltimis finibus ſalutauerat. Is Principum litteris tantùm fiſus iactabat ſe de Beneficio indubiè obtinendo, & immodico ob Nobilitatem ſuam faſtu efferebatur. Proteſtabatur autem inprimis reſpondere ſe velle ad omnia lingua Gallica, & dummodò interrogationes idiomate Latino non formarentur. Accidit ad aperturam libri Miſſalis explicandum eſſe locum illum Euangelij Matthæi vigeſimo,

Marquemontius Lugdun. Franciſcũ inuiſit.

ſimo, immò & Euangelium Miſſæ integrum (vt ſolet) in quo Mater filiorum Zebedæi petit à Domino pro filiis ſuis ſeſſionem ad dexteram & ad ſiniſtram in regno eius, cui aut quibus Dominus reſpondet, neſcitis quid petatis. Ne verbum quidem rectè traduxit ſtolidus ille, & nihilominus ferocibus dictis inſultare non deſiſtebat, cùm nemo tota aula eſſet, qui in riſum & miſerationem ſimul non effunderetur. Tunc Saleſius. Vt Domini verbis vtar, neſcis quid petas, (ait) Beneficium quidem poſſidere potes, & de reditibus ſaginari, at animarum Curæ rectè incumbere nequis, quandoquidem tam exiguè doctus exiſtis, itáque Beneficium illud Curionium non eſt meum dare tibi. Non enim dator ſum Beneficiorum, ſed diſpenſator; ideò inter magis idoneos diſpenſare debeo. Siquidem Doctori eximio Beneficium illud venit, & Reprobatus Eccleſiaſticus in iram verſus minas intentare cœpit, & ſcripturum ſe ad Principem dixit, ſpretas fuiſſe eius litteras; ſed hæc omnia inter auditores & ſpectatores in ludibrium abierunt. Non tamen inſolentiæ ſuæ temerarius homo modum impoſuit, nam poſt aliquot dies ſtanti in choro ad hemyciclum ſuum, Dominica quadam die, dum celebrarentur Diuina officia, ſancto Præſuli non erubuit, ſed nec dubitauit libellum famoſum mille refertum conuiciis porrigere. Contempſit indignum ac horrendum facinus Mitiſſimus Antiſtes. Cum tamen Canonicorum vnus ſcriptum illud maledicum legiſſet, ſcelere ad Capitulum delato grauiter ex iuſtitia in reum procedebatur, & exibat breui damnatorium iudicium, niſi Epiſcopus ipſe, qua erat Sanctitate, precibus etiam erga Capitulum ſuum vſus fuiſſet, vt concepta & ſcripta ſententia oblitteraretur. Plus etiam fecit: eidem enim, non ita multò poſt, honorificentiſſimũ munus pro ſua conditione apud Sereniſſimos Principes, ſpontè procurauit, & continuis deinceps fauoribus eſt proſequutus, vnde per vniuerſam Sabaudiam inualuit prouerbium, offendendum eſſe Saleſium, vt ab eo omnis generis beneficia haberentur, ſed reuera in illa Chriſti imitatione de dilectione inimicorũ vir nunquam ſatis mirandus excellebat, neque enim vllus vllam vel minimam in eo vindictæ notam vnquam obſeruauit. Marquemontius Sãctum pronunciauit, ac deinceps, vt talem coluit, nec eum quantumuis Archiepiſcopus, Patris vocare nomine eſt dedignatus. Multa inter tam præclaros Pontifices pro Congrega-

Franciſcus quàm iuſtitiæ obſeruator.

Franciſci patientia & manſuetudo.

Franciſcus à Marquemontio Sanctus appellatur.

tionis Marianæ bono acta ſunt, inprimis autem concluſum obſeruandum eſſe à ſororibus omnibus clauſtrum, & apud Apoſtolicam Sedem ſupplicandum vti Congregationem illam in religioſum ordinem erigere dignaretur. Quibus omnibus ſic rectè conceptis, reditum Archipræſul adornauit: Sed ô lubricas hominum mentes! Penè Anicienſem ſitum cognouerat, cùm ſtatim ad Sereniſſimi Ducis aures delatum eſt, eum cum Saleſio verſari, & Dux quidem ſuſpicionem quam anteà prorſus repudiaſſe videbatur, reſumpſit, ſcripſitque ad Sigiſmundum Ateſtinum, Marchionem Lancæanum Sabaudiæ Gubernatorem, vt ſciret à Saleſio omnia quæcunque egerat Marquemontius Archiepiſcopus Lugdunenſis: & Marchio ſtatim paruit, tabellariumque ad Saleſium miſit. Si miratus fuerit Saleſius ſuſpicionis vanitatē dicere ſuperfluum eſt, & tantum abeſt vt turbatus fuerit, quin potiùs vix à riſu abſtinere potuit: reſpondit tamen non mora Marchioni in hanc ſententiam. Deum & eius Angelos hac in occaſione reſpicio, vt nihil niſi cum ea quam debeo veritati reuerentia hìc dicam. Ab Aduentu Reuerendiſſimi Lugdunenſis Archiepiſcopi in ſuum munus, fauoris ille litteras ad me ſcripſerat, quibus obſecrabat vt ſanctæ ſecum amicitiæ fœdus inirem, ad veterum primitiuæ Eccleſiæ Antiſtitum imitationem, in quibus cor vnum erat, & anima vna; quique per reciprocam inſpirationum, quas e cœlo recipiebant, communicationem alter iuuabat alterum, & portabat onus; inprimis autem cum vicini erāt. Et quia quod ad Ordinem ipſo ſum antiquior, venturum ſe ad me ſcribebat, vt ex ea quam in noſtro munere habere poſſum experientia proficeret, hæcque & ſimilia alia ſtupendæ humilitatis & modeſtiæ verba ſubiiciebat. Ego huic honori præueniendum ratus, cùm Præſulum Francicorum primus ille ſit, ego verò poſtremus, ad eum inuiſendum Lugdunum profectus fueram, vt ſcis, & ille Viſitationis mutuum reddere ex ſua comitate voluit, occaſione capta eius quam per ſuam Diœceſim faciebat Lagnieuij, Sanctandreæ, Groleæ & aliis locis in quibus iam diem habebat vnum ex tribus, qui hinc Lugdunum vſque ſunt. Et Aduentum quidem eius niſi pridie ignoraueram, licet enim iam à diebus ſex Iacobus Demedio ex hac Prouincia oriundus, ſed Lugduni in ſancti Nicetij æde Canonicus ſcripſiſſet, autumare ſe, Archiepiſcopum Viſitationem ſuam huc vſque extenſurum,

Franciſcus apud Ducē criminibus oneratus.

Franciſci ad Marchionem Lanceanū Epiſtola.

ſurum,nihilominus ambigebam valdè,quapropter ſeruum à pedibus me de omnibus certiorem redditurum miſeram, qui die Iouis tantùm redierat, & Archiepiſcopi aduentus die Veneris fuit. Non clam autem venit(vt ſolent qui de rebus odio obnoxiis agunt)ſed ad omnium ſcientiam & conſpectum,ſecúmque octo duxit homines Equites,inter quos alicuius notæ nullus erat prçter D. Ioannem Claudium Villanum Doctorem Theologum & Concionatorē percelebrem, Roſſillione non procul Sam-Ramberto oriundum & D. Remundū Eleemoſynarios ſuos. Iſtic autem res nullas ſæculares,quæ niſi fallor nobis ambobus nauſeam pariunt, nec Eccleſiaſticas egimus,aut diximus, aſt purè & ſimpliciter de munerum noſtrorum officiis, de Eccleſiaſticis ritibus aliiſque huiuſmodi rebus merè ſpiritualibus loquuti ſumus. Excellentiſſimas duas habuit Conciones, vnam quidem in Eccleſia Cathedrali, alteram in Barnabitarum Collegio die Diuo Carolo feſto,pietate & zelo plenas. Variis in locis Miſſam quotidie celebrauit, & de nullis niſi vocationi noſtræ congruentibus negotiis vnquam tractatum eſt. Non parum me tibi deuincies, ſi Ducem hac de veritate certiorem reddas, honorem illi meum famámque oppignero, & Deo ſcienti conſcientiam meam & ſalutem. Et ſi permittis, dicam tibi in ſpiritu libertatis, natum me, educatum, inſtructum, & breui ſenem factum in ſolida erga Supremum Principem noſtrum fidelitate, cui me præterea mea conditio,& quæcunque tandem fieri poſſint humanæ conſiderationes arctiſſimè ligant. Ego & mei omnes eſſentialiter Sabaudi ſumus, nec quidquam aliud eſſe ſcirem. Itaque ignoro penitus quamobrem ſuſpicionem dare vnquam poſſum,præſertim cum ſic hactenus vixero. Ex tua mihi gratia polliceor Suæ Celſitudini ſatisfactum iri, nihílque amplius huius ſuſpicionis futurum, quæ bonum Archipræſulem afflictione cumularet, multò magis quàm me, qui cum tēpore & occaſionibus fidelis ſemper agnoſcar. Planè fortem animum & nullis fractum aduerſitatibus ibi videre eſt. Perrexit cum Marquemontio de rebus Congregationis Marianarum Sororum conferre per litteras, & magnum aliquid ex eius conſilio moliri, ſed interea dum Diuino ſpiritu ambo agitantur, prodiit in lucem liber Angelicus, ac omnibus vel præſtantiſſimis excelſior Epithetis, de Amore Diuino. Qui enim amplitudinem operis, grauitatem materiei, & texturę artificium

Franciſci liber de amore diuino in lucē prodit.

men affectam, vacuámque vitiis, vel ſaltem ad Diuinorum chariſmatum receptionem benè diſpoſitam. Generalem omnium applauſum tulit & admirationem. Patres Societatis Ieſu ad Sanctorum Patrum Ordinem eum retulerunt. Bruno Affringuius Carthuſianus, qui viſo Introductionis libro ad Saleſium ſcripſerat, vti nihil præterea deinceps ſcriberet; viſo iſto nouiſſimo reſcripſit, vti ad maiorem Dei gloriam & animarum ſalutem ſcribere non deſiſteret. Habuerunt eum ſtatim Theologi omnes, & à Doctoribus præſertim Sorbonicis Pariſienſibus eam laudem tulit quam merebatur, vt ſcilicet, cum libris Auguſtini, Hieronymi, Ambroſij, Gregorij, cæterorúmque Doctorum Eccleſiæ pari paſſu procederet. Ac quod ad Francos Nobiles attinet, ob illuſtre hoc opus pro iis Renatus Groſſus Sanioricianus Eques torquatus de viro Nobili nobile teſtimonium exhibuit, ludens ad Anagramma FRANCISCVS DE SALES. SAL ES, FRANCIS DECVS. Hos tuos argutos Sales (inquit) Saleſi, qui Sal es amoris Dei, Franci non odio habebunt; quia Salem, amorem, & humanitatem præ cæteris habent; non odio habebunt ſeriò, bis ſeriò, bona fide, & veteri Gallico candore habe dictum, quia quidquid ſalſum aut ſalubre in oratione, id proprium Francorum eſt; Francorum inquam, qui non calliditate aut robore, ſed pietate ac Religione omnes gentes nationéſque ſuperant: Non odio habebunt Saleſium. Quin imò Franciſce, vt flumina per ſe dulcia cùm in mare veniunt ſaleſcunt, Francicum ſalem huius operis purum nitidúmque Francis decus eſſe, & à Francis ſecus omnium amantium dulciter amari, in eo cum ſit amari nihil, qui non vident, illis non ſolùm animum pro ſale datum, ſed ſale conſperſos ne putreſcant, cenſete vos qui eſtis Sal terræ, vt ſacra pagina docet, & qui, vt veterum opinio fuit, ſacras facitis menſas Salinorum appoſitu. Iacobus quoque Magnæ Britanniæ Rex, qui tantoperè librum Introductionis laudauerat, lecto iſto teneri ſe deſiderio magno dixit authorem videndi & cum illo conferendi, nec fieri poſſe quin magnus eſſet, obiurgaſſéque dicitur ſuos Epiſcopos quod nullus eorum his de rebus cælum prorſus & Angelicam mentem ſapientibus hucuſque ſcripſiſſet, vel ſcribere auderet. Miram ſanè in hæretico de Romana doctrina Sententiam! Saleſius his auditis. Hei (inquit) Quis mihi det pennas ſicut columbæ & volabo ad Regem illum, in Magnam Inſulam illam

Franciſci apud Nobiles Gallos fama.

Franciſci in Anglia zelus.

illam denſa errorum caligine circumtectam, Inſulam inquam, quam olim Sanctorum Patriam Boni omnes appellabant. O viuat Deus. Si permittat Dux Sereniſſimus, ſurgam & ibo in Niniuem. Regem alloquar & dicam ei, etiam cum periculo vitæ meæ verbum Domini, verbum quod fecit ad mille generationes. Deflebat bonus Antiſtes tanti Regis & regni miſeriam, ſéque peculiari quadam propenſione in illius amorem & ſalutem ferri aiebat, nec vnquam de magnis illis ſiue Præſulibus Anſelmo, Thoma, ſiue Regibus Eduardo & aliis mentio erat, quin cum miſero hæreſis & ſchiſmatis ſtatu tempora illa conferendo inſiti mœroris verba proferret, & ſuſpiriis conuerſionis votum teſtaretur. Verùm dum laudatur ab extraneis, & vt vir ſanctus vbique prædicatur, à ſuis deſpicitur & conuiciis exagitatur. Conceperat odium in eum non ita pridem Vir quidam Nobilis ac potens in ſæculo, de cætero autem nequam & moribus deprauatiſſimis: hic nonnullas callens litteras, Satyras in Saleſium compoſuerat, & paſſim in eum peſtilentiſſimæ maledicentiæ virus vomebat cùm tamen id ageret perperàm, viderétque nihil moueri ſed nec turbari eum; continuis noctibus aliquot Hyeme cum altiſſimæ niues eſſent, ante Sancti Paſtoris ſui feneſtras canes conduxit quibus trahi à ſeruis & ganeonibus ex vrbe iubebat aures, vt luporum in morem vlularent, plura quoque: nam & venantium ad inſtar vociferabantur, & ſtlopos emittebant, ita vt non ipſe dumtaxat Præſul ſed vniuerſa ampliſſimi vici vicinia noctes ducere inſomnes cogeretur, & nemo erat qui inſolentiam hanc auderet reprimere, fruſtra quoque ob eius potentiam à Iuſtitia laboratum fuerat. Domeſtici Saleſij ſerui conficiebantur rabie, & egredi cum armis ad profligandos ganeones illos volebant: verùm nunquam permiſit, ſed ſinite, inquiebat, pluſquam nos patiuntur miſeri: nos enim hîc calidi & ſub tecto ſumus, illi in patenti auſteritatem hyemis excipiunt, & cum venerit manè ſomno obruti adhuc peius requieſcent. Cúmque in tanto tumultu dormire impoſſibile foret, ſurgebat è lecto, & ad Crucifixi pedes pro illis orabat, aiebátque ad Dominum imitatione Chriſti: Pater ignoſce eis, quia neſciunt quid faciunt. Proiiciebant aliquando lapides in feneſtrarum clauſtra vitrea, quæ frangebāt, & Saleſius Diui Stephani memor orabat: Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum. Perrexerunt tamen & addentes ſceleri ſcelus, limen & oſtium

Franciſci patientia & manſuetudo.

ſtercore

ſtercore inquinarunt. Nec deſtiterunt ab his flagitiis quouſque inſanum eorum authorem in Colloquij exedra Monaſterij Viſitationis Vir Dei obuiàm habens, tanquam ſi nihil vnquam contra ſe egiſſet amiciſſimè ſalutauit & amplexatus eſt, additis etiam ex ea qua valebat manſuetudine & comitate, ſuauiſſimis beneuolentiæ verbis. Stupuit ſi quis vnquam ex hac verè Chriſtiana agendi methodo miſer ille, breuibúſque verbis quamuis non ita diſertis, neque enim ad id eum Saleſius impellebat, veniam implorauit, conteſtandóque poſtea plus ſe ex ea ſancti Epiſcopi actione quàm ex centum librorum lectione, vel centum Concionatorum auditu profeciſſe denunciauit. Ea tempeſtate inter eiuſdem Germanum fratrem virum dignatione Marchionem, qui & ipſi Saleſio odium vouiſſe videbatur, & præſtantem genere & opibus Dynaſtam infectum diſſidium exarſit, quod nouis in dies offenſionibus creſcebat & illud ferro non aliter dirimendum omnes cenſebant. Venerat is Anicium decertandi animo duodecim Equitibus ſtipatus, ſed trãſiens per Sanclarianũ vicum ante Epiſcopi feneſtras viſus eſt ab eo, & ſalutatus, necnon velle ſibi loqui eum ex ſignificatione facta cognouit. Non mora dum deſcendit Epiſcopus è cubiculo, & ille ex equo, ſed ad prima ferè verba, ſcire eum animum ſuum cum Marchione pugnandi, quem nemini aperuerat, demiratus eſt. Saleſius pacem ſuaſit, ſéque Arbitrum futurum promiſit, & tandem ex ſuo in proximi ſalutem ſtudio, & labore inimiciſſimi viri conciliati ſunt. Acrior interea exorta eſt controuerſia inter Sereniſſimum Allobrogum Ducem & Mantuanum, occaſione iurium illius in Montferratenſem agrum, quem iſte poſſidebat. Armis quidem agendum erat, quandoquidem aliter haberi ratio non poterat: tremuit ad initia belli vniuerſa Italia, ſed & cæteræ finitimæ Prouinciæ conturbatæ ſunt, Mantuani cauſam tueri Rex Hiſpaniarum Mediolano ſuo timens conatus, & in Allobrogis iura Chriſtianiſſimus Monarcha exurrexit. Breui Gallicis & Hiſpanicis, Italicis & Germanicis ſiue in Sabaudorum, ſiue in Mantuanorum auxilium militibus Subalpinæ planities circumfluxerunt. Saleſius tempora & mores deplorauit, ac quod ſuum erat in Principis ſui ſubſidium cõtribuit, ſolemnes per vniuerſam Diœceſim preces inſtituit, & auguſtiſſimum altaris Sacramentum pacis & communionis vinculum expoſuit, populúmque ſuum

Franciſcus Dynaſtas duos conciliat.

ad pietatem tanto amplius quanto abundare videbatur iniquitas, adhortatus eſt. Quo facto dum furioſè illic pugnatur, non deſiſtebat in cœlum leuare manus, & frequentibus virtutum actibus Deum optimum Sabaudiæ reddere propitium. Pauperum inprimis curam habebat, fames enim belli ſocia erat. Nobilis quidam cauſarum Patronus filium habens Lutetiæ Pariſiorum Theologicis ſtudiis incumbentem, ſed præ inopia ferè ad extremitatem neceſſitatis redactum, recurrit ad Saleſium, ſuam detexit pauperiem, & permagnam nummorum ſummam dono ab eo obtinuit; imò cùm eam mittere Lutetiam ob itinerum metum non auderet, bonus Præſul nouo damno fortè futuro miſit, additis etiam litteris quibus candidatum ad ſtudioſitatem & pietatẽ animabat, vt omnes apud quos res ea peruenit nõ potuerint nõ valde ſancti viri charitatẽ ſuſpicere & mirari: & tamẽ is ille Cauſidicus erat, quo nullus ei ſub officioſæ viſitationis prętexta cauſa moleſtior eſſe debuerat: nã eũ ſæpiſſimè intolerabili cuiuis alteri imprudentia per quatuor & quinque horarum ſpatium de rebus nullius momenti occupabat. Perrexit ad Beneficentiæ opera magnus Epiſcopus. Ioannem Neyretum in Parœciali Thonnæenſi Eccleſia ad Geneuæ portas Curionem iampridem collocarat, is ad inopiam ex temporum & bellorum iniuriis redactus, quo ſe verteret ambigebat, Præſulem conueniendum ſtatuit, qui eius ſortis miſeratus, ac eo magis quod Eccleſiaſticus eſſet, & Hæreticorum ludibrio expoſitus, cùm Rollandum rebus domeſticis Præfectum non haberet in promptu, duo ei argentea candelabra ſui ſacelli magni ponderis in eleemoſynam dedit, & Curio ea Geneuæ vendidit, vnde haberet quod viueret, eáque redimi nũquam poſtea Saleſius paſſus eſt. Ægrorum etiam per hos dies viſitatione, & conſolatione, necnon & ſanatione fuit mirabilis. Iacebat ad mortem derelictus à Medicis Bernardus Paris Ciuis & Piſtor Anicienſis, is ipſus de quo antea mentio Huguettæ pater, Saleſius eum inuiſit ac interrogauit de conſcientiæ ſtatu tum cæcum & elinguem, mortémque habentem præ dentibus ſalutifero crucis ſigno muniuit, benedictionéque ſacra eſt impertitus, fletus & gemitus per totam domum audiebantur: ſed vna præ cæteris Maria coniux conficiebatur lachrymis & quæſtibus. At Saleſius ad eam conuerſus, Noli flere (inquit) Maria, orandus eſt Deus & Maritus viuet, hoc dicto do-

Franciſcus belli tempore manus leuat in cœlum.

Franciſci in proximum charitas.

Franciſci mira beneficentia.

Franciſcus de ægri ſalute præmittit.

mo egreſſus eſt & cum ſuis Canonicis qui multi comitabantur eum iuit ad Veſperas. Ex ea autem hora reuixit Paris, & breui reſtitutus eſt priſtinæ ſanitati, quam Saleſij debere ſe precibus tota deinde vita profeſſus eſt. Patri quoque Claudio Nicolao Ludouico Coëſio Tallorienſis Cœnobij Priori peſtilenti febre laboranti precibus, idcircò rogatus ſalutem impetrauit, vt & eidem poſtea omnimoda fides fuit. Sanabat corpora, ſanabat & animas. Concionē habēs in Diui Dominici æde aduerténſq; inter Concionandum adeſſe nobilem & inſignem hæreticum, ſic appoſitè ad rem tranſiuit ad controuerſias, ſic Catholicæ veritatis detexit pulchritudinem, vt formato ſtatim hæreticus ille conuerſionis animo, abſoluta concione eum conuenerit, & orthodoxam fidem fuerit amplexatus. Conſolatione fruebantur in ſuis miſeriis Anicienſes tanto freti Pontifice, & ad eius aſpectum ſumebant vires, cùm turbauit omnia ſubitus belli horror. Quippe Dux Nemoroſius, qui non ita pridem exceſſerat, haud ſatis liquido in Sereniſſimum Ducem animo, dum ſæua eſſent apud Subalpinos prælia, cum potenti exercitu ſuperauit Rhodanum, intrauit in Sabaudiam, ac ſupremum in Gebenneſio Dominatum armis ſibi acquirere conatus eſt. Penè Ciuitas Anicienſis occupata, ſed eluſis hoſtium inſidiis trium tantùm dierum obſidio fuit, quibus pendentibus ſolus Saleſius ſpes fidelium Ciuium extitit, cúmque à peioribus multi trepidarent, propheticum ille ſpiritum ſuum ad reficiendos populos inſumpſit. Euaneſcet inquiebat, hæc Clypeorum coactio, ſic motum illum vocabat. Pergebant tamen non pauci eum admonere, periculum eſſe ſi vrbem expugnaret hoſtilis exercitus, in eo enim quamplures eſſe hæreticos, qui in eum potius quàm in cæteros irruerent: caueret idcircò ſibi, viderétque an pretioſiorem ſaltem ſuppellectilem in ſecuriorem locum deberet tranſmittere, & ſe etiam in tutum reducere. Audiebat hæc conſilia tanquam ab amicis ſerenus, reſpondit verò. Non maiori me proſequũtur odio aduerſarij quàm cæteros, adeóque ſi veniant feritatem eorum ſimul cum miſero populo feram. Oneri incumbam meo, Deo iuuante: ſi detur Veſperarum ſignum, ibo, ſi expediendæ fuerint litteræ ſcribam: ſi impetu irrumpat in vrbem miles, & nocendi mihi intentionem habeat, ecce me in Diuinæ prouidentiæ manibus poſitum. Sed nihil horum erit, Confidite populi mei, Magni iſti Principes

Franciſcus hæreticum conuertit.

Franciſci prædictio.

Franciſci æquanimitas & conſtantia.

ſatis conuenient, & conformabitur ſanguini ſanguis. Adeò pacem poſſidebat profundiſſimam, quam de eo loquens Petrus Berullius aiebat eſſe imperturbabilem. Et reuera ſtatim in conſenſionem reuocati ſunt, poſtquam Victor Amedeus Subalpinorum Princeps cum valido etiam exercitu ſuperauit Alpes, hoſtilem vim ſi qua eſſe debuiſſet repreſſurus. Anicium autem ſubſidio veniens Magnus Princeps rectà ad Saleſij ædes deſcendit. Qui inter cætera quæ cum eo egit, hæc pro Religioſorum vtriuſque ſexus reformatione capita manu propriâ ſcripta porrexit. Religioſorum ſubter Abbates & Priores Pontificiâ fiduciâ impertitos ſummiſſio lites ſemper, rixas & iurgia non minimæ inter ipſos ruinæ generat. Fortè igitur par eſſet, Portionem Religioſorum Monaſterij & Eccleſiæ ab Abbatis huiuſmodi aut Prioris portione ſeparare, ita vt nihil Religioſi cum Abbate agẽdum haberent, nec Abbas cum Religioſis, vt vtiliſſimè in Abbatiis Sancti Victoris & Sancti Germani Lutetiæ Pariſiorum factum eſt. Et hoc modo omnimodam haberent authoritatem Superiores Clauſtrales ad Monaſteria rectè reformanda Religioſorum portiones in commune reducendo, poſſent etiam tertio quouis anno Superiores per electionem mutari. Et vt reformatio faciliùs fieret, Ordinem iſtum prius Talloriis conſtitui oporteret, vbi iam validum eſt Reformationis initium: deinde Talloirienſi Monaſterio cætera omnia Ordinis Diui Benedicti ſubmittere, vt in iis eadem reformatio inſtitueretur. At quod ad Monaſteria Ordinis Ciſtercienſis, non video vllam in iis fieri reformationem poſſe, niſi Religioſos Fullienſes immittendo, vt factum eſt Taurini ad Conſolatam, Pinerolij, & Abundantiæ. Sunt præterea Monaſteria Canonicorum Regularium Sancti Auguſtini, in quibus æquè reformatione opus eſt, & quæ niſi mutatione Ordinis difficilè fiet, & expedire videtur aliqua in vrbes reduci, vt Intermontanum Ordinis ſancti Ruphi in oppidum Rupenſe ad augendum Canonicorum numerum, & inſignem ibi Dei cultum cum Theologali & Pœnitentiario inſtituendum, ratione viciniæ & commercij Geneuatum. Alia in Congregationes Sacerdotum Oratorij conuerti poſſunt, vt Monaſterium ſancti Sepulchri, & alia Anicienſi vniri Gymnaſio, vt Monaſterium Pellionenſe. Iam quod de reducẽdis in vrbes Monaſteriis ad augendum Canonicorum numerum dictum eſt, ſpectat ad Sabaudicæ

Franciſci articuli pro religioſis reformandis.

dicæ Nobilitatis emolumentum, quæ cùm multa ſit, non ita tamen diues eſt, & nullo modo filios Eccleſiaſticæ profeſſionis cupidos promouere poteſt, niſi ad Beneficia quæ in Prouincia diſtribuuntur, vt ſunt Curionia & Canonicatus, qui quidem ſanctè introduci poſſent, vt niſi per concurſum Nobilibus aut Doctoribus diſtribuerentur. Itáque Sua Celſitudo ſuum inſtruere poſſet Oratorem, vt à Summo Pontifice commiſſioně ad Archiepiſcopum Tarentaſienſem, & Epiſcopos Maurianenſem & Gebennenſem ob res illas, ita nihilominus, vt ſi fortè vnũ ex iis abeſſe contingeret, duobus aliis integra facultas eſſet, obtineret. Procuratoribus ſuæ Celſitudinis, vbi opus foret, intendere iuſſis, & Senatui re ad omnes occaſiones commendata. Quod ad Religioſas fœminas, reduci item in oppida tria Monaſteria Ordinis Ciſtercienſis oporteret, vt earum paterent actiones, vt meliùs ſpiritualiter iuuarentur, & ne inimicorum fidei & ſtatus incurſionibus, Graſſatorum inſolentiæ, & Cognatorum amicorumque vanarum & periculoſarum viſitationum confuſioni remanerent expoſitæ. Includere verò eas ruri procul ab auxiliis miſeras captiuas reddere eſt, non Religioſas, vt in vrbibus per piarum adhortationum frequentiam intenditur. Et ita ſtatuit Concilium Tridentinum. Igitur in hanc vrbem reduci poſſent ſorores Diuę Catharinæ, Rumilliacum Sorores Boni loci, & Sanioannem Maurianæ, vel Montem-Melianum Sorores Bettonenſes. Sorores autem Diuæ Claræ extra Camberium in ipſammet vrbem reducendæ eſſent. Itaque Sua Celſitudo Oratorem item ſuum poſſet inſtruere, vti duas ab Apoſtolica Sede iuſſiones obtineret; vnam Abbati Ciſtercienſi Ordinis Generali, vt expeditè Religioſas illas ad reductionem cogat, donec Monaſteria conſtruantur: aliam Epiſcopis Maurianenſi & Gebennenſi, qui Sacroſanctæ Tridentinæ Synodi decreta ſtabiliant, & Superiores eis conſtituant, ad quos cùm opus fuerit recurſus facilè habeatur, cum iiſdem ad Senatum & Procuratores præceptis. Placuerunt Religioſiſſimo Principi hæ rationes, & eas in tempore ad effectũ producendi ſancto Præſuli promiſit, qui pacatis rebus omnibus in Sabaudia, & reuerſo ad Subalpinum bellum cum Sabaudicis copiis Principe, ad formandas Congregationis Marianæ Conſtitutiones animum & operam adhibuit. Cùm Marquemontius per litteras eum ad id incitare nõ deſiſteret, & ſi ſupplicandus ſum,

Franciſcus Monialibus Viſitationis conſtitutiones dat. mus Pontifex eſſet, vt in Religioſum Ordinem Congregationem illam erigeret, omnia ad amuſſim ordinata & compoſita, exhibenda forent. Implorata igitur ſancti Spiritus ope, & diuerſorum Ordinum variis Conſtitutionibus viſis, conſideratis, has Saleſius conſcripſit & conſtruxit. Multæ fœminæ diuinitus actæ ad vitam religioſam ſæpe adſpirant, quæ tamen vel ex naturali imbecillitate, vel ex ætate iam prouecta, vel deníque ex impoſſibilitate quam in ſe ad auſteritates ſentiunt, Religioſas domos, in quibus ſeuera eſt exterioris pœnitentiæ obſeruatio, ingredi nequeunt. Ideóque medios inter ſæculi tumultus continuis expoſitæ peccandi occaſionibus, vel certè à pietatis feruore decidendi remanere coguntur. Magna profectò commiſeratione dignæ. *Finis.* Vt igitur eæ animæ deinceps ad perfectionem diuini amoris vacare queant, abſque eo quod nimia auſteritas debiles & infirmas *Recipiēda Primò.* auertat, hæc Congregatio erecta eſt. Quamobrem Viduæ æquè ac puellæ & Virgines recipi poterunt, dummodò filiis ſi quos habebunt legitimè exoneratæ ſint, & ſuis negotiis ſufficienter prouiderint, prout Patri Spirituali & hominibus conditionatis, quorum conſilio quieſci poſſit, expedire videbitur, vt mundanis omnis murmurationis aufferatur occaſio, & perturbatio auertatur, quam per inutilem & imprudentem de rebus quas in mundo reliquerunt ſollicitudinem, viduis inimicus cauſare ſolet. *Secundò.* Secundò recipi poterunt illæ, quæ vel ex ætate, vel ex aliqua imbecillitate corporea ad alia Monaſteria accedere nequeunt, dummodò ſanæ ſint mentis, & benè diſpoſitæ ad viuendum in humilitate profunda, obedientia, ſimplicitate, manſuetudine, & abdicatione: exceptis tamen iis quæ alicui contagioſo morbo, vt lepræ, ſtrumis & his ſimilibus obnoxiæ eſſent, vel vrgentibus adeò laborarent infirmitatibus, vt omnimodam haberent ad Obſeruationem Regulę & ſolitorum Congregationis exercitiorum ineptitudinē. *Tertiò.* Tertiò, Robuſtæ & benè à natura diſpoſitę recipientur tanquam à Deo vocatæ ad auxilium & ſolatium infirmarum, & quemadmodum debiles fructu ſanitatis robuſtarum, ita robuſtæ reciprocè merito patientiæ debilium fruentur. Et vt tum illæ cùm iſtæ ſemper ad Congregationem poſſint accedere, Superior Mater ſedulò aduertet, vt nullæ auſteritates corporeæ ſiue directè ſiue indirectè, præter ſtatutas quæ obligent, vel morem faciant introducantur. Ita iuxta parabolam glorioſus Pater

Diuus

Diuus Auguſtinus ingredi vult ad religioſum ſtatum, tanquam ad nuptiale cœleſtis ſponſi Conuiuium, non ſanos duntaxat & bene diſpoſitos,ſed etiam infirmos,cæcos,& claudos : ita vt domus plena ſit inuitatorum & electorum. *Ordines.* Sorores Congregationis trium ordinum erunt:aliæ Choriſtę,id eſt ſacro chori Officio deſtinatæ:aliæ Aſſociatæ,id eſt,quæ cùm vel recitare,vel canere officia nequeant, ad reliqua tamen Congregationis & religioſæ vitæ exercitia admittuntur:& aliæ Domeſticæ.Quod attinet ad Aſſociatas ad omnia Monaſterij munera, præterquam ad Aſſiſtentiam erunt idoneæ, habebuntque vocem actiuam & paſſiuam quemadmodum Choriſtæ.Quod ſi ex iis aliqua in Superiorem eligatur,aget omnia quæ ad munus illud ſpectant,niſi quod ad Chori officium,Aſſiſtenti enim relinquet, quæ cùm chori & ſacrorum Officiorum curam habeat, nunquam poterit niſi ex Choriſtis eſſe.Sorores Domeſticæ nec actiuam nec paſſiuam vocem habebunt.Nec Aſſociatæ,nec domeſticæ ad horas Canonicas obligabuntur , ſed aliis orationibus ſupplebunt : Intererunt tamen Miſſæ, & diebus feſtis, omnibus officiis. Domeſticæ in nulla re ab aliis different,niſi quòd velum nigrum non accipient cum profeſſionem emittent,ſed tantùm crucem argenteam,qua à Nouitiis diſtinguantur. *Numerus.* Sorores non niſi triginta tres eſſe poterunt,viginti vt minimùm Choriſtæ, nouem vt ſummùm Aſſociatæ,& quatuor Domeſticę,niſi ex legitima cauſa ſpirituali Patri,Superiori, Capitulo, & Epiſcopo aliter videretur. Clauſtrum omninò ſecundùm ſtatuta Concilij Tridentini obſeruabitur. *xterorū introitus.* Cùm neceſſarium erit Confeſſarium, Medicum, Pharmacopolam,Chirurgum,Fabrum,aut alium talem intrare à duobus tantùm Sororibus conducetur; Cæteræ in cubicula vel ad Officiorum locum recedent. Confeſſarius confeſſionem audiens, extremam vnctionem conferens,vel moribundæ adſtans ſic manebit,vt à Sororibus qui eum conduxerint aperta ianua videatur. Si tales appellari nocte continget, quatuor Sorores eos cum luminaribus conducent. *Obediētia.* Omnes Sorores Superiori abſolutè obedient:Si non obedierint,corrigentur. Nullæ litteræ vel recipientur,vel mittentur,niſi prius per manus Superioris tranſierint:litteræ autem Patris ſpiritualis ad Sorores, vel Sororum ad eum nõ aperientur.In rebus minimis cùm id neceſſitas exiget,magna tamen cum prudentia Superior diſpenſabit: Grauiores,Patri ſpirituali

Ieiunium. tuali aut Epiſcopo reſeruabuntur. Nemo Sororum abſque Superioris licentia ieiunabit, aut ſimiles corporeas auſteritates exercebit: Robuſtis petentibus, vt expedire videbitur, permittetur. Si plures ſcuticam poſſunt ferre, diebus Veneris fiet. Superiorem ægram vel occupatam excuſabit Aſſiſtens, ambas impeditas illa quam Superior commiſerit. Improuiſo autem caſu Superuigilum antiquior. *Caſtitas Paupertas.* Caſtitas puriſſimè & abſolutiſſimè ſeruabitur, & paupertas: ita vt omnia ad commune reducantur, nec quidquam in proprio, etiam ad vſum Sororum vlla poſſidere poſſit: adeóque nec cubicula, nec cubilia, nec veſtes, nec lintea, nec pia numiſmata, nec cruces, nec roſaria, nec imagines, nec libri, nec huiuſmodi propria ſint: ſed ad finem cuiuſque anni cùm diſtribuentur Sanctorum nomina, mutabuntur. Excipitur tamen *Supellex.* Superiorem quoad cubicula diſpenſare poſſe prout iudicabit, vel Medicus cenſebit ad ſalutem corporis, ipsáque Superior cōmodius ſibi cubiculum eligere poterit. Ædificiis Monaſteriorum abſolutis terminabuntur reditus, vt nihil ſuperfluum ſit, & nihil ab intrantibus Sororibus recipietur, niſi quod conſeruando Monaſterio congruum erit. Nullum Monaſterij vaſarium argenteum eſſe poterit præter Cochlearia ratione munditiei. In Eccleſia verò & altari pretioſiſſima quæque eſſe poterunt, ad Maiorem Dei gloriam. Si Sororum aliqua pretioſa ſupellectilia afferat, ſtatim poſt profeſſionem vendentur, & pretium piis rebus *Surrectio. & Officia diuina.* applicabitur. A feſto Reſurrectionis Dominicæ vſque ad Diui Michaëlis Sorores ſurgent horâ quintâ matutinâ, mediâ conuenient ad chorum, adorabunt Sacramentum, meditabuntur, inuocabunt ſancti Spiritus opem: deinde ad orationem mentalem pergent vſque ad horam ſextam dimidiatam, tum cantabunt Officium Primæ, & recedent. Horâ octauâ cantatur Tertiæ, deinde Sextæ, ſequitur Miſſa, & Miſſam Nonæ, ad finem cuius fit examen, reliquum temporis inſumitur vt decet. Hora decimâ ſumitur prandium, & vſque ad meridiem durat animi recreatio. A meridie accipiuntur obedientiæ, & tunc Sorores recedūt in Silentium ad ſua opera, quieſcere poſſunt ſi volunt per ſemihoræ ſpatium, poſt, Semihora etiam lectio fit, ſi interim orandi mens venit, orari poteſt. Horâ tertiâ dicuntur preces Veſpertinæ, poſt fit conuentus in quo Sorores ex iis quę legerint ſua opera faciendo occupantur vſque ad Completorium, quod dicitur hora

horâ quintâ.Sequuntur Litaniæ, & Litanias ſemihoræ mentalis oratio; deinde Sorores relaxare animum poſſunt exteriori aliquo exercitio,obſeruando tamen ſilentium. Horâ ſextâ ſumitur cœna;ſequitur cœnam recreatio,& hanc obedientiæ;horâ octauâ dimidiatâ pulſatur ad Officium Matutinum & Magnum Silentium incipit.Poſt quadrantem horę Matutinum & Laudes dicuntur.Sequitur Examen conſcientię & lectionis punctorum ad meditandum. Recedunt Sorores vt horâ decimâ præcisè omnes cubent. Quouis tempore inter diem & noctem pulſabitur Salutatio Angelica, ac poſteà vel in exedra colloquij remanere, vel aperire ianuam niſi in vrgenti neceſſitate, quæ differri nō poſſit, minimè licitum erit. A feſto Diui Michaëlis vſque ad Paſcha ſurgent horâ quintâ dimidiatâ,& ſic per dimidiatam procedetur vſque ad Veſperas,quę horâ conſueta dicentur.In Quadrageſimâ dicuntur Veſperæ horâ decimâ dimidiatâ. Lectio fit horâ tertiâ poſt meridiem, conuentus horâ quartâ.Completorium horâ cōſuetâ,pòſt cantatur hymnus dolorum Virginis,& ſequuntur Litaniæ. Poſt recreationem prandij omnes ſe præſentes ſuperiori ſiſtent,quæ præcipiet eis quid agēdum habeant vſque ad Veſperum:idem fiet poſt recreationem cœnæ vſque ad prandium ſequentis diei. Si nihil præcipiendum erit, mutuam ſaltē dilectionem cum pace Domini noſtri Ieſu Chriſti commendabit.Poſteà Sorores quæ officia domeſtica habebunt, vt cum ea conferant remanebunt,cæterarum animo tranquillitati relicto. Primum ſilentium fit à primo pulſu Matutini vſque ad finem Primæ ſequētis diei.Secundum,à quo pulſata eſt menſæ benedictio,vſque ad recreationem prādij.Tertium, à recreatione vſque ad Veſperas. Quartum, à pulſu Completorij vſque ad recreationem cœnæ. Diebus ieiunij obſeruabitur ſilentium à Tertia vſque ad recreationem prandij,& à recreatione vſque ad horam tertiam. Quouis tempore obſeruatur ſilentium in choro,in Dormitorio, & in Triclinio,niſi ex neceſſitate. Superiori loqui ſemper licitum eſt, & Magiſtræ quod ſpectat ad Nouitias. Prima dicitur voce recta. Tertia cum inflexione cantus.Sexta & Nona voce recta.Diebus verò Dominicis & feſtis ſolemnibus cantatur Nona cum inflexione. Veſperæ ex more voce recta excepto Cantico Virginis, quod quouis tempore cantatur preterquam Quadrageſimali:ſed diebus Dominicis & feſtis quæ ex præcepto ſunt,integrę Veſpe-

Cubatio.

Silentium.

Cantus Officij.

tinet Sanctus Præſul ex multis rationum momentis apud ſanctam Sedem ſupplicauit vti Sorores ad recitationem precum horariarum Canonicarum, quod magnum Officium appellatur, minimè tenerentur, ſed Officium paruum Beatiſſimæ Virginis Mariæ in choro ſeriò, grauiter, lentè, deuotè ac religioſè quotidie vt anteà ſolebant recitando, ab alia officij recitandi obligatione liberæ & exemptæ remanerent, quod poſteà Summus Pótifex benignè indulſit, & rationum præcipuæ fuerunt iſtæ. Quia cùm Mulieres vt plurimum Latinum eloquium ignorent, maximè verò in Gallicis Regionibus parum intereſt quod ad earum ædificationem & conſolationem ſpiritalem attinet, ſiue vnum ſiue aliud Officium recitent, dummodo ritè ac deuotè recitent. Vt autem ritè & deuotè Officium recitent, multum intereſt vt ſemper idem Officium recitẽt: clariùs enim, diſtinctiùs & certiùs illud pronunciant, quod tam ſæpè pronunciare conſueuerunt, neque totam ſuam attentionem in recta lectione & pronunciatione ponunt; vt facere illis neceſſe eſt quando quotidie noua ac inuſitata legenda ſunt. Hoc autem maximè locum habet in Gallicis regionibus in quibus non ſolùm ineptiſſimam, ſed ridiculam planè habẽt Latini ſermonis pronunciationem, ita vt plerunque qui in aliis Monaſteriis Officia audiunt, vix ac ne vix quidem riſum tenere poſſint, niſi potius rubore perfundantur. Quare quãdo idem Officium quotidie recitabunt, faciliùs & accuratiùs id præſtabunt, & ad cantum poterunt deuotionem & attentionem interiorem in Deum attollere. Ac quidem Sorores Viſitationis, tam deuotè, punctuatim & grauiter horas illas Beatiſſimæ Virginis quantumuis breues pronuntiant & cantant, vt non minoris ſpatium temporis illis recitandis impendant, quàm ſoleant Moniales aliæ in Officio magno cantando. Et quemadmodum. (Inquiebat Magnus Prçſul ad ſummum Pontificem) Eccleſia vnum diem ſingulis ferè hebdomadis deſtinauit cultui Beatiſſimæ Virginis, ita nihil indecorum, nihil inſuaue fecerit tua Sanctitas, ſi vnum Ordinem maximè mulierũ quotidianis illius Chriſti Domini, ac totius Chriſtianiſmi Matris laudibus publicè cantandis deſtinauerit: imò potius rem & Chriſto & Matri & omnibus eorum deuotis, gratiſſimam prçſtiterit. Denique plerçque Virgines & etiam viduæ prouectioris ætatis vix officium magnũ vnquam exactè addiſcunt, quæ propterea ab ingreſſu religionum vt plu- *De Officio paruo B. Mariæ.*

Beatus Antiſtes Filiabus ſuis in Chriſto chariſſimis dedit, reliquas vulgare vt incongruũ ita ſuperfluum eſſent. Agitur enim in iis de modis rẽ domeſticã gubernandi, electiones faciẽdi, Nouitias dirigẽdi, Prætẽdentes cognoſcẽdi, Pœnitẽtias imponẽdi, errãtes corrigẽdi, ac deniq; Sorores ſepeliendi. Quę omnia Cõgregationi peculiariter propria ſunt. Vt autẽ quidquã ſanctiùs, prudentiùs, rectiùs & dulciùs cõſtituatur, vix ac ne vix quidem fieri poteſt. Cęterùm Superiores Monaſteriorum à Summo Pontifice ſunt locorum Ordinarij, ſeu Epiſcopi & eorũ Generales Vicarij, quod prudentiſſimè Sanctus inſtitutor voluit. Ita enim fiet vt minimè omninò labatur hæc Religio, quandoquidem ſi vnus Epiſcopus lãguidâ agat manu, ſuccedet qui releuet, & ſi in illa Diœceſi non ita benè erit, melius habebit in alia. Denique ex multis rationibus ſtabit ſemper oliua illa fructifera in domo Domini, & erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo, & folium eius non defluet, & omnia quæcumque faciet ſemper proſperabuntur. At dum tam ſancta ſtatuit Religioſiſſimus Patriarcha, non ceſſarunt ab impiis perſequutiones. Nobilis quidam ipſi Saleſio affinis dum ſe læſum temerè iudicat, venit in eius palatium cum canibus tanquam ad venationem, necnon buccinis & claſſicis clangíque ad arma inſolenti clamore & tumultu iuſſit: tum ipſe in Epiſcopi cubiculum minas intentans aſcendit, cui quidquid indigni eſſe poteſt & probroſi facinoris dixit, nullo conuiciorum genere omiſſo. Audiuit manſuetus furentem Saleſius, nec quidquam præter nõnulla comitatis verba reſpondit ei: quamobrem maiori percitus ira receſſit demens ille, cognitóque poſtmodum errore grauiſſimo, flens quaſi rediit ad Præſulem & veniam implorauit: ſed cùm primùm recederet, Coëſius Tallorienſis Prior inſolentiæ factæ teſtis interrogauit in hæc verba Saleſium, Reuerẽdiſſime Domine, quomodo facis in his occaſionibus vt non prorumpas in iram, videtur enim debuiſſe te acriter in veſanum increpare, & aſperrimis verbis eius inſolentiam reprimere, & charitatis potius opus fuiſſet. Cui Saleſius, vide (inquit) Pater mi, pactum inij cum lingua mea vt cum moleſti aliqtid aduerſum me proferetur quod ad iram vertere poſſit, nihil dicat. Et verò non oportebat virum illum aſperioribus verbis temeritatis arguere, ſapiet aliquando, & facti pœnitebit illum. Quod ſanè ſta-

Moniales à quo dependeant.

Franciſci patientia & manſuetudo.

Franciſcus vt ſe gereret in occaſionibus iræ.

tim verum fuit. Non minus indigna Cauſidici cuiuſdam actio, & ille quidem idem fuit quem Saleſius in vico publico obuiam habens amiciſſimè ſalutauerat, dixerátque ſe eum benignè reſpecturum quamuis alterum oculum perfodiſſet. Is igitur Cauſidicus in Monitoriales litteras ad Eccleſiarum valuas affixas lutum & ſtercus proiecerat, & aliquando in ſancti Præſulis feneſtras ſtlopum emiſerat. Poſtremò quod reſtabat ad ſcelus in Philibertum Rogem Doctorem Theologum Cathedralis Eccleſiæ Canonicum & ſancti Præſulis Officialem, violentas manus iniecit. Territa eſt facinore vniuerſa Ciuitas, & à Senatu Camberienſi ſtatim venère cum lictoribus litteræ, quibus reus in obſcurum carcerem deturbatus eſt. Peribat miſer & capitali crimine damnatus mortem expectabat, niſi Saleſius tantum apud Senatum, & quod ſummum, apud Principem egiſſet, vt vitæ relinqueretur. Sanè ab eodem Cauſidico Saleſius aliquando veniam petierat, quandoquidem nolebat eam ab ipſo ille petere, cuius rei certior facta eſt vniuerſa etiam Ciuitas; ſed idem ille poſtmodum iuſto fortè Dei iudicio miſerrimè periit: & hæc ſunt Saleſianæ patientiæ, manſuetudinis, humilitatis, & charitatis teſtimonia. En aliud in diſſimili genere, non tam diſſimile.

Franciſci benignitas, & patientia.

Propugnabantur in Aula Chapuiſiani Gymnaſij Clericorum Regularium ſancti Pauli propoſitiones Philoſophicæ, & Saleſius in candidatum argumentabatur. Poſt aliquot iacta ſyllogiſmorum tela, temerarius quidam Theologus ex Religioſo & eo celebri ordine auſus eſt loquentem interrumpere, & eius aſſumere argumentum. Quid hæc mereretur inſolentia ſat ſciunt Philoſophi & Theologi, & reuera nullus totâ aulâ erat, qui non indignatione marceſſeret, & niſi demiſſis oculis tacuiſſet bonus Antiſtes, erant qui ad amentem virgis abigendum exclamaſſent, Cathedralis Eccleſiæ Canonici inprimis & ipſi diſputationis Præſides Barnabitæ frendebant, at Sanctus expectauit quidnam tandem ageret planus ille, qui reduci ſe ad Aſinorum Pontem paſſus, non ſolùm imprudentię ſed etiam ſtoliditatis & ignorantiæ ſibi notam acquiſiuit, tunc Saleſius argumentum tam reſumpſit appoſitè, tam prudenter alterius occultare conatus eſt ignominiam, vt hæſerint ſpectatores dubitauerintque pluſne Pontificis mirari humilitatem deberent an prudentiam, pluſne patientiam an in proximum charitatem. Sic in minimis Maximus erat Saleſius.

Franciſci mirus humilitatis & patientiæ actus.

DE

DE VITA ET REBVS
GESTIS, SERVI DEI,

Eximiæ Sanctitatis Viri FRANCISCI SALESII *Epiſcopi & Principis Gebennenſis.*

LIBER NONVS.

IAM inſtabat tempus Aduentus Dominici, quo coram celeberrimo Delphinatus Senatu ex tot purpuratorum Patrum poſtulatis concionaturus erat. Venerunt idcircò capturi eum Senatores duo, quorum vnus Saltarellius fuit Vir Sancto chariſſimus. Igitur Gratianopoli in templo Diui Andreæ Gebennenſis Epiſcopus ſuo more, id eſt, piiſſimè & eruditiſſimè cōciones habuit, quas ad Quadragintadiale ieiuniū anni milleſimi ſexcenteſimi decimi ſeptimi continuauit: primam autem Quadrageſimalem Concionē, feria quarta cinerum ſic exorſus eſt. Ecce me in Cathedra veritatis poſitum. Omnino dicturus ſum eam, nec quidquam in mundo erit impedimento mihi quin eam dixero. Si verò eam nollem dicere, Deum oro vt adhæreat lingua mea faucibus meis, & medio ſub palato exſiccetur, fiámque mutus. Quæ verba tam potenter & piè pronunciauit, vt Auditores ſuos maximè mouerit, & aiebat hæc; quia præcipuè de rebus Controuerſis acturus erat, quandoquidem pertinaciſſimis quampluribus Hęreticis Caluinianis ſcatebat per ea tēpora Gratianopolis. Primus fuit qui in Eccleſiæ Romanæ caulas reuerſus eſt Claudius Boucardus Virdunenſis, quem de ſui relapſus miſeria, & de reſurrectionis cauſis cum lachrymis differentem audire, & ſancto Præſuli & omnibus pia etiam lachrymarum cauſa fuit. Ego (inquiebat) in Lotharingia ex honeſtis parentibus natus, & in Eccleſia Catholica baptizatus & educatus, nūc verò agens annum

Franciſcus Gratianopoli concionatur.

Boucardus denuò à Franciſco ab hereſi abductus, eius abiuratio.

annum ætatis meæ quinquageſimum ingenuè fateor me adoleſcentiæ tempore Societatem Ieſu ingreſſum fuiſſe, atque in ea vota ſimplicia emiſiſſe, non autem profeſſionem ſolemnem, & abſolutis ſtudiis Theologicis integram Philoſophiam per triennium docuiſſe Pariſiis, tum ſacris etiam Presbyteratus Ordinibus initiatum, ac Theologiam Scholaſticam publicè per annum in Academia Muſſipontana profeſſum eſſe; poſtea verò ad Caluinianorum partes tranſiſſe (cuius rei coram Domino noſtro Ieſu Chriſto, & ſancta eius Eccleſia admodum me pœnitet) non quod de fide Catholica vllatenus dubitarem, ſed tantùm vt libertatis, quæ eſt ſecundum mundum & carnem, potiundæ mihi copia fieret ac facultas. Idcircò autem ad Caluiniſtas acceſſi, quia illi primi ſeſe obtulerunt quos compellarem, non autem quod ſectam illorum doctrinámve ſectæ ac dogmatibus Lutheranorum aut aliorum quorumcunque Sectariorum præferrem, adeò vt cùm rem diligenter perpẽdo, ſchiſmaticus potius quàm hæreticus ex animo fuerim, neque enim religione ductus id feci, vel quod hæreſi ex animo adhærerem, ſed temporariæ cuiuſdam commoditatis cauſa. Porrò apud Caluiniſtas nec Miniſtri munus obiui, nec publicè concionatus ſum vnquam, nec ſcriptum vllum in lucem emiſi aduerſus Eccleſiam Catholicam: ſed tantùm Profeſſor Philoſophię & liberalium artium Lauſanæ extiti. Quam profeſſionem cùm per octo circiter annos ſuſtinuiſſem, parum de animæ meæ ſalute ſollicitus, placuit tandem Deo Patri miſericordiarum me reſpicere, & ad cor meum pulſare. Nimirum ſterilitatem ſectæ illius Caluiniſticæ exiguúmque amoris Dei & vniuerſæ pietatis ſenſum qui in illa conſpicitur, mirari cœpi: contra verò in memoriam reuocare pietatem eximiam, quam in Eccleſia Romana cùm in aliis videram; tum in me ipſo ſenſeram, ſicque cœpit in me reuiuiſcere patriæ ſpiritalis reuiſendæ deſiderium, cum per me non raró dicerem tacitus. Quot Mercenarij in domo Patris mei abundant panibus? ego autem hîc fame pereo. Subinde incidi in lectionem Centuriarum Illyrici, Reuerendiſſime Domine, (Saleſium hęc dicens alloquebatur) quas quidem diligenter peruolui, maximéque ex ea lectione in propoſito confirmatus ſum: nam inde perſpexi eamdem nunc eſſe fidem Eccleſiæ Romanæ, quæ fuit omnibus præcedentibus ſæculis aſcendendo vſque ad Apoſtolo

ſtolorum ætatem: & eo maximè nomine omnes omnium ſæculorum Doctores à Centuriatoribus reprehendi capite quarto ſingularum Centuriarum, quòd eam doctrinam in ſuis ſcriptis tradiderint, quæ nunc ab Eccleſia Romana retinetur. Vidi ſummam vnionem omnium Eccleſiarum cum eadem Eccleſia Romana. Itaque factum eſt, vt quos libros Matthias ille Illyricus, eiúſque aſſeclæ in animarum perniciem compoſuerunt, mirabili Dei prouidentiâ mihi in ſalutem ceſſerint. Quod quidem beneficium magis magíſque confirmaui aſſidua lectione librorum Cardinalis Bellarmini de Eccleſia & de Romano Pontifice, Nicolai Sanderi de viſibili Monarchia Eccleſiæ, & aliorum Doctorum Catholicorum. Hoc igitur modo atque his mediis Spiritus ſanctus firmum in me deſiderium excitauit redeundi ad ſanctam Romanam Eccleſiam. Et licèt culpæ meæ grauitatem animo reputarem, conſolabar tamen ipſe me: & in ſpem obtinendæ veniæ erigebam, conſideratione benignitatis ſanctæ Eccleſiæ, quam ex veterum monimentis adnotaram redeuntibus ab hæreſi & pœnitentibus impertitam fuiſſe. Quapropter egi tecum per litteras, Illuſtriſſime & Reuerendiſſime Domine, téque rogaui, vt mihi veniam, pacem & vnionem Eccleſiæ conciliares, & apud te tandem Tononi Allobrogum hæreſim omnem verè & ex animo abiuraui anno milleſimo ſexcenteſimo octauo, & tu idem Præſul optime, authoritate à ſanctiſſimo Domino noſtro Paulo Papa quinto tibi peculiariter ad id delegata, abſoluiſti me ab omni excommunicatione, & quibuſcunque cenſuris ac pœnis propter hæreſim incurſis, in vtroque foro, nec non à quibuſcunque votis, legibus, & vinculis quibus Societati Ieſu adſtrictus aliàs fueram, aut tunc eſſem, & laureæ ſacræ Theologiæ Doctoratus quâ ante defectionē inſignitus eram reſtituiſti, ac demùm impoſitâ ſæculari pœnitentiâ communioni Eccleſiæ Catholicæ me reddidiſti. Sed heu! me miſerum! non diu in ea perſtiti, nam duorum annorum ſpatio grauiſſimâ tentatione & acerbo animi dolore continuò ſum agitatus, ex aſſidua recordatione & commiſeratione liberorum meorum, quos paruulos reliqueram, nec ad eos mihi licebat accedere: vrgebat me quoque erga vxorem dilectio & charitas. Qui ſanè affectus adeò me vexarunt, vt iterum ad hæreticos redire me compulerint, neque vlla alia fuit reuerſionis meæ cauſa. Verùm nec adhuc me dereliquit Domi-

nus, qui non vult mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat, eodémque ferè quo prius modo me ad ſaniorem mentem reuocauit. Tantiſper demiſſis oculis conticeſcentem Saleſius interrogauit vlterius de nouis aliquibus eius conuerſionis cauſis, quas ille ſic ediſſerere perrexit. Primùm (inquit) faſtidire cœpi eos montes Gelboë, in quibus aberrabam, & ſuper quos nec ros nec pluuia cœleſtis conſolationis deſcendit. Conſideraui vanitatem & confuſionem turris illius quam contra Chriſti Eccleſiam Lutherus ædificare conatus eſt, vt ſcilicet in ſectas innumeras diſſecta ſit, quarum nulla aliarum linguam intelligit, ſed ſingulæ ſingulis hæreticæ ſunt,& peculiaria, ſibíque inuicem repugnantia amplectuntur dogmata. Excitauit in me Spiritus ſanctus ingens ſecundò & ſeriò ad ſanctæ Romanæ Eccleſiæ communionem reuertendi deſiderium, eius nimirum quæ cùm toto terrarum orbe diffuſa ſit, communicat cum Epiſcopo Romano tanquam Chriſti Vicario, & verè Diui Petri ſucceſſore, viſibiliſque in terris omnium fidelium capite: quia manifeſtè cognoui, & firmiter credidi Eccleſiam hanc & Catholicam veram eſſe,& Chriſti ſponſam, extra quam ad ſalutem æternam nulli aditus pateat.Ego igitur de Dei miſericordia &Eccleſię lenitate confiſus,rurſus opem tuam imploraui per litteras, Reuerendiſſime & piiſſime Domine,vt ſi qua tandem ratione fieri poſſet abſolutionem & Eccleſiæ communionem mihi impetrare dignareris, & tu ſignificaſti ſingulari ſanctiſſimi Domini noſtri Pauli Pontificis maximi clementiâ mihi Eccleſiæ ſinum aperiri: tunc nihil cunctandum ratus ſum, quo minus ex peſtilenti illa lacuna emergerem, & oblatum tantum beneficium auidè complecterer. Hac igitur de cauſa, non obſtantibus multis grauibúſque quæ me circumſtabant difficultatibus, ſponte huc veni ad te Reuerendiſſime Domine, cùm ſcirem conciones ſacras habere,& tibi etiam nunc cum omni humilitate & animi ſummiſſione me præſentem ſiſto, culpam & apoſtaſiam meam agnoſcens & accuſans,atque admodum ſupplex oro & poſtulo,in communionem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ex integro reſtitui, & impoſitâ ſalutari pœnitentiâ perfectè in vtroque foro abſolui. Ego verò omnem omninò hæreſim fidei ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ contrariam ex animo abiuro, præſertim autem Caluinianam, & promitto me in eadem Eccleſia Roma-

na vſque ad mortem conſtanter perſeuerare velle, eíque fidelem obedientiam præſtare, & me omnium hæreſum expugnatorem, & Cathedræ ſancti Petri omniúmque ſucceſſorum eius in Eccleſia Romana acerrimum defenſorem diuinâ gratiâ futurum. His dictis Boucardus lachrymas retinere non potuit, & ei Saleſius abſolutionem in vtroque foro eſt impertitus, adſtantibus Proceribus & Ciuibus quamplurimis, qui poſtea per vniuerſam Gratianopolitanam Ciuitatem famam diſpergentes aliis atque aliis hæreticis vt ad Saleſium irent authores fuerunt. Miraculum erat qua ratione & concionibus quotidianis, & audiendis confeſſionibus, & viſitationibus excipiendis, & diſputationibus accerrimis poterat ſatisfacere; ſiquidē pręter hæc omnia ſæpiſſimè ad Monaſteria accedebat Monialium Montis floridi, & Sepium, cum illis de reformatione acturus, & concionabatur. At in vrbe tantum eius fama valebat. Viri quamplures auidè quidquid diceret ſcriptis mandabant, inter quos Dominicanus Religioſus vnus, & Franciſcanns alter, necnon & Faurus Senatoria vir dignitate præfulgens, neque ſanè faſtidiebant illi laborem ſuum, cùm noua in dies doctrinæ miracula Saleſius operaretur, vnde Dominica quadam die cùm exiret è concione populus, ſtupens & plaudens ſtetit in platea ſancti Andreæ, vir Doctiſſimus in omni ſcientiarium genere, ſed in omni Theologia præcipuè, linguarúmque Hebraicæ, Græcæ & Latinæ peritia excellens Riguetta Cathedralis Eccleſiæ Canonicus, & quis eſt hic exclamauit, qui ſic de Theologia tractat vt res difficillimas, & altiſſimas mulieribus ipſis idiotis & humillimis homuncionibus reddat intelligibiles? ſiquidem ea præſtabat Magnus Epiſcopus vt cùm doceret nihil intactum relinqueret, & nihil proferret quod nō mirâ facilitate adductis ſimilitudinibus & parabolis explicaret: ita vt non ſemel & Gratianopoli & alibi dixerint Theologi, atque inprimis Sorbonici, verum eum eſſe Theologum, qui ſanctitatem cum doctrina miſceret; & inquiebat eorum aliquis, non mirum eſt ſi quod docemus perperàm eſt, & nullius vtilitatis: dicimus enim quod plerunque non intelligimus, & concionamur abſque pietate. At Saleſius dicit & intelligit, docet & facit. Hinc poſt auditam à tot viris grauiſſimis eius virtutem, tandem eum audiendi Franciſcus Bonna Dux Diguierianus Delphinatus Prorex Caluinianæ ſectæ hæreticus deſiderium ha-

Franciſci Labores Gratianopoli.

Stupor magni Theologi de Franciſco.

Bonna Diguierianus Franciſci auidus.

buit, creditúrque in his Concionibus ſuæ conuerſionis ad Romanam fidem ieciſſe fundaméta, neque enim multò pòſt ſuam hæreſim abiurauit. Siquidem cum Saleſio multus aliquando erat, & die quadam de religionis rebus agens cum eo quatuor horarum ſpatio remanſit incluſus: cùm autem exeundo precaretur Saleſius, vti ſi quid moleſtum fortè dixiſſet condonaret, reſpondit, nihil, niſi bene dictum, ſéque velle omnia attentiùs conſiderare. Deinceps Saleſium magnis extollebat encomiis, & virum eſſe omnium amore dignum, inquiebat, quibus ex dictis Caluiniani Miniſtri cœperunt malè coniicere, ſcilicet Diguierianum motum à Saleſio ad Romanam religionem inclinare, neque profectò decipiebantur. Ex his vnus, & quidem magni nominis, prudentior & ſapientior fuit, auditis enim Saleſij rationibus hæreſi nuntium miſit. Barberio huic nomen erat, qui poſtea contra Caluiniſticam luem egregius ſcriptor extitit. Duobus item nobilibus ſanctus Antiſtes in ſæculi vanitatibus occupatis inter concionandum recedendi à mundi ſtrepitu animum dedit, cum inductione oſtendéret nullum animal eſſe homine infœlicius, vbi non is ad Deum attenderet, illúdque Eccleſiaſtis inculcaret, Vanitatem vanitatum & omnia vanitatem. Non poterat in his actionibus fieri, quin ſanctus exiſtimaretur: quamobrem quamplures ad eum accedebant vt ſanarentur à languoribus ſuis, & alij eum aduocabant. Vir erat in Ciuitate magni nominis filiam habens à Cacodæmone poſſeſſam, & multum iam temporis fluxerat à quo miſerè puella vexabatur. Rogatus fuit Saleſius vt eam dignaretur inuiſere; Promiſit, & diem dixit: verumtamen cùm expectarent omnes, puella à nemine admonita exclamauit, volebatis huc ad me venire Gebennenſem Epiſcopum, minimè veniet, & iterauit, minimè veniet, quod verum fuit: nam Saleſius aliis ex neceſſitate diſtractus negotiis promiſſum adimplere non potuit, qua de re certiores facti puellæ parentes & conſanguinei, eam verè eſſe poſſeſſam cognouerunt. Die tamen poſtera aduenit Præſul, puellam eſt alloquutus, priuatim (ſibi videntibus tamen procul domeſticis) adhibuit, interrogauit de vita & miſeria, tetigit ad guttur, benedictionem ei ſuam ſacram eſt impertitus, & recedens Patri dixit. Nihil hoc erit. Sana eſt puella, at nemini dicendum, matrimonio enim proxima eſt. Altero aut tertio die penitus

Franciſcus Miniſtrum conuertit.

Franciſcus poſſeſſam à dæmone puellam liberat.

puella liberata, & poſthæc breui virum ſuæ conditionis Nobilem inuenit. Per hos dies litteras accepit Saleſius a Roberto Cardinale Bellarmino reſponſorias ad eas, quas circa Congregationem Marianarum Sororum ſcripſerat, antequam eas aperiret multa in tanti Cardinalis laudem effudit: inter cætera autem, Magnus hic Cardinalis, inquit, adeò bonus eſt, vt mali libri quos ad hæreticorum confutationem legit, nullo modo ſuis inhærere cogitationibus potuerint, nihil ita ignorat ac malitiam, & nihil minus cognoſcit quàm quod ſcripſit. Miror autem, ſubiungebat, magni huius Doctoris obedientiam, qui nullas vitæ delitias ſe noſſe verè poteſt dicere: quos enim labores non ſuſtulit in reuoluendis hæreſum ſordibus? Et ſanè reuoluit montes librorum vt murium partum reperiret. His afficiebatur erga Sanctum Sanctus, qui alias cum Cardinalis eiuſdem librum recepiſſet de columbæ gemitu: hei inquit, columba innocens gemis in hoc ſæculo, ſed in cœlo & in foraminibus petræ & cauerna maceriæ laboribus tuis finem dabis, & vocem tuam in auribus cœleſtis ſponſi ſonare facies, & faciem tuam oſtendes: vox enim tua dulcis, & animæ tuæ facies perquam decora. Profectò eadem de Saleſio Magnus Bellarminus ſentiebat, aiebátque aliquando, Miraculo eum Sabaudię datum ac natum, & miraculo factum Epiſcopum. Ciconiis comparabat, quę venerunt antequam viſæ ſint. Innocentiam inprimis eius commendabat, & Adamum in eo peccaſſe non videri ad omnem occaſionem inquiebat. Sed exeunte Quadrageſimâ redire etiam in ſuam Diœceſim cupiebat Saleſius, non prius tamen quàm in fraternitatis ſacri Ordinis Minimorum cinguli catalogo inſcriptus foret, quod glorioſum Franciſcum à Paula mirificâ pietate coleret, & eius filios impenſiſſimè amaret: cinctus eſt igitur in Monaſterio Diui Andreæ ab Antonio Billiaco Superiore, & in fratrum numerum relatus eſt, quo etiam tempore pallium ei Diui Franciſci à Paula oſtenſum, quodque ſic ille veneratus eſt, vt irruente quamuis in eum præ deuotionis impetu turba ne minimum quidem impatientiæ genuflexus & coarctatus ſignum ediderit. Deinceps cùm ex minimis aliquos inter eundum offenderet, cingulum illud trahens è perula. Videte (inquiebat) num ego frater veſter ſim, atqui reuera non ſolo nomine ſum Minimus. Denique tot patratis Gratianopoli miraculis, quot ferè actibus ipſa

Franciſcus quid de Bellarmino.

Bellarminus quid de Saleſio.

Franciſcus Minimorũ Frater.

etiam tertia à Dominica reſurrectionis die profectionem ad reditum inſtituit, adeò vt mirati fuerint Anicienſes eum tam citò rediiſſe, vnde eorum nonnulli, inter quos fortè Franciſcus Viallo Peſſanus vir Conſularis & Iuriſconſultus erat, cum ſtupore ab eo petierint, quamobrem tam feſtinus fuiſſet; quibus reſpondit in hæc verba. Videte, Ego ſum velut ſtatua, cùm extra ſuum ſcaphium eſt, impedimento eſt omnibus. Significabat ſe ſuum amare Anicium, velut forulum proprium, & ſanè cubiculum in illa ciuitate ſuum & muſæolum ſic incolebat & colebat, vt & cæteras vrbes & Procerum palatia quantum ad ſe parui faceret, vnde opimiores Epiſcopatus ſemper conſtantiſſimè recuſauit. Anicium igitur redux cum omnia in Subalpinis belli terroribus tabeſcerent, ipſe continuis precibus Deum Chriſtianis rebus reddebat propitium, ac pro Principum concordia exorabat. Interim dum venêre Mediolano ſibi litteræ à Hieronymo Boërio Congregationis Clericorum Regularium ſancti Pauli Generali Præpoſito, quibus Miſſarum, diuinorum Officiorum, orationum, ieiuniorum, vigiliarum, aliorúmque omnium pœnitentiæ & pietatis operum, quæ in tota Congregatione perpetuò præſtarentur, ad æternam ſalutem promerendam particeps efficiebatur. Gauiſus eſt quamplurimùm eo beneficio, Patribúſque Barnabitis Anicienſibus gaudium ſuum multis gratiarum actionibus teſtatus eſt; ſed interrupit illud triſte nuntium obitus Bernardi Baronis Saleſij Torentini fratris chariſſimi: eo enim recepto graui manu percuſſit ſuum femur, & multas emiſit lachrymas, non tamen ſub doloris ictu ſuccubuit, quin imò ſtatim iunctis & eleuatis in cœlum manibus & oculis, hæc tranquillè verba protulit inter ſuſpiria: ita Pater, quoniam ſic placitum fuit ante te; & ſubdidit eadem quibus in obitu Matris vſus fuerat: Obmutui, & nõ aperui os meum, quoniam tu feciſti. Sit nomen Domini benedictum in ſæcula. Diuinæ prouidentiæ ſecreta, incomprehenſibilia iudicia, & inueſtigabiles adoro vias. Duabus ab hinc horis in Monaſterium Viſitationis ſe contulit, & Fremiottæ Chantaliæ Baroni, necnon Mariæ Amatæ Rabutiniæ defuncti Baronis Coniugi conſolationem quam ipſe ceperat dedit, quæ & ambæ doloris impetum tulerunt fortiter & conſtanter. Hoc autem de obitu ſic ad ſororem Gaſparam Saleſiam Cornillionij & Merenti Dominam ſcripſit magnus Præſul.

Franciſci humilitas.

Franciſcus Barnabita.

Franciſcus vt in obitu fratris ſe gerat.

Præſul. Laboro propter te, Soror chariſſima, cùm obitum fratris noſtri Torentini intelliges:erat enim ille nobis omnibus chariſſimus. At non eſt remedium, Voluntati Dei conformandæ ſunt noſtræ, illa enim rectè penſatis omnibus multum functo fauit tollendo eum è ſæculi huius medio, & è vocatione quæ tantoperè ſecum fert damnationis periculum. Ego ſanè hac in occaſione non ſemel fleui, diligebam enim fratrem illum tenerrimè, & dolores à natura mihi cauſatos impedire non potui. Conſolationem tamen accepi cùm intellexi eum Chriſtianiſſimè ſuum clauſiſſe diem, in manibus Patris Iuſti Guerini, & ſociorum eius noſtrorum Barnabitarum, necnon Equitis noſtri; poſt generalem peccatorum Confeſſionem, poſt tertiam reconciliationem, poſt receptum auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, poſt extremam Vnctionem. Quid animæ meliùs eſſe poteſt? Corporis verò ſubſidio nihil defuit; Et licèt peſtilenti morbo decumberet, viſitari tamen eum curarunt Sereniſſimi Principes, inprimis Cardinalis, & Infantes eius Sorores, necnon & aulicæ Dominæ innumera quæ comedere poſſet miſerũt munera. Defunctum ipſe Cardinalis Sereniſſimus magnis honoribus eſt proſequutus, & ad eius funeralia inſtruenda duodecim faces cum gentilitiis ſuæ Celſitudinis teſſeris dedit. Nemo hominum tantos luctus ab omnibus tulit ac chariſſimus ille frater noſter. Hæc Sanctus ad Sororem ſuam, & hæc ad Amatum Chiuronium Villetæ Baronem auunculum ſuum: ferè ſomnium eſt vigilantium hominum, inquit, hunc ſcire hominem mortuum penè antequam in Prouinciam illam aduentatum, vt nec ſuum Principem videre potuerit, cui vitam ſuam & animum conſecratum ibat. Quid dicam amplius? Poterat in eo conditionis genere miſerabiliùs mori. Benedictus ſit Deus, qui abſtulit eum à duellis, à ſeditionibus, à deſperationibus, innumeriſque aliis malis, quibus in hoc ærumnoſo ſæculo obnoxium eſt hoc vacationis genus: hæc porrò ad Religioſam quandam Viſitationis ſcribebat. Vix dici poteſt quàm perfectus eſſet frater ille, quàm omnibus ſeſe amabilem effecerat, quàm ſe ad ſui Principis oculos præteriti anni occaſione inſignem reddiderat, & inter hæc en eum raptum: ſed in omnibus diuinæ ſit bonitati honor, gloria & benedictio. Hactenus Franciſcus; ſepultus autem fuit ille in Æde patrum Barnabitarum Auguſtæ Taurinorum ſub hoc Epitaphio. Intuere Mortalis huma

Bernardi Baronis Saleſij obitus.

Bernardi baronis Saleſij Epitaphium.

humanarum rerum viciſſitudinē Cataſtrophem, fallaciam. Bernardus Baro Saleſius & Torentinus Sabaudus Franciſci Saleſij Epiſcopi & Principis Gebennenſis frater, ſtrenuiſſimus Allobrogicæ legionis præfectus ipſo ætatis flore fœliciſſimis magnorum honorum auſpiciis, incredibili de ſua bellica virtute, induſtria, & victoriis, apud Sereniſſimos Sabaudiæ Principes & amicos ſpe concitata, dum duodecim militum Centurias ad ſui Ducis caſtra è Sabaudia fideliter & fortiter cogit, importuno, infœlici, lethali morbo corripitur, quem ſentiens Diuinis myſteriis religioſiſſimè ſuſceptis, & à Clericis Regularibus ſancti Pauli, quos in vita ſummoperè dilexit, etiam in morte diuidi minimè paſſus, electo in hac Eccleſia ſepulchro ad cœleſtes acies magno ſui relicto deſiderio euolauit. Vixit annos triginta quatuor, mortuus anno Domini milleſimo ſexcenteſimos decimo ſeptimo, decimo Calendas Iunij. Eodem temporum tractu Franciſcus Saleſius quamplura patrauit Miracula. Circa feſtum Pentecoſtes Ioannem Claudium Canalium à mania & dira rabie ſubitò liberauit. Is Canalius Sacerdos Rumilliacenſis in ardentiſſimam inciderat febrim, qua veſanus & amens agebatur. Conſanguinei eius & afines, ne fortè huc & illuc ad perniciem diuagaretur, ligatis eum pedibus & manibusincluſerant: verùm ille poſt tres hebdomadas ruptis catenis euaſit, & effrænis equi in morem per nemora & montes, campóſque curritabat. Secundò captus eſt & ſecundò ac tertiò poſt quartum menſem rupit ſua vincula amentior, & furiis miſerandum in modum agitatus venit Anicium, cúmque ſanitatis ſpes nō eſſet, Sanctus Antiſtes eum quauis tandem ratione capi iuſſit, vt quartò captus eſt & in carcerem Epiſcopalis palatij deturbatus; frendebat illic rugiebátque, feræ in morem, & niſi vinctus fuiſſet ſeipſum dilaniaſſet. Elapſis diebus aliquot cùm rediret è ſacri celebratione Epiſcopus ad feneſtram carceris acceſſit, vocauítque amentem, qui mā̃ſuetus appropinquauit: tum Saleſius manu per cancellos ferreos intromiſſa, cùm ille ad interrogationem de ſanitate nihil reſpondiſſet, blandè ad genas tetigit, impendentéſque fronti capillos traxit, & ait. Num decet Sacerdotem (vt tu es) ſtultum agere, & vbique ac coram omnibus inſanire. Sed age gratias Deo, per eius enim gratiam ſanus es. Non mora, ſeruis præcepit vt carcerem aperirent, & aderant oculati teſtes illi Michaël Faber, Georgius Rollandus

Franciſcus Sacerdotē à mania liberat.

Rollandus Sacerdotes, & Franciſcus Faber cubicularius, cúmque vnus ex eis periculum eſſe diceret ſi libertas daretur miſero. Nequaquam, ait Saleſius, reſerate illi portam, deinceps erit Sapiens, Confidite. Reuoluta igitur ianua procubuit ad Sancti pedes venerabundus Canalius, egítque gratias & Deo & illi, qui ſtatim eum, vt agnum mitiſſimum ſecum duxit ad prandium. Si ſtupuerit ad miraculum tota familia, ac protinus vniuerſa Ciuitas fruſtra diceretur. Nuſquam deinceps relapſus eſt ille, ſed benè ſemper habuit, abeunti benedictionem ſacram Pontifex dedit, & narrauit poſteà ipſe Canalius ſæpiſſimè putaſſe ſe piceam calanticam ſuo è capite extrahi, cùm Saleſius capillos ſibi traheret. Continuò Stephanus Friandus Tonenſis venit, vxorem ſuam Stephanam Bochetam ducens à milite quodam ſortilego ad ſtomachum tactam, & dæmonum traditam poteſtati. Saleſium autem ſalutans, inquit: Duco ad te Reuerendiſſime Domine, coniugem hanc meam, quę à tribus hebdomadis neque bibit, neque manducat, neque dormit, & prætereà furibunda eſt, & inſana. Author fuit mihi Curio noſter Critanus, fertur enim te morbos iſtos peſſimos optimè noſſe, iiſque afferre remedium. His dictis fusè de omnibus Saleſius interrogauit, mulierem duxit in Sacellum ſuum quod eſt ad aulæ angulum, Confeſſionem eius audiuit, Confirmationis Sacramentum ei contulit, quo facto ſtatim illa ante altare ad Præſulis pedes animi deliquio concidit, fuítque mortuæ ſimilis ſpatio quo recitari Angelica ſalutatio poſſet, at vbi à ſeruis releuata eſt, Conſolatione ſe dixit pleniſſimam, & ex Dei gratia reſtitutam ſanitati. Sacer Pontifex nihil egit prætereà, ſed dixit tantummodò. Vade in pace Mulier, time Deum, eum ora & quieſce, breui ſanaberis; at illa ex ea horâ Tonum ſana prorſus cum marito receſſit. Continenter propemodum Sanclarianam Bargianam fœminam Nobilem ex Aruernia profectam in Eccleſia Diui Iacobi Patrum Capucinorum à dira Dęmonum vexatione Saleſius liberauit: ſed ſolemnis omninò fuit hac etiam tempeſtate Paralytici ab eo ſanatio. Hora erat nona matutina, & ſacrum celebraturus Præſul iam ante altare præparationis, vt vocant, preces genuflexus recitabat, cùm ecce, homines Maurianenſes aliquot adoleſcentem à Natiuitate peſſima neruorum reſolutione affectum, equo vtcunque impoſitum adduxerunt, depoſuerúntq; in Epiſcopali Cauœdio ſuppoſito modico fœno.

Franciſcus fœminam à mania liberat.

Franciſcus poſſeſſam à dæmone liberat.

Franciſcus paralyti-cum natum ſanat.

Senſit murmur Germanus Pilliodus cubicularius deſcenditque in aream, vt ſciret quidnam eſſet. Quem vt viderunt miſeri, expoſita adoleſcentis ægritudine, rogauerunt enixè vt Reuerendiſſimum Patrem, ſic Saleſium vocabant, alloqui poſſent, fecit officium Pilliodus, ſurgentíque à præparatione ſua Domino, inquit, ſunt inferiùs Domine, miſeri quidam homines ex partibus Maurianæ, qui impotentem adoleſcentem adduxerunt, cupiúntque valde vt eum videas ſi placet. Saleſius eleuatis præ miſeratione armis, hei dixit. Boni homines arbitrantur fortè me patrare miracula, & nihil poſſum pro eis quàm orare Deũ, ſed iube vt veniant; Cubicularius accerſiuit eos, qui paralyticum exportarunt. Epiſcopus, deponite eum, inquit, ſuper credentia & recedite tantiſper, tum depoſiti miſeri confeſſionem Sacramentalem audiit, deinde celebrauit. Abſoluto ſacro, reportate dixit, eum cras ad horam ſimilem; & tu, ad miſerum conuerſus, ſis paratus vt ſacram communionem accipias, celebrabo enim iterum, & orabo Deum pro te. Paruerunt ad omnia illi, & poſt celebratam tertiam miſſam benedictione Pontificis acceptâ Paralyticus omninò ſanatus eſt; nec mora liberè ad multorum conſpectum per aulam ambulauit, receſſítque potens, & Eques tibiis hinc inde poſitis. Quod autem verè paralyticus eſſet ex Medicorum & chirurgorum ſententia inprimis Ioannis Grandis Tallorienſis cui exhiberi parentes curarant Medici expertiſſimi omninò cõprobatum eſt: ſed ex Epiſcopi Chriſtiana humilitate, qui rem obſcuram haberi voluit factum eſt, vt citò diſcedente illo, nomen & patriæ locus ignorentur. Æſtate verò hæc fiebant, qua ferè tota ad reformationem Monaſterij Monialium Diuæ Catharinæ prope Anicium ordinis Ciſtercienſis incubuit; verùm cùm ex arte diaboli mille obices ſuis quotidie conſiliis ponerentur, illud dumtaxat efficere potuit, vt quinque Virgines Reformationis auidas ex eo Monaſterio traxerit, collocarítque Rumilliaci, ac poſteà Rupi & Seſſelli, vbi ſub religioſiſſimis quas præſcripſit Conſtitutionibus religioſiſſimam etiam vitam agunt, cum ſpe procedendi vlterius, ita vt eum ſacrarum illarum Chriſti ancillarum ſi non Inſtitutorem ſaltem Reformatorem, Reſtauratorem ac Directorem ſancta Sedes Apoſtolica cognouerit, & declarauerit. Dum hæc proſperè aguntur in Sabaudia de annumerando cœlitibus Iuuenale Ancina Sallutienſi Epiſcopo Romæ negotium

Franciſcus Bernardianæ reformationis author.

tium erat, quare de tanto Præſule quæſitum eſt Saleſij teſtimonium, quippe qui Sanctus de Sancto optimè teſtari poterat, & præclaram ſanè ſententiam referre fuerit operæ pretium. Gratiſſimum verò mihi (inquit) & iucundiſſimum eſt, quod audio de vita & viuendi ratione Perilluſtris & Reuerendiſſimi Patris & Domini Iuuenalis Ancinę propediem in lucem emittenda: cùm enim, vt magnus Nazianzenorum Pontifex Gregorius dixit, Epiſcopi ſint pictores virtutis rei præclariſſimæ, rémque tam excellentem verbis ac operibus concinnè, & quoad fieri poteſt accuratè pingere debeant, non dubito quin in noſtri clariſſimi & ſpectatiſſimi Iuuenalis vita, Iuſtitiæ Chriſtianæ, hoc eſt omnium virtutum omnibus numeris abſolutam imaginem conſpecturi ſimus. Et quidem cùm Romæ quatuor illis vel quinque menſibus, quibus piiſſimi ac ornatiſſimi Prædeceſſoris mei Claudij Granierij iuſſu huius diœceſis aliquot rebus tractandis operam dedi, plurimos ſanè vidi eximiâ ſanctitate & doctrinâ viros, qui vrbem & in vrbe orbem ſuis laboribus exornarent: ſed inter eos omnes iſtius ſeorſim virtus mentis meæ oculos vehementer occupauit. Mirabar etenim in tanta viri eruditione ac variarum rerum ſcientia tantam ſui ipſius deſpicientiam, in tanta oris, verborum àc morum grauitate tantum leporem, tantámque modeſtiam in tanta pietatis ſollicitudine, tantam vrbanitatem ac ſuauitatem, cùm nec faſtum, quod pleríſque contingit, alio faſtu, ſed verâ humilitate calcaret, nec inflante ſcientia charitatem oſtentaret, ſed charitate ædificante ſcientiam inſtrueret; dilectus planè Deo & hominibus qui Deum & homines puriſſimâ dilectione proſequeretur: puriſſimam autem appello eam dilectionem, in qua vix quidquam amoris proprij ſiue philautiæ reperire licebat; rara & exquiſita dilectio iſta, quæ etiam inter pietatis cultores raró viget, vnde procul, & de vltimis finibus pretium eius. Obſeruabam verò hominem hunc cùm ſeſe daret occaſio, tam luculenter, tam ſyncerè, tam amanter ſolitum laudare variorum Religioſorum & Eccleſiaſticorum, imò etiam laïcorum inſtituta, mores, doctrinam, Deóque inſeruiendi methodum, ac ſi ipſe eorum congregationibus aut cœtibus addictus eſſet, cúmque ſuam ſibique dilectiſſimam clariſſimi Oratorij Congregationem dulciſſimo & planè filiali corde complecteretur, non tamen propterea alios conuentus cœtúſve Deo ſeruientium frigidiùs, vt

Franciſci de Iuuenale Aucina ſententia.

plerúnque accidit, molliùs aut languidiùs amabat, æſtimabat, extollebat. Quamobrem eos qui tacti amore cœleſti intrinſecus purioris vitæ rationem ſequi cupiebant, conſiliúmque eius expetebant, ſolâ Dei maiore gloriâ inſpectâ, in ſocietatem quam illis magis congruam putabat, manu ac opera amantiſſimè deducebat; homo videlicet, qui nec Pauli, nec Cephæ, nec Apollo, ſed Ieſu Chriſti erat, quique meum & tuum frigida illa verba, nec in temporalibus, nec in ſpiritualibus audiebat: ſed omnia in Chriſto ac propter Chriſtum ſyncerè expendebat. Cuius quidem tam perfectæ charitatis in hoc Apoſtolico viro exemplum nunc ad manum habeo. Obiit nuperrimè in Collegio huius Ciuitatis Anicienſis Clericorum Regularium Sancti Pauli, vir Religioſiſſimus Gulielmus Cramoëſius Pariſienſis, cum quo vt fit, dum verba miſcerem, incidi in mentionem de Reuerendiſſimo Iuuenali noſtro Ancina; at ille ſubito gaudio perfuſus, quàm grata, inquit, huius viri, quàm chara mihi eſſe debet recordatio, quippe qui me iterum in Chriſto quodammodo genuit, cúmque vidiſſet me deſiderium concepiſſe rem totam paulò fuſius audiendi, ita narrare perrexit. Annos natus viginti quatuor (inquit) cùm iam multis inſpirationibus Diuinâ Prouidentiâ me ad vitam religioſam incitaſſet, ita tamen pro mea imbecillitate contrariis tentationibus exagitatum me ſentiebam, vt deſpondens prorſus animum de matrimonio ineundo ſeriò cogitarem, réſque iam apud amicos ita proceſſerat, vt propemodum acta videretur; verùm quæ Dei eſt benignitas! cùm Oratorium Valliſcellæ ingreſſus eſſem, ecce audio Patrem Iuuenalem Ancinam de humani primùm ingenij inconſtantia & infirmitate, deinde de ea magnanimitate quâ inſtinctus diuini exequutioni mandandi ſunt ad populum verba facientem, tanta ſermonis & ſententiarum peritia, vt cordis mei miſerandam pigritiam quaſi manu iniectâ excutere videretur: ita vt tandem quaſi tuba exaltans vocẽ ſuam me ad deditionem cogeret, quapropter ſtatim finito ſermone ad eum in Oratorij quodam angulo preces pro ſermonis ſui vt reor fœlici ſucceſſu fundẽtem, hæſitans & anxius accedo, & quid animo voluerem expono. Ille verò res (inquit) hæc paulò accuratius tractanda eſt, neque nunc nobis tempus ſuppeteret adueſperaſcẽte iã die. Itaque cras ſi ad me veneris opportunius de re tota

agemus

agemus. Tu interim quod caput eſt, lumen cœleſte precibus aduoca. Veni ergo poſtridie, & quidquid in vtramqeu partem circa vocationem meam agitarem ſyncerè aperui, ſeorſim verò me ob id potiſſimùm religioſam vitam formidare, quòd corpus debile ac delicatæ temperaturæ nactus eſſem, quibus attentè auditis & expenſis. Et propterea (inquit) ſeruus ille Dei, Diuinâ Prouidentiâ factum eſt vt in Eccleſia varij ſint ordines Religioſorum, vt ſcilicet qui auſteris & pœnitentiæ exteriori addictis non poſſit vitam addicere, mitiores ingrediatur. Et ecce tibi Congregatio Clericorũ Regularium ſancti Pauli, in qua diſciplina perfectionis religioſæ ſummoperè viget, & nullo tamen tanto corporis labore premitur, quin à quouis propemodum homine eius mores ac conſtitutiones facillimè Deo propitio obſeruari poſſint; accede ad eorum Collegium, & vide tu ipſe num ita res habeat, neque deinceps ceſſauit vir Dei quouſque me huic colendiſſimæ Congregationi adſcriptum videret & inſertum. Et hæc quidem narrabat Gulielmus. Ex quibus facile eſt coniicere quãta fuerit magni Iuuenalis Ancinæ in dicendo efficacia, in conſulendo ſagacitas, & in iuuandis proximis conſtans & perfecta charitas; quod enim nunc exempli gratia à me recitatum eſt, idipſum cũ pleriſque aliis actum cognouimus, & quidem quod ad me attinet, ingenuè fateor, pleriſq; quas pro ſua in me propenſione ab eo accepi literis vehementer ad amorem virtutis Chriſtianæ incitatum fuiſſe. Iam autem poſtquam à præclaro Congregationis Oratorij viuendi modo ad ſacroſanctum Epiſcopale munus tranſlatus eſt, tum verò maximè eius virtus ſplendidiùs micare, ac clariùs, vt par erat, ſplendeſcere cœpit, vt lucerna nimirum ardens & lucens, quæ ſuper candelabrum poſita omnibus lucet qui in domo ſunt. Et quidem cum Carmaniolæ, quod oppidũ eſt Salutienſis Diœceſis, vbi Viſitationis Paſtoralis officio tunc incumbebat, anno milleſimo ſexcenteſimo tertio eius ſalutandi gratia, relicto tantiſper itinere veniſſem, ſenſi ego tunc quantam dilectione mixtam venerationem eius pietas & virtutum copia in populis illis excitaret: nam vbi me appuliſſe cognouerunt, dici ſatis non poteſt quo ardore mentis amica quadam vi ex hoſpitio publico in domum cuiuſdam nobilis Ciuis inuexerunt, quandoquidem, inquiebant, hominem qui honoris gratia ad ſuum dilectiſſimum Paſtorem diuerteret, vellent ſi mo-

dò poſſent in medio pectorum recondere, neque vnquam ſibi ſatisfaciebant in lætitia, quam ob tanti Pontificis præſentiam conceperant, verbis ac vultu iucundè exprimenda, cùm ille nobilliſſima quadam affabilitate, ac ſuauiſſima erga omnes beneuolentia, omnium pariter oculos animóſque in ſe conuerteret, ac tanquam Paſtor egregius & beneficus, oues ſuas nominatim ad virentia paſcua euocaret, manibúſque ſale ſapientiæ plenis vt poſt ſe venirent alliceret, imò & traheret, vno tandem dicã verbo, cui abſit inuidia. Non memini me vidiſſe hominem, qui dotibus quas Apoſtolus Apoſtolicis viris tantoperè cupiebat, cumulatiùs ac ſplendidiùs ornatus eſſet. Plurimùm valuit hoc Saleſij iudicium ad exiſtimationis de Ancina ab omnibus conceptæ incrementum, & ex ſtylo ſatis cognitum eſt, Sanctum pro Sancto laboraſſe. Labentis Autumni hæc erant opera, qua tempeſtate iterum à Gratianopolitano Senatu ad Conciones Aduentus Dominici & Quadrageſimæ inuitatus eſt; ſed ne quid inconſulto Duce fieret, ſcripſit idcircò. Gratianopolitani Diguierianum Ducem quamuis adhuc Hæreticum rogauere vt ad habendum Saleſium apud Sereniſſimum Allobrogum Ducem interceſſor pro eis eſſe dignaretur. Bonna adhuc etiam Saleſij auidus ſic egit, vt licere Gratianopolim Saleſio repetere Dux Sereniſſimus reſcripſerit. Exeunte igitur Nouembri Vir Apoſtolicus mira patraturus profectus eſt: verumtamen non ad Miniſtrorum gaudium, qui non niſi eum in ſuam venire perniciem ſciebant. Accedebant autem ſæpiſſimè ad eius Conciones, vt Phariſæorum & Scribarum ad inſtar eum in ſermone capere poſſent, cùm in vita ne minimum quidem imperfectionis atomum animaduerterent, nec valerent eum arguere de peccato. Aiebant initio. Audiamus quid tandem noui dicturus ſit! Quî fieri poterit vt ea quę ſuperiori anno dixit non aliquando repetat? At Saleſius alium ſe ab eis eſſe oſtẽdit, qui ſemper ad finẽ deficiũt, doctiùs & potentiùs quam vnquam concionatus eſt, quæ res tantam in eum à peruerſis & Satanæ organis attraxit inuidiam, vt cùm non amplius hæreſis poſſet rationum momentis reſiſtere, imperitam & ſtolidam ſuam plebem armauerit conuiciis & ſcommatibus ad ſanctum Præſulem impugnandum, qui ſanè hos canum in lunam latratus contemnendo fruſtra rabie miſeros confici etiam videbat, & interim multam in Eccleſiæ horrea meſſem immittebat.

Diguierianus Ducẽ rogat pro habendo Saleſio.

Miniſtrorum Gratianopolitanorum ſtupor de Franciſco.

bat. Superatis ſolemnibus feſtis fluente Ianuario anni milleſimi ſexcenteſimi decimi octaui Anicium reuerſus eſt, vbi filiationis & participationis litteras omnium bonorum operum Ordinis fratrum Capucinorum anno iam ſuperiori Lugduni à Generali Paulo Cæſenenſi datas recepit, adeò omnes Religioſos Ordines Præſul Religioſiſſimus amabat, vt amabatur ab omnibus: ſiquidem pro omnibus ſemper impensè ſtuduit & Monaſteria ab diſciplinæ regularis obſeruantia alienata ad meliorem normam reducere conatus eſt, vt hoc etiam menſe erga Sixienſes Religioſos teſtimonium exhibuit. Variis illi à Sancto Præſule litteris admoniti fuerant vt in communi viuerent, clauſtralíque Priori obedirent, quòd tandem fecerunt, & Saleſius promiſſi authoritate viſa ſic eam ratam habuit. Deſiderauimus diu (inquit) omnes Diœceſis noſtræ Religioſos ad primæuam ſui inſtituti regulam ac normam redire, ſed præcipuè id fieri & cupiuimus, & adhortationibus curauimus in Monaſteriis quæ curæ noſtræ ac ſollicitudini & Iuriſdictioni ordinariæ relicta ſunt. Quare hanc promiſſi authoritatem Piorum Canonicorum Regularium ſancti Auguſtini Monaſterij Sixenſis non ſolùm approbamus & ratam habemus, ſed laudamus & amamus quàm poſſumus enixè in Chriſti viſceribus, atque vt deinceps adamuſſim ſeruetur, pro noſtra in id Monaſterium & eius regulares Canonicos ordinaria poteſtate ac authoritate in Domino præcipimus ac mandamus necnon omnibus paupertatem illam, quæ ab his qui in communi viuunt obſeruatur, colentibus paternè benedicimus: decimo Calendas Februarij, quo die graui afficiebatur mœſtitia ob extremam valetudinem qua Vir ſibi intimus quippe apud quem animum etiam pro Pœnitentiæ Sacramento effundere ſolitus erat, Philippus Coëſius Sancatharinianus Tallorienſis Cathedralis Eccleſiæ Canonicus decumbebat. Calidè Pontifex piiſſimus pro piiſſimo Sacerdote Deum orauit, cùm eum ſciret eſſe ſeruum fidelem & prudentem ſuper familiam ſuam, etenim in Cathedrali Eccleſia Pœnitentiarium magnum ille agebat, ſed inter orandum accepit à Domino morti proximũ eſſe. Quamobrem adoratâ Diuinâ voluntate in illius domum viſitationis officio perrexit, interrogauit de ſtatu animæ, ád tranſitum animauit, ad futurúmque ſe ſi neceſſarius eſſet ſemper promiſit, cum recedens aduesperaſcebat enim ægríque fratrem Claudium Ludouicum,

Franciſcus Capucinus ſeu ordinis filius.

Franciſcus Sixienſes laudat.

Franciſcus reuelationem habet.

uicum, Nicolaum Coëſium Tallorięſem Priorem flentem amariſſimè videns, priuatim ſeſe illi adhibuit, dixítque. Calidè oraui
Deum pro ſanitate optimi fratris noſtri, (ſic eum vocabat) ſed reuelauit mihi velle ſe eum. Dominus eſt, vide ne verbum proferas; quos patitur nunc dolores ii ſunt quos in purgatorio pati
debuiſſet. Quibus verbis leuari ſe ſenſit mœſtus frater. Domum
vt reuerſus eſt, Ludouicum Saleſium Baronem Torentinum de
Medicorum ſuper ægro iudicio interrogauit, qui dixit affulgere
adhuc ſpem ſalutis aliquam ex eorum coniecturis; at Præſul. Bene (inquit) Morietur: ego enim aliquid ſcio. Prior Coëſius ſtatim
ab Epiſcopi diſceſſu ad moribundi fratris ceruical acceſſit, ab eo
vocatus, qui cùm pergeret amarè flere. Noli (inquit) frater mi ex
obitu meo affligi, parce lachrymis. Dominus enim Epiſcopus

Sancathariny de Franciſco verba.

promiſit mihi ſe tui curam habiturum. Caue autem. O caue ne
quidquam inconſulto illo aggrediaris. Et ecce quod iſtinc abiturus dico, neque enim debeo rem tanti momenti in alium mundum deferre. Reuerendiſſimus Dominus magnus Sanctus eſt,
habe eum vt Diuum Ioannem Baptiſtã, quod ad Virginitatem,
& vt Diuum Carolum Borromæum quod ad humilitatem &
paupertatem ſpiritus. Planè magni ſunt ponderis hæc viri piiſſimi morientis verba. Nox iam erat cum deficere viſus eſt æger.
Miſſum eſt illicò ad Antiſtitem, ægri enim domeſticos rogauerat, vt cùm morti viderent proximum, eum vocarent. Interrupit
cœnam bonus Præſul, venítque ad ſuum Coëſium cui agenti
animam, animo dixit, Mi frater, moriemur, ſed moriemur bene,
prope eſt æternitas, & videbis Dominum Deum noſtrum in terra viuentium, dum autem hęc diceret, moribundus leuabat oculos ſuos in montes illos coagulatos, montes pingues, in quibus

Sancathariny obitus. eius elogium.

beneplacitum eſt Deo habitare, verùm dum elinguis iam eſſet,
extremóſque emitteret ſingultus, Saleſius adſtantibus omnibus
genuflectere iuſſis Litanias recitauit & animam illius Deo commendauit, abeunti ſuam ſacram impertitus eſt benedictionem,
& functi oculos clauſit, tum nonnullas emiſit lachrymas. Et quia
vt ſeruum Dei ſemper coluerat, optiméque de eius æterna ſalute credebat, eius roſarium & zonam habere voluit. Dici ſatis
non poteſt quantos luctus Reuerendi illius Canonici obitus in
Ciuitate excitauerit, amabatur enim ab omnibus, quod Eccleſiaſticus eſſet numeris omnibus abſolutus, & qui ſynceram ac religioſam

gioſam pietatem exercebat. Porrò quæ moriens in Saleſij commendationem effuderat ſtatim in vulgi notitiam peruenerunt. At Saleſius humilitate conceptam de ſe opinionem conabatur auertere. Eodem ferè tempore decumbebat ad mortem vir longè ab illo alius, quippe de ſua æterna ſalute ob peccatorum multitudinem deſperans, fruſtrà ad eum in ſpem reuocandum multi Confeſſarij laborauerant. Saleſius blandè cum eo egit, ſicque de Dei bonitate & miſericordia per optimam fidem certiorem reddidit, vt eleuatus miſer per Confeſſionem contritione pleniſſimam veniam petierit à Deo, & fœliciter clauſerit diem. A quibus Chriſtianæ charitatis actibus Sanctus Epiſcopus Gratianopolim ad Quadrageſimales Conciones rediit, quas ſuo more perfecit incredibili cum animarum fructu, & abſoluit Diguieriano Romanæ Religionis & fidei amplectendæ deſiderium immittere. In Diœceſim redux vndecimo Calendas Auguſti viſitauit Prioratum Sanioricianum ad lacum Anicienſem vnitum Prioratui Tallorienſi Ordinis Diui Benedicti, & Sancti Ioricij oſſa eiuſdem ordinis Religioſi ex primis qui Tallorienſe Monaſterium inſtaurarunt in honorificentiorem locum reportauit, eadémque die viſitauit parœcialem eiuſdem pagi Eccleſiam Diuo Nicolao ſacrã. Eſt & alius in Falcinij Prouincia pagus à ſancto Ioricio ſeu (vt alij putant) à ſancto Georgio nomẽ habẽs illac, cùm fortè per hos menſes Saleſius pertranſiret premeretúrque ſiti peſſima ob ingentes æſtatis calores, ſed præter illum ſerui tabeſcerent, viſum eſt in pago ſiſtendum, donec adſpiraret dies & inclinarentur vmbræ. Hoſpes erat vnicus Ludouicus Danto, à quo cùm ſanctus Antiſtes vinum petiiſſet, intellexit nullum eſſe præter corruptum, ex quo ſigninum conficere paratus erat. Quinimò, aiebat hoſpes, aquam potius ſuaderem bibendam quàm vinum iſtud, poſſes enim ex hauſtu decumbere. At Sanctus: Nihil refert (inquit) Videamus vinum illud, & iterauit petitionem, tum hoſpes modicum corruptiſſimi vini in ſcypho porrexit, quo Saleſius deguſtato, reliquum reddens, Cape (inquit) optimum enim vinum eſt, nec time famulis noſtris bibendum dare. Stupuit Danto, & poſt Sanctum ex eodem ſcypho deguſtauit, inuenítque nullum vinum potentius. Statim areſcentibus ſeruis quantum ad pellendam ſitim petierunt dedit, qui etiam ne deinceps melius reperirent metuentes, lagenas impleuerunt, quas ſecum adſpor-

Franciſcus deſperantem reuocat.

Franciſcus ſubitò vinum corruptum optimũ reddit.

Egregium miraculũ.

taucre, ipſéq; hoſpes Epiſcopo profecto intra duos deinde dies, quidquid ſupererat illius vini totum ad menſuram poculi ſexdecim aſſium pretio(adeò potens erat)vendidit.Miraculum fuiſſe euidentiſſimum omnibus extitit.Sed hac de re Præſul,vt ſolebat de cæteris,omninò tacuit, perrexitque ad ſuos Sixenſes Canonicos eorum reformationi finem & terminum impoſiturus. Appulit pridie Idus Septembris, qui dies Martis erat, & manſit vſque ad decimum ſextum Calendas Octobris, quo temporis ſpatio pro religioſæ diſciplinæ reſtitutione egit prorſus præclariſſima.Quandoquidem(inquit in Actis)Monaſterium venerabilis Ordinis Canonicorum Regularium ſancti Auguſtini pagi Sixenſis,Curæ ac & Iuriſdictioni Prędeceſſorum noſtrorum ac noſtræ ſecundùm primæui iuris Eccleſiaſtici ſacras regulas relictum ſit,nos ſanè ipſius & Canonicorum in eo Deo ſeruientium vtilitatibus quàm impenſiſſimè facere poſſumus incumbere, ac animum intendere debemus & volumus.Quapropter cùm Deo inſpirante ipſos Venerabiles Canonicos de priſtina regulari obſeruantia, quæ temporum iniuria inter eos collapſa propemodum & extincta iacebat,erigere,& in integrum reſtituere velle, necnon Illuſtres & Reuerendos admodum Dominos Iacobum Mouxiacum Abbatem licèt Commendatarium, & Humbertum Mouxiacum eiuſdem Adiutorem & Monaſterij Electum, non ſolum huiuſmodi pia conſilia ac vota probare,ſed etiam adiuuare ex animo ſtatuiſſe cognoſceremus: nos quoq; vt authoritatem noſtram ordinariàm ac opem huic tam laudabili & deſideratiſſimo operi impendere facilius poſſemus, huc venientes, omnibus inſpectis & conſideratis, ita demùm decernendum ac conſtituendum cenſuimus. Et primùm quidquid in vltima noſtra viſitatione ſancitum eſt, tanquam iuri & rationi conſonum iterum diſtrictiùs præcipimus & decernimus faciendum. Quia nullus inter Canonicos nunc ſuperſtites inuenitur, qui diſertam emiſerit profeſſionem ſacri Concilij Tridentini menti ac verbis inhærendo, declaramus & decernimus eos omnes Canonicos ad profeſſionem explicitam teneri, & idcircò iis omnibus qui nunc habitum geſtant,annum præfigimus, qui quaſi annus probationis habeatur,quo elapſo ſtatim vel eam profeſſionem emittant, vel cauſas ſi quas habeant cur nolint emittere nobis exponant. Deinceps verò ſtatim elapſo probationis anno, vt idem

Franciſcus vltimam manum reformationi Sixienſi adhibet.

Concilium

Concilium ſtatuit, vel ad profeſſionem Nouitius admittatur, ſi reperiatur idoneus, vel à Monaſterio repellatur. Si verò poſt probationis annum adhuc idoneus ad profitendum non exiſtimetur, & nihilominus ſpes probabilis exiſtat, ſi amplius, imò etiam ſecundo integro anno in Monaſterio retineatur, eum fieri poſſe idoneum. Licitum eſſe, Congregatio Cardinalium Concilij reſpondit, quandoquidem de idoneis Concilium, non de aliis decreuit. Nouitij porrò in hoc à Profeſſis quoad habitum diſtinguantur. Quòd Profeſſi Epomidem in omnibus Diuinis officiis deferre ſoleant: Nouitij verò ſolo ſupparo vtantur. Cùm hæc Abbatia commendata ſit, præcipimus, vt deinceps omnibus Canonicis vnus eiuſdem Ordinis diſertè profeſſus, qui Prior nominetur, & gregi præire ac præeſſe poſſit iuxta Tridentinum Conciliū capite vigeſimo primo, ſeſſione vigeſima quinta, præficiatur & conſtituatur. Is verò vt capite ſexto cautum eſt, per ſecreta vota eligatur à Capitulo, ita vt ſingulorum eligentium nomina nunquam publicentur, & in quem maior pars Capituli per ea ſecreta vota inclinauerit, electus omninò cenſeatur, qui etiam vſque ad obitum in eo Prioratus officio, dummodo rectè ſe geſſerit, perſeueret. Cæterùm idem quoque de Subpriore fiat. Omnes illi Priori obediant tanquam Patri, vt Diui Auguſtini regula præcipit, & eo abſente Subpriori. Si quid autem maioris momenti faciendum ſit, aut præcipiendum, nec ſit periculum in mora, Prior nihil moueat aut decernat, quin prius ea de re cum Capitulo ſuo contulerit. In omnibus verò grauioribus difficultatibus, quæ per Priorem aut Capitulum ſolui nequibunt ad Epiſcopum, ſiue eo abſente, Generalem Vicarium accedatur, qui ex ordinaria poteſtate conſtituet quid agendum ſit; quemadmodum hactenus obſeruatum eſt. Prior diebus ſingulis Sabbathi tabellam in Eccleſia ponet, in qua notata erunt eorum nomina, qui Altaris officia & chori per totam hebdomadam obire debebunt. Quæ omnia ſecundùm ritus & ceremonias Cathedralis Eccleſiæ vt fieri poterit perſoluentur. Nullus liber habebitur in Monaſterio niſi de licentia Prioris aut Subprioris, qui videat ne libri ab Eccleſia prohibiti, aut curioſarum ſiue inutilium ſcientiarum afferantur: & vt ſit in Monaſterio piorum librorum, caſuum, vt vocant, conſcientiæ, & Theologicorum copia & ſupellex, quæ poſſit omnibus Canonicis ſufficere, vt ſingulis die-

bus ſecundùm Regulam certa hora queant incumbere. Hora autem legēdi erit ante Veſperas preces, inter Veſperas & Completorium, & inter Completorium & cœnam. Prioris aut Subprioris cura fieri debet, vt vnuſquiſque in Nouitiatu Catechiſmum ſacroſancti Tridentini Concilij Latinè vel Gallice legat, & de huiuſmodi lectione rationem reddat. Singulis porrò diebus Canonicorū aliquis magis idoneus iudicatus nouitios alioſque ſi opus fuerit de cantu & cantandi ratione inſtruat. Quamprimùm fieri poterit menſa ita componatur, vt ex vna tantùm parte Canonici ſedeant, illiſque portio ſigillatim detur: Benedictio autem menſæ & gratiarum actio poſt refectionem ab Hebdomadario fiat, niſi feſtis ſolemnibus, quibus huiuſmodi officium Priori aut Subpriori incumbet, ac durante refectione ſemper legatur voce clarâ & intelligibili, cúmque debitis inter puncta interſtitiis. Singulis diebus Sabbathi Prior, vel eo abſente Subprior conuocet Capitulum, vt vocant, & in eo ſi quid in officiis, vel in actibus, aut in moribus Canonicorum contra regulam obrepſerit, corrigat, etiam pœnitentias iniungendo, prout expedire videbitur; ſi autem nihil ſit corrigendum, legetur articulus vnus regulæ, & poſt orationem omnes in pace recedent. Omnia iura clamant quod in vltima noſtra viſitatione decreuimus, Mulieres ſcilicet ne quidem ad breue tempus intra ſepta & muros exteriores Monaſterij habitare, aut commorari debere. Propterea nos omnibus & ſingulis ad quos ſpectat, diſtrictiùs in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub pœna excommunicationis maioris præcipimus, vt omnes omninò mulieres à Monaſterio arceant, eiiciant, & expellant, ſi quæ in eo reperiantur, néve eas aliáſve vnquam admittant, aut intra Monaſterij ſepta conſiſtere patiantur. Sub pœna eiuſdem excommunicationis mandamus, vt intra menſem ab hac die decima quinta Septembris anni milleſimi ſexcenteſimi decimi octaui computandum, omnes & ſinguli qui inſtrumenta ſiue titulos Monaſterij habent, ea in archiuiis reponant. Dominus Abbas Canonicorum Communitati quotannis duodecim præbendas perſoluere tenebitur, eo modo quo in prima noſtra viſitatione notatū eſt, & communitas duodecim idoneos, reſidentes, vel de iure pro reſidentibus habendos alet, hoc eſt victum eis, veſtitum, & alia ad vitam neceſſaria dabit. Ædificia totius Monaſterij Abbatis ſumptibus ad debitam

ac regulari obſeruantiæ congruam formam reſtituenda & conſeruanda erunt. De cęteris verò Canonicorum petitionibus, quia inter eos & Adiutorem amicè conuentum eſt, nihil prætereà decernendum exiſtimauimus. Hæc Sanctus Legiſlator. Iam quo tempore moram in eo Monaſterio traxit miraculum viſum fuit. quod in eius gratiam innumeri piſces capti ſint: ita vt nuſquam Amnis Giffria tot & tantos præbuerit, vt ſtatim Incolæ omnes locorum illorum obſeruarunt: quæ res non parum pauperes religioſos leuauit, ſed aliud longè excellentiſſimum patratum eſt miraculum. Venerant ad Antiſtitem ſacrum ex Falcinienſi, Gexenſi & Caballiano agris variorum negotiorum ergò viri quamplurimi non infimæ conditionis, tum Eccleſiaſtici cùm laïci, qui omnes pauciſſimis exceptis in Monaſterio & Cōmunitatis ſumptibus vixerunt, ita vt alicuius dignationis hominibus ducenti facti fuerint paſtus, minoris verò notæ vtpote ſeruis quadraginta, duos in ducentis computando quos ipſe ſumpſit, reliquos enim noluit Communitatis expenſis. Quamobrem aſſiduè lamentabatur quam Canonicis cauſabat incommoditatem, & extranei quidem ſupputatione ab Oeconomo facta præter ſolitum & ordinarium familiæ, tantum biberunt vini quantum ferre poſſent duo equi, & tantum manducauere panis quantum ex duobus Sabaudicis modiis, ſi modium ad centum & octoginta libras, & libram ad octodecim vncias ponderes, confici poteſt. Poſt diſceſſum autem Pontificis reperta eſt ea ſola panis & vini diminutio, nec adhuc tanta quanta fuiſſet, ſi ad ſolitum & ordinarium ſtetiſſet Communitas, ita vt ducenti illi & quadraginta paſtus neque panem, neque vinum minuerint, imò & plus panis & vini ſuperfuit quàm ſi nullis extraneis onerata fuiſſet Communitas: ſiquidem à ſex diebus ante aduentum Epiſcopi aperuerant vas vini, & panem ad ordinariam menſuram coxerant, neque ex alio vino bibitum, & alio pane manducatum eſt; ſuperfuit verò panis ad aliquot deinde dies, & qui huius rei fuere teſtes Epiſcopo iam Anicium reuerſo, Miraculum exclamarunt, Ioannes Moccandus Prior, Bernardus Paſſierius, Franciſcus Biordus, Nicolaus Desfayetus, Bernardus Rannaudus, Claudius Moccandus, & Ioannes Paſſierius. Canonici Regulares, crediderúntque id ſancti Præſulis factum precibus, qui de tot eorum ſumptibus ſui occaſione dolebat, quique

Captura piſciū pro Franciſco.

Stupendū miraculū de multiplicatione panis & vini.

ſe Deum rogaturum dixerat, vt de rore cœli & de pinguedine terræ eſſet eorum benedictio. Vacare non poterat vir ad munus Apoſtolicum à Deo datus. Rogauerant eum Superioribus iam annis Æditui Parœcialis Eccleſiæ ſancti Andreæ Pariſienſis vrbis, vt eos ſuis decorare concionibus ad Quadrageſimam & Aduentum Dominicum dignaretur, & conſenſerat. Grauis etiam in eam rem acceſſit occaſio, quippe Sereniſſimus Princeps Mauritius Cardinalis à Sabaudia ad Regem ibat, de nuptiis Sereniſſimi ſui fratris Victoris Amedei Subalpinorum Principis, cum virgine Regia Chriſtina Francica Henrici filia & Ludouici Sorore acturus. Quamobrem iuſſionem accepit à Sereniſſimo Duce Saleſius, vt Paranymphum Cardinalem in Galliam comitaretur. Ineunte igitur hyeme profectus eſt, appulitque opportunè ampliſſimam illam ciuitatem, hoſpitio exceptus in ædibus Anchoritanis, aſcendit ſtatim in Cathedram Parœcialis Eccleſiæ ſancti Andreæ, vbi tanto cum applauſu populi, & tanta fama Conciones habuit, vt non mora ad eum audiendum, Cardinales, Epiſcopi, Principes Regij ſanguinis, & Senatores vndiquo accurrerint. Per vicos tranſeuntem quærebant omnes tangere, quia virtus de illo exibat, & quia cum eo erant à Sereniſſimo Duce Legati, Gerardus Scallia Comes Verrucanus, & Antonius Faber Sabaudiæ Præſes, palam dicebatur in aula, Sabaudiæ Ducem non potuiſſe ſuum meliùs oſtendere ingenium, quàm in trium horum Virorum illuſtrium electione, qui diuerſæ licèt conditionis, nihilominus eius in negotio concordes forent. Dici ſatis non poteſt, quot & quantis culti fuerint honoribus, & ſanè merebantur quidquid vnquam prudentiſſimi Oratores meruerint. Saleſius autem ex omnium ſententia potentioribus ictibus fœdus illud percuſſit, quo precioſiſſima Europæ gemma (vt aiebat) Sabaudia decorata eſt, locupletata eſt, & aſſerebat hunc ei honorem Alexander Vindocinus Franciæ magnus Prior, qui non ſemel Sereniſſimæ Principi illi concham eſſe Saleſium dixit, quæ Diuinitatis vnionem in ſe haberet. Stupebant prorſus omnes dum tantæ pietatis Præſulem, tanta etiam rerum agendarum peritia ornatum conſiderabant, & pluſquam hominem eſſe Aulici ipſi, qui raro pietatem laudant, fatebantur. Doctor Sorbonicus Vincentius Eccleſiæ Diui Nicolai, quam de Chardonereto vocant Curio, Neſcio inquiebat, Ieſu Chriſti in terris agentis conſuetudinem expreſſiori

Franciſcus Lutetiam proficiſcitur.

Concionatur.

Mirè laudatur ab omnibus.

preſſiori mihi repræſentare imagine, quàm cùm Saleſium Gebennenſem Epiſcopum cum ea manſuetudine, prudentia, humilitate, & virtutibus omnibus cōſidero; & dicebat hoc eum Quadrageſimales Conciones continuantem audiens, quibus Vir Apoſtolicus etiam Hæreticos quamplures ad Chriſti & eius Eccleſiæ Romanæ reuocare cauſas continuabat. Inſignis fuit Viri Nobiliſſimi Gubernatoris Pheræ in Francico Belgio, tunc fortè Lutetiæ ex morbo decumbentis conuerſio. Hæreticus erat obſtinatiſſimus, alioquin ob militarem diſciplinam benemeritus. Nobiles quatuor eius amici, ſed Catholici, timentes animę, ne in eo miſero hæreſis ſtatu abiret in gehennam, fusè apud eum Saleſium laudauerant, vt Præſul eſſet doctiſſimus & mitiſſimus, vt verè virtutem cum nobilitate coniunxiſſet, vt à nemine auerſus eſſet: tum ſubdiderant; Viſne vt eum ad te huc ducamus? & ille: facite quod voletis. Venerunt igitur ad Saleſium, rogauerúntque dignaretur ægrum hæreticum inuiſere, ſi fortè conuerſioni locus eſſe poſſet. Iuit confeſtim Saleſius, quem cùm intrantem videret æger exclamauit: Hei, Domine, ad quid venis? Vt me ad tuam religionem conuertas? ſi id præſtas plus facies quàm fecerit vnquam Diuus Petrus. Subriſit comiter & blandè, vir Dei, reſponditque: Domine, neſcis quid tibi ſeruet Deus; tum cœpit multis ſermonibus cum eo agere. Quibus auditis æger: præclara dicis, inquit, mi Domine, neque is ego ſum qui ad hæc omnia reſpondere queam, verumtamen da mihi octo dies, conferam de omnibus cum Petro Molinæo Charantonio Miniſtro, vt ſi placet conueniatis, & coram me hæc cauſa agitetur. Placuit oblata collatio Saleſio, qui ait, Ita ſit planè, elige diem & horam, & ſi monitus fuero adero procul dubio. His ita ſtatutis curauit æger accerſiri Molinęum, cui omnia recenſuit; at vecors Miniſter nolle ſe dixit diſceptare cum Saleſio, quamuis intra dierum illorum ſpatium ter & quater poſteà prouocatus, conteſtato inquiente Gubernatore eum de ſua anima in die iudicij reſponſurum. Elapſis diebus octo reuerſi ſunt ad Saleſium quatuor Nobiles, eum ex indicto iterum ad ægrum ducturi. Et quidem lecto proximus. Bene (inquit) Domine, quid per hos dies circa res noſtras egiſti? An venit Molinæus? Ad hæc infirmus atrociſſimis querelis fusè de Miniſtris lamentatus eſt, quòd eum ſic quinquaginta annorū ſpatio decepiſſent, & exclamans ah, inquit, ego Molinæum

Inſignis conuerſio hæretici Satrapæ à Franciſco.

Molinæi ſocordia.

potenter

pietatem protinus abiecerit, & peccatorum, quæ ſecum omnia illa trahit, egerit pœnitentiam. Detinebatur circa hæc tempora Sacerdos quidam in carcere, atque is Curio Monchauuetinus Diœceſis Carnutenſis, reus actus multorum criminum, cum grauiſſimo ſui honoris diſpendio, & vitæ periculum in ſententia erat: quapropter deſperatione prorſus impia, & quæ animæ damnationem dicebat imprudens ferebatur. Saleſius eum inuiſit, multis ſermonibus eſt alloquutus, conſolatus, ac tandem in ſpem reduxit, & ad mortem conſtanter perferendam animauit. *Sacerdotē in ſpē reducit.* Magna erant hæc omnia & tanta, vt omnes in admirationem raperent: neque dici poteſt quantos fructus toto illo Quadrageſimæ tempore Seruus Dei tulerit, ſiue in publicum verba faciendo, ſiue confeſſiones pœnitentium audiendo, ſiue priuatim colloquendo, ſua etiam eximia ſpecie & ſancta Maieſtate cœlicum hominem ſpirante virtutis amorem cordibus ingerebat, in quorum beneficiorum gratitudinem pretioſum vaſarium argēteum ei Procuratores Eccleſiæ Sancti Andreæ obtulerūt, verùm quod ipſe vt Diuioni & Gratianopoli recuſauit. *Franciſcus recuſat vaſarium argenteū.* Æſtate non propterea vacauit à concionibus, quin imò bis, ter & quater aliquando in die, modò hîc, modò illic ſermonem habebat, vnde poſteà notatum eſt eum tot habuiſſe Conciones quot dies annus habet dū Lutetiæ fuit. In monaſteriis autem præcipuè Virginum multus erat, vt eas vel in obſeruatione religioſæ diſciplinæ confirmaret, vel ſi fortè lapſæ eſſent ad obſeruationem reuocaret, præclaris relictis ſtatutis, vt in Sabaudia ſanctiſſimè fecerat. Inter alia in Monaſterium ſe contulit portus Regij Monialium Ordinis ſancti Bernardi, ac in Monaſterium Vallis vmbroſæ Monialium Ordinis ſancti Benedicti, quod duabus leucis Lutetia diſtat. Necnō in Monaſterium Maubuiſſonenſe, Monialium etiam ordinis Ciſtercienſis ad ſeptem circiter Lutetiâ leucas, vbi multorum dierum ſpatio in ſtabilienda & confirmanda reformatione tum adhortationibus & colloquiis, cùm ſcriptis impensè laborauit, neque ſanè perperàm. *Franciſcus Maubuiſſoni.* Refectionem verò capiebat ſuam in Parthenônis exedra ad colloquia, ac poſtquam vel prādiſſet vel cœnaſſet, eius veſci reliquiis & vti cultello, orbibus, ſcutellis, cæteríſque huiuſmodi menſarij vſus vaſis, Abbatiſſa volebat, quòd eum Sanctum exiſtimaret: ſiquidem & præter hoc teſtimonium & linteamina, & tapetes, & ſedilia, ipſummet cubile, & cætera qui-

bus vir Dei vſus fuit, ſtatim vt venerandas reliquias conſeruari in eo ſtatu iuſſit. Quod idem fiebat Lutetiæ, nam prǽterquam quòd multi ad eum tangendum accurrebant, multi etiam Ioanni Franciſco fratri, & Cubiculariis ſeruis ſtrophiola & lintea dabant, rogabántque vt dignarentur ea in Sancti Præſulis perulam dum cubaret immittere, vnde poſteà ex illorum linteorum appoſitione plurimis ægris reddita eſt ſalus. Crines quoque multi à Franciſco Fabro qui eius coronam & barbam aptabat, velut reliquias poſtulabant. Interea tamen quæ Sanctorum eſt probatio, indignas ſæpiſſimè ab hæreticis aut petulantibus aliis contumelias tolerabat. Philippus Iacobus Palatinatus Rheni nuper Miniſter, ſeuero vultu & arroganti ſpecie ad eum acceſſit, in Anchoritanis ædibus habitantem, poſtulauitque ſibi dari colloquium, conceſſit benignè Præſul, datæque ſunt in cubiculo ſedes, & aderat Ioannes Franciſcus Saleſius: tum ille ſic exorſus eſt atrociter. Et quid hîc agis Domine? Reſpondit leniter Sanctus. Ego huc veni magni boni pacis cauſa. Oues verò tuæ, dixit Miniſter, quomodo nunc ſe habent cùm abes? Ego, reſpondit Saleſius, antequam diſcederem commiſi eas viris idoneis, imò doctioribus me, qui earum curam habeant, & paſcant donec reuertar. Perrexit Miniſter: & Epiſcopi moderni, interrogauit, ſuntne æquè Epiſcopi, ac Epiſcopi primitiuæ Eccleſiæ? Etiam, reſpondit Saleſius, eamdem enim nunc habent authoritatem & dignitatem. Et Epiſcoporum reſidentia, inquit Philippus, éſtne de iure diuino an de humano? Ego, reſpondit Saleſius, eam generaliter loquendo iuris eſſe diuini exiſtimo. Et Moderni Epiſcopi, ſubiecit ille, poſſúntne patrare miracula æquè ac Diuus Petrus? Quamuis Epiſcopi, reſpondit Saleſius, non niſi Diui Petri vmbrę eſſent, ſēper Diui Petri vmbra miracula faceret. Duarum poſteà horarum ſpatio diſputatū eſt, quo elapſo, ſatisfactū ſibi inquiens Germanus, & gratias agens; Ego, addidit, nō ita pridem Romanā fidem & Religionē amplexatus ſum: reſtabant tamen hęc dubia, & amauit me Deus vt inuenirē te, Domine, cum ea māſuetiſſima & benigna agēdi ratione, qui tenebras meas optimè fugaſti, & ſoluiſti laqueos quibus intricabar, aliter enim cras Charantonium proficiſcebar Religionem poſiturus. Sed iam de ſua ad Allobroges ſuos & Subalpinos profectione Sereniſſima Princeps Chriſtina Francica, cuius nuptiæ cum Auguſto Principe Victore

Cultus vt Sanctus ab omnibus.

Inſolenter tentatus à Miniſtro.

Franciſci manſuetudo & modeſtia.

Eum Miniſtrum conuertit prorſus.

Amedeo

Amedeo iam à Februario menſe celebratæ fuerant, cogitabat, quamobrem ſuam ſibi conſtituere familiam cœpit, Saleſium autem Gebennẽſem Epiſcopum Eleemoſynarium magnum creauit, quod munus ſicut cum honore ille acceptauit, ita nihil vlterius præter dignitatem habere voluit, nam quidquid honorariæ mercedis ſolitum erat dari, honeſtiſſimè recuſauit. Dedit & illi Princeps optima pretioſiſſimum adamantem valoris quingentorum nummorum æſtimatum. Lætatus eſt ſanè hoc accepto, ſtatímque & hoc munus, inquit, pro pauperibus noſtris Anicienſibus bonum erit. Circa hæc tempora natus erat Henrico Sabaudo Nemoroſij Duci ex Anna Lotharinga Aumalia filius primogenitus. Sacer Antiſtes ſacro illum lauacro tinxit in Sacello Nemoroſiani palatij, & Franciſcum appellauit. Octauo Calendas Septembris Diuo Ludouico Francorum Regi feſto: rogatus à Patribus Societatis Ieſu Domus Profeſſionis Concionem habere, tantam inuenit populorum multitudinem & turbam vndequaque redundantem, vt nequaquam per oſtium intrare potuerit, ſed cum ſcalis per Chori Eccleſiæ feneſtras aſcendere in cathedram fuerit coactus, adeò celebris erat, & adeò ad eius Conciones currebatur. Ferè continuò Auguſtiniani eum Patres ad Poſitionum Philoſophicarum propugnationem, vt ſpectatorem Auditorem inuitauerant, & ipſe iturum ſe promiſerat. Ante Monaſterium plurimi pauperes, vt fit, eleemoſynam ab eo petebant, neque tamen propterea velle ſe erogare ſignificabat, quia putabat carere pecuniâ, nihilominus vſque ad medium ferè clauſtri proſequutum ſe ab inopi fœmina importunè ſanè videns, manum miſit in perulam, & pecuniam inuenit, quam mulieri porrexit: illicò ad Marcum Franciſcum Malarmæum Lauraium Abbatem Gollienſem qui eum comitabatur conuerſus; Oportet, inquit, valde ea pecunia fœminam illam indiguiſſe, quandoquidem miſit eam ad me Deus vt illi darem. Totus erat in bonorum operum pro animarum ſalute, & ad maiorem Dei gloriam exercitio, Pij omnes ad eum tanquam ad oraculum veniebant, & Epiſcopi vt Patrem venerabantur, primáſque ei ſemper ſedes dabant. Theologi ſuarum difficultatum ſolutionem inueniebant apud eum. Denique ex tot & tantis laboribus, quos inter hæc exercitia neceſſariò tolerauit, excidit in grauem morbum, ex quo per multos dies decubuit, & in eo per varia munera

Franciſcus Sabaudiæ magnus Eleemoſynarius.

Vt concionatur apud Ieſuitas.

Pecuniam accipit à Deo ad eleemoſynam.

Infirmatur.

& viſitationum officia quantum à Cardinalibus, Epiſcopis, Principibus, Senatoribus, Aulicis, & Pariſienſibus omnibus coleretur & amaretur cognouit. Sanitati reſtitutus non propterea ſepepercit ſibi, quin imò ad ſolitos etiam labores rediit: fortè in æde Sororum ſuarum Viſitationis, quas recens introduxerat, magno labore & virtute magna concionaturus erat, & quamuis ab Hoſpitio ſuo multùm diſtaret, iuit tamen pedes. Vt redeundum fuit, præſtò erant Dynaſtæ cuiuſdam famuli cum rheda, vt eum reducerent, at ipſe oblati officij gratias egit, & recuſauit. Pluebat tunc denſis imbribus, & multum lutum erat. Quamobrem impatientia ſubitò diſtractus Sacerdos qui eum ſequebatur quidam abſtinere non potuit quin hæc eundo verba proferret quaſi indignatus. Siquidem! congruit nos hoc tempore pluuio vt Magiſtros in artibus cœno fœdari, & Procuratorum in morem circumcurſare! Audiuit muſſationem Saleſius, & ſereno vultu ad proximum quemdam verſus. Vide inquit, Dominus hic adhuc parum vanitatis habet. Quo audito conticuit & pœnituit Sacerdos. Vacauit id temporis per obitum Abbatia ſanctæ Genoueſę valoris quatuor millium nummorum, & petenda dumtaxat erat ſi habere voluiſſet, nemo non eum ad id impellebat, & amici omnes potentiſſimis eum rationibus vrgebant, vt ad ſuſtinendum ſuæ dignitatis honorem Abbatiam illam à Rege proculdubio impertituro poſtularet: Verùm ille conſtantiſſimè recuſauit, ſuis licèt indignantibus, ſed & rem fecit maioris virtutis. Secuutus fuerat Regem ad fontem Bellaqueum, & dum fortè ſpatiaretur in horto Cardinalis eum Retenſis Pariſienſis Archiepiſcopus priuatim ſibi adhibuit, rogauítque imò obſecrauit vt Adiutoris ſui munus cum futura ſucceſſione, & interim opima penſione annua, omnimodáque poteſtate vaſtiſſimam illam Pariſienſem Diœceſim gubernandi acceptare dignaretur. Et faciam inquiebat, vt Gebennenſis Epiſcopatus pro fratre tuo Ioanne Franciſco ſit, nec quidquam omittam quod neceſſarium videri poſſit apud Chriſtianiſſimum Regem, & Sereniſſimum Ducem Sabaudiæ, imò pro litteris Apoſtolicis quidquid oportuerit expendam, & cedet hoc profectò in maiorem Dei gloriam: neque enim ignorare potes quàm ameris à populo illo, & quàm vtilis ſis futurus, vt es iam maximè. Porrò erit quo me tibi ſummoperè deuincias. His auditis Saleſius tantæ beneuolentiæ gratias quas

Illius humilitas.

Quàm ſpernat diuitias, & honores.

quas potuit maximas egit; ſed Cardinali expoſuit, vt alibi à tot iam annis addictus eſſet, vt Gebennenſi etiam oneri impar, vt vergeret in ſenium variiſque deinceps morbis eſſet obnoxius, denique recuſauit humillimè, ſtupentemq; ob tantam virtutem Cardinalē reliquit. Luce poſtera cum Fabro Præſide de propoſitionibus illis omnibus diſſerens. Quã gratã mihi rē fecit heri anima mea (inquit) cũ eas nō ſolùm non reſpexit, ſed etiam ſpreuit, & non pluris fecit quàm ſi in puncto mortis fuiſſem, cùm totus mũdus nihil aliud quàm fumus videtur. Verũtamē dicebatur ei, maiora inde bona præſtare poſſes. At videte, reſpondebat ille, Ego ęquè me diuitem exiſtimo ac quiuis alius Epiſcopus in Gallia eſſe poſſit: facultates enim meæ licèt aliis videantur exiguæ, ſufficiunt tamen ad neceſſitates meas. Qui plus habent, etiam plus expendunt, & ad anni circulum tãtum habeo reſidui quantum illi; dicamus verò cum Apoſtolo: Sed quæ nobis fuerunt lucra arbitrari debemus propter Chriſtum detrimenta, & propter eminentem ſcientiam Domini noſtri Ieſu Chriſti. Cæterùm faſtidiebat aulam ſummoperè elapſo iam anno, vnde ſic ad Religioſam quamdam Viſitationis ſcripſit. Cùm mundanas amplitudines video, contemptum illarum pluris facio, & ampliores mihi videntur Chriſtianæ virtutes. Quanta ac qualis eſt differentia inter Conuentum hunc diuerſorum prætendentium (hoc enim eſt aula & nihil aliud) & Conuentum animarum religioſarum, quæ nullam niſi in cœlum prætenſionem habent? O! ſi ſciremus in quo conſiſtit verum bonum! Ne credas, Mater, me ab vllo aulico fauore capi poſſe. O Deus! deſiderabilius eſt abiectum eſſe in domo Domini, quàm habitare in tabernaculis & palatiis Regum. Annum hìc Aulici Nouitiatus ago, ſed iuuante Deo nunquam profeſſionem emittam. Vigilia Natalis Domini in æde Capucinarum concionatus ſum coram Regina, vbi Communionem accepit, ſed neque meliùs neque amantiùs coram tot Principibus viris & fœminis verba feci, quàm in ædicula noſtra Viſitationis Aniciensis. Hæc ille. Sed tandem ineunte anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo, cum Sereniſſima Principe rediit magnis honoribus apud Bituriges exceptus, non tamen eam Taurinum vſque comitatus eſt, ſed recedendi in Diœceſim ſuã, à qua plus anno aberat licentiam obtinuit. Lugduni autem cùm ageret, Ecce nunciatur ei ſe à Nobili quodam viro ad Confeſſio-

Recuſat Epiſcopatum Pariſienſem

Franciſcus quàm mũdum ſpernat & aulam.

nem peti,tunc fortè magnis diſtinebatur negotiis, quamobrem reſpondit ſe tantiſper impeditum,ſtatim tamen prę́ſtò futurum. Vrgebat ille rogabátque indici ſibi horam & locum, & addebat eum de anima ſua reſponſurum in die iudicij, ſi inauditum dimitteret, neque propterea videri volebat quouſque confeſſionis tempus eſſet, aiebat tantùm eam ſolam ob rem à centum & viginti leucis veniſſe, vt eum inueniret, vbicunque tandem eſſet, actúmque ſe eo deſiderio ex lectione libri Introductionis ad vitam deuotam. Sacer Antiſtes his auditis,quid agendùm haberet cum ſuis deliberauit,timebant illi ne fortè proditor aliquis foret aut hæreticus in eius mortem deſtinatus, illiúſque agendi rationem non probabant. Viſum eſt locum optimè aſſignari poſſe exedram ad Colloquia Monaſterij Viſitationis. Ad horam igitur ſalutauit Epiſcopum ille, in exedrámque intrantem ſequutus ianuam clauſit vt aperiri minimè poſſet, tractíſque è theca forficibus cordulam campanulæ ſcidit,ne quis fortè ſuperueniens turbaret eum,tum rogauit vt ſederet, móxque genibus flexis generalem peccatorum confeſſionem fecit per ſpatium horarum quatuor, quo elapſo gratias egit, ſtatímque equum aſcendit & nunquam poſtea viſus, neque cognitus eſt:tantum dixit Saleſius cum eſſe Generalem vnius Religioſi Ordinis. Anicium redux ſummâ omnium lætitiâ ſanctus Paſtor, quia tam diu ab Eccleſia ſua abfuerat,neque propterea reditibus caruerat,dedit ei ac Canonicorum & Sacrarij vſum lampadarium & ſex magna candelabra argentea, necnon & multis viris nobilibus ſuis Clientibus, qui variis eum conuiciis affecerant, eo quod ad iurium Epiſcopatus tuitionem eos rebelles ad Curiam Supremam Sabaudiæ trahi iuſſiſſet, poſtquam damnati fuerunt expenſas ſuis licet renuentibus Adminiſtris remiſit, & eorum ſibi conciliare amicitiam conatus eſt. At dum hæc ſanctè agit in Sabaudia, Lutetiæ matrimonij cuiuſdam occaſione de eius fama peſſimè detrahitur.Ipſe tamen calumniæ ventos conſtantiſſimè ſuſtinuit,ſicque de re tota ad amicum ſcripſit. Intelligo per litteras Lutetiæ ad ipſam cutem abradi mihi barbam, ſed renaſcetur copioſior quàm vnquam, authore Deo, cùm id ſua prouidentia iudicabit expedire. Scripſit etiam ad eum qui grauioribus queſtibus lamentabatur,in hunc modum. Permitte Domine,vt de tuis conquerendo queſtibus, quibus reuerâ crucior & ſtupore cōficior, animæ

Mirus cu in ſuam pœniten in actus.

Franciſci in Eccleſiā ſuam beneficentia.

Criminationibus oneratur Lutetiæ. Eius conſtantia.

animæ meæ ſolatium aliquod tribuam. Occaſionem horum omnium me tibi dediſſe non arbitror. De meritis quidem & egregiis conditionibus necnon & Religione viri illius nobilis, ſemel & iterum teſtimonium reddidi. Prætereà verò, ad fœdus illud nullam operam adhibui, niſi fortè Deo commendauerim ſi ad maiorem eius gloriam futurum eſſet. Quidquid poſtea dicitur non niſi exaggeratio eſt. Siquidem cum me abſente affectu & promiſſis ſeſe partes obligaſſent, interfui poſtquam redij promiſſorum illorum quæ coram me renouare voluerant, repetitioni; ſed ſimplici adeò præſentiâ vt non niſi cum multis aliis auſcultauerim tacitus. Hæcne officia illis denegare poteram? Vel apud te ea de re non agere; qui ſanè non adeò te auerſum oſtenderas, vt graue illud quo te affici fertur tædium coniicere poſſem. Scribit item ad alium. Tecum autem Domine, ad ſolatium meum animum explicaui, non quod valde calumniis & conuiciis tangar, quibus ob id afficior: ſcio enim me coram Deo inſontem eſſe, ſed moleſtè ferò tot erga me turbulentos animorum motus ob negotium ad quod tam parum operatus ſum excitari. Qui me cognoſcunt probè ſciunt me nihil ferè abſolutè, & violenter velle, & non niſi ex ignorantia pecco: vellem tamen virorum illorum mihi conciliare gratiam in fauorem Miniſterij mei: ſi nequeo, non propterea in illo ambulare deſinam per infamiam, & bonam famam, vt ſeductor & verax, neque vitam, neque exiſtimationem volo, niſi quantam volet me habere Deus, & nimiam ſemper habebo ſecundùm merita mea. Et ſic denique ad Fremiotam ſcripſit. Ventos iſtos contrarios omnes Altiſſimi prouidentiæ commiſi, flent aut deſinant vt ei placebit; tempeſtas & malicia indifferentes ſunt mihi. Nuper cùm in ſacrificio Diuum Ioſephum nominarem, recordatus ſum ſupremæ illius moderationis, qua vſus eſt cùm ſponſam ſuam grauidam vidit, quam virginem crediderat, vt reuera erat. Quamobrem mentem & linguam Dominorum illorum ei commendaui, vt & illis modicum ſuæ manſuetudinis & benignitatis impetraret; & ſtatim recogitaui mecum ipſe, in tanta anxietate Virginem ne verbum quidem dixiſſe, minimè turbatam fuiſſe, & Diuina eam prouidentia liberauit. Commiſi ergo totum hoc negotium ei, & vti curam haberet deprecatus ſum, ſi quis enim ſe opponat fluctibus, quod lucrum præter ſpumam reportabit? O! rogo ne ſis adeò mei cau- *Franciſci humilitas*

sâ tenera, volendum eſt, vti reprehendamur. Si non mereor vno modo, mereor alio. Mater illius qui æternam merebatur adorationem, ne minimum quidem verbum protulit cùm opprobriis & ignominiis operiebatur. Patientibus & mitibus cœlum & terra dantur. Nimis delicata es in iis quæ ad me ſpectant. In hoc ergo mundo ab impugnationibus ero ſolus immunis? Mane in pace, & Deus pacis manebit in te. Numquid multum eſt philautiæ velle amari ab omnibus, & omnia cedere nobis in gloriam. Profectò nihil adeò hac in re me affecit, ac affectam te cernere: O ſit in æternum honor noſter, gloria noſtra, amor noſter Ieſus Chriſtus. Sic ferebat opprobria Saleſius, & ſic Chriſtum imitabatur, paſcendo interim gregi ſuo, ſolito Diuini verbi melle, intentiſſimus. Venerat circa hæc tempora Eremiticæ vitæ multùm auidus Antonius Rigaudus Salyus Foroiulienſis qui multas terras peragrauerat, fueràtque aliquando ſub Comite Fuenteſio Mediolanenſi Prorege Militum præfectus, poſtmodumque eiuſdem à Secretis, vir profundiſſimæ doctrinæ & longa experientia maturus, multarum linguarum, Latinæ autem, Gallicæ, Italicæ, Hiſpanicæ, & Germanicæ peritiâ celebris. Is ex Ioannis Vernaij Sacerdotis & Heremitæ Vorionenſis enarratione, quanta eſſet glorioſiſſimæ Virginis Deiparæ in Vorionis mõte apud Caballianos & Falcinates dignatio, quantáque loci ad ſolitariam vitam commoditas & aptitudo, acceperat: quamobrem acceſſit ad Saleſium Gebennenſem Epiſcopum viuẽdíque in ea eremo facultatem poſtulauit. Et conſenſit Saleſius; verumtamen quia nullis hucuſque peculiaris inſtituti conſtitutionibus Eremitæ qui Vorionem coluerant addicti fuerant, neceſſarium viſum eſt Sancto Præſuli eos ſub vna regula dirigere, vt non amplius vagarentur ad libitum, & vt cultus in eo monte Deiparæ Virgini à populis exhiberi ſolitus ex eorum religioſa & exemplari vita augeretur; capto igitur conſilio in eam rem animum adiecit. Vorion mons eſt altiſſimus, qui Caballianos à Falcinatibus diuidit, ad Orientalem Geneuæ aſpectum, & Occidentalem Lauſannæ, ex ea parte quæ Septemtrionem videt, ſubditos habet ſibi amœniſſimos tractus; Magnum Lacum Lemanum, remotos ad proportionatam diſtantiam Sequanorum & Heluetiorum montes cœruleis vmbris diſtinctos, vrbes & agros Geneuæ, Gexi, Verſutij, Cuppeti, Niuiduni, Rotuli, Albonæ, Morgarum, Lauſannæ, Ripalliæ, Tononi,

Antonius Rigaudus Eremita Vorionenſis.

Vorionis montis deſcriptio.

Tononi, Allingiorum, Hermantiæ, & innumeros pagos, templa, caſtra, fluuios, ſtagna, nemora, prata, vineas, colles, vias, & huiuſmodi cætera tanta támq; oculis grata varietate, vt nihil orbe toto pulchrius. Ex parte verò quæ meridiem aſpicit, ſubditos etiam habet ſibi Falcinij montes, horrore ſubito, ad Campum munitum æternâ glacie & niue concretos, vnde vertentis ſeſe modò in hanc, modò in illam partem oculus mirè recreatur, populi montem iſtum pulchrum & ſanctum vocant, nihil habet quod oculum lædat; diffuſum eſt ad eius pedes Bonnæ oppidum, necnon & pagi Cranueſienſis, Saleſienſis, Lucingienſis, Sancirícianus, Machilliacenſis, Greziacenſis, Langinenſis, Brentinus, Sandeſiderianus, Bontinus, Saſſellenſis, Burdignienſis, Villarienſis, & & Boëgienſis. Vineta radices eius tegunt; veniunt ſecundo ordine caſtaneæ, prata innumera & villæ, in quibus æſtate multi Paſtores multum pecus paſcunt, multáque conficiunt lacticinia medium tenent, vaſtiſſimo demum prægrandium abietum, & fagorum labyrintho vtiliſſimè coronatur. Fertur vnanimi omnium voce, Idolum quoddam in eo fuiſſe mõte, magnâ ab Ethnicis ſuperſtitione adoratũ tandémque deſtructum & effractum ab Epiſcopis Gebẽnenſibus, Gundeſili Burgundionũ Regis tempore, cùm Allobroges Chriſtianã omninò fidem ſunt amplexati, reſtauiſſe tamẽ in cacumine dæmonem, qui ſub figura terribilis apri ſæuiebat in eos qui montẽ aſcendebant, quamobrem aſcendere deinceps audebat nemo, niſi fortè veneficus eſſet, aut iniiſſet cum Diabolo pactum. Caſtrum habebat ad medium ferè montis Dynaſta Langinius, cuius etiamnum hodie præalta turris & maceriæ reſtant. Is aliquando venationis cauſa increpatis aliis de puſillanimitate, non dubitauit paucis ſecum tractis aſcendere, verùm cum in vertice ferè eſſet, ecce fera terribilis in eum irruit, & fruſtra venabula omnia fuère miſeris, adornauerunt celerrimè fugam ſocij, & ſolus reſtauit inter apri dentes Languinus adeò laniatus, vt parum abfuerit quin efflauerit animam, reliquit tamen eum fera. Tunc temeritatem ſuam damnans Deiparæ Virginis implorauit auxilium, addito voto, vt ſi conualeſceret, occidíque vel fugari fera poſſet, ſacellum in eius honorem eodem loco conſtrueret. Et adfuit ſtatim Virgo penè exanimi, adeò vt in ſuum Caſtrum redire potuerit. Sed dum cogitat de voto reddendo & extruendo ſacello, non modica difficultas

Religionis in Vorione hiſtoria & antiquitas.

fuit,neminem enim inueniebat qui vellet opus aggredi, adeò iuſtus omnes terror tenebat; tandem acceſſit ad Gebennenſem Epiſcopum ſi poſſet exorciſmis abigi Diabolus, nam naturalis aper minimè eſſe credebatur. Epiſcopus piiſſimum Sacerdotem & expertumExorciſtam miſit, qui perluſtrato monte ad tertium vſque diem,& peractis ſacris ceremoniis retulit nihil timendum eſſe. Itaque Langinius adhibuit ſtatim operi manum, ſacellúmque conſtruxit;ſed & plus fecit,nam mundùm faſtidiens,& omnia præter Deum vana eſſe videns,ſacello cellulam adiunxit,adhibitóque ſecum ſocio ibi ſub Antiſtitis authoritate Eremiticam vitam profeſſus eſt,multa reliquit ſacræ Virgini condito teſtamento, quibus Bontinùm Curionem ad multa ſacrificia, cùm ex tempeſtate liceret, obligauit: ac tandem ſanctimoniâ clarus migrauit in cœlum, magno ſuarum virtutum odore relicto. Eo vitâ functo non tamen manſit inculta Eremus, nam ſuſcitauit pios homines Deus, qui Diuæ Virgini iugiter famulati ſunt magno fidelium gaudio,qui votorum reddendorum ergò illuc multi peregrinabantur:ſiquidem glorioſa Dei mater Vorionenſis inuocata multa deinceps edidit miracula, & creuit religio quouſque hæreſum peſte infecti Bernates Caballium occuparunt, per ea enim tempora deſtructum eſt penitus Sacellum & deturbati lapides,ita vt modicæ tantùm reſtarent maceriæ,diſſipati huc & illuc Eremitæ, ſacra omnia in prophanos vſus verſa, & perditæ fundationum & poſſeſſionum chartæ. Sed miraculo ſacra Deiparæ ſtatua lignea conſeruata eſt. Ioannes Burgnardus Brentinus, Hæreticorum Bernatum qui Vorionis ſacellum deſtruxerunt ductor impius ſtatuam primus abſtulerat, ligatámque huc & illuc, ignominioſè pertrahebat deſcendens, addebátque hæc verba ſacrilega:O fuſca ſi tantum poteſtatis habes quantum fertur,cùr te ſinis ſic trahi?Oſtende nunc poteſtatem tuam,& ecce ſtetit ſtatua quam ponè raptabat. Vertit ille caput vt videret quidnam impediret, & ſtatim ſic inflexo remanſit capite, necnon armo & brachio mutilus prorſus, adeò vt ſtatuam liquerit, verumtamen cùm non pœniteret miſer, ſic captus non multò pòſt ad multorum conſpectum, inprimis autem Michaëlis Nouelli & Claudij Hyppoliti Cortagerij Bontinorum qui miraculi conſcij erant in hæreſi miſerrimè clauſit diem, iuſto ſanè Dei iudicio,ſtatuam verò repperit paulò poſt Pius Sacerdos & Ordinis

Miraculũ Deiparæ Virginis.

nis

nis Diui Auguſtini Eremita Franciſcus Monodius, qui Diuinâ inſpiratione ductus, obtentâ ab Epiſcopo facultate, & ab Alexandro Monuaguardio Boëgij Dynaſta, in cuius ditione partim Vorion eſt, ſacellum vtcunque ex maceriis & lignis reſtruxit, Eremúmque incoluit, Hæreticis licèt frendentibus, qui Religionem impedire conabantur, ſed fruſtra: nam Falcinates Catholici diebus ſolemnibus cum armis in montem aſcendebant & Eremitam ſeu Curiones ſacra facientes impauidè tuebantur. Vitâ functo Monodio ſucceſſere Ioãnes Vernayus Sacerdos, & Ioannes Grillietus, & Vernayus quidem Romam petiit, retulítque ab Apoſtolica Sede Indulgentias pro Chriſti fidelibus ſacellum certis diebus viſitaturis. Quo tempore in Antonium Rigaudum incidit. Is igitur Rigaudus annuentibus imò & ſecum iunctis Vernayo & Grillieto dari ſibi Regulam & Conſtitutiones ab Antiſtite Saleſio auidiſſimè petiit. Quamobrem in Diœceſana Synodo Anicij anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo habita comparere iuſſus, has à ſancto Præſule Conſtitutiones accepit. Quoniam ſancta, celebris & antiqua montis Vorionis Erēmus, ſub vocabulo Viſitationis Beatiſſimæ Mariæ Virginis fundata eſt, Anachoretæ qui in ea deinceps viuent, vt Patronos ſpecialiter inuocabunt ab Redemptore noſtro Ieſu Chriſto, Magni Conſilij Angelo, ac Mediatore Dei & hominum, Sanctos qui in myſterio Viſitationis reperiuntur, ſcilicet ipſam glorioſiſſimam Virginem Mariam Matrem Dei, Diuũ Ioſephum, Diuum Ioannem Baptiſtam Eremitarum Patriarcham, Diuum Zachariam, & Diuam Elizabetham. Deinde Beatos omnes Angelos, & ſpecialiter chorum Principatuum, denique Diuum Paulum primum Eremitam, Diuum Antonium, & Diuum Hilarionem. Anachoretæ veſtientur oblongâ togâ ex panno albo, pallio in modo ſuppari ſuper togam, & epomide ſuper pallium cum rotundo cucullo, poterunt vti linteis ob munditiam niſi in lecto ſuper quem veſtiti cubabunt togâ depoſitâ, niſi fortè madefacti vel ægri eſſent, tunc enim exuti quieſcere poterunt, & quia rigidiſſima hyems eſt, aſcenſúſque & deſcenſus difficillimi, idcircò Anachoretæ erunt calceati. Ieiunium obſeruabunt præter dies ab Eccleſia ſtatutos omnibus & ſingulis Patronorum vigiliis, toto Dominici Aduentus tempore, & à die Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis excluſiuè, ad diem Natiuitatis eius, etiam exclu-

Franciſcus Anachoretis Vorionenſibus Conſtitutiones dat.

ſiuè.Prætereà ſingulis diebus Veneris per annum in memoriam Paſſionis Dominicæ, & abſtinebũt à carne ſingulis diebus Mercurij. Anachoretæ ſingulis diebus Veneris poſt orationem matutinam donec recitabitur pœnitentiæ Dauidicæ pſalmus, qui quinquageſimus eſt,ſcuticam excipiẽt,niſi cilicinum thoracem diebus in hebdomada tribus deferre,aut ieiunium diebus Veneris & Sabbathi obſeruare malint. Anachoretæ prandium & cœnam ſemper in communi triclinio ſument, culpámque ſuam dicent: ſi in re graui deliquerint, ſcuticam coram fratribus excipient.Qui verò pridie vel eo die montem aſcenderint,aut è meſſibus, & vindemiis venerint, aut etiam hyemis tempore à lege hac eximuntur,& quieſcere poterunt. Anachoretæ Sacerdotes, vel qui ſcient legere, & ſermonem Latinum intelligere, magnum officium Romani Breuiarij recitabunt. Laici verò fratres, & qui neſcient legere, recitabunt roſarium ad Vrſulinarum imitationem,addentes nouem Orationes Dominicas, & nouem ſalutationes Angelicas in honorem nouem chororum Angelicorum. Porrò Anachoretæ in perſoluendo Diuino Officio hunc ordinem obſeruabunt. Ædituus quouis tempore horâ quartâ matutinà dabit campanæ ſignum, quo dato expergefaciet fratres,& elapsâ ſemihorâ dabit ſecundum, & vltimum ſignum ad Officium,fratres laici intererunt matutinis precibus genibus flexis vſque ad finem primi pſalmi,.deinde egredi poterunt ſi lubebit ad recitandum roſarium, aut orationes alias, minimè autem colloquentur:ſed poſtquam æditüus ad lectionem Martyrologij dederit alterum campanæ ſignum, redibunt omnes in chorum ad Orationem mentalem, quæ ſemihoræ ſpatio durabit, niſi adeſſet aliqua vrgens cauſa, & inchoabitur à Litaniis Sanctorum. Abſolutâ oratione hyemali tempore fratres accedent ad ignem, & calefient,ſemihoræ item ſpatio,tum ad ſua negotia recedent, Primum ſacrum celebrabitur horâ ſextâ continuando vſque ad Meridiem,cùm multi Sacerdotes erunt:cùm autem non niſi tres aut quatuor, celebrabitur primum horâ ſeptimâ; ſecundum horâ octauâ, tertium horâ nonâ, & quartum horâ decimâ. Miniſtrabunt fratres alternis vicibus,ſi fieri poteſt. Æſtate & magnarum ſolemnitatum peruigiliis cùm populus luce poſterâ abundare ſolet,& propterea audiendis confeſſionibus vacandum eſt. Sacerdotes ab hora octaua ſerotina ad nonam matutinarum

precum

precum penſum perſoluent, manè deinde preces horariæ continuò recitabuntur. Cùm tamen nihil vrgebit recitabuntur horâ nonâ tertianæ & ſextanæ preces. Nonæ verò ad meridiem. Veſperæ horâ tertiâ, & Completorium ſextâ. Ad Canticum Simeonis æditiuus dabit campanæ ſignum, & conuenient vt manè ad Orationem mentalem fratres laïci. Incipietur autem ab Litaniis Beatiſſimæ Mariæ Virginis. Singulis diebus Sabbathi Anachoretæ poſt cœnam cantabunt in choro ante Virginis imaginem gaudiorum eius hymnum: deinde in ſuas cellulas recedent, vel accedent ad ignem ſi hyems eſt. Quod ſi aliquando non ſufficerent ad cantandum, tunc ſi qui remanſit Sacerdos eſt, recitabit altâ voce Litanias Sanctorum. Si Frater Laïcus recitabit Litanias Beatæ Virginis, quæ vt minimùm nunquam omittentur, & quas omnes probè ſcire tenebuntur. Diebus ferialibus, & quibus licebit operari, Anachoretæ poſt gratiarum actionem prandij ibunt in chorum recitatum Litanias Sancti Michaëlis & Sanctorum Angelorum, cum commemoratione Sancti Pauli, Sancti Antonij, ſancti Hilarionis, ſanctæ triumphantis Eccleſiæ, & addent pro militante Orationem Diui Auguſtini, quæ eius meditationum capite quadrageſimo reperitur. Anachoretæ ſua peccata cõfitebuntur ſingulis diebus Dominicis, & feſtis ſolemnibus, ſuméntque Sacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum. Sacerdotes diebus ſingulis celebrare conabuntur. Anachoretæ obſeruabunt omninò ſilentium, niſi ex neceſſitate aut vrbanitate, & tunc aduertent ne quid nimis proferant: hoſpitalitatem maximè cordi habebunt, & ſpecialem peregrinorum omnium curam, neceſſaria omnia eis comiter miniſtrando, ſub æquis tamen Oeconomicæ præceptis. Anachoretæ non egredientur è cellulis ſuis niſi pro diuinorum officiorum celebratione, ad campanę ſonum, aut cùm ex neceſſitate, & cauſa aliqua vocabuntur, vel cum Reuerendus Pater Superior deambulandi facultatem faciet. Anachoretæ extra Eremum negotiis addicti vitabunt omninò quidquid ſcandali vel minimam ſpeciem parere poteſt, & quantum erit poſſibile ordini in Eremo obſeruari ſolito ſeſe conformabunt: cúmque reuerſi fuerint, quidquid receperint, adhibito Sacramento ſe non plus recepiſſe deponent. Ad recipiendum aliquem Anachoretam, elapſo probationis tempore, neceſſarius erit omnium Fratrum conſenſus. Domi-

ni Superuigilis ſententia & iudicium, vel iuſſus Epiſcopi, nec vllus pariter abſque huiuſmodi cautionibus eiicietur. Quiſquis ſolitariæ omnimodæ vitæ addici voluerit, ſufficientémque ſiue penſionem, ſiue quemuis alium reditum Communitati remiſerit, à collectione ſtipis eximetur, & ſi aliquando ſufficienter ditata poſſet eſſe Communitas, Anachoretæ prorſus meditationi & peregrinorum exceptioni vacarent. Parebunt vni Superiori qui ſit Anachoreta, ab Epiſcopo ſpecialiter conſtitutus; habebit autem is eamdem poteſtatem & authoritatem, quam in Religioſis ordinibus probè inſtitutis Superiores omnes habere ſolēt. Quòd ſi aliquando iniquus fratribus foret, tunc de omnibus abſque ſtrepitu & figura iudicij, iudex erit Epiſcopus, cui Anachoretæ omnes, non ſecus ac Curiones, obedientiam debent & reuerentiam, idcircò tenebuntur Diœceſanis Synodis quotannis intereſſe, nihilque quod alicuius poſſit eſſe momenti abſque Superuigilis ſententia & Epiſcopi approbatione decernent: & Epiſcopo Conſtitutionibus addendi, detrahendi, corrigendi, immutandi, & explicandi omnimoda poteſtas reſeruata eſto. Curauit porrò Sanctus Legiſlator has Conſtitutiones in Synodo auſcultantibus omnibus legi, & ab eruditiſſimis Theologis Petro Franciſco Iayo Canonico Pœnitentiario, & Eccleſiaſte Cathedralis Eccleſiæ Gebennenſis, & Petro Magnino Canonico & Sacrarij Præfecto Collegialis Eccleſiæ Anicienſis approbari, tādémque Anachoretarum omnium profeſſionem ſimplicem, vt aiunt, ab Antiſtite conſtitutus Superuigil. Ioannes Ludouicus Queſtanus Cathedralis item Eccleſiæ Canonicus & Doctor Theologus recepit. Per hæc tempora, quæ Paſchalia erant, diebus Dominicis Magnus Antiſtes Anicienſi populo ſuo præcepta Decalogi explicabat è pulpito in ſua Cathedrali Eccleſia, & aliquando cùm de primo præcepto mirabiliter diſſeruiſſet, tandem Concionem claudens, & ad Deum Patrem verba ſua conuertens, viſus eſt ab vniuerſo populo tota radiare facie, tantóque ſplendore vndique circumfuſus, vt vix præ nimio lumine videri diſtinctè poſſet. Eximij autem eius rei teſtes ſunt quotquot tunc aderant, & inprimis Petrus Franciſcus Iayus Canonicus Theologalis, Ioannes Ludouicus Queſtanus Canonicus item & Theologus, Petrus Pagetus Curio Siuriacenſis, Franciſcus Nyeuræus Curio Metetenſis, & Sergius Sagetus Ciuis & in Gebenneſiani Conſilij Curia

Franciſcus ore toto radians.

ria Libellio. Perrexit etiam Chriſtiana erga pauperes & afflictos liberalitate inſignem ſeſe reddere: pauperi puellæ Marci Vicani Bibliopolæ Tononenſis, quem olim Geneua traxerat filiæ, Franciſcæ ei nomen erat, poſtquam eam diu tum Anicij cum Saleſij aluiſſet, tandem nubili quingentos florenos pro dote dedit. Captiuum eſſe apud Turcas Equitem Melitenſem ex familia Nobili Cereſieria cùm intellexiſſet, eius fratri quò faciliùs redimi à Barbaris illis poſſet, omnem ſuam argenteam ſupellectilē promptè & ſponte obtulit, largitúſque proculdubio fuiſſet, niſi ſtatim eumdem vitam cum morte commutaſſe accepiſſet. Poſthæc ob vrgentia nonnulla negotia Tononum perrexit, & Dominicâ Pentecoſtes celebrato Veſpertinarum precum Officio quingentis & amplius hominibus Confirmationis cōtulit Sacramentum, non mora cùm omnia vt decebat compoſuiſſet, Anicium rediit, ac in ædibus Premerianis Renati Fabri Valbonij Præſidis Gebenneſiani tantiſper immoratus, ſolemne patrauit miraculum. A multis iam diebus agitabatur tantâ támque dirâ rabie Franciſcus Bouuardus Petri filius, Pringiacenſis Claudij Baronis Montouij ſeruus, vt per agros & nemora huc & illuc cum horrendis clamoribus & vlulatibus curſitaret, nec die, nec nocte quieſcere poterat, arbores quoque & muros capite tundebat, miſerabili prorſus omnium intuitu. Aliquando tandem in Domini ſui domum reuerſus, intelligénſque ſacrum Antiſtitem Premeriaci agere, deſiderio captus eſt eum videndi, quamobrem Iacobum Priereum Camberienſem Montouij Curialem enixè rogauit, vti ad eum ducere vellet. Priereus fecit officium, & Amentem vt potuit Premeriacum conduxit, ac ſurgenti è prandio Præſuli præſentauit. Sacer Antiſtes deliniuit eum blanditiis, ſecúmque per aulam deambulare iuſſit, poſtmodúmque capillos eius arripiens fortiter traxit, quo momento abigi à ſe furorem ſenſit miſer, & continuò ſanatus eſt præſentibus ipſo Præſide Valbonio, Ioanne Iolyo Rupenſi Alcriaco Sabaudienſis Senatus Equite, & quamplurimis aliis qui laudauerunt Deum cœli & terræ, ob manifeſtum miraculum. Saleſius verò benedictione ſacrâ miſerum impertitus, vade, inquit, time Deum, & benè labora, tum ad Priereum conuerſus. Cura, ait, vt occupetur, & ſanus eſt. Abierunt igitur Priereus & ille qui ipſa eadem die domeſticis rebus, vt ſolebat, ſedulam nauare operam cœpit. Anicij cum eſſet bonus

Franciſci charitas in pauperes.

Franciſcus miraculo furibundū ſanat.

Franciſcus reuelatione habet.

nus Præſul menſe Iulio,narratum eſt Matronam Nobilem Iacobinam Achardiam Berbæi Dominam apud Falcinates agere animam,ille quia multum eam ex affinitate & egregiis virtutibus colebat, Deum oraturus acceſſit ad altare,tum rediens, Ludouico Gebenenſi Sacerdoti, & Carolo Ballo Caſtellano ſuo Viuuenſi; Minimè ait,morietur Domina Berbæa, ego eam petij à Domino; & notatum eſt poſteà eadem horâ conualuiſſe, quâ hæc verba Anicij Saleſius proferebat: quas etiam circa tempeſtates ductus ab vltimis Tarentaſiæ partibus Ruſticus quidam, & apud Huguoniam Fonteuiuanam Catharini Goddeti Ciuis Anicienſis Coniugem hoſpitio exceptus, à dira rabie & mania, tactus,& benedictione donatus illicò liberatus eſt.Quinque iam annorum ſpatio Claudium Boucardum Virdunenſem Antiſtes piiſſimus ſuis ſumptibus quippe data quotannis trecentorum & quinquaginta florenorum penſione aluerat,cuius beneficij Boucardus ipſe cùm gratias quas poterat habere vellet, tractatum ſuum peripateticum de anima rationali ad veritatem theologicam accommodatum,opus ſanè præclarum tertio Nonas Auguſti dedicauit, miratus cum omnibus virtutum omnium in tanto Præſule ſplendorem eximium,cum ſibi videre licuerit,inquit,ex frequenti conſuetudine ſingularem eius animi lenitatem, placidiſſimam morum æquabilitatem,ſuauiſſimam affabilitatem, generoſam & verè Chriſtianam animi ſubmiſſionem, in rebus gerendis eximiam prudentiam, laborem aſſiduum, incredibilem diligentiam,ſingulis diebus rem ſacram facere,Dominicis & feſtis pœnitentium Confeſſiones audire, Conciones ſacras tùm publicè ad vniuerſum populum, tum priuatim in ædibus ſacrarum Virginum frequentiſſimè habere, popularium Nobilium, ignobilium,& omnium ſine diſcrimine lites componere, diſſenſiones ſedare,iniurias mitigare:ad hæc, eos qui ab Eccleſia Catholica alieni erant, ad rectum ſalutis tramitem ingrediendum inuitare,venientes benignè ſuſcipere,& omni diligẽtia inſtruere:pupillorum,viduarum, aduenarum inopiam largis eleemoſynis ſubleuare,ægrotos viſitare,ad multam noctem litteras dictare ac ſcribere,& ampliſſimæ Diœceſis neceſſitatibus proſpicere. Hæc eruditiſſimus Boucardus. Saleſius verò exeunte Septembri dum nonnullas luſtrat Eccleſias,Dynaſtam Scriuieuium Baronis Rupifortij filium inuiſit. Cúmque aliquando cum eius Coniuge

Amentem ſubitò ſanat.

Franciſci laudes à Boucardo.

Coniuge ſermonibus variis, vt fit, occuparetur, ærumnoſam illa querelam contexuit, quod tandiu careret liberis: rogauítque vt Deum idcircò orare dignaretur. Pontifex lubens annuit eadémque horâ ad offerendum Deo ſacrificium perrexit, & intellexit Diuinam Maieſtatem fore piæ mulieris votis propitiam: quare exacto ſacro, Dominam illam ſibi priuatim adhibens, Age gratias Deo (inquit) filia, exaudiuit preces tuas, & antequam exeat annus, paries filium. Quod omninò fœliciter euenit. Vix reuerſus

Franciſcus Nobili fœmina filiũ à Deo obtinet.

Anicium erat, cum à Sixenſibus magnis precibus vocatus eſt: ineunte igitur Nouembri Michaële Bouardo, & Petro Spinano Iuriſconſultis grauiſſimis ſociatus viam iniit, ac vbi appulit, vidit quàm ad Religioſorum illorum conſolationem neceſſarius eſſet, quidam enim qui præclarè in tuendis Communitatis iuribus aduerſus Abbatem egerant, opus habebant animo, & quidam qui puſillanimiter defecerant reducendi erant: ipſe autem omnia mire operatus eſt. Nam lites omnes & controuerſias quæ grauiſſimæ exarſerant extinxit, & omnium animos cõciliauit. Duos vel tres Religioſos ad Communionem reduxit, ab aliis promiſſo

Franciſcus omnia Sixy pacat.

obtinuit vt nunquam de deſertione ſermo futurus eſſet. Iacobum Mouxiacum Abbatem adeò ſibi deuinxit, vt non mora in hæc ille verba proruperit quæ poſteà ſæpiſſimè repetiit. Domine, animam meam & bona omnia mea in manus tuas proiicio. plus à Sancto Præſule factum eſt: nam eumdem Abbatem ſenem valde ad generalem peccatorum confeſſionem diſpoſuit, quam variis adhibitis interuallis audiuit, necnon eius obitum Humberto Mouxiaco Abbati electo prædixit, non ſuperabit patruus tuus, inquiens, tempus ſequentis Lunæ, & dies erat decimus octauus calendas Decembris. Poſtremò magna cum reuerentia ſepulchrum Beati Pontij Abbatis primi Sixenſis aperuit ianuis clauſis, dúmque vnum ex eius oſſibus teneret tantiſper eleuans, ecce inquit, os Magni viri, qui multum pro Domino noſtro Ieſu Chriſto & eius Eccleſia laborauit, quod ſanè effatum

Sepulchrũ B. Pontij aperit Eiusnotitia.

prophetico ſpiritui tributum eſt. Quotus enim ille Abbas eſſet hactenus ignorabatur, & primum fuiſſe ſtatim repertum eſt, neque fieri potuit quin multos labores in fundando eo Monaſterio, & ad religioſæ diſciplinæ normam erigendo, vt principia omnia difficillima ſunt, in loco præſertim tam ſcabro & aſpero tolerarit, & virum fuiſſe magnæ virtutis oportuit, qui ex Abba-

tia Abundantiana, in qua diu religioſiſſimè vixerat, trãſlatus, dignus viſus eſt qui nouo Religioſorum examini præeſſet, tantoque maior quantò ad baiulandam crucem Domini mundum & ampliſſimos honores contempſerat, cum Ardutij Gebennenſis Epiſcopi & Principis Patruus & Aymonis Falcinij Baronis frater eſſet. Prætereà Saleſius digitum tanti Abbatis reportauit, & lamentatus eſt quod huc vſque nullus eius vitam & miracula ſcripto reliquiſſet, eam eſſe temporum illorum miſeriam inquiens, adeò vt niſi ex antiquis aliquot chartis in rerum domeſticarum authoritatem, vt fit, exaratis, nihil certi conſtare poſſit. Ad aperturam autem ſepulchri Vir quidam ab anno iam magnis detentus febribus qui fortè aderat, imploratâ Beati Abbatis apud Deũ interceſſione ſubitò ſanatus eſt. Conſolatione receſſit plenus ſacer Pontifex quòd optime ſuos Sixenſes compoſuiſſet. Verumtamen vt rediit, grauis eum ob cuiuſdam viri Eccleſiaſtici & Nõbilis quem diu beneficiis omnibus fuerat proſequutus, lapſum in hæreſim & in Angliam receſſum, dolor inceſſit. Vnde ad fratrem ſuum Ioannem Franciſcum Taurinum ſcribens: O Deus, inquit, quot dolores animæ meæ! planè nõ memini me vnquam tantâ cum moleſtia attonitum fuiſſe! Ac tandem poſt multa in Anglicanam hæreſim & ſchiſma argumenta quibus perturbationem animi ſui ſatis ſupérque indicabat, ſubiungit. Peculiarem habeo in amplam illam inſulam & eius Regem propenſionem, & non deſino pro eius conuerſione diuinam exorare Maieſtatem, cum ea quoque fidentia vt aliquando meas & tot bonorum preces Deus ſit exauditurus: iam maiori cum ardore in animæ illius conſiderationem orabo. O frater chariſſime: beati veri ſacroſanctæ Eccleſiæ filij, in qua filij Dei omnes obierunt: palpitat aſſiduè & præter morem cor meum huius lapſus cauſa, & nouum habeo animum meliùs deinceps Eccleſiæ viuentis Dei, & Eccleſiæ viuenti Deo inſeruiendi. Interea feſtinus venit Sixo tabellarius nuntians morti proximum eſſe Abbatem, & ſuum iterum videre Epiſcopum, cum eóque de animæ ſuæ ſalute conferre audiſſimè peroptare. Agebatur iam December, & hyems rigidiſſime ſæuiebat, nec locus quiſquam ab altiſſimis niuibus & glacie immunis erat; Nihilominus Saleſius ſtatim duorum dierum iter quo Abbati illi ſubueniret confecit, peccata confitentem audiuit, ſalutare purgato porrexit Viaticum, & morientis vti prædixerat

Franciſcus quàm ob lapſum cuiuſdam in hæreſim conflictatus.

Franciſcus Abbatem Sixienſem moribundũ uiſat.

rat

rat animam Deo commendauit quinto idus Decembris: cum re-uerſus eſt. Anno quoque ineunte ſuprà milleſimum ſexcenteſimo vigeſimo primo multa Anicij patrauit miracula. Cum aliquã-do Viſitationis æde in qua ſacrum fecerat egrederetur, ecce accurrit ad eum fœmina quæ malè à cacodæmone torquebatur, eiuſque opem implorauit, ipſe eam tetigit, ſubleuauit ac compreſſit necnon benedictione eſt impertitus, & ſubitò liberata eſt, immundo ſpiritu non ſine omnium horrore egreſſo, & volauit ab oculatis miraculi teſtibus per vniuerſam fama Ciuitatem. Poſſeſſam item Ludouicam Ripanam Cruſilliacenſem, quæ horrenda prorſus patrabat per manus ſuper caput impoſitionem ſubitò liberauit, necnon peccata ſua plangentem audiuit, & tranquillam dimiſit. Ægrum à Medicis derelictum cùm inuiſiſſet, ſalutaribúſque de rebus diuinis alloquiis occupaſſet, tum demum diſcedentis æger implorauit auxilium & preces, necnon eius orã ſuppari deoſculatus eſt, & ſanitatem recuperauit. His pendentibus venit Ioannes Franciſcus Saleſius, ſancti ſui fratris cum futura ſucceſſione Adiutor, & Epiſcopus Calcedonenſis, qui ex Sereniſſimorum Principum votis decimo ſexto Calendas Februarij Diuo Antonio Abbati feſto Auguſtæ Taurinorum Cõſecrationis munus ſuſceperat, Sanctus Gebennenſis Antiſtes, nox quamuis atra iam ingruiſſet obuiàm proceſſit ei ad vrbis vſque portam Lapicidinanam, & ſequentibus tribus diebus dexteram & prærogatiuam conceſſit, populum ſuum exemplo docens honorem qui ſacris debetur præſulibus: cum deinceps de omnibus quæ ad munus paſtorale ſpectabant ſeriò & ſedulò inſtruxit, ac coram ſe voluit vt ſacros Ordines celebraret, conſecraret altaria, & huiuſmodi alia, quo deinceps poſſet ipſe maiori cum tranquillitate librorum vacare compoſitioni. Circiter hos dies ſex hebdomadarum ſpatio Philippum Iacobum eumdem hominem Germanum, qui tam inſolentibus eum verbis Luteti**ę** in Anchoritanis ædibus fuerat aggreſſus, cum eius vxore ad extremam redactum paupertatem redeuntem ex Italia in hoſpitio publico aluit, nullo beneficiorum genere omiſſo, & diſcedenti amplam præterea ſtipem erogauit, adeò miſericors, manſuetus & Sanctus erat æſtate à Claudio Ludouico Nicolao Coëſio Priore Tallorienſi & Religioſis rogatus, cum Adiutore ſuo Calcedonenſi Antiſtite, Tallorias, ac in Diui Germani Eremum ſe con-

Poſſeſſam à Dæmone liberat.

Ægrum deſperatũ ſanat.

Adiutorem ſuum inſtruit.

tulit, Coëſio iampridem author fuerat vt ad reponendas ſancti Reliquias, quæ in medio ædis ſacræ iacebāt, altare maius in eam rem aptum erigeret, & paruerat Coëſius, igitur vt ad ſacellum deuentum eſt ſacrorum rituum ſolemnitatem Adiutori Sanctus Pontifex ceſſit, ipſéque interim immotus fixis in capulum oculis, rapto in Ecſtaſim ſimilis hærebat, quouſque exactis cæremoniis ſandapilam ipſe aperuit, populo Sanctas reliquias oſtendit, roſaria ad eas tangendas omnium accepit, tum oſſa omnia & cineres in nouam ciſtam in eam rem ornatam immiſit, & compoſuit, necnon impoſito humeris ſuis vnà cum fratre, ſacro illo onere; ad ſolemnem circum Eccleſiam & domum ſupplicationē lachrymis terram illam aſſiduè rigans proceſſit, demúmque feruentiſſimam ad populum adhortationem habuit. Denſiſſimæ & atræ nubes cœlum tunc tegebant, & ab omnibus etiam loci incolis, qui ex obſeruationibus minimè ſe falli poſſe putant, ingentes pluuiæ expectabantur. Verùm ille leuatis oculis, minimè, inquit, pluet, & ferè ſtatim magna ſerenitas illuxit. Mirabatur Eremi illius pulchritudinem, Coëſióque eam laudans abſtinere non potuit quin animum ſuum aperiret. Statutum eſt, inquit, quandoquidem Adiutorem habeo, ſi ex Sereniſſimorum noſtrorum Principum voluntate fieri poterit, huc veniam: hęc requies mea, hic habitabo quoniam elegi eam, ſtatim feneſtram illam quæ ſeptentrionem videt, aperiens, Lacumque & Anicienſem tractum reſpiciens. O Deus, inquit, quàm bonum eſt & quàm iucundum nos hic eſſe, prorſus relinquendum eſt Adiutori noſtro pondus diei & æſtus, interim dum nos hìc roſario noſtro & calamo Deo & eius Eccleſiæ ſeruiemus, Et ſcis? Pater Prior (ait ad Coëſium iterum conuerſus) caderent in nos conceptus non ſecus ac hyeme denſæ cadunt niues. A prandio deſcendit de monte pedes, quamuis equus adeſſet, nec mora vt in oppidum ac Monaſterium appulit, nullo penè capto quieſcendi ſpatio, in parœcialis Eccleſiæ Cathedram aſcendit, & ad populum Concionem habuit de laudibus Beati Germani, de cultu & veneratione Sanctorum, de modo quo in primitiua Eccleſia Serui Dei in Sanctorum numerum referebantur. De ſtatutis poſteà ab Eccleſia factis, & quæ æqua & rationi conſentanea eſſent. Denique de honore & cultu ſpeciali qui Diuo Germano deberetur. Siquidē Beatus ille Germanus Vir fuit, in ordine Diui Benedicti religioſiſſimus, qui ex Abbatia

Transfert oſſa B. Germani.

Prædicit.

Franciſcus de ſolitudine cogitat.

B. Germani Elogiū.

Abbatia Sauigniacenſi ad inſtituẽdam regularis diſciplinæ normam Tallorias olim miſſus, inſigne pietatis extitit & ſanctitatis exemplar; Hieroſolymam profectus multas retulit ſanctorum reliquias, quas Monaſterio ſuo dedit, ac tandem grauis annis ſolitariæ vitæ permiſſus ſanctè obdormiuit in Domino, & in ſua eremo ſepultus eſt. His optimè peractis Saleſius lacu traiecto Ioannam Mentoniam Chiuronis Baronem Dereæ tunc commorantem inuiſit, ſenectutis tædia quibus illa maximè angebatur, colloquiis aliqua ratione leuaturus; cúmque ſermones ambo miſcerent, déque mundi vanitate loquerentur, ait Præſul. Seneſcimus Domina mea, & ideò cogitandum eſt ſeriò de futura vita. Cui illa. Ita eſt planè, Reuerendiſſime Domine (inquit) quod ad me ſpectat. Seneſco, & ideò ſola mihi ſupereſt mortis cogitatio: tu verò optimè vales, & robuſtæ adhuc es ætatis, longiores tibi ſeruat annos Deus, cum Eccleſiæ ſuæ ſis adhuc neceſſarius. At ego in nullam vtilitatem locum occupo, & iam ſeptuageſimum ſecundum annum ago. Et ille, nihil refert, ait, Ego prior ibo, tu me ſequeris, quæ verba dicta propheticè, veritatem ſunt conſequuta. Deinceps bonus Antiſtes cœpit grauiter tibiarum dolore conflictari, neque propterea abſtinuit à Tononienſi profectione, ob res maximas vocatus, redeundo tamen cùm ad ſalutandum Patruelem chariſſimum Gaſparem Saleſium Fugianum Brento tranſiret, vix poterat ſe ſuſtinere: vnde res erat aſpectu miſerrima, cùm nihilominus in tanta morbi violentia ſerena ſemper fronte eſſet, nec vel minimum conquereretur. Laceras etiam omnino ſub talari toga veſtes induebat, nec tamen hyeme currentis iam anni vigeſimi ſecundi nouas ſibi confici voluit, ſuam proculdubio mortem præſagiens: ſed ſic frigus pertulit ob adamatam pro Chriſto paupertatem, quam tamen in aliis per hæc tempora ærumnoſiſſima quippe, cùm magna penuria eſſet, & Sabaudia vndique referra militibus, plures populo frumenti modios diſtribuens ſubleuabat. Stupenda res per hos dies euenit. Militem quemdam recipiendæ pecuniæ cauſa ad Petrum Rollandum Ciuem miſerat Conſul Claretus, & miles cùm eum non inueniſſet, in domum Epiſcopi ad Georgium Rollandum illius fratrem acceſſit, poſtulauitque ſibi dari pecuniam. Rollandus nihil ad ſe ſpectare (inquiebat) nec ad perſolutionem vllo modo teneri, ſcripturum

Franciſcus prædicit.

Mortem ſuam præſagit.

Miles in Fráciſcum inſolens à Deo caſtigatur.

tamen ad fratrem vt videret quid facto opus : inter hæc verba miles in vehementiſſimam iram verſus altis clamoribus totum cauædium implebat, quæ cauſa fuit vt à peioribus ſanctus Antiſtes timens è cubiculo ſuo deſcenderit rationem irato explicaturus, verùm non deſtitit ille inſoleſcere, nec Præſuli manſuetiſſimo vnquam ceſſit, quare aërem ſe verberare videns Saleſius, & ſatius eſſe ei cedere : ſic furibundum reliquit, qui ſtatim & ante. quam palatij limen excederet generali lepra eſt percuſſus iuſto Dei iudicio, ſed aliquando altero miraculo ſanandus.

DE VITA ET REBVS GESTIS, SERVI DEI,

Eximiæ Sanctitatis Viri FRANCISCI SALESII *Epiſcopi & Principis Gebennenſis.*

LIBER DECIMVS.

TANTISPER dum hæc conficiuntur, venerunt ſancto Præſuli à Supremo Pontifice Gregorio decimo quinto litterę, quibus præeſſe Generali Reuerendorum Patrum Fullienſium Conuentui, quem Pineroli ad Alpium radices indixerant, iubebatur. Paruit confeſtim, tranſiénſque Tullia non tam benè habebat, quare Magdalenam Rotariam Sanſeuerinianam Ludouici Baronis Saleſij Torentini coniugem alloquens manúmque pectori admouens, neſcio quid (inquit) hîc ſentio, quod me non multùm victurum denotat. Perrexit tamen, & Pineroli honorificentiſſimè exceptus eſt, illic ab omnibus tanquam demiſſus è cœlis Angelus conſiderabatur, vt reuera etiam omnibus vitam Angelicam exhibebat, mira manſuetudine & lenitate, incredibili patiētia ad omnium preces & quærimonias auſcultatione facilis, ad reſponſa idem, ad ſententias & iudicia maturus, & ęquiſſimus, neque res minimas quas alij plerunque faſtidiunt, ſpernebat, quinimò conferens ima ſummis & ſumma imis, alterum ſeſe Salomonem oſtendebat, & in ſui admirationem verè mirabilis rapiebat omnium animos. Quia verò multis venerat affectus corporis infirmitatibus, certè non potuit quin in tanta animi contentione, quanta in eo conuentu opus erat, grauiùs infirmaretur. Semel dum haberetur Seſſio acutiſſimo colico affectu cruciari cœpit, tanque importunâ vi, vexari, vt conuentum propter illum omnes interrumpere coacti ſint. Ferebat tamen patientiſſimè, adeò vt ne minimam quidem querimoniam emiſerit.

Franciſcus mortem ſuam prædicit.

Præſides in Cōuentu Fullienſiū.

Franciſci labores Pineroyl.

ſerit. Dominicis & feſtis diebus quibus non cogebatur Congregatio, Epiſcopalis ſui muneris exercitiis incumbebat, ad preces ſcilicet Apoſtolici apud Sereniſſimum Sabaudiæ Ducem Nuntij, necnon Diœceſis illius Vicarij Generalis, Confirmationis conferebat ſacramentum, Tonſuram Clericalem, & Minores Ordines accurrentibus omnibus, & vbi opus erat, in eam rem admiſſis. Maximi tunc calores erant, quare Pontificalibus iam ornamentis nimium oneratus, ſemel inter hæc exercitia paſſus eſt virium & animi deliquium ingenti non ſine religioſorum pauore, qui ad momenta tanto ſe priuari Pontifice pertimeſcebant. Reſumpſit vires poſtquam in chorum tantiſper fuit reductus & ad ſacramentorum collationem perrexit. Planè autem patrauit mira per hæc tempora, & ſacri illius Religioſorum Ordinis intricatiſſima negotia diſſoluit, ſpem rerum alieniſſimam reuocauit, motus omnes quos aliquando magnis ineſſe congregationibus neceſſe eſt compoſuit, & omnia omninò tranquillauit. Vt ab omnibus mirum in modum cultus ſic omnes coluit, è præcipuis autem vnus fuit Ioannes à ſancto Franciſco in eo Conuentu à Supremo flamine Superior Generalis & Abbas Electus, Vir ſi quis vnquam religioſiſſimus, linguarum penè omnium ſacrarum autem inprimis Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ peritia celeberrimus, qui multis verſionibus Eccleſiam Dei decorauit, Theologus & Philoſophus profundiſſimus, qui poſtea eius vitam & res geſtas idiomate Gallico ex primis conſcripſit. Huic aliquando ſacer Antiſtes colloquens de librorum ſuorum conceptionibus animum ſuum familiariter aperuit. Quatuor adhuc libros cogito, inquit. Quorum primus erit candida & nuda Verſio vulgari ſermone quatuor Euangeliſtarum vnitorum, & iunctorum ſimul per modum concordantiæ iuxta temporum & actionum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeriem, & hic præcipuè ad litteralem ſenſum ſpectabit. Secundus erit. Fundata & deducta probatio, præcipuorum capitum Catholicæ fidei controuerſorum, ex ipſiuſmet Domini noſtri Ieſu Chriſti verbis diſertiſſimis quæ habentur in Euangelio: & hic ſpectabit ad Controuerſias. Tertius erit. Inſtructio ad bonos mores & ad virtutum Chriſtianarum praxim deductionémque ad ſpiritualis vitæ perfectionem ex axiomatibus Euangelicis & adhortationibus documentiſque eiuſdem Domini noſtri Ieſu Chriſti: & ſpectabit hic ad moralem

Generalis Fuliienſium elogium.

Franciſcus quot & quales libros conceperit.

moralem. Quartus & vltimus erit Actuũ Apoſtolorum explicatio in qua oſtendam quænam fuerit primitiuæ & naſcentis Eccleſię facies, quis ordo, quę ductio à Spiritu ſancto & ab Apoſtolis conſtituta, & hic ad hiſtoriam ſpectabit. Si fortè ſupererit tempus ſubiungebat Diui Pauli Epiſtolas eo ordine explicabimus. Hos autem libros quatuor ſimul iunctos opus Theandricum, id eſt hiſtoriam hominis Dei, nũcupabat. Præterea librum cogitabat de amore proximi qui librum de amore Dei ſequeretur, & Paſtorales Epiſtolas ad Curiones. His auditis Generalis Abbas negotioſum ſanè opus (inquit) Reuerendiſſime Domine, ſeneſcenti iam homini & Præſuli tot támque variis occupationibus diſtracto. Et ille, ita eſt Pater mi, retulit ſubridens, ſed vt animus ſemper noſter occupetur penſum tale ſumendum eſt vt ſuperſit potius quàm deficiat; & tanquam ſi quàm diutiſſime victuri ſimus, neque tamen maior debet eſſe negotioſitas quàm ſi cras mors adeſſe debeat. Fleuit poſtea magnus Abbas dum iacturam librorum illorum perpenderet, & ex tantis támque ſublimibus conceptibus ac reliqua Magni Pontificis eruditione longa experientia ſatis ſupérque comprobata, doctiſſimum omniũ quotquot viuerent pronunciauit, in eóque effato ſectatores habuit Ieſuitas, Doctores Sorbonicos & cæteros omnes de rerum Diuinarum humanarúmque ſcientiis benè meritos. Conuentu habito Bonus Præſul ex Principum deſiderio Auguſtam Taurinorum profectus eſt vnde omnia quæ acta fuerant variis ſcriptis tum ad Supremum Pontificem cum Cardinales, ad commendandos Patres illos Fullienſes ac eorum Generalem Superiorem inprimis fuſe recenſuit. Amabat eum ſummoperè Princeps Sereniſſima Chriſtiana Francica, & ei lautum iuſſerat parari hoſpitium quod tamen ipſe recuſauit maluítque cum Patribus Fullienſibus ad Beatæ Mariæ Conſolatricis quamuis exiguum adhuc & incommodum Monaſterium eſſet habitare. Data eſt ei cellula octo aut nouem non amplius pedes lata, & ita Soli expoſita vt furnus potius dici poſſet quàm cubiculum. Amabat tamen ſic eſſe vir manſuetiſſimus & patientiſſimè æſtum tolerabat, & quamuis id pro eo Patres ægrè ferrent ſuaderéntque vt in oblatas ſibi commodiores ædes tranſiret. Quid igitur (inquiebat) iam non ero Fullienſis? & vultis me expellere? Hæc autem aiebat, quia ſacri Ordinis Fullienſis filius eſſe deſiderauerat, acceperát-

Franciſcus Taurinum proficiſcitur.

Eius patientia mira.

que idcircò litteras vna cum participationis omnium bonorum operum beneficio, die vigeſima quarta Iunij. Verum inter tot labores, ſed præcipuè aulicos, ad quos inuitus adigebatur, fortitudine lapidum opus fuiſſet, & porrò in grauem incidit morbum vnde per aliquot hebdomadas decubuit. Sanus effectus & magnam eſſe tota Sabaudia penuriam intelligens, licere ſibi redire à Sereniſſimo Duce petiit. Cum iam trium menſium tempus Taurini exegiſſet; dedit illi Chriſtiana Princeps annulum pretioſiſſimum, quem ad pauperum Anicienſium vt de Pariſienſi fecerat leuamen deſtinauit. Reditum igitur dum adornat fortè ecce amiſſum eſſe annulum relatum eſt, neque verò ipſe moueri cœpit, quinimò pretioſior erat (inquit) pro me quàm par fuiſſet, ſi quis eum pauper repererit minimè amiſſum putauero. Poſt aliquot deinde dies in imis femoralium ſuorum rugis repertus eſt, neque etiam gaudio propterea motus Præſul, ſed eum multoties vti deſtinauerat deinceps oppignerauit, vnde non illepidè quidam cùm alij annulum Sereniſſimæ Subalpinorum Principis dicerent, mendicorum Anicienſium eſſe aiebat. Taurino excedens Ioanni Prezio Corſierio Sacerdoti Tononienſi in eam rem ait. Abeo iſtinc lætus Mitram, cum Anicium appulero, pedum, veſtes, ſupellectilem, & omnia quæcunque poſſideo pauperum reficiendorum ergo libenti animo venditurus. Dum iter facit, nouis acrioribus doloribus agitatus eſt, quamobrem integræ diei ſpatio Argentinæ apud Caſtagnierium, à quo ſanè optimè exceptus eſt, commorandum ei fuit. Ad oppidum Cameræ cùm appuliſſet mirum actum manſuetudinis exercuit. Hoſpes è cubiculo iam tradito omnem Michaëlis Fabri Sacerdotis ſupellectilem in aliud minus commodum extraxerat, rediens ille è ſuis, vt fit, negotiis in iram aduerſus hoſpitem vehementer prorupit, & iam in longum rixa creuerat, cùm ſuperueniens Præſul ſcire voluit qua de re ageretur. Retulit Faber quidquid rei eſſet, additis etiam precibus vt in hoſpitem inueheret, iuberétque ſupellectilem reportari. At Sanctus, Fabri ſedauit impetum, hiſque vſus eſt verbis: Tantum abeſt vt reportari debeat tua ſuppellex, quin ſi extrahi adhuc ex eo cubiculo in quo iam eſt, & in aliud minus commodum referri neceſſe ſit, æquo id animo ferre debes: nunquid enim audiſti dicentem Dominum, ſi quis abſtulerit à te tunicam da ei pallium, & ita diſſenſionem omnem compoſuit. Iam verò

Infirmatur.

Franciſci in pauperes charitas

Eius manſuetudo.

verò in ſuam Ciuitatem Anicienſem chariſſimam redux incipiebat conceptorum librorum compoſitioni manum apponere: quæ circa tempora cum Renato Fabro Valbonio Præſide Gebenneſiano familiariter variis de rebus colloquens ingenuè ſe Virginem eſſe, ignoraréque omnia quæ de contrario Virginitati vitio dicuntur & fiunt, conteſtato aſſeruit, & quia morti ſe videbat ex multis valetudinibus proximum, fratrem ſuum Ioannem Franciſcum Calcedonenſem Epiſcopum ſpeciali deinceps cura de rebus omnibus quas noſcendas haberet cœpit inſtruere. Diebus ſingulis per aliquot horas Theologiam eum docebat. Methodum rectè & vt Epiſcopum decet ad populum Conciones, & adhortationes ſacras habendi, explicabat & inculcabat, ac eum tandem ſolemnibus indutum ornamentis voluit è ſublimi pulpito verba facientem audire, & abſolutâ concione ad ſuos Canonicos alióſque qui comitabantur Proceres conuerſus, Illum (inquit) oportet creſcere, me autem minui, ſignificans ſe breui vitam cum morte commutaturum. Non prius tamen hoc, quàm multa ediderit miracula, è quibus vnum inſigne fuit. Nona Octobris die eáque Dominica, ad inuiſendos ægros in ſuburbium Bouis ſe contulerat: dum redit tranſitque ſub arcubus Magni Vici Beatæ Mariæ Virginis, ecce obuiàm habet Petræam Gardam Iacobi Decrouij Libellionis coniugem, filiam ſuam Petræam Antoniam, quæ tunc fortè miſerrimè febrilibus concutiebatur horroribus geſtantem. Interrogauit quo morbo puella inhorreſceret. Reſpondit Garda, heu Domine, tribus ab hinc menſibus quotidiana febri peſſimè torquetur. Tunc Sanctus blandè ad genas eam tetigit, benedictione ſacra eſt impertitus, inquiens, Deus te ſanet filia, & abiit. Illicò puella exclamauit. O mater ſana ſum, Dominus Epiſcopus me tetigit, & reuera prorſus ſanata eſt: cuius miraculi lucentiſſimi teſtes fuerunt quotquot tunc aderant, ij ſanè quamplures, & longè latéque fama peruolauit. Interea Rex Chriſtianiſſimus Ludouicus decimus tertius & Sereniſſimus Allobrogum Dux Carolus Emanuel hinc & inde Auenionem conuenire cogitabant, & Saleſius iuſſionem illuc etiam conueniendi quàm citiùs fieri poſſet, accepit. Non defuerunt qui malè ſancto Præſuli ex eo itinere ominarentur, nec vllus tota ciuitate erat qui non diſſuadere conaretur, facilè Ducem habiturum ipſum excuſatum inquientes ſi de tot tantiſ-

Fatetur ſe Virginem.

Franciſci prædictio.

Franciſcus puellam febricitantē ſubitò ſanat.

que quibus premebatur infirmitatibus reſcriberet; verùm ipſe, Quid vultis? aiebat. Eundum eſt quò nos Deus vocat, mortem tamen præuidens de ſuis rebus diſpoſuit, & ſolemne vnà cum Ioanne Franciſco Adiutore ſuo condidit teſtamentum, Octauo Idus Nouembris, quod vti par erat obſignauit authoritate in manibus Philiberti Rogis Doctoris Theologi, Canonici & Officialis Gebennenſis facta, adhibitiſque teſtibus Ludouico Saleſio Eccleſiæ Gebennenſis Præpoſito, Petro Franciſco Iayo Canonico Theologali, Ioanne Rollando Iurium Doctore, Georgio Rollando Decretorum Doctore, Cathedralibus Canonicis, Claudio Coëſio, Bartholomæo Floccardo, in Gebenneſiana Curia Collateralibus, Antonio Boëgio Confluentino Balliuo Gebenneſiano, Franciſco Viallone Peſſano Illuſtriſſimi Ducis Nemoroſij Cambdicomicali, Michaële Bouardo in Supremo Sabaudiæ Senatu Cauſarum Patrono, & Philippo Ducreſtio Epiſcopalis Curiæ Libellione. Non mora profectionem adornauit, valedixit ſuis omnibus, diſertiſque verbis obitum ſuum prædixit, ſubiungens, & parum eſt quòd alibi moriar, dum bene. Venit ad eum Petrus Critanus Curio Tonenſis ſacram benedictionem accepturus, cui librorum ſuorum conceptus declarauit, tum demum ſubiunxit, & quidem inchoauimus libros illos, verumtamen alius fortè finem imponet. Eundum enim eſt ad Dominum, ſtupuit ad hæc verba Curio, prouolutúſque in genua benè precari ſibi Præſulem rogauit, qui ſanè omnia ſanctæ amicitiæ ei indicia exhibuit, commendauitque curam animarum, tum cum petiiſſet ab eo num breui rediret, reſpondiſſétque ille, ſe poſt tres mēſes rediturum iuuante Deo, benè retulit Præſul, Ora pro me Dominum, nulla nobis deinceps erit in hoc mundo conſuetudo. Curio, repoſuit. Reuerendiſſime Domine, dum vultum tuum & ſanitatem conſidero, non deſpero quin te iterum videam. Et Saleſius. Abi, inquit, ſubmiſſa voce, neſcis quid rei ſit. Venerunt Cathedralis Eccleſiæ ſuæ Canonici, quos vt fratres tenerrimâ omnes dilectione ſemper fuerat proſequutus, vnumquemque amplexatus eſt, rogauítque vti pro ſe orarent, necnon & obitum ſuum diſertè prædixit, inquiens ſe ire non rediturum. Venit Anſelmus Marchandus Ordinis fratrū Minorum Regularis Obſeruantiæ Religioſus, apud quem aliquando conſcientiam ſolitus erat reponere, cui genuflexo & femur amplectenti. Ponam vitam,

Franciſcus teſtamentum condit.

Prædicit iterum obitum ſuum.

tam, inquit, in hac peregrinatione, neque alibi quàm in cœlo deinceps viſio noſtra erit. Venit Pater Claudius Sonnerius eiuſdem Ordinis ſacrarum Virginum Clarianarum Cuſtos, iſque ſenex, cui idem etiam pronuntiauit. Vni ex ſuis domeſticis, inquit, Nō imitabor equites leuis armaturæ, diſcedam abſque tubicine, & cum intelliges me ægrum, ſcito eſſe mortuum. Denique ad Sorores ſui ſacri Ordinis Viſitationis acceſſit, ſacrum coram illis fecit, benedictione ſua vnamquamque eſt impertitus, pretioſiſſimam illis ſacrificalem pallam valoris ducentorum nummorum dedit, obedientiam & charitatem commendauit, paritérque ſolum ſibi reſtare cœlum dixit. Vt è Monaſterio rediit, accerſiri iuſſit Huguinam Paridem, eamdem cui iampridem non ſuperaturam annum decimumquartum prædixerat, puellam pietati deditiſſimam, & ait, Vale filia. In cœlo tantùm deinceps mutuò videbimus; & illa paulò pòſt obiit. Vt Nona Nouembris dies illuxit, deſcendebátque è cubiculo ſuo equum aſcenſurus, expectauit eum Ioannes Franciſcus Saleſius Calcedonenſis ad gradus, ad eius ſe pedes cum lachrymis prouoluit, femur ſtrictè amplexatus eſt, nec quidquam præter ſuſpiria potuit emittere; Sanctus Pontifex multa conſolationis verba effudit, aitque nihilominus moriturum ſe procul dubio, ſi ægritudine in eò itinere corriperetur. Planctus, fletus & gemitus non in ipſa dumtaxat domo, ſed per vniuerſam Ciuitatem audiebantur ob eius diſceſſum, & lugubre prorſus ſpectaculum erat. Comitati ſunt Seſſellium vſque multi Ciuitatis Proceres vtriuſque togæ; vnus autem inprimis Ianus Saleſius frater Melitenſis Eques irriguis fletibus vias conſpergebat, & vbi Seſſelli ſeparationis hora venit, abeuntium & redeuntium omnium corda præ doloris magnitudine inter eiulatus ſciſſa & diſſecata ſunt. Conſcendit in ſcaphulam cum ſuis bonus Præſul, & flantibus quamuis vehementiſſimis Aquilonibus Rhodano ſe commiſit, rigidiſſimo frigore penè congelatus. Lugduni pridie idus ad portum Salomonis ad Ararim, vt cum nautis Auenionem deſcenſuris conueniret, ſe contulit. Verùm quia liberi commeatus ſyngraphum à Gubernatore non habebat, expectandum fuit. Rollandum ſtatim ad Carolum Nououillanum Halincurtium Marchionem Villaregium, Prouincięque Lugdunenſis Proregem miſit; quo in negotio hora fluxit, & tamen ſtupenda cum patientia in portu

Luctus Anicienſiũ ob Franciſci diſceſſũ.

Eius patientia Lugduni.

vento frigidiſſimo expoſitus Sãctus ſtabat,expectabat, nec quidquam aliud Petro Perneto Sacerdoti, aiebat, quàm vrgeri ſe maximè,& volendum eſſe quod Deus vellet. Tandem Arari atque iterum Rhodano impoſitus Burgum ad quatuor Auenione milliaria appulit,ibique honorificentiſſimè à Conſulibus exceptus, & tanquam delapſus è cœlis Sanctus, & iam non mortalis inuitus in templum ductus eſt, vbi ſolemniter lætitiæ hymnus Diuorum Ambroſij & Auguſtini decantatus eſt, magnis deinde muneribus manè facto diſcedentem oppidani omnes onerarunt. Quod idem Auenioni fuit, nam cùm adueniret Populus omnis currebat velut in odorem vnguentorum eius, & iuuenes, & Virgines, ſenes cum iunioribus laudabant & benedicebant Deum, qui tanta eos dignatus gratia fuiſſet, vt Angelicum & Sanctum hominem viderent,nec niſi hę voces per vicos & cōpita audiebantur. Illéne eſt Magnus Gebennenſis Epiſcopus? Hiccine qui librum Introductionis ad piam vitam compoſuit? Ecce virum iuſtum,dilectúmque Deo & hominibus, ecce eum qui tam ſanctè de amore Dei ſcripſit:En Inſtitutorem Religioſi Ordinis Marianarum Sororũ; inter quos clamores Sanctus animum & oculos demittebat,tantáque Chriſtiana humilitate ferebatur, vt magnificentiſſimum illum Apparatum & ſolemnem pompam intrantis in Vrbem Victorioſiſſimi Regis videre neglexerit,quamuis commodiſſimè ex ſuo cubiculo potuiſſet.Curauit potiùs negotia nonnulla quæ in publicam Sabaudiæ vtilitatem cedebant, Res ſcilicet Gymnaſij Magni Sabaudiæ, cui à Diuo Nicolao nomen eſt, à Ioanne Fraſſio Cardinale Oſtienſi & Gebennẽſi Epiſcopo olim fundari in gratiam viginti quatuor Adoleſcentum qui litteris vellent incumbere: octo quidem ex Gebennenſi Diœceſi, Octo item ex Ducatu Sabaudiæ, quatuor ex Prouincia Viennenſi, & quatuor ex Arelatenſi, fusè de reſtituendo eo Gymnaſio ex Fundatoris intentione cum Vice-legato Auenionenſi egit,exiguo quamuis profectu,quoniam breuior fuit mora quàm par fuiſſet,& Vicelegatus ipſe multis aliis negotiis diſtrahebatur.Elapſis ſeptem aut octo diebus cum Sereniſſimo Principe Mauritio Cardinale à Sabaudia Lugdunum rediit, quo etiam ad inuiſendum Regem Sereniſſimus Subalpinorum Princeps & eius vxor venturi erant. Dum iter facit obuiàm habuit in Vrbe ſancti Spiritus aliquot Nobiles Caluinianæ ſectæ hæreticos, qui cùm ab eius ſeruis intellexiſſent Epiſcopum eſſe

Colitur Auenioni vt Sãctus.

Agit pro Collegio Sabaudiæ.

Redit Lugdunum.

Geben

Gebennenſem: O (exclamarunt) ſi Prçſules omnes eum imitarentur, & vt ille eſſent, deficeret breui noſtra Religio, & ſtatim Catholici eſſemus, adeò ſanctitatis fama apud ipſos etiam ſacrilegos valebat. In Oppido Barberiarum cùm omnia frigore incruſtarentur, ſuper nudam paleam veſtitus cubauit patientiſſimè, imò vt aiebat, nunquam meliùs, lectum inſtructum, duobus Patribus Ieſuitis cedens, & tertio Calendas Decembris Lugdunum appulit. Multi eum Regij Conſiliarij & illuſtres Dynaſtæ hoſpitio excipere peroptauerant, vnus inprimis Iacobus Ollerius ſummæ iudiciorum Præpoſitus vaſtiſſimarum ſuarum Ædium ad Bellæ-Curiæ aream partem obtulerat: ſed & idem fecerant Patres Societatis Ieſu Domus profeſſionis, quam à Diuo Ioſepho vocant; verùm ipſe actis gratiis recuſauit ob adamatam paupertatem, olitoris, qui hortum Monaſterij Viſitationis curabat tuguriolum veriùs quàm domum elegit, ſub prætexta cauſa liberiorem ſe fore ad eos excipiendos qui viſitationis eum officio dignaturi eſſent: præterea minus pariturum incommodi ſuis, & poſſe ſemper Sororibus Viſitationis in promptu eſſe. Erat expoſita caſa illa vndequaque ventis & fumo obnoxia, neque tamen vllo modo querebatur, ſed cum Chirurgo quodam ibi etiam ex Syngrapha cubiculum habenti pacificè & concorditer viuebat, qui tamen Chirurgus non multo pòſt ob Sancti Prçſulis reuerentiam mutauit hoſpitium. Multi ſanè, quos ad familiaritatem bonus Epiſcopus admittebat, querebantur, & lamentationes apud eum varias quod malè prorſus habitaret contexebant, quibus ille, nunquam melius, reſpondebat, quàm cum parũ benè. Pridie Nonas Decembris Dominici Aduentus Dominica ſecunda in æde Collegij Patrum Societatis Ieſu Cõcionem habiturus erat, Vir quidam Eccleſiaſticus ſuadere conabatur vt in rhedam aſcenderet, timens ne aliter ob viam longam ſanè tibiarum doloribus poſteà grauiùs conflictaretur. At ille, Rectè ais, retulit, Egregia res eſſet me in rhedam aſcendere ad annunciandam Sancti Ioannis Baptiſtæ pœnitentiam, & Euangelicam paupertatem. Porrò pedes iuit, potentiſſimè concionatus eſt: Per hos dies acceſſit ad eum Vir quidam Nobilis ad extremam redactus paupertatem, eò quòd omnia ſua temerè & nimio luxu diſſipaſſet, ſermonem autem & colloquium iniit à laudibus Bernardi Baronis Saleſij Torentini, quem apud Subalpinos cognouerat, ac demùm

Recuſat lautahoſpitia amore paupertatis.

Eius humilitas.

Beneficentia

demùm eleemoſynam petiit, quam ei Sanctus Antiſtes amplam erogauit, cùmque aſſereret ille conteſtato oraturum ſe iugiter Deum, vt centuplum ei redderet. Feſtina igitur, inquit, in huiuſmodi orationem incumbere, quia breui & tu & ego ſic erimus, vt nullius rei indigentia premamur, quod de vtroque poſt alterum menſem verum fuit. Beneficentiam etiam maximam exercuit erga Philippum Iacobum eumdem Germanum quem & Lutetiæ in fide confirmauerat, & Anicij aluerat, eum ægrum ſæpiſſimè inuiſit, & apud diuites Aulicos illuſtreſque fœminas ad charitatis opera commendauit; nec in tantis Virtutum exercitiis fieri poterat quin ab omnibus Sanctus exiſtimaretur. Germani homines non pauci Lugduni tunc agentes aiebant eum in Germania haberi, vt Diuum Hieronymum, Diuum Ambroſium, Auguſtinum, conferrique cum antiquis illis Patribus, neque vulgi tantum eam opinionem eſſe, ſed Doctiſſimorum hominum, ſed Principum, ſed Præſulum. Sorbonicus quidam Doctor collatione cum eo de multis negotiis habita & tranquillo excedens animo non dubitauit in gratiarum actionem hæc verba proferre, Reuerendiſſime Domine, haberis ab omnibus Sanctus, neque id immeritò, nam & ego tuam ſanctitatem experientia comprobo. Reſpondit Antiſtes. Auertat à te huiuſmodi Sanctitatem Deus, falleris procul dubio vt falluntur & alij. Vnum tibi dicam. Voluntatem habere me fortiter deinceps obſequendi Deo, & vt aliquando Sanctus ſim tuis precibus etiam me adiuua. Cùm Dominam Principem Comitem Sueſſionenſem inuiſiſſet, acceſſit ad eum magnæ dignationis Matrona quædam inquiens, Reuerendiſſime Domine, ſi tegereris purpurâ habereris Diuus Carolus; cui ille, omninò hoc vltimum deſiderabilius eſſet, mallem enim eſſe Diuus Carolus, quàm veſtiri purpurâ. Cùm aliquando de Diuo Franciſco Xauerio ſermo incidiſſet, Pius quidam Eccleſiaſticus ſic infit. Ecce iam tres inter Cœlites Apoſtolico effato relatos. Diuum Franciſcum Aſſiſiatem, Diuum Franciſcum de Paula, & Diuum Franciſcum Xauerium, ſupereſt Diuus Franciſcus Saleſius. Subriſit ad hæc verba ille, & vtinam, inquit, Sanctus eſſem! Fuit Religioſiſſima quædam anima, quæ inter contemplandam Empyrei cœli gloriam vidiſſe ſe affirmauit Sanctum Præſulem Saleſium Diuinæ Maieſtati intimè vnitum, & oſtenſum ſibi fuiſſe ab Angelo inter Seraphinos maximæ gloriæ diuinum.

Prædictio mortis.

Eius fama apud omnes ...

Sanctus vocatur.

Viſio cuiuſdam religioſæ.

num, ſignificatúmque eam eſſe ſedem quam Epiſcopo Gebennenſi Diuina prouidentia præparaſſet. Siquidem Seraphicus erat Vir ille Magnus, qui nihil niſi per amorem, in amore, ex amore, & ob amorem Dei agebat. Vnde ſæpè teſtatus eſt eius Confeſſarius Michaël Faber, nihil eum formidine pœnæ, vel ſpe ſalutis æternæ vnquam patrauiſſe, verùm propter ſimplicem & puriſſimum amorem Dei, ab omni mercenaria conſideratione expurgatum; ac denique ſic vixit, vt in ſuis libris docuit, & vt ex Epiſtolarum ſuarum volumine videre eſt, nulli vitio obnoxius, in virtutibus omnibus planè compoſitus, quódque magis mirère, ne minimam quidem imperfectionis atomum, totam licèt eius vitam ab ipſa ſi vis conceptione perſcruteris, animaduertere poſſis, quod vix in reliquis mortalibus reperias, adeò cœleſtibus præuentus fuerat benedictionibus à Deo, & adeò ipſe tractus à Deo currebat in odorem vnguentorum eius, & quaſi lux ſplendens creuit vſque ad meredíem. Prædicandi Verbum Dei Diui Auguſtini & aliorum Sanctorum ad inſtar nullum finem fecit, & ipſe per hos dies Petro Perneto aiebat, ſe pluſquam quatuor millia ſacrarum Concionum exegiſſe, quod & quamplurimis aliis ſæpiſſimè inter colloquendum faſſus eſt. Ipſo Natiuitatis Dominicæ peruigilio mandatum accepit à Maria Medicæa Regina Regis matre, ad Crucem pro Patribus Recollectis plantandam, cui actioni diu & importuna tempeſtate vacauit, multúmque ex frigore paſſus eſt. Media nocte in æde Sororum Viſitationis ſacrum fecit, habuítque adhortationem tenerrimis amoris erga diuinum Puerum motibus refertiſſimam. Ad Auroram Sereniſſimorum Principum Victoris Amedei & Chriſtinæ Francicæ Confeſſiones audiuit, coram illis celebrauit, & Auguſtiſſimum altaris Sacramentum porrexit, idque in æde Beatæ Mariæ Auxiliatricis Patrum Dominicanorum, incertúſque an ob aulicas occupationes ad tertium ſacrum coram Sororibus celebrandum liber eſſe poſſet, Pernetum rogauit vti ſeſe in id officium pararet: horâ igitur octauâ venturum Epiſcopum minimè putans Pernetus ſacris ſe veſtibus induerat, cùm ſtatim aduenit, neque tamen exui eum volentem paſſus eſt, ſed tribus eius ſacrificiis genibus flexis patientiſſimè continuis intentus precibus interfuit, quibus abſolutis tertiam ſuam Miſſam celebrauit cùm iam fluxiſſet hora vndecima. A prandio duabus Virginibus, Viſitationis habi-

Franciſcus perfectus.

Eius Conciones.

Mira humilitas & patientia.

tum dedit,quarum vna fuit Maria Syluia Lugdunenſis:hæc non ita pridem à ſuis Parentibus ſollicitabatur ad nuptias ; à quibus alieniſſimum habebat animum. Manè aliquando in ædem Capucinorum ſacram ſe contulit,ibiq́ue ingens quo flagrabat conſeruandæ virginitatis deſiderium Ieſu Chriſto Domino & eius Matri commendauit.Non multo temporis interiecto ſpatio ecce lux magna circumfulſit,apparuítque ei Auguſtiſſima cœli Regina,Diuis ſtipata duabus Maria Magdalena & Catharina Senenſi, hiſque eam verbis alloquuta eſt. Macte animo filia. Breui in meum Viſitationis intrabis Ordinẽ, & Sancti manibus habitum accipies. Valuit Oraculum, nam continuò conſilia illa quibus ad matrimonium deſtinabatur euanuerunt, & oblata Superiori Matri admiſſa eſt,& Sancti Manibus habitum religionis accepit. Et Sanctus quidem hoc aſſumpto ex Apoſtolo themate , abnegantes impietatem & ſæcularia deſideria ſobriè, iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo , ſanctiſſimè concionatus eſt. Sub Veſperam in Palatium Reginæ Matris diſceſſuræ, valedicturus ſe contulit, vbi vſque ad multam noctem non ſine incommodo fuit. Luce poſterâ Protomartyri Diuo Stephano ſacra,celebrata Miſſa apud Nicolaum Menardum Eccleſię Diui Nicetij Hierophylacem , & in Archiepiſcopatu Generalem Vicarium ſubſtitutum , virum vt doctiſſimum ſic piiſſimum prandium ſumpſit, multíſque præterea & variis vacauit negotiis. Horâ quintâ veſpertinâ vſque ad ſeptimam de ſpiritualibus rebus & Regno Dei familiariter cum Sororibus Religioſis colloquutus eſt, initio in hæc verba dato. Saluete chariſſimæ filiæ. Ego huc vobis valedicturus veni,& tantiſper animum meum vobiſcum occupaturus, quia reliquum temporis mundus & aula abripuerunt. Porrò abeundum eſt, & finienda conſolatio quam huc vſque vobiſcum habui.Quid tandem dicemus ? Et quidem reſponſiones multas filiæ habent.Melius eſt loqui Deo quàm hominibus. Cũ reſpõdiſſet Mater Superior velle ſe ei colloqui,vt diſcerent quo pacto alloquendus ſit Deus.Benè,inquit, hanc prætextam cauſam habebit philautia , nulla iam ſit præfatio. Quid dicendum eſt ? Ad interrogationes varias optima reſponſa dedit, vt ſe gerere debeant Superiores erga inferiores,& viciſſim. Vt deſideranda aut recuſanda ſunt in Religione munera & officia: Vt nihil petendũ & recuſandum ſit: vt obedientia exequenda : vt nihil terreſtre

Colloquitur cũ ſororibus Marianis.

peten

petendum : vt virtutes à Deo poſtulandæ, & vt omnes inuicem cohæreant,atque in vno amore Dei comprehenſæ : vt ad Communionem dignè accedendum:vt diſtinguendum ſit ab imperfectione veniale peccatum : vt ſemper Dei præſentia habenda, & alia miræ eruditionis & ſanctimoniæ, quæque ſcientiam Sanctorum ſapiebant.Fluxerat iam hora ſeptima cùm venerunt ſerui cum facibus vt eum reducerent:quibus viſis ? Quid vultis?inquit. Noctem ibi ſanè tranſigerem inſomnem , abeundum eſt igitur,ecce vocat me obedientia. Valete chariſſimæ filiæ, cúmque illæ inſtarent quid magis vellet inhærere animo.Quid vultis dicam vobis ? reſpondit,in his duobus verbis omnia dixi. Nihil deſiderandum,nihil recuſandum. Videte puerum Ieſum in præſepio,patitur omnes temporis iniurias, frigus & quidquid Pater eius permittit , non recuſat leuamina quæ à Matre veniunt, neque ſcriptum eſt eum vnquam ad vbera Matris extendiſſe manus,ſed hæc omnia eius curæ relinquebat.Ita nihil deſiderare debemus, nihil recuſare, ſed omnia pati quæcunque Deus volet. Manè facto, die ſancto Ioanni feſto dum lauat manus & faciem aqua calida ſeruis dixit,perit acies viſus, hoc ſignificat diſcedendum eſſe,quia corpus quod corrumpitur aggrauat animã. Viuemus tamen quantum Deo placuerit. Intrauit in Monaſterium Viſitationis Confeſſionem Sororis cuiuſdam ægræ auditurus,dum egreditur petierunt etiam Sorores quæ comitabantũr eum,diceret non nihil antequam abiret,quod maximè ad vitam piè tranſigendam obſeruandum cenſeret , poſtulauit dari ſibi chartam & calamum tum maiori charactere ſcripſit,Humilitas, nihil prætereà, Sacramentaliter apud Stephanum Brunum confeſſus eſt,& cum iam prope eſſet meridies celebrauit.Vt egreditur æde , occurrit Rogerius Bellegardius , Dux , Hipparchus Franciæ,& Burgundiæ Prorex , cum quo diu detecto capite in aëre craſſis concreto nubibus & frigido colloquutus eſt,nec mora etiam cum Carolo Nououillano Halincurtio. Hinc ad Ducẽ Nemoroſium ſe contulit, & apud illum Gebenneſianos Conſiliarios à variis criminibus , quibus dirâ calumniâ onerati erant, purgauit,cùm iam Dux ipſe per ſe eos omnes à publicis muneribus deponere decreuiſſet : nõ exiguum ſanè in Sancto Chriſtianæ charitatis opus. A Nemoroſio ad Subalpinorum Principem iuit,& coram illo detecto diu ſtetit capite. In Tuguriolum ſuum

Eius præcepta.

redux, non ita benè habebat, & multa laſſitudine deprimebatur. Illicò interrogauit eum Germanus Pilliodus, Domine placet tibi ſumere ocreas, vt ſis ad diſceſſum expeditior. Et ille, Sumamus, inquit, quandoquidem vis, verumtamen non procul ibimus. Sumptis igitur ocreis leui prandio ſe refecit, ac deinde diu ſatis ſuper menſam cubito innixus velut quieuit, tum ſpiritum tantillum hauriens duas ſcripſit Epiſtolas, vnam qua Patres Recollectos commendabat, alterã ad Abbatiſſam Monaſterij quod Deſertæ vocant, eam in chariſſimam filiam prout inſtanter expoſtulauerat adoptans. Tertiam variis viſitationibus diſtractus imperfectam reliquit: venerunt enim tunc ex Religioſis Ordinibus quamplures ſacram eius bènedictionẽ accepturi, quos cùm recedentes vt ſemper ſolebat antea minimè comitaretur, ſed ſedens conſiſteret ſerui infirmari eum cognouerunt. Quamobrem Georgius Rollandus domeſticis rebus Præfectus ad eum lente accedens. Inclinata eſt iam dies, inquit, Domine, expectanda mihi videtur ad diſceſſum craſtina, cui ille. Ægrum fortè me putas? Surrexit tamen & ad Conclaue cum Pilliodo receſſit, interrogabátque eum, num Patrem Seguirandum concionantem audiiſſet? Cúmque retuliſſet Pilliodus, eum Reginæ Matri ſeruorũ eius amorem commendaſſe. Et tu, inquit, Pilliode amas me? mox cum lachrymis affirmanti: Et ego amo te repoſuit, ſed valde etiam nobis amandus eſt Deus. Dum hæc diceret animi & virium paſſus eſt deliquium, ad quod cæteri omnes famuli qui in cubiculo aderant accurrerunt. Hora erat à meridie ſecunda, exutus eſt ocreis, & poſt aliquot deambulationes in lectum repoſitus, vixque ſemi hora fluxerat & apoplectico ſtupore correptus immobilis decubuit, ita tamen vt expergefieri interdum poſſet, quo tempore præclarę ab eo ſententiæ extorquebantur. Rollandus hoc ſui Domini caſu penè exanimis neſciebat quò ſe verteret, tandem tamen feſtinauit in Domum probationis Societatis Ieſu, & Reuerendũ Patrem Petrum Barnaudum Rectorẽ acceſſiuit. Is adhibito ſecum fratre Adiutore Gulielmo Armando nulla prætermiſit officia, calefieri aliquot lintea curauit quibus cerebrũ perfricaretur donec veniret Medicus, qui licèt diligentiſſimè quæſitus non inueniebatur, nec niſi poſt multas horas venit, Pancratio Marcellino huic nomen erat, quem expertiſſimum fama iampridem commendauerat. Poſtquam diu Barnaudus variis

Prædicit iterum mortem

Patitur deliquium.

Finis morbus.

riis remediis ægro opem tuliſſet, multis formatis interrogationibus quibus Sanctus tot emittebat fidei, ſpei, charitatis, patientiæ, humilitatis, & contritionis actus. Recedens Patrem Gaſparem Maniglierium, & Patrem Ræmundum Sauuianum miſit. Et ille quidem iampridem tum quia Sabaudus, tum quia multæ ſanctimoniæ religioſus erat Præſuli chariſſimus ait. Reuerendiſſime Domine, Quid hoc eſt? Ego modò veneram vt te valere iuberem, & in eo te ſtatu video. Quid ſibi vult? Reſpondit æger. Pater mi, ego hîc expecto miſericordiam Dei, & ſubiunxit, expectans expectaui Dominum & intendit mihi. Reſponde nobis Domine, interrogauit Pater, ſi hanc tuæ mortis horam Deus deſtinaſſet, nunquid eius voluntati conformarere, & eam patienter ferres? Reſpondit. Bonum eſt præſtolari Domino, æquè hæc eſt hora mihi ac alia, Deus Dominus eſt, quod bonũ in oculis ſuis videbitur hoc faciat diſponátq; de me vt volet, ego omnia patiẽter feram, ſubitò profeſſionẽ fidei emiſit, rogauítque Patrem vti audire dignaretur, & addidit. Etiamſi centum imò mille in mundo Religiones eſſent, ego nullam bonã cenſeo præter Religionẽ Catholicæ, Apoſtolicæ & Romanę, Eccleſiæ, in qua mori volo, quidquid ſuggerere inimici mei poſſint, ſic iuro, ſic profiteor, Et dũ tẽpus habemus (ait) cura vt extremæ Vnctionis Sacramentum mihi conferatur. Miſſum eſt ſtatim ad Menardum & Curionem, ſed differri poſſe Sacramenti collationem Medici iudicarunt, quibus in omnibus obedientiſſimus ſemper fuit, licèt amaras illi potiones propinarent. Interea pergebat eum adhortari Maniglierius vt hęc Ieſu Chriſti verba proferret; Pater ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte: At ille noluit, ea tantùm protulit cum ſuſpirio, Non mea ſed tua voluntas fiat. Idem, vt animam ſuam glorioſiſſimæ Trinitati conſecraret animauit, Tunc erectis viribus hæc ex imo pectore verba proiecit. Deuoueo & conſecro quidquid in me eſt Deo, memoriã meam & actiones meas Deo Patri, intellectum meum & verba mea Deo Filio, Voluntatem meam & cogitationes meas Deo Spiritui ſancto. Cor meum, corpus meum, linguam meam, ſenſus meos & dolores omnes ſacratiſſimæ Ieſu Chriſti humanitati, qui pro me non dubitauit manibus tradi nocentium & Crucis ſubire tormentum. Dum hæc procurante Maniglierio à ſancto Præſule fiunt, venit Menardus, petiítque num vellet exponi in Ǽde Vi-

Emittit profeſſionem fidei.

ſitationis Auguſtiſſimum Sacramentum ? Reſpondit ſe non mereri, cúmque retuliſſet Menardus. Num vellet pro ſe orari? Ah! reſpondit. Quod ad hoc ſiquidem. Num recordaris Glorioſiſſimæ Virginis Mariæ? & num eam vis deprecari? Eam (reſpondit) cunctis diebus vitæ meæ deprecatus ſum:ad hæc cum dormiſceret, pius hic Eccleſiaſticus potenter eum expergefecit. Et Domine (inquit) quid cenſes de fide Catholica? Eſſéſne fortè hæreticus ? O hé! O hé ! reſpondens exclamauit, abſit tantum nefas. Nunquam hæreticus fui,& manu ſignum Crucis à fronte ad pectus formans, Atrox (inquit)& magna eſſet proditio. Ad ſermones quibus oſtendere idem conabatur, illuſtriores Sanctos ad mortem expauiſſe. Non immeritò formidabant, retulit, & ad hæc verba ſcripturæ. O mors quàm amara eſt memoria tua:proſequutus eſt,homini habenti pacem in ſubſtantiis ſuis. Ad multam iam noctem deuentum erat,& Medici,ne amplius turbaretur, prohibuerunt, multorum tamen Ordinum Religioſi quamplures, Ieſuitæ autem in primis eum perpetuò cinxerunt vigiles. Interea ab hora iam quarta ſuæ valetudinis per vniuerſam Lugdunenſem Ciuitatem rumor cucurterat, nec vllus erat qui non tanti Præſulis iacturam defleret, Reuerendus Generalis Vicarius quo ſanitatem ei Deus reſtituere dignaretur per omnes Eccleſias Altaris ſacramentum exponi iuſſit,& preces inſtitui. Mediâ nocte multa ſui finis indicia exhibuit, quare ad Parœcialem Sacerdotem Eccleſiæ Diui Michaëlis, qui ſanctum oleum affer-

Recipit Extremam Vnctionem.

ret feſtinatum eſt. Is fuit Miniſter Sacramenti Deagius Claudij Villani Curionis Vicarius, qui eum horâ diei Sanctorum Innocentium primâ vnxit:& dum ritè peragit,Sanctus Præſul ad omnia verba reſpondebat; exactis Sacramẽtalibus Ceremoniis circumdari ſibi brachium dextrum voluit ſuo roſario, è quo multa pendebãt benedicta numiſmata, quæ iampridem Româ & Laureto detulerat. Viaticum exhibere viſum non eſt ad rem, eò quòd, vomitibus obnoxius eſſet. Manè facto venit Robertus Bertelotius Epiſcopus Damaſcenus,aitque,Franciſce,quæ mutatio dexteræ excelſi? Peruigilio Natalis Dominici veneras ad me,& valedixeras,& cogor ego nunc venire ad te & valedicere? Reſpexit æger, manúmque in beneuolentiæ teſtimonium extendit. Pergens Damaſcenus ad eius opem veniſſe ſe dixit, verbíſque Salomonicis vſus eſt, Frater qui adiuuatur à fratre quaſi

Ciuitas

Ciuitas munita;reſpondit æger,& Dominus ſaluabit vtrúmque. Elapſis aliquot momentis protulit hunc Dauidicum verſum Damaſcenus.Iacta cogitatum tuum in Domino. Et proſequutus eſt æger,& ipſe te enutriet;nec mora ſubdidit:meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei. Petrum Pernetum qui nunquam à ceruicali amotus eſt rogabat, vt hæc ei ſæpè verba inculcaret. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum, & hæc alia ſæpiſſimè repetebat,Miſericordias Domini in ęternum cantabo:renuit conſolari anima mea: Quando veniam & apparebo ante faciem Dei: Indica mihi quem diligit anima mea, vbi paſcas,vbi cubes in meridie:Memor fui Dei & conſolatus ſum. Horâ decimâ miſſione ſanguinis tantiſper leuatus eſt,ſtatimque adfuit Ioannes Forerius Ieſuita ille piiſſimus tunc Prouincialis Lugduuenſis, qui moderatâ voce ait, Reuerendiſſime Domine, oblitúſne es mei?& cognoſcíſne me?Cui ille:obliuioni detur anima mea ſi oblitus fuero tui?Videns Gulielmum Armandum valde circum ſe ad officia omnia ſollicitum, blandè interrogauit. Frater mi, multum pro me laboras & pateris, quid tandem rependam?Reſpondit frater,Ora pro me,& memento mei Domine, cùm veneris in regnum Dei, & ille nictantibus oculis viſus eſt annuere. Sed adhortatus eſt amplius Forerius vt eam Diui Martini orationem recitaret, Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius non recuſo laborem, nunquam autem induci potuit ad recitandam, imò verò inquiebat;ſeruus ſum inutilis, inutilis, inutilis.Religioſus alius cùm eum audiſſet tacitè hunc Dauidicę pœnitentiæ verſum proferentem.Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me, ait, Domine quod ad conſcientiam tuam ſpectat benè omnia ex Dei gratia diſpoſuiſti: retulit heu! nequaquam. Inuitauit eum Pater Amerezius Ieſuita vti ſacrum triſagium recitaret. Sanctus,Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth,& ille proſequutus eſt Pleni ſunt cæli & terra Maieſtatis gloriæ tuæ; reliquúmque illius hymni necnon inceptum ab eodem pſalmum, Miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam,continuauit.His pendentibus Medici conſilium capiebant,& malè iudicabant. Quamobrem Bartholomæus Flocardus in Gebenneſiano Conſilio Collateralis triſte nuntium Henrico Sabaudo Duci Nemoroſio tulit,& Dux licèt podagra dirè tortus & decumbens, parari ſibi confeſtim

rhe

rhedam iuſſit, nec dedignatus eſt in tuguriolum illud aſcendere, ſed & plus, ſalutato Præſule coram eo genuflectere. Vt autem adfuit, interrogauit ægrum nonnullus. Reuerendiſſime Domine, cognoſcis ne hunc Dynaſtam? Reſpondit. Equidem. Beneficiarius eius ſum. Dominus meus eſt Dux Nemoroſius. Fleuit ſanè Dux amariſſimè, & benedictionem ſacram poſtulauit, quam debili licèt brachio ſanctus Antiſtes eſt impertitus: iterúmque pro Fräciſco eius filio primogenito Gebenneſij Principe, quem ſuperioribus annis Lutetiæ ſalutaribus vndis tinxerat. Vt abiit Nemoroſius flebat ex ſeruis vnus ad columnas lecti, cui æger, Noli flere (inquit) fili mi, numquid voluntas Dei adimpleri debet? Rollandus lachrymis & ſingultibus conficiebatur, miſerabiléque omnibus ſpectaculum exhibebat: Accedens ad ſanctum Dominum ſuum ait: Domine, nihil loqueris? Dic nobis aliquid. Et ille: Viuete in pace, reſpondit, & timete Deum. Venit Reuerendiſſimus Ebrodunenſis Archiepiſcopus, & ait. O hé, Domine, ô hé: at ille dormiebat: quare vt euigilaret ſerui hinc crines trahebant, hinc tibias & pedes vnguibus vellicabant, tandem expergefactus Archiepiſcopo inſpecto exclamauit. Domine ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus: Deus meus & omnia: Deſiderium meum, deſiderium collium æternorum. Venit Carolus à ſancto Laurentio Ordinis Fulienſis religioſus, & ait: Domine, bono animo, fortè adhuc videbimus te iuuante Deo in throno Geneueñſi: nunquam reſpondit Geneuenſium thronum deſideraui, ſed eorum tantùm ſalutem. Horâ quintâ Veſpertinâ Medici extremis vtendum eſſe remediis ſtatuerunt, quamobrem cùm iam mixturam coronalem Cantharidum emplaſtro obduxiſſent, bis ferrum candens ceruici immiſerunt, vnde ipſe multas emiſit lachrymas patientiſſimè omnia ferens, nec quidquam aliud protulit quàm ſacratiſſima Ieſu & Mariæ verba, eleuatis tantiſper armis. Et his quidem remediis mors ſanè indubia erat. Sed plus factum eſt, vt tertiò candens ferrum cranio immitteretur, emplaſtri pittacium extractum, vnde totum caput à ceruice ad frontem vſque pelle ſpoliatum eſt, & ſic immiſſum, fumigante cranio ferrum vt reuera ſanctus Antiſtes Martyrum ſuſtuliſſe dolores dici poſſit. Acceſſit poſthæc ad eũ Soror quædam ex verſatilis tympani Monaſterij Viſitationis Cuſtodibus, quæ conſolationem aliquam afferre ra-

Extrema remedia.

ta

ta adeſſe fratrem eius Ioannem Franciſcum Calcedonenſem renuntiauit. At Sanctus reſpondit. Soror nunquam mentiendum eſt. Acceſſit & alius interrogans, Num Religioſas Viſitationis Orphanas vellet relinquere? Reſpondit: Qui cœpit opus ipſe perficiet, perficiet, perficiet. Non multò pòſt Perneti manum atripuit & ait: Adueſperaſcit, & inclinata eſt iam dies. Ex Fullienſibus vnus interrogauit, num in ea periodo à Cacodæmonis impetu formidaret? In Domino confido, reſpondit, & ipſe euellet de laqueos pedes meos. Cúmque alius, è duodecim Apoſtolis repertum vnum qui defecerit à Satana tentatus exponeret. Reſpondit in eadem quibus pro Marianis Sororibus vſus fuerat verba, qui cœpit ipſe perficiet, & multoties repetiit perficiet, perficiet, tum cùm his verbis addidiſſet, Ieſus, non amplius loquutus eſt, ſed ad ſingula verba quæ Philippus Malabaila Subalpinorum Fullieſium Prouincialis proferebat, oculos attollebat in cœlum. Tandem cùm ageret animam adſtantibus omnibus genuflectere iuſſis Litanias ipſe idem Malabaila quæ pro moribundis dici ſolent recitauit, & cùm ad eam Sanctorum inuocationem deuentum eſſet: Omnes ſancti Innocentes orate pro eo, térque orans repetiiſſet, ad tertiam, ſanctus Antiſtes, cum omni tranquillitate innocentiſſimum ſpiritum Deo reddidit, horâ octauâ ſerotinâ, vigeſimâ octauâ Decembris die, anno ſalutis milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo, ætatis ſuæ quinquageſimo ſexto, & Pontificatus vigeſimo. Clauſit oculos cum lachrymis Malabaila, & vltimum perſoluit officium. Frigidum corpus Gulielmus Armandus lauit, protulítque hanc de eo ſententiam. Virgo eſt magnus hic Præſul non ſecus ac vnius anni puer. Ego enim probè cognoſco, tum ſuper menſam cubiculi extendit & ſindone munda inuoluit. Manè facto die vigeſima nona, vniuerſa Ciuitas in tuguriolum accurrit, & ſtatim propalata ingens de tanti viri ſanctitate, quam omnes habebant exiſtimatio, nam Sanctus & Beatus generali populi voce proclamatus eſt, & mirùm erat quanta contentione defuncti pedes omnes oſculatum ibant. Medici ſanè & Chirurgi vix ac ne vix quidem à turba liberi eſſe potuerunt vt corpus exenterarent. Apertum fuit ex decreto Ollerij ſummæ Iudiciorum Præfecti vt balſamo ſaltem ad menſem condiretur. Magnum & vaſtum cor ſanum & integrum repertum eſt, iecur exuſtum, pulmones tanquam enſe icti, ventri-

Franciſcus Spiritum Deo reddit.

culus cerebri dexter coagulato ſanguine plenus, ſiniſter verò tantùm aqua, vnde dum decumberet brachium dextrum ferè paralyticum erat, ſed quod ſtupendum, inauditum & nunquam viſum miraculúmque fuit, fellis veſica prorſus abſque humore, ita vt ne minima quidem gutta fellis eſſet, imò pluſquam trecentis lapidibus piſorum ad inſtar varij coloris, rubei, cærulei, flaui, candidi, viridis, nigri, cinericij, rotundis, trigonis, quadratis, pentagonis, hexagonis, & octo etiam angulorum: quodque magis mirere, in modum roſarij diſpoſitis, & velut inuicem cohęrentibus. Medici hoc viſo miraculo ſtupuêre, nec aliud quidquam iudicarunt, quàm id ex violentia quam ſibi ſanctus Pręſul in reprimendis iræ motibus inferebat, factum fuiſſe, eamdémque cum Gulielmo Armando ſententiam protulerunt, carnem nimirum illam omninò virginem eſſe. Effuſi ſanguinis ne minima quidem gutta periit, aderant enim cum linteis & ſtrophiolis quamplures qui eum exciperent, imò & ipſos aſſeres tergerent & raderent: ſunt qui viginti & triginta huiuſmodi ſtrophiola innocenti tincta ſanguine detulerint, & tanquam pretioſiſſimas reliquias in hodiernam vſque diē vel aſſeruēt, vel in plures diſſecta partes diſtribuerint, vnde multis ægris ex applicatione reddita ſalus. Cor Monaſterio Viſitationis datum eſt, quod argenteis thecis incluſum ſolemniter & cum multis facibus Ioannes Claudius Villanus Eccleſię Diui Pauli Canonicus & Parœcialis Diui Michaëlis Curio ſolemniter detulit, ac Marię Amatæ Blonnayæ Matri Superiori confidit, quódque poſtea Chriſtianiſſimus Rex Ludouicus decimus tertius multo auro incluſit. Viſcera item & partem iecoris Religioſæ eædem Viſitationis habuerunt. Nicolaus Menardus Generalis Vicarius ſubſtitutus aliam partem, Philippus Malabaila Fullienſis Renem & multos lapides, qui etiam inter cœteros adſtantes diſtributi ſunt, & poſtea multos annulos illuſtrarunt. Roſarij partem Bartholomæus Flocardus habuit, reliqui globuli diſtributi, Dux Nemoroſius argenteum numiſma, in quo ex vna parte Diuæ Virginis erat effigies, & ex altera Diui Caroli. Baltazar Villarſius Regius Conſiliarius & Dombenſis Senatus Præſes ocularias chriſtallos obtinuit. Domina Auulliæa vitas ſericas è quibus crux paſtoralis pendebat. Superior Monaſterij Viſitationis libellum precum diurnarum. Canonici Collegialis Eccleſiæ Diui Pauli quadratum pileolum. Stephanus Bru-

Stupenda res de eius felle.

Viſcerum diſtributio & reliquiarum.

nus

nus Viſitationis Cōfeſſarius Galerum & talarem tunicam. Crux & annulus ad Sereniſſimos Principes Victorem Amedeum & Chriſtinam Francicam miſſa ſunt; portò nec effuſi ſanguinis, nec veſtium, nec etiam linteorum quibus vſus fuerat pars vlla ſuperfuit, quæ non ſit diſtributa auidiſſimè, imò importunè petenti pòpulo. Poſthæc Balſamo leuiter conditum corpus & reſutum Pontificiiſque ſacris veſtibus albis, quas Robertus Bertellotius Epiſcopus Damaſcenus mutuò, & quouſque aliæ Anicio veniſſent dedit exornatum eſt. Luce poſterâ, quæ menſis trigeſima erat, ſolemniter & detectâ facie in Ædem Viſitationis delatum, vbi ritè iuſta functo Pontifici funebria perſolutâ ſunt, quibus exactis Petrus à ſancto Bernardo Monaſterij Diui Caroli Fulhenſium Lugdunenſium Superior elegantiſſimam funebrem Orationem habuit. Manè altero Rollandus Pontificiis veſtibus corpus exuit & in ſandapilam repoſuit vt in Sabaudiam deferretur illicò curaturus. Iam Geſtatorium ipſe & Pernetus adhibitis mulis erigebant, cùm Iacobus Ollerius Summæ Iudiciorum Prefectus à Lugdunenſibus qui ſe tanto pignore ſpoliari ęgrè ferebant rogatus venit, & ne tolleretur huiuſmodi depoſitum dîues, quouſque de functi vltima voluntate conſtaret, Regis authoritate & nomine prohibuit. Quare ſiſtendum fuit. Corpus autem in interiorem Religioſarum chorum fiduciario iure, & donec rediret Rollandus relatum eſt. Interea die vigeſimâ nonâ Franciſcus Lafinius à Rollando miſſus triſte nuntium infirmari ſanctum Præſulem Anicium detulerat. Quàm commota fuerit vniuerſa Ciuitas deſunt verba quibus dici poſſit. Protinus in omnibus Eccleſiis mœſtiſſimus Antiſtes Calcedonenſis Auguſtiſſimum Altaris Sacramentum exponi iuſſit, in Eccleſia Cathedrali publicæ preces inſtitutæ ſunt, & ab omnibus Sacerdotibus pro infirmo (qui iam obierat) ſacrificia Deo Patri oblata. Ioannes Baptiſta Gardus Canonicus Collegialis Eccleſiæ Anicienſis celebrans vidit eius faciem radiis circumcinctam, quamobrem ſacro facto obiiſſe ſacrum Præſulem dixit. Claudius, Nicolaus, Ludouicus Coëſius Tallorienſis Monaſterij Prior celebraturus in Diui Germani Eremiticam domum aſcenderat, dum ſtat ad altare præfatione cantata, & colendiſſimi ſui Præſulis ſanitatem Deo commendat: En ſubitò totum altare inſolitâ luce circumfulſit; & è loco imaginis ad altaris medium apparuit erectus tan-

Iuſta funebria Lugdum.

Siſtitur corpus.

Viſio de Franciſco.

Alia viſio

quam in loculo Solis Antiſtes Franciſcus Saleſius, hinc & inde, ſurſum & deorſum radios vibrans, ſupparum habebat niue candidius tenuiſſimis rugis artificioſiſſimè complicatum. A collo ad genua pendebat ſtola aurea & argentea innumeris lapillis, adamantibus carbunculis, Smaragdis & Orientalibus vnionibus prętexta, quam ille ambabus manibus ſtringebat, capilli aurei, in modum coronæ molliter criſpati circumquaque fluitabant, necnon ludebant ad humeros; Vultu erat Sereniſſimo & colore roſeo, oculis in ſtellarum morem ſcintillantibus, quos modò in cœlum eleuabat, modò demittebat ad altare. Hoc ſpectaculo Religioſus Sacerdos, lætitiâ, admiratione, amore, & conſolatione adfectus fuit, fleuítque prę teneritudine, tum virium tantiſper paſſus eſt deliquium, adeo vt ſuper altare procubuerit ad cubitos ſtupentibus & mirantibus omnibus; collecto tandem vigore non iam amplius pro ſanitate orare, ſed hanc Eccleſiæ orationem effundere interioribus quibuſdam & ineluctabilibus motibus actus fuit. Sacerdos & Pontifex & virtutum opifex Paſtor bone in populo, ora pro nobis Dominum. Non mora viſio diſparuit. Abſolutâ Miſsâ fratri Petro qui ei miniſtrauerat & poſtmodum cùm deſcendiſſet Religioſis omnibus obiiſſe Præſulem dixit, & viſionem enarrauit, cùm tamen nondum mortis nuntium veniſſet. *Alia viſio.* Natalis Hugo Pergodus in Anicienſi Curia Cauſarum Patronus, eiuſdem diei horâ ſeptimâ matutinâ dum leui ſomno teneretur candidiſſimam & pulcherrimam columbam circum ſe volitare vidit, & vocem audiit dicentem; Non amplius mihi tangere terram licet, ſtatimque in altum columba euolauit. Tunc expergefactus. Obiit Reuerendiſſimus Dominus noſter, exclamauit, verumtamen Beatus eſt. *Alia viſio.* Religioſa quædam inſignis ſanctimoniæ ipsâ obitus ſacri Præſulis horâ in Monaſterio Diuæ Claræ Ciuitatis Anicienſis orationi intenta thronum miro fulgore circumdatum, quem Gebennenſis Epiſcopi eſſe intellexit, ipſum verò Epiſcopum ſtatim vidit, ad Magni ſancti Pontificis Confeſſoris, non ita pridem in Sanctorum numerum relati dexteram, quo ſpectaculo non parum attonita ſic ſecum perpendebat. Et verò Sanctus ille Apoſtolicâ authoritate declaratus eſt, Epiſcopus noſter nondum, & tamen à dextris illius ambulat? Tunc ad eam accedens Saleſius ait. Filia, lauda & benedic in nobis Deum. Perrexit autem Sanctimonialis & interroga-

uit.

uit. Vnde hoc Domine, vt me tua viſitatione digneris? Me inquã miſeram creaturam? fortè non eo donas fauore Reuerendiſſimum Epiſcopum fratrem tuum quem ſingulari & tenerrimo procul dubio amore proſequeris? Reſpondit Franciſcus. Sat ille curæ eſt mihi. Obedias modò tu patri Confeſſario, & regulam tuam obſerua, ſufficiátque tibi meam eſſe filiam. Confeſſarius (is erat Claudius Sonnerius) his rebus intellectis ad Calcedonẽſem acceſſit Epiſcopum, petiitque vt ſe haberet eius frater, audiuit infirmari, verumtamen obiiſſe iam in animo habuit, & ecce ingruente nocte venit Nuntius, qui vixiſſe dixit. Grauis illicò Anicienſes omnes ſtupor oppreſſit, adeò vt præ ingenti mœſtitia altum fuerit initio ciuitate tota ſilentium: ſtatuas dixiſſes, non viuos & ſpirantes homines, tandem erumpente ex præcordiis dolore non niſi luctus, planctus, ſuſpiria, eiulatus, lamentationes audiebantur. Ergo obiit, inquiebant iſti, Antiſtes & Paſtor noſter? ille qui nos ſuauiſſimo paſcebat melle, qui viam mandatorum Dei oſtendebat? Ergo lux nobis noſtra erepta eſt! Ergo vidui ſumus, inquiebant illi, ergo Orphani ſine patre: O Lugdunum non idcircò eum ad te miſeramus, vt mortuum redderes? Atrox in mortem à pauperibus, à viduis, ab infirmis, ab Eccleſiaſticis ſæcularibus & regularibus, ſed à Sororibus inprimis Viſitationis querimonia veniebat, & maiori cumulauit mœſtitia dirè tortos animos Rollandus, qui formari à Lugdunenſibus difficultates, ponique obices ne functi Præſulis corpus Ciuitate tolleretur, renuntiauit. Apertum eſt ineuntis anni vigeſimi tertij ſuprà milleſimum ſexcenteſimum die vndecimâ teſtamentum à Claudio Nicolao Arpiaudo Gebenneſiani Ducatus Prętore primario, Aduocatis teſtibus, quod huius erat argumenti. Nos Franciſcus Saleſius Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Epiſcopus & Princeps Gebennenſis, & Ioannes Franciſcus Saleſius Epiſcopus Calcedonenſis, & in Gebennenſi Epiſcopatu Adiutor, Vltimam voluntatem noſtram omnibus ad quos ſpectabit manifeſtã reddere & teſtamentum condere cupientes. Primò Deum omnipotentem oramus, vti animas noſtras in veniam accipiat, & cœleſtis hæreditatis, quam ſuo nobis ſanguine Redemptor noſter acquiſiuit, faciat eſſe participes. Secundò, glorioſiſſimam Virginem Mariam, & omnes Sanctos inuocamus, vt ſuper nos Dei miſericordiam dum viuemus & moriemur implorent. Tertiò, Si

Anicienſiũ ſtupor & extremus luctus.

Franciſci teſtamentũ apertum.

obitus noſtri tempore ex diuinæ prouidentię placito ſanctiſſima & vnicè vera Catholica Apoſtolica & Romana Religio in Ciuitate Gebennenſi reſtituta fuerit, ſepeliri corpora noſtra volumus in Eccleſia noſtra Cathedrali. Aliter in medio Nauis Eccleſiæ Viſitationis huius vrbis, quam nos Gebennenſis Epiſcopus cōſecrauimus, niſi extra Diœceſim moreremur, tūc enim ſeruis noſtris, qui tunc nobiſcū erunt, arbitrium ſepulturæ noſtrę relinquimus. Quartò, Sacras Eccleſiæ ceremonias ex cordibus noſtris adprobantes, volumus ad ſepulturam noſtram tredecim accenſos cereos portari, & circum ſandapilam diſponi, abſque aliis ſymbolicis teſſeris quàm nominis Ieſu, vt teſtimonium perhibeamus nos ex totis cordibus fidem ab Apoſtolis prædicatam amplecti: ſed prætereà vanitates & exceſſus ab humano ſpiritu in ſacris ceremoniis introductos deteſtantes, diſertè prohibemus quæcunque alia luminaria in exequiis noſtris, rogantes conſanguineos & amicos noſtros, & hæredibus noſtris prohibentes & ſtatuentes ne quidquam addant, ſed vt ſuam in nos pietatem oſtendant per preces, eleemoſynas, & inprimis per ſanctiſſimarum Miſſarum celebrationes iterum rogantes. Quintò, Legamus fratri Iano Saleſio Sacræ Melitenſis Religionis Equiti Germano noſtro ducentorum florenorum penſionis annuæ & perpetuæ ſummam dum viuet: Nobili fœminæ Gaſparæ Saleſię Sorori noſtræ Viri Nobilis Melchioris Cornillionij, Meyrentini Domini coniugi, quinquaginta ſcutorum ſummam, ſemel, vel duos ex noſtris annulis ad hæredis noſtri vel ſubſtitutorum electionem. Nobilibus Sebaſtiano, Amedeo, Ludouico, Ioanni Antonio & Bernardo defuncti Nobilis Galeſij Saleſij Boëſiaci & Villarogeti Dynaſtæ filiis, Nepotibus noſtris duorum millium aureorum nummorum ſummam, vnà cum vniuerſis rebus quas ſuper bonis quæ poſſident prætendere poſſumus. Qua ratione idem Legatarij nihil quidquid ſit petere poterunt; ſpecialiter verò Domini Boëſiaci, neque ſuper hæreditatibus noſtris, neque ſuper bonis Tulliæ, Saleſij, Torenti, & eorum dependentiis ſub quouis cuiuſuis diffinitiuæ diuiſionis prætextu, allegatione minoris portionis, perſolutione cuiuſuis ſummæ ob quam obligati eis ſimus, vel aliter quouis modo; ſtatuentes, vti nobis omnia apud hæredem noſtrum accepta referant, & vti diuiſiones fiduciario iure factas inter fratres noſtros de noſtris & eorum bonis, prout ea

hacte

hactenus poſſederunt & poſſident, diffinitiuè & perpetuò teneant,& vti nunquam ad rationis redditionem veniãt, nec quidquam inuicem ratione ſubſtitutionum inter eos & nos à Patre & Matre noſtris factarum petant.Et quæ legata poſt vltimi morientis noſtrum obitum, anno,perſolui volumus, & ducentos florenos fratris noſtri Equitis quotannis ad diem qua vltimus noſtrũ morietur;niſi quod,pro duorum millium nummorum aureorum Nepotibus noſtris legatorum perſolutione licitum erit fratri noſtro Baroni Torentino & hæredi per ceſſionem & traductionem ſimilis ſummæ ſibi debitæ, & poſt obitum Baronis Cuſiacenſis ſoceri ſui perſoluendæ eam facere. Quam ceſſionem iidem Legatarij in ſolutionem tenebuntur acceptarę, quandocunque eam ſummam idem Baro Torentinus legitimè debitam & exigibilem aſſeret, aliter ſemper eodem legato onerabitur. Sextò, Creamus & inſtituimus hæredem vniuerſalem alterius vnum,& ſuperſtes noſtrum hæredem inſtituit vniuerſalem Illuſtrẽ Dominum Ludouicum Dynaſtam & Baronem Saleſium, Torentinum & Tullianum in Gebenneſiano Conſilio Equitem fratrem noſtrum,& poſt illum vel eo deficiente filiorum eius maximum natu,volentes & intelligentes bona noſtra conſeruari & integrè peruenire (abſque detractione Senatuſconſulti Trebellianici quam prohibemus) ad filios maſculos,qui ab ipſo noſtro hærede ex legitimo matrimonio vſque ad infinitum prouenient, ita vt præferatur ſemper ille pro toto qui prærogatiuam natalium habuerit,ſperantes eumdem fratrem noſtrum rem ſimilem acturũ in iis quæ ad ipſum ſpectant, ad familiæ noſtræ conſeruationem. Et ſic ſubſtituimus vulgò & per fideicommiſſum perpetuum, in fauorem maſculi primi natu deſcendentis ab eodem fratre noſtro hærede. Quod ſi aliquando accideret maſculinam eiuſdem fratris noſtri lineam deficere, ſubſtituimus maximum natu filiorum maſculorum prædictorum vſque ad infinitum deſcendentium ex fratre noſtro defuncto Dynaſta Boëſiaco, niſi quod ſupellex quæcunque tandem ſit ad liberam ſuperſtitis noſtrûm diſpoſitionem remanebit. Volumus hoc vltimum noſtrum eſſe teſtamentũ,quamobrem quæcunque alia condidiſſe potuimus reſcindimus.Quod ſi in futurum non vt teſtamentum valebit, valeat ſaltem vt codicillus, & omnibus melioribus modis. Et ſi ex rerum euentu fieret vt vnus noſtrûm voluntatem mutaret, & aliud

aliud deinceps conderet teſtamentum, hoc tamen validum ſtabit quod ſpectat ad alterius qui non mutabit, diſpoſitiouem. Rogauimus autem teſtes qui ſuper plicaturam huius chartæ ſignarunt, vti eius contentum, noſtram eſſe vltimam voluntatem teſtimonium ferant. Actum Anicij die ſexta Nouembris anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo. Signatum. Franciſcus Epiſcopus Gebennenſis, & Ioannes Franciſcus Epiſcopus Calcedonenſis. Aperto itáque teſtamento quo facilius corpus obtineri poſſet, ſcripſerunt ad Sereniſſimum Subalpinorum Principem, Anicienſes, & Conſiliarij vtriuſque Curiæ Gebenneſij, vti apud Regem intercedere dignaretur, & Princeps quidem ſtatim Philibertum Gerardũ Scaliam Comitem Verrucanum Oratorem ſuum in eã rẽ potenter incumbere iuſſit, ſcriptis ad Chriſtianiſſimum Regem litteris, quibus reſtitui Eccleſiæ ſuæ & Patriæ tanti Præſulis corpus enixè petebat. Qui ſanè Princeps audito Saleſij obitu, fleuit & exclamauit. Obiit Vir totius Europæ Maximus: vt & Carolus Emanuël Dux Sabaudiæ ſanguineis fleuerat lachrymis adeò functum colebat, vti etiam deinceps teſtatus eſt: nunquam enim ante functi Præſulis trãſibat imaginem, quin eam detecto ſalutaret capite, & aliquod proferret encomium. Rebus ſic inſtructis, periculum in mora erat. Quare fratrem Ianum Saleſium Equitem Melitenſem Præſul Ioannes Franciſcus & Ianum Regardium Priorem Louagniacenſem, Geórgiúmque Rollandum Canonici Cathedrales, qui teſtamentum deferrent ad Ollerium, & Lugdunenſes, nuntios allegarunt, & Lugdunenſes quidem viſo teſtamento, acceptíſque Regiis litteris non ſine mœrore corpus ſancti Pontificis dimiſerunt. Quod non mora Legati aſſumentes, ne fortè fieret tumultus, ſi daretur populo ſeditionis tempus, perrexerunt. Ante Viſitationis ędem funebres ritus ab Eccleſiæ Diui Michaëlis Curione exacti ſunt, qui proceſſionaliter Canonicis Diui Nicetij illud remiſit. Accidit hac occaſione res quæ populum admodum excitauit: ex Canonicis vnus has reliquias à vilibus baiulis portari videns in zelum erectus: Quid hoc eſt? exclamauit. An ſinemus tam ſancti Præſulis corpus ab huius conditionis hominibus deferri? Animo fratres portemus nos, & tanto pondere humeros noſtros honoremus. Extractam mox pecuniam è perula ad baiulos proiecit, & feretro ſe ſuppoſuit: imitati & ſequuti ſunt eum alij Sacerdotes, qui

Sabaudiæ Ducis luctus de Franciſci obitu.

Franciſci corpus vt Lugduno exportatũ.

ſic Sanctum corpus vſque ad Terraliorum plateam detulerunt, ibi rhedæ impoſitum, quam ſex equi trahebant, iterúmque ante Patrum Recollectorum qui Suburbium Crucis ruſæ adhuc incolebant ædiculam repoſitum, vbi Nicolaus Menardus elegantiſſimam orationem ad ingentem populum medio in vico habuit, ſicque tandem Lugdunenſes diues illud depoſitum perdiderunt decimoquinto Calendas Februarij. Geſtatorio poſteà duobus tantum equis delatum eſt. Buiſſiæ in ſacra æde obſeruantibus vigilias tota nocte Religioſis requieuit, ortâ luce dum per Vallis-bonæ pagum fit tranſitus, venerunt Canonici Meximienſes qui circum corpus funebre perſoluerunt officium. Venerunt & cum eis multáque ex vicinis pagis turba, Illuſtres Matronę, Claudia Camerana Meximieuij Marchio, & Claudia Phillippia Villelumæa Talmæi Domina, quæ rheda emiſſæ ſanctas reliquias cum lachrymis veneratæ, & vſque ad Chaſellium Portum ſequutæ ſunt, nec prius è ripa exceſſerunt in vaſta planitie quàm eas viſu amiſerint: SanDionyſij in templo Parœcianis iugiter preces fundentibus nox altera tranſacta. Inde cum Sanrambertum verſus, via continuaretur, ecce aduenit celeribus equis ſex iam milliaribus idcircò confectis Honoratus Vrfæus Vallis Romeæ Marchio, Magni Virieuij Baro & Sabaudiæ Torquatus Eques, qui funebrem proceſſionem aſſequutus, genibus medio in luto poſitis functi Præſulis feretrum amariſſimis rigauit lachrymis, beatámque eius animam precibus ſollicitauit. Totum iter hinc & inde innumeri vtriuſque ſexus homines venerabundi marginabant, tangereque aut geſtatorium aut capuli pãnum, roſariis ſuis, linteis, & libellis erant ſolliciti, exibántque è vicinis omnibus Eccleſiis Curiones ſacris ornati veſtibus, & prçcedente vt fit cruce, qui cum officiis eximiam pietatem, & magnam præterea de Pontificis ſanctitate exiſtimationem teſtatam faciebant. Vbique autem ab his & illis fletus & lamentationes audiebantur, nec quiſquam erat qui Sanctum Præſulem nõ pronunciaret, ſi vnum demas, qui ſtatim ſuæ temeritatis meritas pœnas dedit. Is fuit Ioannes Fabryus Vir Nobilis, qui dum in conſuetudine Beroldi Pingonij Cuſiacenſium Baronis (qui ad inuiſendum Ludouicum Pingonium Primicellæ Dominum, nepotem ex fratre ſuum Culæum venerat) audit exhibitam Gebennenſis Præſulis corpori à populis, præſertim autem omultis

Satrapis,& continuò Culæi à Barone Rupifortio, & Scriuieuio venerationem. Miror,inquit, ceremonias huiuſmodi,nec probo hos cultus quales omninò Sanctis exhibentur ab illis Dynaſtis fuiſſe redditos. Hæc dicentem ſtupida cæcitas inceſſit,elinguíſque tanto tempore quanto Oratio Dominica, ſalutatio Angelica,ſymbolum Apoſtolorum,& peccatorum Generalis Confeſſio recitari poſſent, attonitis omnibus qui aderant hæſit; tum viſu & loquela recuperatis, Agnoſco, ait, me peccaſſe dum exhibitum Magno Gebennenſi Antiſtiti cultum improbaui; Caſtigauit me Deus, verè multorum illum eſſe meritorum, & multæ ſanctitatis virum oportet.Sed iam terra Diœceſis premebatur,& Seſſellienſes pullati ad duo circiter milliaria venerunt obuiàm corpori,quod ſolemni pompa cum centum & viginti facibus, in ſuam Parœcialem Beatæ Mariæ Virginis ædem inuexerunt, lucéque poſtera Anicium vſque comitati ſunt. Iam verò Anicienſes bini & bini primò Magiſtratus, dein Nobiles & Ciues longo ordine & vultu & habitu & equis, extremam mœſtitiam præſeferentes Ciuitate egreſſi ad Gyuriacum illud aſſumpſerunt. Martinus mutus,quod lachrymabile viſu fuit, poſtquam mortuo ſimillimus horrendo mugitu Dominum ſuum planxit, ſubter capulũ incuruo ventre vnde diris ſingultibus ructabat ſe proiecit, ſicque in vrbem proceſſum eſt. Dies erat Dominica, & horâ poſt meridiem tertia cùm ad pontem Arnonium pompa apparuit cymbalis per omnes ſacras ædes vehementer concrepitantibus,& ſacras reliquias Ioannes Frãciſcus Epiſcopus ſuis Canonicis,necnon & cæteris ſiue ſæcularium, ſiue regularium ſtipatus Eccleſiis inter turbam innumeram cum lachrymis excepit, ac in ædem ſancti Sepulchri Canonicorum Regularium Ordinis Diui Auguſtini, ſuper tumulum Beati Andreæ Antiocheni repoſuit,donec omnia in Eccleſia Cathedrali, quæ ad magnificentiam excogitata fuerant,inſtruerentur. Aderant tunc præſidiarij milites Lotharingi Marchionis Sanrerani,qui ſtatim ac extractum corpus fuit, præ religione in geſtatorium irruerũt,quòd in mille partes diſruperunt, funes quoque quibus adſtringebatur tanquam reliquias ſciderunt,& abſtraxerunt,totóque triduo quo in Sepulchrali Eccleſia quieuit depoſitum, accurrerunt venerabundi tot vndique populi, vt nunquam ſimile Anicij viſum fuerit,nec eſt paucis ægris reddita ſalus.Nono Calendas Februari

Res mira.

Pompa funebris ab Anicienſibus inſtructa.

rij Martis die, Diui Franciſci Baſilica, quæ Cathedralis Diui Petri Gebennenſis Ciuitatis loco eſt, amplis hinc & inde nigris ornata tapetibus fuit, ſi chorum excipias, in quo nihil non album præter Sacerdotales veſtes erat. Tota templi facies ab heſterna iam die, Epitaphiis, Næniis, Elegiis, Emblematibus, Symbolis, picturis & tabulis affabrè tecta fuit. Ad Decumanam portam viſebatur Salmonia Anicienſis trutta ſacrum Præſulem Lugdunenſi Leoni eripiens. Intrantis oculos feriebat accenſa lampas, ſuper caput mortuum, criſpato licèt ſerico atro circumcincta in ſublimi poſita pulpito. Maiorem chori portam picta tabella exornabat, in qua viſebatur libello aureo Agnus candidus inſidens cum hac Epigraphe: Mitis, humilis, vtilis. Lectus funebris in medio chori ſuper arcam tres pedes altam, ſeptem latam & decem profundam erectus, aſcendebatur per quinque gradus lachrymis opertos ex parte maioris portæ: cætera tria latera clathratis repagulis cingebantur. Ad quatuor Ichnographiæ angulos quatuor ſtylobatæ lignei toreumatis, quorum coronides & baſes circum cancellos regnabant, ſuper duorum laterum repagula collocanda erant tredecim candelabra argẽtea ſuis cum albis cereis ſymbolicis nominis Ieſu teſſeris in coccineo corde aureis caracteribus expreſſi, exornatis. In ſtylobatarum ſtereobatis hæ ſententiæ legebantur. Non eſt aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Nihil ergo damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Ieſu. Ad maius altare pendebat functi effigies ad viuum expreſſa, quæ tantillum conſolationis ſpectatoribus exhibuit. Rebus igitur ſic inſtructis horâ octauâ matutinâ, ab Antiſtice Ioanne Franciſco ſolemnibus induto Pontificiis veſtibus corpus aſſumptum eſt, procedente primùm vniuerſo clero, tum Cathedralibus Canonicis ritu in Epiſcoporum exequiis ſeruari ſolito, ex Ordine Clericorum Regularium ſancti Pauli ſex Sacerdotes ſacrum onus baiulabant, Canonici quatuor trabeis & mitris inſignes ampliſſimi ſerici panni albi quo feretrum tegebatur, quatuor angulos tenebant. Quatuor item Vrbis Conſules ex ſerico albo caracteribus nominum Ieſu & Mariæ prætexto, vmbellam ſublime erectam ſuſtentabant, & mœſtiſſimus anteibat celebraturus Pontifex, ſequebantur verò Fratres, Conſanguinei & affines, tum Magiſtratus & vniuerſa demum Ciuitas, iis exceptis qui ex feneſtris ſubiectos vicos lachrymis ſuis rigabant. In

Eccleſia Cathedralis vt inſtructa.

templum vt ventum eſt,& in lectum ſuum ſandapila collocata, non mora Ludouicus Saleſius Eccleſiæ Præpoſitus ſuper clathros,qui maius altare reſpiciebant ad functi pedes afferri iuſſit duo vaſa argentea fictitiis liliis,ſed naturam fere æquantibus plena,quod conſeruatæ Virginitatis indicium eſſet, ad caput ſuper duos ex aureo panno puluinos,hinc mitra, illinc paſtorale pedũ, inclinata ſunt,& hęc omnia è ſublimi camera penſile cœlum tegebat,tantáque erat choro toto Maieſtas, vt non ægrè Sanctum ibi corpus requieſcere crederetur. Sacrum officium multum

Oratio funebris.

temporis inſumpſit,erátque meridies cum Philibertus Bonopolitanus Capucinorum in Sabaudia Prouincialis Superior in pulpitum erectus longam & elegantiſſimam Orationem funebrem habuit.Porrò h râ quintâ ſerotinâ in ædis ſacrario longa fuit inter Reuerendiſſimum Epiſcopum & Cathedrales Canonicos, qui ſe tanto pignore ſpoliari pati nolebant, ſuper tranſlatione corporis diſceptatio,quæ non prius finem habuit quàm authoritas ſit eis data publica corpus tantum per modum depoſiti apud Moniales Viſitationis ſeruatum iri, nec poſſe ſuis iuribus præiudicio eſſe, quod deinceps in earum ædem funeralia celebratum irent : ſed poſſe quotieſcunque ex Diuina miſericordia Ciuitas Gebennenſis ad Catholicam redibit fidem illud aſſumere, & in Cathedralem ſancti Petri Eccleſiam trãsferre.Atque ita in ædiculam Viſitationis tranſlatum eſt,vbi per aliquot menſes ſub ſe-

Sepulchrũ.

rici panni albi lecto quieuit. Sepeliri voluerat Bonus Præſul in medio Nauis,verùm quia ad effoſſionem multa ſubeſſe aqua reperta eſt,erectum fuit Sepulchrum ad murum dextrum chori ſuper baſim duos circiter pedes altam clathris ferreis munitam & ſuppoſitam, ſuper quos duæ poſitæ ſunt ſandapilæ, vna lignea, altera plumbea,& hæc ab illa continebatur, ſanctúmque corpus Pontificiis ornatum veſtibus albis,& amplo bombycino inuolutum continebat,à clatris autem ſepulchrum duos pedes cum dimidio altum & ſuis anaglyphis illuſtratum duas columnas Ionici ordinis cum paraſtatis ſuſtinet; columnis, nec epiſtyllium, nec coronis, nec denticulatus zophorus deſunt, & inter paraſtatas adhuc vacua eſt Epitaphio tabula,cuius loco viſitur ſancti Præſulis ſuis Monialibus Conſtitutiones dantis ad longum & viuum expreſſa effigies. Epitaphia verò permulta hinc inde per totam

Epitaphia.

Ædem diſpoſita ſunt,Hebraïca, Græca, Latina, Gallica, & ſiue

proſa

proſa ſiue verſibus elegantiſſima, quorum tamen quatuor magis ſolemnia ſunt. Et primum quidem huius argumenti.

ÆTERNITATI. Hîc obdormit Illuſtriſſimus & Reuerendiſſimus Dominus FRANCISCVS DE SALES EPISCOPVS ET PRINCEPS GEBENNENSIS, natalibus, verbis, operibus, ſcriptis, toti orbi clarus, & charus; integer corpore & moribus, integrè integras virtutes, eáſque ſemper eaſdem habuit ſemper idem. Omnium amans & amor ipſe, principum deliciæ, populi parens, Epiſcoporum decus ac lumen, & verè Chriſti Apoſtolus vita vt munere, ex virtutibus & in virtutibus planè compoſitus. Si plura vis ſcire, non hæc, ſed ſua ſcripta conſule & acta, imò & totum orbem nunc totum orbum; ſicut in vita ſe tegere, atque ſic protegere, ita vt poſt mortem ſe etiam tegeret, in hac ædicula tegi voluit. Obdormiuit in Domino Lugduni die vigeſima octaua menſis Decembris, anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo. Benè merenti mœrens poſuit Renatus Faber Senator Sabaudus & Gebenneſianus Præſes.

Secundum panxit Petrus Franciſcus Iayus Canonicus Theologalis Eccleſiæ Cathedralis in hæc verba. SACRVM IMMOVETO. Quiſquis ad hunc tumulum proſtas, ſta, attẽde, venerare, mirare, proſice. Sta ad nobile monumentum palmis, oleis, lauris, inumbratum. Attẽde ad Antiſtitis noſtri, omniũ ſenſibus, vocibus, lachrymis verè magni FRANCISCI SALESII depoſitum diues, quem immatura morte raptum, alienis ereptum, ſuis redditum, cælo reddendum hîc mœrentes filij colunt. Venerare in hoc depoſito præclarum Eccleſiæ lumen, fidei columen, Præſulum paradigma, Patrum ſupparem, Doctorum arbitrum, deuotionis Magiſtrum, Præconem Apoſtolicum, Scriptorem Philotheum Theotimum, Nouatorum Nouatorem, nutantium firmatorem, virtutum ſpeculum, Principum delicias, populi amores; Mirare tot ornamentis hominem de cœlo lapſum, Angelum apotropæum, Domeſticum Deum omnium luctu omnium ſolatio ſubductum. Profice ſi cœlum cogitas, cogitata tanto lumine prælustrem. Interim parthenijs eius oſſibus & cœleſtes ſpirantibus odores ſparge lilia & roſas.

Tertium ſic legitur. Reuerendiſſimo ac Illuſtriſſimo in Chriſto Patri Domino FRANCISCO SALESIO EPISCOPO ET PRINCIPI GEBENNENSI, nouo cœliti, qui ſuo in Principatu mitiſſimus Moyſes, in Pontificatu eloquentiſſimus Aaron, in vita ardentiſ-

ſimusElias,in morte Pientiſſimus Iacob,à morte Thaumaturgus Elizæus fuit. Marcus Franciſcus Malarmæus de Lauray Abbas Golliæ eius in Chriſto filius poſuit,dedicauit.

Vt Quartum habeatur, quod ſancto Præſuli trophæum Tononienſes in hanc ſententiam publicum poſuere.Ad perpetuam ſanctitatis & indelebilẽ cœleſtis amoris memoriam: Beati Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis authoritatis perbreuem poſitionem habeto.Fœliciſſimis,perpetuíſque conſignandę monumentis expeditiones illæ, quas fauſtis nóminibus & ominibus Sanctiſſimi Domini noſtri Clementis octaui Pontificis Maximi, Religioſiſſimíque Principis Caroli Emanuelis Sabaudiæ Ducis Sereniſſimi omnium fidelium, inprimis verò Eccleſiaſtici Ordinis pietas ſuſcepit,& in Domino confecit aduerſusCaluinianam hæreſim,quæ graſſabatur, imò in iſtis regionibus fidei orthodoxæ memoriam vti penitus deleuerat, poſtulant vt nos, in quos tam pia opera collata fuerunt, æternam tanti beneficij recolamus memoriam, & ei per quem illud nobis diuinitùs tributum eſt referamus acceptum.Quoniam verò citra controuerſiam eſt, tam inſignis & cœleſtis operis maximam partem, imò (vt dicamus) penè totam ſedulitati, vigilantiæ & doctrinæ deberi Illuſtriſſimi & Reuerendiſſimi Epiſcopi BEATI FRANCISCI SALESII, vtpote qui pro viribus, pietate, ſanctiſſimo amore eliminatum Catholicæ fidei priſtinæ ſuæ obſeruantiæ cultum reſtituere, & religionem penitus collapſam reparare, reparatam firmiſſimis ſtabilire fundamentis ſtuduit,& effecit:ideò tam proſperos exitus ipſius potiſſimùm laboribus & ſudoribus exiſtimamus eſſe referendos. Teſtes enim ſumus nos & totus iſte tractus,qui lacui Lemano adiacens, hinc Geneuam vſque longè latéque porrigitur,cæteriqúe omnes Contermini Gebennenſis Ciuitatis, ad quos Caluiniana lues deriuata fuerat,eius operâ vniuerſam hanc oram ab hæreticis inſtitutis reuocatam, ſanctæ Eccleſiæ Romanæ fuiſſe reſtitutam,imò & confirmatam.Enimuerò ille fuit Reuerendus admodum DOMINVS FRANCISCVS SALESIVS, tunc Gebennenſis Eccleſiæ Præpoſitus, eiuſdémque poſtmodum Epiſcopus,qui omnium primus ſe capútque ſuum deuouit ſaluti animarum, quas hæretica peſtis infecerat. Imò is tantum aſſequutus eſt frequentibus ad populum Concionibus, priuatis colloquiis, diſputationibus cum Caluiniſtici dogmatis Miniſtris, morum præcipuè ſuauitate,omnibus denique Chriſtianæ pieta-

Trophæum à Tononienſibus Franciſco erectum.

tis exemplis, vt nos hæreticæ prauitati ereptos conciliarit Deo & ſanctæ Eccleſiæ, vnde præclarum fidei vindicem, & huius Prouinciæ Apoſtolum eum meritò profitemur. O vrbs Tononi tantùm hæroëm à tuis partibus ſemper ſtetiſſe, imò partes tuas indelebili & paterno amore aſſumpſiſſe, quotquot ſumus profitemur, & quotquot erunt profitebuntur. Hoc illi Patri noſtro de ſuperis miſſo debemus, & in æuum omne debebimus. Accurrite, & adeſte Teneriani, Galliardenſes, & Gexenſes incolæ, vt veſtrum noſtro ſymbolum iungatis. Num etiam ille fuit veſtræ ſalutis radius? Cum apud vos pariter firmiſſima ſtabilierit Eccleſiæ fundamenta, adeóque prouexerit & auxerit, vt totas veſtras regiones propediem videretur daturus, ab omni hæretica labe expurgatas? Nos qui locupletiſſimi teſtes ſumus & ſpectatores, in horum omnium memoriam minimum quamuis hoc monumentum ponendum duximus. Tononij in aula Comitiorum.

Deo Opt. Max. Beato Francisco de Sales Episcopo ac Principi Gebennensi pro Generis & ſanctitatis nomine verè Illuſtriſſimo, pro gloriæ & meritorum amplitudine Reuerendiſſimo. Orthodoxæ fidei propugnatori potentiſſimo, hæreſum expugnatori acerrimo, collapſæ pietatis reſtauratoris ſolertiſſimo. Quem ſanctimonialium inſtitutio, & regularis reſtitutio diſciplinæ Patriarcham, Euangelica prædicatio, & hæreticorum ad fidem reuocatio Apoſtolum, Grauiſſimi labores & frequentia ab hæreticis pericula propè Martyrem: Paſtoralis dignitas & inſtans Eccleſiarum ſollicitudo verè Pontificem; Doctrinæ & ſcriptorum ſublimitas, ſynceritas, pietas, Doctorem; Morum integritas, ſanctus pudor, & ſingularis Caſtimonia Virginem fecerunt. Vrbs Tononiũ illius doctrina & operibus Caluiniſticis erroribus erepta, & Eccleſiæ reſtituta, Apoſtolo ſuo, liberatori ſuo, reparatori ſuo Trophæum poſuit. Dici ſatis non poteſt quàm vbique deploratus fuerit tanti viri obitus. Supereſſe iam neminem, dixere Doctores Sorbonici, apud quem recurſus ad enodandas Theologicas difficultates haberi poſſit, eo defuncto & Iacobo Dauidio Cardinale Perronio. Geneuæ etiã plãxit cum Miniſter Turretinus, qui virum fuiſſe omnibus numeris abſolutum, niſi tantoperè Romanam religionem coluiſſet, pronuntiauit. Seduni quo die obiiſſe relatum eſt, vacauit ab omni opere populus Epiſcopi iuſſu, & inter lachrymas iuſta ei funebria in Cathedrali Eccleſia perſoluta ſunt. Haberi apud Ieſuitas orationem

Franciſci fama poſthuma.

O REX SANCTORVM, ET LVX VERA QVÆ ILLVMINAS OMNEM Hominem venientem in hunc Mundum.

DOMINE IESV CHRISTE, PATER FVTVRI SÆCVLI.

VIA, VERITAS ET VITA.

Liceat hoc mihi, miſerrimo quamuis peccatori, hanc Serui tui Hiſtoriam (ſcio tamen infinitam diſparitatem, eamque amo, & adoro) iiſdem verbis concludere, quibus chariſſimus tuus Diſcipulus Ioannes Theandricam tuam concludit.

Hic eſt Filius quem diligebat Franciſcus, Qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc,

ET SCIT DEVS: QVIA VERVM EST TESTIMONIVM EIVS.

Multa alia fecit Franciſcus, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc, & quæ ſi ſcriberentur, neque ipſum arbitror mundum capere poſſe.

CAROLVS AVGVSTVS SALESIVS Tullianus, Præpoſitus Eccleſiæ Gebennenſis.

INDEX
AVTHORITATVM
ET
TABVLARVM LVCVLENTARVM EX QVIBVS HÆC HISTORIA vindicatur & aſſeritur.

ABIVRATIO Hæreſis viri Nobilis Gabrielis Sammichaëlij in manibus Franciſci Saleſij Præpoſiti Eccleſiæ Gebennenſis facta die quarta Octobris anno milleſimo quinquenteſimo nonageſimo ſexto. Habemus Archetypum in charta.

Abiuratio Caluinianæ Hæreſis à Claudio Boucardo Virdunenſi Doctore Theologo in manibus Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis facta Gratianopoli anno milleſimo ſexcenteſimo decimo ſeptimo. Habemus Archetypum eius manu propria ſcriptum in charta.

Actorum quædam proluſiones ante conteſtatam litem pro Eccleſiis Catholicis Gexenſibus annorum milleſimi ſexcenteſimi ſexti, & ſexcenteſimi ſeptimi. Habemus Apographa in charta.

Æſtimatio Reparationum neceſſariarum pro Eccleſiis Ducatus Caballiani à Claudio Angeuillano Primicerio Eccleſiæ Collegialis Rupenſis facta. Habemus apographum in charta.

Amedei Comoti Sacerdotis ex Congregatione Clericorum Regularium ſancti Pauli decollati, Oratio Funebris in obitum Franciſci Saleſij Epiſcopi & Principis Gebennenſis habita Anicij Allobrogum in aula Collegij Chapuiſiani anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo tertio edita in lucem Lugduni 1624.

Quiuis eam habere poteſt.

Andreæ du Vallij Doctoris Pariſienſis de vita Mariæ ab incarnatione liber editus Lutetiæ. Quiuis habere poteſt.

Antonij Sammichaëlij Dynaſtæ Auulliaci Epiſtola ſuper collatione inter P. Cherubinum Maurianenſem Capucinum & Hermannum Lignaridum Theologum Geneuenſem Hæreticum, ad Charanſonium ex Magiſtris Supremæ Curiæ Rationum Sabaudiæ Auditoribus, Libello edito Lutetiæ Pariſiorum, apud Dionyſium Binetum anno 1598. Quiuis habere poteſt.

Antonij Sammichaëlij Sabaudi Dynaſtæ Auulliaci. Arma offenſiua & defenſiua contra Hæreticos Caluinianos liber editus Tononij per Marcum à Vico 1602. Quiuis habere poteſt.

Articuli à Franciſco Saleſio Præpoſito Eccleſiæ Gebennenſis Carolo Emanueli Sabaudiæ Duci oblati pro Capitulo Eccleſiæ Cathedralis ſancti Petri Gebennenſis, Taurini, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſexto. Habemus archetypum in charta.

Articuli à Franciſco Saleſio Præpoſito Eccleſiæ Gebennenſis Anemaſſiæ prope Geneuam facti & capti pro incremento fidei Catholicæ in Caballio die vigeſima nona Iulij anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſeptimo. Habemus Archetypum in charta.

Articuli Sereniſſimo Duci oblati pro conſtitutione fidei Catholicæ in Caballio à Franciſco Saleſio oblati cum reſponſionibus Ducis. Tononij die quintâ Octobris anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo octauo. Signati Carolus Emanuel, ſigillati in cera rubea, ſuſcripti. Bourſier. Habemus Archetypum in charta.

Articuli à Franciſco Saleſio Duci oblati pro ampliatione fidei Catholicæ in Caballio cum Reſponſionibus ad marginem. Tononij die duodecima Nouembris, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo octauo. Signati Carolus Emanuel. Viſi. I. Berliet pro Domino Cancellario, ſigillati ſigillo paruo in cerâ rubeâ, ſubſcripti Bourſier. Habemus Archetypum in charta.

Articuli nouem pro reductione & conuerſione Ciuitatum & Prouinciarum Hæreticarum abſque armis, aut diſputatione vel minimâ, à Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi excogitati & eius manu propria ſcripti anno milleſimo ſexcenteſimo decimo

ſexto. Habemus Archetypum in charta.

Articuli Sereniſſimo Principi Subalpinorum Victori Amedeo à Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi oblati, pro Reformatione Monaſteriorum & Religioſorum vtriuſque ſexus Sabaudiæ, Anicij, anno milleſimo ſexcenteſimo decimo ſexto. Habemus Archetypum eius manu propria ſcriptum in charta.

Authoritas appellationis Hæreticorum Gexenſium à decretis, quæ Baro Luxius tulit in fauorem Eccleſiæ Catholicæ anno milleſimo ſexcenteſimo quarto, denunciata Procuratori Regio & Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi Calendis Iunij ſignata, de Chondens Commiſſarius. Habemus Archetypum in charta.

Authoritas publica Capituli Cathedralis Eccleſiæ ſancti Petri Gebennenſis pro ſuo iure in corpus Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis data, antequam in Ædem Viſitationis deferretur tumulandum. Anicij die vigeſima quarta Ianuarij anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo tertio. Signata, Ducreſt. Habemus archetypum in charta.

Breue Apoſtolicum Clementis Papæ Octaui ad Antonium à Sancto Michaële Dominum Auulliaci. Romæ apud ſanctum Marcum ſub annulo Piſcatoris die vigeſima Septembris anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſexto. Pontificatus anno quinto. Syluius Antonianus. Habemus apographum manu propria Franciſci Saleſij deſcriptum in charta.

Breue Apoſtolicum Clementis Papæ Octaui. Dilecto filio Franciſco de Sales Præpoſito Cathedralis Eccleſiæ Geneuenſis. Datum Romæ apud ſanctum Marcum ſub annulo piſcatoris die prima Octobris anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſexto Pontificatus anno quinto. Signatum Syluius Antonianus. Habemus archetypum in membrana.

Breue Apoſtolicum, ad Franciſcum Saleſium Eccleſiæ Gebennenſis Præpoſitum à Clemente Papa Octauo. Datum Romę apud ſanctum Petrum ſub annulo piſcatoris die vigeſima nona Maij, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſeptimo Pontificatus anno ſexto. Signatum Syluius Antonianus. Habemus archetypum in membrana.

Breue Apoſtolicum Clementis Papæ Octaui Venerabili fratri Epiſcopo Gebennenſi pro reſtitutione Beneficiorum Eccle-

ſiaſticorum Caballij, Gexij, Terniaci, & Galliardij, Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub annulo piſcatoris die vigeſima quarta Martij, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo nono. Pontificatus anno octauo. Signatum Veſtrius Barbianus. Habemus apographum in charta.

Bulla reſeruationis quartæ partis fructuum Epiſcopatus Gebennenſis loco penſionis annuæ pro Franciſco Saleſio Electo Nicopolitano. Romæ apud ſanctum Marcum. Idibus Iulij anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo. Pontificatus Clementis Octaui vndecimo. Habemus archetypum in membrana.

Bulla Clementis Octaui pro erectione ſanctæ domus Beatæ Mariæ Virginis Compaſſionis ſeu ſeptem dolorum in oppido Tononij Ducatus Caballij. Libello edito Auguſtæ Taurinorum 1602. apud Aloyſium Pizzamilium. Quiuis habere poteſt.

Catalogus aliquot hominum vtriuſque ſexus ad fidem Catholicam conuerſorum per Franciſcum Saleſium Præpoſitum Eccleſiæ Gebennenſis eius propria manu ſcriptus annorum milleſimi quingenteſimi nonageſimi quinti, nonageſimi ſexti, & nonageſimi ſeptimi. Habemus archetypum in charta.

Ceſſio Franciſci Saleſij Epiſcopi & Principis Gebennenſis de Præfectura ſanctæ Domus Tononienſis eius manu propria ſcripta anno milleſimo ſexcenteſimo tertio. Habemus archetypum in charta.

Claudij Guichardi Sabaudi Arandati Domini, Grata bonis omnibus Catholicis nuntia de Conuerſione Ducatus Caballiani ad Romanam fidem. Liber editus Camberij apud Claudium Pomardum anno 1598. Quiuis habere poteſt.

Commentaria earum rerum quas Franciſcus Saleſius Præpoſitus Eccleſiæ Gebennenſis Auguſtæ Taurinorum cum Sereniſſimo Duce agendas haberet pro Religione Catholica in Caballium introducenda eius manu propria ſcripta, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo quinto. Habemus archetypum in charta.

Commentaria Franciſci Saleſij Præpoſiti Eccleſiæ Gebennenſis rerum quas Taurini egit ad euertendam Geneuenſem & Caluinianam hæreſim, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo quinto. Habemus Archetypum alterius tamen manu ſcri-

ptum

ptum in charta.

Commentarij Actorum Capituli Cathedralis Eccleſiæ ſancti Petri Gebennenſis annorum milleſimi ſexcenteſimi, ſexcenteſimi primi, ſecundi, tertij, quarti, & quinti. Habemus archetypa in charta.

Commentarij actorum Curiæ Epiſcopalis Gebennenſis annorum milleſimi ſexcenteſimi tertij, quarti, quinti, ſexti, ſeptimi, octaui, noni, decimi, vndecimi, duodecimi, decimi tertij, decimi quarti, decimi quinti, decimi ſexti, & decimi ſeptimi. Signati Decomba; quatuor volumina in folio religata in charta & membrana. Habemus archetypa, ſeu ſunt in promptu in Curia.

Commentarij actorum Ciuitatis Anicienſis ab Antonio Vaſſallo Libellione publico & Secretario Vrbano annorum milleſimi ſexcenteſimi quinti, ſexti, ſeptimi, octaui, noni, decimi, vndecimi, duodecimi, decimi tertij, decimi quarti, & decimi quinti. Vidimus archetypa in charta, & ſunt in promptu in Archiuiis Ciuitatis.

Commentarius fratris Antonij Cheuallerij Ordinis fratrum Minorum Recollectorum de vita & moribus Franciſci Saleſij Epiſcopi & Principis Gebennenſis. Habemus Archetypum eius manu propria ſcriptum & ſignatum in charta.

Commiſſio Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ Carolo Rupeculano Primo Præſidi Sabaudiæ data pro exequutione Breuis Apoſtolici obtenti à Franciſco Saleſio Præpoſito Eccleſiæ Gebennenſis circa reſtitutionem Beneficiorum Caballianorum Eccleſiaſticorum. Camberij die vigeſima Nouembris anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo nono cum ſigillo in cera rubea. Signata Roncas. Habemus archetypum in charta.

Concio prima Franciſci Saleſij Præpoſiti Eccleſiæ Gebennenſis de Euchariſtia, eius manu propria ſcripta. Habemus archetypum in charta.

Conſilium Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis pro reparatione diſciplinæ Regularis in Monaſterio Monialium Putei Orbenſis Diœceſis Lingonenſis eius manu propria ſcriptum. Habemus archetypum in charta.

Conſtitutiones Sanctæ Domus Tononienſis B.M.V. per Franciſcum Saleſium eius manu propria ſcriptæ, & ſub ſcriptæ. Habemus Archetypum in charta.

Con

Conſtitutiones Synodales Diœceſis Gebennenſis à Franciſco Saleſio Epiſcopo latæ die ſecunda Octobris anno milleſimo ſexcenteſimo tertio, typis mandatæ Tononij per Marcum à Vico ſignatæ Franciſcus Epiſcopus Gebennenſis, & inferius Decomba. Habemus apographum in charta.

Conſtitutiones aliæ Synodales ab eodem latæ anno milleſimo ſexcenteſimo quinto. Habemus apographum in charta.

Conſtitutiones Academiæ Florimontanæ in Anicienſi Ciuitate à Franciſco Saleſio & Antonio Fabro Gebennenſi Præſide erectæ. Habemus apographum in charta.

Conſtitutiones pro reformatione & reſtitutione Regularis diſciplinæ in Monaſterio Monialium Putei Orbenſis Diœceſis Lingonenſis à Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi factę anno milleſimo ſexcenteſimo nono. Habemus apographum in charta manu vnius monialis ſcriptum.

Conſtitutiones Ordinis Monialium Viſitationis Beatæ Mariæ Virginis à Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi latæ, & confirmatæ authoritate Apoſtolica die nona Octobris anno milleſimo ſexcenteſimo decimo octauo Signatę Franciſcus Epiſcopus Gebennenſis. Habemus Apographum manuſcriptum Michaëlis Fabri Sacerdotis Primicarum Confeſſarij & ab ipſo Franciſco manu propria correctum & emendatum in charta.

Conſtitutiones Congregationis Eremitarum ſancti Montis Beatæ Mariæ Virginis Vorionenſis à Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi latæ in Diœceſana Synodo anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo. Signatæ Franciſcus Epiſcopus Gebennenſis. Habemus apographum in charta.

Declaratio Caroli Emanuëlis Sabaudiæ Ducis, qua dat plenas & integras vindicias de fructibus & reditibus omnium Beneficiorum Curioniorum Ducatus Caballiani pro alimento Sacerdotum & Eccleſiaſticorum ad exercitium religionis Catholicæ iuxta inſtitutionem quam habebunt ab Epiſcopo Gebennenſi. Tononij die quinta Octobris, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo octauo. Habemus Archetypum in charta ſignatum Carolus Emanuël. Pro Domino Cancellario Berliet. Cum ſigillo in cera rubea. Inferius Bourſier.

Decretum pro interiori & exteriori Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis facta antequam conſecrationis munus ſuſciperet, manu

manu Michaëlis Fabri eius Confeſſarij ſcripta apographa habemus.

Decreta à Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi lata pro Diuinis rebus Catholicorum rituum in Eccleſiis Gexenſibus, die vigeſima Nouembris, anno milleſimo ſexcenteſimo decimo tertio. Habemus apographum in charta.

Decreta pro reſtitutione Regularis diſciplinæ in Monaſterio Sixienſi per Franciſcum Saleſium Epiſcopum Gebennenſem in eodem Monaſterio facta diebus 12. 13. 14. 15. Septembris, anno milleſimo ſexcenteſimo decimo octauo. Habemus eorum apographum in charta.

Edictum Synodi Gebennenſis à Franciſco Saleſio celebrandæ Anicij, die ſecunda Octobris, anno milleſimo ſexcenteſimo tertio, latum & promulgatum die decima Auguſti eiuſdem anni; ſignatum de Comba. Habemus archetypum in charta.

Edictum Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis pro Proceſſione Sanctiſſimi Sacramenti in feſto Corporis Chriſti, lite Canonicorum Cathedralium & Collegialium pendente anno milleſimo ſexcenteſimo quarto. Habemus archetypum eius manu propria ſcriptum in charta.

Epiſtolæ centum nonaginta duæ Franciſci Saleſij, ſiue Latinę ſiue Gallicæ tum Præpoſituræ tum Pontificatus tempore nondum editæ, eius manu propria exaratæ. Habemus archetypa in charta.

Epiſtolæ ſeptuaginta ſex Antonij Fabri Sebuſiani Senatoris ac poſtmodum Primi Sabaudiæ Præſidis Latinæ, & viginti Gallicæ, ad Franciſcum Saleſium Præpoſitum Eccleſiæ Gebennenſis. Habemus archetypa in charta.

Epiſtolæ octo Sereniſſimi Sabaudiæ Ducis Caroli Emanuelis ad Franciſcum Saleſium Præpoſitum Eccleſiæ Gebennenſis pro rebus Caballianis. Habemus archetypa in charta.

Epiſtolæ quatuor Cardinalis Aldobrandini ad Archiepiſcopum Barenſem Nuntium Apoſtolicum apud Allobrogas de Franciſco Saleſio Præpoſito Eccleſiæ Gebennenſis, pro rebus Caballianis. Habemus apographa in charta.

Epiſtolæ triginta quatuor Iulij Cæſaris Riccardi Archiepiſcopi Barenſis Nuntij Apoſtolici ad Franciſcum Saleſium Præpoſitum Eccleſię Gebennenſis pro rebus Caballianis. Habemus

archetypa in charta.

Epiſtola Thomæ Bergeræ Equitis Mauritiani Lazariani ad Franciſcum Saleſium Præpoſitum Eccleſiæ Gebennenſis pro rebus Caballianis Taurino die decima Iunij anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſeptimo. Habemus archetypum in charta.

Epiſtola Iuuenalis Ancinæ Sacerdotis Oratorij nominis Ieſu ad Franciſcum Saleſium Epiſcopum Gebennenſem deſignatum. Roma 16. Nouembris anno milleſimo ſexcenteſimo. Habemus archetypum in charta.

Epiſtolæ tres Antonij Fabri Senatoris Sabaudi ad Claudium Granierium Epiſcopum Gebennenſem Gallicæ, circa negotiationem Pariſienſem Franciſci Saleſij pro Eccleſiis Gexienſibus. Lutetia anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo. Habemus archetypa in charta.

Epiſtola Conſulum & Conſiliariorum Ciuitatis Anicienſis ad Franciſcum Saleſium Epiſcopum breui conſecrandum 19. Nouembris anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo Signata Vaſſal. Habemus archetypum in charta.

Epiſtola Vicecomitis Maioris & Conſulum Vrbis Diuionenſis ad Franciſcum Saleſium Epiſcopum Gebennenſem pro Concionibus Quadrageſimalibus anno milleſimo ſexcenteſimo tertio. Signata Martin. Habemus archetypum in charta.

Epiſtola Supremi Sabaudienſis Senatus ad Franciſcum Saleſium Epiſcopum Gebennenſem pro Concionibus Quadrageſimalibus Camberij habendis die 15. Martij anno milleſimo ſexcenteſimo quinto. Signata Colliet, ſigillata ſuper ceram rubeam. Habemus archetypum in charta.

Epiſtolæ duæ Henrici Sabaudi Ducis Nemoroſij ad Franciſcum Saleſium Epiſcopum Gebennenſem circa funus Annæ Ateſtinæ ſuæ Matris. Lutetia menſibus Maio & Iulio anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptimo. Habemus archetypa in charta.

Epiſtola reſponſoria ad Franciſcum Saleſium Gebennenſem Epiſcopum Hieronymi Cardinalis Pamphilij circa viſitationem liminum Apoſtolorum, anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptimo. ſignata & ſigillata. Habemus archetypum in charta.

Epiſtolæ tres Petri Villarſij Archiepiſcopi & Comitis Viennenſis ad Franciſcum Saleſium Epiſcopum Gebennenſem, circa

ca

ca eius librum Introductionis ad vitam Deo deuotam anni milleſimi ſexcenteſimi noni menſium Ianuarij Martij & Aprilis. Habemus archetypa in charta.

Epiſtola Benigni Fremioti Præſidis Diuionenſis ad Franciſcum Saleſium Gebennenſem Epiſcopum de diſceſſu ſuæ filiæ Ioannæ Franciſcæ Fremiotæ Baronis Chantaliæ. Diuioni 29. Martij anno milleſimo ſexcenteſimo decimo. Habemus archetypum in charta.

Epiſtola Decani Canonicorum & Comitum Eccleſiæ Lugdunenſis ad Franciſcum Saleſium Epiſcopum Gebennenſem, qua rogant eum ad Conciones Quadrageſimales. 13. Iunij anno milleſimo ſexcenteſimo duodecimo. Habemus archetypum in charta.

Epiſtola Caroli Emanuëlis Sereniſſimi Sabaudiæ Ducis ad Senatum Camberienſem pro protectione Monialium Viſitationis B. M. Virginis. Auguſtæ Taurinorum. 22. Decembris anno milleſimo ſexcenteſimo decimo tertio. Habemus apographum in charta.

Epiſtola Matthię Romanorum Imperatoris ad Franciſcum Saleſium Epiſcopum & Principem Gebennenſem, pro Comitiis Ratisbonenſibus. Data in Caſtro Lyntzij. 18. Martij. anno milleſimo ſexcenteſimo decimo quarto, eius Imperij anno ſecundo, ſcripta & edita Germanicè ſub maiori ſigillo in cera rubea. Habemus archetypum in charta.

Epiſtola Dionyſij Simonis Marquemontij Archiepiſcopi Lugdunenſis quam miſit ad Franciſcum Saleſium Epiſcopum Gebennenſem ad ſe venientem, inuitatoria ad hoſpitium & data 28. Iunij. Habemus archetypum in charta.

Epiſtolæ item duæ eiuſdem Marquemontij Archiepiſcopi ad Saleſium circa inſtitutionem Congregationis Monialium Viſitationis Beatæ Mariæ Virginis. Bellicio 4. Maij anno milleſimo ſexcenteſimo decimo ſexto. & Lugduno 22. Septembris eodem anno. Habemus archetypa in charta.

Epiſtola Æditũorum Eccleſiæ ſancti Andreæ Pariſienſis ad Franciſcum Saleſium Epiſcopum Gebennenſem pro Concionibus Aduentus & Quadrageſimæ. 4. Maij anno milleſimo ſexcenteſimo decimo ſeptimo. Signata de Montholon, Mareſchal, & Maillet. Habemus archetypum in charta.

Epiſtola Senatus Gratianopolitani ad Franciſcum Saleſium Gebennenſem Epiſcopum. Inuitatoria ad continuationem Concionum Aduentus & Quadrageſimæ. 8. Nouembris, anno milleſimo ſexcenteſimo decimo ſeptimo. Sigillata & ſignata. Baudet. Habemus archetypum in charta.

Epiſtola Magiſtratus Conſilij & Curiæ Rationum Ducatus Gebenneſiani ad Sereniſſimum Victorem Amedeum Subalpinorum Principem pro corpore Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis. Anicio. 4. Ianuarii anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo tertio. Habemus apographum in charta.

Epiſtola Reſponſoria Victoris Amedei Sereniſſimi Subalpinorum Principis ad Conſiliarios Gebenneſianos pro corpore Franciſci Saleſii. Taurino 14. Ianuarii anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo tertio; ſubſcripta Paſel. Habemus archetypum in charta.

Erectio & Conſtitutiones Sodalitatis Pœnitentium ſanctæ Crucis à Franciſco Saleſio Præpoſito Eccleſiæ Gebennenſis. Anicij calendis Septembris anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo tertio. Habemus apographum in charta.

Exercitia quatuor pia Franciſci Saleſii, dum Patauii Iuriſprudentiæ ſtudiis incumberet eius manu propria ſcripta. Habemus archetypum in charta.

Fragmentum operis Franciſci Saleſij Præpoſiti Eccleſiæ Gebennenſis de notis Eccleſiæ & Primatu Diui Petri. Eius manu propria partim ſcriptum, dum Tononii ageret. Habemus archetypum in charta.

Fragmentum operis Franciſci Saleſii Epiſcopi Gebennenſis, quod Metaniam vocat idiomate Gallico eius manu propria ſcriptum. Habemus archetypum in charta.

Fragmentum operis Franciſci Saleſii Epiſcopi Gebennenſis de Origine Curionum Gallico idiomate. Manuſcriprum Michaëlis Fabri. Habemus archetypum in charta.

Fragmentum operis Franciſci Saleſii Epiſcopi Gebennenſis Hiſtoriæ Theandricæ idiomate Gallico eius manu propria ſcriptum. Habemus archetypum in charta.

Gaſparis Maniglierii ex Societate Ieſu Epiſtola ad Patrem Suffrenum de morte Franciſci Saleſii Epiſcopi Gebennenſis ſcripta Lugduno 9. Ianuarii anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo tertio. Habemus apographum in charta.

Gratiarum actio Franciſci Saleſij poſt adeptam Doctoratus in legibus lauream ad Doctores Patauinos Latino idiomate, eius manu propriâ ſcripta. Habemus archetypum in charta.

Index iurium Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi exhibitorum ex parte Alberti & Iſabellæ Claræ Eugeniæ Archiducum Auſtriæ Comitum Burgundiæ pro Muriis Salinarum apud Sequanos. Habemus in charta.

Inſtitutio Regularis diſciplinæ in Monaſterio Beatæ Mariæ Virginis Sixienſis Canonicorum Regularium Diui Auguſtini facta 20. Decembris anno milleſimo ſexcenteſimo decimo ſeptimo cum approbatione & rati habitione Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis 23. Ianuarij anno milleſimo ſexcenteſimo decimo octauo. Habemus apographum in charta.

Ioannis à ſancto Franciſco Superioris Generalis Congregationis Fullienſium de vita B. Franciſci Saleſii Epiſcopi & Principis Gebennenſis &c. libri ſex. editio ſecunda. Lutetiæ Pariſiorum apud Ioannem de Heuqueuille, in vico ſancti Iacobi ſub ſigno pacis anno 1625. Quiuis habere poteſt.

Iudicium Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis de Reuerendiſſimo Iuuenale Ancina Epiſcopo Sallutienſi. Habemus apographum Michaëlis Fabri manu ſcriptum in charta.

Iuramentum fidelitatis Apoſtolicæ Sedi præſtitum à Franciſco Saleſio Electo Gebennenſi in manibus Franciſci Marchiandi Canonici & Vicarij Generalis Maurianenſis Delegati Apoſtolici die 21. Nouembris anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo. Torenti in Eccleſia Parœciali. Signatum Franciſcus Epiſcopus Nicopolitanus Electus Gebennenſis. Sigillatum in cera rubea maiori ſiglllo Capituli Gebennenſis & ſubſcriptum Decomba Secretarius conſtitutus. Habemus archetypum in charta.

Libellus ſupplex à Franciſco Saleſio Præpoſito Eccleſiæ Gebennenſis Carolo Emanueli Sabaudiæ Duci oblatus nomine Claudij Granierij Epiſcopi Gebennenſis pro Curionibus Caballiani Ducatus, Patribus Societatis Ieſu & Canonicis Eccleſiæ Gebennenſis circa Beneficia Armoënſe & Dralliantinum. Habemus apographum in charta.

Libellus ſupplex Equitum ſacri Ordinis Militaris Sanctorum Mauritij & Lazari Carolo Emanueli Sabaudię Duci oblatus pro Beneficiis Eccleſiaſticis Ducatus Caballiani à Militia poſſeſſis

contra Franciſcum Saleſium Præpoſitum & Electum Gebennenſem cum decreto Suæ Celſitudinis Signato Ripa.¦ Auguſtæ Taurinorum 29. Aprilis anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo nono. Habemus apographum in charta.

Libellus ſupplex Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis Brietio Conſiliario Regio Diuionenſi tanquam à Rege conſtituto oblatus pro rebus Eccleſiarum Gexienſium cum decreto 11. Maij anno milleſimo ſexcenteſimo quarto. Signatum Saumaiſe. Habemus archetypum in charta.

Libellus ſupplex à Franciſco Chiſſæo Vicario Generali in Diœceſi Gebennenſi Clementi octauo Pontifici Maximo oblatus nomine Claudij Granierij Epiſcopi Gebennenſis quo petit Franciſcum Saleſium Præpoſitum Eccleſiæ Gebennenſis in Adiutorem cum futura ſucceſſione anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo nono. Habemus apographum in charta.

Libellus ſupplex Ioannis Franciſci Saleſij & Iani Fratrum ad Conſilium Gebenneſianum quo petunt Commiſſarium ad inquirendum contra eos à quibus criminibus onerati ſunt apud Ducem Nemoroſium anno 1615. Habemus apographum in charta.

Litteræ patentes Sodalitatis ſeu Congregationis Beatæ Mariæ Virginis Annunciatæ Collegij Patauini Societatis Ieſu datæ Franciſco Saleſio die 21. Ianuarij anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſecundo. Signatæ Carolus Capreolus Præfectus ſigillatæ in cera rubea, & ſubſcriptæ Maurus Beuilaqua Secretarius. Habemus archetypum in charta.

Litteræ patentes priuilegij Doctoratus in vtroque iure Franciſco Saleſio conceſſæ ad formam libelli. Patauij. Nonis Septembris anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo primo. Sigillo Aloyſij Cornelij Epiſcopi Patauini appẽdẽte in cera rubea chordulis ſericis rubeis. Signatæ Iulius Vrbanus Vicarius. Iacobus Malclauellus Not. Pat. Script. Gaſpar Gratianus Cancellarius Epiſcopatus Paduani. Habemus archetypum in membrana.

Litteræ patentes ſacri Ordinis Subdiaconatus Franciſci Saleſij Præpoſiti Eccleſiæ Gebennenſis à Claudio Granierio Epiſcopo Gebennenſi. Anicij Sabbatho quatuor temporum poſt Pentecoſtem 12. Iunij anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo tertio ſignatæ C. de Granier Ep. Geben. Subſcriptæ Du four. Sigillatæ

gillatæ in cera rubea. Habemus archetypum in membrana.

Litteræ patentes Franciſci Saleſij Præpoſiti Eccleſiæ Gebennenſis idiomate Italico conſcriptæ, quibus vniuerſis notum facit & manifeſtum ſanctam Sedem Apoſtolicam Pœnitentibus omnibus indulturam quotieſcunque ad Eccleſiæ Catholicæ gremium redierint eius manu propriâ exaratæ Anicij die 21. Octobris anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſeptimo. Habemus archetypum in charta.

Litteræ patentes Caroli Emanuelis Ser. Sabaudiæ Ducis, quibus poteſtatem dat Procuratori, ſuo fiſcali Tononienſi Claudio Marinio obſignandi omnia Beneficia Eccleſiaſtica Ducatus Caballiani & Ditionis Terniacenſis, pro reparatione & reſtauratione Eccleſiarum &c. Tononij die 5. Octobris anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo octauo. Habemus apographum in charta.

Litteræ patentes aliæ eiuſdem Caroli Emanuelis Sabaudiæ Ducis quibus reiicit Hæreticos ab omni gradu, dignitate, munere, officio &c. Tononij die 12. Octobris anno milleſimo quingenteſimo octauo. Habemus apographum in charta.

Litteræ patentes teſtimoniales Conſecrationis Epiſcopalis Franciſco Saleſio conceſſæ ab Archiepiſcopo Viennenſi. Torenti die Dominica octaua, Decembris anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo teſtibus &c. Sigillatæ & ſignatæ. Veſpaſianus Gribaldus Archiepiſcopus Viennen. Habemus archetypum in membrana.

Litteræ patentes vnionis Prioratus ſancti Hippolyti domui ſanctæ Tononienſi & aſſociationis eiuſdem domus cum militia ſanctorum Mauritij & Lazari à Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi tanquam Commiſſario Apoſtolico emanatæ. Tononij die 2. Iulij anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptimo. Habemus apographum in charta.

Litteræ Apoſtolicæ in forma Breuis Pauli quinti Pontificis Maximi ad Epiſcopos Baſileenſem & Gebennenſem pro Controuerſiis inter Sereniſſimum Archiducem Auſtriæ & Clerum Comitatus Burgundiæ ratione Muriarum Salinarum. Romæ apud ſanctum Petrum die 28. Ianuarij anno milleſimo ſexcentemo octauo, Pontificatus anno tertio. Habemus apographum in charta.

Litte-

Litteræ patentes filiationis & participationis omnium bonorum Religionis fratrum Minorum Capucinorum Diui Franciſci Franciſco Saleſio Eccleſiæ Gebennenſis Præpoſito conceſſæ à Generali Ordinis Hieronymo Caſtelferretano montis Alboddi die 10.Ianuarij anno milleſimo ſexcenſimo. Sigillatæ in cera flaua ſignatæ Frà Girolamo.Habemus archetypum in charta.

Litteræ patentes filiationis & participationis omnium bonorum Ordinis Cartuſienſis conceſſæ Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi. Cartuſiæ 30.Martij anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptimo.Signatæ F.Bruno Prior Cartuſiæ. F.I. Baillet Scriba Capituli Generalis, Sigillatæ in cera viridi cum cordulis ſericis rubeis.Habemus archetypum in membrana.

Litteræ patentes filiationis & participationis omnium bonorum Ordinis Fratrum Prædicatorum Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi conceſſæ à Generali. Romæ 17.Septembris anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptimo. Signatæ Fr. Ludouicus Yſtella. Sigillatæ in cera rubea, & ſubſcriptæ Fr.Thomas Pallauicinus ſocius.Habemus archetypum in charta.

Litteræ patentes filiationis & participationis omnium bonorum Ordinis Clericorum Regularium ſancti Pauli Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi conceſſæ à Hieronymo Boërio Generali Præpoſito. Mediolani 7. Maij anno milleſimo ſexcenteſimo decimo ſeptimo. Cum ſigillo in cera rubea & cordulis ſericis rubeis.Habemus archetypum in membrana.

Litteræ patentes filiationis & participationis omnium bonorum Ordinis Capucinorum Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi conceſſæ à Generali fratre Paulo Cæſenenſi Lugduni ſub ſigillo in cera flaua 8. Nouembris anno milleſimo ſexcenteſimo decimo ſeptimo.Habemus archetypum in charta.

Litteræ patentes filiationis & participationis omnium bonorum Ordinis Fullienſium Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi conceſſæ Auguſtæ Taurinorum 24.Iunij anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo.à Ioanne à ſancto Franciſco ſigillatæ in cera rubea.Habemus archetypum in membrana.

Longaterrani Oratio funebris in obitum Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis & eiuſdem Hiſtoria vitæ ab eodem authore necnon ſuſpiria Philotheæ. Libri tres editi Lugduni apud Vincentium Curſillium 1623.1624.Quiuis habere poteſt.

Ludo

Ludouici Saleſij Canonici Cathedralis Eccleſiæ ſancti Petri Gebennenſis negotiatio Geneuæ pro Collatione circa fidem. 21. Iunij anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſeptimo. Habemus archetypum in charta.

Ludouici Saleſij Canonici Gebennenſis Epiſtola ad Nobilem quemdam Lugdunenſem de timore Bezæ ſuper falſo nuntio ſuę mortis &c. Libro edito, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo octauo. Quiuis habere poteſt.

Ludouici Comitis Saleſij, Baronis Torentini, Dynaſtæ Tulliani de vita Beati ſui fratris Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis. Habemus Commentarium archetypum manuſcriptum in charta.

Ludouici Riueriani Religioſi Ordinis Minimorum de vita & rebus geſtis Franciſci Saleſij Epiſcopi & Principis Gebennenſis. Liber editus multoties Lugduni apud Petrum Rigaudum anno 1624. 1625. & 1626. Quiuis habere poteſt.

Negotiatio Franciſci Saleſii Præpoſiti Eccleſiæ Gebennenſis in Romana Curia continens nouem libellos ſupplices Summo Pontifici exhibitos circa res varias eius manu ſignatos anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo nono. Habemus apographa in charta.

Negotiatio Franciſci Saleſii Præpoſiti & Electi Gebennenſis Lutetiæ Pariſiorum apud Regem Chriſtianiſſimum Henricum quartum pro reſtitutione fidei Catholicæ in agro Gexenſi continens libellos ſupplices, commentaria, articulos & cætera huiuſmodi omnia eius manu ſcripta anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo. Habemus archetypum in charta.

Noxæ quas illatas ſibi prætendunt Canonici Collegialis Eccleſiæ Beatæ Mariæ Anicienſis per Decretum Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis quo prærogatiuam in ſupplicationibus ſuis Canonicis Cathedralibus in Ciuitate Anicienſi, ſignat. Dauid Matthæus. Habemus apographum in charta.

Oratio Franciſci Saleſij in adeptione poſſeſſionis Præpoſituræ Eccleſiæ Cathedralis ſancti Petri Gebennenſis eius manu propria ſcripta. Habemus archetypum in charta.

Ordo Orationis quadraginta horarum in pago Animaſſiæ prope Geneuam inſtitutæ anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſeptimo diebus 7. & 8. Septembris Dominica & Lu-

næ.Habemus apographum in charta.

Ordo Eleemoſynæ Ripallienſis à Franciſco Saleſio Præpoſito Eccleſiæ Gebennenſis ſeruari ſolitus anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo octauo, eius manu propria deſcriptus. Habemus archetypum in charta.

Pactum inter Sacerdotes ſanctæ Domus Beatæ Mariæ Compaſſionis Vrbis Tononienſis & Clericos Regulares ſancti Pauli vulgo Barnabitas nuncupatos die 3. Septembris anno milleſimo ſexcenteſimo decimo quinto. Habemus archetypum in charta.

Petri Gilletæ Sacerdotis Nicæni Salyj declaratio profeſſionis fidei ab ipſo factæ cum rationibus quæ eum ad Eccleſiam Romanam reuocarunt : liber editus Tononij per Marcum à Vico anno 1608.Quiuis habere poteſt.

Petri à ſancto Bernardo Fullienſis Oratio funebris in anniuerſario Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis habita Lugduni. Liber editus ibidem apud Ioannem Iullieronem, anno 1624. Quiuis habere poteſt.

Philiberti Bonopolitani Prouincialis Capucinorum in Sabaudia Oratio funebris in obitum Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis ſeu compendium eius vitæ. Itémque eiuſdem authoris. Sol perfectorum Præſulum &c. libri duo editi Lugduni per Simonem Rigaudum anno 1623.1624.Quiuis habere poteſt.

Philippi Malabailę à ſancto Ioanne Baptiſta Fullienſis Oratio funebris idiomate Italico in obitum Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis. Liber editus Auguſtæ Taurinorum apud hæredes Ioannis Dominici Tarini,anno 1623. Quiuis habere poteſt.

Praxis & methodus docendi Catechiſmum pueros à Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi. Habemus apographum in charta.

Proceſſus verbalis (vt aiunt) de reſtitutione fidei & Religionis Catholicæ in Caballio Romam ad Pontificem miſſus. Habemus apographum in charta.

Rationes appellationis Canonicorum Eccleſiæ Collegialis Beatæ Mariæ Anicienſis à decreto Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis lato & reddito in fauorem Eccleſiæ ſuæ Cathedralis ſancti Petri ratione prærogatiuæ in Proceſſionibus ſeu ſupplicationibus ſignatæ De Coyſia & Imperator. Habemus apographum in charta.

Rationes

Rationes à Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi allatæ pro erectione Eccleſiæ Cathedralis in vrbe Camberienſi. Habemus archetypum in charta.

Rationes quibus motus fuit Paulus Papa quintus ad eximendum Ordinem Viſitationis Beatæ Mariæ Virginis à recitatione Magni Officij Canonici recitando paruum dumtaxat Beatæ Mariæ. Habemus apographum manuſcriptum Michaëlis Fabri, in charta.

Relatio obitus Petreæ ſeu Petronillæ Bouteæ Codiæ Rupenſis bonæ Matris nuncupatæ. Manuſcriptum Claudij Angeuillani Primicerij Rupenſis ad Franciſcum Saleſium Epiſcopum Gebennenſem miſſum. Habemus archetypum in charta.

Reſponſiones & conceſſiones variæ Caroli Emanuelis Sereniſſimi Sabaudiæ Ducis ad libellos ſupplices à Franciſco Saleſio Præpoſito Eccleſiæ Gebennenſis oblatos pro reſtitutione Religionis Catholicæ in Ducatu Caballij & Ditione Ternierij. Habemus apographa duo in charta.

Reſponſiones Franciſci Saleſij Præpoſiti Eccleſiæ Gebennenſis ad libellum ſupplicem oppoſitionis Equitum Ordinis ſanctorum Mauritij & Lazari circa res Eccleſiarum Caballianarum & Ternerienſium. Auguſtæ Taurinorum. Habemus archetypum eius manu propriâ ſcriptum in chartâ.

Reſponſiones Canonicorum Cathedralis Eccleſiæ ſancti Petri Gebennenſis ad prætenſas noxas Canonicorum Collegialis Eccleſiæ Beatæ Mariæ Lætæ Anicienſis ob latam à Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi ſententiam qua prærogatiuam dat Cathedralibus in Ciuitate Anicienſi. Signatę Pelliſſonus. Habemus apographum in charta.

Reſponſiones expoſitoriæ nonnullarum rationum circa Inſtitutionem Ordinis Viſitationis Beatæ Mariæ Virginis à Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi ad Dionyſium Simonem Marquemontium Archiepiſcopum Lugdunenſem miſſæ. Habemus apographum Michaëlis Fabri, in charta.

Senatuſconſultum Sabaudienſe receptionis Franciſci Saleſij Iuris vtriuſque Doctoris in Cauſidicorum numerum die vigeſima quarta Nouembris anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſecundo. Signatum Colliet. Habemus archetypum in charta.

Senatuſconſulta Sabaudienſia duo circa aſſignationem portionum congruarum Rectoribus Eccleſiarum Parœcialium in Ducatu Caballij & Ditione Ternerij, ad exequutionem litterarum Apoſtolicarum in forma breuis die 18. Decembris anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo nono. Signata Nicolle cum ſigillo in cera rubea. Habemus archetypum in charta.

Senatuſconſultum Sabaudienſe ad vindicias fructuum redituum aliarúmque pertinentiarum Epiſcopatus Gebennenſis Franciſco Saleſio Epiſcopo dandas. Sigillatum duobus maioribus ſigillis in cera rubea & ſignatum Raymondus die 20. Decembris anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo. Habemus archetypum in charta.

Status Eccleſiæ Gebennenſis à Franciſco Saleſio Epiſcopo Romam miſſus pro Viſitatione liminum Apoſtolorum anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptimo. Habemus archetypum eius manu propriâ ſcriptum & ſignatum in charta.

Stephani Caucti Canonici Eccleſiæ Diui Pauli Lugdunenſis Icones abbreuiatę Sanctorum Caroli Borromię. Thereſæ. Mariæ ab Incarnatione & Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis. Liber editus Lugduni apud Franciſcum La Botiere, 1632. Quiuis habere poteſt.

Suaſio Franciſci Saleſij Præpoſiti Eccleſiæ Gebennenſis Auguſtæ Taurinorum ad Sereniſſimum Ducem Carolum Emanuelem pro rebus Eccleſiaſticis agrorum Caballiani & Ternerienſis aduerſus Sammauritianos milites circa exequutionem Breuis Apoſtolici anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo nono. Habemus archetypum eius manu propriâ ſcriptum in charta.

Summa totius expenſæ quam fieri conuenit in agris Caballiano & Ternerienſi pro reſtitutione Eccleſiarum. Habemus apographum in charta.

Syngraphus Franciſci Saleſij Epiſcopi Gebennenſis quo promittit iturum ſe Geneuam ad conferendum de rebus Religionis cum Miniſtris. Datus Anicij die 6. Auguſti anno milleſimo ſexcenteſimo quinto. Habemus archetypum eius manu propriâ ſcriptum in charta.

Teſtamentum ſolemne Franciſci Saleſij Epiſcopi & Principis Gebennenſis & Ioannis Franciſci Saleſij Epiſcopi Calcedo-

nenſis die 6.Nouembris anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo.Habemus apographum in charta.

Teſtimonium ætatis Franciſci Saleſij Præpoſiti Eccleſiæ Gebennenſis per authoritatem publicam datam & ſignatam. Ramus Notarius, Encrenat Notarius, teſtibus item ſignatis Amedeo Bouardo.Motonerio,& Ludouico Chauanes Sacerdotibus, die 11.Nouembris anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſeptimo.Habemus archetypum in charta.

Teſtimonium nobile Francorum nobilium de Viro nobili Franciſco Saleſio Epiſcopo Gebennenſi à Renato Groſſo Sanioriciano Equite Torquato.Habemus archetypum in charta.

Theophili Raynaudi Theologi è Societate Ieſu Indiculus Sanctorum Lugdunenſium cum Mantiſſa de piis non vindicatis. Liber editus Lugduni anno 1629. 1630. apud Claudium Landry.Quiuis habere poteſt.

Tractatus de Dæmonomania, ſeu de Energumenis à Franciſco Saleſio Præpoſito Eccleſiæ Gebennenſis compoſitus dum ageret Tononij pro conuerſione hæreticorum partim eius manu propriâ ſcriptus, nondum editus. Habemus archetypum in charta.

Tranſactio cum Confirmatione, Canonicorum Cathedralium Gebennenſium & Collegialium Anicienſium ratione Proceſſionum & prærogatiuæ, die 15. Octobris anno milleſimo ſexcenteſimo quinto.Habemus apographum in charta.

Viſitatio liminum Apoſtolorum à Franciſco Saleſio Præpoſito Eccleſiæ Gebennenſis pro Claudio Granierio Epiſcopo Gebennenſi anno quingenteſimo nonageſimo nono.Habemus ex Commentariis eius manu propriâ ſcriptis in charta.

Viſitatio Abbatiæ Sixienſis per Franciſcum Saleſium Epiſcopum Gebennenſem 24.Septembris anno milleſimo ſexcenteſimo tertio. Habemus archetypum eius manu propriâ ſcriptum & apographum ſignatum Stephanus de Comba Secretarius,in charta.

INDEX RERVM,

QVÆ IN HAC HISTORIA continentur.

A.

ABundantiana Abbatia Gebennenſi Epiſcopo ſubdita. 266.

Academiam Franciſcus cum Fabro Anicij erigit. 304.

AEgrum à Medicis deſperatum Franciſcus ſanat. 445.

Albertus Archidux Auſtriæ. 320.

Munus dat Franciſco. 322.

Alexander Medices Cardinalis Florentinus Sedis Apoſtolicæ Legatus à latere Tononium venit. 141.

Alexandro Mediceo omen fauſtum Tonomj datum. 143.

Alexander Medices Franciſco de conuerſione Caballij gratias agit. 142.

Allingiana arx Ducatus Caballiani. 67.

Allingiana Eccleſia quam ab hæreticis vaſtata. 152.

Alpenſes & Abundantianos Monachos Franciſcus conatur reducere. 122.

Altare Tononij Franciſcus erigit & intrepidè ſacrum facit. 104. 105.

Amedeum Beatum Sabaudiæ Ducem Franciſcus commendat Supremo Pontifici. 350.

Amentem fœminam Franciſcus ſubitò ſanat. 440.

Amor Dei in Iuuene Franciſco eximius etiam in ipſa tentatione. 11.

Amoris Diuini liber Franciſci planè aureus in lucem prodit. 381.

Anagramma Franciſci à Gallis. 383.

Aneriana Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 156.

Angelus à Ioioſa Capucinus Franciſco mirabilis. 9.

Angelus Matheaccus Iuriſconſultus Pataninus laudatur à Franciſco.

ciſco. 30.
Angeli Cuſtodis viſione Sacerdos quidam donatus. 239.
Angelum Cuſtodem vt Franciſcus coleret in omnibus. 66.
Angliæ quam Franciſcus miſereretur. 383.442.
Anicienſis Ciuitatis deſcriptio. 4.
Anicienſes Pœnitentes ad Animaſianam orationem pergunt. 130.
131.
Anicij Franciſcus Quadrageſimali tempore concionatur. 210.
Anicienſes Franciſco Electo Epiſcopo gratulantur. 226.
Vt eum Conſecratum excipiunt. 234.
In eum paulò pòſt inſoleſcunt. 240.
Franciſcus iterum Quadrageſimali tempore concionatur. 303.
Eorum ſtupor & extremus luctus de Franciſci morte. 469.
Animaſiæ Franciſcus Conuentum cogit pro conuerſione Caballij.
127.
Animaſiam Franciſcus Tononienſes pedes conducit. & Ludouicus Saleſius Anicienſes. 130.131.
Animaſiana quadraginta horarum Oratio à Cherubino inſtructa. à Graniertio & Franciſco incepta. 131.
Anna Ateſtina Nemoroſij Duciſſa Anicium venit. 1.
Eam defunctam Franciſcus Oratione funebri laudat. 308.
Annunciationis Moniales à Franciſco commendatæ. 354.
Anſelmus Epiſcopus Diuus Allobrox. 256.
Antelmus item Epiſcopus Diuus Allobrox. 257.
Anthiacenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 155.
Antonius Poſſeuinus Director Franciſci, Patauij, prædicit ei futurum Gebennenſem Epiſcopum. 14.
Gratulatur ei de conuerſione Caballij. 85.
Antonius Fayanus Miniſter hæreticus Geneuenſis librum contra honorem Crucis ſcribit. 137.
Eius ſocordia 88. Conuincitur à Franciſco. ibid.
Antonius Faber Sebuſianus Senator Camberienſis amicitiæ fœdus percutit cum Franciſco. 38.
Eum inuitat ad Senatoriam purpuram. 53.
Duodecimum ſuarum Conjecturarum librum ei dedicat. 90.
Eum ad perſeuerantiam hortatur, eius amor. 77.78.
Factus Sabaudienſis Senatus Præſes. 344.
Antonius Rigaudus Anachoreta Vorionenſis. 452.

Apoſtolus Caballi Franciſcus verè nominatus. 208.
Apoſtolum Caballi Franciſcus Dux Sabaudiæ Cardinali Florentino Legato Apoſtolico præſentem ſiſtit & nominat. 141.142.
Aquarienſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 156.
Armoenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 151.
Articuli pro conſeruatione Catholicæ fidei in Caballio Sereniſſimo Duci à Franciſco oblati. 161.
Atheum quemdam Nobilem Franciſcus conuertit. 424.
Aueniom Franciſcus colitur vt Sanctus. 454.
Auguſtiniana Eccleſia Tononij pro Oratione quadraginta horarum ſecundò vt inſtructa. 142.
Aulam & aulicos mores quàm Franciſcus ſperneret. 429.
Auſteritas in Iuuene Franciſco. 9.25.
Et in eo Epiſcopo facto. 239.
Auulliacus in prima Franciſci concione motus. 45.46.
Diſputat cum Franciſco, & eius in manibus Caluinianam hæreſim abiurat. 86.87.88.
Eius in fide conſtantia. 89.
Franciſcus ei primariam Conſiſtorij ſedem conſeruat. 123.
Auulliacenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 154.
Auxilia gratiæ, & Franciſci de iis ſententia. 310.

B.

Balleſonenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 155.
Balmenſibus Monialibus Franciſcus conſilia dat. 322.
Barberius Miniſter hæreticus Gratianopolitanus à Franciſco conuerſus. 404.
Bardonæenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 158.
Barnabitas Franciſcus inuiſit Taurini, Vercellis, & Mediolani, & amat. 358.364.
Eos Anicienſibus laudat. 360.
Eorum aduentus in Anicienſem Ciuitatem. 364.
Inter eos quinam fuere præcipui? 364.
Eos Franciſcus Tononij collocat. 377.
Eorum Ordinis Franciſcus filius. 406.
Barralianam in arcem Franciſcus ad Ducem Sabaudiæ pro rebus Caballij proficiſcitur. 133.
Baptiſmus Franciſci. 2.
Bellimontana Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 157.

Bellauallenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 152.
Beneficia Mauritianorum & Lazarianorum Equitum in Caballio diſſoluta. 204.
Beneficentia Franciſci in Eccleſiam ſuam. 430.
Bernaenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 159.
Bernardus Mentonius Diuus Allobrox. 256.
Eius ſepulchrum Franciſcus Nouariæ veneratur. 359.
Bernardus Baro Saleſius Torentinus Franciſci frater. 341.
Eius obitus & Epitaphium. 406.407.
Bernardianarum Monialiũ Frãciſcus Reſtitutor & Reparator. 410.
Bernates pro libertate conſcientiæ in Caballio, apud Ducem perperàm laborant. 145.146.
Beroldus Pingonius Baro Cuſiacenſis Franciſco amiciſsimus. 62.
Eius ſanctã cum Franciſco cœna. 63.
Blanca Regina morum puritate celebris. 9.
Bontina, Bracorentina, Brentina, Brentonayenſis Eccleſiæ quàm ab hæreticis vaſtatæ. 153.154.
Brottyacum Dux cum Franciſco Barralij conferre de Religione iubet. 133.
Conuertitur à Franciſco ad fidem Romanam. 160.
Bruno Affringuius Cartuſianus Franciſcum laudat. 324.
Burgheſius Cardinalis poſteà Papa Paulus quintus nominatus Franciſco intimus. 183.

C.

Caballiani Ducatus deſcriptio. 63.64.
Caballianus Ducatus ab hæreticis occupatus. 64.
Caballianæ conuerſionis prouincia à Franciſco ſuſcepta. 65.66.
Caballij miſera facies. 67.
Caballianarum Eccleſiarum reſtitutio. 203.
Cæſar Cardinalis Baronius Franciſco intimus. 179.
Calumniis Franciſcus apud Ducem Sabaudiæ oneratur. 337.
Camberienſis vrbis deſcriptio. 284.
Camberij Franciſcus Quadrageſimali tempore primò concionatur. 284. *& ſecundò.* 349.
Canonicorum Anicienſium in Cathedrales Gebennenſes inſurrectio. 241.
Canonici Gebennenſes & Anicienſes tranſigunt. 278.279.280.
Capucini & Ieſuitæ Patres in Caballium à Franciſco ducti. 127.

Capucini

Capucinorum Ordinis Franciſcus filius. 415.
Cardinalem Franciſcum Leo Papa vndecimus deſignao. 276.
Caroli Borromæi Diui ſepulchrum Franciſcus veneratur. 358.
Carolus Emanuel Dux Sabaudiæ Franciſcum accerſit pro rebus Cabally. 94.
Eius litteræ pro Curionibus & Eccleſiis Cabally. 149.
Eius pietas & zelus. Scribit pro Caballio ad Granierium. 65.
Tononienſes in aulam Comitiorum conuocat. Eius oratio, & in hæreticos indignatio. 148.149.
Crucem Tonony cum Franciſco erigit. 144.
Eum Franciſcus Pontifici mirè & verè laudat. 145.
Eius luctus de Franciſci obitu. 472.
Cartuſienſes Franciſcus commendat. 367.
Cartuſienſis Ordinis Franciſcus filius. 303.
Caſſegranius Miniſter hæreticus Franciſcum ad diſputationem prouocat. 263.264.
Caſtellanus Iuriſconſultus Patauinus laudatur à Franciſco. 30.
Caſtitas quam à Franciſco adamata. Specimina & exempla illuſtria. 24.25.35.57.58.174.
Catechiſmus à Franciſco inſtitutus. 236.
Catechiſmum docendi methodus & praxis à Franciſco tradita. 254.
Cauſidicorum Sabaudienſium Catalogo Franciſcus inſcriptus. Eius oratio ad Senatores. 37.
Celſus Geneuenſis Allobrox Diuus. 257.
Charitas Franciſci erga proximum, Patauy corpus ſuum dat Anatomices ſtudioſis. 27.28.
Charrerianus Medicus Allobrox à Franciſco ægro correptus. 171.
Chauanæenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 155.
Chenezenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 157.
Cherubinus Maurianenſis Capucinus Franciſco de Apoſtolico Cabally opere gratulatur. 85.
In aulam Sabaudiæ à Granierio mittitur. 129.
Orationem quadraginta horarum in Animaſiano pago inſtruit. 130.
Eius valida concio Animaſiæ. 132.
Tonony in ægri Franciſci locum ſuffectus diſputat cum Hermanno Lignario hæretico. 134.

Patratum à Franciſco miraculum de mortuo ſuſcitato promulgat. 140.
Cierienſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 155.
Claudius Biſuntinenſis Diuus. 256.
Claudius Granierius Epiſcopus Gebennenſis, prædicit Franciſcum futurum ſucceſſorem ſuum. 36.
Flet præ teneritudine audita Franciſci prima concione. Præclara eius verba. 45.
Calumniis præuentus in Franciſcum aliquantulum auerſus. 59.
Franciſco de Caballij conuerſione gratulatur. 86.
Eius Epiſtola & ad eam Franciſci reſponſio. ibid.
In Caballio Eccleſias & altaria conſecrat. 139.
Franciſcum eligit Adiutorem. 166.
Eius ſomnium. 165.
Eius gaudium de obtento in Adiutorem Franciſco. 168. 169.
Eius obitus & elogium. 224.
Claudius Guichardus Arandatius Franciſco intimus. 56.
Claudium Cheuallerium Franciſcus in poſſeſſionem Bellæuallenſis Eccleſiæ inducit. Vt excipitur. 121.
Claudius Angeuillanus Primicerius Rupenſis, Generalis Eccleſiarum Caballij Oeconomus conſtitutus. 159.
Claudius Coëſius Franciſci ſollicitator Romæ. 184.
Claudia Philiberta Pingonia obitus. 329.
Claudio Ludouico Nicolao Coëſio Priori Tallorienſi Franciſcus præcepta dat. 333.
Claudius Boücardus Virdunenſis in Franciſci manibus hæreſim abiurat. 399.
Quantis laudibus Franciſcum celebret. 440.
Clementis Papæ octaui ad Aunlliacum litteræ. 89.
Eiuſdem ad Franciſcum pro tentando Beza. 95.
Eiuſdem aliæ litteræ in eamdem rem. 123.
Eius ſuper Franciſcum teneritudines & verba. 183.
Collongienſis Eccleſia quam ab hæreticis vaſtata. 157.
Columba mirè deſcendit in Franciſcum. 360.
Et iterum occaſione ſimili. 368.
Columna ignea Franciſco apparet. 334.
Compeſcriana Eccleſia ab hæreticis vaſtata. 158.
Concio prima Franciſci de Euchariſtiæ Sacramento. 44.

Concio

Conciones Franciſci in Caballio à Miniſtris hæreticis deſcriptæ. 110.

Concionum Franciſci themata in Oratione quadraginta horarum. Tononij. 144.

Conciones Franciſci quot & quantæ? 457.

Concionatorum in ſolemnitate Orationis quadraginta horarum Tononij nomina. 144.

Conciſana Eccleſia vt ab hæreticis vaſtata. 151.

Confeſſionibus audiendis quanta cum charitate & patientia Franciſcus incumberet. 57.58.

Confirmationis Sacramentum à Franciſco ſuſceptum. 6.

Confignonenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 158.

Conſecratio Franciſci in Epiſcopum. 231.

Conſiderationem in Symbolum Apoſtolorum Franciſcus ſcribit. 116.

Conſilium Franciſci Dux Sabaudiæ pro religionis rebus omninò ſequitur. 146.147.

Conſtantia Franciſci initio Caballiani operis. 73.74.75.76.77. &c.

Conſtitutiones ad hominum conſortium quas Franciſcus ſibi Patauij præſcripſit. 21.

Conſtitutiones aliæ ad diem tranſigendum. Patauij item præſcriptæ. 15.16.

Conſtitutiones Domui ſanctæ Tononienſi à Franciſco datæ. 194.

Conſtitutiones Synodales Diœceſis Gebennenſis à Franciſco initio ſui Pontificatus latæ. 251.

Conſtitutiones Synodales ſecundæ. 273.

Conſtitutiones Ordinis Monialium Viſitationis B. M.V. à Franciſco. 390.

Conſtitutiones Anachoretarum Vorionenſium à Franciſco latæ. 435.

Corſerienſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 156.

Crucem Franciſcus ad Chriſti imitationem baiulat. 63.

Cruces in Caballio multas Franciſcus erigit. 125.

Crucem præaltam Franciſcus Animaſſiæ erigit. 131.

Crucis defenſionem Franciſcus ſcribit. 138.

Crucifixi ſtatua in Franciſcum radios vibrat. 284.

Curiones Franciſcus in Caballio inſtituit nonobſtantibus quibuſcun-

que. 105.126.

Curiones in Caballio conſtituti in Generali Eccleſiarum reſtitutione. 207.

Cuſiacenſis Baronatus Dynaſtarum Pingoniorum. 62.63.

Cuſiacenſis Eccleſia in Caballio quàm ab hæreticis vaſtata. 156.

D.

DÆmones è corporibus Franciſcus eiicit & expellit. 282.316. 345.362.404.409.443.

Dæmonomaniæ tractatus quas ob cauſas ſcriptus. 113.

Deſcriptio Franciſci exterior & interior. 480.

Deſperantem de ſua ſalute ægrum Franciſcus reuocat in ſpem. 417.

Sacerdotem item reum actum. 425.

Et Adulteratorem monetæ reum. 288.

Deus Franciſcum in Caballio mira ſuauitate viſitat. 83.84.

Dionyſium Simonem Marquemontium Lugdunenſem Archiepiſcopum Franciſcus inuiſit. 367.

Dionyſius Simon Marquemontius Franciſcum inuiſit. 378.

Eum Sanctum vocat. 379.

Diuionenſes Franciſcum de concionibus rogant. 244.

Diuionenſis vrbis deſcriptio. 258.

Diuioni Franciſcus Quadrageſimam exigit. 259.

Diuionenſes quàm Franciſcum amarent. 265.

Diuitias & honores quàm Franciſcus parui faceret. 361.428.

Doctorali laurea Franciſcus Patauij inſignitur. 29.

Eius Oratio & gratiarum actio ad Doctores. ibid.

Dolæ Franciſcus concionatur. 320.

Dominicani Ordinis Franciſcus filius. 310.

Domus ſancta Tononienſis à Franciſco excogitata. 191.

Eius erectio. 193.

Douenenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 155.

Dralliantina Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 152.

Duellorum & blaſphemiarum inſaniam Franciſcus ex Allingiana arce profligat. 70.

Duello dimicantes nobiles duos Franciſcus reprimit. 125.

E.

ECcleſiæ notæ quomodo à Franciſco oſtenſæ & deſcriptæ. 113.

Eccleſiæ ſuæ Franciſcus iura fortiter tuetur. 373.

Edictum

Edictum Franciſci pro Supplicatione in feſto Corporis Chriſti. 267.
Educatio Franciſci infantis. 3.
Eleemoſynas vt in Caballio Franciſcus diſtribueret. 164.
Eleemoſynarius Magnus Chriſtianæ Franciæ Franciſcus effectus. 427.
Epiſtola Franciſci ad Ducem Sabaudiæ initio Caballiani operis. 93.
Epiſtola Franciſci ad Summum Pontificem de Theodoro Beza. 110. 111.
Equites Mauritiani & Lazariani Franciſci piis conatibus ſe oppo-nunt. 185.
Eos Franciſcus Taurini vincit. ibid.
Erchantina Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 157.
Eſcheuenæenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 156.
Euchariſtiam ſanctam quo amore & cultu Iuuenis Franciſcus proſe-queretur. 9.
Euchariſtiæ Sacramentum initio Caballiani operis vt Franciſcus de-ferret. 79.
Euſtachius Chapuiſius Anicienſis Gymnaſij fundator. 4.
Examen Franciſci Epiſcopali munere donandi Romæ. 181.182.
Exertenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 158.

F.

Fama poſthuma Franciſci. 479.
Febricitantem puellam Franciſcus ſubitò ſanat. 451.
Fegeriana Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 158.
Ferdinandus Bouerius à Franciſco conuerſus hæreſim abiurat. 135.
Feſſiacenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 153.
Fidei profeſſio à Franciſco emiſſa. 461.
Filium nobili fœminæ Franciſcus à Deo obtinet. 441.
Filliacenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 155.
Fortitudo, magnanimitas, & zelus Franciſci pro religione conſeruan-da in Caballio, apud Ducem. 146.
Franciſcus Suarez Franciſcum Philoſophiam Lutetiæ docet. 10.
Franciſcus Dynaſta Saleſius Boëſiacus filio ſuo bibliothecam præpa-rat. 31.
Eius apprehenſio de Franciſco, & lamentationes ad Granierium. 73.
Eius morbus, obitus, funeralia, Elogium. 210.
Franciſca Syonnaſia ad Franciſcum filium pecunias pro pauperibus mittit.

mittit. 80
Eius morbus, obitus, Elogium. 339.340.341.
Franciſcus Chiſſæus Polingianus Franciſci in profectione Romana comes. 171.172.&c.
Franciſcus Bonna Dux Diguierianus Franciſci auidus. 403.
Ducem Sabaudiæ rogat ad habendum Gratianopoli Franciſcum. 414.
Friburgenſes Sabaudiæ Duci gratulantur ob reſtitutam in Caballio Catholicam fidem. 146.
Fullienſes Franciſcus Abundantiæ collocat. 3 7.
Fullienſis Ordinis Franciſcus filius. 449.450.
Funeralia Franciſco reddita. 466.467.
Furibundum & maniacum Franciſcus miraculo ſanat. 439.

G.

Galeſius Regardus Balneoregienſis Epiſcopus Franciſcum Clericali tonſura inſignit. 7.
Galeſius Saleſius Dynaſta Villarogetius Franciſci frater. 340.
Galleterius agri Vallenſis Miniſter à Franciſco victus, à Bernenſibus ad mortem damnatus. 126.
Gaſpara Saleſia Coxnillioni & Merenti Domina Franciſci ſoror. 341.
Gaſpara Auiſana Monialis Viſitationis. Eius viſq. à Franciſco confirmata. 356.357.
Gebennenſis Eccleſiæ ſtatus. 296.297.298.
Eius ſplendor, antiquitas, miſeria. 101.102.
Gebennenſis Diœceſis deſcriptio. 281.
Gebennenſes Epiſcopi Principes Romani Imperij. 367.
Geneua ad fouendam hæreſim mirè commoda. Vt euertenda. 98.99.100.
Geneuâ Franciſcus mirabiliter tranſit. 335.
Geneuates Franciſcus mendacij coarguit. 84.
Quàm à Ieſuitis timeant. 133.
Eorum perfidia in Ternerienſes Tononium proficiſcentes. 141.
Eos Franciſcus ad diſputationem prouocat & conatur compellere eorum vecordia. 129.246.277.336.264.
Eorum timor & tremor de Oratione Animaſtiana. 130.
Complures Franciſcus ad Romanam fidem conuertit. 328.345.
Germani Beati Anachoretæ Tallorienſis oſſa Franciſcus transfert. 444.

Eius

Eius Elogium. 445.

Gexienſis agri deſcriptio. 213.

Gexienſis Eccleſiæ reſtitutio à Franciſco & eius pro ea decreta. 361.

Gilbertum Genebrardum Franciſcus Lutetiæ docentem audit. 10.

Globus igneus in Franciſcum cadit. 376.

Grangianus Auguſtanus vt Franciſcum Patauij amaret. 28.

Gratianopoli Franciſcus Quadrageſimam Concionibus agit. 399.

Gratus Auguſtanus Diuus. 257.

Guidus Pancirolus Franciſci Doctor, Patauij. 13.

H.

HÆreticos omnes Dux Sabaudiæ muneribus omnibus priuat. 147.148.150.

Hæreticos vt reduci volebat Franciſcus abſque armis aut diſputatione. 370.

Henricus quartus Galliarum Rex Sabaudiam occupat. 201.

Quàm Franciſcum amaret. 219.220.221.222.

Eum penes ſe habere cupit. 272.

Eum mirificè laudat. 325.

Hermantianus Baro Franciſco & Saleſijs omnibus intimus. 67.68.

Eius obitus. 94.

Hermantiana Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 156.

Hiſpani cuiuſdam in Epiſcopum examinandi pauor Romæ. 182.

Humilitas Franciſci ſtupenda medios inter honores. 133. 398.406. 428.431.432.449.455.

Humilliacenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 157.

Hieronymus Dandinus è Societate Ieſu Franciſcum Lutetiæ Philoſophiam docet. 10.

Hieronymus Cardinalis Pamphilius ad Franciſcum circa viſitationem liminum Apoſtolorum ſcribit. 306.

Miris eum extollit laudibus. ibid.

I.

Iacobus Menochius Iuriſconſultus Patauinus laudatur à Franciſco. 30.

Iacobi Foderai Minoritæ Beſſani ſanctâ cum Franciſco diſceptatio. 44.

Iacobus Bayus Doctor Louanienſis Franciſco librum ſuum de Euchariſtia dedicat. 295.

Iacobus Dauidius Cardinalis Perronius Franciſco intimus. 218.

Eum mirè laudat. 219.220.
Ianus Saleſius Melitenſis Eques Franciſci frater. 341.
Iacobum Mouxiacum Abbatem Sixienſem Franciſcus ad benè moriendum iuuat. 442.
Ictero Franciſcus Lutetiæ percutitur. 11.
Ieſuitæ quàm auidè à Franciſco quæſiti & amati. 7.
Eos vult Tononij collocari. 128.
Quàm Geneuatibus hæreticis formidabiles. 133.
Inquiſitio de Eccleſiis Caballianis à Franciſco, Angeuillano & Marinio. 151.
Introductio ad deuotam Deo vitam, Liber aureus Franciſci vt conſcriptus & editus. 323.324.
Ioanna Manaa Franciſci hoſpes Tononij. 79.
Ioanna Saleſia Franciſci Soror obit. 312.
Ioanna Franciſca Fremiota Chantalij Baro. 260. 261. 262. 263. 264.
Venit in Sabaudiam ad Franciſcum. 342.
Peſſimè infirmatur. 348.
Ioannes Deagius Franciſci Gubernator & præceptor. 8.
Eius obitus. 344.
Ioannis Bouuardi de Iuuene Franciſco ſomnium. 10.
Ioannem Maldonatum Lutetiæ docentem Franciſcus audit. 10.
Ioannes Forerius Ieſuita Franciſci Confeſſarius. 230.
Ioannes à ſancto Malachia Fullienſis Franciſco intimus. 259.
Ioannes Petrus Camuſius Bellicenſis Epiſcopus à Franciſco conſecratur. 334.
Franciſcum Patrem eligit & vocat. ibid.
Ioannes Franciſcus Saleſius Epiſcopus Calcedonenſis ac poſteà Gebennenſis Franciſci frater. 341
Inſtruitur à Franciſco. 443.
Ioannes à ſancto Franciſco Generalis Fullienſis Franciſcum mirè laudat. 324.
Quàm eum Franciſcus amaret. Eius Elogium. 448.
Iolyus Tononienſis à Franciſco reductus ad fidem Catholicam. 160.
Iram vt Franciſcus vinceret. 397.
Iuniperiana Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 154.
Iuſtitiæ Franciſcus quàm rigidus obſeruator. 379.
Iuuenalis Ancina Epiſcopus Salutienſis Franciſco intimus. 183.

Eum Franciſcus Carmaniolæ agentem inuiſit. 239.
Eum mirè & ſanctè laudat. 411.

L.

Labores à Franciſco perpeſſi initio Caballiani operis. 68.69.
Labores à Franciſco in Viſitatione Diœceſis perpeſſi. 294.
Lamiam Franciſcus abigit. 311.
Lauretanam AEdem Franciſcus inuiſit. Eius preces & vota. 33.
Lauretanæ AEdis diuitiæ, & quid de his Franciſcus dicat. 184.
Leges quas ſibi ipſi Franciſcus præſcripſit. 226.
Leluiſetenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 158.
Libertatem conſcientiæ quàm Franciſcus abominaretur. 287.
Libri à Franciſco concepti quos non ſcripſit morte præuentus. 448.
Lites Franciſcus componit. 317.353.
Loiſinenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 155.
Longauillana Princeps Franciſco intima. Offert illi nummos aureos. 218.
Ludimagiſtrum Tononienſem hæreticum Franciſcus tolli curat. 147.
Ludouicus Saleſius Præpoſitus Eccleſiæ Gebennenſis. Franciſci Patruelis coniunctiſſimus & chariſſimus. 65.
Geneuam miſſus ob quam cauſam. 132.
Ludouicus Viretus Miniſter hæreticus Tononienſis. Eius & ſociorum ſocordia. 82.83.
Eius in Miſſam inuectiuæ ſtolidæ. 116.
Ludouicus Comes Saleſius Franciſci frater, in omni diſciplinarum genere verſatiſſimus. 130.341.
Lugdunenſes Comites & Canonici Franciſcum de Concionibus Quadrageſimæ rogant. 353.
Lugdunenſes Matronæ Anicium veniunt. ibid.
Lugduni quanta pateretur Franciſcus. 453. & deinceps.
Lugrinenſis, Lullerienſis, & Lulliacenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 153.156.158.
Lutetia Pariſiorum qualis ac quanta Ciuitas. 7.
In ea Franciſcus primùm concionatur tempore Quadrageſimæ in aula Lupare. 217.
Et ſecundò, in Diui Andreæ. 422.
Mirum in modum laudatur. ibid.
Colitur vt Sanctus. 426.

Criminationibus oneratur. Eius conſtantia. 430.

Luxius Baro apud Heduos Prorex Franciſco intimus. 214.

Lyeurij hæretici in Franciſcum facinus. Et Franciſci patientia & lenitas. 136.

M.

Machilliacenſis, Mallagniacenſis, Marclaenſis, Margencellenſis, Marſilliacenſis, Maſſongiacenſis, Matigniacenſis, & Meſſeriacenſis Eccleſiæ quàm ab hæreticis vaſtatæ. 151. 154. 155. 156. 157.

Mania dirè vexatum Sacerdotem Franciſcus ſanat. 408.

Mania tactam fœminam Franciſcus liberat. 409.

Maria Aurillotia dicta ab Incarnatione apud Franciſcum confitetur. 222.

Franciſci de ea Iudicium. 223.

Martinenguium Comitem Sabaudiæ Producem Franciſcus pro rebus Caballianis quærit. 120.

Martinenguianos milites in Caballio Franciſcus confitentes audit. Eius manſuetudo & lenitas. 119.

Martyrio Franciſcus proximus ab hæreticis Caballianis. 71. 72.

Martyrium Franciſcus ſubeundum cogitat, & in eo animum obfirmat. 106.

Matthiæ Romanorum Imperatoris litteræ ad Franciſcum. 367.

Maubuiſſoni Franciſcus quàm ab Abbatiſſa cultus. 425.

Mauritius Martyr Sabaudiæ Patronus. 257.

Mauritiani Equites domus ſanctæ Tononienſis Protectores. 309.

Mediolani Franciſcus benè exceptus. 358.

Methodus agendi cum hæreticis à Franciſco obſeruata. 136.

Michaël Forazius Nobilis Caballianus hæreſim abiurat Tononij. 143.

Miles in Franciſcum inſolens à Deo caſtigatur. 445.

Minimos Religioſos quàm Franciſcus amaret. 268.

Minimorum Religioſorum Franciſcus ſe fratrem dicit. 405.

Miniſtri hæretici quàm malè de doctrina Catholica informati. 112.

Miniſtri Caballiani, Vallenſes, & Geneuenſes diſputationem Franciſco offerunt. Eorum ſocordia. 126.

Miniſtri Geneuenſes vi è Caballio à Franciſco profligati. 212.

Miſſæ ſacrificium primum Franciſcus offert in Eccleſia Cathedrali ſolemniter. 53.

Molinæi

Molinæi Miniſtri hæretici ſocordia. 423.
Monglanus Caballij Toparches ab Henrico Rege conſtitutus. 202.
Montes glaciales in Falcinio. 290.
Morbus Franciſci, Patauij. 26.27.28.
Poſt labores Caballij. 169.
Quo obiit, & eius in eo virtutes. 460.461.&c.
Mortuus puer à Franciſco Tononij ſuſcitatus. 139.
Mortem ſuam Franciſcus prædicit. 445.447.452.456.460.
Mors Franciſci. 465.
Mulieres Franciſcus arcet à ſua domo. 238.
Mutum & ſurdum Franciſcus inſtruit. 273.

N.

NArniacenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 156.
Natiuitas Franciſci. 2.
Nicodeſij Ieſuitæ præclarum de Iuuene Franciſco effatum. 10.
Nuptias quàm conſtanter Franciſcus recuſat. 39.
Nuptiæ Bernardi Baronis Saleſij Torentini & Mariæ Amatæ Rabutiniæ Chantaliæ. 319.

O.

OFficiales & Adminiſtros quos Franciſcus ſibi creat. 236.
Operum bonorum neceſſitas à Franciſco Bezæ oſtenſa. 108. 109.
Oratio Franciſci ad Doctores Patauinos. 29.
Oratio quadraginta horarum prima Tononij inſtituta. 140.
Orbenſis putei Monialibus Franciſcus conſilia dat. 317.
Ordinem ſacrum Subdiaconatus Franciſcus ſuſcipit. 43.
Orſerienſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 152.
Ottellius Iuriſconſultus Patauinus laudatur à Franciſco. 30.

P.

PAncirolus Franciſcum de caſtitate laudat, & laudatur à Franciſco. 30.
Panis & vini multiplicatio à Franciſco. Stupendum miraculum. 421.

Paralyticum natum Franciſcus ſanat. 4[illegible]9.
Pariſienſem Archiepiſcopatum Franciſcus recuſat. 429.
Paruo-bornandenſe Curionium Beneficium Franciſcus obtinet. 59.
Patauium Ciuitas Italiæ à quo condita. 13.
Patientia Franciſci mira Româ primò redeuntis. 35.
Patrem ſuum vt Franciſcum flectit ad obtinendam Eccleſiaſticæ vitæ facultatem. 4[illegible].
Patrum ſanctorum Libri quorum lectioni Franciſcus Patauij incumbebat. 14.
Patrum Sanctorum libros quàm parui faceret Beza: quàm verò magni Franciſcus. 124.
Pauperes quam Franciſcus amaret, ſubleuaret. 4. 375. 439. 450.
Dat ſui demenſum opſonij & ientaculum Iuuenis. 4.
Dat & porrigit interulam ſuam. 229.
Dat & porrigit ſubligaculum ſuum. 370.
Dat & porrigit vaſculum argenteum. 296.
Dat duo candelabra argentea. 386.
Oppignerat pro eis pretioſum adamantem. 450.
Paupertas & humilitas quàm à Franciſco adamata. 455.457.
Pax inter Regem Galliæ & Ducem Sabaudiæ. 209.
Pecuniam Franciſcus à Deo accipit ad Eleemoſynam. 427.
Perdrieluillia Matrona Nobilis à Franciſco ad fidem Catholicam conuerſa. 217.
Peregrinationes Franciſci variæ, ad ſanctam Crucem Aquenſium cum Pœnitentibus Anicienſibus. 60.61.62.
Ad Beatæ Mariæ Tononienſis. 246.
Ad Sepulchrum Diui Claudij primò. 268.269.
Ad eaſdem reliquias ſecundò. 308.
Ad Beatæ Mariæ Monteregienſis. 240.
Ad ſepulchrum Diui Bernardi Mentonij. 359.
Ad ſepulchrum Beati Germani Tallorienſis. 444.
Ad ſepulchrum Diui Caroli Borromæi. 358.
Perfectio Franciſci in extrema vitâ, ex tota. 457.
Perrigniacenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 153.
Perſequutione peßima Franciſcus tentatus. 371.380.381.
Peſte infectis Anicienſibus Franciſcus ſubuenit. 134.
Petrus Poncetus cauſidicus à Franciſco conuerſus. 84.

Petrus

Petrus Petitius Miniſter à Franciſco conuerſus. 105.
Hæreſim abiurat. 142.
Petrus Fornerius Conſul Tononienſis Franciſci in manibus hæreſim abiurat. 117.
Petrus Critanus Franciſcum ad Epiſcopatum ſollicitat. 167.
Petrus Tarentaſienſis Diuus. 256.
Petrus Faber Ieſuita Allobrox Beatus. Franciſcus quanti eum faceret. 311.
Petrus Villarſius Archiepiſcopus Viennenſis Franciſcum miratur & amat. 323. 324. 327.
Petra Mæroda Anicienſis Franciſci precibus à doloribus partus liberata. 190.
Petri Apoſtoli Primatus vt à Franciſco probatus. 113.
Petronillæ Boutææ Codiæ Rupenſis hiſtoria. 291.
Pheræ Gubernator à Franciſco ad fidem conuerſus. 423.
Philibertus Gerardus Scallia Comes Verrucanus Franciſcum non vult Romæ examinari. 181.
Philippus Emanuel Lotharingus Mercurij Dux obit. Franciſcus habet in eius laudem Orationem funebrem. 219.
Philippus Iacobus Germanus quàm in Franciſcum inſolens. 426.
Philippi Coëſij Sancathariniani morbus, obitus, Elogium. 415. 416.
Pineroly in Conuentu Fullienſium Franciſcus præſidet. Eius labores. 447.
Piſcium captura ingens pro Franciſco. 421.
Pleſſiſij Mornæi hæretici mendacia Franciſcus oſtendit. 135.
Pœnitentiæ cuiuſdam actus mirus. 430.
Pompa funebris Franciſci Lugduno Anicium vſque. 472. 473. *&c.*
Pontem Duranciæ ruptum vt Franciſcus hyeme pertranſiret. 80. 81.
Pontius Falcinas Beatus Abbas Sixienſis à Franciſco cultus. Eius Elogium. 441.
Portiones congruæ Curionibus Caballianis aſſignatæ. 206.
Portionum congruarum aſſignatio ſupplicata Romæ à Franciſco. 176.
Præcepta Franciſci ſuis Monialibus in extrema vita. 459.

Prælatorum qui Orationi quadraginta horarum Tononij interfuerunt nomina. 142.
Præſeruat Franciſcum Deus à maris vorticibus. 33.
Præpoſitura Eccleſiæ Gebennenſis Franciſco conceſſa. Poſſeſſionem adipiſcitur. Eius oratio ad Patres. 40.41.42.
Prezius Nobilis Caballianus à Franciſco conuerſus. 160.
Prioratum Diui Hippolyti Sanctæ Domui Tononienſis Franciſcus vnit. 309.
Proceſſiones ad decem. hominum millia Tononium veniunt. 144.
Prodigium quo Franciſcus à ſæculari ſorte abducitur. 38.
Prophetia & Prædictionis dono Franciſcus inſignis. 365. 366. 377. 387.444.445.451.

R.

R*aconſia Gens apud Pariſios à Franciſco ad fidem reducta.* 217.
Radioſus ore toto Franciſcus apparet. 264.438.
Reformationi Regularium vt Frãciſcus incumberet. 178.299.388.
Religioſorum hominum conſuetudine quàm Iuuenis Franciſcus delectaretur. 9.
Religionis prætenſæ reformatæ exercitium in ſuis Prouinciis Dux Sabaudiæ omninò prohibet. 163.
Renatus Groſſus Saniorïcianus Franciſco intimus. 383.
Reyuroënſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 151.
Ripallienſi Eleemoſynæ Franciſcus à Duce proficitur. 137.
Ripallienſem Abbatiam Franciſcus recuſat. 352.
Ritualis Sacramentorum liber à Franciſco editus. 255.
Robertus Cardinalis Bellarminus Franciſcum Romæ interrogat. 182.
Quid poſteà de eo dicat. 405.
Eum Franciſcus mirè laudat. ibid.
Romanorum antiquorum vanitatem vt Franciſcus abominaretur. 32.
Romanæ vrbis Baſilicas Franciſcus viſitat. ibid.
Romæ Franciſcus mirè à ruina domus præſeruatur. ibid.
Romanæ Eccleſiæ nomina ab antiquis Patribus data. 113.

Romani Pontificis nomina ex Antiquis Patribus. 114.
Romana Franciſci profectio pro viſitatione liminum. 172.
Rubor in Franciſco inſolitus Laureti. 33.
Rumilliaci Franciſcus Quadrageſimam Concionibus peragit. 314.
Rupi Franciſcus Quadrageſimali tempore concionatur. 272.

S.

Sabaudiæ Collegium Auenioni. Franciſcus de eo agit. 454.
Saleſiani Caſtri deſcriptio. 224. 225.
Saleſiæ Gentis ſymbolica teſſera. 225.
Sacerdotes Franciſcus in Caballium aduocat. 121.
Sanciriciana, Sandeſideriana, Saniulianenſis, Saßellenſis, & Seruentina Eccleſiæ quàm ab hæreticis vaſtatæ. 153. 154. 158.
Sanciriciana Nobilis fœmina hæreticæ à Franciſco conuerſio. 346.
Sanctus ab omnibus in vita Franciſcus exiſtimatus, ſicque vocatus. 456.
Sancti à Franciſco peculiari religione culti. 256. 257.
Scuticam ſæpè Franciſcus excipit. 25. 26.
Sedunum Franciſcus proficiſcitur, ibique concionatur. 369.
Seminarium Tononÿ vel Anicÿ erigendum. 100.
Senatoriâ dignitate Franciſcus à Sabaudiæ Duce donatur. 39.
Quibus de cauſis eam recuſat. 56.
Sententia Franciſci pro rebus Caballiaiis Taurini coram Duce. 96. 97. 98. 99.
Sepulchrum & Epitaphia Franciſci. 476. 477.
Similitudo præclara Franciſci pro iuſtificatione animæ. 124.
Sindon Domini Anecium defertur. 2.
Sindonem ſanctam Franciſcus Taurini explicat. 359.
Sixienſis Abbatiæ deſcriptio. 247.
Sixienſis Abbatia Gebennenſi Epiſcopo ſubdita. 265. 266.
Sixienſis Abbatiæ reformationi Franciſcus vltimam adhibet manum. 418.

Sixienſes Religioſos Franciſcus laudat & amat. 415.

Sixti Franciſcus omnia pacat. 441.

Sodalitas B.V.Societatis Ieſu Franciſco illuſtris. 8.

Sodalitatem pœnitentium ſanctæ Crucis Anicy Franciſcus erigit, quas ob cauſas, Eius Conſtitutiones. 46.47.48.49.50.51.52.

Sodalitatis Pœnitentium Camberienſium Franciſcus Pater & Inſtitutor. 60.61.

Sodalitatem S.Sacramenti Franciſcus Tonony erigit. 308.

Solitudinem Franciſcus in extrema vita meditatur. 444.

Somnus ſpiritualis quem ſibi ipſi Franciſcus Patauy præſcripſit. 19.

Spiritus Balmenſis Capucinus Franciſcum laudat ſummo Pontifici. 94.95.

Spiritum Balmenſem Franciſcus à lapidatione liberat. 136.

Submerſionem Franciſcus mirabiliter euitat. 214.

Synodus Claudy Grantery pro reſtitutione Eccleſiarum Caballianarum. 200.

Synodi Cleri Gebennenſis Ordo & Maieſtas. 250.

T.

TAlloriarum deſcriptio. 330.

Tallorienſes Monachos Franciſcus reformat. ibid.

Taurini Franciſcus infirmatur, Eius ibi ſtupenda humilitas. 449.450.

Temperantiæ mirus actus à Franciſco patratus. 315.329.

Tentatione peſſima Iuuenis Franciſcus Lutetiæ vexatur. 11.

Tentatio Franciſci circa Sacramentum Euchariſtiæ. 170.

Ternerienſes Eccleſiæ duodecim à Geneuatibus occupatæ. 159.

Teſtamentum Franciſci. 452.469.

Theodorus Beza Archiminiſter Geneuenſis à Franciſco tentatus. Eius incertitudo de ſua fide. 107.108.109.

Quàm miſeratione dignus ex eius verbis. 125.

Vt in incerto obierit. Sepultus in Clauſtris Diui Petri. 127.

Theodulus Epiſcopus Sedunenſis, Diuus. 257.

Theologiæ Franciſcus Lutetiæ incumbit. 10.

Theologi-

Theologicas quæſtiones & difficultates quàm benè Franciſcus diſſoluat. 36.58.
Theologiam moralem Franciſcus Tononij docet. 119.
Thereretenſis Eccleſia quàm ab hæreticis vaſtata. 158.
Thomas Pobellus Tricaſtrenſis Epiſcopus Franciſci Promotor. 232.
Titius Anicius Anicienſis Ciuitatis apud Allobroges fundator. 4.
Tononienſis Eccleſia vt ab hæreticis vaſtata. 151.
Tononienſis vrbs in Oratione quadraginta horarum vt instructa. 143.
Tononienſes quàm initio obſtinati. 74.76.
Iaciunt lapides in Franciſcum. 117.
Inuitantur à Duce ad audiendas Catholicorum Conciones. 102.
Eorum ſeditio in Franciſcum. 103.
Demùm eum audiunt. 81.82.
Eorum nomine Franciſcus Epiſtolam ad Summum Pontificem ſcribit. 118.
Eos in aulam Comitiorum Dux conuocat concionabundus. Et eius oratio. 148.
Incolas Catholicos Ciuitate donat. 148.
Eis ſe totum Franciſcus addicit. 247.
Eorum Trophæum Franciſco poſitum. 478.479.
Torentum Baronatus Comitum Saleſiorum. 231.
Treuiſanus Iuriſconſultus Patauinus laudatur à Franciſco. 30.
Trinitas à Franciſco ineffabiliter viſa. 232.
Tulliacenſis Eccleſia vt ab hæreticis vaſtata. 151.
Turca à Franciſco de Trinitatis myſterio, Lutetiæ Pariſiorum instructus & ſatisfactus. 218.

V.

Valentinorum abuſum Franciſcus tollit. 237.
Venenum Franciſco à Miniſtris propinatum. 246.
Vegiacenſis, Verſacenſis, Verſenſis, Vigniacenſis, & Viriacenſis Eccleſiæ quàm ab hæreticis vaſtatæ. 153.154.157.158.
Veragri Allobrogum populi nunc Caballiani. 64.
Veritas quàm à Franciſco adamata. 3.

Veſpaſianus Gribaldus Archiepiſcopus Viennenſis Franciſcum conſecrat. 231

Veſpaſianus Agacia Abbas Abundantianus Franciſco intimus. 270.

Veſuntioni Franciſcus Sindonem Domini adorat. 320.

Victor & Vrſus Martyres Thebani. 256.

Villaregium Franciſcus Lutetiæ pro Gexio conuenit. 215.

Villarogetius Franciſcus à Patre ſuo appellatus. 36.

Vindicias de penſionibus Miniſtris attributis Franciſcus Cambery obtinet. 121.

Vindicias omnium Beneficiorum Cabally Dux Franciſco concedit. 147.

Vinum corruptum ſubitò Franciſcus optimum reddit. 417.

Viretus de Iouiniana hæreſi à Franciſco conuictus palinodiam ignominioſè canit. 117.

Virginitatem ſuam Franciſcus Deiparæ confidit. 9.

Vouet eam, & roſarij idcircò recitationem. 12.

Virginem ſe Franciſcus ingenuè fatetur. 451.

Virginem eſſe Franciſcum Sancatharinianus ait. 416.

Virginem Franciſcum Medici iudicant & Armandus Ieſuita Adiutor. 465.466.

Viſiones variorum variæ de Franciſco defuncto. 467.468.

Viſitatio liminum Apoſtolorum à Franciſco. 174.

Viſitatio ſeu luſtratio Diœceſis à Franciſco. 281.

Viſitationis Beatæ Mariæ Virginis Ordo à Franciſco & Fremiota vt inceptus. 343.347.355.

Viſitationis Anicienſis AEdem Franciſcus dedicat. 368.

Vitriacus Toparches Franciſcum captiuum ſuum effectum laudat & amat. 202.

Vnctionis extremæ Sacramentum à Franciſco ſuſceptum. 462.

Vorionis montis deſcriptio. 432.

Religionis in eo hiſtoria & antiquitas. 433.

Vſuras Caballianorum vt Franciſcus tollat. 199.

Valliacenſis & Vullionnaenſis Eccleſiæ quàm ab hæreticis vaſtatæ. 152.158.

X.

XEnotrophium Montis-Iouis. Franciſcus in eo opportunè reficitur. 95 96.

Zelus

A01 1671568

Z.

Zelus Franciſci erga Dei cultum & proximi ſalutem mirus. 249.276.287.290.301.303.
Zeringuenſes Principes Caballij Duces. 64.

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGE.

Pagina 2. linea 23 lege Selengienſis. p 25. li. 9. leg cremabantur. p 34. lin. 17. leg & in hunc ille. p 58 l. 18. l. Dunantius. p. 64. l 8. l. & in Lemanum diffunditur qui eam. p. 80 l. 21, leg. Caſtiſſime p. 112. l. 32 l. ſed non carnaliter. p. 166. l 12. l. in eius p. 255. l. 34. l. hemiciclo p. 306. l. 12. l. hydrographica. p. 338. l. 35. l. alium non acceptandum p. 385. l. 14. l infeſtum. p. 404. l. 19. l. Eccleſiaſtæ. p 4 8. l. 17. l conticuit Sacerdos & eum pœnituit. p. 343. l. 34. l. cum non cum pœniteret, ſic captus. p. 464. l 15. l. viuite. p. 465. l. 9 lege de laqueo.

Reliqua bone lector facilè excuſabis & teipſo corriges.

LVGDVNI.

Ex Typographia IOANNIS BRV
Granatenſis Vaſconis, Ad inſigne
trium glandium in vico
Xenotrophij.

L
c
41.